

II. F. 5.

BIBLIOTHECA INDICA.

WORK No. 96.

STHAVIRĀVALĪCARITA

OR

PARISĪṢṬAPARVAN.

SANSKRIT TEXT.

STHAVIRĀVALĪCARITA

OR

PARISĪSTAPARVAN

BEING AN APPENDIX OF THE
TRIṢAṢṬI-ŚALĀKĀPURUṢACARITA

BY

HEMACANDRA

EDITED BY

HERMANN JACOBI, Ph.D.,

formerly Professor of Sanskrit in the University of Bonn.

SECOND EDITION.

PRINTED AT THE BAPTIST MISSION PRESS.
PUBLISHED BY THE ASIATIC SOCIETY OF BENGAL.

CALCUTTA.

1932.

2944
T.837.8.j
(2nd ed)

16042
Sl no 72943

INTRODUCTION.

The Sthavirāvalcarita, i.e., the Lives of the Jaina Patriarchs, by Hemacandra is, as its other and more frequently used title *Parīṣiṣṭa Parvan* indicates, the Appendix or continuation of the same author's great work in ten parvans, containing about 34,000 ślokas, on the Hagiology of the Jainas, the *Trisaṣṭi-śālākāpuruṣacarita*. The sixty-three *śālākāpuruṣas* are the great personages, divine or human, who, according to the belief of the Jainas, have, since the present order of things, risen in the history of the world, and directed or influenced its course; they comprise the twenty-four *Tīrthakaras* or prophets, the twelve *Cakravartins* or universal monarchs, the nine *Vāsudevas*, the nine *Baladevas*, and the nine *Prativāsudevas*.

Both Śvetāmbaras and Digambaras have written works on the history of those 63 *mahāpuruṣas* known to the Nirvāṇa of the last Tīrthakara Mahāvīra. Only two authors, both Śvetāmbaras, have continued the history of the Jaina Church beyond that point, and have added an account of the patriarchs who came after Mahāvīra, viz. (1) Hemacandra in the *Parīṣiṣṭa Parvan*, and (2) Bhadrēśvara in the last part of the *Kathāvali*, a huge work in Prakṛit prose, an account of which will be given in the sequel.

The Sthavirāvalcarita is a legendary history of the patriarchs from Jambū down to Vajrasena, i.e., a series of historical legends about them, arranged in chronological order. Here two questions may be raised, (1) which were the sources that furnished Hemacandra with the materials for his narrative; (2) can the historical foundation of the legendary history of the patriarchs be established on independent evidence?

I.

• THE SOURCES OF THE STHAVIRĀVALICARITA.

What I have to say on this head, I almost entirely owe to my friend Prof. E. Leumann who has a thorough knowledge

PARIŚIṢṬAPARVAN.

of the Legendary Literature of the Śvetāmbaras. He had already contributed the account of the sources of the Sthavīrāvalicarita in the Preface of the first edition, and has kindly revised and augmented his contributions for the second edition. I avail myself of this opportunity to give expression to my sincere gratitude for his untiring assistance.

• Before entering on the detailed analysis of the Sthavīrāvalicarita, I premise a brief survey of the literary works on which it is based.

Religious teachers were wont to enliven their sermons, and to illustrate their doctrines, by apologues and legends. When reduced to writing such tales gave rise to what may be called the Kṛthānaka-Literature, part of which formed the stories of the patriarchs and other famous persons, believed to have contributed to the development of the church after Mahāvīra's Nirvāṇa. These stories are scarcely ever alluded to in the Sūtra itself, but frequently in the Niryukti belonging to it. There are ten Sūtras to which Bhadrabāhu, a late namesake of the sixth patriarch, has written Niryuktis, i.e., systematical expositions of the subject of the Sūtra to which they belong. The Niryuktis frequently mention the stories in question, but as a rule offer but a mere summary or a few details of them, while the Teacher is supposed to be well acquainted with them. A more detailed account of the stories is contained in the Prakrit commentaries on the Sūtras and Niryuktis, called Cūrṇis, and a still further developed account of the same in the Ṭīkāś which explain the Niryuktis and freely make use of the text of the Cūrṇis. Hemacandra has laid under contribution chiefly Haribhadra's Ṭīkā on the Āvaśyaka Sūtra, and, in a less degree, that on the Daśavaikālika Sūtra by the same author.—Somewhat different is the literary aspect in the Nīltha-, Kalpa-, Vyavahāra-, and Viśeṣāvaśyaka-Sūtras. To these Sūtras also belong Cūrṇis, which, however, are very voluminous works, written in gāthās, and shorter Bhāṣyas by individual authors. Leaving the last named works out of account, it can be said that there are practically four

layers of the Kathānaka Literature: (1) Sūtras, (2) Nirvyūktis, (3) Cūrṇis, (4) Tīkāś. It should, however, be mentioned that between Nos. 2 and 3 there has taken place some kind of intermixture. The subject is too complex to be explained here. The reader is, therefore, referred to the original papers of Prof. Leumann in Z.D.M.G., XLVI, p. 586-592; "Die Āvaśyaka Erzählungen" in Abhandlungen Z.K.D.M., 1897; and of Prof. Weber in Sacred Literature of the Jains, p. 127.—

The dates within which the Kathānaka Literature has been developed, can be fixed almost with certitude. For the beginning of that period is marked by the Nirvyūkti, and the end by Haribhadra's Tīkā.

The author of the Nirvyūkti Bhādrabāhu is identified by the Jains with the patriarch of that name who died 170 A.V.¹ There can be no doubt that they are mistaken. For the account of the seven schisms (*nīṇhaga*) in the Āvaśyaka Nirvyūkti VIII 56-100 must have been written between 584 and 609 of the Vira Era. These are the dates of the 7th and 8th schisms, of which only the former is mentioned in the Nirvyūkti.² It is, therefore, certain that the Nirvyūkti was composed before the 8th schism 609 A.V. The dates 584 and 609 A.V. correspond to 57 and 82 A.D. on assuming the traditional date of the Nirvāṇa 527 B.C., or to 117 and 142 A.D. if the corrected date of the Nirvāṇa 477 B.C. is adopted. The rise of the Kathānaka Literature, therefore, may be placed about the end of the first century A.D. Its end is indicated by the time of Haribhadra who lived about 750 A.D. For Haribhadra wrote Tīkāś on the Āvaśyaka and other Sūtras and Nirvyūktis; and the Tīkāś form, as stated above, the fourth and last layer of the Kathānaka Literature.

Besides the Cūrṇis and Tīkāś Hemacandra drew upon the *Vasudeva-hiṇḍī*,³ a huge work in Prakrit prose

¹ Parīṣṭa Parvana, LX, 112.

² Leumann, "Die alten Berichte von den Schismen," Indische Studien, vol. XVII, p. 91 f.

³ The first part of this work has been edited by Caturavijaya and Puṣyavijaya in the Śrī-Ātmā-nanda-Jainagrantharatnamālā in 1930.

about Vasudeva, Kṛṣṇa, etc. As Prof. Leumann informs me, the Cūrṇi on Āvaśy. VIII 161, 3 mentions the Vasudevahiṇḍi as its source of the story of Prasannacandra and Valkalacrin.¹ The date of the Vasudevahiṇḍi is not known. At any rate it cannot be later than the sixth century A.D., if we allow an interval of no more than a century between it and the Cūrṇis, and as much between them and Haribhadra.

I now proceed to reproduce, in tabular form, Prof. Leumann's analysis of the contents of the Pariśiṣṭa Parvan with reference to the sources drawn upon by Hemacandra, whose narrative in the first three sargas is modelled on the extensive introduction of the Vasudevahiṇḍi; of the 13 stories of the latter (indicated in the synoptic table by Roman numbers) some are reproduced by Hemacandra. In the remaining part of his work he took the materials for it from several works of the Kathānaka Literature as stated in the Synoptic Table.

SYNOPTIC TABLE

of the sources of the Pariśiṣṭa Parvan.

- Paris. P. I 46-89 (Prasannacandra): Vasudevahiṇḍi X.
 I 90-258. (Valkalacrin): Vasud. XI. (both stories in Āvaśyaka Cūrṇi VIII 161, 3 and Āvaśyaka X 80.
 I 286-469. (Vidyumālīn): Vasud. XII.
 I 267-285, 470-473. (Anāḍṛta): Vasud. XIII.
 II 1-165. (Jambūsvāmivivāha). H's much enlarged narrative is based on parts of the introduction of Vasud.
 II 166-190. (Prabhavacaurāgama): Vasud.
 II 191-222. (1. Madhubindupuruṣakathā): Vasud.
 IV. .
 224-311: (2. Kuberaḍattakathā): Vasud. VI.

---

¹ Pariśiṣṭa Parvan, I, 46-258.

- 315-354. (3. [•]Maheśvaradattakāthā): Vasud. VIII.
- 720-745. (11. Śiśajaṭuvānarakatha) [•]Vasud. III.
- III 214-275. (19. Lalitāṅgakathā): Vasud. V.
- V 1-107. (Prabhavadevatva, Sayyambhavarita):
 Daśavaikālikaniryukti (14f. and 488f.), and
 Haribhadra's Tīkā on it.
- VI 5-21. (Bhadrabāhuśiṣyacatuṣṭayavṛttānta) [•]
 Uttarādhyayaṇa kathānaka II 7.
- VI 22-41. (Pāṭaliputrapraveśa, beginning): Āvaś-
 yaka Kathānaka XVII 19, 27.
- VI 42-183. (Annikāputrakathā): Āv. Kath. XVII
 11, 28.
- VI 184-230. (Pāṭaliputrapraveśa, end, Uṇāyīmāra-
 kakathā): Āv. Kath. XVII, 11, 29.
- VI 231-251. (Nandarājyalābha): Āv. Kath. XVII
 11, 30.
- VII 1-137. (Kalpakāmatya): Āv. Kath. XVII 11,
 31.
- VIII 1-108. (Śakaṭālamaraṇa, Sthūlabhadradīkṣā):
 Āv. Kath. XVII 11, 32.
- VIII 109-168. (Sthūlabhadravratācaryā): Āv. Kath.
 XVII 11. 33.
- VIII 170-192. (Sthūlabhadravratācaryā, concluded):
 • Āv. Kath. XVII 11, 34, and Āv. IX 58, 11. See note 2.
- VIII 194-376. (Cāṇakya Candraguptakathā): Cūrṇi
 and Tīkā on Āv. Niry. IX 64, 38. VIII 149, 2.
- VIII 377-414, 415-435, 436-445, 446-469; IX 1-13,
 14-54. Of these seven stories many details can be
 traced in the Āvaśyaka-, Uttarādhyayana and other
 Kathānakas.
- IX 14-54. (Aśokaśrīkupaṇākathā, •Sampratījanmarāj-
 yaprāpti): Cūrṇi and Bhāṣya of Kālpā- and Nīltha
 Sūtras.
- IX 55-76. (Sthūlabhadrapūrvagrahaṇa): Āv. Kath.
 • XVII 11, 35.

PARIŚIṢṬAPĀEVAN.

- IX 77-110. (Bhadrabāhusvargagamana): Āv. Kath.
 XVII 11, 36.
 X 1-35. (Dhanadevakathā).
 XI 1-22: Āv. Kath.
 XI 23-38, 55-82. (Sampratirājacarita): Cūrṇi and
 Bhāṣya of Bṛhet-Kalpa and Nīsthā-Sūtras.
 XI 39-54. From the same source.
 XI 83-102. " " " "
 XI 103-123. " " " "
 XI 124-126. (Āryamahāgirisvargagamana): Āv. Kath.
 XI 128-177. (Avantisukumālanalīṅgulmagamana):
 Āv. Kath.
 XII 1-68, 100-388. XIII 1-200: Āv. Kath. VIII 41-
 49.
 XII 69-99. Āv. Kath. IX 48.

The preceding table shows, at a glance, that the substance of Hemacandra's *Sthavirāvalcarita* is almost entirely derived from old sources. ¹Of some stories, however, the original version has not yet been found, e.g., of the tales 4, 8-10, 12-17 in cantos II and III; Prof. Leumann is of opinion that the

* ¹ Hemacandra twice inserts seven tales, II 355-718, and III 1-212, from other sources than Vasudevahindī. Of these tales Nos. 5, 6, 7, 18 can be traced to the *Āvaśyaka* Tradition.

Dr. L. Alsdorf has made the legend of *Sthūlabhadra* the subject of a special study in his book, *der Kumārapālapratibodha*, Hamburg 1928, p. 21 ff. (Alt- und Neu-Indische Studien herausgegeben vom Seminar für Kultur und Geschichte Indiens an der Hamburgischen Universität. No. 2).

ताके वा बहगुहा न वाङ परमज्ञेयः पञ्चिकाभेद, न च सम परमं साधर
 (192), ताके को वाङ भवत " ना भनं पञ्चकाव (193), चरं बहवसामिवा अविर्त्त
 'अवा तुमं सयसहस्रमिष्यन्नं भिखं कृमिचिचि, नत्त वाह सेव तुमिखं भविस्सुद' ति
 (195), ताके पञ्चदस्सुव. " ताके वा भरिया विद्या (196), एत्तं य मदिवसं सेव वाहवेचिं
 संवत्ता वासीया (197), ताके पञ्चिकत्तं. जात्त. एवं को वि नाव जीविचं, को वाङ
 तत्तेव तिचं (198). तुमिखं जाव, (199), तावि य सावयाचि तस्स वाङस्स चमिद
 पञ्चदवाचि (201). नत्त बहवसामिस्स पञ्चयं जायं (202).

* १ प्रतीकार Deśīkoṣa 6, 19. २ प्रतीयिक-मिष्यसंनानं.

report of Jambū's ordination in III 276-292, and of his instruction by Sudharman in IV 1-61 has freely been invented by Hemacandra, this may also be true with regard to some minor details and the matter of single verses. But, on the whole, his narrative is a faithful representation of the originals, and may be compared with them almost verse by verse. In illustration hereof I reproduce, in the footnote on the previous page, Prof. Leumann's comparison of the text of the Āvaśyaka Kathānaka with Paṛiśiṣṭa Parvan XIII 190-203.

The idea of constructing a continuous history of the patriarchs by combining the Kathānakas about them was probably suggested by the Cūrṇi of the Āvaśyaka itself. For the Kathānakas related in Āv. VIII 41-49 present one complete period, viz., that of Vajra, Āryarakṣita, Phalgurakṣita, and Vajrasena, the subject of Sthavirāvalīcarita XII and XIII. Following up this precedent the next step was no doubt to collect and put together the Kathānakas of the remaining periods from Jambū down to Vajra. The collection of the materials for the whole history of the patriarchates was achieved, probably for the first time, by Bhadrēśvara.

On Bhadrēśvara's Kahāvālī.

I have already stated in the beginning of the Introduction that Bhadrēśvara's Kahāvālī relates, like Hemacandra's Triṣaṭṭisālākāpuruṣacarita, the history of the 63 mahāpuruṣas, and that its continuation is something like the Paṛiśiṣṭa Parvan of Hemacandra. But Bhadrēśvara's paṛiśiṣṭa parvan, if I may call it so, goes beyond what is contained in Hemacandra's work; it includes also the lives of a number of famous teachers (known afterwards as Yugapradhānas) from Kālaka down to Haribhadra (Bhavaviraha).

The only MS. of the Kahāvālī which has come to light is written on 302 palm-leaves, and was finished in Samvat 139 (the last cipher is broken off). It is very nicely written, but is faulty to such a degree that it is frequently impossible to make out the meaning of the context. The last 64 leaves contain

the pariśiṣṭa parvan, a rotograph of which I owe to the kindness of Mr. K. P. Mody of Ahmedabad. At the end of the text occurs the following couple of gāthās :

भविष्यत् य कदाच रिचचारजिवाय नीरपरिमाच ।
 तत्तिलकवापि समं भविरहो नाव छरि ति ।
 एव पठमपरिच्छेत् तेनीससहस्रिच्छेत् सप्तद्वयत् ।
 विरमर कदाचलीर भवेसरस्तरिविरहो ।

The scribe adds : इति कदाचली.. (युक्त ?) कस्य द्विनीसचंचं समानं ।
 संवत्सरे ११९.—

Our MS. contains only the first *pariccheda* as stated in the second gāthā; the second *pariccheda* dealt perhaps like the *Prabhāvākārita*, with later *Yugapradhānas*.

There are two *Bhadreśvara-sūris* in Peterson's Index of Authors in the 4th Report. The first in the list is probably the author of the *Kahāvālī*, in the 2nd half of the 12th century of the *Samvat* Era.

The *Sthavirāvalokārita* and that part of the *Kahāvālī* which covers the same ground relate, in the main, the same historical legends based on the same original sources. For *Bhadreśvara's* tales are, as a rule, but a more elegant version of the *Kathānakas* contained in the *Cūrpis* and *Tīkās*. But there is some difference regarding the composition of either work which deserves notice.

1. *Bhadreśvara* does not borrow from the *Vasudeyahiṇḍī*, wherefore there is, in the *Kahāvālī*, nothing to correspond with the first three sargas of the *Parīśiṣṭa Parvan*, except a few lines about *Gautama* and *Jambū*, and an account of *Prabhava* and *Śayyambhava's* conversion.

2. He inserts the report of the schisms from *Āvaśyaka Kathānakas*, of schisms 3-6 after *Kalpaka*, and of 7, 8 in the story of *Āryarakṣita*.

3. After the story of *Śayyambhava* and *Maṇaka* he adds the story of *Maṇiprabha* from *Āv. Kath. IV*. *Maṇiprabha* is the great grandson of *Caṇḍapadyota* and grandson of *Pālaka*, kings of *Avanti*; he happens to become king of *Kāuśāmbī* while his brother *Avantisena* was ruler of *Avanti*. After this

story comes an account of the violent death of King Kūnika, who is there stated to have been a contemporary of Maṇi-prabha's grandfather Pālaka, whereby the chronology of Magadha is brought into connexion with that of Mālava.—Then follows the story of Anṇikāputra, cp. *Parīṣiṣṭa Parvan* VI 43–174.

4. Bhadrēśvara inserts, after the story of the four disciples of Bhadrabāhu, the Virasūha-Sarasvatī-kahā a tale of great length. Sarasvatī, a clever brahmin girl, married Amaraguru, and, together with him, was ordained by Yaśobhadra. She accompanied Bhadrabāhu in his pilgrimage. Some miraculous doings of the latter are mentioned, but nothing that adds to our knowledge of his 'life'. Hemacandra, therefore, was perfectly justified in omitting from his work the story of Sarasvatī.

Bhadrēśvara's work has few literary merits. It is scarcely more than a collection of disconnected materials for the history of the Śvetāmbara church, culled from the ample literature of Gūṛpis and Tīkās. The Kahāvālī compares unfavourably with the Sthavirāvalīcarita by Hemacandra which reads like a connected history of the patriarchate from Jambū down to Vajrasena, told in fluent Sanskrit verses and spirited Kāvya style. No wonder that it superseded the older work to such a degree that for a long time the Kahāvālī seemed to be lost, till but lately one single Manuscript was brought to light.

2.

INDEPENDENT TESTIMONY.

The Therāvalī.

Though the stories of the patriarchs whose sources have been traced in the preceding part, are, on the face of it, incredible legends, still they may contain some grains of historical truth. There can be little doubt about the historical character of the patriarchs of whom those stories are told, and of the order of their succession. For both points are

borne out by the ancient Therāvalis of the Śvetāmbaras which it will now be our task to examine more closely.

There are two classes of Therāvalis, (1) that of the Nandi and Āśvaka Sūtras, (2) those of the Kalpasūtra (Sthavirāvali). They are in perfect agreement down to Mahāgiri and Suhastin, the pair of patriarchs in the eighth generation after Mahāvira. At that point the succession diverges in two lines, one starts from Mahāgiri, the other from Suhastin; the first is recorded in Nandi and Āśvaka Sūtras, the second in the Kalpasūtra. Both lines are of course entirely independent of each other, and have no member in common¹. Almost all *theras* who figure in the ancient Kathānakas belong to the line of Suhastin. As far as I am aware there is but one legend related of a member of the Mahāgiri-line, viz., Mangu, see Abhidhānarājendra Koṣa, s.v. Mangu.

Before we proceed in our inquiry, we must consider the denotation of the term *thera* in the Therāvalis which has changed in the course of the time.—It is stated in the beginning of the Sthavirāvali of the Kalpasūtra that Mahāvira had 11 *gaṇadhara*s who administered 9 *gaṇas*. The *gaṇadhara*s left no successors with exception of Sudharman whose *gaṇa* therefore eventually comprised the whole Jaina Church. He became the highest authority of the whole Church, as it were its pope. At his death, 20 A.V. he left the pontificate to his disciple Jambū (died 64 A.V.). And thus the supreme dignity and power in the Jaina Church devolved from teacher to disciple for seven generations. The first seven members of the Therāvalis are, therefore, *gaṇadhara*'s after the fashion of Sudharman when *gaṇa* and Church had become identical. But, as stated above, in the eighth generation Mahāgiri and Suhastin jointly ruled the Church, and from either originated a

¹ An apparent exception are the four *theras* Dhamma, Bhaddagutta, Vaira, and Rakkhiya who belong to the Suhastin-line, but in the Nandi Sūtra 31. 32 are included in the Mahāgiri-line. However, the verses in question are an interpolation as Prof. Leumann has proved, see Z.D.M.G., vol. XXXVII, p. 498.

separate line of successors. Here then ends the pretended unity of the Śvetāmbara Church as an ecclesiastical institution; each branch was governed by authorities of their own. Their list in the Therāvāli consists of distinct parts which do not possess the same degree of trustworthiness. And the members of the Mahāgiri-line are perhaps no more than Yugapradhānas like those described in the Prabhāvakacarita. The famous teachers after Vajrasena from Kālaka down to Haribhadra whose lives have been included in the Kālāvāli, are, as said above, decidedly Yugapradhānas and have no claim to be regarded as patriarchs even in a restricted sense of the term.

After this digression we shall now inquire into the line of Suhastin. The Kalpasūtra gives two redactions of the list, (1) a short one (*saṃkṣiptavāyaṇā*) and (2) a detailed one (*vitharavāyaṇā*). Both lists begin with the 5th patriarch Yaśobhadra and are in perfect agreement down to the 13th patriarch Vajra and his disciple Vajrasena¹. For the reader's convenience I subjoin the list of those patriarchates.

V. Yaśobhadra.

VI. Bhadrabāhu and Sambhūtavijaya.

VII. Sthūlabhadra.

VIII. Mahāgiri and Suhastin.

IX. Susthita-Supratibuddha

X. Indradinna.

XI. Dinna.

XII. Simhagiri.

XIII. Vajra.

In the shorter redaction nothing but the names of the patriarchs and their gotras are given, while the detailed redaction also enumerates the disciples of each patriarch, and mentions, in their proper places, the *gaṇas*, *śākhās*, and *kulas* originated by them. These details are presumably based on a

---

¹ In the short concluding part of the lists there is some disagreement and confusion which, however, need not detain us, as we are concerned here with their main part only.

faithful tradition. The historical character of at least some of them has been established by a brilliant discovery of G. Bühler¹. He succeeded in identifying the names of 4 *gaṇās*, 8 *sākhās*, and 13 *kulas*, occurring in Mathurā inscriptions of the Kankali mound, with such mentioned in our Therāvālī; they belong to disciples of the eighth, ninth, and eleventh patriarchs Suhastin, Susthita and Supratibuddha, and Dinna. It is worthy of note that all the *gaṇās* and *kulas*, and 4 of the 8 *sākhās* mentioned above occur also in the gāthās quoted in the Therāvālī; no doubt as evidence of its statements. "The part of the Sthavirāvālī which we can now control", says Prof. Bühler, "proves to contain an on the whole trustworthy account of the development of the Śvetāmbara branch of the Jainas, which shows only such accidental mistakes and omissions as may be expected to occur in a late redaction of an oral tradition".

Bühler's discovery has proved that the part of the longer list (*vittharavāyaṇā*) which contains the above mentioned details, is based on some trustworthy tradition; reliable documents, however, seem to be only the gāthās quoted in it. Whether the list itself deserves the same credit, is open to grave doubt. For no inscription ever mentions the patriarch for the time being; our knowledge of them and their succession as exhibited in the Therāvālī entirely rest on literary tradition. A comparison of the dates in the Therāvālī with those of other writings will enable us to gauge the value of the former. Such a means of checking somehow the tradition of the Therāvālī is furnished by the record of schisms (*nihnavas*), which is epitomised in the usual form in the Āvaśyaka Niryukti VIII 56-100², and fully narrated by Hārībhadra in the Tīkā 'Śiṣyahita' on the Āvaśyaka Sūtra, and by Śāntisūri in the Tīkā 'Śiṣyahita' on the Uttarādhyayana Sūtra (ad III 9). Our inquiry will be concerned with the four schisms 4-5, of which the relevant details,

¹ See his papers in W.Z.K.M., vol. 2, 3; Ep. Ind., vol. 1, 2.

² 'Die alten Befichte von den Schismen der Jainas', by Prof. Leumann, in Indische Studien, vol. 1F, p. 9] ff.

viz., name of the heresiarch, his date and scholastic pedigree, may be stated as follows:

4th schism : 229 A.V., Āsamitta, disciple of Koḍinna, disciple of Mahāgiri.

5th „ : 228 A.V., Ganga, disciple of Dhanagutta, disciple of Mahāgiri.

7th „ : 584 A.V., Goṭṭhāmāhila, disciple of ajja-Rakkhiya. (Rakṣita was not the then patriarch, but Vajra who had instructed him in the pūrvas. The schism arose after the death of Rakṣita, and, *a fortiori*, of his teacher Vajra. The date of Vajra's death is not recorded, yet being required for the chronological calculation below, I provisionally place it in 575 A.V., which cannot be far wrong.)

As the Nirayukti had been written between 584 and 609 A.V. (see above), its author was no doubt well informed of the events connected with the two last schisms which had occurred not long before his own time. Now Rohagutta, the author of the 6th schism, being a *prakiṣya* of Śuhasin, the eighth patriarch, lived in the second generation after the latter, i.e., probably under the tenth patriarch. Accordingly between him and Bhadrabāhu (6th patriarch), there intervened four patriarchates. And as Bhadrabāhu died 170 A.V., and Rohagutta was living in 544 A.V., the intermediate four patriarchates should have lasted 374 years! This interval yields an average length of each patriarchate, in this period, of about 94 years! This is quite absurd.—On the other hand, the interval of 40 years between the last two schisms covers, in the Theravāli, four patriarchates, each of an average duration of no more than ten years, a result which errs in an opposite sense from the preceding one. In order to compensate somehow both errors, we may calculate the approximate interval between the death of Bhadrabāhu (170 A.V.) and that of Vajra (about 575 A.V.), viz., 405 years, which contains seven patriarchates. The average length of each patriarchate thus would

be nearly 58 years, which is decidedly far too long to be admitted. The true average may be estimated at about 30 years, for the six patriarchates from Sudharman down to Bhadrabāhu lasted 170 years, which divided by 6, makes an average of 28 years.—To sum up: if we base our inquiry on the well-established dates of the schisms, we arrive at the conclusion that the list of *theras* is imperfectly handed down; there must have been far more *theras* than are contained in the Therāvali.—

One fundamental fault vitiating the early records of the Jains is the confusion prevailing in their system of chronology. An error contingent thereon appears in the account of the schisms. . . .

As entered in the table of the schisms, the 4th and 5th heresiarchs, Āsamitta and Ganga, were disciples of Koṭṭinna and Dhanagutta, who themselves were disciples of Mahāgiri; and the 6th heresiarch Rohagutta was a disciple of Sirigutta,¹ disciple of Suhastin. The latter and Mahāgiri were contemporaries, being partners in the eighth patriarchate. Therefore those three heresiarchs, being *prāsīgyas* of Mahāgiri and Suhastin, must also have been contemporaneous or nearly so. Nevertheless the 4th and 5th schisms are placed in 220 and 228 A.V., and the 6th schism in 544 A.V. Between the first two dates and the third there is a difference of about three centuries, though the events to which both set of dates refer are separated

---

¹ In the Therāvali Chaluga Rohagutta figures as a disciple of Mahāgiri. But this is apparently a mistake. For if he had been a disciple of Mahāgiri, he would have been the senior of Āsamitta and Ganga who were but disciples of Mahāgiri's disciples, and this would not have been the 6th but the 4th schism. Here then the Nirukti deserves preference before the Therāvali.—The author of the Nirukti belonged to the line of Suhastin, and had no doubt first hand information about its history, while about all that concerned Mahāgiri and his line he could but reproduce the statements of alien sources. This difference accounts for the fact to be discussed in the text that the date of the 6th schism refers to the current Era of Mahāvira, but those of the 4th and 5th to a greatly erroneous one.

from each other by less than as many decades. It is hard to believe that there should ever have been Vira-era which contained the enormous error just pointed out. Yet there is a parallel case which proves that such a wrong Vira-era had actually been in use during the early centuries A.D. For Vimalasūri, author of the Prākṛit poem Paumacariya, states at the end of his work to have written it in 530 A.V.¹ This date, if interpreted as a regular Vira-date, is inconsistent with the author's statements in V. 11ff. He gives his spiritual lineage: Rāhu, Vijaya, and Sūri Vimala who belong to the Nāilakulavaṃsa. The latter is no doubt identical with the Nāil sālā which, according to the Therāvāli, was founded by Vajra's disciple Vajrasena. Vajra having died about 575 A.V., Vajrasena may be confidently placed in about 580-600 A.V. As Vimala was a member of the Nāil sālā, he was removed from its founder by an uncertain number of generations. He, therefore, cannot have lived before the later part of the 7th century A.V., and thus it is certain that his date 530 is not a regular Vira-date. In the common Vira-era starting from 526 B.C. the year 530 corresponds to 4 A.D. But the Paumacariya was written in a much later age. For in it the Yavanas and Śakas are mentioned, not as newly settled in India, but as living there since time immemorial, the same holds good with cīnāra.

Our inquiry into the structure of the Therāvāli will have convinced the student that it does not furnish, as it pretends to do, a connected line of patriarchs succeeding each other as teacher and disciple, but a patched up list of those patriarchs whose memory survived in oral or literary tradition, while the rest of them had fallen into utter oblivion. As the monastic chroniclers had to work on insufficient, though in part very

¹ Edited by the present writer in the *Jainadharmaprasāraśālā*, Bhāvnagar, 1914.

उद्योगः यः वाचस्पत्यः कुम्भारः तोषवर्तितवन्तः । श्री विदितुम्भारः तस्मिन् विवदः दत्तः वर्तितः । 713 ।

good materials, they failed to produce a connected history of the patriarchate.

In the Introduction to the first edition, p. 4, I tried to show that Mahāvira's Nirvāṇa occurred 155 years before Candragupta's accession to the throne, and to justify my result in opposition to Professor Bühler's criticism, I now reopen the discussion of this important question, and bring to bear on it facts which have since been discovered and make it appear in a novel light.

Hemacandra states, *Parisīṣṭaparvan* VIII 339, that 155 years after the liberation of Mahāvira Candragupta became king:—

॥ एवं च श्रीमहावीरमुक्तेर्वर्षभवे गते ।
पञ्चपञ्चाशदधिके चन्द्रगुप्तोऽभवत्तुषः ॥

Merutunga in the *Vicārasreṇi* quotes this verse and dismisses it as contradicted by all other sources¹, which place the same event sixty years later (215 A.V.). But the former date is confirmed by Bhadrāsvara in his *Kahāvālī*:

एवं च महावीरमुक्तिसप्तसाधो पञ्चावधरितसह बुधसे (read बहिसे)
नन्दसे चन्द्रगुप्तोऽराध आवति ।

“And thus, since the overthrow of the Nanda dynasty 155 years after Mahāvira's liberation, Candragupta became king.” So in spite of the general tradition the genuine one had somehow lingered on. The date 155 A.V. for Candragupta's accession to the throne cannot be far wrong, since the Buddhists place that event in 162 A.B. If we assume the earliest possible date 322 B.C.—as the beginning of Candragupta's reign, the *corrected* date of Buddha's death comes out 484 B.C., and that of

¹ The statement is contained in the memorial verses:—

अं रयधिं काकुनको बरिषा तिळंकरो महावीरो ।
नं रयधिसर्वमिदं बहिषिक्तो पाकुनो राधा ॥ १ ॥
उडो पाकुनरडो पचवचसं तु कोर नदाच ।
बहुसं मुदियाचं तीव विच पुसमिन्ना ॥ २ ॥
बहुमिन्नामुमिना उडो बरिषाधि चनं मचवचसे ।
मच मचिन्नरज्जं तेरस वावे सजस्स चण ॥ ३ ॥

Mahāvira's 477 B.C. This result is at variance with a notice in several Buddhist canonical works, which comes to this. Buddha, on his last pilgrimage, had passed through Pāvā, proceeding to Kusinārā, where he entered Nirvāṇa. In Pāvā, it is stated, the Nigaṇṭha Nāthaputta—meaning Mahāvira—had died quite recently (*adhunā*). But this statement is founded on an error of the Buddhists, as has been pointed out by Jarl Charpentier in the *Ind. Ant.*, 1914, p. 128. He says: "Although the place where Mahāvira is now-a-days said to have died is a small village called Pāpāpurī, about three miles from Giriyaḥ in the Bihar part of the Patna district, it is quite clear from Dīgha Nikāya III 11F sq., etc., that the Buddhists thought it to be identical with the town Pāvā in which Buddha stayed in the house of Cunda on his way to Kusinārā." Mahāvira actually died in Majjhamā Pāvā, as stated in the Kalpasūtra, the modern Pāvā (purī) some 9 miles east of Rājagṛha.—Accordingly, the objection against the corrected dates of the Nirvāṇa of Buddha and Mahāvira does not hold, and it is proved that the latter survived the former by about 7 years.¹

3.

In the first edition I gave it as my impression that Hemacandra's work, notwithstanding its many merits, is open to censure on account of numerous blemishes caused by hurried composition. I compared his versification to that of the Latin poet who in hora saepe ducentos, ut magnum, versus dictabat stans pede in uno.²

This denunciation should, however, be qualified in one regard. Hemacandra metrically treated the Śloka in a way peculiar to himself, different from that of any earlier and later author. Still he does not merit unconditioned censure for a practice which he seems to have introduced on purpose.

¹ Even the traditional dates of the Nirvāṇa, viz., 543 B.C. of Buddha, and 526 B.C. of Mahāvira lead to a similar conclusion.

² (Who), as a great poet, often dictated in one hour 200 verses, anxious only that they should be verses. Horace, Sat. I 4, 9 f.

The subject is as intricate as it is interesting, it, therefore, deserves to be treated at greater length.

On the Śloka¹ employed by Hemacandra.

Judged by the standard of classical poets, the Śloka employed by Hemacandra must be pronounced irregular in a great many cases.¹ There is but one rule strictly observed, viz., that the even pādas should end in ◡-◡- or ◡-◡◡. The same metre is excluded from the end of odd pādas, but it occurs XI 62. The 2nd and 3rd syllables of a pāda should not be ◡◡; this metre occurs, however, in odd pādas VIII 136. 321. 361, XII 377, in even pādas XI 110, XIII 34; the last two instances further offend against the rule prohibiting the use of ◡- as 3rd and 4th syllables in even pādas. All the irregularities mentioned as yet are downright blunders: Hemacandra most frequently sets the nicer rules about the Vipulās at defiance. Classical poets adhibit four Vipulās which may be described by the metre of syllables 5 to 7, as: I ऋ—Vipulā II ऋ—Vipulā III ऋ—Vipulā (Cæsura after the 5th syllable) IV ॠ—Vipulā (Cæsura after the 4th syllable). In all Vipulās the 4th syllable must be long and besides in II and III the 3rd a short one. The rules about these Vipulās are but imperfectly observed by Hemacandra, as the following statistics of Sargas 9-13 will show. There are 179 cases of the 1st Vipulā, 70 of the 2nd, 75 of the 3rd, and 60 of the 4th; of these there are 18, 12, 8, and 7 cases irregular. Hemacandra, moreover, employs the ऋ—Vipulā which is but a very rare exception with other poets. I noted, in the same part of his work, 26 cases of which three exhibit a short fourth syllable instead of a long one. It will thus be seen that Hemacandra habitually admits metres which common usage excludes from the Śloka.—Even more striking and decisive than these irregularities is his very frequent neglect of the

---

¹ The proofs for my remarks in the text are taken from Sargas IX-XIII.

cæsura after the odd pādas which classical poets mark by the end of a word or, at least of a member in a compound. Hemacandra, however, effaces it frequently by Sandhi with an initial vowel; I counted 69 such 'weak' cæsuras in the two first sargas. Or it falls in the middle of a word, e.g., separating the preposition from the verb and the like. It is evident that by this practice the odd and even pādas tend to coalesce into one line, and the character of the Śloka becomes essentially changed.

There can be no doubt of Hemacandra's being quite aware that his Ślokas were an innovation, and that he introduced it on purpose. He had induced Jayasīma Siddharāja, one of the most powerful kings of Gujarāt (A.D. 1094-1143) to favour the Jains, and actually converted his successor Kumārapāla (1143-1174) to Jainism. By the conversion of Kumārapāla Gujarāt became a Jain State, and Hemacandra used his influence on its government in order to make his sect a self-subsistent political body with a culture of its own. He, therefore, composed textbooks of nearly all sciences for the benefit of his sect. He apparently attempted to facilitate the literary activities of the Jains by making the Śloka a more handy means of composition than its classical model, and he wrote in this new-styled Śloka the Triṣaṣṭisālakāpuraṣa-carita and other works, more than 1,50,000 verses. But this innovation of his was not adopted even by the Jains; they reverted to the classical model, imitating it with indifferent success; and accordingly Hemacandra's exertion in this regard was doomed to failure.

But now we shall examine some of Hemacandra's literary delicts for which he stands convicted on his own showing. In the *Kāvyaṇuśāsanā* ¹ he remarks, in connection with the fault *virathaka* : तत्र वादोर्वा पूरवाचने विरथेयम्, and illustrates it by a stanza in which a meaningless वि is used merely for the exigency of the metre. Here are two fine specimens from the *Parīṣiṣṭa Parvan* : •

---

¹ *Kāvyaṇuśāsanā* edition, p. 136.

विद्वाद्वाचस्पतयः प्रायेण दुस्तमेव हि II 519

अथ हि प्राज्वालने कारिणीभूत्येव हि VIII 452,

where the second हि is वादपुराये. Other instances, taken at random from the first two sargas, occur in I 367. 405, II 333. 365. 420. 528. 742. In many cases हि serves no other purpose but to avoid the hiatus, as in the first verse quoted above; similar cases will be found in I 148. 344, II 301. 302. 435. 540. 586, etc.—Also च, तु, अपि are occasionally used without any special meaning. Sometimes two particles are joined where only one is required, e.g., अथच II 689. 713. अपि च I 472, II 195. 614. 2—These remarks are, by no means, meant to be exhaustive. I have noted only some stray observations which struck me as illustrative of Hemacandra's occasional want of pains-taking.

But enough has been said to make good the assertion that Hemacandra produced his poem rapidly and did not give it a last polish. These critical remarks, however, which apply as well to the Triṣaṣṭiśālākāpuruṣa-carita to which the Pariśiṣṭa Parvan is but an appendix, should not prevent our appreciating the indubitable excellence of Hemacandra's great work, it appears in full light when we compare it with the older work of similar contents, Bhadrēśvara's Kahāvalī (see pp. xi-xiii). Bhadrēśvara has merely strung together the Prakṛt Kathānakas, scarcely altered, and thus has presented only a collection of materials for the legendary history of the Jainas down to the last patriarch. Hemacandra, on the other hand, writing in Sanskrit, in kāvya style and fluent verses, has produced an epical poem of great length (some 37,000 verses), intended, as it were, as a Jaina substitute for the great epics of the Brahmins. His composing this great work is, no doubt, part of his plan to provide his sect with a Literature of their own, and to make it independent of the general Hindu culture.

The chronology of Hemacandra's literary compositions has been fully discussed by Professor Bühler in his masterly monograph "On the life of the Jaina monk Hemacandra"

quoted above. To this work the reader is referred for all details concerning our author. The conclusion, at which Professor Bühler arrived, is that the *Triṣaṣṭisālākāpuruṣa-carita* has been composed at some time between Śaṃvat 1216 and 1229, the dates of Kumārapāla's conversion to Jainism by Hemacandra and the latter's death. As the first event is mentioned in the *Mahāvīra-caritra*, the last parvan of the *Triṣaṣṭisālākāpuruṣa-carita*, the completion of that work, and, *a fortiori*, the composition of the appendix belonging to it, viz., the *Parīṣiṣṭaparvan*, must be subsequent to Śaṃvat 1216. Hemacandra composed, in the period specified above, the following works in the order in which they are named :—

1. The commentary on the *Yogaśūtra*.
2. The *Triṣaṣṭisālākāpuruṣa-carita*.
3. The Sanskrit *Dvyāśraya*.
4. The *Prākṛit Dyāśraya*.
5. The commentary on the *Abhidhāna Cintāmaṇi*.

I proceed now to give a detailed analysis of the contents of the *Parīṣiṣṭaparvan* which will be useful for reference to the student of Jainism. In the notes I have named the older works in which the same legends are told or alluded to. The references which I owe to Professors Tawney and Leumann are distinguished by their names in brackets. I have mentioned also such stories which bear some resemblance to those told by Hemacandra.

HERMANN JACOBI.

Bonn, December, 1931.

CONTENTS OF THE PARISIṢṬAPARVAN.

CANTO THE FIRST.

After a maṅgala of four verses, the author states that after having related the history of the sixty-three great personages of the Jain history of the world (trisaṣṭīśalākāpuraṣa) in ten books, he will now proceed to narrate the lives of the sthāviras from Jambūsvāmin downwards, in an additional book, the present Parisiṣṭaparvan (1-6).

The book opens with a flowery description of Magadha (7-12), and its capital Rājagṛha (13-21), and with a eulogy on Śreṇika, the king of Rājagṛha (22-28).

In the courtyard of the temple Guṇaśīla, near Rājagṛha, Mahāvīra had taken his residence and was preaching to the assembled Sangha. Śreṇika, hearing of Mahāvīra's arrival, set out in full state to visit the Jina (29-45).

¹Two soldiers in the king's retinue observed on their way an ascetic doing severe penance. One of them admired and praised the ascetic, but the other declared those austerities would not benefit their author. The ascetic was king Prasaṇnacandra who, on taking *pravrajya*, had left his young son and his wives in the care of his ministers. But they wanted to kill the prince, and thus the king, having become an ascetic, would cause the extinction of his line (46-56).

The ascetic overhearing this conversation was instantly seized with wrath against his vile ministers. In his rage he wildly fancied himself putting his foes to death and cutting them to pieces (57-65).

When Śreṇika had come to Mahāvīra, and paid him his reverence, he asked him what would be the future lot of the ascetic whom he had seen on his way there. Mahāvīra

---

¹ Prasaṇnacandra and his adventures are mentioned in the *Āvśyaka Nirvyūkti* X, 80. (LEUMANN.)

answered, that if the ascetic had died at the moment when the king saw him, he would have gone to hell; but were he to die now, he would go to heaven. For when the king had passed by, the ascetic had forgotten his tapas and relapsed into worldly passions; but now he had repented and entertained but the purest thoughts (86-90).

. ¹At the request of Śreṇika, Mahāvira related the history of Prasannacandra. In the town of Potana ruled Somacandra; his wife was Dhāriṇī. Once dressing the king's hair, she detected a white hair and rallied him upon it.² The king became melancholy; for all his ancestors had adopted a religious life before their heads had turned grey; he, therefore, resolved to go to the woods as a hermit. The queen, not willing to be separated from him, accompanied him. Their son Prasannacandra was installed king (91-108). In the woods they led a hermit's life, and being very fond of each other, they spent their time pleasantly enough. After some months the queen gave birth to a boy, but she died in childbed. The boy was called Valkalacrin. He was first in charge of a nurse who had come out with the king and the queen to the woods. But the nurse too soon died, and the father had to bring up the child with buffalo's milk. Valkalacrin grew up in the company of his father, seeing only *munis*, never any females, of whose very existence he thus remained totally ignorant (109-128).

Meanwhile Prasannacandra who had succeeded to his father's throne, was told that a young brother of his was

¹ The story of Valkalacrin itself is evidently an imitation of the well-known story of Rishyaśṅga in the Ādikāṇḍa of the Rāmāyaṇa.

² The same motive is found in the ninth Jātaka of the Buddhists, ed. Faustöhl, I, p. 137, (LEUMANN). Compare also Raghu Vamśa, 12, 2, [and Katha Sarit Sāgara I, 67, II, 628. A similar incident is found in the Katha Kōśa, in the story of Amaradatta and Mitrānanda, Sanskrit College MS., Folio 57 B. Here a queen finds a white hair while combing her husband's head. She says "My lord, here is a messenger of religion (*dharmadūtā*) come to you." TAWNEY.] See also the sculpture of the Māghadeviya Jātaka 'in Genl. Sir A. Cunningham's Bharhat Stūpa, p. 78, plate XLVIII, No. 2. (HOERNLE.)

growing up in the woods with his father, the hermit. He sent painters to take his likeness, but the portrait awakened in him the desire to have his brother with him. In order to have him brought to the town, he despatched some artful courtesans disguised as Rishis, carrying with them a provision of candied fruits and other dainties. The women found out Valkalactrin and gave him to eat of their sweetmeats, and made him touch their breasts. The boy wondered at all these marvels and believed the sham *munis* that the sweetmeats were fruits grown in their hermitage Potana, and that by eating them their breasts had become so soft and protuberant. They appointed him a place of meeting, for the lad longed to go to their wonderful hermitage (128-152).

At that time spies placed in huge trees reported that the old ascetic was returning. The women fearing lest he might curse them, fled in great haste. In vain did Valkalactrin search the woods for them, they were gone. At last he met a cartman whom, of course, he mistook for a *muni* and told him that he wished to go to the hermitage Potana. The cartman said, he was bound for the same place, so they would go together. Valkalactrin's ignorance of the commonest things which he all interpreted from his experience as a hermit, very much amused the cartman and his wife. This strange party was attacked by a robber, but the cartman dealt him such a blow that he could rise no more. The robber's treasure was put on the car, and the party pursued their journey. Arrived at Potana the cartman dismissed Valkalactrin, giving him some coins, for, as he said, in that hermitage one must give some of these in exchange for anything one might be in need of (158-178).

The lad walking in the streets and greeting the wondering inhabitants as *munis*, found himself at last before a courtesan's house. He entered it, saluted the woman as "reverend father" and asked for the "hut," offering all the money he had. The woman consented, but had him first made clean and decently dressed. Then she made him marry her daughter. The lad went through the ceremony, wondering at the songs of the

females, and not a little afraid of the musical instruments (179-196).

Meanwhile Prasannacandra was in great anxiety about Valkalacrin. For those disguised courtesans had returned and reported how far they had succeeded. It was doubtful whether Valkalacrin would find the way to Potana, or be lost in the woods. While the king was desponding, and the whole town seemed to share his grief, the sound of the music, the merry-making in the courtesan's house, jarred upon his ear. The king's complaint about it was no sooner repeated to the woman, than she apologized to the king by telling him all that had happened. He readily guessed who the juvenile hermit was who had been enticed to marry the courtesan's daughter, and after having identified him by those who had seen him before, he had him brought to his palace. Valkalacrin got a share in the government from his brother, and was married by him to girls of royal birth (196-217).

He soon got an opportunity to show his gratitude to his fellow-traveller, the cartman. For the man had sold some of the robber's treasure, which was recognised by several inhabitants as their own. He was therefore arrested and brought before the king, but set at liberty on Valkalacrin's recognition (218-221).

Somacandra, the old hermit, had lost his eyesight by excessive crying over the separation from his lost son, though he was soon informed that he was safe with his brother. In his state of helplessness fellow-hermits tended him. Twelve years had now elapsed, when one night Valkalacrin reflected on his ingratitude towards his old father in leaving him alone in the woods. He made up his mind to visit him, and was joined in this by Prasannacandra. When they drew near the hermitage, Valkalacrin, after so many years of absence, beheld with mingled feelings of joy and sadness the scene of his childhood, and pointed out to his brother such places as were dearest to his memory. They at last met their old blind father, who weeping for joy suddenly recovered his eyesight (222-246).

Valkalacrīn seeing in the hut the implements of the ascetic lying about, rubbed them clean with his clothes. Thus employed he fancied that he had been in a similar situation he did not know when and where. He strained his memory, when all of a sudden the remembrance of his former birth came upon him, of the times when he had been a pious monk. Concentrating his thoughts he quickly passed through the different stages of contemplation, and at last reached the *Kevala*-knowledge. Some unseen power presented him with the marks of a yati; thus Valkalacrīn had become a Pratyekabuddha. He entrusted his father to the care of Mahāvīra who happened to be near Potana, and went himself somewhere else. Prasannacandra returned to his residence, but loathing worldly life was at last ordained by Mahāvīra (247-258).

Thus Mahāvīra ended his tale. In the same moment Prasannacandra reached the *Kevala*, and the gods appeared in the air to celebrate the event. Śreṇika then asked who would be the last *Kevalin*. Mahāvīra answered: the god Vidyumālīn, who with his four wives was in the crowd of gods come to celebrate Prasannacandra's *Kevala*, would after seven days be born in Rājagṛha, as Jambū, son of Rāhabhadatta; he would be the last *Kevalin*. His divine splendour had not yet left him, though the moment of his new birth was close at hand; for the gods who are to enter upon their last existence retain their divine splendour undiminished to the last. One of the gods present, Anādṛta, lord of Jambūdvīpa, overhearing this discourse, loudly praised his family. Śreṇika asked for the motives of the god's strange behaviour, and Mahāvīra explained as follows (259-268).

The merchant Guptamati in Rājagṛha had two sons: the elder, Rāhabhadatta, led a virtuous life, while the younger, Jinadāsa, was given to gambling and all sorts of vices. The elder disowned Jinadāsa; but when the latter in a quarrel with a gambler was vitally wounded, Rāhabhadatta went to tend him. Jinadāsa, however, felt that he was dying: he therefore asked his brother for spiritual guidance, and died the death of

a pious Jaina. He was born again as the god, who^o was just then extolling his family, because the last *Kevalin* should be born in it (268-285).

Mahāvira then proceeded to tell the story of Vidyunnālin.¹ In the village Sugrāman of Magadhā lived a Rāṣṭrakūṭa Āryavat with his wife Revatī. They had two sons, Bhavadatta and Bhavadeva. The former as a very young man, had taken *dīkṣā* under Susthita. Once a member of his *Gaccha* asked and got leave to visit his relations and to convert his step-brother. He found, however, the young man so engaged in the preparations for his marriage, that he scarcely took any notice of his brother's arrival. Disappointed at his failure, the monk returned (287-297). Bhāvadatta inveighed against the undutiful brother, upon which another monk challenged him to try the same experiment on his own brother. Bhavadatta agreed, and when they had come near his native place, he visited his brother who was just on the point of marrying Nāgila, the daughter of Nāgadatta and Vāsuki. The relations greatly rejoiced at Bhavadatta's visit and pressed him to stay. He saw Bhāvadeva, who according to custom was assisting at his bride's toilet, but rose at once on seeing his brother. Promising to return presently, he followed his brother who made him carry his almsbowl. Many of the relations joined them, but after some time returned, first the women, then the men. Only Bhavadeva would not return, unless expressly dismissed by his brother. The latter amused him with pleasant conversation and remembrances of old times, till they reached the village where his *Gaccha* was staying. Bhavadatta introduced his brother to the Ācārya as intending to take *dīkṣā*, and Bhavadeva dared not contradict him, lest his brother should appear to have said anything untrue. Accordingly he was ordained and sent somewhere else. His relations, arriving

---

¹ Compare Rāmāṇḍalastotra, v. 155-162, Appendices, p. 360, the Buddhist story of Nanda, Buddha's brother with Advaghoṣa's Saundarananda.

after some time and enquiring where Bhavadeva was, were put off by Bhavadatta (298-347).

Bhavadeva kept the vows which had been forced upon him, till his brother died; but then he considered himself free to keep his engagement with Nāgilā whom he had forsaken against his will. He secretly returned to his native village, and rested somewhere near a temple (348-357). Just then he was met by Nāgilā and a Brāhmaṇi, but he did not recognise his bride, nor did she him, when he asked her news of his parents who had died long ago. But when he enquired after his bride, Nāgilā guessed who he was, and asked him whether he was not Bhavadeva, and why he had come. He then explained how he had been induced to become a monk, and how he was now longing for his beloved bride. Upon this Nāgilā made herself known to him, but blaming him for his intention to break his vows, bade him return to his Ācārya and repent of his sins (357-373).

A chance occurrence lent weight to her words. For the child of the Brāhmaṇi, Nāgilā's companion, ran up to his mother asking for some jar or pot. He had drunk his milk, he said, but he had now got an invitation; he would therefore vomit the milk to enjoy the promised treat, and afterwards drink the milk he had saved. All blamed the boy, and Bhavadeva said he would be like a dog who returns to his vomit. Nāgilā now turned upon Bhavadeva and said, he would be no better, since he intended to return to her whom he had as it were vomited. Bhavadeva was thus persuaded by her to repent of his sins. He henceforth led a pious life. After his death he was born again in the Ādikālpa as a Śakrasaṁānika (374-389).

Bhavadatta had after his death become a god in the Saudharma Kālpa, whence his soul again descended on earth and was born as Sāgaradatta, son of the emperor Vajradatta and Yaśodharā, in the town of Puṇḍarikā of Puṣkalāvati, a district of Videha. Grown up he once amused himself with his wives on the flat roof of the palace, when he saw a cloud

shaped like mount Meru. While he gazed upon the cloud, it slowly dissolved. This phenomenon brought home to him the truth of the instability of all things.¹ He therefore desired to become a monk, and though his parents were at first against the plan, he finally succeeded in obtaining their consent. He was then ordained and converted many princes. Persevering in his tapas, he was at last endowed with the Avadhi knowledge (390-418).

Bhavadeva, descending from heaven, was re-born as Śiva, son of Padmaratha, king of Vitāsoka in Videha, and Vanamālā. When Śiva had grown up and been married, Sāgaradatta took up his residence near that town in the house of a rich merchant Kāmasamṛdha whose hospitality was rewarded by a sudden influx of riches. Śiva, hearing of this, visited Sāgaradatta and respectfully listened to his sermon. He felt an unaccountable affection for the saint which the latter explained by relating the story of their former lives (419-434). Śiva was now anxious to become a monk, but his parents stubbornly refused their consent. He therefore tried to enforce his request by rejecting all food, and lived as a *bhāvaṇī*. But his parents secured the assistance of one of his friends, a merchant's son. This man henceforth behaved towards Śiva as if he considered him his Ācārya, and removed Śiva's objections to eating anything by providing him with pure food collected by himself (434-465). Thus Śiva continued in his ascetic life for twelve years against the will of his parents. At last he died and was born again as the god Vidyumālin. In seven days, thus Mahāvira concluded his narrative, he will be born in Rājagṛha as Jambū, son of Rṣabha (466-469).

When Vidyumālin went to Prasannacandra, his four wives asked the sage whether in their next birth they would again join their present husband. Prasanna replied that they

---

¹ In the Kathā Kośa there is a similar incident. King Kanakāratha is in the same way convinced of the instability of the world. Sanskrit College MS., folio 45 B. (TAWNEY.)

would be born as the daughters of four merchants, Samudra, Priyasamudra, Kubera, and Sāgara, and would be married to their present husband in his next birth.

After the events described above had taken place Mahāvira went somewhere else (470-474).

CANTO THE SECOND.

In Rājagṛha there lived, in king Śreṇika's time, Rṣabha-datta, also called Rṣabha, an eminent and pious merchant. His wife was Dhāriṇī. As they had no children, Dhāriṇī became extremely dejected. In order to divert her, Rṣabha took her on a trip to the groves of the Vaibhāra hill (1-38). There they met Yaśomitra, the son of a Siddha, and were told by him that Sudharman, the Gaṇadhara, was holding forth in an adjoining park. They went there together with the Siddha and listened to Sudharman's sermon (39-45).

When Sudharman had finished, Yaśomitra asked him for a description of the Jambū tree, which had lent its name to Jambūdvīpa. Dhāriṇī on her part questioned the sage, whether she would give birth to a son; upon which, Yaśomitra blamed her for putting such a question to the holy man. He then foretold her that she would conceive after seeing a lion in a dream. A son would be born whose name should be Jambū. After such conversation they separated, and the now happy couple returned to their town (46-57). All happened as foretold. It was the god Vidyumālīn who was reborn as Dhāriṇī's son. This son was called Jambū. He grew up, the joy of his parents, and in time reached the marriageable age (57-74). In the same town (Rājagṛha) there were eight merchants Samudrapriya, Samudradatta, Sāgaradatta, Kubera-datta, Kuberasena, Śramaṇadatta, Vasuseṇa, and Vasupālita. Their wives were: Padmāvati, Kanakamālā, Vinayaśrī, Dhanaśrī, Kanakavati, Śrīseṇā, Viramaṭī, and Jayaseṇā. Each couple had one daughter. Samudraśrī, Padmaśrī, Padmasenā, Kanakasenā (these four had, during their former lives, been the wives of Vidyumālīn), Nabhaḥsenā, Kanakaśrī, Kanakavati,

and Jayaśrī. These girls were, by their respective parents, offered to, and accepted by R̥ṣabhadatta, as brides for Jambū (75-91).

At that time arrived Sudharman, whose preaching made such an expression on Jambū, that he desired to join the order. He bade Sudharman stay till he had got his parents' consent. When he reached the town, he found the gate obstructed by a great crowd, elephants, horses, etc. As he was too impatient to wait, he turned to another gate, but found the way equally impracticable, as the gate was just put in a condition of defence in expectation of an enemy. He therefore returned to Sudharman, and with his permission, took upon himself the vow of perpetual chastity (92-112). He then told his parents what had happened, and asked their permission for entering the order. They tried to make him give up his plan, but could only induce him to postpone it till after the wedding (113-121). This was communicated to the intended fathers-in-law who became very uneasy; but their daughters assured them that they would follow their husband in all he would undertake (122-131). The day for the wedding was then fixed, and it was celebrated with much pomp. Jambū and his brides were conducted to the house of his parents, and from there to Jambū's own house (132-105).

King Vindhya of Jayapura had two sons, Prabhava and Prabhu. He installed the younger as his successor, whereupon Prabhava went to the hills and became leader of a gang of robbers (166-170). His spies having informed him of Jambū's impending wedding, he went there in expectation of a rich booty. He possessed two spells, one for opening doors, the other for casting all asleep.¹ By means of these spells, he and his men entered Jambū's house, and began their work. Then Jambū calmly bade them not to touch one of his sleeping wives. Prabhava was greatly astonished to see Jambū proof

---

¹ In Europe this effect was produced by candles of human fat. See *Kathā Śarit Sāgara*, Addendum to Fasciculus IV. It comes immediately after p. 384. (TAWNEY.)

against his spell, and thought he possessed a counterspell. He made himself known to Jambū, and asked him to exchange their spells. But Jambū said, he had no spells and did not set any value on them: for he intended to take *dikṣā* on the next morning; being already a *bhāvayati*, the spells had no influence upon him. Prabhava then took the influence of his spell from Jambū's wives, and implored Jambū to give up his premature design and to enjoy life together with his wives. But Jambū answered that he would not be induced by pleasures of short duration to bring down upon him heavy consequences. In confirmation of his opinion he told the story of the man in the well (171-190).

1st story (191-223).¹ Once upon a time a merchant and his caravan were in a forest attacked by robbers; their goods were taken, and all the people dispersed. The merchant himself had penetrated the thicket, when suddenly an enormous elephant rushed upon him. The furious beast drove him on till he reached an old well, into which the man jumped to save his life. He caught hold, however, of a root of a banyan tree which stood on the brink of the well, and sent from an overhanging branch, one root down into it. From the mouth of the well, the elephant, putting forth his trunk, just touched the miserable man's pate. At the bottom of the well an enormous serpent opened his jaws ready to devour the prey which could not be long in dropping. From the walls of the well issued four snakes trying to sting him, and a black mouse and a white one alternately gnawed the root, to which he clung. The elephant not able to catch the man, furiously shook the branch of the tree, and thus disturbed a swarm of bees which had built their hive on it. Flying about and covering the man, they

¹ An older Jain version of this apologue is found in Haribhadra's *Somavajeca Kāhā*, 2nd Bhava. A full monography on this apologue "which has edified Brāhmanas, Jainas, Buddhists, Muhammadans, Christians, and Jews" has been given by Prof. E. Kuhn. • (Festgruss) an Otto von Böhtlingk, Stuttgart, 1888, p. 68 ff. The oldest Indian version is found in the *Mahābhārata*, *Strāparvan*, *Adhy.*, 5 and 6.

stung him. But from the shattered hive, drops of honey fell on the man's forehead, and thence into his mouth. Notwithstanding his dangerous situation, the man relished the honey (191-214).

The moral of this apologue is as follows: The man is the worldly man; the forest, the world; the elephant, death; the well, human life; the serpent, hell; the four snakes, the passions, wrath, etc.; the root of the banyan tree, man's life; the two mice are the dark and light fortnights; the bees, sorrows and cares; the drops of honey, worldly pleasures (215-218).

If a god should rescue the man from danger, would he not be thankful? Thus, Jambū said, he would not reject the help of the Gaṇadhara to escape from the Samsāra. As Prabhava reminded him of his duty towards his family, he said family-ties were rather an illusion (219-223) and related

The 2nd story of the courtesan who married her son (224-314).

Kuberasenā, a courtesan in Mathurā, once became mother of twins, Kuberadatta and Kuberadattā. Her mother, however, prevailed upon her to expose them. So the twins were put in a tight box, which was floated on the Yamunā and at last landed at Śauryanagara. There they were discovered by two merchants, who adopted each one of them. Their names were discovered on two rings found on them. The children were carefully educated, and developed to such beauty, that they were thought a proper match, and accordingly, betrothed to one another (224-247). Once the newly married couple was playing some game, when Kuberadatta's ring was thrown into the lap of his wife, who perceiving it to be exactly like her own, readily guessed the true relation between Kuberadatta and herself. She then returned the ring, together with her own, to Kuberadatta who, of course, came to the same conclusion. In order to arrive at the truth, he induced his nominal mother to tell him all she knew about him and Kuberadattā. Her tale left no doubt that he was betrothed to his sister. His only comfort was, that nothing criminal, beyond the marriage cere-

mony itself, had taken place. He therefore resigned his bride to the care of her guardians, and went on a journey. In Mathurā he fell in with Kuberāsenā, the courtesan, whom he did not know to be his mother, and conquered by her charms he made her his wife and got a son by her¹ (248-279). Kuberadattā meanwhile had become a nun. Her devotion was rewarded by the Avadhi knowledge which disclosed to her Kuberadatta's new incest. In order to reclaim him, she went to Mathurā and, not recognised by Kuberadatta, took up her lodging in his house. When her host's boy was once playing about her, she said to him: "You are my brother, son, brother-in-law, nephew, uncle, and grandson, and child. Your father is my brother, father, grandfather, husband, son, and father-in-law. Your mother is my mother, grandmother, my brother's wife, daughter-in-law, mother-in-law, and my husband's second wife." Asked by Kuberadatta about the meaning of her words, she explained to him their mutual relation. The consequence of this discovery was, that Kuberadatta became a monk and Kuberāsenā a devout laywoman. Therefore, Jambū concluded, let us put no trust in relations but in Jina who is our only true friend (280-311). As Prabhava reminded Jambū of his duty towards the manes, viz., to engender a son, he answered by telling

*The 3rd story,*² of Maheśvaradatta (315-354).

In Tāmralipti there lived a rich merchant Maheśvaradatta. His parents, Samudra and Bahulā, a greedy and cunning couple, were, after their death, reborn, he as a buffalo she as a bitch. Maheśvaradatta frequently went on long journeys during which his handsome wife Gāngilā consoled herself with her paramours. Once when her husband returned unexpectedly, he found his wife in the embrace of another man, and beat him so thoroughly

¹ The reader will scarcely require to be reminded of Oidipus nor of the mediæval legend of Gregorius, the subject of many works in different languages.—(Cp. the 17th story in the *Erotica* of Parthenius, De Perianthe Matre. TÄWNEY.)

² Compare 4th night of the *Arabian Nights*. (LEUMANN.)

that he could but crawl a short distance, when he broke down and died. But his soul was lodged in the embryo which he had just engendered. Gāṅgā gave, in due time, birth to a boy whom, in spite of his being evidently a bastard, Maheśvaradatta loved tenderly, and believed to be his son. On the anniversary of his father's death, he bought and killed a buffalo who chanced to be his transformed father. He ate of the meat himself, and gave slices of it to his son, the bones he threw to that very bitch, in whom his mother's soul had been embodied. These deeds were witnessed by a monk who chanced to come there for alms. The holy man, by his super-human knowledge, perceived at once in what relation the actors in that scene stood to each other, and turned away in disgust. Maheśvaradatta ran after him, but could not induce him to accept any gift. At last the monk explained the nature of the sins he had just witnessed. To confirm his tale, he bade the bitch dig up a hidden treasure, which she did. Upon this Maheśvaradatta, disgusted with the world, became a monk (315-354).

Samudraśrī warned Jambū not to renounce rashly worldly pleasures lest he should repent of it like the husbandman in

The 4th story (356-378).

In the village of Sustman, there lived a husbandman, Baka. He sowed his field with pance seed and corn. When the seed had well sprung up, he went to visit some relations in a remote village. There he was treated to sweet cakes, which delicacy he had never tasted before; but he relished them very much, and asked how the materials for them were obtained. His relations told him that on a field well watered by a Persian wheel, wheat should be sown; when ripe and gathered in, it should be ground and baked in iron pans. In the same way sugarcane should be grown, and from its juice sugar should be produced. Baka returned with seeds of wheat and sugarcane and decided to use them as he had been directed. He began by mowing his still green crop, and notwithstanding the earnest remonstrations of his sons, he cleared the field. Then he sunk a well, but there was no water. Thus he had ruined his fine crop of corn, and

was not able to grow wheat and sugarcane. He repented when it was too late (356-378). Jambū replied that he would not act foolishly like the crow in

The 5th story (380-405).

In the Vindhya hills an old elephant once stumbled in the dry bed of a torrent and died. Many beasts of prey assembled about the carcass, and finding no other way attacked it by the anus. A greedy crow forcing his way into the interior lost himself in the inflated mass. The sun shone upon the carcass, and by the influence of its rays the anus closed.¹ Then the rains set in, and the torrent swelled carrying the dead elephant into the Narmadā. Thence it drifted into the ocean. There the skin of the elephant burst and the crow got out of its prison. Flying about, the crow could discover no land, but was forced to remain on the floating carcass; and when the latter was gradually eaten up by fishes, the crow was drowned in the sea.

The carcass of the elephant is to be compared to woman; the ocean to the Samsāra, and the crow to man. He who hankers after women will sink in the Samsāra.

Paṇḍitaśrī objected that the known should not be given up for the unknown, illustrating this sentence by

The 6th story of the monkey (407-430).

In a wood on the Ganges there lived a couple of monkeys who loved each other tenderly. Once the male monkey jumped carelessly, fell down and died, but rose at once as a man, such was the holiness of the place.² His spouse followed his example and became a girl of great beauty. The man, hoping to become a god by repeating the experiment, jumped again, but was changed into a monkey. The woman was found and brought before the king, who made her his favourite consort. The monkey was caught by strolling actors, and taught to dance.

¹ A somewhat similar incident is related in the 12th Taranga of the Kathā Sarit Sāgara, see p. 77 of Tawney's translation.

² In the Kathā Kośa a bathing-place is mentioned, which has the power of turning animals into men. Two monkeys created by magic are heard talking about it. Sanskrit College MS., Folio, 19 B. (Tawney.)

Once he was made to perform before the king and the queen. When he recognised the queen as his former companion, he burst into tears, repenting of his foolishness.

Jambū relates

The 7th story of the charcoal-burner (432-443).

A charcoal-burner going to the woods had provided himself with plenty of water. However, he grew so thirsty by his work, that he had soon spent his provision, and was obliged to go in search of more water. Creeping along in a scorching sun, he dropped exhausted in the shade of a tree. The coolness somehow refreshed him, so that he fell asleep. He dreamt that he was quaffing the water of many wells, tanks, etc., but not yet satisfied he came to an old well, from the bottom of which he licked up the muddy remnant of water.

Resembling him is a man who, having in former births enjoyed the delights of heaven, is still attracted by the empty pleasures of human life.

Padmasenā then told

The 8th story (446-640) of the cunning woman with the anklet, and of the jackal.

Devadinnā, son of Devadatta, a goldsmith in Rājagṛha, had married a shrewd beauty, Durgilā. Once she bathed in the river and was seen by a young man, who instantly fell in love with her. He succeeded in making sure that she returned his love, and then enquired of some boys, her name, and the place where she lived. He employed an old nun as a go-between, but Durgilā, who was just scouring sooty vessels, first reviled her as a procuress, and then beat her with her hand. The lover, however, heard patiently the lamentations of the old woman; for he saw at once that the impression of Durgilā's hand with the five fingers stretched out,¹ which the nun showed him on her back, meant that they should meet on the fifth night of the waning moon; but he did not know where. So the go-between had again to face Durgilā, but fared

---

¹ Kathā Sarit Sāgara, Vol. II, p. 237. (TAWNEY.)

even worse than before. For Durgilā grasped her by the throat and, dragging her through the Aśoka-grove, expelled her by the western gate.* This, therefore, was the place, the young man concluded, where they should meet (446-499). Accordingly he went, on the appointed night, to the Aśoka-grove and met Durgilā. The lovers gratified their passion till they fell asleep. About that time Devadatta chanced to go to the Aśoka-grove, and there discovered his daughter-in-law sleeping with a stranger. Having ascertained that his son was alone in his bed, he returned and abstracted an anklet from Durgilā's foot as evidence of her crime. Durgilā, however, observed Devadatta abstracting the anklet, and guessing his intentions took her measures accordingly. Having dismissed her lover and joining her husband's couch, she roused him, saying, that she could not bear the close heat in the room. She prevailed on him to spend the rest of the night in the garden, and there she lay down with him on the very spot where Devadatta had seen her with her lover. Devadinna resumed his slumber in his wife's embrace, but she soon woke him up and said that the father-in-law had just now insulted her, for he had by stealth taken an anklet from her foot. The husband promised to charge his father with his wickedness, but Durgilā insisted upon his doing so at once, lest Devadatta should pretend to have seen her lying with a stranger. At last she prevailed upon her husband to swear that he would repeat in the morning what he had just said. And so he did, but his father denied the charge and declared that he had at that time seen Devadinna alone in his bed when Durgilā slept with a stranger in the garden. Upon this Durgilā appealed to an ordeal in order to prove her innocence. Now there was there a statue of the Yakṣa Śobhana of such sanctity that no guilty person could pass through between its legs.¹ There she went

¹ Cf. the termination of the *Andabhūta Jātaka*, No. 82 in Faussöll's first Volume. A Brahman woman promised to enter the fire, if she had ever touched the hand of any one except her husband. The fire was made ready. But she secretly instructed her paramour to be present

and, in the presence of a crowd of witnesses, she prepared to pass between the Yakṣa's legs, when on a sudden her lover in the guise of a madman came forward and clung to her neck. Shaking him off, she called on the god to bear witness of her never having been touched by anybody besides her husband and the aforesaid madman. While the puzzled Yakṣa was still at a loss how to act, Durgilā had passed between his legs. Her innocence was accordingly acknowledged by all. She was from the occurrence just related called Nūpurapaṇḍitā (446-545).

Devadatta grew so nervous by constantly thinking of Durgilā's wickedness, that ever since he could not sleep for a moment. When the king heard of his strange disorder, he appointed him, for that very reason, guard of his seraglio. Now one of the queens often in the night came to look at him whether he was sleeping or not. This moved Devadatta's suspicion. In order to find out the cause of the queen's strange behaviour, he feigned sleep. Upon this, the queen, satisfied that she was now unobserved, went to a window under which the king's best elephant was being kept. The clever beast caught her by his trunk and deposited her on the ground. There the elephant's keeper reviled her for having kept him waiting so long, and beat her with the elephant's shackles. She pleaded as an excuse the extraordinary vigilance of the new guard, and thus easily pacified her brute lover. The couple then enjoyed themselves without restraint, till it was

---

at the ceremony. She exclaimed, "Brāhman, I have never touched the hand of any man except you; if this is true, may the fire not burn me." Then she began to enter the fire. But at that moment her paramour exclaimed: "Behold, the deed of this Brāhman *purohita*, he is making such a woman enter the fire." Then he went and seized her by the hand. She flung away his hand and said to the *purohita*, "My lord, my solemn asseveration has been spoiled, I cannot enter the fire." He said, "Why not?" She said, "My lord, I solemnly asserted that I had never touched the hand of any man but my husband, and now this fellow has just laid hold of my hand." The Brāhman saw that she had humbugged him, and he beat her and sent her away. (TAWNEY.)

time for the queen to return to her apartment, which was effected in the same way she had come.¹

Devadatta, having watched the whole affair, felt relieved of his always recurring thought about Durgilā's wickedness, since he found out that even ladies of noble birth were so deeply degraded by their sensuality. He at once fell into a sound sleep which lasted a whole week. When he woke up, he was brought before the king who inquired into the cause of the sudden change in the guard's condition. Devadatta then related all he had seen of the queen's intercourse with the elephant's keeper. The king ascertained the truth of this information in the following way. He caused the naked queens to ascend an elephant constructed out of mats. When it was the guilty queen's turn to get on the counterfeited elephant, she pretended to be afraid of it, and being beaten by the king with a lotus-stalk, she feigned a swoon. The king discovering on her back the marks which the shackle had left, condemned her to death. She had to ascend the elephant together with her low-born lover, who had to drive the animal to a precipice on the Vaibhāra mountains, and thence to precipitate the elephant together with themselves. When the crowd of spectators saw the elephant on the brink of the abyss first lifting one, then two, and at last three legs, they besought the king to spare the noble animal. The king assenting, the keeper undertook to lead the elephant safely back, on condition that his and the queen's lives should be spared. This they were granted, but they were banished from the country (546-594). Once at nightfall the couple reached an empty shrine and there put up for the night. After a while a robber, pursued by policemen, entered the same temple, and feeling his way in the dark, touched and woke the queen up, who by his touch at once became enamoured of him, and promised to save his life. In the morning when the policemen entered the temple in search of the robber, the queen gave him

¹ Cf. *Kathā Sarit Sāgara*, Vol. I, p. 169. (TAWNEY.)

out for her husband, and the policemen believing her, and naturally mistaking the elephant's driver for the robber they sought, seized and impaled him on the spot. The tortured man greatly suffered from intense thirst, but nobody dared to bring him water. At last a compassionate Jaina, called Jinadāsa, promised to fetch him water if he would meanwhile invoke the Arhats. This the poor man did, but before Jinadāsa returned, he died, still invoking the Arhats. He was reborn as a Vyantara god (595-618).

The queen and her new lover had set out on their journey and reached a swollen river. The robber proposed to bring over first the queen's clothes and jewels, and then herself. But when he had crossed the river with everything the queen had had on her body, he thought it safer to part company with so dangerous a woman and left her naked like a newborn baby on the opposite bank.¹ In this plight she was discovered by the Vyantara god, the late elephant's driver, who had resolved upon saving her soul. He therefore took the form of jackal who had a piece of flesh in his mouth. But seeing a fish who had jumped out of the water and tumbled on the dry ground, he let go the flesh and rushed on the fish; the fish, however, jerked himself again into the water, while a bird coming suddenly down seized the piece of flesh. The queen seeing this, laughed at the jackal who had lost his flesh and missed the fish, whereupon the transformed god rejoined that she too had lost her first and her second lover.²

¹ A similar story is told of Dharapa and Lakṣmi, and the latter's elopement with a robber in Haribhadra's *Samarāṅga Kāvya*, 6th bhava, p. 426-433 of my edition of that text in the Bibliotheca Indica.

² This incident is found in the *Chulladhanuggahajātaka*, on page 222 of the 3rd Vol. of Fausbøll's edition of the *Jātakas*. The *Chulladhanuggaha*, after killing with arrows an elephant and 49 robbers, is, owing to his wife's treachery, killed by the chief of the robbers. The chief of the robbers deserts her, as in the text. Then Sakka assumes the form of a jackal with a piece of flesh, and Mātali, by his orders assumes the form of a fish, and Panchasikha, of a hawk. Precisely the same drama is

He exhorted her to repent of her sins and to take refuge with the Jinās. The queen followed his advice and became a nun (819-840).

Jambū, in order to show the effects of indulgence in passion, related

The 9th story of the enamoured Vidyādhara.

In the celestial city of Gaganavallabha on the Vaitādhya mountain there lived two Vidyādhara, the brothers Megharatha and Vidyunmālin. In order to attain some magical power they each resolved to marry a girl of low extraction, with whom, however, they were to live in chastity for a whole year. So these brothers went to Vasantapura and thence to a village of Cāṇḍālas whose confidence they succeeded in gaining. They gave themselves out to be natives of Kṣitipratistha and to have been disowned by their parents. The Cāṇḍālas admitted them into their community on condition of their conforming to the habits of Cāṇḍāla life, and gave them each a deformed girl for wife. Vidyunmālin nevertheless loved his spouse who, at the end of the year, was big with child. He therefore refused to leave her, when his brother, who had been true to his purpose, went home, promising, however, to return after a year. At that period things were worse than before. The wife of Vidyunmālin,

---

enacted as in the Jaina form of the story, with the result that the woman becomes ashamed and repents.

The incident is also found in a slightly altered form in the *Avadānas*, translated from Chinese originals by Stanislas Julien (Vol. II, p. 11). There was once a woman rich in gold and silver who was in love with a man. She followed him with her riches, and the two arrived on the bank of a rapid river. The man took her things, and deserted her, as in the Jaina story. Then she saw a "renard sauvage" who had caught a hawk, and had let it go to catch a fish in the river. He lost both. The woman said to the fox, "You must be very stupid; your wish to get both things has caused you to lose both." The fox answered "I admit that I have been stupid; but your stupidity far exceeds mine."

This story is said to be an extract from the *Encyclopædia Ku-Yuen-tchu-lin*. (TAWNEY.)

who had given birth to a boy, was again pregnant; and her husband was not willing to quit her. The close of the third year found Vidyumnālin equally unsuccessful in attaining his end; for the love for his children had added a new tie which he had not the heart to break, though his wife was a deformed shrew, and his life among the Cāṇḍālas was loathsome. Megharatha, therefore, left his infatuated brother, never to return. He enjoyed the most exquisite pleasures in his state of life. At last, being ordained by the monk Susthita, he died to be reborn as a god, while his brother's soul erred about in the Saṃsāra (645-691).

Kanakasenā warning Jambū against over-eagerness, told
The 10th story of the shell-blower.

A husbandman in Śāligrāma used to protect his fields from inroads of deer by sounding a conch while sitting on a tree. One night a gang of robbers was driving off a herd of stolen cattle when they heard the conch, and supposing themselves pursued, they dispersed in all directions. In the morning the shell-blower discovered the herd without a shepherd, grazing close by. He drove it to the village and gave it away to his co-villagers, pretending to have received it from some deity. But he had to pay dearly for his easily won popularity: for when, in the next year, he was again on the same tree blowing the conch, the same robbers coming again with a herd of stolen cattle, heard the same sound issuing from the same spot as on their former expedition. They now ascertained the cause, and finding out their mistake, brought the man down from the tree, beat and tortured him, took away his cattle and stripped him naked. Then they left him alone to reflect on the evil effects of over great zeal.

Jambū relates .

The 11th story of the monkey and the bitumen (720-745).

In the Vindhya hills a very strong monkey drove away the other males and dallied with the females. Once another monkey, young and strong, came and courted the females; but the older one resenting the liberty he took, threw a stone at him.

A bloody quarrel ensued, in which, however, the older monkey decidedly suffered the most. He retired, covered with wounds and thoroughly exhausted. Coming to a rock from which bitumen was oozing, he mistook the liquid for water and began to lick it. But the bitumen clung so strongly to his face that he could not get it off, and when he touched it with his hands and feet, they too became fixed in the bitumen. He thus perished miserably. In like way sensual lust laying hold of man by one of his senses is sure to ruin his entire soul.

CANTO THE THIRD.

Nabhahsenā relates

The 12th story of the two old women (1-45).

In some village there lived two very poor old women, Buddhi and Siddhi, who were great friends of each other. Buddhi had for a long time continued to sacrifice to a Yakṣa, Bhola (or Bholaka), when the god, pleased with her devotion, promised her whatever she should ask. She asked him for sufficient means to live well; and the Yakṣa assented, saying, that she would daily find a dīnāra at his foot. The poor woman thus at once became richer than all people about her, and she began to live in great style. When Siddhi had become aware of this change, she did not rest till she had wormed the secret out of her crony, and forthwith worshipped the Yakṣa with the utmost zeal. The god at last rewarded her devotion by granting her request, viz., that he should give her double what he had given to her friend. It became now the latter's turn to envy her friend's good luck, and to worship the Yakṣa till she got double the sum, which Siddhi earned. Again, Siddhi sacrificed to the Yakṣa, and when the god was pleased, asked him to make her blind in one eye. Buddhi believed that her companion had by her devotion doubled her income, and moved by envy she again exerted herself to please the god. When the god at last granted her boon, she asked him to give her twice what he had granted to Siddhi. Upon this she became blind in both eyes. In the same way, the queen concluded, Jambū

would lose his share of life's pleasures in striving to obtain a more exalted state of being. Jambū rejoined, he would never quit the right path and told

The 13th story (45-106) of the excellent horse.

In Vasantapura, the capital of king Jitaśatru, lived Jinadāsa, a pious merchant. Once the king inspected the colts of his stud, and ordered the connoisseurs of horses to select the best one. He gave the colt in charge of the aforesaid Jinadāsa, who tended it with the greatest care. He himself led the horse to the tank and back. On the way there was a Jaina temple, round which he always rode thrice without entering it. As the colt grew up, the power of the king increased. His neighbours and rivals being of opinion that the king's success depended on his possessing the marvellous horse, resolved to rid him of it. When all their efforts to get or kill the horse had failed, the minister of one hostile king ventured to steal it by deceiving its guard. In the guise of a Jaina layman he visited Jinadāsa and completely gained his confidence. Once when Jinadāsa had to go to some relations of his, he left the house in charge of his friend, the disguised minister, and set out on his journey. In the next night the minister got on the horse, but though he tried hard the whole night, he could not make the horse quit its accustomed route, from the house to the tank, round the temple, and back. At the break of day he had to give up his plan and made his escape.

Kanakasenā then told

The 14th story (108-121) of the imprudent boy.

In a village lived the poor widow of a *grāmakūṭa*¹ together with her idle son. When she once reproached him with his inactivity, the boy promised he would henceforth do all in his power to gain the means of living. Some time afterwards when the villagers had assembled to go-sip, the donkey of a *bhāmaha* broke loose, and the owner ran after it, calling on all to stop the animal. The boy now thought there was a chance of gaining

---

¹ In the dictionaries this word is said to mean the noblest man in a village.

some money, and running after the donkey, took hold of it by the tail. The animal furiously kicked the boy in the face, till he fell down all but lifeless.

Jambū, in order to illustrate the bad effects of love related
The 15th story (123-140).

A certain *bhuktipāla* had an excellent mare which he gave in charge of a man called Sollaka. But Sollaka gave to the mare only part of the good things intended for her, and consumed the rest himself. To atone for this fraud, he was, after his death, again and again born as an animal, till at last he was born as the son of Somadatta and Somaśrī, Brāhmins of Kṣitipratistha. About the same time, the soul of the mare became embodied in the daughter of the courtesan Kāmapatākā, who grew up the finest girl in the town. All the young men outbade each other in order to purchase her favour. The son of Somadatta had also fallen in love with her, but as he was very poor, the courtesan did not even vouchsafe a kind look. To be at least near her, the infatuated lover became her servant, and when he was turned out, he rather submitted to the worst treatment than to leave the house of the beloved girl.

Kamalavati relates

The 16th story (142-147).

A man driven from home by famine joined a caravan. Once when the caravan was making a halt in the woods, the man strolled about, and saw a bird tearing a piece of flesh from the mouth of a sleeping lion. Flying off and perching on the bough of a tree it croaked *mā sāhasa*, i.e., 'beware of rashness'! The man was astonished at the ludicrous contrast between the words and the act of the bird. Kamalavati warns her husband not to act like that bird.¹

Jambū relates

The 17th story of the three friends (149-184).²

¹ Cp. Mahābhārata II, 1548.

² This closely resembles the 129th story in the *Gesta Romanorum* (Bohn's Antiquarian Library). See also *Kathā Sarit Sāgara*, Vol. II, p. 57, and note. (TAWNEY.)

The domestic priest and chief minister of Jitasātru, king of Kāṣṭhīpratiṣṭhā, was Somadatta who had three friends Sahamitra, Parvamitra, and Prañāmamitra. Sahamitra was his constant and intimate companion; Parvamitra was occasionally his guest on parties of pleasure; with the third, Prañāmamitra, he used to talk when they met, but he never admitted him to greater intimacy. Now it happened that the minister fell in disgrace with the king, so that he thought fit to hide himself, till the wrath of the king should be over. He therefore went by night to Sahamitra and asked him for shelter and concealment in his house. But Sahamitra flatly refused him any help, which would provoke the resentment of the king and endanger himself. After this rebuff, Somadatta went to his second friend Parvamitra, who received him with a show of kindness and respect. As regarded his own person, he said, he should be glad to share his friend's fate, but he had also to consider his family's safety; he therefore entreated him to apply to somebody else, and actually accompanied him as far as the next square. Almost without hope of success Somadatta then addressed Prañāmamitra, to whom he had shown but so small favour. Prañāmamitra, however, kindly offered his assistance and conducted the fallen minister out of the king's dominion to some place where he lived in safety.

The minister is compared to the Soul; Sahamitra to the Body which, on death, parts company with the Soul; Parvamitra to friends and relations who leave the corpse on the burying-place; Prañāmamitra to Merit (*dharma*) which goes with the soul to the world beyond.

Jayaśrī relates

The 18th story of the story-inventing girl (186-212).

In the town Rāmaṇṭya the king was so fond of stories¹ that

Cp. Mahābhārata XII, 12456, Manu IV, 239 ff. Vasupūjyacarita II, 1610.

¹ The same story occurs in the Āvaśyaka Chūrpī, IX, 32a, and a considerably different version of it in the Vīṃśadhāyaśyaka Bhāṣya V, 187. 2. (LEUMANN.)

he ordered every day one of the inhabitants to relate a tale. When it became the turn of an illiterate priest to entertain the king with a story, the poor man was in great despair, because he was too awkward to speak before people and not able to tell anything. His daughter Nāgaśrī, learning the cause of his alarm, promised to go in his stead. She boldly went to the palace and told the king that she was Nāgaśrī, daughter of the poor *agnihotra* Nāgaśarman and Somaśrī. Her parents had promised her in marriage to a Brāhman youth called Caṭṭa. Once when they were absent on a journey, her bridegroom had arrived. She had entertained him as well as she could, and for the night had offered him the only bed in the house. Being afraid to lie on the filthy floor, she had waited till Caṭṭa was asleep and had then crept into the same bed. Caṭṭa, however, had become aware of her presence, and tried to suppress his suddenly awakened passions. This effort had killed him. When she had discovered the fact, she had become afraid that as appearances told against her, she would be thought guilty of having killed Caṭṭa and be punished accordingly. She, therefore, had cut the corpse into pieces and buried them secretly.¹ When she had effaced all traces of what had happened, her parents had arrived. The king asked Nāgaśrī whether what she had told was true or not. The girl laughed and said that there was no more truth in her story than in any other which he had heard before. Jayaśrī winds up her tale by saying Jambū would not succeed in deluding them by empty stories.

Jambū relates

The 19th story about Lalitānga (215-275).

King Śatāyudha of Vasantapura had a beautiful wife, Lalitā. Once she was looking from the pavilion of the palace on the passing crowd in the street, when she observed a very handsome young man of whom she at once became passionately enamoured. Her servant, a shrewd woman, abetted her passion and found out for her that the young man was a certain Lalitānga,

---

¹ Compare *Āvaśyaka Nirukti*, IX, 59, 14. (LEUMANN.)

son of the merchant Samudrapriya of this town. The queen wrote him a letter in which she owned her passion, and sent it to him by her servant. The woman encouraged the timorous lover, and promised to bring him together with the queen. When on a festival the king went a-hunting and but few people remained in the palace, the servant woman there introduced Lalitānga disguised as a statue of a Yakṣa. Thus he and the queen were enabled to gratify their passion for each other. But the guards of the seraglio somehow made sure that a strange man was concealed in it, and on the return of the king communicated to him their suspicion. The king at once went into the seraglio, but though he trode noiselessly, he was perceived by the watchful servant who warned the queen. Both women threw Lalitānga out of a window which opened on a dunghole, in which he accordingly fell. As he could not get out of it, he had leisure to repent of his rashness. So he continued in the hole, living on such food as both women threw him down from time to time, till at last the rainy season set in and rapidly filled the hole with water. Thus he was carried into the outer ditch, on the bank of which he landed and swooned. Accidentally his nurse found him there. She led him home and tended him, till he recovered from the bad effects of his loathsome prison.

Lalitānga is compared to the Soul; his love for the queen, to Pleasure; his stay in the dunghole, to the state of the foetus; his deliverance thence, to Birth; his landing on the bank, to the child's entrance in the *sūtikābhavana*; his swooning, to the child's swooning on being delivered from the womb; the nurse who saved him, to the effects of *Karma*. Jambū concluded that though Lalitānga might be such a fool as for a second time to have himself brought to the queen, he, Jambū, would not do that which would cause him to be born again and again.

When the wives of Jambū perceived that he was not to be shaken in his purpose, they declared that they also would enter the order, and so did Jambū's parents and relations. Even Prabhava, the robber, made up his mind to become a monk, if

his parents would permit him to do so (276-280). On the morning of the following day Jambū (of the Kāśyapa gotra) prepared for his renunciation. He hastened to Sudharman, the fifth Gaṇadhara, who ordained him and his kinsfolk (281-289). After a few days Prabhava returned and was, with the permission of his parents, admitted into the order of monks. He was, from that time, the disciple and constant companion of Jambū (290-292).

CANTO THE FOURTH.

Once Sudharman, surrounded by his disciples, Jambū, etc., arrived in Campā and took up his abode in the park outside the town. The inhabitants, men and women, hastened to salute the Gaṇadhara. King Kūnika saw the crowd bustling on the road, and asked what had happened that all the people were leaving the town. Being informed that Sudharman was staying in the neighbourhood, he dressed splendidly and went there in great state. Arriving, however, at the park, he put off the royal insignia, and barefooted he approached the Gaṇadhara who was preaching to the people (1-37). When the sermon was at an end, the king asked Sudharman who Jambū was; for the king was greatly struck with the beauty and remarkable appearance of Jambū (38-47). Sudharman related to him Jambū's history and foretold that he would be the last Kevalin. After him nobody would reach the *Manahparyāya* and the *Paramāvadhi* stages of supernatural knowledge; the *Jinakalpa* would be abandoned together with other holy institutions and practices, while on earth the sanctity of men would go on decreasing. Having heard all this the king paid his reverence to Sudharman, and returned to his palace (49-55). Sudharman entered the order at the age of fifty; thirty years he was the disciple of Mahāvira, twelve years after whose death he reached the *kevalam*. He died eight years later, having accomplished his one hundredth year.

Jambū reached beatification sixty-four years after Mahāvira's *nirvāṇa*, having appointed Prabhava of the Kāśyapa gotra as the visible head of the Church (56-61).

CANTO THE FIFTH.

Prabhava anxious to find a worthy successor to his own place, in vain mustered his faithful flock. But by his mental sight (*upayoga*) he discovered among the heretics a fit man in the person of Śayyambhava of the Vatsa gotra, who was just celebrating a sacrifice in Rājagṛha (1-7). He then proceeded towards Rājagṛha, despatching two monks to the place where the sacrifice was going on. They were to ask alms from the priests, and if the priest should give them nothing, they should loudly exclaim: "Ah, you know not the Truth." All happened as Prabhava had foreseen, and the monks acted as they had been told. Śayyambhava overhearing the strange exclamation of the holy men became unsettled in his mind about the Truth. His guru whom he questioned on this head, of course, affirmed that the Vedas were Truth, and that there was no Truth beyond the Vedas. But Śayyambhava did not let himself be put off in this way. He charged his guru with deceiving him and the public in order to gain his livelihood, and he threatened to cut off his head, if he withheld the Truth from him (8-24). The guru thoroughly intimidated, then confessed that a Jina idol was hidden below the sacrificial post. Only by its influence sacrifices could be celebrated, otherwise Nārada, a faithful believer in Jina, would hinder any sacrifice. He showed the idol to Śayyambhava, and declared that only the *dharma* of the Jinās was true, and that the Vedas were an imposture, upheld only for the purpose of procuring the priests an easy livelihood (25-35). Śayyambhava taking an affectionate farewell from his former guru, went in search of the two monks, and at last came to Prabhava whom he asked for instruction in the Jaina religion. Prabhava explained to him the five vows of the Jainas; and when Śayyambhava had renounced his former heretical views, he received *dikṣā* and became a zealous ascetic. He learned the fourteen *pūrvas* and became, after Prabhava's death, the head of the Church (36-54). When Śayyambhava took *dikṣā*, he left his young wife behind. They had as yet no children. This circumstance made the forsaken woman's case appear still

more miserable, so that people compassionately asked her if there was no hope of offspring. She answered in Prākṛit, *maṇayaṃ*, i.e., a little. Hence the boy to whom she did eventually give birth was called Maṇaka (55-62). When Maṇaka was eight years old, and became aware that his mother was not dressed like a widow, he asked her who was his father. He then learned that his father was Śayyambhava, who becoming a monk had left her, before he, Maṇaka, was born, and never returned since. Maṇaka who yearned after his father, secretly left his mother and went to Campā. There he met his father, and as he did not recognise him as such, he inquired of him after his father by whom he wanted to be ordained. Upon which Śayyambhava gave himself out for the most intimate friend of his father in whose stead he would ordain him. Maṇaka agreeing to this, Śayyambhava brought him to the monks without explaining the relation subsisting between the boy and himself. Then the boy was ordained (63-80). Śayyambhava by means of his supernatural knowledge, perceived that his son would die in six months. The time being too short for mastering the whole sacred lore *in extenso*, Śayyambhava condensed its essence in ten Lectures which he composed in the afternoon. Hence the work is called Daśavaikālika. For though to make abstracts of the Law is allowed to none but to the last Daśapūrvaṇ, yet under certain circumstances a Śrutakevalin may do so. Maṇaka learned the Daśavaikālika, and thus, he was well instructed in his religion. When the six months were over and he died (81-88), Śayyambhava so heartily wept at Maṇaka's death that his disciples were at a loss to comprehend his deportment which appeared so unbecoming a world-renouncing sage, and said as much. He then told them Maṇaka's history, and declared that he wept for joy because his son had died as a saint. The disciples only learning then that Maṇaka was their *ācārya's* son, wondered why he had not told them this before. Śayyambhava replied that if they had known Maṇaka to be his son, they would not have exacted the obedience which is the duty of every novice, and the most

meritorious part of his moral exercise. He added that for the sake of Maṇḍaka's instruction he had composed the Daśavaikālika Sūtra, but now the object being attained, he would cause his work to disappear (89-100). The disciples, however, moved the Sangha to solicit Śayyambhava that he should publish the Daśavaikālika. Śayyambhava complying with their wishes, that work has been preserved (101-105). At last Śayyambhava died, having appointed Yaśobhadra as his successor (106, 107).

CANTO THE SIXTH.

After a most exemplary life of an ascetic and a teacher Yaśobhadra died, leaving the management of the Church to his disciples Bhadrabāhu and Sambhūtavijaya (1-4). Four traders of Rājagṛha, who had grown up together, took *dīkṣā* under Bhadrabāhu and became most zealous monks. They separated and wandered about till the cold season when they returned to Rājagṛha (5-15). In the afternoon, after having collected alms, they left the town for the Vaibhāra hill. When the evening set in, one of them had got to a mountain-cave, another to the park, the third near the park, the last not far from the town. They put up for the night at the places which they had severally reached, and there they were killed by exposure to the cold. The one on the hill died in the first watch of the night where the cold was most intense, he in the park died in the second watch and so on, as the cold decreased as one approaches the town (16-21).

*The founding of Pāṭaliputra.*¹

Udayin succeeded his father Kūṇika in the reign of Campā. Everything in his residency brought back to him the memory of his deceased father, and rendered him exceedingly sad. His ministers, therefore, persuaded him to found a new capital, just as Kūṇika had founded Campā, after

¹ For other legends on the founding of the city of Pāṭaliputra, see *Kaśī Saṁhitā*, Vol. I, pp. 15, 16; *Pilgrimage of Fahian* (Calcutta, 1848), p. 257 ff.

leaving Rājagṛha on the death of his father (21-32). In order to find a site suitable for the future capital, Udayin despatched men versed in the interpretation of omens. When they had reached the bank of the Ganges, they came on a magnificent Pāṭali tree. On a bough of this tree was perched a Chasha bird, and opened from time to time its bill in which insects fell by themselves. The augurs, noticing this remarkable omen, returned to the king and recommended the spot for erecting there the new capital. An old augur then declared that the Pāṭali tree was not a common tree, for he had heard from some wise man the following story about it (33-41).

The story of Annikāputra (43-174).

There are two towns of the name of Mathurā, one in the north, the other in the south of India. Devadatta, the son of a trader in northern Mathurā, travelled to southern Mathurā in which town lived a friend of his Jayasimha, like himself a trader's son. Jayasimha had a sister called Annikā, who was an exceedingly fine girl. Once Jayasimha treated Devadatta to an excellent dinner which Annikā had prepared. She waited on her brother and his friend, who, being struck with her beauty, fell in love with her. On the next day he sent some persons to Jayasimha who should declare his suit for Annikā. Jayasimha assented to their proposal on condition that Devadatta and Annikā should stay in his house until the birth of their first child. Thus they were married (42-61). After some time Devadatta received a letter from his parents urging him to return, as they had become blind and helpless with old age. He wept piteously over this letter in great despair; for he had given his word not to leave Jayasimha's house. Annikā, finding him in this sad condition and getting no answer from him, read the letter herself and saw at once how things stood. She went to her brother and succeeded at last in extorting his permission for Devadatta to depart with her (61-80). Though they gave no name to the boy, reserving the right of selecting one to their parents, he generally was known under the name of Annikāputra and continued

to be so, even after his parents had formally named him Saṃdhirāṇa (81-87). Having grown up he was ordained by Jayasimha, and in old age he came to live in the town Puṣpabhadra on the Ganges. The king of that country was Puṣpaketu; his wife, Puṣpavati. They had twins, a boy Puṣpacūḷa, and a girl Puṣpacūḷā. These children loved each other so much that the father determined to unite them in marriage. He therefore put to his ministers the question, who was lawfully entitled to dispose of whatever came to light in his seraglio. Little knowing what the king was aiming at, they answered that the king had the right to dispose of such things as he liked. From this decision the king pretended to derive the authorisation to make a match between his children. They were accordingly wedded notwithstanding the opposition of the queen who had adopted the Jain persuasion (88-104). After the decease of the king, and the succession of his son to the throne, the queen persevered in entreating her children to dissolve their criminal union. But perceiving her remonstrations utterly disregarded, she became a nun. At last she died and was born again as a god (105-107). This god being aware by his superior knowledge of the awful punishment which Puṣpacūḷā would incur in the next world if she did not separate from her husband brother, showed her in a dream the different hells. Great was the terror which these sights caused her, and in vain did the king try spells and incantations to allay it¹ (108-116). At last he assembled wise men of different creeds and asked them for a description of hell. They identified hell with various ills inherent in the human lot. Of course the queen knew better and dismissed these men with open contempt. Then Annikāputra was brought forward: and his description of the hells² exactly coincided with what the queen had seen in her dream (117-126). Again the god sent the queen a dream in which she saw

---

¹ For the queen had the same dream every night.

² Which he stated to be given according to the sacred books.

the delights of heaven, and again the heretic philosophers put forward their rationalistic views of heaven. But Annikāputra's description of the heavens satisfied the queen, so that she was persuaded of the truth of the Jaina faith and desired to join the order of nuns. Her husband consenting on condition that she would beg alms only at his house, she took *dikṣā* (127-146). Annikāputra foreseeing that a famine would set in, sent off his *gaccha* to some other country. He stayed behind himself as he was too old to wander about, and the queen carefully ministered to all his wants. For her devotion she was at last rewarded by acquiring the *kevala* knowledge. But she concealed this fact from all and especially from Annikāputra, whom continuing to attend she astonished by divining all his wishes. Once she arrived with his food in a shower of rain. The old monk upbraided her, because it is forbidden to go out in the rain; but she excused herself by saying that she knew the water-bodies on the road to be lifeless, and in order to account for such knowledge she was obliged to confess that she possessed the *kevala* (147-159). Annikāputra then asked her when he should attain the *kevala*. She replied that this would happen on his crossing the Ganges. Annikāputra therefore hastened to the ferry-boat on the Ganges; but on whatever side of the boat he placed himself, that part of the boat went down. The other passengers perceiving this threw him over board; the same moment a demon, an enemy to the Jainas, erected a pike in the river so as to impale the unhappy monk. Even in this painful situation Annikāputra succeeded in concentrating his thoughts, and thus at last reached Nirvāṇa which event was duly celebrated by the gods near the place, which henceforth became a famous Tirtha called Prayāga (160-169). The skull of Annikāputra was drifted down by the river and landed on the bank. There the seed of a Pāṭala tree found its way into it, and springing up it developed into the tree which was to mark the site of the new capital (170-174).

Such being the auspiciousness of the place, the king gave order to build in it the new capital, which was to be called after

the tree Pāṭaliputra. The artisans of the king arriving at the spot went round the tree in an ever-widening circle till they heard the cry of a jackal. At that moment they dropped the measuring line, thus marking the limits of the city. In its centre a fine Jaina temple was raised by the order of the king who was a devout Jaina, and many other stately buildings adorned the new capital of Uḍāyin. He became a powerful monarch of whom the other kings stood in great awe (175-188). Once a king who had incurred Uḍāyin's displeasure was dethroned by him and died in the flight. His son entered the service of Uḍāyin's enemy, the king of Avanti, and promised to rid him of his rival, if he would acknowledge him afterwards as his friend and equal.* He accordingly went to Pāṭaliputra watching for an occasion to get near Uḍāyin. Observing that the Jaina monks had free access to the king, the disguised prince entered the order as a novice, and succeeded in completely gaining the confidence of his superior. On a pausadha-day the Sūri accompanied by the novice who carried a concealed weapon about him, went to the palace and preached to the king. After the sermon, all laid themselves down and soon fell asleep, except the novice who boldly cut the king's throat and escaped unchallenged by the guards (189-210). Being afraid that he might be regarded an accessory to the crime, and thereby bring disgrace on the Jain community, the *guru* determined to cut his own throat, so that the murderer would appear to have killed the king and him. Accordingly when in the morning the corpses of the king and the monk were discovered, but the novice could not be found, all thought the latter guilty of the deed. He was pursued, but having the start of his pursuers he escaped. However, he met with the reward he deserved. For the king of Avanti disowned and banished him. Thus he wandered about an exile, detested by all as the murderer of Uḍāyin (211-230).

In Pāṭaliputra there lived a certain Nanda, the son of a courtesan by a barber. Dreaming once that the town was surrounded by his entrails, he told his dream to his *guru*. This

man, guessing the meaning of the omen, betrothed his daughter to Nanda. Now the marriage procession took place at the same time, when, on the death of Udayin who left no heirs, the five royal insignia, viz., the State elephant, the horse, the parasol, the *kumbha*, and the two *cauris* were anointed by the ministers and led through the streets. When the two processions met, the State elephant put Nanda on his back, the horse neighed, etc.; in short, it was evident, that the royal insignia themselves pointed him out as the successor of Udayin. He was accordingly proclaimed king and ascended the throne *sixty years after the Nirvāṇa*¹ (231-243).

Nanda's dependent chiefs were disinclined to acknowledge his authority; even in his *sabhā* they refused him the customary respect. For, when he rose, nobody stirred to leave the room with him. Returning therefore and seating himself on the throne, he ordered the armed guards to put the assembled chiefs to death. But the guards smiling at each other disobeyed him. Now there were two sentinels, painted *al fresco* on the wall. Into these pictures a goddess, moved by Nanda's merits, put life, upon which the sentinels, slipping out of the wall, immediately put to death the disloyal chiefs. Thus the king's authority was restored and soon acknowledged throughout his kingdom (244-252).

CANTO THE SEVENTH.

In a suburb of Pāṭaliputra lived a Brāhman called Kapila. Once after sunset a Jaina monk arrived at his house, and as it was too late to enter the town, he asked for shelter in the Brāhman's house. He succeeded in converting him to the Jaina faith and left him in the morning (1-13). During the rainy season some Jaina monks were staying in Kapila's house when a boy was born to him. This child, however, was at once possessed of Revatī demons who were expelled by pouring water from the monks' bowls on him. From this circumstance being *Muni-bhājana-kalpāmbho'-bhīṣikta* the boy was called

---

¹ The date is wanting in *Āvadyaka Kath*, XVII, 11, 30.

Kalpaka. He grew up a very learned and very pious man, who refusing offers of marriage, led the single life of a scholar and gained the esteem of all citizens (14-23). In a street where Kalpaka used to pass on his daily walks, lived a beautiful Brāhman girl. However, as she was afflicted with dropsy, nobody would marry her. Her father, therefore, resolved to cheat somebody into marriage with her, and fixed on Kalpaka as the man most likely to be taken in and to keep his word. Having sunk a well near his house, he placed the girl in it, and when Kalpaka passed the place, he cried for help, promising to marry his daughter to him who should save her. Not heeding the second part of the Brāhman's cry, Kalpaka rescued the girl. But then the father forced him to accept her as bride, as he had silently agreed to this proposition in rescuing her. Kalpaka, in the simplicity of his mind, thought himself bound by honour to marry the girl quite against his will, and did so after having cured her of her disease (24-30).

Nanda, hearing of Kalpaka's wisdom, wanted to make him his minister, but could not induce him to accept his offer. He then closely watched Kalpaka, hoping by some casual trespass of the man he would get him in his power. Kalpaka's life, however, continuing unrepachable, the king resolved by artifice to involve him in difficulties. He therefore ordered his washerman, a neighbour of Kalpaka's, never to return the clothes which Kalpaka should give him to wash. Once Kalpaka's wife wanted her best clothes to be washed for a festival by the king's washerman, and her husband, though unwilling at first to risk his things with the fashionable washerman, ended by letting her have her way. Of course he could not get her clothes back, though he constantly called at the washerman's for two years. His patience being worn out at last, he swore to dye the clothes in the cheat's blood. One night he furiously entered the washerman's house and frightened him so much that the clothes were at once given to him; however, true to his word, he ripped open the poor man's belly and dipped the clothes in his blood. The wife of the washerman pleaded in

vain that the king had commanded them to retain the clothes (40-70).

Kalpaka becoming aware that the king had used this artifice in order to get him in his power, now hastened to the palace to appease him. To his utter astonishment, however, he was most graciously received by the king and pressed to accept the post of Minister, which, in his present situation, he of course did not refuse. Thus the guild of washermen, coming to the palace in order to prosecute the murderer of their member but finding him high in the king's favour, had to return without having presented their grievances. Under Kalpaka as prime minister, the power and fame of Nanda attained its meridian (70-84).

A former minister of Nanda, and predecessor of Kalpaka, anxious to overthrow the minister, made friends with his favourite servant, and was informed by her all that was going on in Kalpaka's house. Once Kalpaka prepared the wedding feast for one of his sons, and intending to invite the royal family, had a crown, parasol, etc., prepared with which to present the king on this occasion. Of these doings the fallen minister informed Nanda, at the same time artfully rousing his suspicions as to Kalpaka's treacherous designs of assuming himself the royal state. The king had therefore the minister's house thoroughly searched, and finding the information true, cast Kalpaka and his sons into a deep empty well. As only a pittance of food, hardly sufficient for one man, was daily let down for the prisoners, the sons resolved to give the whole of it to their father in order that he might save his life and revenge them on their enemy (85-104).

The vassals of Nanda perceiving that Kalpaka was no more, laid siege to the capital and reduced it to great distress. It was then that Nanda remembered the services of Kalpaka and deeply regretted his absence. Hearing that one of the prisoners in the well had survived, he gave order to set him free. Thus Kalpaka pale and weak was at last delivered from his prison. Seated on a palankin he was paraded on the

walls in sight of the enemy, who, however, thinking the whole thing an imposture designed to frighten them, renewed their attacks (105-115). Kalpaka proposed to the enemy to meet their prime minister on a boat on the Ganges. When both boats were at a little distance, Kalpaka holding up part of a sugarcane, cut off the joints at its bottom and top, asking by gestures his opponent what would become of the sugarcane.¹ The latter was, of course, unable to guess Kalpaka's meaning which was this: as the sugarcane grows at both its joints (*sandhi*), thus the Kṣatriya thrive by either true or sham treaties (*sandhi*). The enemy, however, could not make a true treaty with Nanda, nor could they deceive him into a sham treaty. Therefore they would have no chance of success, but must perish in the contest. Kalpaka then pointed out to his opponent an Abhīra girl, carrying on her head a pot of sour thick milk which was smashed by a stick. His meaning was, that just as the milk was spilled, the army of the enemy would be scattered by him. At last Kalpaka had his boat rowed round and round the other to indicate that the enemy would be beaten on all sides, and then left his puzzled opponent. The latter returning to his party was obliged to confess that he could not make out the meaning of Kalpaka's strange behaviour. The enemy, being thus convinced that the formidable minister was again at the head of affairs, fled in a panic leaving behind all their train. Under the administration of Kalpaka, Nanda regained his power and severely punished Kalpaka's enemy (116-138).

CANTO THE EIGHTH.

Seven descendants of Nanda succeeded each other. Their ministers were the descendants of Kalpaka; for Kalpaka had new offspring after the loss of his sons which has been related above. The minister of the ninth Nanda was also a descendant

---

¹ Cf. the symbolic action of Tarquinius Superbus when Sextus sent a messenger to him from Gabii. (TAWNEY.)

of Kalpeka, Śakaṭāla, whose wife bore him two sons. The elder, Sthūlabhadra, was enamoured of the courtesan Koṣā, with whom he had lived twelve years; while the younger son, Śṛīyaka, was in the king's service, whose confidence and love he had gained (1-10). Vararuci, a Brāhman, famous as poet, philosopher, and grammarian, daily attended the king's audience and recited one hundred and eight stanzas of his own making. The king, though pleased with the verses, did not reward the poet, because Śakaṭāla, a zealous Jaina, looking upon him as a heretic, withheld his praise. Vararuci¹ therefore wormed himself into the favour of the minister's wife who induced her husband to applaud his composition. The king then daily gave the poet one hundred and eight dīnārs (11-19). The minister once asked the king why he gave such sums to Vararuci. Nanda replied, that he did so because the minister himself had applauded the poet. Upon which Śakaṭāla said that he admired the verses which were not of Vararuci's making, but were well known by all. He could even produce some girls who would recite Vararuci's pretended composition. The minister had seven daughters, namely Yaṅṣā, Yaṅṣadattā, Bhūtā, Bhūtadattā, Eṇikā, Veṇā, and Reṇā. The first of these could repeat anything which she had once heard, the second could do so after two hearings, and so on. These girls were placed by the minister behind a curtain when Vararuci recited a new composition of his, and then repeated the verses

---

¹ In the 4th and 5th Tarangas of the Kathā Sarit Sāgara are related some stories in which figure the same persons as in our narrative, but their relation to each other and the incidents differ widely from those related by Hemacandra. The persons mentioned in the Kathā Sarit Sāgara are: Vararuci and his wife, Upakoṣā, the last Nanda and a false Nanda, Śakaṭāla, their minister, and his sons who starve in a dark dungeon, while he subsists on the scanty food permitted them, Cāpakya and an obscure antagonist of his, Subandhu and Candragupta. Very little that may claim to be historical, can be made out from these two traditions, if traditions they may be called. Only thus much can be asserted with safety, that some centuries after the beginning of our era popular stories about the epoch of the Nandas and the Mauryas were current in India.

to the king.¹ The latter, thinking himself deceived by Vararuci, stopped his pension (20-29). The poet now secretly hid a machine in the Gangā which, when touched, would jerk up a purse of one hundred and eight dinārs previously deposited there. Taking his morning bath in the river he used to sing a hymn in praise of Gangā, and moving the spring by his foot would catch up the purse, pretending it to be the gift of the goddess. The news of this apparent miracle spreading fast, at last reached the king who talked about it with his minister. To come to the bottom of this mystery, Śakaṭāla set a spy to watch Vararuci, and thus discovered the whole trick. He caused the purse to be abstracted from the machine where Vararuci had deposited it in the evening. Therefore when on the following morning Vararuci tried, in the presence of the king and his minister, to play his trick again, he searched in vain for the purse. Then Śakaṭāla exposed the trick and returned the purse to the utterly confounded poet (30-45). Vararuci, impatient of his defeat, learned from the servants of Śakaṭāla everything that passed in the minister's house. Once a servant girl told him, that at the impending wedding feast of Śakaṭāla's son, Śriyaka, the king would be among the guests, and that he would be presented with weapons, etc. Availing himself of this opportunity for his revenge, Vararuci engaged some boys to recite everywhere a verse of his, stating that Śakaṭāla would kill Nanda and proclaim Śriyaka king. Ere long this rumour came to the king's knowledge, who, in order to find out the truth, had the minister's house searched. The collection of weapons being there discovered confirmed the suspicion prevailing against the minister. The latter finding himself in disgrace and anxious to prevent the ruin of his whole family, persuaded Śriyaka to kill him at the moment when he should prostrate himself before the king. He would at the same moment swallow a dose of strong poison, so that he would already be dead when his head should be

---

¹ Cp. *Journal Asiatique*, 1895, p. 241 f.

struck off. Śrīyaka consenting at last, everything came to pass as concerted (46-63).

The king, shocked by the atrocity of the deed, was informed by Śrīyaka that in punishing a traitor whose guilt was proved, he had but done the duty incumbent on every servant of the king. As a reward for this uncommon loyalty, the king offered him the seal of the prime minister, which he, however, declined in favour of his elder brother. Accordingly the same offer was made to Sthūlabhadra, who said that he would take the matter into consideration. Ordered to make up his mind without delay, his reflections took an unexpected turn; for, perceiving the vanity of the world, he resolved to quit its empty pleasures, and plucking out his hair he acquainted the king with his resolution. The latter, however, suspecting the sincerity of his intention, watched Sthūlabhadra from a window of his palace, as he composedly went his way without even turning his nose when he passed rotting corpses. It was beyond doubt that Sthūlabhadra was no more worldly minded. He took *dikṣā* under Sambhūtavijaya (64-82). Śrīyaka having been then installed prime minister, longed to revenge the death of his father on Vararuci who was now in favour with the court. For this end Śrīyaka acted in concurrence with Koṣā the courtesan with whom his brother had lived twelve years. She persuaded her sister Upakoṣā with whom Vararuci was in love at that time, to induce him to take to drinking liquor. This being accomplished, the minister seized the first opportunity that offered, to intimate to the king that Vararuci was a drunkard, and as the king doubted whether this reproach had any foundation in truth, he promised to corroborate this assertion by proof. Accordingly when on the next morning the court had assembled, Śrīyaka had beautiful lotus flowers distributed among all present. But the flower given to Vararuci was sprinkled with a strong emetic so that by smelling it, he was forced to vomit the liquor he had drunk the night before. His guilt becoming thus notorious, he slunk from the court, reviled by all. He asked the Brāhmins for a

prāyaścitta, and was ordered to drink molten lead, under the application of which the poor wretch of course died (83-109).

Sthūlabhadra led a pious life under the guidance of Sambhūtavijaya. Once at the beginning of the rainy season, three monks presented themselves before Sambhūtavijaya specifying the austerities which they intended to perform during the four months of the rainy season. The first monk took upon him to stay the whole season before a lion's den; the second to do so before the hole of a snake who killed one even by its look; ¹ the third would sit on a Persian wheel. When they had departed on their errand with the Superior's permission, Sthūlabhadra declared that he would live in the house of Koṣā, the courtesan, without trespassing his vows. The Superior seeing him equal to the task, permitted him to undertake it. Koṣā, believing that a return of love was the cause of Sthūlabhadra's visit, received him with great kindness and plied him with her charms and conversation. But his resolution and self-restraint was not to be conquered; on the contrary his piety made such an impression on her that she let herself be converted to the rue faith. * She vowed that henceforth she would belong to one man only, if the king should bestow her on one (109-132). At the end of the rainy season, the three monks returned and were received by the Superior with the honour due to performers of difficult austerities; but Sthūlabhadra was welcomed with still more marked honour and greater praise. As the three monks ascribed the preference shown by the Superior to Sthūlabhadra to his partiality for the son of a minister, they were anxious to prove themselves his equals. On the next rainy season, therefore, the monk who had stayed before the lion's den announced his intention to spend four months in Koṣā's house. In spite of the Superior's objections he repaired to the courtesan's house and asked her permission to stay in her house. Koṣā, who at once guessed the ambitious monk's motive, resolved to give him a lesson. She easily conquered

¹ Cp. Kathā Sarit Sāgara, Vol. I, p. 204 and note; Vol. II, p. 464 and note. (TAWNEY.)

him by her charms, so that he entreated her to return his love. But she replied that being a courtesan her love was to be had only for money. In order to procure with what to pay her, the infatuated monk went to Nepal, the king of which country gave a precious shawl to every monk on his first arrival. Having got the king's liberal gift the man returned. On the route by which he was travelling, there halted a gang of robbers who kept a presaging bird. ¹ Now, when the monk approached, the bird said: "there comes a *lākh*." The robbers, keeping a sharp look out, were astonished to see only a monk. They searched him, however; but finding nothing on him, they set him free. Then the bird sang out: "there goes a *lākh*." Upon which the leader of the robbers, anxious to learn the truth, recalled the monk who confessed that he had concealed in his stick a precious shawl which he intended as a present for a courtesan. Being dismissed without further interference, he hastened back to his beloved Koṣā and presented her with the shawl. But she flung it in a gutter, and told the monk who deprecated her folly, that he was a still greater fool to allow his precious soul to sink in the mud of worldly passions. On which the monk repented and commenced a new life of austerities. It was about this time that Sambhūtavijaya died (133-169).

² The king gave Koṣā to a charioteer, a favourite of his. As Koṣā continually praised Sthūlabhadra in his presence, he thought that by showing his skill he would be able to gain her applause. To carry out his plan, he sat down in the garden and pierced a cluster of mangoes by an arrow; then hitting the end of the arrow by a second arrow, and that arrow by a third, etc., he was at last able to draw the fruits towards him, and to deliver them to Koṣā without leaving his place.³ Koṣā, in order to show her skill, made a heap of mustard seed on the floor, and putting a needle in it, covered

¹ Cf. *Pancatantra* I, 22.

² Comp. *Āv. Niry.*, XVII, 11, 34. (LEUMANN.)

³ By a similar tour de force is told of Droṇa in the *MBh.* I, 131 ff. .

it by petals of flowers. She then danced on the heap without scattering the seeds or hurting her feet by the needle. Exceedingly pleased by this performance, her lover promised her any reward which she would ask and he could give. Koṣā, however, replied, that skill was nothing so very wonderful, since it depended merely on practice. But the deed of Sthūlabhadra, she asserted, was of a different kind; for he had, of his own will, subdued his passion and not yielded to the greatest temptations. The charioteer, learning who Sthūlabhadra was, desired to serve him, and, being further instructed by Koṣā, adopted the Jaina faith. Koṣā herself became a nun. About this time a famine of twelve years set in (170-193).

In Caṇaka, a village of the Golla district, lived the Brāhman Caṇin, a devout Jaina, whose wife was Caṇeśvari. Their son, who got the name Caṇakya, had all his teeth complete¹ on being born. The monks being informed of this marvellous circumstance, foretold that the boy would become a king. But the father being rather of a religious turn of mind, desired to spare his son a lot which he considered dangerous to the well-being of the inner man. Accordingly to remove the omen he broke out the boy's teeth. Upon which the monks foretold that Caṇakya would govern by proxy. Caṇakya, growing up and becoming learned in all sciences, married a poor Brāhman girl. Once the wife of Caṇakya went to her parents on the wedding of her brother. There she met her sisters who, being married to rich men, were fine ladies,²

---

¹ The same circumstance is told of Richard III of England. See Henry VI. C. V. 6. 52,

"Teeth hadst thou in thy head when thou wast born
To signify, thou camest to bite the world."

See also line 74 of the same scene, and Richard III. IV, 4. 49. (TAWNEY.)

² Cf. the following story in the history of Rome, which lead to the enactment that one of the Consuls should always be a Plebeian: M. Fabius Ambustus, a Patrician, had two daughters, the elder married to Serv. Sulpicius, a Patrician, the younger to C. Licinius, a Plebeian. It

while she made but a poor appearance, and was accordingly ridiculed by her rich relations. Greatly dejected, she returned home, and being earnestly questioned by her husband, she told him how she had been treated because of her poverty (194-213).

Cāṇakya, intent on making money, went to Pāṭaliputra; for he had heard that Nanda was wont to make a very liberal present to renowned Brāhmanas. Arrived at the court he sat down on the first chair which was the king's seat. As Nanda's son, entering together with the king, noted Cāṇakya's presumption, an attendant girl offered him another chair. Cāṇakya, however, did not rise, but put his drinking vessel on the second chair, his stick on the third, his rosary on the fourth, his Brahmanical cord on the fifth. Impatient at his arrogance, the girl in attendance kicked him from his seat. Upon which Cāṇakya, furious with rage, vowed that he would dethrone Nanda and destroy his power. He then left the town (215-226).

Remembering the prophesy that he should reign through the intervention of a nominal king, he searched for a person fit to play that part. Wandering about he arrived at the village of the feeders of the king's peacocks (*mayūrapoṣaka*). There he heard that the chief's daughter, who was pregnant with child, had a strange craving for drinking the moon. Cāṇakya promised to satisfy her, on condition that the child to be born should be handed over to him. The parents of the woman agreed, because they were afraid that if balked in her desire she would miscarry. Cāṇakya now caused a shed to be constructed, the thatch of which had an opening. In the

---

happened that Sulpicius was Consular Tribune in the same year that Licinius was Tribune of the Plebs; and as the younger Fabia was on a visit to her sister, Sulpicius, returning home from the forum with his lictors, alarmed the Plebeian's wife by the noise he made in entering the house. The elder sister laughed at her ignorance; and the younger Fabia, stung to the quick, besought her husband to place her on a level with her proud sister. (TAWNEY.)

night when the moon shone through the opening and was reflected in a bowl of milk placed below it, he led the woman into the shed, and ordered her to drink the milk; and as she drank it in her delusion, a man on the thatch of the shed gradually covered up the opening. Thus the woman was satisfied that she had drunk the moon. In due time she gave birth to a boy who, from the circumstance just related, was called Candragupta. Cāṇakya then continued to wander about in quest of means for procuring money (227-241).

Candragupta when playing with the children in his native village used to be acknowledged by them as their king.¹ Cāṇakya on his first return to the village saw the boy, whom he did not recognize, playing his wonted part. In order to test his metal, he asked him for some present. The boy pointing to a herd of cows said, he might take them; he need not be afraid of the cowherds, as nobody would dare gainsay him. Cāṇakya, pleased with the pluck of the boy, learned from his playmates that he was Candragupta. Promising him a kingdom, he carried him off (242-252). With the money he had acquired, Cāṇakya levied troops and laid siege to Pāṭaliputra. But his army being easily vanquished by the more numerous enemy, he and Candragupta were forced to run away. Nanda, however, sent swift horsemen in pursuit of them. When one of the pursuers had nearly reached them, Cāṇakya, to save himself and Candragupta, had recourse to a daring trick. Being on the bank of a lake, he assumed the posture of an ascetic, and ordered Candragupta to plunge in the water. The rider coming up to the spot, asked Cāṇakya whether he had seen a young man running off. Cāṇakya silently pointed to the water. Upon which the soldier began to put off his armour previous to plunging into the water. Cāṇakya instantly seized the sword and struck off the head of the soldier. He then put Candragupta before him on the horse, and continuing their flight, he asked him what he had

---

¹ Cf. the Boy-king in the Saga of Ardschi Bordschi and Vikramāditya's Throne (Sagas from the Far East, p. 252). (TAWNEY.)

thought when he had been pointed out by him to the soldier. Candragupta replied that he had thought the master would know best what to do, from which answer Cāṇakya gladly inferred that, as king, Candragupta would be an obsequious master to his future minister. A second horseman who was on the point of overtaking them was despatched in a similar way by Cāṇakya, who this time made a washerman run away, by saying that the king had a grudge against his guild, and then resuming the work of the washerman (253-278). During their flight Candragupta became hungry, and Cāṇakya left him in order to procure food in the next village. On his way he met a priest, and asked him what he had had for dinner. The priest replied that he had eaten a mess of rice with thick milk. As Cāṇakya saw no other way to allay Candragupta's hunger without, by further delay, exposing him to the danger of being made prisoner, he ripped up the priest's belly, and extracting the food from the stomach gave it to the hungry boy (279-289).

At evening they reached a village, and going about in quest of food they came to the hut of a poor old woman who had just prepared the supper for her children. One of them greedily put his finger right in the middle of the dish, and being burnt began to cry. She railed at him for being as big a fool as Cāṇakya. Hearing himself alluded to in such terms, Cāṇakya entered the house and asked the woman the meaning of what she had just said. The woman replied that the child had burned his finger, because he would eat from the middle of the dish instead of from the outer part which was cool; in a similar way Cāṇakya had been defeated, because he had not secured the surrounding country before attacking the stronghold of the enemy (290-296). Profiting by the advice thus unconsciously given him, Cāṇakya went to Himavat-kūṭa and entered into an alliance with Parvataka,¹ the king of

¹ In the list of the kings of Nepal, according to the Baudha Pārvaṭiya Vamśāvalī (*Ind. Ant.*, Vol. XIII, p. 412) the 11th king of the 3rd dynasty, that of the Kirātas, is Parba, apparently our Parvata; for, in

that place, promising him half of Nanda's country, if he would aid him to subdue Nanda (297-300). They opened the campaign by reducing the outlying provinces. One town, however, was so well defended that they could not take it. Cānakya, therefore, secretly entered it disguised as a Tridaṇḍin monk. He saw there a temple of the Seven Mothers, and became persuaded that they were the tutelary goddesses of the town. When, therefore, the inhabitants, wearied by the long siege, asked him when the siege would be raised, he answered that it would be continued as long as the Seven Mothers were in the temple.¹ The credulous people, therefore, removed the idols from the shrine, and at the same time Candragupta and Parvataka, acting on a hint from Cānakya, retired with their army to some distance. But after a while, when the inhabitants were rejoicing over their regained liberty, they returned and took the town by surprise (301-310). After having devastated the country, the allies laid siege to Pāṭali-putra, and at last forced the enemy to capitulate. Nanda, throwing himself on the mercy of Cānakya, was permitted to leave his kingdom, carrying with him all that he could place on one car. Accordingly he put his two wives and a daughter on his carriage, and loading it with treasures, he drove off. Meeting on the road with Candragupta, the princess instantly fell in love with him, and on her father's advice she selected him for her husband by the rite of *svayamvara*. She got down at once and began to climb into Candragupta's carriage, in doing which, however, nine spokes of the wheel broke. Candragupta would

---

the reign of the 7th king, Jitedāsti, is placed Buddha's Visit to Nepal, and in that of the 14th, Sthunka, Aśoka visited the country.

¹ When king Kūṇika was besieging Vaiśālī, the hermit Kūlavālaka assumed the disguise of a Tridaṇḍin and entered the city. The people asked him how long the siege would continue. He said it would continue until they dug up the stūpa of the hermit Suvrata, which he saw protected the city from capture. Kūṇika withdrew his army, as in the text, and then returned and took the city. (Sanskrit College MS. of the Kathā Kośa, folio 71B.) (TAWNEY.)

have turned her off, but Cāṇakya prevented him, saying that the accident was very auspicious, as it portended that the new dynasty would flourish during nine generations (311-326).

In the palace of Nanda, whose treasures Candragupta and Cāṇakya divided between themselves, was a beautiful girl, whom the king had, since her birth, fed on poison.¹ Parvata falling in love with this girl, took possession of her with Cāṇakya's consent. When, at the wedding ceremony, he seized her hand before the sacred fire, the poisonous sweat penetrated through his skin and at once took effect. Collapsing, he called out for the doctors, but Cāṇakya preventing Candragupta from fetching them, Parvata was soon a dead man. Thus Candragupta got possession of Nanda's and Parvata's kingdom. This happened *one hundred and fifty-five years after the Nirvāṇa of Mahāvīra* (326-339).

As some of Nanda's followers continually committed daring robberies, Cāṇakya searched for a man who should be able to restore order. He selected for this purpose a weaver, whose resolution he had found out in observing him laying fire to such places in his house as were nests of bugs.² This man proved equal to his task, for he succeeded in putting to death all robbers (340-346).

Cāṇakya had an old grudge against the inhabitants of a village who had once refused him food. He now gave them an order which could be interpreted in two ways. When the men had done what they thought they were bidden to do, Cāṇakya could charge them with disobeying him, and under this pretext he had the village burnt down together with all its inhabitants (347-351).

Candragupta's treasury having by this time become almost empty, Cāṇakya was anxious to fill it again. He, therefore, invited the rich to gamble with him. Through staking a cup

¹ See the Kathā Sarit Sāgara, Vol. I, p. 149 and note. (TAWNEY.)

² A similar story is told about a low minstrel of Cologne whose house swarmed with bugs. He set it on fire and danced before it, singing to his fiddle to this effect: "if this will not do for the bugs, the devil may know what is more effective."

filled with dīnārs against a single dīnār, he easily won great sums as he employed forged dice. But as even this operation took too much time, he hit on the following plan. He invited the richest merchants to a party; when all were in their cups, he sang a stanza in which he boasted of his luck, his influence with the king, etc., and there the musicians sounded a flourish. The guests, excited by the example he had set them, sang in their turn, stanzas in which each man boasted of his wealth. Cāṇakya thus learned the extent of their means, and used this knowledge to fill the king's treasury (352-376).

The Ācārya *Suśhīta* lived in Candragupta's capital, when a famine, which lasted twelve years, forced him to send his *Gaṇa* to some other country. Two young pupils of his, unable to bear the separation from their teacher, returned after a while, but soon severely suffered from the scarcity of food. Having learned the art of making themselves invisible by rubbing their eyes with a miraculous ointment, they secretly determined to procure food by this art. Unseen by anybody, they entered the palace, and sitting by the side of the king, ate from his plate. They thus daily shared the king's dinner. But the diminution of his food soon told upon the king, he grew thinner every day. At last Cāṇakya being alarmed by these symptoms, directly questioned the king. The latter owned that though plenty of food was always set before him, he did scarcely get half of it, the rest disappearing by some unseen cause. In order to discover it, Cāṇakya had the floor of the dining-hall strewn with a very soft powder, in which at the next dinner the imprints of human feet became visible. By this means he made sure that somebody was the constant guest of the king, and he correctly guessed that the man must have made himself invisible by applying a miraculous ointment to his eyes. On the next day, therefore, when the king was at his dinner, Cāṇakya caused the room to be filled with a thick smoke which brought the tears to the eyes of all present. Thus the miraculous ointment being washed down from the eyes of the two monks, they suddenly were seen sitting near the king and eating from his plate. All were

dumb-founded in spite of their resentment; but Cāṇakya afraid of offending the church, addressed the intruders as heavenly saints and dismissed them. Candragupta thought himself degraded for having eaten food left over by somebody else, but Cāṇakya allayed his misgivings by saying that it was highly meritorious to feed monks. Afterwards, however, he complained about the two monks to the Ācārya who laid the blame on the laity; for, he said, by neglecting the duty of charity, they forced the monks to help themselves as well as they could. His arguments induced Cāṇakya henceforth liberally to give alms to the monks (377-414).

As Candragupta patronised the heretic teachers, Cāṇakya tried to persuade him that they did not deserve his favour because they were given to sensual pleasures. Though the king affirmed that he placed implicit trust in his minister's words, still he insisted on having the charge proved. Cāṇakya, accordingly, invited all heretic teachers together to expound their doctrines in the king's presence. They gladly obeyed his orders, and were conducted to a part of the palace facing the queen's apartments, near which the floor was strewn with a fine dust. These men finding that the king had not yet arrived, stole to the seraglio and glanced through the windows at the women, till the king came to hear their discourse. After their departure, Cāṇakya proved by the traces of their feet, that they had been looking at the women. The Jaina teachers, however, who were invited on the next day, remained in their seats from the beginning till the end of their visit, and this time, of course, the dust on the floor in front of the windows was found untouched. Candragupta seeing this proof of the sanctity of the Jaina teachers, henceforth made them his spiritual guides (415-435). On Cāṇakya's order, the food of Candragupta was mixed with a gradually increased dose of poison, so that in the end even the strongest poison had no effect upon him. Once the queen Durdharā who was big with child was dining with the king, when Cāṇakya came upon them. Observing that the poison almost instantly killed the queen, he ripped open her womb and

extracted the child. He had been nearly too late; for already a drop (*bindu*) of the poison had reached the boy's head, who, from this circumstance, was called Bindusāra. In ripe age he was placed on the throne by Cāṇakya on the decease of his father who died by *samādhi* (436-445).

Cāṇakya had adopted Subandhu as his colleague, but this ambitious man anxious to become prime minister himself, warned Bindusāra not to trust Cāṇakya, because he had ripped open the belly of the queen, his mother. The king, learning on inquiry, that this charge against Cāṇakya was true, began to hate him. The fallen minister, however, feeling that his life, was drawing to its close, and being therefore indifferent to worldly interests, resolved that after his decease his enemy should not enjoy his victory. He laid his plan in the following way: Having pronounced strong spells over exquisite perfumes he placed them, together with some lines written on *bhūrjapatra*, in a well-varnished casket: this he put in a chest, which he carefully locked and hid in his house. Having done this, he distributed his riches among the poor, and retired to a dunghill near the town, there to starve himself to death. About this time the king, who had learned the details of his mother's death, repented of his inconsiderate ingratitude towards the benefactor of his race, and went to Cāṇakya, imploring him to resume his office. But finding him firm in his purpose, the king vented his anger on Subandhu, who pleaded his innocence and offered to pacify Cāṇakya. He actually visited him, but while he made a show of paying his compliments to him, he contrived to put a faintly burning charcoal among the dry dung. The dunghill soon caught fire, and the great minister was consumed in its flames (446-469).

CANTO THE NINTH.

With the king's consent Subandhu took possession of Cāṇakya's house. Searching it for hidden treasures, he came on the chest and forced its locks; it yielded the casket. When he had burst it open, a delicious smell spread about, which he

eagerly inhaled. At last he found the *bhūrjapatra*, which he supposed to contain the inventory of the looked-for treasures. But he was greatly alarmed by the perusal of the lines written on it; for they briefly stated that whoever, not leading the life of an ascetic, should smell the perfume must die by it. Subandhu tried the effect of the perfume on somebody else, and as that man died, though he was plied with all sorts of antidotes, he saw no other way of escaping a similar lot, but to turn monk. But as he conformed to monastic life in appearance only, he became the object of contempt wherever he went (1-13).

On Bindusāra's decease, his son Asoka-sri ascended the throne. He sent his son and presumptive heir, Kuṇāla, to Ujjayini, there to be brought up. When the prince was eight years old, the king wrote (in Prakrit) to the tutors that Kuṇāla should begin his studies (उच्यते). One of Asoka's wives who wanted to secure the succession to her own son being then present took up the letter to read it, and secretly putting a dot over the च changed उच्यते into अच्यते, i.e., "he must be blinded."¹ Without re-reading the letter, the king sealed and despatched it. The clerk in Ujjayini was so shocked by the contents of the letter, that he was unable to read it aloud to the prince. Kuṇāla, therefore, seized the letter and read the cruel sentence of his father. Considering that as yet no Maurya prince had disobeyed the chief of the house, and unwilling to set a bad example, he stoutly put out his eyesight with an hot iron. Great was the king's grief when these news reached him. For he dearly loved Kuṇāla, and he had intended him for his successor. But now he had to give up what hopes and plans he had formed; for Kuṇāla's blindness definitely disabled him from reigning. The king gave him a rich village on the revenue of which he might comfortably live, and placed the son of the rival queen in the residency of Ujjayini (14-34).

In the course of time Śaracchri, the wife of Kuṇāla, bore

---

¹ See *Indian Antiquary* for 1881, Vol. X, p. 190. (TAWNEY.)

him a son for whom he decided to secure the succession. Disguised as a minstrel he went to Pāṭaliputra and won the hearts of the people by his fine voice. At last the king heard of the famous blind minstrel, and ordered him to perform in his presence. Kuṇāla, exhibiting his art, sung a lay to that effect that Aśoka's blind son claimed his penny (*kākiṇi*). On the king's question who he was, he made himself known. The king pushing aside the curtain behind which he had been concealed, now recognised and tenderly embraced his son. He promised to grant him whatever he should ask. Kuṇāla merely repeated that he claimed his "penny." Being then informed by the ministers that princes denoted the kingdom by "penny," Aśoka sadly objected that being blind Kuṇāla never could ascend the throne. Thereupon the latter said, he claimed the kingdom not for himself, but for his son. "When", cried the king, "has a son been born to you?" "Just now" (*samprati*) was the answer. Samprati, accordingly, was named Kuṇāla's son, and, though a baby in arms, he was anointed Aśoka's successor, after whose demise he ascended the throne and became a powerful monarch. Samprati was a staunch Jaina (35-54).

¹ A dreadful dearth prevailing about this time forced the monks to emigrate as far as the seaside. During these unsettled times they neglected their regular studies, so that the sacred lore was on the point of falling into oblivion. The Sangha therefore reassembling in Pāṭaliputra when the famine was over, collected the fragments of the canon which the monks happened to recollect, and in this way brought together eleven *angas*. In order to recover the Dṛṣṭivāda, the Sangha sent two monks to Bhadrabāhu in Nepal commanding him to join the Council. Bhadrabāhu, however, declined to come, as he had undertaken the *mahāprāṇa* vow which it would take twelve years to carry out; but after that period he would in a short time teach the whole of the Dṛṣṭivāda. Upon receiving this

¹ Compare Āv. Niry., XVII, 11, 35 f. There is this difference that only two and not four *adhyāyanas*, viz., the *bhāvanā* and *vimotti* are mentioned. (LEUMANN.)

answer, the Sangha again despatched two monks who should ask Bhadrabāhu what penalty he incurred who disobeyed the Sangha. If he should answer: "excommunication," then they should reply that such was to be his punishment. Everything coming about as foreseen, Bhadrabāhu requested, that out of consideration for his vow, the Sangha should send him some clever monks to whom he would daily deliver seven lessons at suitable times. Accordingly five hundred monks, with Sthūlabhadra as their leader, were sent to Bhadrabāhu. But all of them, except Sthūlabhadra, becoming tired by the slowness of their progress, soon fell off; Sthūlabhadra alone stayed out the whole term of his master's vow. At the end of it he had learned the first ten Pūrvas (55-76).

The seven sisters¹ of Sthūlabhadra, paying their reverence to Bhadrabāhu after his arrival in Pāṭaliputra, asked him where their brother stayed, and were directed to some temple. On their approach Sthūlabhadra transformed himself into a lion, in order to gratify his sisters with the sight of a miracle. Of course the frightened girls ran back to the *guru* to tell him that their brother had been devoured by a lion. Bhadrabāhu, however, assured them that their brother was alive, and so they found him on their return to the temple. The eldest of the sisters then proceeded to give him the following account of their adventures (77-83).

Śrīyaka who had entered the order together with his sisters was too weak to keep the prescribed fasts. She had, therefore, tried to accustom him to them by making him promise to protract his fast from one term to another and again to another; but his strength at last gave way and he died. She had reproached herself with having caused his death, and though the Sangha had declared her free from all guilt, she would not be satisfied without an absolving sentence from a Jina. The Sangha, therefore, by joining in a common penance, induced a Śāsanadevatā to carry her to Sīmandharasvāmin. This Jina

---

¹ See above, p. lxxvii.

had not only confirmed her innocence, but had also taught her four sacred texts : the Bhāvanā Vimukti, Ratikalpa, and Vicitracaryā. On her return to the Sangha, who had remained in the same posture (*kāyotsarga*) for the whole time, she communicated these texts to the community. The first two texts were added to the Ācārāṅga Sūtra, the remaining two to the Daśavaikālika Sūtra (84-100).

When his sisters had left Sthūlabhadra, he went to Bhadrabāhu for his daily lesson. But the latter refused to teach him any more, as he had become unworthy of it. Sthūlabhadra replied that he remembered no sin since his ordination, but on being reminded by him of what he had done, he fell at his feet and implored his forgiveness. Bhadrabāhu, however, would not take up his instruction. Even the whole Sangha could only with great difficulty overcome his reluctance. He at last consented to teach Sthūlabhadra the rest of the Pūrvas on the condition only that they (viz., the four last Pūrvas) should not be handed down by him to anybody else. *On Bhadrabāhu's death, 170 years after the Nirvāṇa*, Sthūlabhadra became the head of the church (101-113).

CANTO THE TENTH.

Sthūlabhadra once visiting Śrāvastī preached there in a suburban park. In the crowd of faithful hearers he missed his old friend Dhanadeva, and to inquire after him he went to his house. Dhanesvari, his friend's wife, received him with deep respect, and told him that her husband had lost all he possessed and was now travelling about as a trader. Sthūlabhadra knowing by his superior knowledge that an immense treasure was hidden below a pillar of the house, stretched out his hand in that direction, saying, "Lo, such is this house, such your husband's trade, and such is this"! Repeating these words again he left the house and went elsewhere (1-23).

On his return Dhanadeva rejoiced to hear of Sthūlabhadra's visit, all details of which greatly interested him. When the strange words and gestures of his holy friend were related to

him, he guessed at once their true meaning, and dug up the pillar so significantly pointed at by his friend. Of course he found there such a treasure that he became one of the richest men. In order to thank his benefactor, he went to Pāṭaliputra, and was converted by him to the Jaina faith (24-35).

Sthūlabhadra had two disciples, Mahāgiri and Suhastin. Because they were brought up by the Yakṣāryā,¹ the word *ārya* was prefixed to their names. They were taught by Sthūlabhadra the ten Pūrvas—for the last four Pūrvas he was forbidden to teach. After their teacher's decease they succeeded to his place (36-40).

CANTO THE ELEVENTH.

After some time Mahāgiri made over his disciples to Suhastin and lived as a *Jinakalpika*, though the *Jinakalpa* had by that time fallen into disuse. Preaching everywhere the Law he came to Pāṭaliputra (1-5).

The merchant Vasubhūti, who had been converted by Suhastin, did his utmost to bring over his kinsmen to his new faith; but they would not be converted without the concurrence of an Ācārya. Suhastin, therefore, yielding to the entreaties of Vasubhūti, came to the house of the latter, and began to expound the Law. Just then Mahāgiri, chancing to enter the same house, Suhastin, with marked deference, rose and greeted him to the utter astonishment of Vasubhūti who could not imagine that anybody did rank above Suhastin. The latter, however, declared Mahāgiri to be the holiest of men because of his austerities; for he did only eat the offal of food, and if he could not get that, he would not break his fast. After this interruption Suhastin accomplished the conversion of Vasubhūti, and returned to his place (6-15).

On Vasubhūti's suggestion his kinsmen always kept some remnants of their meals in store for Mahāgiri, in case he should beg at their doors. The saint, however, by dint of his superior

---

¹ Evidently Sthūlabhadra's eldest sister is intended.

knowledge perceived at once that the alms offered him were unacceptable, because they were especially reserved for him. He, therefore, severely rebuked Suhastin for having caused this nuisance, but at last he forgave him on his promise never to give him any more annoyance (16-22).

During a visit of Suhastin in Ujjayini a procession of Jivantasvāmin's image took place. Suhastin and Mahāgiri, having come to that town, followed the sacred car together with the whole community. When the procession passed the palace, Samprati intently regarded Suhastin, whose very prepossessing appearance struck him as having been familiar to him in some far off period. But while he racked his memory, he suddenly swooned. With his returning breath came the remembrance of his meeting with Suhastin in his preceding life. Eagerly hastening to, and prostrating himself before him, he professed his faith. On his question whether Suhastin also did recognise him, the latter answered in the affirmative and proceeded to relate their former meeting (23-38). Once, he said, he and Mahāgiri were staying in Kauśāmbi. Although there was then a dearth, the laity continued to provide the monks with food. When on some day they returned from their begging tour, a starving vagabond begged food of them. They excused themselves, however, by saying that they could do nothing without the consent of their superior. The vagabond, therefore, went up to Suhastin who, foreseeing that this man in future times, would become a patron of the church offered him food on condition that he should first take the vows. Complying with this demand, the beggar received plenty of food; but he gorged himself with it to such a degree that he was suffocated. He died in the following night, and was born again as Kuṇāla's son, the present king Samprati (39-54).

The king looking up to Suhastin as his greatest benefactor, was converted by him to the true faith, and henceforth strictly performed all duties enjoined to the laity. He further showed his zeal by causing Jina temples to be erected over the whole of Jambūdvīpa (55-65).

During Suhastin's stay in Ujjayint, and under his direction, splendid religious festivals and processions in honour of the Arhat were celebrated, and great was the devotion manifested by the king and his subjects on this occasion. The example and advice of Samprati induced his vassals to embrace and patronise his creed, so that not only in his kingdom but also in the adjacent countries the monks could practise their religion (66-83).

In order to extend the sphere of their activity to uncivilized countries, Samprati sent there messengers disguised as Jaina monks. They described to the people the kind of food and other requisites which monks may accept as alms, enjoining them to give such things instead of the usual tax to the revenue collectors who would visit them from time to time. Of course these revenue collectors were to be Jaina monks. Having thus prepared the way for them, he induced the Superior to send monks to those countries, for they would find it in no way impossible to live there. Accordingly missionaries were sent to the Andhras and Dramilas, who found everything as the king had told. Thus the uncivilized nations were brought under the influence of Jainism (89-102).

Remembering that in his preceding life he had been a starving beggar, Samprati gave order that at the gates of the town the needy should be supplied with food and drink. The remnants of the food which the cooks used to eat themselves, he caused to be reserved for the monks, and compensated the cooks with money. Such was the religious zeal of the king, that he ordered the merchants to give the monks gratis all things they should ask for, and to draw on the royal treasury for the value of the goods. It may be imagined that the merchants did not hesitate to obey the liberal king's order (103-112).

Although the alms with which the monks were thus supplied are expressly forbidden by the rules of the church, Suhastin, afraid to offend the zealous king, dared not make any opposition. Mahāgiri, therefore, severely blamed Suhastin, and

resolved definitely to separate from him. For, as he said, there was an old prophecy that after Sthūlabhadra the conduct of the Jainas would deteriorate. Accordingly after saluting the image of Jivantasvāmin he left Avanti and went to the Tirtha Gajendrapada, i.e., the footprints of the elephant on which Indra rode to attend the sermon of the last Arhat when he converted Daśarṇabhadra.¹ There, starving himself to death, he reached *svarga*. Samprati dying at the end of his reign, during which he continued a patron of the Jainas, became a god and at last he will reach Siddhi (113-127).

Suhastin, returning after an absence of some time to Ujjayint in order to pay homage to Jivantasvāmin, sent two of his pupils into the town to procure lodgings. A merchant's wife, Bhadrā, offered them a spacious stable of which Suhastin gladly took possession. While in the evening he repeated the Nalinṅgulma Adhyayana to the monks assembled in the stable, Avantisukumāla, Bhadrā's son, amused himself with his wives on the top of the house. Listening to Suhastin's description of the Nalinṅgulma, he suddenly remembered having in a former existence lived as a god in that realm. He went down to Suhastin and asked him for *dīkṣhā*, in order that on his death he might return to that delightful place. Suhastin refused to comply with his wish on account of the young man's delicate health; but as the latter persevered, he ordered him first to obtain the consent of his relations, which, however, was withheld from him. Avantisukumāla, therefore, of his own will, plucking out his hair and assuming the appearance of an ascetic, presented himself before Suhastin who in order to prevent such irregularities, consented to ordain him in due form (128-148).

As Avantisukumāla's constitution rendered him unable long to sustain the hard life of an ascetic, he at once asked and

---

¹ The origin of the Tirtha and the story of king Daśarṇabhadra is related by Bhadrāsvara in the Daśarṇabhadda Muddhaḍākahā, inserted in the Kahāvalī at its proper place (before avantisukumāla kahā).

got permission to end his earthly career by self-starvation. He, therefore, went to a Kanthārika grove in a burial-ground,¹ his delicate feet bleeding as he walked on, and there laid down in religious contemplation. Meanwhile a female jackal with her young ones licked the bloody footprints, and following them came up to Avantisukumāla. The hungry beast now began to gnaw the feet, to eat the legs, to feed on the entrails of the young monk who, out of compassion with all living beings, did not chase away his tormentors. Dying at last, his soul was transferred to the Nalīngulma while the gods celebrated a festival over his corpse (149-162).

The wives of Avantisukumāla, learning from Suhastin the death of their husband, communicated the sad news to Bhadrā, who, bewailing the lot of her son, went to the burying place. Having burnt her son's corpse on the bank of the Śipra, she and her daughters-in-law took the vows with the exception of one who was big with child. The son, to whom the last-mentioned widow gave birth, built a magnificent shrine on the spot where his father so manfully had faced death. This temple still exists famous in the world as the temple of Mahākālā.

In the course of time Suhastin left this world starving himself to death and entered heaven (163-178).

CANTO THE TWELFTH.

In the line of Suhastin,¹ Vajrasvāmin became the head of the church. In Tumbavana, a village in the Avanti district, there lived about that time a pious layman, Dhanagiri, who had made up his mind to become a monk. Whenever, therefore, his parents would marry him to some girl, he informed her family of his intention. In spite of this discouragement, the merchant

---

¹ According to the larger *thēravali* of the *Kalpasūtra* Vajra was the fifth Patriarch after Suhastin. The same authority states that Suphagiri had four disciples: Dhanagiri, Aryasāmīta (founder of the *Brahma dvīpika śākhā*), Vajra (founder of the *Ārya Vajra Sākhā*), and Arhaddhṛma. With the exception of the last one all these persons figure in the following narrative.

Dhanapāla's daughter, Sunandā, whose brother Ārya Śamita had been ordained by Sīṃhagiri, insisted upon becoming the wife of Dhanagiri. Soon after the marriage she became big with child, the soul of which was that of a Vaiśramaṇa Sāmānika god who, on the Aṣṭāpada hill, had listened to Gautamasvāmin's delivering the Puṇḍarikādhyayana. Upon this, Dhanagiri, true to his purpose, left his wife and was ordained by Sīṃhagiri (1-20).

Sunandā in due time gave birth to a boy who was endowed with preternatural gifts. A short time after his having come into the world, he overheard the conversation of the ladies who attended his lying-in mother, and learned from it that his father had become a monk. Though still a baby he desired to share his father's lot. He, therefore, did his utmost to tire out his mother's patience by continually crying, notwithstanding all sorts of artifices which were employed to amuse him (21-30).

Six months after the boy's birth, Sīṃhagiri came to that place together with his disciples Dhanagiri and Ārya Śamita. Just when the two disciples asked Sīṃhagiri's permission to visit their relations, he happened to observe a good omen. Accordingly he enjoined them to accept whatever should be offered them. As soon as the two monks arrived at Sunandā's house, her relations, who were thoroughly tired of the troublesome boy, advised her to get rid of her burden by leaving him to the care of his father. Dhanagiri gladly carried off his son, after he had been legally made over to him before witnesses (31-44).

The boy, ceasing at once to cry, was brought by the two monks to Sīṃhagiri. But he was so preternaturally heavy that his father's arms were quite stiff from carrying him, and Sīṃhagiri, too, who afterwards took him up, was scarcely able to hold him. He thought that he had a thunderbolt in his hands, for with reason the boy got the name of Vajra, i.e., thunderbolt. The nuns gave him in charge of the women in their lodging, under whose care he grew up an exemplary boy and became the favourite of all who knew him. When Sunandā saw him so

different from what he had been, she reclaimed him as her own. But the women to whom the Vajra had been entrusted, would not give up their charge; they allowed, however, the mother to see and nurse her boy in their own houses (45-68).

In the Acalapura district between the rivers Kanyā and Pūrṇā there lived some Brāhmanical ascetics of the Tāpasa sect. One of them, anointing his feet with a magical unguent which enabled him to walk on the water as if it were dry land, used to visit the town to the wonder and astonishment of the inhabitants. On the strength of this miracle, the real cause of which he concealed, he maintained the superiority of his religion and abused Jainism. Ārya Śamita, therefore, who discerned the nature of his deceit, was anxious to show him up as an impostor and to vindicate the true faith. On his advice a rich Śrāvaka invited the Tāpasa to a splendid dinner, and in apparent devotion, begged to wash his feet. He rubbed the feet so thoroughly that no atom of the magical ointment was left on them. Accordingly, when after the dinner the Tāpasa, trusting that not all the ointment was gone, attempted to cross the river as usual, he at once sunk down in the water, hooted and laughed at by the crowd on the shore. Ārya Śamita then bade the banks of the river meet, and thus stepped on the opposite shore. This miracle made such an impression on the Tāpasas that they changed religion and became Jaina monks. They are mentioned in the scriptures under the name of Brahmadvīpikas, because they lived in Brahmadvīpa (69-99).

During a visit of Dhanagiri to his native place, Sunandā reclaimed her boy who was then three years old. But the father was not willing to surrender Vajra to her, as she had of her own will given up all rights in her child. The king, to whom the case at last was referred, declared that the boy should belong to the party whose call he would obey. The monks being placed on the right hand of the king, and Sunandā on the left, it was decided that the mother should first try her chance. In vain she tried to allure the boy with playthings, promised him everything, implored him to come to her: Vajra

did not stir from his place. But when, in his turn, Dhanagiri told him to take up the broom, if he had once wished to become a monk, Vajra at once obeyed, and getting on his father's knees never so much as took off his eyes from the broom. Sunandā was deeply distressed by the ruin of her hopes and by the prospect of her loneliness; for her brother and her husband were already monks, and her son would become one in time. She, therefore, resolved to retire from the world, and entered the order. Vajra was brought up by the nuns, from whom¹ he, without effort, acquired the knowledge of the *Angas*; but in his eighth year he was transferred to the care of the monks (100-138).

During a journey to Avantī, on which Vajra accompanied his *guru*, a heavy shower of rain drove them to the shelter of a *Yakṣa* shrine. Some *Ṛṣimbhaka* gods, friends of Vajra in a former life, thought his present situation an opportunity for putting his character to the test. Producing by magic an encampment in which all sorts of goods were laid out, they assumed the form of merchants and invited the *Ācārya* to get his alms from them. The latter, however, sent Vajra who presently returned, because nearly imperceptible drops of rain were still falling. The gods then caused the rain entirely to cease, upon which Vajra again sallied out to collect alms. But from the nature of things offered and the demeanour of the donors, he inferred the latter to be gods from whom he, as a *Jaina* monk, was not allowed to accept alms. Being pleased with the correctness of his conduct, the gods made themselves known to him and gave him the *Vaikriya* spell. On another occasion the gods disguised as merchants offered him pots filled with *ghī*. But Vajra again found out who the donors were and refused the alms. This time he was rewarded by the *Ākāśagāmini* spell² (139-160).

---

¹ The text has पद्मदात्री, I think we should read पद्मदात्री.

² The possession of magic spells appears to be attributed to Vajra in the legends, because the sign of the Vajra is made much use of by the professors of the occult art.

Vajra's memory was such that he soon had mastered the whole canon; still he hid his knowledge from his superiors, and behaved so that he was considered rather a lazy scholar. Once when the monks had gone out and had left him to mind their lodging, he arranged the cushions of the monks in a circle round him, and sitting down in the centre, recited some parts of the scriptures as if he was teaching. Meanwhile the *guru* returned and overheard Vajra. He at once became aware that he had been thoroughly mistaken about the boy, who was indeed master of almost the whole sacred lore. In order not to surprise Vajra, he went back some distance and made a noise to apprise Vajra of his coming. When he entered, everything was in its proper place, and Vajra came forward to wash his superior's feet (160-178).

The *guru* now resolved to place Vajra in the position amongst his fellow disciples which he deserved. He therefore went on a journey for some days, appointing Vajra as his substitute. The monks dared not protest, and installed Vajra as their teacher. To their utter astonishment he delivered the different texts with great readiness, and performed his duty so well that the monks profited more by a few of his lessons than by a long course of study. They not only admitted as much to the Ācārya on his return, but also begged him to give them Vajra for their teacher. The *guru*, however, objected because Vajra had acquired his knowledge piecemeal. He, therefore, taught him the sacred scriptures in their regular order and imparted him all the knowledge he possessed (179-207).

Simhagiri who went to Daśapura, remembering that Bhadrāgupta in Ujjayinī was master of the ten Pūrvas, sent Vajra to him that he might complete his knowledge of the sacred books. In the night after his arrival in Ujjayinī, which Vajra passed outside the town, Bhadrāgupta dreamed that his bowl filled with milk was emptied by a stranger. He, therefore, told his disciples, who in vain tried to interpret his dream, that somebody would arrive who would learn from him

the sacred lore. Soon afterwards Vajra arrived, and was most cordially received by Bhadrāgupta, who readily imparted to him the knowledge of the ten Pūrvas. The object of Vajra's mission having been accomplished in a short time he returned to Daśapura and joined his *guru*. The latter permitted him to teach the Pūrvas, which event the gods celebrated by showering down a rain of flowers. Sīṃhagiri, after having made over to Vajra his *gaṇa*, put an end to his earthly career by self-starvation. Vajrasvāmin then travelling about in company with five hundred monks preached the Law; wherever he went, he was admired and praised by all (208-241).

Rukmiṇī, the daughter of the merchant Dhana in Pāṭali-putra, heard the nuns, who were lodged in the stable of her parents' house, continually singing the praises of Vajra. By this she was so impressed in his favour that she vowed to marry none but him. If she could not get him for her husband, she said, she would enter the order to share his lot (242-250).

About that time Vajra accompanied by many monks went to Pāṭali-putra. The king of that town hastened to meet him, but he could not make him out in the crowd of his followers, for all of them appeared to him to be beings of a higher order. When Vajra was pointed out to him, he humbly bowed to him and attentively listened to his sermon. Returning to the seraglio, he related to the queens his meeting with the saint, and easily induced them to pay a visit to Vajra (251-272).

Rukmiṇī, who had heard of Vajra's arrival, implored her father Dhana now to give her in marriage to Vajra. Dhana, therefore, had her splendidly decked out and took enormous treasures with him in order to make Vajra accept his offer (272-280).

On the preceding day Vajra had been preaching, and the people were so much impressed by his many accomplishments that they wondered what would be the effect, if Vajra's outward appearance were in harmony with his mental perfection. The saint who had reduced his natural splendour in order not to cause any disturbance, was aware of the thoughts of the

people; assuming therefore his true form, he appeared seated on a beautiful lotus; but after having produced a great sensation, he prudently resumed a more humble appearance. Thus the king and all the people came to know of Vajra's magical powers (280-291).

Dhana then addressed Vajra and offered him his daughter, at the same time promising him great riches as Rukmiṇī's dowry. Vajra, however, smilingly declined the offer, but he advised the noble girl to become a nun. Rukmiṇī of course did as she was bidden, and many besides her were awakened to the knowledge of truth (292-306).

Vajra, who possessed the Padānusṛiti Vidyā since his very birth, extracted from the Mahāparijñā Adhyayaṇa of the Ācārāṅga Sūtra the Ākāśagāmiṇī Vidyā¹ which enabled him to go through the air wherever he listed; but he resolved to keep the knowledge of it to himself (307-310).

Once when Vajra travelled in Northern India a dreadful famine caused incredible distress; the people were starving, the country swarmed with famished vagabonds, and the monks could scarcely obtain any alms. As the Sangha implored Vajra to save the faithful, he produced by magic a very large carpet on which he bade all monks stand. The carpet flew up in the air with the Sangha assembled on it.² At that moment Datta, a layman, who had been Vajra's host, cried to be taken with the rest, tearing out his hair, so that he might be regarded as a monk. Vajra, out of consideration for the man's religious zeal, made him ascend the magical carpet, which then pursued its journey, while the gods and genii of the upper regions

¹ Above XII, 160, we are told that the gods gave to Vajra the Ākāśagāmiṇī Vidyā, while in this place he gets it himself from the Ācārāṅga. We are not explicitly told what the Padānusṛiti is. But I make no doubt that the word is a wrong translation from Prākṛit. For paṇānusāri may be padānusārin or padānusmārin (cf. Jāṭasa=jāṭasāra). Vajra remembered every word that he had heard of XII, 161.

² A flying carpet is found in Syrische Märchen by Prym and Sorin, p. 79 of the translation. (TAWNEY.)

hastened to worship the saint. At last the carpet landed the travellers in the town *Purī* (311-334).

The king of that town was a Buddhist, and so were part of the inhabitants, while the majority of them were Jainas. As the two rival sects were continually competing with each other, the Jainas, being richer than their rivals, bought up all flowers so that the Buddhists could get none to offer in their temples. But the Buddhists induced the king to issue a strict order that no flowers should be sold to the Jainas. In this calamity the latter entreated Vajra to help them; for the *Paryuṣaṇā-parvan* was drawing near, when the laity used to worship the images of the Arhats with flowers (335-350).

Promising his aid, Vajra went through the air to the town of *Maheśvara*, and entering the park of *Hutāśana* he met the gardener *Tadit* who was a friend of his. Feeling greatly honoured by Vajra's visit, the gardener inquired with what he could serve him, and being told that flowers were wanted, he promised twenty lakhs of flowers. Vajra ordered him to have them ready against his return, and then flew through the air to the *Himālaya*, and thence to the *Padmahrada*, the residence of *Śrīdevī*. There he met the goddess who held in her hand a lotus to worship the gods with, but she gladly gave it to Vajra when he asked for it (361-374).

Returning to *Hutāśana*'s park he produced by magic a divine car, in which he placed the lotus given by *Śrī*, and round it the twenty lakhs of flowers brought together by his friend *Tadit*. Accompanied by the *Jṛmbhaka* gods in their cars, whom he had called up to attend him on his journey through the air, he travelled towards *Purī*. When he and his train were just above the town, the Buddhists believed that the gods descended from heaven to worship the Buddha images. But great was their disappointment when the celestial train landed in a Jaina temple. Never has the *Paryuṣaṇā-parvan* been celebrated with such splendour as then at *Purī*. The miracles just related induced the king and his subjects to embrace the Jaina faith (375-388).

CANTO THE THIRTEENTH.

¹In Daśapura, the capital of king Audrāyaṇa, lived a Brāhman Somadeva with his wife Rudrasomā who professed the Jaina religion. They had two good sons, Āryaraksita and Phalguraksita, whom their father taught everything he could teach. To continue his studies Āryaraksita went to Pāṭaliputra, where he acquired a thorough knowledge of the fourteen sciences. When he returned to Daśapura, the king put him on an elephant and thus brought him into the town. All his relations were very proud of him and loaded him with presents (1-14). He had, however, not yet seen his mother, whom he believed to be in a transport of joy at the success and honour which he had won through his learning. Attired in his best clothes, with brilliant ornaments laid out on his body, he paid his mother a visit; but she returned his filial greeting in rather a distant way, as if he had been an ordinary visitor, and not her darling son who had returned as a famous scholar. For, she said, all his learning would not save his soul. Why should she rejoice? If he would please her, he should study the Dṛṣṭivāda. But he must first become a Jaina, because only the Śramaṇas knew the Dṛṣṭivāda. Āryaraksita, whom the very name Dṛṣṭivāda struck as something good, asked where he could find a teacher of it. His mother replied that in their sugar plantation stayed one, called Tosaliṣputra, who would teach him the Dṛṣṭivāda. To him he promised to go the first thing in the morning, and during the whole night he could think of nothing but the Dṛṣṭivāda (15-40).

At dawn Āryaraksita set out on his journey, and met a friend of his father who had come to present him with nine stalks of sugarcane and part of a tenth. The man was greatly rejoiced when he recognised Āryaraksita, and offered his present. But the scholar sent him on to his mother's, and

---

¹ See Appendices, p. 343 ff. The same in the Chūrṇi and Ṭīkā of the *Avastya* Niryukti.

bade him to deliver the present to her and to tell her what had happened. His mother thought, when she heard of her son's meeting, that this augured well, and she guessed from the number of the sugarcanes that her son would learn nine Pūrvas and part of the tenth. Similar were Āryarakṣita's forebodings while he pursued his walk (40-54).

Arrived at the *munis'* residence, Āryarakṣita waited till a Śrāvaka, called Daḍḍhara, came and entered before him. Unacquainted with the forms which the Śrāvakas observed in coming to their *gurus*, he watched the man as he thrice made the Naiṣedhikī, uttered the Airyāpathikā, and bowing to the Ācāryas and Sādhus sat down, and imitated him in everything. But, as he omitted to greet Daḍḍhara also, the Ācārya became at once aware that he had to deal with a proselyte. Learning on enquiry that he was the renowned Āryarakṣita, and that he was desirous of learning the Dṛṣṭivāda, the Ācārya promised to be his teacher on condition that he should enter the order. Āryarakṣita was willing to do so at once, but he induced the monks to remove their residence; for he was afraid that the king and the people would importune him to leave the order. This was the first case that the Jainas were guilty of seducing disciples of other sects. Āryarakṣita became a pious monk, and he readily acquired all knowledge that his Ācārya possessed (55-85). But when he was told that Vajra in Puri knew more of the Dṛṣṭivāda than his teacher, he resolved to join Vajra. On his journey he met, in Ujjayini, Vajra's old teacher Bhadrāgupta, who gave him a most cordial reception, and even put himself under his spiritual guidance during the penances which were to end his earthly career. Bhadrāgupta moreover advised him never to stay together with Vajra under the same roof; for if he did, he would of a certainty soon follow Vajra in death (85-93).

When his presence in Ujjayini was no longer required after Bhadrāgupta's decease; he went on to Puri, where he put up for the night outside the town. In the very same night Vajra had a dream, that his alms bowl filled with milk was nearly

emptied by a stranger, only a small rest of milk being left. From this dream he foretold the monks that some one already much advanced in the Pūrvas would become his disciple, to whom he would deliver his knowledge of the Pūrvas except a small part of it. In the morning Āryaraksita waited on Vajra, who knew his name when he heard that he was Tosali-putra's disciple. He objected, however, to his staying separate from him because a teacher should instruct only such pupils who live with him. But when Āryaraksita told him that he had acted on Bhadrakṛṣṇa's advice, he consented to teach him. Then Āryaraksita began his studies and in a short time had mastered nine Pūrvas. It was when he learned the *yamakas* of the tenth Pūrva, that the course of his studies was interrupted (94-109). For about this time a letter from Āryaraksita's parents arrived which entreated him to return. Still he remained with his teacher, because he desired to complete his studies first. The fond parents then sent their younger son Phalguraksita who urged their request with no better success at first. When he said that their relations waited only for him to take *dīkṣhā*, Āryaraksita bade his brother to prove the truth of his assertion by becoming a monk himself. This Phalguraksita did, but he still insisted upon his brother's going home. His repeated entreaties had the effect that Āryaraksita, in spite of Vajra's admonition to complete his studies, could not overcome his longing to obey his parents. Vajra at last permitted him to go, because his intuition told him that he should soon die, and with him the knowledge of the complete tenth Pūrva. So Āryaraksita returned to Daśapura where he converted the king and induced his parents and many of his relations to enter the order (110-141).

Once when Vajra wandered about in the Deccan, he had an attack of dysentery. To cure it he sent a monk to get some dried ginger, which he put behind his ear that he might eat it after dinner; but he forgot it completely, till it fell on the ground when he prepared for rest. His forgetfulness alarmed him in such a degree that he thought the time had

INDEX OF NAMES.

(The figures refer to the pages of the Introduction.)

Acalapura xci	Kanakaśrī xxxv
Anāḍṛta xxxi	Kanakasenā xxxv, xlviii, 1
Annikā lix	Kanyā (river) xci
Annikāputra lix, lx, lxi	Kapila lxiii
Andhra lxxxvii	Kamalavati li
Avantisukumāla lxxxviii-lxxxix	Kalpaka lxiv-lxvii
Avanti lxii, lxxxviii, lxxxix, xcii	Kātyāyana (gotra) lv
Aśoka-śrī lxxx, lxxxii	Kāmapatākā li
Aṣṭāpada (hill) xc	Kāmasamṛdha xxxiv
Ākāśagāmint (spell) xcii, xcv	Kāśyapa (gotra) lv
Ācārāṅga-Sūtra lxxxiv, xcv	Kuṇāla lxxxi, lxxxii, lxxxvi
Ādikalpa xxxiii	Kubera xxxv
Āryarakṣita xcvii-xcix	Kuberadatta xxxv, xxxviii, xxxix
Āryavat xxxii	Kuberaḍattā xxxviii; xxxix
Āryasamita lxxxix-xci	Kuberasena xxxv
Indra lxxxviii, c	Kuberasenā, xxxviii, xxxix
Īśvārī c, ci	Kūṇika lv, lviii
Ujjayint lxxxi, lxxxvi-lxxxviii, xciii, xcvi	Koṣṭh lxvii, lxix-lxxii
Uḍāyin lviii, lix, lxii, lxiii	Kauśāmbī lxxxvi
Upakoṣa lxix	Kṣitipratīṣṭha xlvii, li, lii
Rābha <i>alias</i> Rābhadatta xxxiv, xxxv	Gaganavallabha xlvii
Rābhadatta (I) xxxi	Gangā or Ganges xli, lix-lxi, lxvi, lxviii
Rābhadatta (II) xxxv, xxxvi	Gajendrapada (tīrtha) lxxxviii
Enikā lxvii	Gāṅgīā xxxix, xl
Airyāpathikā xcvi	Gūṇāṣila xxvii
Audrāyāṇa xcvii	Guptamati xxxi
Kanakamālā xxxv	Golla (district) lxxii
Kanakavati xxxv	Gautamasvāmin xc
	Caṭṭa liii

- Capaka lxxii
 Capin lxxii
 Capesvari lxxii
 Candragupta lxxiv-lxxix
 Campā lv, lvii, lviii
 Cāṇakya lxxii-lxxx
 Cāṇḍāla xlvii, xlviii
 Jambū xxvii, xxxi, xxxiv-xlii,
 xlvii-li, liii-lv
 Jambū (tree) xxxv
 Jambūdvīpa xxxi, xxxv, lxxxvi
 °pati xxxi
 Jayapura xxxvi
 Jayaśrī xxxvi, lii, liii
 Jayasiṇha lix, lx
 Jayasenā xxxv
 Jitasātru (I) l
 Jitasātru (II) lii
 Jitasātru (III) c
 Jinadatta c, ci
 Jinadāsa (I) xxxi
 Jinadāsa (II) xlvi
 Jinadāsa (III) l
 Jivantasvāmin lxxxvi, lxxxviii
 Jṛmbhaka (gods) xcii, xcvi
 Dādādhara xeviii
 Taḍit xevi
 Tāpasa xci
 Tāmrāipti xxxix
 Tumbavana lxxxix
 Tosaliṣṭha xevii, xcix
 Datta xov
 Daśapura xciii, xciv, . xevii,
 xcix
 Daśapūrvin lvii
 Daśarṇabhadrā lxxxviii
 Daśavaikālikā sūtra^{*} lvii, lviii,
 lxxxiv
 Durgilā xlii-xlv
 Durdharā lxxix
 Dṛṣṭivāda lxxxii, xcvii, xcviii
 Devadatta (I) xlii-xlv
 Devadatta (II) lix
 Devadinna xlii, xliii
 Dramila lxxxvii
 Dhana xciv, xcv
 Dhanagiri lxxxix-xcii
 Dhanadeva lxxxiv
 Dhanapāla xc
 Dhanaśrī xxxv
 Dhaneśvari lxxxiv
 Dhāriṇī (I) xxviii
 Dhāriṇī (II) xxxv
 Dhāriṇī (III) c
 Nanda lxii-lxviii, lxxiii, lxxiv,
 lxxvi, lxxvii
 Nabhaḥsena xxxv, xlix
 Narmadā xli
 Nalinīgulma lxxxviii, lxxxix
 Nalinīgulma a lhyayana
 lxxxviii
 Nāgadatta xxxii
 Nāgaśerman liii
 Nāgaśrī liii
 Nāgilā xxxii, xxxiii
 Nārada lvi
 Nūpuraṇḍitā xlv
 Nepāla lxxi, lxxxii
 Naiṣedhiki xeviii
 Padānusṛiti (spell) xcv
 Padmaratha xxxiv
 Padmaśrī xxxv, xli
 Padmasenā xxxv, xlii

- Padmahraḍa xevi
 Padmāvatī xxxv
 Parvataka lxxv-lxxvii
 Parvamitra lii
 Pāṭaliputra lviii, lxii, lxiii,
 lxxiii, lxxiv, lxxvi, lxxxii,
 lxxxiii, lxxxv, xciv, xevii
 Puṇḍarikādhyaṇa xc
 Puṇḍarikinī (town) xxxiii
 Puṇī xevi, xeviii
 Puṣkalāvati (district) xxxiii
 Puṣpaketu lx
 Puṣpacūla lx
 Puṣpacūlā lx
 Puṣpabhadra (town) lx
 Puṣpavati lx
 Pūrṇā (river) xci
 Potana (town) xxviii xxi
 Praṇāmamitra lii
 Prabhava xxxvi-xxxix, liv-lvi
 Prabhu xxxvi
 Prayāga lxi
 Prasannacandra xxvii, xxviii,
 xxx, xxi, xxxiv
 Priyasamudra xxxv
 Phalgurakṣita xevii, xcix
 Baka xl
 Bahulā xxxix
 Bindusāra lxxx, lxxxi
 Buddha xlix
 Brahmadvīpa xci
 Brahmadvīpika monks xci
 Bhadrakṛpā xciii, xciv, xeviii,
 xcix
 Bhadrabāhu lviii, lxxxii,
 lxxxiii, lxxxiv
 Bhadrā lxxxviii, lxxxix
 Bhavadatta xxxii, xxxiii
 Bhavadēva xxxii-xxxiv
 Bhāvanā lxxxiv
 Bhūtadattā lxvii
 Bhūtā lxvii
 Bhola, °ka (a Yakṣa) xlix
 Magadha xxvii, xxxii
 Maṇaka lvii, lviii
 Mathurā (I) xxxviii, xxxix, lix
 Mathura (II) lix
 Mahākūla lxxxix
 Mahāgiri, Ārya° lxxxv lxxxvii
 Mahāparijñā adhyaṇa xev
 Mahāvira xxvii, xxviii, xxxi,
 xxxii, xxxiv, xxxv, lv,
 lxxvii
 Maheśvara's town xevi
 Maheśvaradatta xxxix, xl
 Megharatha xlvii, xlviii
 Meru xxxiv
 Maurya lxxxj
 Yakṣadattā lxvii
 Yakṣā lxvii
 Yakṣāryā lxxxv
 Yamunā xxxviii
 Yaśodharā xxxiii
 Yaśobhadra lviii
 Yaśomitra xxxv
 Ratikalpa lxxxiv
 Rathāvartta (hill) c
 Ramanīya (town) lii
 Rājagṛha xxvii, xxxi, xxxiv,
 xxxv, xlii, lvi, lviii, lix
 Rāṣṭrakūṭa xxxii
 Rukmiṇī xciv, xev

- Rudrasomā xcvii
 Reṇā lxvii
 Revatī xxxii
 Revatī (demons) lxiii
 Lalita liii
 Lalitāṅga liii, liv
 Vajra xc-xcvi, xcviii-ci
 Vajradatta xxxiii
 Vajrasena c, ci
 Vajrasvāmin lxxxix, xciv
 Vatsa (gotra) lvi
 Vanamālā xxxiv
 Vararuci lxvii-lxix
 Valkalacrin xxviii-xxxi
 Vasantapura xlvii, l, liii
 Vasupālita xxxv
 Vasubhūti lxxxv
 Vasuṣeṇa xxxv
 Vāsukī xxxii
 Vicitracaryā lxxxiv
 Videha xxxiii, xxxiv
 Vidyumnālin (I), xxxi, xxxii,
 xxxiv, xxxv
 Vidyumnālin (II) xlvii, xlviii
 Vinayaśrī xxxv
 Vindhya (hill) xli, xlviii
 Vindhya (king) xxxvi
 Vimukti lxxxiv
 Vitāśoka xxxiv
 Vīramatī xxxv
 Veṇā lxvii
 Vaikriya (spell) xcii
 Vaitāḍhya (hill) xlvii
 Vaibhāra xxxv, xlv, lviii
 Vaiśramaṇa Sāmānika xc
 Vyantara xli
- Śakatāla lxvii, lxviii
 Śakra Sāmānika xxxiii
 Śatāyudha liii
 Śayyambhava lvi-lviii
 Śaracchri lxxx
 Śaligrāma xlviii
 Śiprā lxxxix
 Śiva xxxiv
 Śobhana xliii
 Śauryanagara xxxviii
 Śramaṇadatta xxxv
 Śrāvastī lxxxiv
 Śrī (devt) xcvi
 Śrīyaka lxvii-lxix, lxxxiii
 Śrīṣeṇa xxxv
 Śrutakevalin lvii
 Śreṇika xxvii, xxviii, xxxi,
 xxxv
 Saṃdhitṛaṇa lx
 Saṃudra (I) xxxv
 Saṃudra (II) xxxix
 Saṃudradatta xxxv
 Saṃudrapriya (I) xxxv
 Saṃudrapriya (II) lfv
 Saṃudraśrī xxxv, xl
 Saṃprati lxxxii, lxxxvi-
 lxxxviii
 Saṃbhūtavijaya lviii, lxix-lxxi
 Sahamitra lii
 Sāgara xxxv
 Sāgaradatta xxxiii-xxxv
 Simhagiri lxxxix, xc, xciii, xciv
 Sildha xxxv
 Sildhi xlix
 Sīmāndharasvāmin lxxxiii
 Sugrāman xxxii

INDEX OF NAMES.

cvii

Sudharman [•] xxxv, xxxvi, lv	Somadatta (II) lii
Sunandā xc-xcii	Somadeva xevii
Subandhu lxxx, lxxxi	Somaśri (I) li
Suśman xl	Somaśri (II) liii
Susthita (I) xxxii	Sollaka li
Susthita (II) xlviii	Saudharma Kalpa xxxiii
Susthita (III) lxxviii	Sthūlabhadra lxvii, lxix-lxxii
Suhastin, Ārya ° lxxxv-lxxxix	lxxxiii-lxxxv, lxxxviii
Sopāra c	Himavatkūṭa lxxv
Somacandra xxviii, xxx	Himālaya xevi
Somadatta (I) li	Hutāśana's park xevi

NOTE TO THE FIRST EDITION.

My edition of the Text is based on the following MSS.

A, a fairly good MS. in my possession, bought in Rāj-pūtānā; no date, but not modern, 77 folios, 15 lines.

B, a modern MS. of nearly no value, in the Berlin collection. In the latter part of my work I have used this MS. only to settle doubtful readings.

C, a good MS. in the Deccan College (collection of 1872-73). Saṃvat 1648, 117 folios, 13 lines.

D, a good MS. originally in Professor Bühler's possession. It has been corrected, and contains marginal glosses; the separation of words is usually indicated, 84 folios, 15 lines: no date, but not modern.

My thanks are due besides to the scholars mentioned in the course of this Preface, to the Director of Public Instruction, Bombay, and the Chief Librarian of the Royal Library in Berlin, who have liberally complied with my applications for the loan of manuscripts.

HERMANN JACOBI.

Bonn, *May*, 1891.

प्रथमः सर्गः ।

श्रीमते वीरनाथाय सनाथाबाहुतश्रिया ।
महामन्दबरोराजमराणाचार्यते नमः ॥१॥
सर्वेषां वेधसामाद्यमादिमं परमेष्ठिनाम् ।
देवाधिदेवं सर्वज्ञं श्रीवीरं प्रणिदधते ॥२॥
कक्षाणपादपारामं श्रुतगङ्गादिमाचक्षम् ।
विद्याभोजरविं देवं वन्दे श्रीज्ञातनन्दनम् ॥३॥
पान्तु यः श्रीमहावीरस्त्रामिनो देवनागिरः ।
भक्त्यानामान्तरमक्षप्रक्षालनजकोपमाः ॥४॥
चिषष्टिशलाकापुंसां दशपर्वीं विनिर्मिता ।
इदानीं तु परिग्रिष्टपर्वीक्षाभिः प्रतन्यते ॥५॥
अथ च जम्बूक्षान्धादिस्त्रविराणां कथोच्यते ।
विश्वस्य कण्ठासङ्कारकते हारावली शुभा ॥६॥
अथैव जम्बूद्वीपस्य भरतार्धे ऽप दक्षिणे ।
देशो ऽस्ति मगधाभिख्यो बहुधासुखमखनम् ॥७॥
तस्मिन्पामोपमा गोडा यामास्य पुरवशिभाः ।
पुराणि क्षेत्रपुरप्राणाकृततथा श्रिया ॥८॥
अथैकवारसुप्तानि जूलाभ्यपि हि कथ्येकेः ।
तत्र धाम्नाणि दूर्वावतरोपनि सुउर्ध्वजः ॥९॥

गिरामथा गिरातङ्गाः संतुष्टाः परमायुषः ।
 वसन्ति तत्र सुवमाकाशजाता इव प्रजाः ॥ १० ॥
 सदा प्रस्रवशास्त्रिन्यः क्षुण्डोध्यस्तत्र सुमताः ।
 अहर्निशं कामदोष्टा गावः कामगधीनिभाः ॥ ११ ॥
 सर्वपाप्युर्वरैवोर्वी काले वर्षति वारिदः ।
 धर्मकर्मरतो लोकस्तत्र धर्मैकस्यपि ॥ १२ ॥
 धाम्यस्य भरताधस्य सर्वस्त्रनिधिभूरिव ।
 त्रिभ्यः क्रीडागृहं राजगृहं तत्रास्ति पत्तनम् ॥ १३ ॥
 तत्र चैतेषु सौवर्णध्वजकुम्भमरोचयः ।
 प्रादृश्यासीनमेघानां तत्रित्वापत्यमिद्युति ॥ १४ ॥
 तत्र चन्द्राश्रयासौकःसंक्रान्तः शशभृत्त्रिभि ।
 धत्ते कच्छरिकापूर्णसुम्भराजतपाचताम् ॥ १५ ॥
 प्राकारः सुन्दराकारस्तत्र राजति काञ्चनः ।
 अर्चस्मवसरणादेकः कृत इवामरैः ॥ १६ ॥
 दीर्घिकावल्लिखं तत्र मिलङ्गिः पार्श्वयोर्द्वयोः ।
 आभाति रत्नसोपानमयूखैर्बद्धसेलिव ॥ १७ ॥
 तत्र चैकातपचार्यदूर्मे हर्म्येषु बालिकाः ।
 नित्यमथापचन्यर्चस्तुतीः क्रीडाशुकानपि ॥ १८ ॥
 शिरोदेशपरितृप्ति तपोचैर्जिनवप्राणाम् ।
 खर्षकुम्भाविभक्तशोषुडून्याभानि रात्रिषु ॥ १९ ॥
 तत्र राजतसौवर्णैः प्राकारः कपिशोर्वकोः ।
 भाति चन्द्राश्रमद्विमेर्मत्योत्तर इवाचलः ॥ २० ॥

तत्र वाचस्पदे मुहुधूपगन्धाधिवाहितः ।

प्रेथानिव कनकके खेचरीणां सुदे ऽनिशः ॥ २१ ॥

श्रेयोक्तयशास्त्रे अलिको ऽभूत्तप्तोपतिः ।

नेतेव दक्षिणः क्षोणीं क्षणीं चावर्जयन् गुणेः ॥ २२ ॥

सम्यक्करकोद्योतेन वदि तस्य प्रवर्पता ।

मिथ्यात्वतिमिरस्त्रावकाशो नाभूत्तप्तगपि ॥ २३ ॥

कर्षपेया सुधेवान्या सुवदा ददती सुदम् ।

मध्येसुधर्मं तत्कीर्तिरस्यरोभिरगीयत ॥ २४ ॥

केन्द्रे दुष्टपद इव तस्मिन्प्राप्तोप्यवर्तिनि ।

अनर्थं कस्ययामासुः परितः परिपन्थिनः ॥ २५ ॥

अक्षय्यशास्त्रे राक्षि तस्मिन्नाक्षय्यकोपसे ।

एकातपचैवाभूद्भूषोरिवैकनिशाकरा ॥ २६ ॥

चौदार्यधेयगाक्षीर्यगौर्यप्रभृतयो गुणाः ।

सामुद्रकचणानीव जम्भतस्तस्य जक्षिरे ॥ २७ ॥

विदधानस्य वसुधानेकक्षत्रां महीजसः ।

तस्मात्ता वक्षिणो वक्षमिव नास्त्वस्ति केनचित् ॥ २८ ॥

एकदा तत्पराभर्षे चेत्ये गुणशिक्षाकृते ।

सुरासुरपरीवारः औवीरः समवासरत् ॥ २९ ॥

कृष्यस्वर्णमणिमयेः प्राकारेर्भूषितं पिभिः ।

चक्रुः समवसरत् तदग्ने तदामरः ॥ ३० ॥

अग्नीकटवस्तस्यान्वर्षिके अन्तरामरैः ।

पक्षवैः पवनोद्भूतैर्भयजन्तूनिवाहकम् ॥ ३१ ॥

क्षमेदरिव पुंरूपो जात्यजाम्बूनदधुतिः ।
 तस्मिन्ममवसरणे पूर्वदाराविग्रहिभुः ॥ ३१ ॥
 अग्नोकाधःस्थिते देवच्छन्दे क्षामी यथाविधि !
 सिंहासनमलंसक्रे राजहंस इवाम्बुजम् ॥ ३२ ॥
 निषसाद यथास्थानं सङ्गस्तत्र चतुर्विधः ।
 क्षाम्ययमृतदृष्ट्याभां प्रारेमे धर्मदेशनाम् ॥ ३३ ॥
 तद्देशवासिनेष्टुर्णं ज्ञवमाना मृगा इव ।
 क्षामिनं समवसृतमेत्य राशे व्यजिज्ञपन् ॥ ३४ ॥
 राज्ञः पीतवतो नाथागमोदनामृतं तदा ।
 वपुः पमसफलवदुत्कण्टकमभ्युदा ॥ ३५ ॥
 सिंहासनं पादुके च विहाय मगधाधिपः ।
 क्षामिनं मनसिक्त्वायामङ्गन्यस्तमस्तकः ॥ ३६ ॥
 क्षाम्यागमनग्रंसिन्धो भूपाक्षः पारितोषिके ।
 हिरण्यमनुषीकारकारणं प्रचुरं ददौ ॥ ३७ ॥
 अर्हदन्दनयाचार्हं सद्यो सेतवाससी ।
 क्षीरोदकहरोव्यूते इव राजाच पर्यधात् ॥ ३८ ॥
 तदा च रत्नाभरणैरासुतेर्मुकुटादिभिः ।
 अजस्यैः कल्पशास्त्रीव रेजे राजगृहेभ्यः ॥ ३९ ॥
 हस्त्यादीनि यानानि राजदारे तदाश्रया ।
 सज्जीकृतान्वडौकल द्वाग् ज्ञातय इव त्रिषा ॥ ४० ॥
 कक्षावकारं भद्रकुञ्जरं गृपकुञ्जरः ।
 अवाहरोह तेजसौ पुष्पाक्षमिवार्चमा ॥ ४१ ॥

मन्त्राभिर्ब्रह्मणः ।

कुम्भिभिर्नवविन्दुराद्यस्तुभिरनेकशः ।

सन्ध्याभ्यविधमकरैः परिवर्त्ते नृपदिपः ॥ ४२ ॥

गजचट्टाटपत्कारैः पूरयन्परितो ऽम्बरम् ।

प्राचाक्षीदचक्षानायक्षीर्यनायमनुसुकः ॥ ४४ ॥

गजेन्द्रगर्जितैरश्वेषितै रथचोत्ततैः ।

मिच्छन्निम्बरतले शब्दो ऽम्बरगुणो ऽभवत् ॥ ४५ ॥

राशो ऽय्यसैनिकौ च दानेकमेकायमानसम् ।

एकाद्विणा तस्मिन्वांसमेकमूलमिवाद्विपम् ॥ ४६ ॥

सिद्धिष्वेवमिवाकष्टुमुदक्षितभुजद्वयम् ।

आदर्श इव सूर्यं ऽपि निष्कल्पन्यस्तोचनम् ॥ ४७ ॥

उल्लिख्योऽटकमिवार्कतापात्स्वेदबिन्दुभिः ।

शान्तं रवं मूर्तमिव शान्तं ददृशत्सुनिम् ॥ ४८ ॥

त्रिभिर्विग्रहेषकम् ।

तयोरेकतरो ऽवादीदहो सुनिमतज्जगः ।

बन्धनीयो महात्मायं च एवं तथ्यते तपः ॥ ४९ ॥

कस्मिन्नेदेकपादेन कः पश्येदर्कमण्डलम् ।

सुहृत्तमप्येवमहो अहो दुष्करकारिता ॥ ५० ॥

स्वर्गो वा यदि वा मोक्षो नास्ति दूरे महात्मनः ।

भूयसा तपसा किं किं नासाध्यमपि साध्यते ॥ ५१ ॥

स्वाजहार द्वितीयो ऽपि न जानासि वयस्य किम् ।

राजा प्रवक्ष्यन्तो एवं न धर्मो ऽस्ति सुधा तपः ॥ ५२ ॥

अथ हि बाह्यं तनयं व्यधाद्राष्ट्रे स मग्निभिः ।
 प्रस्थावयिष्यते राज्यादामं पक्षमिव द्रुमात् ॥ ५१ ॥
 अनेन हि निजं राज्यं रक्षणाय समर्पितम् ।
 मार्जारानामिव क्षीरं तेषामेव दुरात्मनाम् ॥ ५४ ॥
 तस्मिन्नुच्छेदिते बाधे वंशो नास्त्यस्य सर्वथा ।
 स्रपूर्वजस्रनां नाम नाशनादेष पातको ॥ ५५ ॥
 प्रविम्रजिषुषानेन यास्य तत्त्वजिरे शिषाः ।
 न जाने का गतिस्तस्मान्मनायानां भविष्यति ॥ ५६ ॥
 तदसोवात्यथा कर्णकोटरेण प्रविष्टया ।
 प्रसक्तश्चन्द्रराजर्षेः समाधिद्रुमव्यत ॥ ५७ ॥
 दध्यौ चैवं स राजर्षिरहो तेषां कुमन्निषाम् ।
 सन्मानो यो मयाकारि स भस्मनि ऊतं भ्रुवम् ॥ ५८ ॥
 मत्सूनोः क्षीरकण्ठस्य तैः ग्रैः पापकर्मभिः ।
 राज्यमाप्तेकुमारेभे धिक् तावन्मिषाघातकाम् ॥ ५९ ॥
 तत्राहमभविष्यं चेत्तदा तेषां दुरात्मनाम् ।
 अकरिष्यं नवनवैर्निघैरनुप्राशनम् ॥ ६० ॥
 जीवितेनामुना किं मे तपसा भूयसापि किम् ।
 मुतिगोचरमाद्याक्षीत्सूनुर्धत्पराभवः ॥ ६१ ॥
 एवं राजर्षिरारोहदुष्ट्यांनमधिकाधिकम् ।
 आविष्टः क्रोधभूतेन आमर्षं व्यस्तरजिजम् ॥ ६२ ॥
 चिंशवकोकनन्वासेनाकीडः क्षपतेजसा ।
 मत्तवानिव यो ऽहोहीनानमात्यास्तुतद्विषः ॥ ६३ ॥

जन्मस्थानिपूर्वभवः ।

पूर्ववद्भरत्रैकसूत्रधारो ऽविधारथा ।

मनसा खल्वग्रसके तान् रणे खूरणानिव ॥६४॥

वेदनं भेदनं चान्यदपि दुःकर्म दास्यम् ।

क्रोधान्धो मनसाकार्षीद्राजर्षिः किं न मन्त्रिणाम् ॥६५॥

तत्र प्रदेशे च तदा राजा राजगृहेभरः ।

आजगाम जिनोपश्रमर्धद्रुमविहंगमः ॥६६॥

वत्ततार सुनिं वृद्धा कुञ्जराद्राजकुञ्जरः ।

भावं तिष्ठकथञ्चमिरेणुना प्रणयाम च ॥६७॥

वृद्धाक्रमेकपादस्थं तं वृद्धा तापनापरम् ।

अमोदिष्टान्मोदिष्ट चान्यथं पार्थिवापण्योः ॥६८॥

प्रसन्नचन्द्रराजर्वेक्षपःसामर्थ्यमहुतम् ।

चिन्तयन्नच राजागाम्यगङ्गुवजिनालिके ॥६९॥

प्रभुं प्रसम्य पञ्चाङ्गत्पुष्टभूर्ध्वभुजां वरः ।

निषयाद् यथास्थानं पद्मकोशौकताक्षसिः ॥७०॥

समये ऽथ जगन्नाथं महीनाथशिरोमणिः ।

गत्वापुष्पमुखद्वाररचितप्रच्छदाक्षसः ॥७१॥

ध्यानस्थः समये यत्र प्रसन्नविर्मयेच्छत ।

तत्रैव चेदिपश्येत तत्कामासादयेकृतिम् ॥७२॥

स्वाम्याख्यतत्र समये कृतकाक्षो प्रजेक्षपः ।

प्रसन्नचन्द्रो राजर्षिः सप्तमौ नरकावनिम् ॥७३॥

कैमलोपासको रात्रिा ऋजुधीरित्यचिन्तयत् ।

अप्युपगतपक्षो ऽसुख मतिः केवं महासुखेः ॥७४॥

गृपो भूयो ऽपि पप्रच्छ समये ऽस्मिन्महासुनिः ।

स कासं यदि कुर्वीत कां लभेत ततो गतिम् ॥७५॥

प्रश्नुः प्रोवाच हे राजन्स राजर्विर्महातपाः ।

सर्वार्थसिद्धिगमनयोग्यः सन्नति वर्तते ॥७६॥

राजा जगद् भगवत्किमिदं व्याकतिर्दिधा ।

ममाख्याहि ममाज्ञाप्य सार्वज्ञी वाक्कुतो ऽन्यथा ॥७७॥

स्नान्वाचस्वौ यदा राजग्राजर्विर्वन्दितस्तथा ।

रौद्रध्यानो तदा सोऽभूत्कुक्ष्यानी तु सन्नति ॥७८॥

स तदा मरकार्शो ऽभूद्रौद्रध्यानपराधयः ।

सर्वार्थसिद्धियोग्यस्तु शुक्लध्यानपरो ऽधुना ॥७९॥

ज्ञानाक्तोकार्कमर्दनं पप्रच्छ श्रेणिकः पुनः ।

रौद्रध्यानो कथमभूत्कुक्ष्यानी कथं च सः ॥८०॥

स्नान्वाचस्वौ राजस्त्वदपधेनिकवार्त्तया ।

शुभावाभिभवं सूक्तोर्मन्त्रिभ्यः स्त्रेभ्य एव सः ॥८१॥

स्पृष्टः सुतममलेन प्रसन्नो विसृजतः ।

मनसा योद्धुमारभे तैः समं क्रूरमन्त्रिभिः ॥८२॥

प्रत्यचैरिव तैः सार्धं युध्यमानो ऽधिकाधिकम् ।

निष्ठितास्त्रः प्रसन्नो ऽभूदप्रसन्नमनाः क्रुधा ॥८३॥

स संग्रहं समश्वासीदिति चाचिन्तयत्क्रुधा ।

शिरस्त्रेणापि हन्त्येतांस्सर्वं शस्त्रं हि दीप्यताम् ॥८४॥

ततश्च शिरसि न्यास्यच्छिरस्त्रादित्तथा करम् ।

तं कुक्षितं स्पृशन्नातव्रतमात्मानमस्मरत् ॥८५॥

अचिन्तय च धिग्विष्णां रौद्राणां तु वन्निनम् ।
 किं तेन सुनुना किं तैर्मन्त्रिभिर्निर्ममस्य मे ॥ ८६ ॥
 इति चिन्तयतस्तस्य विष्णोर्ने मोहदुर्दिने ।
 विवेकभास्करः प्रादुरभ्युज्ज्यो ऽपि भास्करः ॥ ८७ ॥
 भक्ता तत्रैव वन्दित्वा सो ऽस्मान्गते स्मितानिव ।
 आलोच्य च प्रतिक्रम्य प्रशस्तं ध्यानमाश्रितः ॥ ८८ ॥
 प्रसन्नचन्द्रो राजर्षिः शुभध्यानकृत्यानुना ।
 कर्मकलमुवोष द्वाग्दुर्ध्यानारण्यसम्भवम् ॥ ८९ ॥
 श्रेणिकस्तस्य राजर्षेस्वरितेन सुगन्धिना ।
 वासितः श्रीमहावीरं धर्मवीरो व्यजिज्ञपत् ॥ ९० ॥
 अपि बालं सुतं राज्ये विनिवेश्य विशांपतिः ।
 प्रसन्नचन्द्रो भगवत्प्रश्रयामाददे कथम् ॥ ९१ ॥
 अथाख्यङ्गगवाञ्जङ्गगरे पोतनाभिधे ।
 अभूत्सौम्यतया चन्द्रः सोमचन्द्रो मञ्जौपतिः ॥ ९२ ॥
 सधर्मधारिणी तस्य धारिणी धर्मधारिणी ।
 बभूव ग्रीष्माक्षद्वारा विवेकजलदीर्घिका ॥ ९३ ॥
 सा गवाधे ऽन्यदा पत्युरासीनस्य कपोत्तयम् ।
 स्त्रियं करसरोजाभ्यां विवरीतुं प्रचक्रमे ॥ ९४ ॥
 ददर्श च तदा राज्ञः पत्नितं मूर्ध्नि धारिणी ।
 स्नानं स्त्रीकृत्यभिज्ञानं जरयेव निषेधितम् ॥ ९५ ॥
 र्वाञ्जहार च राजानं स्नामिन्दूतो ऽयमागतः ।
 दिशो ऽपकोच्य राजापि प्रोचे किं नेह दृश्यते ॥ ९६ ॥

राज्ञाद्यादर्शयद्वाञ्छः पक्षितं मूर्ध्नुवाच च ।
 प्रापेश केशराजो ऽयं प्रशङ्खो धर्मदौत्यकृत् ॥८७॥
 तृतीयवयसः शस्त्रमिव दौवर्णघातकम् ।
 तन्मूर्ध्नि पक्षितं दृष्ट्वा राजा दुरमनायत ॥८८॥
 अभ्यधाद्धारिणी देव किं वृद्धत्वेन क्षम्यसे ।
 अयेकं पक्षितं दृष्ट्वा यद्येवं दुर्मनायसे ॥८९॥
 पटहोहोषणां कृत्वा लोकः सर्वो निषेत्स्यते ।
 न यथा वृद्धभावं ते वार्त्तयापि प्रकाशयेत् ॥९०॥
 राजा प्रोवाच जिह्रेमि नाहं पक्षितदर्शनात् ।
 दौर्मनस्ये पुनरिदं कारणं जीवितेश्वरि ॥९१॥
 अदृष्टपक्षितैरस्मत्पूर्वजैराददे व्रतम् ।
 अहं तु विषयासक्तः प्रिये पक्षितवानपि ॥९२॥
 अहमङ्गाय गृह्णामि व्रतमेवं स्थिते ऽपि हि ।
 किं तु दुग्धसुखे सुगौ राज्यमारोप्यते कथम् ॥९३॥
 यदा मे व्रतमादित्योः किं राज्येन सुतेन किम् ।
 भीमति व्रतमादास्ये त्वं स्वं संवर्धयात्मजम् ॥९४॥
 धारिण्यभिदधे नाहं त्वां विना स्नातुमौशरी ।
 सत्यः पत्युशुधाचिन्त्यः समये यत्र तत्र वा ॥९५॥
 तद्वासे ऽपि सुते राज्यं निदधीषा अहं पुनः ।
 शूद्रभूषिणे वने ऽपि त्वां देहच्छायेव पार्श्वगा ॥९६॥
 अरक्ष्यन्नश्वरिव सुतः स्त्रीरेवं कर्मभिः ।
 प्रसज्यन्तो वाञ्छो ऽपि वर्धतां तेन किं मम ॥९७॥

सोमचन्द्रस्ततो राक्षमारोप्य तनुजन्मनि ।
 दिक्प्रोषितस्त्रापसो ऽभ्युत्पन्ना धाव्या च संयुतः ॥१०८॥
 स आश्रमपदं किञ्चिच्चिरशून्यमग्निमथत् ।
 दुष्कपं च तपस्तेषु शुष्कपत्रादिभोजनः ॥१०९॥
 पलाशपत्राद्यादाय स आश्रमकुटीं व्यधात् ।
 मृगाणामध्वगानां च ग्रीतच्छायास्तप्रणाम ॥११०॥
 खादुश्चादून्युदकानि वनस्पतिफलानि च ।
 सोमेन्दुराण्यपत्यैः क्षूतक्षामेमतन्तुभिः ॥१११॥
 तथापि धारिणी सा तु पत्यावत्यन्तभक्तिभाक् ।
 तस्य प्रकल्पयामास तदर्थं कोमलैस्तृणैः ॥११२॥
 तपेष्कुदालि पल्लानि पेषं पेषं च धारिणी ।
 खेदं जघाह दिवसे चक्रे च मित्रि दीपकान् ॥११३॥
 अरण्यगोमयेरार्द्रैः सा क्षिप्तेपाश्रमाङ्गणम् ।
 पत्युः सुखासिकाहेतोर्मांजयामास वासकम् ॥११४॥
 तथाश्रमे दम्पती तौ ज्ञात्वायन्तौ मृगार्भकान् ।
 तपःकष्टमजानन्तौ कञ्चित्काशं व्यतीयतुः ॥११५॥
 सन्तोषसुखधारिण्या धारिण्याः पूर्वसम्भवः ।
 तत्र क्रमेण बहुधे गर्भो ऽनुत्पादितव्ययः ॥११६॥
 धारिण्या सूरुरन्यूनसखस्यः सुपुत्रे ऽन्यदा ।
 कान्वा दीप इवातेकपूरो ऽनःसूतिकाव्ययम् ॥११७॥
 श्रीश्रमे वक्त्रकान्येतित्यवेक्ष्यत स वक्त्रलैः ।
 पित्रा वक्त्रकचोरोति ततस्तन्नाम कथितम् ॥११८॥

विषेदे धारिणी सूतिरोगेण तनयः पुनः ।

अदृष्टमादकः सो ऽभूत्पुमानिव निरक्षरः ॥ ११८ ॥

अरक्ष्यमहिषीचौरं पाययित्वा मुहुर्मुहुः ।

सोमेन्दुरार्पयद्वाद्या धारणाथ तमर्भकम् ॥ ११९ ॥

अवाप सापि पञ्चत्वं कालेन कियतापि हि ।

धात्री देववशेनानुयियासुरिव धारिणीम् ॥ १२० ॥

अपीयन्महिषीचौरं सोमेन्दुसं शिशुं स्त्रयम् ।

यान्निवन्धः शयानो वा स्त्रयमङ्गे दधार च ॥ १२१ ॥

स क्रमादर्धमानो ऽभूत्पादचङ्क्रमणक्षमः ।

चक्रे च प्रत्यङ्गं पांशुक्रीडां वनमृगार्भकैः ॥ १२२ ॥

एधोभिः स्त्रयमानौतैर्नीवारैः स्त्रयमाहूतैः ।

स्त्रयं रसवतीं कृत्वा सोमेन्दुस्तमभोजयत् ॥ १२३ ॥

वनधान्यैर्वनफलैः पोषं पोषं तमर्भकम् ।

सोमचन्द्रो व्यधादात्मसखं तपसि दुस्तपे ॥ १२४ ॥

यौवनाभिसुखसालङ्करीणः सर्वकर्मसु ।

पितृचर्याप्रवीणो ऽभूदथ वक्त्रलक्ष्मीर्यपि ॥ १२५ ॥

फलाद्यानयनैर्नित्यमङ्गसंवाहनेन च ।

शुश्रूषां च पितृयुक्ते सा हि सर्वव्रतोत्तमा ॥ १२६ ॥

आजन्ममङ्गचार्यव व्रती वक्त्रलक्ष्मीर्यभूत् ।

स्त्रीणां नामापि नाज्ञासीदस्त्रीके निवसन्ने ॥ १२७ ॥

प्रसन्नचन्द्रः शुश्राव वनसंस्थान्यदा पितुः ।

धारिणीकुक्षिसम्भूतं सुतं सोदरमात्मनः ॥ १२८ ॥

कीदृशो ऽस्ति स मे भ्राता मिश्रियति कथं पुनः ।
 इत्यभ्युत्थरणको राज्ञो मनसि दर्धरः ॥ १३० ॥
 अथादिग्रन्थिकरास्तत्र यात तपोवने ।
 यच्छ्रीमन्नातपादानां पादपद्मैरलंकृतम् ॥ १३१ ॥
 पितृपादाब्जहंसस्य मदीयस्मानुजन्मनः ।
 वने निवसतो रूपमाश्लिष्याम्यत द्रुतम् ॥ १३२ ॥ युग्मम् ॥
 प्रमाणमादेश इति प्रोच्य चित्रकरा अपि ।
 ययुस्तत्र वने पुण्यौकते वस्त्रलघौरिणा ॥ १३३ ॥
 ते विश्वकर्मणो मृत्यन्तराणीवातिकौशलात् ।
 तमाश्लिष्यन्त्यावस्थमादर्शप्रतिबिम्बवत् ॥ १३४ ॥
 आनीय दर्शयामासु रूपं वस्त्रलघौरिणः ।
 ते चित्रकारिणो राज्ञः सुधावर्तिनिभं दृशोः ॥ १३५ ॥
 दधौ नृपतिराकृत्या मत्पितुर्नैव ह्यौघते ।
 आत्मा वै जायते पुत्रः श्रुतिरेषा हि नात्यया ॥ १३६ ॥
 दिष्ट्या सोढरं दृष्टो ऽसौत्यभिधायासककृपः ।
 तं सख्ये मूर्ध्नि जग्रौ न चाक्लादुदतारयत् ॥ १३७ ॥
 वस्त्रलाञ्छादनधरं दृष्ट्वा वस्त्रलघौरिणम् ।
 उदमुद्रांगभृद्राजा सनिर्घ्नर इवाच सः ॥ १३८ ॥
 क्वचे च प्रवयास्तातो युक्तमाचरतु व्रतम् ।
 मद्भ्रातुस्तस्य बाह्वस्य वनवासो ऽपि नार्हति ॥ १३९ ॥
 अहं राज्यसुखद्वयेऽमग्नः कीदामि हंसवत् ।
 पुश्विन्द इव मे भ्राता वनवृत्त्या तु जीवति ॥ १४० ॥

अरण्यजो जीव इव दुरानेयः स पक्षने ।
 कष्टं तु मम राज्ये ऽपि तस्मिन्नाव्याविभागिनि ॥ १४१ ॥
 वनकष्टमिति भ्रातुरनुश्रोषन्महीपतिः ।
 एवमाज्ञापयामास वेष्ट्यास्त्यार्थग्राहिनीः ॥ १४२ ॥
 मुनिवेषेण गत्वाङ्गस्यैर्मनवनवोक्तिभिः ।
 प्रसोभ्य खाण्डैश्च फलैरिष्टानयत मे ऽनुजम् ॥ १४३ ॥
 इति राजाज्ञया वेष्ट्या मुनिवेषभृतो द्रुतम् ।
 तदाश्रमपदं जग्मुः सोमचन्द्रेण सेवितम् ॥ १४४ ॥
 फलान्यादाय बिम्बादौन्यायान्तमृषिपुत्रकम् ।
 वल्कलाच्छादनं तच्च ददृशुस्तं मृगोदृशः ॥ १४५ ॥
 मुनिवेषभृतां तार्षा सो ऽकार्षीदभिवादनम् ।
 अजुधीरित्यपृच्छ च के यूयं को व आश्रमः ॥ १४६ ॥
 ताः प्रोचुर्वचमृषयः पोतनाश्रमवाचिनः ।
 तवागताः स्मो ऽतिथयः किमातिथ्यं करिष्यसि ॥ १४७ ॥
 उवाच स फलान्येतान्याहृतानि मया वनात् ।
 यूयमश्रीत पक्वानि मधुराणि महर्षयः ॥ १४८ ॥
 तास्योचुराश्रमपदे ऽस्मदीये नेदृशान्यहो ।
 फलानि कसिदस्माति नीरसान्यतिनीरसः ॥ १४९ ॥
 अस्मदाश्रममृषाणामीषस्त फलवर्णिकाम् ।
 इत्युक्त्वा ता निषेदुर्दुर्मूले तं च न्यषादयन् ॥ १५० ॥
 तास्य तं प्राशयश्च फलान्यत्रिफलाश्रयाः ।
 सो ऽपि खद्यसादास्तादाहिन्वाद्युदेगभागभृत् ॥ १५१ ॥

एकस्मानक्षितं तासं स्नातृस्त्र्यग्रमचोकरन् ॥
 तत्करं च न्यधुः पीनकुचक्षुषे निजोरसि ॥ १५२ ॥
 स खचे कोमलमिदं किमङ्गं वो मध्वर्षयः ।
 किमुज्जते स्त्रले एते यौष्माकीणे च वक्षसि ॥ १५३ ॥
 ताः प्रोचुसं स्पृशन्त्यः स्त्रैः कोमलैः पाणिपल्लवैः ॥
 अस्मादनफलास्त्रादे शौद्रुक् स्त्रादङ्गमार्दवम् ॥ १५४ ॥
 आस्त्रादितैर्वनफलैरस्त्रदीयेर्महारवैः ।
 अत्यन्तोपचयादेते जायेते इति च स्त्रले ॥ १५५ ॥
 तद्विमुञ्चाग्रममिममसारणि फलानि च ।
 अस्त्रदाग्रममागत्य त्वमप्यस्त्रादृशो भव ॥ १५६ ॥
 अथ खण्डफलास्त्रादस्त्रो वस्त्रसचौर्यपि ।
 सकृत्तमपचान्मुग्धस्ताभिः सह धियासया ॥ १५७ ॥
 संस्त्राय तापमभाण्डमागादस्त्रसचौर्यपि ।
 यथोदितं च सकृत्तस्यानं ताभिरधिष्ठितम् ॥ १५८ ॥
 तदा च ददृशे वृषाधिकृढैस्त्रपूरुषैः ।
 आगच्छन्सोमचन्द्रर्विरकण्यत च योषिताम् ॥ १५९ ॥
 मा शास्त्रीदेव इति तास्तस्माद्भोता द्रुतद्रुतम् ।
 नेशुर्दृश्य इव व्याधादमिन्ननयः परस्परम् ॥ १६० ॥
 स्थानं गते च पितरि कुमारस्ताः पणाङ्गनाः ।
 गृह्णन्तः स्त्रमिशान्तेषुमुपाक्रन्तास्त्रिले वने ॥ १६१ ॥
 दर्दग्रं रथिनं चैकं च धावन्मृगवदने ।
 तमप्युषिं मन्त्रमानो ऽवदन्तातामिवादये ॥ १६२ ॥

रक्ष्यन्त्यकुमारं तं क गमिष्यसि सो ऽवदत् ।
 गमिष्याम्याश्रमपदं महर्षे पोतनाश्रमम् ॥ १६३ ॥
 रक्ष्यादौदृशमपि धियासुः पोतनाश्रमम् ।
 ततो ऽन्वगात्तमपेगूनिव वस्त्रक्षचौर्यपि ॥ १६४ ॥
 स तापसकुमारो ऽपि पथि आग्रथिकप्रियाम् ।
 रथाधिकृष्टां तातेति भावते सा मुञ्जमुञ्जः ॥ १६५ ॥
 रथिनं तन्प्रियावोचत्क्षेमस्योपचारणीः ।
 यन्तापसकुमारो ऽयं मयि तातेति जल्पति ॥ १६६ ॥
 रथिकः स्नात् सुगधो ऽयमस्त्रीके ऽस्मिन्ने वसन् ।
 स्त्रीपुंसयोरभेदज्ञो नरं तामपि मन्यते ॥ १६७ ॥
 प्रवीथमानान्दृष्ट्वाश्वानूचे वस्त्रक्षचौर्यदः ।
 वाद्यन्ते किमसौ तात मृगा नार्हन्मदो मुनेः ॥ १६८ ॥
 व्याजहाराय रथिकः स्त्रिया वस्त्रक्षचौरिणम् ।
 हंसो कर्मदमेवेषां मृगाणां नाप दुष्यति ॥ १६९ ॥
 रथिको मोदकाग्रादून्यदौ वस्त्रक्षचौरिणे ।
 सो ऽद्यादश्च तदास्त्रादसुखमग्नौ जगाद च ॥ १७० ॥
 ईदृशानि वनफलान्यश्रमये ऽयस्त्रादिषम् ।
 महर्षिभिः प्रदत्तानि पोतनाश्रमवाशिभिः ॥ १७१ ॥
 चभूव मोदकास्त्रादात्पोतनं गन्तुमुत्तुकः ।
 कषायरुचेर्नटितः स विष्णामस्तकादिभिः ॥ १७२ ॥
 रथिनस्याभवपुङ्गुं चौरैस्तेन दीयता ॥
 रथो नाहमहारेण तं चौरं निजघान च ॥ १७३ ॥

चौरौ ऽप्युवाच घातो हि वैरिणो ऽपि प्रशस्यते ।
 मामजैषीः प्रहारेण तेन तुष्टो ऽस्मि मानव ॥१७४॥
 विपुलं धनमत्रास्ति मदीयं तद्गृहाण भोः ।
 यद्यो ऽप्यारोपयामासुरथ तद्रविणं रथे ॥१७५॥
 क्रमेण पोतनं प्राप्तो रथौ वल्कलचौरिणम् ।
 प्रोवाच प्रेषितो यस्ते पोतनाश्रम एष सः ॥१७६॥
 किञ्चित्च द्रविणं तस्मै रथौ तापमसूनवे ।
 प्रददौ मार्गसुहृदे स्नायमानो जगाद् च ॥१७७॥
 असुस्मिन्नाश्रमपदे न विना द्रव्यमाश्रमः ।
 तदाश्रमार्थं कस्मैचिद्द्याद्रव्यमवक्रथे ॥१७८॥
 किमत्र यामि याम्यत्र किं वेति सकले पुरे ।
 उन्मेषमाणो हर्स्याणि बभ्राम सुनिपुङ्गवः ॥१७९॥
 नराणामथ नारीणामृषिवृद्धा स मुग्धधीः ।
 अभिवादनवात्सल्य उपाहास्यत नागरैः ॥१८०॥
 पुरे भ्रमस्यैकस्या वेश्यायाः स निकेतने ।
 विवेश त्वरितं चापसुकः शर इवास्वलम् ॥१८१॥
 स तद्वेश्याश्रमं मेने वेश्यां सुनिममन्यत ।
 इति तामप्युवाचैवं तात त्वामभिवादये ॥१८२॥
 इति च प्रार्थयान्शक्रे समर्पय ममोटजम् ।
 असुख्यावक्रथे द्रव्यं महर्षे गृह्यतामिदम् ॥१८३॥
 तदीय उटजो ह्येष गृह्यतामित्युदीर्य सा ।
 तदङ्गसंस्कारकृते दिवाकीर्तिमजूहवत् ॥१८४॥

अग्निच्छतो ऽपि तत्सर्वनापितो गणिकाश्चथा ।
 शूरोपमान्यादनखानदुश्चन्दतारयत् ॥१८५॥
 कृत्वा वस्त्रक्षौरापनयनं सा पणाङ्गना ।
 तं कुमारं स्तपयितुं वराग्रिं पर्यधापयत् ॥१८६॥
 आजन्मसुनिवेष्ट मे मापनेषीर्महासुने ।
 स वस्त्रक्षौपनयनादिति बाह्व दवारटत् ॥१८७॥
 वेश्यावोचन्मर्षीणामतिथौनामिहाश्रमे ।
 उपचारपदं ह्येतत्तत्प्रतीच्छसि किं नहि ॥१८८॥
 त्वमस्मदाश्रमाचारानीदृशंस्तेप्रतीच्छसि ।
 तदा हि कश्यसे वस्तुमुटजं सुनिपुचक ॥१८९॥
 ततस्तदासक्तोभेन स तापसकुमारकः ।
 नाङ्गमयधुनोन्मन्त्रवशीकृत दवोरगः ॥१९०॥
 तत्केशपाशं जटिलं तेलेनाभ्यज्य सा स्वयम् ।
 ऊर्णापिण्डमिव ग्रनेर्विवस्ने वरवर्णिनी ॥१९१॥
 अभ्यज्य मृज्यमानाङ्गस्तथा मोमेन्दुभ्रमभृत् ।
 कण्डूयमान इव गौः सुखनिद्राणस्तोचनः ॥१९२॥
 गणिका स्तपयित्वाथ कवोष्णेगन्धवारिभिः ।
 तसामोचयद्य्याणि वस्त्राण्याभरणानि च ॥१९३॥
 तथेकस्या दारिकायाः पाणिपद्मकारि सः ।
 साभास्तस्य करगता गार्हस्थ्यश्रौरिवाङ्गिनी ॥१९४॥
 बधूवरं च गायन्त्यः सर्वास्तस्युः पणाङ्गनाः ।
 दध्यावृषिकुमारस्तु च्यवथो ऽमी पठन्ति किम् ॥१९५॥

अवीवदच्च मङ्गलान्यातोद्यानि पणाङ्गना ।

किमेतदिति सभ्रान्तः पृथात्कर्णौ च सोमभूः ॥१८६॥

मुनिवेषजुषो वेष्टाः कुमारानयने गताः ।

यथा गतास्तथैवेत्य तदोर्वीशं व्यजिज्ञपन् ॥१८७॥

तैस्तैः प्रकारैः प्रालोभि स कुमारो वनेचरः ।

इहागन्तुं च सङ्केतमस्माभिः सममपह्नीत् ॥१८८॥

अप्यायान्तं तदा दूरे दृष्ट्वा तत्पितरं वयम् ।

तस्य ग्रापभयाक्षष्टाः कातराः स्त्रीस्रभावतः ॥१८९॥

सो ऽस्मान् गवेषयन्नस्मत्प्रलोभनवशंवदः ।

भ्रमन्वनादनं गामी न गामी पितुराश्रमम् ॥१९०॥

अनुग्रिग्रे विश्रामौघः किमकार्षमहं जडः ।

विद्योजितौ पितापुत्रौ मया प्राप्तस्य नातुजः ॥१९१॥

पितृपार्श्वान्पतिभ्रष्टो जौविष्यति कथं तु सः ।

किञ्चिद्विरं जौवति हि मौनो नीराहृष्टिष्कृतः ॥१९२॥

एवं दुःखादरतिभागभूद्भृशमिस्त्रापतिः ।

उद्वेकजग्रथने ऽप्यस्याम्नौनः स्तोक इवाभसि ॥१९३॥

वेष्टायाः सद्ने तस्यास्तदा च सुरजध्वनिः ।

कर्णयोरवनीभर्तुरप्रियातिथितां यथौ ॥१९४॥

ऊचे च राजा नगरं सर्वं महुःश्वदुःखितम् ।

लोकोत्तरसुखौ को ऽयं यस्याग्रे सुरजध्वनिः ॥१९५॥

स्त्रार्थनिष्ठो ऽथवा सर्वो मृदङ्गध्वनिरेव हि ।

मुदे कस्यापि मम तु मुद्गराघातसन्निभः ॥१९६॥

सा राज्ञो वाग्जनश्रुत्या पानीयमिव कुल्लया ।
 कर्णक्षिवालं वेश्यायास्तस्यास्तूर्णमपूरयत् ॥ २० ७ ॥
 प्रसन्नचम्पुं राजानं माथ गत्वा कृताञ्जलिः ।
 वेश्या विज्ञपयामास धार्ष्ट्योत्कृष्टप्रगल्भवाक् ॥ २० ८ ॥
 पुरा मे देव दैवज्ञो ऽकथयद्यस्तवौकमि ।
 अश्विवेषो युवाभ्येति दद्यास्तस्य निजां सुताम् ॥ २० ९ ॥
 अश्विवेषो युवा को ऽपि गोवत्स व्यवहारवित् ।
 अभ्यागान्मद्गृहे मो ऽद्योद्वाहितः सुतया स्वया ॥ २१ ० ॥
 तद्विवाहोत्सवे देव गीतवाद्यादि मद्गृहे ।
 दुःखिनं त्वां न जानामि यद्यागो मे महस्र तत् ॥ २१ १ ॥
 अथादिशन्नरात्राजा कुमारं दृष्टपूर्विणः ।
 उपलक्षयितुं ते ऽपि गत्वोपालक्ष्यंश्च तम् ॥ २१ २ ॥
 अथैत्य ते नरेन्द्राय तं तथैव व्यजिज्ञपन् ।
 राजापि दृष्टसुखेन हवात्यर्थममोदत ॥ २१ ३ ॥
 तथा समन्वितं वध्वा करेणमधिरुह्य च ।
 अग्निनाथ मिजं वेश्म राजा वल्कलचौरिणम् ॥ २१ ४ ॥
 अखिलव्यवहारज्ञो राज्ञाकारि क्रमेण सः ।
 पश्यतो ऽपि हि शिष्यक्षणे नियुक्तैः किं पुनः पुमान् ॥ २१ ५ ॥
 तस्मै राज्यविभागं च दत्त्वा राजा कृतार्थभूत् ।
 राजकन्यासु तेनोद्वाहयत्स्वर्वधूपमाः ॥ २१ ६ ॥
 वधूभिः सहितः ताभिरखण्डितुमौहितः ।
 रेने वल्कलचौर्युक्तेः सुखाब्धिजलकुञ्जरः ॥ २१ ७ ॥

सो ऽन्यदा रथिको मार्गसुहृदल्लक्ष्मीरिणः ।
 तच्चौरदत्तं खर्णादि विक्रीणानो ऽभ्रमत्युरे ॥२९८॥
 यद्यस्य यस्य चौरैणापन्नं स म तद्वनम् ।
 उपलक्ष्यारक्षकानामूर्ध्वबाह्वरक्षौकथत् ॥२९९॥
 संयम्य च स आरक्षै राजद्वारमानीयत ।
 तं च राजानुजो ऽद्राक्षीहृषा जौवातुकल्पया ॥३००॥
 तस्यपालचयदल्लक्ष्मीरौ मार्गोपकारिणम् ।
 अमोचयच्च मन्तो हि नोपकारस्य घस्यराः ॥३०१॥
 भोमचन्द्रो ऽपि पुत्रं स्वमपश्यन्नभ्रमदने ।
 वृक्षाद् वृक्षं नेत्रजलैः मिस्रस्त्रिव निरन्तरम् ॥३०२॥
 प्रमत्तचन्द्रप्रहितैर्नरेर्वल्लक्ष्मीरिणः ।
 प्रवृत्तौ कथितायां च सो ऽभ्रदुहानलोचनः ॥३०३॥
 परं सुतविद्योगेन तेन तस्यातिरोदनात् ।
 शृङ्गो ऽपि राक्षोकरणमन्धत्सुदपद्यत ॥३०४॥
 स जरत्तापसो ऽन्येभ्यः तपःसन्नद्धचारिभिः ।
 तापमैस्तपसः प्रान्ते फलादिभिरपार्थत ॥३०५॥
 पूर्णेषु दादशस्त्रन्देस्त्र्यद्वैवमचिन्तयत् ।
 प्रसन्नचन्द्रावरजो रजन्यर्धे प्रबोधभाक् ॥३०६॥
 विपेदे मन्दभाग्यस्य जातमाचस्य मे प्रसूः ।
 कुमारभृत्यामकरोत्तातो ऽरण्ये वसन्नपि ॥३०७॥
 अहर्निशं कटिस्थेन मया दूरं दरात्मना ।
 तपःकष्टादप्यधिकं कष्टमुत्पादितं पितुः ॥३०८॥

यावत्प्रत्युपकाराय क्षमौभूतो ऽस्मि धौवने ।
 देवादिहागमं तावत्पापो ऽहमजितेन्द्रियः ॥२२८॥
 पितुरानृण्यभागाहं भवान्येकेन जन्मना ।
 येनाहं शोढकष्टेन पूतरः कुञ्जरीकृतः ॥२३०॥
 स एवं चिन्तयन्नेव गत्वा राजानमप्रवौत् ।
 देवाहं तातपादानां भृशमुत्को ऽस्मि दर्शने ॥२३१॥
 राजा प्रोवाच चे भ्रातः पिता हि सम आवयोः ।
 तत्पाददर्शनौत्सुक्यं तवेवान्ति ममापि तत् ॥२३२॥
 राजा च युवराजश्च ततस्तौ सपरिच्छदौ ।
 तदाश्रमपदं तातपादानं कृतमौयतुः ॥२३३॥
 द्वावप्युत्तेरतुर्थानादूचे वस्त्रक्षणीर्यदः ।
 दृष्ट्वा तपोवनमिदं राज्यश्रीस्तृणवन्मम ॥२३४॥
 सरोवराणि तान्येतान्यक्रौडं यच्च हंसवत् ।
 ते ऽमी द्रुमाः कपिरिवाखादिषु यत्फलान्यहम् ॥२३५॥
 ते ऽमी मे भ्रातर इव पांसुक्रीडासखा मृगाः ।
 मण्डित्वा इमा माहनिभा यासामपां पथः ॥२३६॥
 स्वामिन्वने सुखान्यसिन्धुकिञ्चिन्ति कथयाम्यहम् ।
 अयेकं पित्र्यश्रूषासुखं राज्ये कुतो मम ॥२३७॥
 तत्राश्रमे विविशतुर्भ्रातरौ तावुभावपि ।
 तातं चाये ददृशतुर्मयनाभोजभास्करम् ॥२३८॥
 उवाच सोमचन्द्रिषिं प्रणमन्नेदिनौपतिः ।
 प्रसन्नचक्षुः स्रुनुस्नात त्वां प्रणमत्यधौ ॥२३९॥

प्रणमन्तं च राजानं सोमः पश्यर्ष पाणिना ।
 मार्जस्त्रिव तदङ्गेषु संक्रान्तवर्तनीरजः ॥२४०॥
 पित्रा स्वपाणिपद्मेन स्पृश्यमानो ऽवनीपतिः ।
 उत्करोरकदम्बाभो बभूव पुलकाङ्कुरैः ॥२४१॥
 राजानुजो ऽपि सोमर्षिं प्रणमस्त्रिदममवौत् ।
 प्राप्तो वस्त्रक्षत्तोर्येष त्वत्पादाभोजभृङ्गताम् ॥२४२॥
 मौलिमाधाय तस्याङ्गमिव सोमः प्रमोदभाक् ।
 तमालिलिङ्गं सर्वाङ्गं नगं नव इवाम्बुदः ॥२४३॥
 सोमर्षेक्षु तदा कोष्णो बाष्प्यः प्रादुर्भवद्दृशोः ।
 बभूव तन्त्रिणादान्ध्यप्रध्वंसपरमौषधम् ॥२४४॥
 दृग्भ्यां तत्कालमासोकवतीभ्यां तावुभौ सुनिः ।
 ददर्श पुनरावृत्तगार्हस्थ्यक्षेत्रबन्धनः ॥२४५॥
 पृच्छति स्म च हे वत्सौ सुखं काष्ठो ऽतिवाहितः ।
 तावूचतुस्तत्रसादात्कन्याणद्रुमदोहदात् ॥२४६॥
 अप्रेक्ष्यमाणं तत्कौटुम्भमुत्तापसभाण्डकम् ।
 इति वस्त्रक्षत्तोर्यन्तद्वटजं प्राविशद्द्रुतम् ॥२४७॥
 तानि तापसभाण्डानि स्त्रोत्तरौयाञ्चलेन सः ।
 प्रतिलेखितुमारभे प्राग्ग्रमत्वं परित्यृगन् ॥२४८॥
 तस्य चैवमभूच्चिन्ता पात्राणि यतिनामहम् ।
 किं पात्रकेसरिकया कापि प्रत्यङ्मुखं पुरा ॥२४९॥
 इति चिन्तयतस्तस्य जातिस्मृतिरजायत ।
 सस्मार च स्मरतवद्देवमर्त्यभवास्त्रिजान् ॥२५०॥

आमण्यं प्राग्भवत्तं स्मरन्वल्कलचौर्यथ ।

वैराग्यं परमं भेजे मित्रं निर्वाणसम्पदः ॥२५१॥

धर्मध्यानं व्यतिक्रम्य शुक्लध्याने द्वितीयके ।

स्थितो वल्कलचौर्यापत्केवलज्ञानमुज्ज्वलम् ॥२५२॥

तत्कालकेवलज्ञानी महात्मा भोमचन्द्रभूः ।

पितुर्भ्रातृश्च विदधे सुधाभां धर्मदेशनाम् ॥२५३॥

भोमचन्द्रः प्रमत्तश्च ततो वल्कलचौरिणम् ।

सुरार्पितयतिलिङ्गं प्राप्तबोधो प्रणेमतुः ॥२५४॥

वयं च समवासार्धं विहरन्तो ऽन्यदा नृप ।

उद्याने पोतनप्रत्यासन्ने नाम्ना मनोरमे ॥२५५॥

प्रत्येकबुद्धः पितरं निजं वल्कलचौर्यपि ।

अर्पयित्वा तदास्माकं गतो ऽन्यत्र नराधिप ॥२५६॥

राजा प्रसन्नचन्द्रो ऽपि प्रययौ पोतनं पुरम् ।

तस्यौ च स्थिरवैराग्यो वाग्मिवल्कलचौरिणः ॥२५७॥

तदा प्रसन्नचन्द्रः स्वे राज्ये ऽर्भमपि नन्दनम् ।

स्वयं न्यस्य विरक्तात्मा प्राप्ताजीदस्मदन्तिके ॥२५८॥

एवमाख्याय विरते औवीरे परमेश्वरे ।

ददर्श देवमन्यातमाकाशे मगधेश्वरः ॥२५९॥

पप्रच्छ अणिको भूयः प्रणम्य जगदीश्वरम् ।

किमेष देवमन्यातो दृश्यते द्योतिताम्बरः ॥२६०॥

स्नाम्यप्याख्यप्रसन्नर्षेत्पञ्चमिह केवलम् ।

कर्तुं च तन्महिमानममराः संपतन्मयी ॥२६१॥

पुनर्विज्ञापयामास जिनेन्द्रं मगधाधिपः ।
 भगवन्केवलज्ञानं कस्मिन्व्युच्छेदमेव्यति ॥२६२॥
 नाथो ऽयकथयत्पश्य विद्युन्मालौ सुरो ह्यमौ ।
 मामानिको ब्रह्मेन्द्रस्य चतुर्देवोभमावृतः ॥२६३॥
 अह्नो ऽमुष्मात्सप्तमे ऽह्नि षुत्वा भावौ पुरे तव ।
 श्रेष्ठिच्छेषभटत्तस्य जम्बूः पुत्रो ऽन्यकेवलौ ॥२६४॥
 राजापृच्छद्भौ यद्यामन्नप्रच्यवनो ऽमरः ।
 तेजो ऽस्य तत्किमचौणमथाचख्यौ जगद्गुरुः ॥२६५॥
 राजन्नेकावताराणामन्तकाले ऽपि नाकिनाम् ।
 तेजःक्षयादिच्यवनलिङ्गान्याविर्भवन्ति न ॥२६६॥
 तदा सुदानादृताख्यो जम्बूद्वीपपतिः सुरः ।
 शब्देन महतावादीदहो मे कुलमुत्तमम् ॥२६७॥
 तदा च श्रेणिको ऽपृच्छद्भगवन्तं ह्यताम्रलिः ।
 देवो ऽयमेवं स्वकुलप्रशंसां कुरुते कुतः ॥२६८॥
 सर्वज्ञः कथयामास राजस्यैव पत्तने ।
 इभ्यो गुप्तमतिनाम बभूव भुवि विश्रुतः ॥२६९॥
 तस्य द्वौ तनुजन्मानावभूतां क्रमयोगतः ।
 व्यायानृषभटत्ताख्यो जिनदामाभिधो लघुः ॥२७०॥
 व्यायानतिमदाचारो द्यूतादिव्यसनी लघुः ।
 तौ द्वावाद्यन्तयुगयोः प्रत्यचे इव तर्जणी ॥२७१॥
 तवत्सर्षभटत्तेन जिग्दासः सुमेधसा ।
 त्यक्तो दुराचार इति सर्वस्वजनसाक्षिकम् ॥२७२॥

अहमभ्रातृको ऽस्मीति श्रेष्ठः स श्रेष्ठिस्त्वंदन् ।
 कनिष्ठस्य शुन इव प्रवेष्टुं न गृहे ऽप्यदात् ॥२७३॥
 जिनदामो ऽन्यदा दीव्यन्नन्येन द्यूतकारिणा ।
 संजातद्यूतकलहे मद्यो ऽस्तेन न्यहन्यत ॥२७४॥
 फलं द्यूतविषतरोरायुधाघातवेदनम् ।
 जिनदामो ऽश्वभृद्भृक् इव भूमितले कुठन् ॥२७५॥
 खजनाक्षर्षभदत्तमुचुर्भो परमार्हत ।
 प्राणिमात्रमाधारिणा दयया जीवयानुजम् ॥२७६॥
 पात्रं कौर्त्तैर्विशुद्धायाः स बन्धुः स च नायकः ।
 यो बन्धुं सेवकं चाभ्युद्धरते व्यसनावटात् ॥२७७॥
 ऋषभो ऽयम्यधाङ्गत्वावरजं खजनेरितः ।
 ममाश्वसिद्धि हे वत्स त्रास्ये त्वामौषधादिभिः ॥२७८॥
 जगाद् जिनदामो ऽपि क्षमस्व मम दुर्नयान् ।
 कार्यमाशुभ्रिकं कुर्या जीवितव्यास्पृहस्य मे ॥२७९॥
 प्रयच्छ परलोकाध्वपस्थितस्य ममाधुना ।
 धर्मोपदेशपाथेयमार्यानिशनपूर्वकम् ॥२८०॥
 ऋषभो ऽयम्वशादेवमनुजं निर्ममो भव ।
 जप खच्छमनाः पक्षपरमेष्ठिनमस्क्रियाम् ॥२८१॥
 एवमाद्यनुशिष्यानुजन्मानमृषभः स्वयम् ।
 आराधनं सान्निशं कारयामास शुद्धधीः ॥२८२॥
 विपद्य जिनदामो ऽपि तेन पण्डितमृत्युना ।
 जम्बूद्वीपाधिपो जज्ञे देवो ऽयं परमर्द्धिकः ॥२८३॥

अथ चास्मदसौ ऽश्रौषीद्यद्वाजगृहपत्तने ।

केवली चरमो भावौ जन्मूर्ध्वभदत्तजः ॥२८४॥

श्रुत्वा केवलिनो भावि स्वे कुले जन्म पावनम् ।

देवो ऽयमेवं स्वकुलप्रशंसां कुरुतेतमाम् ॥२८५॥

राजाष्टकृत्यनविद्युन्माक्षेष्ट भगवन्सुरः ।

किं सुरेस्वतितेजस्वी गृहेष्विव दिवाकरः ॥२८६॥

आचख्यौ प्रभुरप्येवं जन्मदौपत्य भारते ।

मगधाख्ये जनपदे ग्रामे सुग्रामनामनि ॥२८७॥

आर्यवासाद्रकूटो ऽभूत्तस्य पत्नी तु रेवती ।

भवदन्तो भवदेवश्चाभूतां तनयौ तयोः ॥२८८॥ युग्मम् ।

भवदन्तो भवान्मोघेस्तारणतरौ दृढाम् ।

यौवने ऽप्याददे दौचां सुस्थिताचार्यसन्निधौ ॥२८९॥

स व्रतं पालयन्स्वङ्गधारोऽं श्रुतपारगः ।

व्यहृरद्गुणा सार्धं द्वितीयकीव तत्तनुः ॥२९०॥

तस्मिन्गच्छे साधुरेको ऽन्यदाचार्याग्यजिज्ञपत् ।

अनुजानीत मां यामि यत्र बन्धुजनो ऽस्ति मे ॥२९१॥

तत्रास्ति मे स्वपुत्राता स मृगं स्नेहलो मयि ।

प्रमज्जिष्यति मां दृष्ट्वा प्रकृत्याये ऽपि भद्रकः ॥२९२॥

ततस्तं श्रुतमृत्वाधुषमेतं गुरुरादिगत् ।

परिस्तारणपरे गुरुः शिष्ये हि मोदते ॥२९३॥

स जगाम पितृधर्मं गतमात्रो ददर्श च ।

भ्रातृद्वयमारब्धं मन्मथद्रुमदोषदम् ॥२९४॥

विवाहकौतुकवधः स भ्राता कन्यसो मुनेः ।
 विस्मृतान्यकरणौ यो मुद्धातुल्लसदाभवत् ॥२८५॥
 विवाहसमये प्राप्तमजानन्निव सो ऽग्रजम् ।
 नाकार्षीत्स्नागनमपि व्रतादानकथापि का ॥२८६॥
 विलसत् स मुनिर्भूयो ऽप्यागमत्सन्निधौ गुरोः ।
 आलोच्याकथयत्सर्वमनुजस्य कथां तथा ॥२८७॥
 भवदत्तो ऽवददद्द्वौ काटिन्यमनुजन्मनः ।
 ज्यायांसं यदवाज्ञासौदृषिमभ्यागतं गृहे ॥२८८॥
 गुरुभक्तेरपि श्रेयः किं नामोदाहकौतुकम् ।
 तत्परित्यज्य मानन्दः स क्लिष्टं नाव्वियाय यत् ॥२८९॥
 कश्चिदूचे तदा साधुर्भवदत्तासि पण्डितः ।
 यदि त्वमनुजन्मानं निजं प्रप्राजयिष्यसि ॥३००॥
 भवदत्तो ऽब्रवीद्विगे मगधाख्ये गुरुर्धृदि ।
 विहरिष्यति तददः कौतुकं दर्शयिष्यते ॥३०१॥
 विहरन्तो ऽन्यदा जग्मुर्मगधानेव सूरयः ।
 समौरणवदेकत्र श्रमणानां स्थितिर्न हि ॥३०२॥
 आचार्यपादान्वन्निवा भवदत्तो यजिज्ञपत् ।
 खजानानित आसक्कान्दिदृचे युष्मदाश्रया ॥३०३॥
 भवदत्तं ततश्चैकमपि तच्चादिशङ्कहः ।
 एकाकिनो ऽप्यर्हति हि विहारो वशिष्ठो मुनेः ॥३०४॥
 भवदत्तो जगामाय खेषां संसारिणां गृहे ।
 प्रपञ्चयाद्याहणेनानुयहीतुमनुजं निजम् ॥३०५॥

नागदन्तस्य तनयां वासुकीकुचिसम्भवाम् ।
 उपयेमे भवदेवो भवदन्तासुजस्तदा ॥ ३०६ ॥
 कृतोदाहोत्सवाः सर्वे बन्धवस्तं सुदाभ्ययुः ।
 मन्यमाना उत्सवोपर्युत्सवं तत्समागमम् ॥ ३०७ ॥
 सद्यः पाद्येन तत्पादौ प्रक्षाल्य प्रासुक्तेन ते ।
 पादोदकमवन्दन्त मत्वा तीर्थोदकाधिकम् ॥ ३०८ ॥
 भवाभिमज्जनभयाद्वल्लभमिवेक्ष्यतः ।
 ललित्वा पादयोः सर्वे बन्धवस्तं ववन्दिरे ॥ ३०९ ॥
 मुनिरप्यभ्यधादभून्निवाह्याकुलाः स्य भोः ।
 यामो विहर्तुमन्यत्र धर्मलाभो ऽस्तु वो ऽनघाः ॥ ३१० ॥
 तमृषिं बन्धवः सर्वे भक्तपानादिभिर्मुदा ।
 एषणीयकल्पनीयप्रासुकैः प्रत्यलाभयन् ॥ ३११ ॥
 तदानौ भवदेवो ऽपि कुलाचारं प्रपाशयन् ।
 सेव्यमानां वयस्याभिर्नवोढां मण्डयन्नभृत् ॥ ३१२ ॥
 चक्रे ऽङ्गरागं प्रेयस्याः औचन्दनरसेन सः ।
 चन्द्रातपरसेनेवाकृष्टेन शशिमण्डलात् ॥ ३१३ ॥
 तस्या मूर्ध्नि च धक्षिणं सुमनोदामगर्भितम् ।
 बबन्ध यस्तशशिनः स्त्रर्भाणोः श्रीमल्लिङ्गचम् ॥ ३१४ ॥
 तत्कपोलफलकयोः कस्तूर्या पञ्चवक्त्ररौम् ।
 मौनकेतोर्विव जयप्रशस्तिमलिखत्स्वयम् ॥ ३१५ ॥
 कुचयोर्मण्डनं यावन्नवोढः स प्रपक्षसे ।
 तावदागममशौचौल्लवदन्तमहामुनेः ॥ ३१६ ॥

स भ्रातृदर्शनोत्तान्नः कितवो जयवानिव ।

द्रागुदस्यादिहायार्धमण्डितामपि वक्त्रभाम् ॥३१७॥

ह्वितार्धमण्डितां कान्तां न गन्तुमुचितं तव ।

तस्याः सखीनामित्युक्तिं स एड इव नाश्टणोत् ॥३१८॥

मायहं वारयन्तीनां तासां चेत्युत्तरं ददौ ।

कृत्वा गुरुप्रणिपातं पुनरेख्यामि बालिकाः ॥३१९॥

भवदेवस्ततः स्थानात्प्रवमानः प्रवङ्गवत् ।

अभ्येत्य भवदत्तर्षिं तच्च स्थितमवन्दत । ३२०॥

वन्दित्वोत्थितमाचस्थानुजस्य दृढभाजनम् ।

मुनिः श्रामण्यदानाय सत्यंकारमिवापेक्षत् ॥३२१॥

भवदत्तस्ततो ऽगारादनगारशिरोमणिः ।

निर्जगाम धियां धाम मनाग्भ्रातरि दत्तदृक् ॥३२२॥

भवदेवो ऽपि तत्सर्पिर्भाजनं भारयस्करे ।

अश्वगाहवदत्तर्षिं तत्पटाम्भोजषट्पदः ॥३२३॥

अन्ये ऽपि बहवो नार्यो नराश्च भावदेववत् ।

अश्वयुर्भवदत्तर्षिसुदूर्मिप्रमदहृदाः ॥३२४॥

मुनिर्न कंचिद्वासुजन्मनोनामुचितं ह्यदः ।

अविस्मृष्टाश्च मुनिना न व्यावृत्तिरे जनाः ॥३२५॥

दूरं गत्वा च निर्विषास्तं वन्दित्वा महासुनिम् ।

स्वयमेव व्याकुलघुटुरादौ नार्यो नरास्ततः ॥३२६॥

भवदेवस्तु भद्रात्मा चिन्तयामासिवानिदम् ।

अथविस्मृष्टा व्याघुटक्वेषेते नेते हि सोदराः ॥३२७॥

अहं तु सोदरो ऽमुष्य दावावां खेहसौ मिथः ।
 तदनेनाविस्मृष्टं न्याय्यं व्याघुटनं न मे ॥ ३९ ८ ॥
 भक्तपानादिभारेणाक्रान्तो ऽयं नूनमपजः ।
 ततो ममार्पयद्गोढं प्रसीदष्टतभाजनम् ॥ ३९ ९ ॥
 चिरादभ्यागतं आन्तं ज्यायांसं भ्रातरं सुनिम् ।
 असुक्ता तदसुं स्थाने न निवर्तितुमुत्सहे ॥ ३९ १० ॥
 मासौ वल्लेदिति मनोव्याघेपार्थं कनौयसः ।
 गार्हस्थ्यवार्तां प्राक्कलं भवदत्तो महासुनिः ॥ ३९ ११ ॥
 एते ते यामपर्थन्तपादपाः पान्थमण्डपाः ।
 भ्रातरावां वानरवष्टेषु खेरमरंखहि ॥ ३९ १२ ॥
 मरोवराणि तान्येतान्यावाभ्यां यत्र शैशवे ।
 अकारि नलिनीनालैर्हारश्रीः कण्ठयोर्मिथः ॥ ३९ १३ ॥
 एतास्य यामपर्थन्तभूमयो भूरिवालुकाः ।
 यत्रावां वालुकाचैत्यक्रौडां प्राष्टव्यलम्बहि ॥ ३९ १४ ॥
 भवदत्तो ऽनुजन्मानमेवमध्वनि वार्तयन् ।
 जगाम याममाचार्यपादपद्मैः पविचितम् ॥ ३९ १५ ॥
 भानुजं भवदत्तर्षिं वसतिद्वारमागतम् ।
 निरौघ्य लुप्तकाः प्रोचुः कृतवक्रोष्ठिका मिथः ॥ ३९ १६ ॥
 दिव्यवेषधरो नूनमनुजो सुनिनासुना ।
 प्रमाजयितुमानौतः खं सत्यापयितुं वचः ॥ ३९ १७ ॥
 स्वरिकुचे भवदत्तं तरुणः को ऽयमागतः ।
 सोऽवदङ्गवन्दौचां जिष्टवर्मे ऽनुजो ह्यसौ ॥ ३९ १८ ॥

सूरिणा भवदेवो ऽपि पप्रच्छे किं व्रतार्थसि ।
 मा भृङ्गाता मृषावादीत्येवमित्यवदत्स तु ॥३३८॥
 भवदेवस्तदैवाय पर्यव्राज्यत सूरिभिः ।
 साधुभ्यां सहितो ऽन्यत्र विहृतं च न्ययोज्यत ॥३४०॥
 भवदेवः किमद्यापि नायात इति चिन्तया ।
 स्त्रजनाः पृष्ठतो ऽभ्येत्य भवदत्तं बभाषिरे ॥३४१॥
 भवदेवोऽस्यगायुष्माग्निभ्यां हितार्धमण्डिताम् ।
 तन्मुदे किं त्वनायाते तस्मिञ्चौवन्मृता वयम् ॥३४२॥
 खिद्यते चक्रवाकौव सा युक्तिविधवा वधूः ।
 विश्राम्यति न तस्याश्च नयनाम्बु मिराम्बुवत् ॥३४३॥
 एकाक्षस्माननाष्ट्रश्च भवदेवः कच्चिद्रजेत् ।
 इति खप्त्रे ऽप्यसम्भावं गतश्च कापि किं ह्यदः ॥३४४॥
 नष्टस्त्रानिव गृह्णितान्भवदेवमपश्यतः ।
 अस्माननुगृह्णार्षं कथय क्व स ते ऽनुजः ॥३४५॥
 धर्मोदकं च्छ्वरनुजस्योचे मिथ्याप्यथो मुनिः ।
 यात आयातमात्रो ऽपि न विद्मः स ययौ कश्चित् ॥३४६॥
 गतो ऽन्येनाध्वना किं स इति जल्पन्त आशु ते ।
 प्रत्यावर्तन्त दीनास्था दस्युभिर्मुषिता इव ॥३४७॥
 तां नवोढां इदि ध्यायन्भ्रातृभक्तैव केवलम् ।
 प्रव्रज्यां भवदेवो ऽपि सशस्त्रां पर्यपालयत् ॥३४८॥
 महर्षिर्भवदक्तो ऽपि कालेन बद्धनेयुषा ।
 विपेदे ऽनग्रनं कृत्वा सौधर्मं च सुरो ऽभवत् ॥३४९॥

भवदेवो ऽप्यदो दध्यौ नागिला प्रेथमौ मम ।
 प्रेयांस्तस्या अहमपि विरहो ह्यौ दयोरभूत् ॥२५०॥
 भ्रातुरेवोपरोधेन व्रतं चिरमपालयम् ।
 तस्मिंस्तु स्तर्गते किं मे व्रतेनायामहेतुना ॥२५१॥
 न तथा व्रतकष्टेन दुष्करेणास्मि पीडितः ।
 यथा तद्विरहेणोच्चेर्भविष्यति कथं तु सा ॥२५२॥
 गजौव वारौपतिता पद्मिनीव हिमाविला ।
 मरास्त्रौव मरुगता वस्त्रौव यौगतापभाक् ॥२५३॥
 यूथभ्रष्टेव हरिणी पाशवद्धेव शारिका ।
 सा मन्ये दैन्यभाल्लोकानुकम्प्यैव भविष्यति ॥२५४॥ दुग्धम् ।
 यदि प्राप्स्यामि जीवन्तीं तां प्रियामायतेक्षणाम् ।
 तदद्यापि हि गार्हस्थ्यदशो रंखे तथा सद्य ॥२५५॥
 चिन्तातन्तुभिरेवं खं नियच्छन्मूर्णनाभवत् ।
 स्युर्विरर्षेननापृच्छ्य भवदेवो विनिर्यथौ ॥२५६॥
 तूष्णे जगाम च ग्रामं सुग्रामं राष्ट्रकूटभ्यः ।
 तस्यौ च संवृतद्वारबाह्यायतनसन्निधौ ॥२५७॥
 गन्धमास्त्यधरा नारी ब्राह्मण्या सममेकया ।
 तचाभ्यागान्मुनिरमावित्थवन्दत तं च सा ॥२५८॥
 पप्रच्छ भवदेवस्तां राष्ट्रकूटः स आर्यवान् ।
 पत्नी च रेवती तस्य भद्रे जीवति वा न वा ॥२५९॥
 कथयामास सायैवमार्धवायैवती च सा ।
 व्यपद्येतां तथोद्यागाङ्गयाङ्काक्षो विपन्नयोः ॥२६०॥

भूयो ऽप्यष्टकसु सुनिरार्थवत्सु नुना प्रिया ।

भवदेवेन या त्यक्ता नवोढा सास्ति वा न वा ॥२६१॥

सा दध्यौ भवदेवो ऽयं नूनमात्तव्रतो ऽयजात् ।

यदि वा वार्तयाम्येनमनेनममिहागतम् ॥२६२॥

उवाच चिन्तयित्वैवमार्थवद्वेवतौसुतः ।

त्वमेव भवदेवो ऽसि किमिहागास्तपोधन ॥२६३॥

भवदेवो ऽवदत्ताधु त्वयाहमुपपन्नचितः ।

म एव भवदेवो ऽस्मि नागिलाजौवितेश्वरः ॥२६४॥

तदाग्रजोपरोधेन तां विमुच्य निरीयुषा ।

अनिच्छतापि हि मया व्रतमादायि दुष्करम् ॥२६५॥

विपन्ने साम्प्रतं भ्रातर्यहमङ्कुशवर्जितः ।

नागिला सा कथमभूदित्यागां तद्दिदृक्षया ॥२६६॥

नागिला चिन्तयामास चिरादृष्टां हि मामसौ ।

नहि प्रत्यभिजानाति परावृत्तवयोगुणाम् ॥२६७॥

आत्मानं ज्ञापयाम्येनमिति प्रोवाच नागिला ।

नागिला सारम्यहं हन्त नवोढात्याजि या त्वया ॥२६८॥

एतावता च कालेन यौवने ऽपि व्यतौयुषि ।

किं नाम मयि लावण्यं पुण्याश्रय विमृशताम् ॥२६९॥

सुक्ता रत्नचयं स्वर्गापवर्गफलदायकम् ।

वराटिकामाचनिभां मा यक्षोमीं महाश्रय ॥२७०॥

अत्यन्तघोरनरकपातप्रतिभुदांमहो ।

विषयाणां स्मरास्त्राणां मा गास्व भेदनौयताम् ॥२७१॥

याचितो ऽसि व्रतं भ्रात्रा कृद्मनापि हितैषिणा ।
 तमप्यनाम्रं मा मंस्था मयि पापसूनौ रतः ॥ ३७२ ॥
 तदद्यापि निवर्तस्व गुरुपादाननुव्रज ।
 मयि रागकृतं चावमाकोचय तदन्तिके ॥ ३७३ ॥
 यावदेवं भवदेवं नागिका भृशमम्वशात् ।
 ब्राह्मण्या दारकस्तावत्तत्रागाहुक्तपायसः ॥ ३७४ ॥
 ऊचे च पायसं भुक्तं यन्मयाद्य सुधोपमम् ।
 तदमिथ्याम्यहं मातरधो धारय भाजनम् ॥ ३७५ ॥
 निमन्त्रितो ऽहमन्यत्र लप्स्ये तत्र च दक्षिणाम् ।
 अत्रान्तपायसो मातर्भोक्तुं शक्यामि नो पुनः ॥ ३७६ ॥
 आदाय दक्षिणामत्रागतो भूयो ऽपि पायसम् ।
 स्वयं वान्तं स्वयं भोक्ष्ये का ह्योः स्त्रोच्छिष्टभोजने ॥ ३७७ ॥
 ब्राह्मण्युवाच वान्तागौ जुगुप्सुस्त्वं भविष्यसि ।
 अहं जुगुप्सुनौयेन कर्मणामेन दारक ॥ ३७८ ॥
 तच्छ्रुत्वा भवदेवो ऽपि निजगादेति हे वटो ।
 त्वं भविष्यसि वान्तागौ निहृष्टः कुक्कुरादपि ॥ ३७९ ॥
 नागिलोवाच तमृषिं यद्येवं वेत्सि वच्मि च ।
 तन्मासुदम्य किमिति भूयो ऽप्युपवुमुच्यसे ॥ ३८० ॥
 मामासृगस्त्रिण्णूचपूर्णाहमधमाधमा ।
 वान्तादपि जुगुप्स्यासि मामिच्छन् किं न कञ्चसे ॥ ३८१ ॥
 पश्यस्यद्रौ ज्वलदग्निं न पुनः पादयोरधः ।
 यत्परं शिष्यस्यत्वं न स्वं शिष्ययसि स्वयम् ॥ ३८२ ॥

अचिन्तयच्च यादृग्धि श्रूयते मेरुरागमे ।
 तादृगभ्रमयः सो ऽयं कायहो रमणीयता ॥४०५॥
 एवं मेरुनिभं मेघमण्डलं तस्य पश्यतः ।
 नाभ्रदवाङ्मुखी दृष्टिर्विस्मयेव तदन्तरे ॥४०६॥
 कुमारो ऽपश्यदत्यग्रो यावत्तन्मेघमण्डलम् ।
 वारिवुद्बुदवत्तावत्तद्विलीय ययौ कश्चित् ॥४०७॥
 कुमारो ऽचिन्तयच्चैवं क्षणिको ऽयं यथाम्बुदः ।
 तथा शरीरमप्येतत्का कथा सम्यदा पुनः ॥४०८॥
 यत्प्रातस्तत्र मध्याह्ने यन्मध्याह्ने न तन्निशि ।
 निरौच्छते भवे ऽस्मिन्ही पदार्थानामनित्यता ॥४०९॥
 विवेकशक्तिसिक्तस्य मर्त्यशस्महौदहः ।
 सकामनिर्जरासारं तद्गृह्णामि व्रतं फलम् ॥४१०॥
 सुधीः सागरदत्तो ऽथ परं वैराग्यमुदहन् ।
 व्रतादानाय पितरावापप्रच्छ कृतान्त्रलिः ॥४११॥
 पितरावूचतुर्वत्स यौवने ऽपि व्रताग्रहः ।
 वौणायां वाद्यमानायां शास्त्रपाठ इवैष ते ॥४१२॥
 इदानीं युवराजस्त्वं राजापि त्वं भविष्यसि ।
 राज्यं चिरं पाकयित्वा गृहीयाः समये व्रतम् ॥४१३॥
 सागरो व्याहरन्पूज्याः प्रत्याख्याता मया त्रियः ।
 परिब्रज्यामुपादातुं तदादिशय किं न माम् ॥४१४॥
 इत्यापहकुटारेण प्रेमपाशं तयोः सुधीः ।
 चिच्छेदायान्मन्येतां तौ व्रतग्रहणाय तम् ॥४१५॥

अनेकराजतनयपरिवारो ऽथ सागरः ।

आददे ब्रतममृतं सागराचार्यसन्निधौ ॥४१६॥

विविधाभिग्रहधरो गुरुसेवापरायणः ।

क्रमात्सागरदत्तो ऽभूच्छ्रुतसागरपारगः ॥४१७॥

न दूरे तपसः किञ्चिदिति प्रत्ययकारकम् ।

अवधिज्ञानमुत्पेदे सागरस्य तपस्यतः ॥४१८॥

भवदेवस्य जौवो ऽपि पूर्णं काले दिवस्युतः ।

तत्रेव निजये वीतशोकायां प्रःशिरोमणौ ॥४१९॥

पद्मरथाभिधानस्य महर्द्धैरवनौपतेः ।

महिष्यां वनमालायां शिवो नाम सुतो ऽभवत् ॥४२०॥ युग्मम् ॥

म पाच्यमानो यज्ञेन कल्पद्रुम इवोद्भूतः ।

क्रमेण कलयन्मृद्धिं काकपक्षधरो ऽभवत् ॥४२१॥

साक्षिमात्रीकृतगुरौ तस्मिन्प्राज्ञशिरोमणौ ।

मिथो गृहीतमङ्केता इव मन्त्रकसुः कलाः ॥४२२॥

यौवने पर्यणेषौत्स राजकन्याः कुलोद्भवाः ।

मंष्ट्रकशाशुभक्ताभिर्लताभिरिव पादपः ॥४२३॥

मकलचस्य शान्देयुः प्रासादे तस्य तस्युषः ।

सागरर्षिः पुरौबाह्योपवने समवासरत् ॥४२४॥

तत्र कामममृद्वाख्यः सार्थवाहो महासुनिम् ।

तं प्रत्यलाभयङ्गत्वा मामच्छपणपारणे ॥४२५॥

गृष्टे काभममृद्वाख्य पाचद्गन्निप्रभावतः ।

वसुधारापतद्वाक् पात्रे दानाद्वि किं नष्टि ॥४२६॥

शिवस्तदद्भुतं श्रुत्वा गत्वावन्दत तं मुनिम् ।

निषमाद च तत्पादपद्मान् राजहंसवत् ॥४२७॥

चतुर्दशानां प्रवाणामाकरः सागरो ऽपि हि ।

शिवस्य सपरौवारस्याचख्यौ धर्ममार्हतम् ॥४२८॥

विशेषतश्च संमारासारतां तस्य धौमतः ।

गमयामास स मुनिर्मनसि स्फटिकामले ॥४२९॥

शिवो ऽष्टच्छ तमृषिं किं प्राग्भवभवः प्रभोः ।

खेहो मे पश्यतो यत्त्वां ऋषौ ऽयमधिकाधिकः ॥४३०॥

ज्ञात्वा चावधिनाचख्यौ मुनिस्त्वं पूर्वजन्मनि ।

कनिष्ठो ऽभूर्मम भ्राता प्राणेभ्यो ऽप्यतिवक्त्रभः ॥४३१॥

मया प्रव्रजितेन त्वमनिच्छन्नपि हि व्रतम् ।

उपायेन याहितो ऽसि परलोकहितेच्छया ॥४३२॥

अभूव च सुरावावां भौधर्म परमर्द्धिकौ ।

कुमुदेन्द्रारिव प्रौतिस्तचाण्यभवदावयोः ॥४३३॥

भवे ऽस्मिन्वौतरागो ऽहं स्वे परे वा समानदृक् ।

त्वं त्वद्यापि सरागत्वात्प्राग्भवस्त्वेहभाग्मयि ॥४३४॥

शिवो ऽवदद्भुतादानाद्देवो ऽभूवं पुराणहम् ।

तदिहापि भवं पूर्वभववद्देहि मे व्रतम् ॥४३५॥

आष्टच्छ पितरौ यावदायामि व्रतहेतवे ।

प्रज्यास्तावदिहैवाध्वं यूयं मयि कृपालवः ॥४३६॥

गत्वा शिवकुमारो ऽपि पित्रपादाभ्यजिज्ञपत् ।

अथ सागरदत्तर्षेः शुश्रुवे देशना मया ॥४३७॥

तत्रमादादधिगता भवस्यासारता मया ।
 ततस्तस्मादिरक्तो ऽस्मि वीवधादिव भारिकः ॥४३८॥
 तत्सर्वथानुजानीय प्रव्रज्यायह्णाय माम् ।
 प्रत्यूषो मोहतमसः शरणं मागरो ऽद्य मे ॥४३९॥
 पितरावूचतुर्वत्स व्रतं मादत्स्व यौवने ।
 नाद्यापि पृथ्यते ऽस्माकं त्वत्कीडालोकजं सुखम् ॥४४०॥
 अत्यन्तं निर्ममो ऽभृस्त्वं कथमेकपदे ऽपि हि ।
 असंस्तुतानिवायुश्चान्यदस्मान्विजिहामसि ॥४४१॥
 यदि भक्तो ऽसि यद्यमानापृच्छ्य च गमिष्यसि ।
 तन्नकारैकवाटुणा भवित्रौ रमनावयोः ॥४४२॥
 इत्यनादिशतोः पित्रोः शिवो गन्तुमनीश्वरः ।
 तत्रैव सर्वसावद्यनिश्चयमाह्लावयत्यभूत ॥४४३॥
 मुनेः सागरदत्तस्य शिष्यो ऽहमिति निश्चयौ ।
 तस्थौ म मौनमालम्ब्य मौनं सर्वार्थसाधकम् ॥४४४॥
 बलादप्यासितो भोक्तुं न किञ्चिद्भुजे च मः ।
 मद्भ्यं न रोचते किञ्चिदित्येकमवदन्मुहुः ॥४४५॥
 एवमुदेजितो राजा शिवेन शिवकाङ्क्षिणा ।
 दग्धपुत्रं दृढधर्मे समाह्वय समादिशत् ॥४४६॥
 व्रतार्थमविसृष्टेन शिवेन तनयेन मे ।
 मौनमालम्बितं वत्स यावन्निष्ठुरचेतसा ॥४४७॥
 मोक्षफल इव दौर्गौ करौव प्रभवन्मदः ।
 भोजनायापि यतते न म साटुगतैरपि ॥४४८॥

यथा वेत्ति तथा वत्स वत्सं भोजय मे शिवम् ।
 तया चैवं कृतवता किं किं नोपकृतं मम ॥४४८॥
 मञ्जीवपत्रिणं कायकुलाद्याङ्गन्तुस्तुकम् ।
 प्रत्याशापाशबन्धेन नियन्त्रय महाशय ॥४५०॥
 दृढधर्मो ऽपि तामाजामुररीकृत्य भूपतेः ।
 यथौ शिवकुमारस्याभ्यर्णे बुद्धिजलार्णवः ॥४५१॥
 कृत्वा नैषेधिकीं तस्य मदनान्तः प्रविश्य च ।
 क्रमशः प्रतिचक्राम स ऐर्यापथिकीं सुधौः ॥४५२॥
 वन्दनं द्वादशावर्तं दत्त्वा भूमिं प्रमार्ज्य च ।
 निषमाद वदन्नुच्चैरनुजानीहि मामिति ॥४५३॥
 शिवो ऽवदद्दहो इभ्य साधूनामुपमागरम् ।
 विनयो ऽयं मया दृष्टः स कथं मयि युज्यते ॥४५४॥
 इभ्यपुत्रो ऽभ्यधात्स्यग्दृष्टौनां यच्च कुत्रचित् ।
 समभावो हि योग्यः स्यात्सर्वस्य विनयस्य भोः ॥४५५॥
 यस्य कस्यापि हि खान्तं समभावाधिवासितम् ।
 स वन्दनार्हो भवति दोषाशङ्कापि नेह भोः ॥४५६॥
 कुमार किं तु वृष्णामि प्रष्टुमेवाहमागमम् ।
 रसज्वरातुरेणेव किं तयात्याजि भोजनम् ॥४५७॥
 शिवो ऽवदद्विष्टजतो व्रताय पितरौ न माम् ।
 ततो भावयतौभूय स्मितो ऽस्मि विरतो गृह्यात् ॥४५८॥
 यथा क्षुदिष्य पितरौ विहाय ममतां मयि ।
 व्रतार्थमादिशतो मामतः कुर्वे न भोजनम् ॥४५९॥

इभ्यो ऽप्यधत्त यद्येवं तद्गुप्तीया महाशय ।
 धर्मा ह्यधीनो देहस्य देहस्याहारसम्भवः ॥ ४६० ॥
 आहारं निरवद्यं हि गृह्णन्त्यपि महर्षयः ।
 शरीरे तु निराहारे दुष्करा कर्मनिर्जरा ॥ ४६१ ॥
 कुमारो ऽप्यभ्यधादिभ्यस्तु नो संपद्यते मम ।
 नाहारो ऽप्यनवद्यो ऽत्र तस्माद्वरमभोजनम् ॥ ४६२ ॥
 इभ्यो ऽवादीद्गुरुत्वं मे शिष्यस्ते ऽहमतः परम् ।
 मत्रं संपादयिष्यामि निरवद्यं यदिच्छामि ॥ ४६३ ॥
 व्याजहार कुमारो ऽपि मत्त्रे तर्हि निरन्तरम् ।
 षष्ठं कृत्वा करिष्ये ऽहमाशामास्त्रेन पारणम् ॥ ४६४ ॥
 शिवस्य भावयतिनस्तदाद्यपि महेभ्यस्तुः ।
 विनयं कर्तुमारेभे मामाचारौ विचक्षणः ॥ ४६५ ॥
 तपस्यतः शिवस्यापि ययौ द्वादशवत्सरौ ।
 मोहात्पिष्टभ्यां न पुनर्यसर्जि गुरुमस्मिधौ ॥ ४६६ ॥
 मृत्वा शिवकुमारो ऽभृङ्गच्छात्रोके महाद्युतिः ।
 विद्युन्मास्यभिधानो ऽयमिन्द्रसामानिकः सुरः ॥ ४६७ ॥
 आसन्नश्च्यवनस्यास्य पुण्यात्मन इयं द्युतिः ।
 पुराभृङ्गच्छात्रोकेन्द्रसमानद्युतिरेष हि ॥ ४६८ ॥
 चुत्वायमचैव पुरे सप्तमे ऽहन्यतो दिनात् ।
 स्वभेभ्यस्तनयो जन्मर्भाव्यन्तकेवली ॥ ४६९ ॥
 तदा चोपप्रसन्नैर्वि विद्युन्मास्त्रिणि जग्मुषि
 चतस्रस्तप्तिया एवं पप्रच्छन्तं महाशुनिम् ॥ ४७० ॥

इतो ऽस्माकं वियुक्तानां विद्युन्मालिदिवौकसः ।

समागमः पुनः कापि भविष्यत्यथवा न वा ॥४७॥

अषिराख्यञ्च सन्तीभ्याश्चत्वारो ऽत्रैव पक्षने ।

समुद्रः प्रियसमुद्रः कुबेरः सागरो ऽपि च ॥४७९॥

तेषां चतुर्णां चतस्रः पुत्र्यो द्यूयं भविष्यथ ।

मर्त्यत्वमौयुषा भावी तच्च वो ऽनेन सङ्गमः ॥४७९॥

सुरासुरैः सेवितपादपद्मः

श्रीवर्धमानो ऽपि कृपासमुद्रः ।

भयाञ्जसूयो ऽतिप्रयत्निपात्रं

विहर्तुमन्यच्च ततो जगाम ॥४७९॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्वविरावलौ-

चरिते महाकाव्ये जम्बूखामिपूर्वभववर्णनो नाम प्रथमः सर्गः ॥१॥

द्वितीयः सर्गः ।

इतस्य नगरे राजगृहे राजशिरोमणिः ।
अणिको ऽपास्यद्राक्ष्यं प्राञ्चश्रौर्मघवानिव ॥ १ ॥
तत्पर्द्ध्वषणं श्रेष्ठौ श्रेष्ठो धर्मेण कर्मणा ।
नास्मा च्छेषभदत्तो ऽभृक्षरर्षभधुरंधरः ॥ २ ॥
अर्हन्देवो गुरुः साधुरित्येव स दिवानिशम् ।
जजाप सर्वाभिमतमिद्धिमन्त्राचरोपमम् ॥ ३ ॥
गुरुवाक्कृतकचोदकं नक्तमभवत्सदा ।
प्रशान्तदुर्ध्यानमखं तन्मनोवारि निर्मलम् ॥ ४ ॥
सरोवरस्येव जलं फलं मार्गतरोरिव ।
तस्यैश्वर्यमभूत्केषां केषां नैवोपकारकम् ॥ ५ ॥
धर्मानुसारिणी मत्या गत्या हंसनुहारिणी ।
सुधर्मचारिणी तस्य धारिणीत्याख्ययाभवत् ॥ ६ ॥
तस्या गुणेषु भूयःसु गाम्भीर्यादिषु सत्सुपि ।
प्रयत्नः सुष्ठु शीले ऽभृक्षौलाङ्गा हि कुलस्त्रियः ॥ ७ ॥
सती संवीतसर्वाङ्गा नौरङ्गीशोभिनी च सा ।
संचचार करस्यग्रासिहेव तरणेरपि ॥ ८ ॥
गुणैरत्यन्तविमलैः सा शीलविनयादिभिः ।
पत्युर्न्यक्तीयत इदि मध्येवार्ध्विव जाह्नवी ॥ ९ ॥
नखसंभवदन्योन्यं तथोर्नित्यावियुक्तयोः ।
अभृद्वच्छितं प्रेम दिशरीरैकचेतसोः ॥ १० ॥

धारिणीं चिन्तयामास निरपत्या परेद्यवि ।
 धत्ते जन्म ममापुत्रं नैष्कल्यमवकेशिवत् ॥ ११ ॥
 ग्रेत्यमुत्पादयन्नङ्गे सुधारम इवोच्चकैः ।
 रमते तनुजन्माङ्गे धन्यानामेव योषिताम् ॥ १२ ॥
 गृह्णवासो हि पापाय तत्रापि सुतवर्जितः ।
 तदेतत्सत्त्वस्त्ववणकुभोजननिभं मम ॥ १३ ॥
 किं चिन्ताविधुरासौति पत्या प्रष्टा नु धारिणी ।
 दुःखं न्यवेदयत्तस्मै तन्मनःसंप्रधारितम् ॥ १४ ॥
 पुत्रचिन्तोद्भवं दुःखं सा पत्यौ यद्यपि न्यधात् ।
 तथापि न लौणमभृदभवत्प्रत्युताधिकम् ॥ १५ ॥
 नित्यं हृदयग्रन्थेन तेन दुःखेन धारिणी ।
 कृशतां कलयामास द्वितीयेन्दुकलातुला ॥ १६ ॥
 विस्मरारयिषुर्दुःखं तत्तस्याः पतिरन्यदा ।
 उवाच स्नेहजलधिस्रोतःसन्निभया गिरा ॥ १७ ॥
 यामो ऽद्य वैभारगिरिं तत्रोद्याने कृशोदरि ।
 रमामहे रम्यतया मन्दनोद्यानसन्निभे ॥ १८ ॥
 धारिणी पतिवाचं तां तथेति प्रत्यपद्यत ।
 मान्या हि पतिवाग्दुःखविस्मरस्य भवत्विति ॥ १९ ॥
 ततश्चर्षभदत्तो ऽपि मद्यः मञ्जीकृते रथे ।
 आरूढ तया हंसरोमकोमलतुल्ये ॥ २० ॥
 अपि संयोजितावाणमनर्वाणं महारथम् ।
 अधिरूढौ दम्पतौ तौ प्रास्थिषातां गिरिं प्रति ॥ २१ ॥

वाङ्मातृभूरिचं पति श्रेणिकस्य महीपतेः ।
 वाङ्मातृभूरिचं पति श्रेणिकस्य महीपतेः ॥ १२ ॥
 राज्ञो मत्तदिपालानरूपतां सूचयन्मयी ।
 तद्वन्धत्तचित्स्कन्धा नगरप्रान्तपादपाः ॥ १३ ॥
 अमूनि गोकुलान्यार्थं रम्याष्टुषभभाङ्गतेः ।
 उत्कर्णतर्णककुलान्युद्गामरथनिस्त्रात् ॥ १४ ॥
 एते च मार्गं तरुणसहकाराः कृणोदरि ।
 मारुततौषधोभूतपङ्कजाः पिकथोषिताम् ॥ १५ ॥
 मृगा वायुमिवाकृष्टा रथनिर्घोषभौरवः ।
 प्रायः प्रयान्मयी व्योम्नि जिह्वामन्तो महीमिव ॥ १६ ॥
 मृगाचौचुवणेष्वेते ऽरघवा वारिवर्षिणः ।
 मर्त्यन्तरजुषः पृथ्वा पुष्करावर्तका इव ॥ १७ ॥
 द्रष्टव्यदर्शनैरेवं पक्षीं पयि विनोदयन् ।
 जगाम वेभारगिरिमृषभः सपरिच्छदः ॥ १८ ॥ सप्तभिः कुलकं ॥
 जायापतौ तावव्यघाबुत्तेरतुरथो रथात् ।
 वेभारपर्वतोद्यानदिदृच्छानृत्यदाश्रयौ ॥ १९ ॥
 प्रत्येकं नामधेयानि पृच्छन्तौमध्वाखिलान् ।
 स्नादूनि निम्नरजकान्याचामन्तौ मुहुर्मुहुः ॥ २० ॥
 तरुच्छायासु सान्द्रासु विश्राम्यन्तौ पदे पदे ।
 सुखमग्नं विदधतौ ग्रीतकैः कदलौदलैः ॥ २१ ॥
 अथमानां शुक्लालापेर्दृग्गणवैषु वत्सलाम् ।
 अहारोपितबालासु वानरौख्यतिसस्युहाम् ॥ २२ ॥

धारिणीमृषभदत्तो दत्तहस्तावलम्बनः ।

गिरिमारोपयामास तत्सुखेन जनैः जनैः ॥ ३ ॥ चतुर्भिः कलापकं ॥

तत्र ऋषभदत्तो ऽपि धारिण्यास्तित्तहारिणीम् ।

अङ्गुल्या दर्शयामास गिरेरुद्यानसम्पदम् ॥ ३ ॥

मातुलिङ्गौरिमाः पश्य फलप्राग्भारवामनाः ।

ताम्रेष्य पुष्पेर्विभ्रान्तसन्ध्याभ्रा इव टाडिमीः ॥ ३ ॥

मृदौकामण्डपाः सन्ति दुर्गाण्यर्कलिवामपि ।

मृत्युत्केरिककलापाभदस्तास्तालद्रुमा अमी ॥ ३ ॥

पुष्पजातय एतासु मिथः सौरभलम्बनेः ।

स्वाजन्यं घोषयन्तीह रोलन्मत्सुलच्छलात् ॥ ३ ॥

जम्बूकदम्बमाकन्दपारिभद्रादिभिर्दुर्गैः ।

हायया चोलकमसौ संख्यायित इवाचलः ॥ ३ ॥

ऋषभस्तत्र चापशृङ्गाक्षेपरमिवागतम् ।

शिङ्खपुचं यशोमित्रं आहूँ बन्धुमिवात्मनः ॥ ३ ॥

ततश्च ऋषभः श्रेष्ठो शिङ्खपुचमवार्त्तयत् ।

माधर्मिको ऽसि खलु मे तदाख्याहि क यास्यसि ॥ ४ ॥

सो ऽप्याख्यदस्मिन्नुद्याने शिष्यो ऽस्ति परमार्हतः ।

पञ्चमः समवसृतः सुधर्मा गणमृत्युखे ॥ ४ ॥

तद्वन्द्याये यास्यामि यदि वस्तुदिवन्दिषा ।

त्वरध्वं यूयमपि तद्वसिष्ठैर्गुर्भवाम्यहम् ॥ ४ ॥

श्रीमित्युक्त्वा दम्पती तौ तेनैव सह रेलतुः ।

यद्यो ऽप्यथ यद्युः स्नानं सुधर्मस्नानिपावितम् ॥ ४ ॥

लघावद्वादशवर्तवन्दनेन चषो ऽपि ते ।
 सुधर्मस्त्रामिनं भत्त्वा वन्दित्वा न्यषदग्नुरः ॥४४॥
 सुधर्मस्त्रामिनो धर्मोपदेशपरमावृतम् ।
 ते बह्वाञ्जलयः कर्णाञ्जलिभिर्भूषणमापयुः ॥४५॥
 सिद्धपुत्रस्य समये पप्रच्छ गणभृद्वरम् ।
 सा जम्बूः कौटुशी जम्बूद्वीपः ख्यातो यदाख्यथा ॥४६॥
 तामाख्यङ्गणभृज्जम्बू जात्यरत्नमयाकृतिम् ।
 तस्मान्नं तत्प्रभावं च तत्स्वरूपमथापरम् ॥४७॥
 तदा च सन्भावसरा धारिणी गणभृद्वरम् ।
 पप्रच्छ किमहं पुत्रं जनयिष्यामि वा न वा ॥४८॥
 सिद्धपुत्रो ऽवदन्न त्वं सावधं प्रष्टुमर्हसि ।
 जानन्नो ऽपि हि सावधं नञ्जाख्यान्ति मर्हस्यः ॥४९॥
 जिनपादोपदेशेन निमित्तज्ञानपण्डितः ।
 तवाहमेव कक्षाणि कथयिष्याम्यदः शृणु ॥५०॥
 धीरस्त्रभावो मनसा कायेन च पराक्रमी ।
 निषेदिवाङ्मिहोत्सङ्गे सुधर्मा गणभृत्तथा ॥५१॥
 सुतजन्म यदप्रच्छि तत्स्वप्ने सिंहमङ्गलम् ।
 भद्रे द्रष्टव्यस्यो कुबो सुतमिहं धरिष्यसि ॥५२॥ युग्मम् ।
 आख्यातजम्बूतद्वद्वह्नुपरत्नमयस्य ते ।
 जम्बूनामा सुतो भावी देवताकृतसन्निधिः ॥५३॥
 धारिष्यमिदधे जम्बूर्देवतोद्देशपूर्वकम् ।
 करिष्ये ऽष्टोत्तरं तस्मात्तानामाद्यानां शतं कृतिम् ॥५४॥

सुधर्मस्त्रामिनः पादान्दन्दिता ते चयो ऽपि हि ।

उत्तैर्य वैभारगिरेः पुनः प्रविविशुः पुरम् ॥५५॥

ततश्चर्षभधारिण्यौ पालयन्तौ गृहस्थताम् ।

मिद्धपुत्रवचःप्रत्याशया कालं व्यतीयतुः ॥५६॥

अन्यदा धारिणी स्त्रिंशे श्वेतसिंहं न्यभासयत् ।

पत्युस्त्राकथयत्प्राज्यप्रमोदजलदीर्घिका ॥५७॥

चक्षुभो ऽभितदधे सुभ्रु मिद्धपुत्रवचो ऽखिलम् ।

तत्पत्यमेव मन्यस्व स्त्रिंशे प्रत्ययो ननु ॥५८॥

जम्बूनामा महाभागे पवित्रचरितस्तव ।

सर्वलक्षणसंपूर्णः पुत्रो नूनं भविष्यति ॥५९॥

ब्रह्मलोकान्तरिच्युत्य विद्युन्मालिसुरस्तदा ।

उत्पदे धारिणीकुक्षिशुक्रौ मौक्तिकरत्नवत् ॥६०॥

तस्यास्याभूदेवपूजागुहपूजासु दोहदः ।

दोहदाः खलु नारीणां गर्भभावानुसारतः ॥६१॥

वित्तेन भूयसा श्रेष्ठौ तद्दोहदमपूरयत् ।

उत्पन्नदोहद इव सोऽपि धर्म्यं धनव्यये ॥६२॥

कसेण पुष्यङ्गर्भा च मंचचारातिमन्थरम् ।

गर्भक्लेशागमभिया सावधानेव धारिणी ॥६३॥

तस्याः कपोलपलकौ पाण्डुरिम्णातिग्राथिना ।

अभूतां प्रातरेणाङ्गुलिभ्यसब्रह्मधारिणी ॥६४॥

ततश्च नवभिर्मासैः सार्धसप्तदिनाधिकैः ।

धारिणी सुपुत्रे स्रुं नूनोत्तरविं चषा ॥६५॥

सुक्ताचूर्णं चटितैरक्षतैरतिमिर्मलैः ।
 पूर्णानि क्षणपात्राणि प्राविशक्षुब्धभौकभिः ॥६६॥
 अधिश्रेष्ठि कुलवधूच्चित्रैर्दूर्वाङ्कुरैश्च्युतैः ।
 तदामनसमीपोर्यां दूर्वावणमिवाभवत् ॥६७॥
 सर्वकल्याणधुर्याणि त्वय्यवर्थाण्यनेकशः ।
 नेदुः श्रेष्ठिगृहदारे श्रियो सायन्निवन्धनम् ॥६८॥
 स्यपुटीकृतमीमन्ताः कुङ्कुमस्रवकैर्मयैः ।
 मनृतुभक्तदृष्टदारे गायन्त्यः कुलवास्तिकाः ॥६९॥
 अक्षभो विदधे देवगुरुपूजां विशेषतः ।
 ददौ च दानमर्थिभ्यो ऽर्थमानो ऽत्यर्थमुच्छसन् ॥७०॥
 सूनोर्जम्बूतरोनाम्ना जम्बूरित्यभिधां व्यधात् ।
 गुरुभे ऽस्मि अक्षभः श्रेष्ठो मन्वर्मितमना सुदा ॥७१॥
 उक्तापयन्तावङ्गम्यं पितरौ तं दिवानिशम् ।
 शुभ्रतां हर्षवात्सलौ विस्मृतान्यप्रयोजनौ ॥७२॥
 पित्रोर्जम्बूकुमारोऽपि भवत्सुहृद्भूषणम् ।
 क्रमेणाषादयदृद्धिं तथोरिव मनोरथः ॥७३॥
 क्रमेण प्रतिपेदे च वयो मध्यममार्षभिः ।
 अभूत्पाणिपद्मार्क्ष पित्रोराशस्ततातः ॥७४॥
 इतश्च तथैव पुरे ऽभूत्सहृद्भूषिरोमणेः ।
 समुद्रप्रियमंशस्य नात्मा पद्मावती प्रिया ॥७५॥
 तथा समुद्रदत्तस्य न्यसुद्रस्येव सग्यदा ।
 नात्मा कनकमासेति पश्यभूङ्गुणमाश्रितौ ॥७६॥

तथा सागरदत्तस्य गरिष्ठस्याहुतश्रिया ।
 विनयश्रीरभङ्गार्या सदा विनयशालिनी ॥७७॥
 तथा कुबेरदत्तस्य कुबेरस्येव षड्विभिः ।
 धनश्रीरिति नामाभूत्पत्नौ श्रीलमहाधना ॥७८॥
 दम्पतौनाममीषां तु विद्युन्मालिप्रियाश्च्युताः ।
 क्रमादुद्धितरो ऽभूवन्नभिधानेन ता यथा ॥७९॥
 समुद्रश्रीश्च पद्मश्रीः पद्मसेना तथैव च ।
 तथा कनकसेनेति रूपात्प्राग्जन्मिका इव ॥८०॥
 तथा कुबेरसेनस्य प्रिया कनकवत्यभूत् ।
 अभूच्छ्रमणदत्तस्य श्रीषेणेति तु मेहिनौ ॥८१॥
 वसुषेणाभिधानस्याभवद्द्वीरमतौ प्रिया ।
 वसुपालितस्य पुनर्जयसेनेति वल्लभा ॥८२॥
 नभःसेना कनकश्रीस्तथा कनकवत्यपि ।
 जयश्रीस्येति चाभूवन्सेषां दुहितरः क्रमात् ॥८३॥
 अष्टानामपि तासां तु कन्यानां पितरो ऽन्यदा ।
 प्रार्थयांचक्रिरे जम्बूपितरं विनयोद्यताः ॥८४॥
 अष्टौ नः कन्यकाः सन्ति रूपलावण्यवन्धुराः ।
 कलात्मिपारदृश्यर्थे गुणेश्वर्ये ऽप्सरःसमाः ॥८५॥
 तासां विवाहकल्याणसुहृत्प्राप्तं च यौवनम् ।
 वरं तदनु रूपं चापश्याम तव नन्दनम् ॥८६॥
 कुलश्रीलवथोरूपादयो वरगुणां हि ये ।
 जम्बूकुमारे ते सन्ति प्रायः पुष्टैरश्वं वरः ॥८७॥

तासामस्मात्कुमारीणां भवतु तत्प्रसादतः ।
 वरो जम्बूकुमारो ऽयं दक्षजानामिवोद्युपः ॥८८॥
 श्रीमानसि कुक्षौनोऽसि प्रार्थना त्वयि नो द्विषे ।
 कृत्वा विवाहसम्बन्धं सर्वथानुगृहाण नः ॥८९॥
 वर्षादृषभदत्तो ऽपि तद्वचः प्रत्यपद्यत ।
 स्त्रियमप्युत्सुकः पुत्रविवाहे प्रार्थितस्य तैः ॥९०॥
 जम्बूनाम्ने प्रदत्ताः स्मो वरायातिवरीयसे ।
 इति ज्ञात्वा च ताः कन्या धन्यमन्या मुदं दधुः ॥९१॥
 अचान्तरे च विहरन्मध्यसत्त्वानि बोधयन् ।
 तच्चैवागत्य भगवान्मुधर्मा समवासरत् ॥९२॥
 सुधर्मागमनोदन्तसुधाधिक्यो ऽथ कन्द्वत् ।
 सद्यो जम्बूकुमारो ऽभूत्प्रकटपुष्पकाङ्कुरः ॥९३॥
 जम्बूनामा नमस्कृतुमागतं गणभृद्वरम् ।
 जगाम धाम धर्मद्वै रथेनानिलरंजसा ॥९४॥
 स प्रणम्य सुधर्माणं शुश्राव श्रावकायणोः ।
 सुधानिस्यन्ददेशीयां देशनां तन्मृगामुजात् ॥९५॥
 देशना च मनसि सा परिणाममुपेयुषी ।
 तस्मादाह्वयवैराग्यमभाग्यैरतिदुर्लभम् ॥९६॥
 सुधर्मस्त्रामिनें नत्वा जम्बूरेवं व्यजिज्ञपत् ।
 आदाख्ये ऽहं परिब्रह्मां भवबन्धनकर्तरीम् ॥९७॥
 आपृच्छ्य पितरौ चावदायामि परमेश्वर ।
 तावत्त्वं कक्षयाचैवोद्याने धर्मद्रुमश्रियम् ॥९८॥

तथेति प्रतिपक्षे च सुधर्मस्त्रामिनापि हि ।
 अधिरक्ष्य रथं जम्बूनगरद्वारमाययौ ॥८८॥
 तदाभूच्च पुरद्वारं तथेभाश्चरथाकुलम् ।
 पतितस्य तिलस्यापि भूप्राप्तिर्नाभवद्यथा ॥१००॥
 इति चाचिन्तयज्जम्बूः पुरद्वारानयेव चेत् ।
 प्रवेशाय प्रतौचिष्ये तत्काष्ठातिक्रमो भवेत् ॥१०१॥
 सुधर्मस्त्रामिनं तत्रागमय्य सदनं प्रति ।
 गन्तुं पक्षीबुभुषोर्मै न स्यात्तुमिह युज्यते ॥१०२॥
 तद्विशालपरेणैव दारेण त्वरयन्त्यम् ।
 उत्सुकस्य वरं श्रेयानन्योऽध्वा न प्रतौच्यते ॥१०३॥
 इति यावद्ययौ द्वारान्तरं त्वरितमार्गभिः ।
 ददर्श तावत्तत्रापि वप्रं सज्जितयन्त्रकम् ॥१०४॥
 वप्रोपरिष्ठाशक्तेषु लम्बितासु महाशिलाः ।
 ददर्श गगनभ्रष्टदृज्जगोलकसन्निभाः ॥१०५॥
 दध्यौ चैवं परचक्रभयादौदृगुपक्रमः ।
 तदेतेनापि हि द्वारेणानर्थवज्जलेन किम् ॥१०६॥
 गच्छतो मे ऽध्वनानेन शिखोपरि पतेद्यदि ।
 तदस्मि नाहं न रथो न रथ्या न च सारथिः ॥१०७॥
 एवं च मृत्युमामाद्याविरतो दुर्गतिं लभे ।
 प्राणिनां हि कुमृत्युनां सुगतिर्योमपुष्यवत् ॥१०८॥
 मा भूवं स्मार्थतो भ्रष्टो व्याघुष्य पुनरप्यहम् ।
 भवामि श्रीसुधर्मोद्विपक्षवेवामधुमतः ॥१०९॥

इत्यार्षभिर्वाक्यित्वा रथं वक्र इव यष्टः ।
 प्रदेशं गणभृत्यादसनायं तं पुनर्ययौ ॥११०॥
 सुधर्मस्त्रामिनं जम्बूरिति गत्वा व्यजिज्ञपत् ।
 यावज्जीवं ब्रह्मचर्यं प्रतिपन्नोऽस्म्यहं त्रिधा ॥१११॥
 अनुज्ञातो भगवता नियमं प्रतिपद्य तम ।
 हर्षवानार्षभिर्धाम जगामाकामविक्रियः ॥११२॥
 पित्रोश्च कथयामास यदहं गणभृन्मुखात् ।
 सर्वज्ञोपज्ञमश्रौषं धर्मं कर्मक्षयौषधम् ॥११३॥
 अनुज्ञानौत मां पृज्याः परिब्रज्यार्थमुत्सुकम् ।
 जन्तूनामेष संघारः कारागारनिभः खलु ॥११४॥
 रुदन्तो तौ च पितरावूचतुर्गङ्गदस्त्रगौ ।
 मा भूरकाण्डेऽस्मदाशालतोन्मूलनमारुतः ॥११५॥
 चिन्तयामो वयमिदं भवधूको भविष्यसि ।
 द्रष्टव्यामः पौत्रवदनं दृक्ष्वैरवनिशाकरम् ॥११६॥
 प्रब्रज्याथा न समथो विषयार्हं ऽत्र यौवने ।
 एतस्योचितमाचारं किं नेच्छामि मनागपि ॥११७॥
 यदि वाक्याद्यष्टो वत्स प्रब्रज्याविषये तव ।
 तथापि किञ्चिन्मन्यस्व वयं हि गुरवः खलु ॥११८॥
 वत्साष्टौ कन्यकास्तुभ्यमस्माभिः सन्ति या वृताः ।
 कृत्वा पाणिगृहीतास्ताः पुरयोदाहकौतुकम् ॥११९॥
 एवं कृत्वा कुमारं तं निःप्रत्यूहं परिब्रजे ।
 त्वामनु प्रब्रजिष्यामः कृतार्था वयमप्यथ ॥१२०॥

कुमारो ऽप्यवदद्युत्तदादेशे ऽस्मिन्ननुष्ठिते ।
 प्रव्रज्यायां न वार्या ऽहं बुभुक्षुर्भोजनादिव ॥ १ २ १ ॥
 आनेत्युक्त्वा च पितरौ कथयामासतुर्दुतम् ।
 कन्यापितृणामिभ्यानामष्टानां कवणापरौ ॥ १ २ २ ॥
 कन्यासु ब्रूढमात्रासु पुत्रो नः प्रव्रजिष्यति ।
 विवाहमप्यसावस्मदपरोधात्करिष्यति ॥ १ २ ३ ॥
 पश्चादपि हि चेत्यस्यान्तापपापं करिष्यथ ।
 मा स्म कृढ्वं तदुद्वाहं दोषः कथयतां न नः ॥ १ २ ४ ॥
 अष्टावपि महेभ्यास्ते सकलचाः मबान्धवाः ।
 किं कार्यमिति निर्णेतुं मंलपन्ति स्म दुःखिताः ॥ १ २ ५ ॥
 श्रुत्वा च तेषां मंलापं कन्यास्ता एवमूचिरे ।
 पर्यालोच्येन पर्याप्तमाप्ताः प्रष्टुणत निर्णयम् ॥ १ २ ६ ॥
 जम्बूनाम्ने प्रदत्ताः स्मो ऽस्माकं भर्ता स एव हि ।
 देया न वयमन्यस्मै लोके ऽप्येतदधीयते ॥ १ २ ७ ॥
 सकृज्जपन्ति राजानः सकृज्जपन्ति साधवः ।
 सकृत्कन्याः प्रदीयन्ते जीष्येतानि सकृत्सकृत् ॥ १ २ ८ ॥
 पितृपादैः प्रदत्ताः स्मस्तास्मादृषभसूनवे ।
 स एव गतिरस्माकं वयं तद्वशजीविताः ॥ १ २ ९ ॥
 प्रव्रज्यामितरद्वापि यद्यज्जम्बूः करिष्यति ।
 तदेव पतिभक्तानामस्माकमपि युज्यते ॥ १ ३ ० ॥
 ते कन्यापितरो जम्बूपितुरास्थापयन्निति ।
 सज्जीभवन्नुद्वाहाय प्रमाणं प्रथमं वचः ॥ १ ३ १ ॥

ततो नैमित्तिकमुखात्तैरभ्यैर्ध्वभेगे च ।
 विवाहसमं निर्णिन्ये तद्दिनात्प्रमे दिने ॥ १ ३ १ ॥
 महेभ्या भ्रातर इव ते ऽष्टावयेकचेतसः ।
 मंभूय कारयामासुः स्फारमुदाहमण्डपम् ॥ १ ३ २ ॥
 विशिचवर्णैर्वासोभिरङ्गोपसूच चाभवत् ।
 मग्ध्याभ्रखण्डैराकृष्टैरन्तरिक्षतलादिव ॥ १ ३ ३ ॥
 तत्रोच्चलौकितान्याभाम्मुक्तादामानि सर्वतः ।
 स्वकीयमंशुसर्वस्वं न्यामौकितमिवेन्दुना ॥ १ ३ ४ ॥
 तोरणैर्नितरां तारैर्वातान्दोलितपल्लवैः ।
 मण्डपो ऽभादराङ्गानसंज्ञामिव विपञ्चयन् ॥ १ ३ ५ ॥
 शुशुभे मण्डपो विष्णुकृत्तिकन्यसामौक्तिकैः ।
 उग्रवीजावस्त्रिबोद्धत्ये मङ्गलशास्त्रिणाम् ॥ १ ३ ६ ॥
 अचेपि वर्णके जम्बूसंज्ञे दोषवर्जिते ।
 कौसुम्भवसनः सो ऽभादृक्षातप इवार्थमा ॥ १ ३ ७ ॥
 कन्यका अपि ताः चित्रा वर्णके नापरमन्विः ।
 राजपत्न्य इवासूयेपगतायां निद्योजिताः ॥ १ ३ ८ ॥
 कुमारस्य कुमार्यस्य स्त्रस्त्रस्यानश्रिता अथ ।
 विधिवन्मङ्गलस्नानमकार्यन् शुभे क्षणे ॥ १ ३ ९ ॥
 स्नातन्यर्षभसूतोस्य आच्यमानाः पयो बभुः ।
 आसन्नोत्पाटभोत्पाशु सुसूक्त इव कुलसाः ॥ १ ४ ० ॥
 केशाश्चम्बुमारस्य ग्रन्थकार्या ऽद्यवाचयन् ।
 कर्पूरागुहधूमेनोत्तंसल्लोलां वितन्वता ॥ १ ४ १ ॥

गन्धकारिकया तस्य सुमनोदामगर्भितः ।

जात्याश्चकन्धरावक्रो धक्षिणो मूर्ध्निवध्यत ॥१४३॥

पर्यधाद्वारिणीसूनुस्तारे मौक्तिककुण्डले ।

सुखाजप्रान्तविश्रान्तमरास्तमिथुनत्रिणौ ॥१४४॥

सुक्ताहारं परिदधे जम्बूरानाभिलम्बितम् ।

लावण्यमरितः फेनबुद्बुदावल्लिषास्त्रिभम् ॥१४५॥

स चन्दनविलिप्ताङ्गः सर्वाङ्गासुक्तमौक्तिकः ।

राकाशशाङ्कवत्तारामालाभिः शुशुभे शृङ्गम् ॥१४६॥

देवदूय्ये द्वादूय्ये सद्ग्रे श्वेतवामसौ ।

विवाहमङ्गलकृते पर्यधादृषभात्मजः ॥१४७॥

अथ जात्याश्चमाकूढो माथूरातपवारणः ।

आत्मतुल्यवयोवेषानुचरैः परिवारितः ॥१४८॥

गौरङ्गीकञ्जवदनो गौयमानां ह्रस्वमङ्गलः ।

उत्तार्यमाणलवणो वधूटौभ्यां च पार्श्वयोः ॥१४९॥

मिनदमङ्गलातोयः पठमङ्गलपाठकः ।

विवाहमण्डलद्वारमार्वाभिस्त्वरितं ययौ ॥१५०॥

त्रिभिर्विशेषकम् ॥

दध्यादिमङ्गलद्वयैर्देदावधे सुवासिनौ ।

तत्र जम्बूकुमारश्च मारस्येव वपुश्चतः ॥१५१॥

शरावसम्पुटं हारि वज्रिगर्भितमहिषा ।

भङ्गा सो ऽगाम्नाहमृहं मृहं कक्षासम्पदः ॥१५२॥

ततश्चाभिः कुमारौभिक्षामिला सहाष्टभिः ।

जम्बूकुमारः प्रत्येष्कौतुकोदाहमङ्गलम् ॥१५३॥

ततश्च स्रग्वेसायां गत्वा चतुरिकान्तरे ।

आर्षभिः पर्यणेषीत्ताः पिषोरनुनिनौषथा ॥१५४॥

तारामेखकके दृष्ट्वा कौतुकेषु समम्भमा ।

संतुष्टा मङ्गलावर्त्तं मधुपर्कं स्मितानना ॥१५५॥

यौतके सावधाना च कृतित्यञ्जलमोक्षणे ।

वाष्पायिता प्रणामे ऽङ्कारोपणे ऽत्यन्तमिष्टता ॥१५६॥

अपत्योदाहकल्याणसुखमित्याप धारिणौ ।

स्युः पुरन्ध्यो हि नौरभ्रसुदो ऽपत्ये विवाहिते ॥१५७॥

चिभिर्विशेषकम् ॥

विवाहानन्तरं तामां बन्धूनां च वरस्य च ।

यौतकं तदभ्युद्येन मोवर्णः क्रियते ऽचलः ॥१५८॥

ततो मङ्गलदीपेन समाजमहचारिणा ।

गायन्तौभिः कुलस्त्रीभिः कलं धवजमङ्गलम् ॥१५९॥

पुरो मङ्गलद्वयैश्च वाद्यमानैः कलस्वरम् ।

सङ्गतौतकेन भवता त्वय्यमनोरमम् ॥१६०॥

दृष्ट्वैष्टैः कनिष्ठेभ्य बन्धुभिः पार्श्वपायिभिः ।

जम्बूजगाम स्त्रं धाम ताभिरुडाभिरावृतः ॥१६१॥

चिभिर्विशेषकम् ॥

आदितो बन्धितवतीं सर्वज्ञं कुलदेवताम् ।

बधुवराणामभवदथ कङ्कणमोक्षणम् ॥१६२॥

धारिण्युषभदत्ताभ्यां हृष्टाभ्यां तदन्तरम् ।
 अकारि पूजा देवस्य जम्बूद्वीपपतेः स्वयम् ॥ १६३ ॥
 ततो जम्बूकुमारो ऽपि सर्वास्तङ्कारभूषितः ।
 वासागारसुपेयाद्य पत्नीभिस्तुभिरावृतः ॥ १६४ ॥
 सकलस्यो ऽपि तच्चास्यादार्धभिन्नं चर्चयन् ।
 विकारहेतो पाश्वर्त्ये ऽप्यविकारा महाशयाः ॥ १६५ ॥
 इतश्चाप्येव भरते ऽस्युपविन्ध्याद्रि पत्तनम् ।
 नास्मा जयपुरं तच्च विन्ध्यो नामाभवत्तृपः ॥ १६६ ॥
 उभावभूतां तनयौ प्रथितौ तस्य भूपतेः ।
 आख्यया प्रभवो व्यायान्प्रभुनामा तु कन्यसः ॥ १६७ ॥
 राख्यं जयपुराधीशो ऽन्यदा केनापि हेतुना ।
 प्रभवे सत्यपि ज्येष्ठे प्रभवे ऽदात्कनीयसे ॥ १६८ ॥
 प्रभवो ऽप्यभिमानेन निर्गत्य नगरात्ततः ।
 मंनिवेशं विधायास्तुद्विन्ध्याद्रेर्विषमावनौ ॥ १६९ ॥
 स स्वाचखननैर्बन्दिषणैर्वर्त्मपातनैः ।
 चौरैः प्रकारैरन्यैश्च जिजौव सपरिच्छदः ॥ १७० ॥
 एतत् विज्ञपयामासुसुरास्तस्य परेश्वरि ।
 अङ्घ्रिं जम्बूकुमारस्य औदस्यायुपहासिनीम् ॥ १७१ ॥
 विवाहमङ्गले चास्य महेष्वाग्निस्त्रिभिर्भग्नम् ।
 कथयामासुरत्यर्थमर्चयिन्नामणीनिव ॥ १७२ ॥
 अवस्थापनिकातास्तोद्वाटिनीभ्यां समन्वितः ।
 विद्याभ्यां च तदैवागाढारिणीतनयौकथि ॥ १७३ ॥

अथावस्त्रापनिकया विद्यया विन्ध्यराजभूः ।
 जायतं सकलं लोकं जन्मवर्जमसृजुपत् ॥ १७४ ॥
 सा विद्या प्राभवत्तस्मै प्राव्यपुण्ड्रजुषे नहि ।
 प्रायः पुष्टाधिकानां हि न शक्नोऽप्यक्षमापदे ॥ १७५ ॥
 ततो निद्रायमाणानां सर्वेषामपि दृष्टिभिः ।
 अलङ्कारादिसर्वस्वमाच्छेत्तुपचकमे ॥ १७६ ॥
 लुष्टान्नेष्वपि लुष्टस्तु स च जन्मूर्ध्वहामनाः ।
 न चुकोप न चुचोभ लौकया त्विदमभ्यधात् ॥ १७७ ॥
 श्रयानमिह विमृशं निमग्नितमिमं जनम् ।
 भो भोः स्मृतं मा स्मैषां जायदेशो ऽस्मि यामिकः ॥ १७८ ॥
 महापुण्ड्रप्रभावस्य तस्याय वत्ससेदुश्र ।
 ते चौराः सन्भवपुषो ऽभूवन् लेप्यमथा इव ॥ १७९ ॥
 ददर्श धारिणीसूनुं प्रभवो ऽपि निभासयन् ।
 पद्मौभिरन्वितं ताभिः करेणुभिरिव द्विपम् ॥ १८० ॥
 कथयामास चात्मानं विन्ध्यराजसुतो ऽस्म्यहम् ।
 महात्मप्रभवो नाम सन्धेनानुगृह्णाण माम् ॥ १८१ ॥
 वयस्य देहि मे विद्यां सन्मनौ मोक्षणीमपि ।
 अथस्त्रापनिकातालोद्घाटिन्यौ ते ददाम्यहम् ॥ १८२ ॥
 जन्मूक्ते प्रभाते ऽहं प्रभवाद्यावपि प्रियाः ।
 नवोढा अपि हि त्यक्त्वा प्रजिघ्र्यामि निर्ममः ॥ १८३ ॥
 इदानीमप्यहं भावयतीभूतो ऽस्मि तेन भोः ।
 प्रभव प्राभवक्षेमवस्त्रापनिका मयि ॥ १८४ ॥

त्यक्षामि लक्ष्मीं दणवत्प्रातर्भ्रातरिमासहम् ।

तत् किं मे विद्यया काये निरोहस्य वपुष्यपि ॥ १८५ ॥

तामवस्त्रापिनीं विद्यां मृत्यु प्रभवोऽपि हि ।

प्रणम्य धारिणीपुत्रमुवाच रचिताञ्जलिः ॥ १८६ ॥

मखं सुखं त्रिषयिकं मुडत्त्वाभिनवयौवनः ।

अनुक्रम्यस्व चेमासु नवोढासु विवेक्यसि ॥ १८७ ॥

दमाभिः सह सुभूभिर्भुक्तभोगफलो भव ।

शोभिष्यते परिव्रज्याण्युपात्ता तदनन्तरम् ॥ १८८ ॥

ऊचे जम्बूकुमारो ऽपि सुखं त्रिषयभोगत्रयम् ।

अप्रायवञ्चलं स्वल्पं तेन किं दुःखहेतुना ॥ १८९ ॥

सुखं त्रिषयमेवायामत्यल्पं मर्षपादपि ।

दुःखं तु देहिनः प्राज्ञं मधुविन्दादिपुंसवत् ॥ १९० ॥

तथाहि पुरुषः कोऽपि देशाद्देशं परिभ्रमन् ।

मार्थिनाविषदटवौ चौरयादोमहानदौम् ॥ १९१ ॥

तं मार्थं लुण्ठितुं तत्र चौरव्याघ्रा दधाविरे ।

मृगवच्च पलायन्त सर्वे मार्थनिवाaminः ॥ १९२ ॥

मार्थाद्धौनः स तु पुमान्प्रविवेश महाटवौम् ।

आकण्ठमागतेः प्राणैरभ्युत्कृपवारिवत् ॥ १९३ ॥

उच्चैस्तरौ गिरिरिव प्रचरन्मदनिर्झरः ।

उदस्तहस्तो ऽभ्राणौव प्रभंशयितुमम्बरात् ॥ १९४ ॥

न्यञ्जयन्क्षामं हि पातरन्तः शुषिरिणौमिव ।

आभ्राततासतास्यो गर्जन्तुर्जितमब्दवत् ॥ १९५ ॥

मावाद्यम इव क्रोधादद्गुरो वनसिन्धुरः ।

वरार्कं कान्दिशीकं तं पुरुषं प्रत्यधावत ॥ १८६ ॥

चिभिर्विशेषकम् ॥

मारयिष्याम्यहं याहि याहीति प्रेरयन्निव ।

जघान तं मुञ्जः प्रष्टे वारणः करशौकरैः ॥ १८७ ॥

म पुमान् कन्दुक इव निपतन्मुत्पतन्मिथया ।

प्राप्तप्रायो द्विपेनाप तण्डुलमथावटम् ॥ १८८ ॥

गजो ज्वरं जौवितहत् कृपे जौवामि जातृचित् ।

इति सो ऽटात्तत्र झम्पां जौविताशा हि दुम्बजा ॥ १८९ ॥

वटो ऽवटतटे चाभूत्तत्पादश्लोक आयतः ।

लम्बमानो ऽभवत्कूपमध्ये भुजगभोगवत् ॥ १९० ॥

म पुमान्निपतकृपे प्राप तत्पादमन्तरा ।

आलम्ब्य लम्बमानो ऽस्थाद्रज्जुवद्धघटौनिभः ॥ १९१ ॥

करं प्रक्षिप्य कृपान्तः करो पस्पशं तच्छिरः ।

नाशकत् त्वमादात् मन्दभाग्य इवौषधौम् ॥ १९२ ॥

दत्तदृष्टिरधोभागं भागधेयविवर्जितः ।

कृपस्यान्तरजगरं गरौयांसं ददर्श मः ॥ १९३ ॥

पतत्कवलबुद्ध्या तं निरोक्ष्याजगरौ ऽपि मः ।

कृपान्तरपरं कृपमिव वक्त्रं व्यकामयत् ॥ १९४ ॥

चतुर्ध्वपि हि पक्षेषु चतुरो ऽहीन्ददर्श मः ।

कालिन्दोमोदरस्येव बाणाग्रानापहारिणः ॥ १९५ ॥

उत्फणाः फणिनस्ते तु तं दंष्ट्रं दृष्ट्वन्तमः ।

फूत्कारपवनानास्यमुत्सन्धमनोनिभैः ॥ १९६ ॥

वटप्ररोहं तं क्लृप्तं मृषकौ द्वौ सितामितौ ।
 चठच्चटति चकाते दन्तककचगोचरम् ॥ २० ७ ॥
 अनापुवन्पुमानं तं मोऽपि मत्तो मतङ्गजः ।
 जघान वटशाखां तां वटसुत्पाटयन्निव ॥ २० ८ ॥
 वटस्थान्दोन्यमानेन पादेन स पुमान्दृढम् ।
 पाण्यङ्घ्रिबन्धं तन्वानो नियुद्धमिव निर्ममे ॥ २० ९ ॥
 गजेन हन्यमानायाः शाखाया मधुमक्षिकाः ।
 मधुमण्डकमुत्सृज्योद्भिद्यिरे तोमराननाः ॥ २१ ० ॥
 मक्षिकाम्ना ददंशुस्तं लोहमन्दंशमन्निभैः ।
 तृणैः कौकमविश्रान्तंजंविहृष्टिपरैरिव ॥ २१ १ ॥
 उत्पन्नमक्षिकारुद्धमवाङ्गः स पुमान्मदा ।
 हतपत्र इवालिचि कृपान्निर्गन्तुमुत्सुकः ॥ २१ २ ॥
 वटस्यमधुकोशाच्च मधुबिन्दुर्मुहुर्मुहुः ।
 ललाटे न्यपतत्तस्य नाधांस्या वारिविन्दुवत् ॥ २१ ३ ॥
 मधुबिन्दुस्तस्य भालाङ्गुलिवा प्राविशन्मुखे ।
 स तदाखादमाखाद्य सुखं महदमन्यत ॥ २१ ४ ॥
 श्रूयतां प्रभवामुष्य दृष्टान्तस्य च भावना ।
 यः पुमान्म हि संमारो याटवौ सा तु संसृतिः ॥ २१ ५ ॥
 यो गजो स पुनस्त्युर्यः कृपो मर्त्यजन्म तत् ।
 यो जगरः स नरको येऽहयस्ते क्रुधादयः ॥ २१ ६ ॥
 वटपादो यत्तदायुर्मृषकौ यौ, सितामितौ ।
 तौ शुक्रकृष्णौ द्वौ पञ्चावायुश्चेदपरायणौ ॥ २१ ७ ॥

या मल्लिका व्याधयस्ते मधुविन्दुस्तु यः सखे ।

तद्वै सुखं वैषयिकं तत्र रञ्जित कः सुधौः ॥ २१ ८ ॥

चतुर्भिः कलापकम् ॥

देवो विद्याधरो वापि यदि कृपात्तमुद्धरेत् ।

तत् किमिच्छेदय न वा म पुमान्वैवदूषितः ॥ २१ ९ ॥

प्रभवः स्नाह को नाम निमज्जन्विपटर्णवे ।

नेच्छेत्तरण्डमदृशमुपकारपरं नरम ॥ २१ १० ॥

जम्बूद्वीपे तदहमपारे भवमागरे ।

किं निमज्जामि गणभृद्देवे सत्यपि तारके ॥ २२ १ ॥

प्रभवो ऽभिदधे भ्रातः खेहलौ पितरौ निजौ ।

अनुरक्ताश्च गृहिणौः कथं त्यक्ष्यमि निष्ठुरः ॥ २२ २ ॥

जम्बूद्वीपे च को बन्धुनिर्वन्धो ऽवन्धुरप्यहो ।

कुबेरदत्तवद्यस्मात् कर्मणा खलु बध्यते ॥ २२ ३ ॥

तथाहि मथुरापुर्यामेकाभृद्गणिकोत्तमा ।

नाम्ना कुबेरसेनेति सेनातुल्या मनोभुवः ॥ २२ ४ ॥

सा च प्रथमगर्भेण नितान्तं खेदिता मती ।

वैद्यस्य दर्शिता साचा क्रोशे हि शरणं भिषक् ॥ २२ ५ ॥

स्वायुष्यन्दादिना वैद्यतां विज्ञाय निरामयाम् ।

उवाच नास्या रोगो ऽस्ति किं त्वेतत् क्रोशकारणम् ॥ २२ ६ ॥

अस्या हि युग्ममुत्पन्नमुदरे ऽस्ति सुदुर्वहम् ।

खेदस्तद्धेतुको भावी म पुनः प्रसवावधिः ॥ २२ ७ ॥

माताप्युवाच तां वर्त्य गर्भे ते पातयाम्यहम् ।

प्राणापायप्रतिभुवा रक्षितेनापि तेन किम् ॥ २२ ८ ॥

वेष्टोचे स्वस्ति गर्भाय सहस्रे क्लेशमप्यहम् ।
 सूकरौ ह्यमल्लङ्घयत्यसूः सापि जौवति ॥ १ २ ८ ॥
 गर्भक्लेशं महिला च समये गणिकापि सा ।
 दारकं दारिकां चापि भ्रातृभाण्डे अजीजनत् ॥ २ ३ ० ॥
 माता प्रोवाच गणिकामपत्ये वैरिणी तव ।
 यकाभ्यामुदरस्याभ्यां मृत्युदारे ऽसि धारिता ॥ २ ३ १ ॥
 युग्मं स्तनभयमिदं भावि यौवनहृत्तव ।
 वेष्टास्य यौवनाजीवा जीववद्भूतं यौवनम् ॥ २ ३ २ ॥
 उदरात्पतितं युग्ममिदं वत्से पुरीषवत् ।
 बहिस्त्याजय मा मोहं कार्षीरेष कमो हि नः ॥ २ ३ ३ ॥
 वेष्टोचे यद्यपि ह्येवं तथाप्यस्य विलम्ब्यताम् ।
 दशाहं यावदेतौ च दारकौ पोषयाम्यहम् ॥ २ ३ ४ ॥
 कथंचिदप्यनुजाता सा मात्रा पणसुन्दरौ ।
 स्तन्यदानेन तौ बालावहर्निशमपोषयत् ॥ २ ३ ५ ॥
 एवं च बालकौ तस्याः पालयन्त्या दिवानिशम् ।
 कालरात्रिप्रतौकाशमेकादशमभूद्दिनम् ॥ २ ३ ६ ॥
 कुबेरदत्तकुबेरदत्तानामाङ्किते उभे ।
 मुद्रिके कारयित्वा च तदङ्गुल्योर्न्यधत्त सा ॥ २ ३ ७ ॥
 तस्याकारयद्द्वारपेटां बुद्ध्या पटीयमौ ।
 रत्नैश्च पूरयित्वा तां तच्च तौ बालकौ न्यधात् ॥ २ ३ ८ ॥
 पेटां प्रावाहयन्तां च प्रवाहे यासुने स्वयम् ।
 जगाम निरपायं च सा तरन्तौ मरालवत् ॥ २ ३ ९ ॥

कुबेरसेनापि ततो व्याघ्रस्य स्मरहं यथौ ।
 अपत्ययोर्ददानेव नयनाञ्जलिभिर्जलम् ॥ २४० ॥
 मञ्जूषा शौर्यनगरद्वारे प्राप्ता दिवामुखे ।
 उभाभ्यामिभ्यपुत्राभ्यां ददृशे जगद्दे च सा ॥ २४१ ॥
 अपश्यतां च तन्मध्ये तं बालं बालिकां च ताम् ।
 एको बालमुपादत्त बालिकामपरः पुनः ॥ २४२ ॥
 तौ विदांचक्रतुः पाणिमुद्रिकाचरदर्शनात् ।
 कुबेरदत्तकुबेरदत्ताख्यौ खल्विमाविति ॥ २४३ ॥
 तावुभावप्यवर्धतामिभ्ययोः मदने तयोः ।
 रक्ष्यमाणौ प्रयत्नेन स्वाभ्यर्पितनिधानवत् ॥ २४४ ॥
 कलाविदौ क्रमेणार्भौ तौ द्वावपि बभूवतुः ।
 प्रपेदाते चाभिनवं यौवनं रूपपावनम् ॥ २४५ ॥
 अनुरूपानिमावेवेतोभ्याभ्यां परया मुदा ।
 तयोरेव मिथो ऽकारि पाणिग्रहमहोत्सवः ॥ २४६ ॥
 वैदग्ध्यशिवागरूपा यौवनेनोपलिप्तयोः ।
 तयोरङ्गाधिरूढो ऽभ्युत्पन्नारोवाहनः स्मरः ॥ २४७ ॥
 वधूवराभ्यामन्यद्युत्तकोडा प्रचक्रमे ।
 ताभ्यां परस्परोन्मोलत्प्रेमवारितरङ्गिणौ ॥ २४८ ॥
 कुबेरदत्तस्य कराग्रस्तावे कापि मुद्रिका ।
 मग्न्या कुबेरदत्तायाः करोत्सङ्गे न्यधीयत ॥ २४९ ॥
 करस्थितामूर्मिकां तं परीक्ष्यमिव नाणकम् ।
 कुबेरदत्ता प्रैचिष्ट पर्यस्यन्तौ मुहुर्मुहुः ॥ २५० ॥

कुबेरदत्ता दधौ च प्रयत्नादिधूम्रमिका ।

विदेशघटिता भाति शोर्मिकान्तरदर्शनात् ॥ २५१ ॥

ततस्तामूर्मिकां स्नां च सा पश्यन्ती मुहुर्मुहुः ।

चिन्तावेशात्स्फुरत्काया निश्चिन्तादेति चेति ॥ २५२ ॥

एकच देशे घटिते चैकेन तुलया ममे ।

ममानलिपिनाम्नी द्वे ऊर्मिके मोदरे इव ॥ २५३ ॥

कुबेरदत्तस्याहं च तद्भावयुर्मिके इव ।

अत्यन्तं रूपसदृशौ भ्रातृभाण्डे न संशयः ॥ २५४ ॥

अन्यूनाधिकमर्वाङ्गावावां युगलजौ खलु ।

देवेन कारितौ चन्त विवाहाकृत्यमौदृशम् ॥ २५५ ॥

जनकेन जनन्या वा दयोरप्यावयोर्ध्रुवम् ।

ममेनापत्यवात्सल्येनोर्मिके कारिते ममे ॥ २५६ ॥

मोदरौ यत एवावां तत एव निरन्तरम् ।

नास्मिन्ने पतिधीर्नाम्य पत्नीधीर्मय्यायत ॥ २५७ ॥

कुबेरदत्ता भ्रातृत्वं तथेति कृतनिश्चया ।

करे कुबेरदत्तस्य क्षिपति शोर्मिकादयम् ॥ २५८ ॥

कुबेरदत्तो ऽपि तथैवोर्मिकादयदर्शनात् ।

चिन्तामन्तानमासाद्य विषसाद सदाशयः ॥ २५९ ॥

ततः कुबेरदत्तायास्तां समर्थोर्मिकां सुधीः ।

गत्वा दत्ता च श्रपयमिति पप्रच्छ मातरम् ॥ २६० ॥

किमौरमो ऽपविद्धो वा दक्षिणः कृचिमो ऽथवा ।

अन्यो वा तव पुत्रो ऽस्मि पुत्रा हि वज्रधा किञ्च ॥ २६१ ॥

आगच्छयिषीभूय पृच्छतस्तस्मै चाम्बिका ।
 मञ्जुषाप्रान्तिः सर्वो कथयामास तां कथाम् ॥ २६२ ॥
 कुबेरो ऽप्यवदन्मातः किमकृत्यमिदं कृतम् ।
 ज्ञात्वापि युष्मज्जन्मानावावां यत्परिणायितौ ॥ २६३ ॥
 सेव माता वरं माता या पोषितुमनौघरौ ।
 स्वभाग्यभाजनौकृत्य तत्प्राजावां नदीरये ॥ २६४ ॥
 नदीरयो हि मृत्यौ स्यान्नाकृत्यकरणाय तु ।
 जीविताम्बरणं त्रेयो न जीवितमकृत्यकृतम् ॥ २६५ ॥
 व्याजहार जनन्येवं युवयोरतिह्वारिणा ।
 रूपेणात्यनुरूपेण मोहिताः स्मो ऽन्यमेधसः ॥ २६६ ॥
 तवानुरूपा नो कन्या तां विना काप्यदृश्यत ।
 तस्या अप्यनुरूपस्त्वामृते कोऽपि वरो नहि ॥ २६७ ॥
 पाणिग्रहणमेवेकमद्यापि युवयोरभूत् ।
 न पुनः पापकर्मन्यत्पुंस्त्रीसम्बन्धमभवम् ॥ २६८ ॥
 अद्यापि हि कुमारस्त्वं कुमार्यद्यापि सा तथा ।
 स्वस्ति तस्यै भ्रातृभाण्डकथामाख्याय मुञ्च ताम् ॥ २६९ ॥
 व्यवहाराय दिग्गवाणां चिकीर्षन्नासि सुन्दर ।
 चेमेण कृत्वा तां शौचमागच्छेरस्मदाग्निषा ॥ २७० ॥
 समागतस्य चेमेण करिष्ये तव दारक ।
 महोत्सवेन वीवाहमन्यथा सह कन्यया ॥ २७१ ॥
 ततः कुबेरदत्तो ऽपि वदन्नोमिति धर्मधीः ।
 गत्वा कुबेरदत्तायै तमाख्याति स्म निर्घणम् ॥ २७२ ॥

ऊचे च पित्रोः सदनं याहि भद्रे भगिन्यसि ।
 विवेकिन्यसि दद्यासि तद्यथोचितमाचरेः ॥ २७३ ॥
 पितृभ्यां वञ्चितावेवमावां किं कुर्वहे स्वयः ।
 तयोर्न दोषो ऽयमियमावयोर्भवितव्यता ॥ २७४ ॥
 पितरो हि यथापत्यं विक्रीणन्ति त्यजन्ति वा ।
 आश्नापयन्त्यकृत्ये ऽपि तथा तद्व्यकर्मणे ॥ २७५ ॥
 कुबेरदत्तप्तामेवमभिधाय विहाय च ।
 पण्यभाण्डमुपादाय जगाम मथुरापुरौम् ॥ २७६ ॥
 तत्र च व्यवहारेण सो ऽर्थमत्यर्थमार्जयत् ।
 उवास च चिरं खैरं विलसन्त्यौवनोचितम् ॥ २७७ ॥
 अन्धेद्युर्द्रविणं दत्त्वा रूपलावण्यशालिनीम् ।
 कुबेरसेनां गणिकां तां कलत्रौचकार सः ॥ २७८ ॥
 कुबेरसेनया सार्धं तस्य वैषयिकं सुखम् ।
 मुञ्जानस्य सुतो जज्ञे देवनाटकमौदृशम् ॥ २७९ ॥
 तदा कुबेरदत्तापि गत्वा पप्रच्छ मातरम् ।
 मातापि हि तथैवाख्यन्मञ्जूषाप्राप्तितः कथाम् ॥ २८० ॥
 सद्यो निर्वेदमासाद्य स्वकीयकथया तथा ।
 कुबेरदत्ता प्राज्ञाजौत्तपक्तेपे च दुस्तपम् ॥ २८१ ॥
 तामूर्मिकां तु सङ्गोष्य प्रव्रजन्तौ सुमोच सा ।
 व्याहार्षींश्च प्रवर्तिन्त्या सहमाना परीषद्भान् ॥ २८२ ॥
 तस्यास्यान्वष्टतपसः प्रवर्तिन्त्युपदेशतः ।
 पुष्यं तपोविटपिणो ऽवधिज्ञानमजायत ॥ २८३ ॥

कुबेरदत्तो ऽस्ति कथमिति विन्मथति स्म सा ।
 कुबेरसेनासङ्क्रान्ता सपुत्रं तं ददर्श च ॥ २८४ ॥
 अनघा सा शुश्रोषैवमहो मम सहोदरः ।
 अज्ञात्यपङ्कनिर्मग्नो वराह इव तिष्ठति ॥ २८५ ॥
 इति तत्प्रतिबोधार्थमियाय मथुरापुरीम् ।
 समेता संयतौभिः सा कश्णारसमारणिः ॥ २८६ ॥
 आर्या कुबेरदत्तापि धर्मलाभपुरःसरम् ।
 पार्श्वं कुबेरसेनायाः प्रतिश्रयमयाचत ॥ २८७ ॥
 प्रणम्य सेनाप्यवददार्थं ऽहं पणसुन्दरी ।
 सम्राज्येकपतित्वेन पुनः कुलवधूरिव ॥ २८८ ॥
 कुलीनपतिमंसर्गात्कुलस्त्रौवेष एष मे ।
 कुलीनाचरितेनापि प्रसादार्हास्मि वः खलु ॥ २८९ ॥
 तदितो मङ्गहाभ्यर्णं प्रतिगृह्य प्रतिश्रयम् ।
 सस्त्रिधिस्था भवत मे सदेष्टा इव दैवताः ॥ २९० ॥
 ततश्च सपरौवारा तस्याः कल्याणकामधुक् ।
 कुबेरदत्ता तद्दत्तव्रमताववसत्सुखम् ॥ २९१ ॥
 कुबेरसेनाप्यभं खं तच्चागत्य दिवानिशम् ।
 आर्यायाः पादपद्माग्रे सुठन्ममसुचहुवि ॥ २९२ ॥
 बुध्येत यो यथा जन्तुस्तं तथा बोधयेदिति ।
 आर्या तत्प्रतिबोधार्थं तं बाणमुदलापयत् ॥ २९३ ॥
 भ्रातासि तनुजन्मासि वंश्यावरजोऽसि च ।
 धादव्यो ऽसि पिहव्यो ऽसि पुत्रपुत्रो ऽसि चार्भक ॥ २९४ ॥

यस्य ते बालक पिता स मे भवति सोदरः ।

पिता पितामहो भर्ता तनयः शशुरो ऽपि च ॥ १८ ५ ॥

या च बालक ते माता सा मे माता पितामही ।

भादजाया वधूः श्वश्रूः सपत्नी च भवत्यहो ॥ १८ ६ ॥

कुबेरदत्तः तच्छ्रुत्वा जगादार्यं किमौदृशम् ।

परस्परविहृद्वायं भाषसे विस्मितो ऽस्यहम् ॥ १८ ७ ॥

आर्याचे मम बालो ऽयं भ्रातेका जननी यतः ।

वदामि तनुजन्मामममुं मत्पतिस्मुरिति ॥ १८ ८ ॥

मङ्गलतुः सोदर इति देवरो ऽपि भवत्यसौ ।

भ्रातृस्तनय इति च भ्रातृवं कीर्तयाम्यमुम् ॥ १८ ९ ॥

पितृव्यश्चैष भवति भ्राता मादपतेरिति ।

पुत्रः सपत्नौपुत्रस्येत्यसौ पौत्रो मयोदितः ॥ १८ १० ॥

यो ऽस्य वप्ता स मे भ्राता माता ह्येका यदावयोः ।

अस्य तातस्य मे तातो भर्ता मातुरभूदिति ॥ १८ ११ ॥

पितृव्यस्य पितेत्येनमुद्घोषामि पितामहम् ।

परिणीताहममुना ह्यस्मीति पतिरेष मे ॥ १८ १२ ॥

ममेष तनुजन्मा च सपत्नौकुक्षिभूरिति ।

देवरस्य पितेत्येष भवति शशुरो ऽपि हि ॥ १८ १३ ॥

यास्याम्ना सा समाप्यम्ना तथा जातास्यहं यतः ।

पितृव्यकस्य मातेति मम सापि पितामही ॥ १८ १४ ॥

भादजायापि भवति मङ्गातुर्गृहिणीत्यसौ ।

सपत्नौतनयस्येषा गृहिणीति वधूरपि ॥ १८ १५ ॥

माता पत्युर्मदीयस्येत्यसौ श्वशुरसंश्रयम् ।
 भर्तुर्भाष्यां द्वितीयेयमिति जाता सपत्न्यपि ॥ ३०६ ॥
 इत्युक्त्वा सार्पयामास स्त्रीं कुबेराय मुद्रिकाम् ।
 तां दृष्ट्वा सोऽपि तं सर्वं जज्ञे सम्बन्धविज्ञवम् ॥ ३०७ ॥
 कुबेरदत्तः संवेगमावाद्य प्राप्तजन्तदा ।
 तपस्तप्त्वा च मृत्वा च स्वर्वधूनामतिथ्यभृत् ॥ ३०८ ॥
 कुबेरसेनापि तदा आविकालमग्निश्चियत् ।
 आर्या प्रवर्तिनीपार्श्वं पुनरेव जगाम सा ॥ ३०९ ॥
 एवं च यः स्वयमपि कर्मणा वृत्तं बध्यते ।
 शुक्राविव रजतधौर्मूढानां तच्च बन्धुधीः ॥ ३१० ॥
 यः स्वयं बन्धुरहितोऽन्वेषां यो बन्धुमोक्षकः ।
 स क्षमाश्रमणो बन्धुरन्ये नामैव बन्धवः ॥ ३११ ॥
 भूयोऽपि प्रभवः प्रोचे भो कुमार निजान्पितृन् ।
 दर्शितौ पततस्त्रातुं पुत्रमुत्पादयात्मनः ॥ ३१२ ॥
 पितरौ यान्ति नरकेऽवश्यं सन्तानवर्जिताः ।
 तदसंजातपुत्रस्त्वं पितृणामुच्यसे नहि ॥ ३१३ ॥
 जम्बूजगाद मोक्षोऽयं यत्पुत्रात्पितृद्वारणम् ।
 भो महेश्वरदत्तोऽत्र सार्थवाहो निदर्शनम् ॥ ३१४ ॥
 तथाहि तामलिष्याम्यपुर्थां सार्थपतिः पुरा ।
 श्रीमानजायत महेश्वरदत्तोऽभिधानतः ॥ ३१५ ॥
 तस्य चाभूज्जनयितां समुद्रो नाम विश्रुतः ।
 अजानद्वप्तिर्विन्नेषु समुद्र इव वारिषु ॥ ३१६ ॥

मायाप्रपञ्चबहुला बहुला नाम तस्य च ।

अर्थमातेव माताभूदजातविपुलाशया ॥ ३१ ७ ॥

लोभावकरगती ऽर्थमन्वयव्यमनौ स तु ।

पिता तस्य विपद्याभूद्देशे तत्रैव मैरिभः ॥ ३१ ८ ॥

पत्युश्च मरणादार्त्तस्थानानलपतङ्गताम् ।

जग्मुषौ तस्य मातापि मृत्वा तत्रैव शुन्यभूत् ॥ ३१ ९ ॥

• महेश्वरस्य गृहिणौ नामधेयेन गाङ्गिला ।

महेश्वरस्य गौरीवाभवत्यौभाग्यजन्मभूः ॥ ३२ ० ॥

श्वश्रूश्वशुरज्ञेना च वमत्येकाकिनौ गृहे ।

स्त्रच्छन्दचारिण्यमतदरण्ये हरिणौव सा ॥ ३२ १ ॥

पतिं वस्त्रयमाना च रेमे पुंसापरेण सा ।

एकाकिनौनां नारीणां मतौत्वं हि कियच्चिरम् ॥ ३२ २ ॥

एकाकिनौ रक्षस्याश्च दृष्ट्वा मकरकेतनः ।

योषितो हि प्रहरति निर्भक्तं इव निर्भरम् ॥ ३२ ३ ॥

तस्यां च रममाणायां परपुंसा निरङ्कुशम् ।

अकस्मादन्यदा दाराद्वेष्मन्यागान्महेश्वरः ॥ ३२ ४ ॥

पुंश्चन्द्रपपतौ दृष्ट्वा तं च विस्मत्कुन्तलौ ।

रतायामभयाकम्पजङ्गवुद्भान्तलोचनौ ॥ ३२ ५ ॥

परावर्तितसंख्यानावगृह्यौतोत्तरीयकौ ।

नग्नप्रायौ खलत्पादौ कान्दिशौकौ बभूवतुः ॥ ३२ ६ ॥ युग्मम् ॥

जारं केशेषु दध्ने ऽथ भक्षूकमिव लुब्धकः ।

जघान च चपेटाभिर्भूतार्त्तमिव मान्त्रिकः ॥ ३२ ७ ॥

ममर्दं पादघातैश्च मृत्पिण्डमिव कुम्भकृत् ।
 यस्या चाताडयदेश्चप्रविष्टमिव कुक्कुरम् ॥ ३२ ८ ॥
 किं बहूनार्धपरासुमिव चक्रे महेश्वरः ।
 चौरे ऽपि न तथा कोपो यथा जारे मनस्विनाम् ॥ ३२ ९ ॥
 महेश्वरेण हृष्टेन हृतान्तस्थेव बन्धुना ।
 सो ऽथार्धमारितो जारः प्रणश्य कथमप्यगात् ॥ ३३ ० ॥
 लोकं च गत्वा पतितो गाङ्गिलोपपतिः स तु ।
 कण्ठोपकण्ठाकण्डेषु प्राणेष्विदमचिन्तयत् ॥ ३३ १ ॥
 धिग्धिग्मुमूर्धुरेवाहमकार्षं कर्म गर्हितम् ।
 तत्कामदं तीर्थमिव युक्तं मृत्यौ समाभवत् ॥ ३३ २ ॥
 एवं च चिन्तयन्नारो मृत्वा वीर्यं ख एव हि ।
 द्राग्भृक्गाङ्गिलाकुर्वौ पुत्रभयमियाथ सः ॥ ३३ ३ ॥
 समये सुषुवे मृतुं गाङ्गिलाय महेश्वरः ।
 कुण्डमप्यात्मजनितं मन्वानस्तमलानयत् ॥ ३३ ४ ॥
 तस्याः प्रसूतपुत्राया गाङ्गिलाया महेश्वरः ।
 पुत्रप्रेम्णा व्यस्मरन्तं पुंश्चलौदोषमागतम् ॥ ३३ ५ ॥
 तस्योपपतिजोवस्य पुत्रमूर्तिर्महेश्वरः ।
 धात्रीकर्माणि कुर्वाणो न जिह्वाय प्रमोदभाक् ॥ ३३ ६ ॥
 वर्धमानं च तं कूर्चकचाकर्षकमर्भकम् ।
 हृदयाद्ये स्थितं दधे मदार्थमिव तद्भनः ॥ ३३ ७ ॥
 महेश्वरो ऽन्यदा प्राप्ते पितुर्मरणवासरे ।
 महिषं पितृजीवं तमक्रीणान्तप्लेक्षया ॥ ३३ ८ ॥

पितृवासरपर्वार्थं महिषं तममारयत् ।

स्वयं मासुद्रिरुद्रप्रमोदपुलकाङ्कुरः ॥ ३३८ ॥

ततश्च माहिषं मांसं ग्रामौकुर्वन्महेश्वरः ।

अङ्गस्थायार्भकायापि ददौ तस्मै प्रमोदभाक् ॥ ३४० ॥

तन्माता च शुनौ मांसमुभ्या तत्राभ्युपासरत् ।

समांसान्यस्थिखण्डानि सोऽपि चिच्छेप तत्क्षते ॥ ३४१ ॥

स्वकौयपतिजौवस्य कौकमानि जघास सा ।

पुच्छेन नृत्यता वाताहतधूमशिखायवत ॥ ३४२ ॥

मसुद्रसूनोरेवं च खादतः पितृजाङ्गलम् ।

मामलपणभित्तार्थं तत्रैको भ्याययौ मुनिः ॥ ३४३ ॥

ज्ञानातिशयमपन्नः सर्वं विभक्तं मुनिः ।

विदांचकार च महेश्वरदत्तस्य तादृशम् ॥ ३४४ ॥

अचिन्तयच्च धिगहो अस्याज्ञानं तपस्विनः ।

यदश्राति पितृर्मांसमङ्गे च वहति दिषम् ॥ ३४५ ॥

कौकमानि समांसानि पतुरनन्तर्हर्षभाक् ।

अश्राति मारसंयौयमहो संमार ईदृशः ॥ ३४६ ॥

सम्यग्वं परिजाय निर्ययौ तद्गृहान्मुनिः ।

महेश्वरोऽपि धावित्वा वन्दित्वा च तमब्रवीत् ॥ ३४७ ॥

अनात्ताभिर्भो भगवन्किं निवृत्तोऽसि मद्गृहात् ।

न ह्यभक्तोऽहं नावज्ञामकार्षे हर्षुल्लोऽस्मि च ॥ ३४८ ॥

मुनिरुषे विहरेऽहं न मांसदस्य सद्यनि ।

ततो नायहिष भिक्षां संवेगोऽभूच्च मे महान् ॥ ३४९ ॥

किं कारणमिति पृष्ठः सार्थेन मुनिः स तु ।
 कथयामास महिषशून्यादीनां कथां तथा ॥ ३५० ॥
 को नाम प्रत्यय इति पृच्छन्तं च महेश्वरम् ।
 मुनिरुचि पृच्छ शूनौ प्राग्निस्वातं किमप्यहो ॥ ३५१ ॥
 तथा पृष्ट्वा शूनौ तेन निधानस्थानमङ्घ्रिणा ।
 चत्वन ग्रय्यार्थमिव क्षितिं जातिस्त्रिभावातः ॥ ३५२ ॥
 उत्पन्नप्रत्ययः सो ऽथ भवोद्विग्नो महेश्वरः ।
 परिब्रज्यामुपादत्त दत्त्वा पात्रेषु सम्यदम् ॥ ३५३ ॥
 तस्मात्प्रभव को नाम निश्चयो वदतां वर ।
 तार्यन्ते दुर्गतिहृदाद्यन्मातापितरः सुतैः ॥ ३५४ ॥
 अत्रान्तरे समुद्रश्रौजैर्मूनामानमब्रवीत् ।
 पश्चात्तापं मा स्म गाम्स्वं स यथा नाथ कर्षकः ॥ ३५५ ॥
 तथाहि पृथ्वीप्रणिते यामे नाम्ना सुमौमनि ।
 कर्षको धनधान्यादिमसृद्धो बभूव इत्यभूत् ॥ ३५६ ॥
 प्राप्तं च वर्षामयये स कङ्गुः कोद्रवानपि ।
 वपति स्म महारम्भः क्षेपं कृष्टमतीकृते ॥ ३५७ ॥
 उद्धतेः श्यामलदन्तैस्तेधान्यैः क्षेपभूरभूत् ।
 अभिलोठितकाचेव जातकेशोक्षयेव च ॥ ३५८ ॥
 तत्कङ्गुकोद्रववनं वर्धमानमुदोक्ष सः ।
 मुदितः क्वाप्यगाहामे दविष्टे स्वजनातिथिः ॥ ३५९ ॥
 स्वजनैर्मोजने तस्य प्रदत्ता गुडमण्डकाः ।
 अपूर्वेण तदाहारेणात्यन्तं च स पिप्रिये ॥ ३६० ॥

ज्ञातोऽग्नौतश्च भो ऽष्टृच्छदहो वः साधु जीवितम् ।
 मनोहरो ऽयमाहारो येषां सुष्टु सुधोपमः ॥३६१॥
 स्वप्ने ऽयाहारमौदृचमद्राचं न कदापि यत् ।
 कङ्गुकोद्रवदग्धान्त्राभ्यगस्मानृपशूनमून् ॥३६२॥
 प्रप्रच्छ च ततो ज्ञातोऽज्ञातगुडमण्डकः ।
 दमान्याहारवस्तुनि कानि वा क्व भवन्ति च ॥३६३॥
 ते तस्मै कथयामासुररघट्टजलेन भोः ।
 क्षेत्रेषु मिक्षेषूण्यन्ते गोधूमा अन्यधान्यवत् ॥३६४॥
 तेषां पाकिमलूनानां पिष्टानां च घरदृक्कैः ।
 पच्यन्ते वक्रितप्रायामयस्याद्यां हि मण्डकाः ॥३६५॥
 इक्ष्वां ऽपि तथोण्यन्ते तेषां वृद्धिमुपेयषाम् ।
 निषौलनादपात्तं रमेनोत्पद्यते गुदः ॥३६६॥
 गुडमण्डकनिष्पत्तिं विज्ञायेवं हृषीवतलः ।
 स उपात्तैर्गोधूमवौजो यामं निजं यथौ ॥३६७॥
 ततश्च गत्वा स क्षेत्रे फलितं कङ्गुकोद्रवम् ।
 बको लवितुमारिभ रभमान्मातृगामितः ॥३६८॥
 ऊचं च पुत्रैः किं तातार्धनिष्पन्नामिमां हृषिम् ।
 श्वकुटुम्बकजौवातुं लुनीषे त्वणमात्रवत् ॥३६९॥
 बकः प्रोवाच हे पुत्राः किमेभिः कोद्रवादिभिः ।
 वस्यास्यत्रैर्गोधूमान्वाद्या हि गुडमण्डकाः ॥३७०॥
 पुत्राः प्रोचुर्दिनैः स्वल्पैर्निष्पत्स्यन्ते कणा अमौ ।
 तानादायेत्तुगोधूमान्त्वपेक्षात यथाहृषि ॥३७१॥

निष्पत्तेयं कृषिर्याति गोधूमेक्षुषु संशयः ।

कटिस्थे गच्छति शिशौ का प्रत्याशोदरस्थिते ॥३०२॥

एवं निवार्यमाणो ऽपि बकस्तैस्तनुजन्मभिः ।

लुलाव कोट्रवकङ्गुवनं तत्र प्रभुर्हि मः ॥३०३॥

प्रलूय तानि शस्यानि म देवानांप्रियो बकः ।

चकार गोलिकाक्रोडोचितां तां चेचमेदिनीम् ॥३०४॥

ततश्च खानयामास म कृपं पार्थगः स्वयम् ।

तस्मात्तु निरगन्नाम्नः स्तन्यं बन्ध्यास्तनादिव ॥३०५॥

खानं खानमनिर्विघ्न पातालविवरोपमम् ।

अकारयदकः कृप न तु पङ्को ऽपि निर्यथौ ॥३०६॥

ततस्तस्याभवदेव कङ्गतो न च काट्रवाः ।

नेक्षतो न च गोधूमाः पश्यान्नाप लियाय मः ॥३०७॥

उहिक स्वीधनसुखं त्यजन्नासुश्रिकं पुनः ।

संग्रयाम्यदमाकाङ्क्षन्तदन्ता भृदयोन्मत्तः ॥३०८॥

जगाद जम्बूनामापि स्मरमानो महामनाः ।

निर्वेद्धिहं समुद्रश्रीर्नाहमप्यस्मि काकवत् ॥३०९॥

तथाहि नर्मदाकृते विन्ध्याटव्यां महागजः ।

एको यूथपतिरभृदिन्ध्याट्रेयवराडिव ॥३१०॥

स्वच्छन्दं विहरन्विन्ध्य व्यतीयाय म यौवनम् ।

आयुर्नदौपारनिभमामसाद च वार्द्धकम् ॥३११॥

अशक्नुवन्तघातान्कतं शौण्डीलम्तरौ ।

मदोन्मत्तो गिरिरिव यौगर्तो शुष्कनिर्झरः ॥३१२॥

शङ्खकौर्णिकारादिवनभङ्गपराङ्मुखः ।

उच्चान्निबे निम्नाच्चोच्चैः स्वतारोत्तारकातरः ॥ ३ ८ ३ ॥

दन्तपातादन्यभोक्ता क्षामकुक्षिर्बुभुक्षया ।

अस्थिभस्त्रामदृक्कायो वार्द्धके सो ऽभवद्विषः ॥ ३ ८ ४ ॥

॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥

कुञ्जरः सो ऽन्यदा शुष्कगिरिनद्यां ममुत्तरन् ।

पर्धस्तपादो न्यपतत्कूटमेकं गिरेरिव ॥ ३ ८ ५ ॥

म जरत्कुञ्जरस्तत्र नाभूदत्यातुमौश्वरः ।

तथैवास्यात्पादपोषगमनं पालयन्निव ॥ ३ ८ ६ ॥

म विपेदे तथास्यो ऽपि विपेदानस्य तस्य तु ।

अपानपल्लं जलं शफेरुनकुक्षादयः ॥ ३ ८ ७ ॥

बभूव तन्महद्भूतापानरभ्रकलेवरम् ।

मकन्दरगिरिप्रायं श्वापदैरास्यदौकृतम् ॥ ३ ८ ८ ॥

अपानमत्तशालायां द्विकास्तस्यां द्विजा इव ।

विविशुश्रूष निरौयश्रानेकशो भोजनार्थिनः ॥ ३ ८ ९ ॥

एकस्य वायसो ऽत्यन्तमदृष्टो मांसभोजनात् ।

अपानमध्य एवास्यादृत्यन्न इव विद्वृमिः ॥ ३ ९ ० ॥

करिकायस्य तस्यान्तः सारमासादयन्स तु ।

काष्ठस्येव घृणो मध्ये प्रविवेशाधिकाधिकम् ॥ ३ ९ १ ॥

मशरौरः परपूरे प्रवेशं नाटयन्मृशम् ।

अप्रवेी योगविदभूदनायामः स वायसः ॥ ३ ९ २ ॥

लूतेव करिकायस्य सो ऽश्रयं यमामिषम् ।

प्रवापरविभागाजो बभूवात्यन्तमध्यगः ॥ ३ ९ ३ ॥

द्वाकरकराकान्तं करिकायस्य तस्य तु ।

संचुकोचापानरम्भं मुक्त्विष्टं पुरा यथा ॥ ३८ ४ ॥

काको ऽथ मंठतापानरम्भे करिकलेवरे ।

बद्धदागे करण्डे ऽहिरिव तस्यौ तथैव मः ॥ ३८ ५ ॥

करिकायः स मेघर्तो मरिता वारिपूर्णया ।

तरङ्गहस्तेराकृत्य नर्मदायामनौयत ॥ ३८ ६ ॥

तरप्प्रवहणमिव तत्कुञ्जरकलेवरम् ।

रेवयानायि जलधौ तस्त्रकाणाभिरोपदा ॥ ३८ ७ ॥

तस्मात्कलेवराङ्गिष्ठमानात्प्रविशदर्शनमः ।

वारिणिव कृतद्वाराङ्निर्जगाम स वायमः ॥ ३८ ८ ॥

तस्यान्तरोपप्रायस्योपरिष्ठात्करिवग्मणः ।

निषद्य वायमश्रुके त्रिखण्डगवत्लोकनम् ॥ ३८ ९ ॥

अगतः पार्श्वयोः यस्यान्तारादेतं ददर्श मः ।

दृष्ट्वा चोड्डीय यास्यामि तौ न नौरनिर्धरहम् ॥ ४० ० ॥

उड्डीयोड्डीय च प्राप न प्रान्तं वार्धिवारिणः ।

भूयो भूयो ऽपि तत्रैव निषमाद कलेवरे ॥ ४० १ ॥

आक्रम्यमाणमभितस्तन्मनोनमकरादिभिः ।

मद्यो निमज्जति स्माभ्यौ भाराकान्तं सङ्गिनौ ॥ ४० २ ॥

निममज्ज द्विकः सो ऽपि पयोरागौ निराश्रयः ।

प्राणेश्च मुमुचं मद्यो जलाप्रावभयादिव । ४० ३ ॥

ततो निपन्नवन्त्येवमन्निभा हि पुरश्चयः ।

मघारः मागरप्रायः पुरुषो वायमोपमः ॥ ४० ४ ॥

युष्मासु रागवान्दृष्टिकलेवरनिभास्वहो ।

नाहं काक इवासुस्मिन्मंक्ष्यामि भवसागरे ॥ ४० ५ ॥

अथ प्रोवाच पद्मश्रीरस्मात्साय समुत्सृजन् ।

त्वं वानर इवात्यन्तमनुतापमवाप्स्यसि ॥ ४० ६ ॥

तथाह्यटव्यामेकस्यामन्योन्यमनुरागिणौ ।

वानरो वानरौ चास्तां सदा विरहवर्जितौ ॥ ४० ७ ॥

युगपद्भुजाते तौ मिथो वेशाधराविव ।

युगपश्चाद्वरुक्षतुः स्पर्धमानाविव द्रुषु ॥ ४० ८ ॥

एकरज्ज्वाकृष्टाविव युगपश्च दधावतुः ।

युगपश्चक्रतुः सर्वमेकचिन्ताविवानिगम् ॥ ४० ९ ॥ युग्मम् ।

रेमाते जाह्नवौतौरवानीरे तौ परेष्टवि ।

भवमानः भवङ्गस्नानवधानो ऽपतद्भुवि ॥ ४१ ० ॥

प्रभावान्तस्य तीर्थस्य क्षणादपि स वानरः ।

मर्त्या ऽमरकुमाराभो ऽभवद्विद्यावलादिव ॥ ४१ १ ॥

वानरौ वानरं तं तु दृष्ट्वा प्राप्तं नृरूपताम् ।

स्त्रीरूपेष्कर्जहौ प्राणान्मानरस्यैव वर्त्मना ॥ ४१ २ ॥

ततश्च वानरौ नारी द्रागभृदमरौनिभा ।

नवीभूतेन च प्रेम्णा तं नरं परिषखजे ॥ ४१ ३ ॥

विलेसतुश्च प्रागन्यवानराविव तौ नरौ ।

अविप्रयुक्तावनिशं निशाचन्द्रमसाविव ॥ ४१ ४ ॥

वानरो यो नरीभूतो नारीं प्रोवाच सो ऽन्यदा ।

आवां देवीभवामो ऽय मर्त्योभूतौ यथा पुरा ॥ ४१ ५ ॥

नार्थं प्रिय पर्याप्तमसन्तोषेण भूयसा ।
 मनुष्यरूपावेवावां विषयानुपभुञ्ज्यहे ॥ ४१६ ॥
 देवत्वेनास्तु देवत्वादधिकं ज्ञावयोः सुखम् ।
 नित्यावियुक्तौ निर्विघ्नमनिघ्नौ यद्गमावहे ॥ ४१७ ॥
 तथैवं वार्यमानो ऽपि स वानरचरो नरः ।
 वानीरादुश्चकैर्झन्यां ददौ तत्रैव पूर्ववत् ॥ ४१८ ॥
 तत्र तिर्यग्भ्रम्योभूतो देवीभृतश्च मानवः ।
 तीर्थप्रभावान्तादृचौ स्यातां चेत्यततः पुनः ॥ ४१९ ॥
 इति तत्रैव हि तीर्थं स झन्यां दत्तवानपि । .
 प्राग्जन्मवानरत्वेन वानरः पुनरप्यभूत् ॥ ४२० ॥
 राकानिशाकरमुखीं कम्बुकण्ठीमुखस्तनीम् ।
 तनूदर्शो वरारोहो पद्मोपमकरकमाम् ॥ ४२१ ॥
 गङ्गामृतततिलकां लतामयतकुन्तलाम् ।
 अरण्यकेतकोत्सं तालिकादलकुण्डलाम् ॥ ४२२ ॥
 कण्ठस्थमजिनीनालहारां हरिणचक्षुषीम् ।
 तामीषां चकिरे ऽन्येद्युर्भ्रमन्तो राजपूरुषाः ॥ ४२३ ॥
 ॥ चिभिर्विशेषकम् ॥
 राज्ञे समर्पयामासुस्तामुपादाय ते नराः ।
 यद्यदस्त्राभिकं तत्तत्सर्वं भवति राजमात् ॥ ४२४ ॥
 राज्ञा दिव्याकृतिसङ्के सान्नः पुरागिरोमणिः ।
 सत्स्यो सच्चणवत्या ज्ञाकृतेरतिथयः खलु ॥ ४२५ ॥

वानरः सोऽपि जगृहे कैश्चित्चागतैर्नरैः ।

नाथं विविधभङ्गीकं पुचवष्किचित्तस्य तैः ॥ ४२६ ॥

ते नटाश्चान्यदा जग्मू राज्ञस्तस्यैव सन्निधौ ।

वानरं नर्तयन्तस्तं चक्रुश्च प्रेक्षणीयकम् ॥ ४२७ ॥

अरोढीद्वानरो राज्ञोऽर्धामने प्रेक्ष्य तां प्रियाम् ।

अश्रुपातेः सान्त्विकाभिनयं प्रकटयन्निव ॥ ४२८ ॥

राष्ट्र्युचो यो यथा कालः कपे सेवस्व तं तथा ।

मा वञ्च्यस्व परिभ्रष्टः साम्प्रतं पतनं स्मर ॥ ४२९ ॥

तस्मात्त्वमपि संप्राप्तमुज्ज्वलैषयिकं सुखम् ।

पश्चात्तापपरः पश्यान्मा भूः स इव वानरः ॥ ४३० ॥

जम्बूनामा जगादैवं पद्मश्रीरपि नञ्जहम् ।

विषयेष्वस्मि दृषितो यथा ह्यङ्गारकारकः ॥ ४३१ ॥

तथाहि कश्चिदङ्गारकारकोऽगान्महाटवौम् ।

अङ्गारान्कर्तुमुष्णतौ पातुमात्तबह्दकः ॥ ४३२ ॥

कुर्वन्नाङ्गारिकोऽङ्गारान्मोऽग्नितापेन भूयसा ।

तथा तपनतापेन तप्तोऽग्रान्तदृषोऽभवत् ॥ ४३३ ॥

वराको वर्धमेकेन पानेन च मुहुर्मुहुः ।

स वन्यो वारण इव वारि सवे न्यतिष्ठिपत् ॥ ४३४ ॥

जलेन निखिलेनापि तस्य ह्यङ्गारकारिणः ।

दृषाग्निर्लवणैव प्रशशाम मनागपि ॥ ४३५ ॥

निपाने जरूपानाय चचालाङ्गारकारकः ।

यावत्तावत्तृषान्मोऽर्धमार्गोऽपि निपपात सः ॥ ४३६ ॥

स पितृन्दैवयोगाच्च कस्याप्यध्वतरोरधः ।
 पपातामृतवाण्याभच्छायायां ग्रीत्यमातरि ॥ ४३ ॥
 तरोलले ग्रीतलया ह्ययथाप्रायितः स तु ।
 उपलेभे मनाग्निद्रां सुखवारितरङ्गिणीम् ॥ ४४ ॥
 वापौकूपतडागादौग्ले मर्वाञ्जलाश्रयान् ।
 मन्त्रप्रयुक्ताग्नेषुरिव शोषयति स्म सः ॥ ४५ ॥
 तथाप्यविच्छिन्नतृषो दैन्यभाक्न उदन्यथा ।
 भ्रमन्नेकं जरत्कूपं पङ्क्तिनाम्भममैक्षत ॥ ४६ ॥
 तज्जलं चुलुकैर्लातुमशक्तो जिह्वया लिहन्
 दाहज्वरोऽनृत्यन्तथापि स कथंचन ॥ ४७ ॥
 तज्जोवो ऽङ्गारकतुण्डो वाण्यादिजलमस्त्रिभाः ।
 चिदशश्वन्तरादौनां भोगाः प्रियतमे खलु ॥ ४८ ॥
 खगादिभौख्यैरपि यो जीवन्मृत्प्रमियाय न ।
 मनुष्यैर्भोगैः स कथं दृश्यन्तन्मागहं कथाः ॥ ४९ ॥
 उवाच पद्मसेनाथः परिणामः शरीरिणाम् ।
 कर्माधीनस्ततो भुङ्क्ते भोगान्युक्त्यान्यथा कृतम् ॥ ५० ॥
 बहवः सन्ति दृष्टान्ताः प्रवर्तकनिवर्तकाः ।
 नूपुरपण्डितायाश्च गोमायोश्च कथा यथा ॥ ५१ ॥
 तथाहि नगरे राजगृहे ऽभृत्स्वर्णकारकः ।
 देवदत्तोऽभिधानेन देवदत्तश्च तत्सुतः ॥ ५२ ॥
 गृहिणी दुर्गिला नाम देवदत्तश्च चाभवत् ।
 एका द्वेकासु धौरेयौ भौभाग्यश्च महानिधिः ॥ ५३ ॥

जगाम सान्यदा नद्यां जलमञ्जनहेतवे ।

क्षोभयन्तौ मग्नौ यूनां कटाक्षैर्मन्येषुभिः ॥ ४४ ८ ॥

सर्वाङ्गहेमाभरणा भान्तौ वासोभिस्त्र्यम्बलेः ।

नदीतीरमलङ्करो मा मूर्त्तिवाम्बुदेवता ॥ ४४ ९ ॥

दुर्गभूमिं स्मरन्त्येव दर्शयन्तौ क्षणद्वयम् ।

शमैस्तारयामास मा कञ्चुकमुदस्तनी ॥ ४५ ० ॥

कञ्चुकं क्षोत्तरीयं च वयस्यायाः समर्थं तु ।

तन्मङ्गलौ तिरयामास संव्यागार्धन मा कुक्षौ ॥ ४५ १ ॥

विदग्धाक्षौ जनाक्षापेदङ्गधा जौवितमन्यथा ।

मन्दं मन्दं मराक्षौव तीराक्षीरं विवेश सा ॥ ४५ २ ॥

तरङ्गहस्तैस्त्रिप्रैर्दूरादपि तरङ्गिणी ।

तामाङ्गिलिङ्ग सर्वाङ्गं शिरादृष्टां सखीमिव ॥ ४५ ३ ॥

चक्षुःसारङ्गनयना सा चिक्नोऽङ्घ्रिभ्रमसा ।

गौरिवारिचदण्डाभ्यां पाणिभ्यां वार्धदारयत् ॥ ४५ ४ ॥

तस्याः स्नान्यासिरं वारि विकिरन्त्याः क्षुद्रहलात् ।

शृङ्गभाते चक्षौ पाणौ नृत्यदम्भोजविभ्रमौ ॥ ४५ ५ ॥

क्षथैकवस्त्रा विस्रस्तकेशा धौतरदण्डदा ।

रतोत्थितेव सालक्षि जलक्षौडापरायणा ॥ ४५ ६ ॥

तां कौडन्तौ नदीमध्ये वार्धिमध्ये ऽसुरौमिव ।

ददृशं नागरयुवा दुःश्रीलः को ऽपि पर्थटन् ॥ ४५ ७ ॥

तां जलक्षिप्तसूक्ष्मैकवस्त्रादितामपि ।

सुव्यक्तसर्वावयवां दृष्ट्वा क्षोभात्पपाठ सः ॥ ४५ ८ ॥

सुस्नातं ते नदीं पृच्छत्यमी पृच्छन्ति चाङ्घ्रिपाः ।
पृच्छाम्यहं च तत्पादपद्मयोर्मिपतक्षपि ॥४५८॥
साय्यपाठीत्स्वस्ति नद्यै चिरं नन्दन्तु चाङ्घ्रिपाः ।
सुस्नातपृच्छकानां च करिष्यामि समीहितम् ॥४६०॥
मनोरथस्तोद्वेदे सुधासेकोपमं वचः ।
तस्याः श्रुत्वा तथैवास्त्राद्रुद्धो राजाश्रयेव सः ॥४६१॥
चिन्तयंश्च केयमिति स एकश्च तरोरधः ।
ददश्रोत्रैर्मुखाग्वालान्फलपाताभिकाङ्क्षिणः ॥४६२॥
ततश्च स युवा क्षोष्ठैर्वृक्षश्यामाः प्रताडयन् ।
फलानि पातयामास चटल्लटिति भूतले ॥४६३॥
यथेष्टं तत्फलप्राप्तिश्चैष्टान्यप्रच्छ सो ऽर्भकान् ।
नद्यां मज्जनकृत्केयं नारी कास्या निकेतनम् ॥४६४॥
ते ऽर्भकाः कथयामासुर्देवदत्ताभिधस्य भोः ।
खुषा खर्णकृत इयमितस्यास्या निकेतनम् ॥४६५॥
दुर्गिलापि युवानं तं ध्यायन्त्येकेन चेतसा ।
विहाय मज्जनक्रीडां मद्यः स्नमदनं ययौ ॥४६६॥
कस्यां रात्रौ दिने कस्मिन्क प्रदेशे क वा क्षणे ।
आवां मिलिष्याव इति तौ दध्यतुरहर्निशम् ॥४६७॥
विद्योगात्तौ युवानौ तौ मिथःसङ्गमकाङ्क्षिणौ ।
चक्रवाकाविव चिरमनुरक्तावतिष्ठताम् ॥४६८॥
स युवा तापमौमेकां पुंस्यक्षीकुलदेवताम् ।
भोजनादिभिराराध्यार्चयामास परोक्षवि ॥४६९॥

देवदत्तस्यवाचाय मम चान्योन्यरक्तयोः ।

साचाक्षयतिदेवीव ग्रीष्मं घटय सङ्गमम् ॥४७०॥

स्रयं दूतौभूय पुरा सा सुभूभाषिता मया ।

सङ्गमं मे प्रपन्नासि सुकरं तव सस्रति ॥४७१॥

प्रतिपद्य करोमौति सद्यः सा तापशौ यथौ ।

सदनं देवदत्तस्य भिचादग्नेन धीमतौ ॥४७२॥

• स्थासौतलकदानेन व्याघ्रतां स्पर्णहृदधूम ।

सा परित्राजिकाद्राक्षीन्मङ्गु तामित्युवाच च ॥४७३॥

मन्मथेन रिरंसुस्तां युवैको मूर्तमन्मथः ।

प्रार्थन्नासि विशालासि मा विलचीकृथाः स्म मां ॥४७४॥

रूपेण वयसा बुद्ध्या वैदग्ध्यान्यगुणैरपि ।

आत्मानुरूपमावाद्य तं हतार्थय यौवनम् ॥४७५॥

नद्यां स्नानौ यदा भद्रे ऽद्राक्षौत्वां स तदाद्यपि ।

लङ्घुणोद्गानवाटलो ऽन्यस्त्रौणामापि वेत्ति न ॥४७६॥

गोत्रं हृदयभावं स्वं दर्शितापि हि धीमतौ ।

तां परित्राजिकामेवं कद्वचरमतर्जयत् ॥४७७॥

किं सुष्ठे पौतशृण्वासि यदेवमभिभाषसे ।

कुलोनेव्यकुलोनाहं किमनर्हऽपि कुट्टिनी ॥४७८॥

आस्वप्नासहस्रोऽरपं भव लुब्धददर्शना ।

दर्शनेनापि ते पापं भाषणेन तु का कथा ॥४७९॥

निर्मर्शिताया गच्छन्वास्तस्याः पृष्ठे तु दर्शिता ।

• बौधभिन्नाविव ददौ मघीमलिनचक्षकम् ॥४८०॥

तदाश्रयमजानानां विवक्षा सा तपस्विनी ।
 गत्वा तमूचे दुःश्रीचपुरुषं परषाच्चरैः ॥४८१॥
 आस्त्वमेवं मृषावादीर्थमप्येषानुरागिणी ।
 सा ह्यसर्ववर्तौगर्वां शुनौमिव ततर्जं माम् ॥४८२॥
 मम दूतं मुधा सुगन्धं तत्राभूत्कुलघोषिति ।
 भिक्षौ हि चिचरचना चतुरस्यापि जृम्भते ॥४८३॥
 मयीमस्मिन् हस्तेन गृहकर्मविहस्तया ।
 तथा क्षुपितया पृष्ठे चाहतास्मि चपेटया ॥४८४॥
 इत्युक्त्वा दुर्गिजादन्तकञ्जलस्यासकाङ्क्षितम् ।
 धूर्तप्रणयं पृष्ठं स्वं दर्शयामास तापसी ॥४८५॥
 स दधौ कृष्णपद्म्यां सा सङ्केतमदाद् ध्रुवम् ।
 पञ्चाङ्गुलिर्मधीहस्तः पृष्ठेऽस्य । यददीयत ॥४८६॥
 वैदग्ध्यौ काप्यहो तस्या या मे सङ्केतवाचरम् ।
 आख्याति स्नानया भङ्गा समाश्रमिहि चे मनः ॥४८७॥
 सङ्केतस्नानमाचस्थौ न सा केनापि हेतुना ।
 अहो तत्सङ्गमसुखान्तराद्यो ऽद्यापि विद्यते ॥४८८॥
 पुनश्च तापसीमूचे न जानामि तदाश्रयम् ।
 अनुरक्तैव मयि सा भूयोऽपि प्रार्थयस्व ताम् ॥४८९॥
 सर्वथा मा कृथा मातर्निर्वदं मत्प्रयोजने ।
 भूयोऽपि गच्छ निर्वदः श्रीवर्णेर्मूलमादिमम् ॥४९०॥
 साप्यूचे तव नामापि कुंलीना सङ्गते न सा ।
 स्वस्ते जलारोपकवहुष्करं ते समीहितम् ॥४९१॥

परिशिष्टप्रवर्णि द्वितीयः सर्गः ।

त्वदर्शसिद्धौ सन्देहो निःसन्देहं तु भर्त्सनम् ।
अविज्ञप्तेन यास्यामि सुक्लानाग्नां तथापि हि ॥४८१॥
इत्युक्त्वा त्वरितं गत्वा तापसौ स्पर्णकदधूम् ।
भृत्यो ऽप्युवाच वचनैरमृतद्रवसोदरैः ॥४८२॥
आत्मानुरूपं रूपेण तं युवानं रमस्व हे ।
गृहाण यौवनफलं यौवनस्थोचितं ह्यदः ॥४८३॥
दुर्गिला भर्त्सनापूर्वं गले धृत्वा हृषेव ताम् ।
अशोकवनिकाप्रत्यग्दारेण निरमारयत् ॥४८४॥
सुण्डापि द्वीवशाकृष्टनौरङ्गीगोपितानना ।
द्रुतं गत्वा तस्य पुंसः कथयामास खेदभाक् ॥४८५॥
भर्त्सितास्मि तथा प्रामद्व यौवासां विधृता ततः ।
पश्चाद्द्वाराशोकवनान्तरास्मि स्मारितास्मि च ॥४८६॥
दध्यौ च धीमांस्य पुमानशोकवनिकान्तरे ।
आगच्छेरिति मद्धेतो नूनं दत्तस्तथा मम ॥४८७॥
ऊचे च तां भगवति न्यङ्कारो ऽयं तथा कृतः ।
सोऽह्यो मे सा हि दृष्टा वाण्या नातः परं तया ॥४८८॥
ततश्च स युवा कृष्णपद्भ्यां रजनौमुखे ।
जगाम पश्चिमदारेणाशोकवनिकान्तरे ॥५००॥
सो ऽद्वाचीदत्तं पशन्तीं तां दूरादपि सापि तम् ।
तथोरत्नकितसाराभेजको ऽभूद्विवाहवत् ॥५०१॥
प्रसारयन्तौ नयने हव वाहं परस्परम् ।
रोमाञ्चोत्फुल्लसर्वाङ्गानुभौ तावद्विधावताम् ॥५०२॥

तावणे ऽप्येकमनसौ तदा त्वेकीभवत्तनू ।
 सखजाते दृढतरं समुद्रधरिताविव ॥५०॥
 वार्त्ताभिः प्रेमगर्भाभौ रतेर्गवन्वैरपि ।
 सम्भोगहृदमग्नौ तौ दिव्यामीमतिनिन्यतुः ॥५०॥
 ततो रतायासवतोर्भुजगण्डोपधानयोः ।
 संप्रकाम तयोर्निद्रा नेचाम्भोजविभावरी ॥५०॥
 इतश्च देवदत्तो ऽपि कायचिन्तार्थमुत्थितः ।
 जगामाशोकवनिर्का तौ शयानौ ददर्श च ॥५०॥
 अचिन्त्यश्च धिगिधं कृषा पापीयसौ मम ।
 परपुंसा सह रतश्रान्ता स्त्रपिति निर्भरम् ॥५०॥
 जार एवायमिति च निश्चेतुं स्त्रविः स तु ।
 गृहे गत्वा सुतं सुप्तं दृष्ट्वा गत्वचिन्त्ययत् ॥५०॥
 आकषांम्यश्मेतस्याः शनकैः पादनूपुरम् ।
 अथा प्रत्येति मे स्रुतुः कथितामसतौमिमाम् ॥५०॥
 इति दक्षुरिवाकृत्य सद्यस्तत्पादनूपुरम् ।
 देवदत्तो ऽविशदृश्य पुनस्तेनैव वर्त्मना ॥५१॥
 नूपुराकर्षणेनाश प्राबुद्धं स्त्रणं हृदयः ।
 प्रायः सभयसुप्ताणां निद्राप्यल्पा भयादिव ॥५१॥
 ज्ञात्वा च सापि शशुरेणाकृतं पादनूपुरम् ।
 चत्पाय जारपुरुषं बभावे भौविमंस्तुष्टा ॥५१॥
 प्रयाहि श्रीं दृष्टौ स्त्रः शशुरेण दुरात्मना ।
 साहाय्याय यतेषां ममानर्थं समागते ॥५१॥

आमेत्युक्त्वा र्धसंवीतमंत्र्यान् स भयाद्यथौ ।

पुंसस्यपि द्रुतं गत्वा पार्श्वं पल्लुरग्रेत सा ॥५१४॥

दृष्टत्वं नाटयन्ती सा धीमतौनां धुरंधरा ।

पतिं प्रबोधयामास गाढालिङ्गनपूर्वकम् ॥५१५॥

उवाच चार्थपुत्रेह घर्षो मामतिबाधते ।

तदेह्यगोक्वचनिकामनिलासोलपन्नवाम् ॥५१६॥

उत्थाय देवदिक्षोऽपि स्त्रीप्रधानः स आर्जवात् ।

जगामागोक्वचनिकां तथा यौवाविलग्नया ॥५१७॥

तत्रैव गत्वा साग्रेत पतिमालिङ्ग्य निर्भरम् ।

सजारा यत्न श्रयिता श्वशुरेण निरीक्षिता ॥५१८॥

तत्रापि तत्पतिर्निद्रां प्रपेदे सरलाश्रयः ।

निद्रा स्नानुद्रमनसां प्रायेण सुलभैव हि ॥५१९॥

मटौव गोपिताकारा सा धूर्तायावदत्यतिम् ।

त्वत्कुले कोऽयमाचारो यो वक्रुमपि नेष्यते ॥५२०॥

त्वामालिङ्ग्य प्रसुप्ताया निरावरणवत्सलः ।

जग्राह तातो मे पादादस्मादाकृष्य नूपुरम् ॥५२१॥

न युज्यते बधूः रप्रष्टुं पूज्यामामन्यदापि हि ।

किं पुनः पतिसहिता श्रयिता रतवेम्बनि ॥५२२॥

जगाद देवदिक्षोऽपि प्रातः पितरमौदृश्यम् ।

सोपालम्भं भणिव्यामि पश्यन्त्यास्ते मगस्त्रिनि ॥५२३॥

सोचे ऽधुनैव तातं त्वं संवादयितुमर्हसि ।

प्रातर्मान्यपुंसां हि श्रयितां कथयिष्यति ॥५२४॥

सो ऽवोचन्मम सुप्तस्याहार्षीर्नूपुरमित्यहम् ।
 तातमाच्छिष्य वक्ष्यामि तव पक्षेऽस्मि निश्चितम् ॥५१५॥
 प्रभाते ऽपि तथा वाच्यं वक्षीदानौ यथा प्रिय ।
 इति तं कारयामास सा धूर्ता श्रपयाम्वहन् ॥५१६॥
 प्रभाते देवदिशो ऽपि कुपितः पितरं निजम् ।
 जगाद किमकार्षीस्त्वं वध्वा नूपुरकर्षणम् ॥५१७॥
 स्वविरो व्याहरदत्स दःश्रीला हि वधूरियम् ।
 दृष्टान्यपुंसा श्रयिता मयाशोकवने निशि ॥५१८॥
 दःश्रीलेयमिति दृढप्रत्ययोत्पादनाय ते ।
 वध्वाः पादात्समाकृत्य गृह्यते नूपुरं मया ॥५१९॥
 पुत्रो ऽवददृष्टं सुप्तस्तदाभ्रस्त्रापरः पुमान् ।
 निर्लज्जेन त्वया तात लज्जितो ऽस्मि किमीदृशम् ॥५२०॥
 अर्थतां नूपुरं वध्वा मा तातस्त्वं विगोपय ।
 मयि सुप्ते तदाकृष्टं प्रकृष्टा खल्वियं सती ॥५२१॥
 स्वविरोऽवोचदाकृष्टं यदास्या नूपुरं मया ;
 उपेत्य वीक्षितो ऽसि त्वं तदा हि श्रयितो गृष्टे ॥५२२॥
 दुर्गिलोवाच न महे दोषारोपणमात्मनः ।
 तातं प्रत्याययिष्यामि कृत्वा दैत्रीमपि क्रियाम् ॥५२३॥
 कुलीनायाः कलङ्को मे वाक्प्राचमपि हीदृशम् ।
 न शोभते मयीविन्दुरपि धौतमितांशुके ॥५२४॥
 इह शोभनयत्नस्य जहान्निर्निस्सुराम्यहम् ।
 तज्जह्योर्हि मध्येन नाशुद्धो यातुमौखरः ॥५२५॥

पित्राथ मत्रिकल्पेन निर्विकल्पेन सूनुना ।

प्रतिज्ञा प्रतिपेदे मा तस्या धार्ष्ट्यमहानिधिः ॥५३६॥

स्वात्वा धौतांशुकधरा धूपपुष्पोपहारभृत् ।

मा सर्वबन्धप्रत्यक्षं यत्नं पूजयितुं यथौ ॥५३७॥

तस्या यत्नं पूजयन्त्या जारः सङ्केतितः स तु ।

अलङ्कारहिलीभूय कण्ठदेशे कवर्गवत् ॥५३८॥

अपास्यत गले धृत्वा जनेर्गहिल इत्यमौ ।

पुनः स्वात्वा च मा यत्नमर्चित्वैव व्यजिज्ञपत् ॥५३९॥

कदापि हि मयास्पर्शं पुमान्मान्यः पतिं विना ।

गहिलो ऽयं तु मन्कण्ठे लग्नः प्रत्यक्षमेव च ॥५४०॥

पङ्क्त्यन्तदयान्मान्यो लग्नश्चेन्मत्तनौ पुमान् ।

तदा मे शुद्धिदो भूयाः सत्याः सत्यप्रियो ऽसि हि ॥५४१॥

यत्नो ऽपि यावदाविष्टः किं करोमौति चिन्तया ।

तावत्तज्जङ्गयोरन्तस्त्वरितं निर्जगाम मा ॥५४२॥

शुद्धा शुद्धेति तत्कालं जने तुमुलकारिणि ।

पुष्पदाम गले तस्या राजाध्यक्षा निचिचिपुः ॥५४३॥

वाद्यमानेन तूर्येण हृष्टेर्बन्धुजनैर्वृता ।

स्त्रौक्यता देवदत्तेन मा यथौ श्वशुरौकसि ॥५४४॥

नूपुरार्कर्षणेद्भुतं कलङ्कमुदतारयत् ।

इति मा तत्प्रभृत्युचे जनेर्नूपुरपण्डिता ॥५४५॥

वध्वा बुद्ध्या पराभूतो देवदत्तस्तदाद्यपि ।

चिन्तया नष्टनिद्रोऽभृदारिबद्ध इव द्विपः ॥५४६॥

तं योगिनमिवानिद्रं ज्ञात्वा च पृथिवौपतिः ।
 वृत्तिं यथार्थितां दत्त्वा चक्रे शुद्धान्तरचक्रम् ॥५४७॥
 एका राज्ञौ कचिद्रात्रौ तमन्तःपुररचकम् ।
 श्रुते नो वेति विज्ञातुं निरेक्षिष्ट पुनः पुनः ॥५४८॥
 सो ऽचिन्तयच्च किमपि कारणं जायते नहि ।
 वत्याथ भूयो भूयो ऽपि मामेषा यस्मिन्नौचते ॥५४९॥
 सुप्ते च मयि किं कुर्यादिति ज्ञातुं म यामिकः ।
 अक्षीकनिद्रया शिष्ये मा तु भूयो ऽपि निर्ययौ ॥५५०॥
 सापि निर्भरसुप्तं तं ज्ञात्वा हृष्टिमुपेयुषो ।
 गवाक्षाभिमुखं गन्तुमारेभे चौरवच्छनेः ॥५५१॥
 गवाक्षस्य हि तस्याधो बद्धो ऽभृद्राजवज्रमः ।
 कुञ्जरो निर्ऋगजानुजन्मेव सदामदः ॥५५२॥
 सा तस्य हस्तिनो मेष्टे नित्यरक्ता गवाक्षतः ।
 सञ्चारिदारुफलकमपमार्य वह्निर्गन्धौ ॥५५३॥
 तामादाय करेणेभो नित्याभ्यामात्सृगिच्छितः ।
 सुप्तोच भूमौ तां दृष्ट्वाधोरणः स चुकोप च ॥५५४॥
 अतिकाले किमायामीरित्युक्त्वा दारुणचणः ।
 हन्तिशृङ्खलया राज्ञौ दामौमिव जघान ताम् ॥५५५॥
 सोवाच मा ताडय मामद्यान्तःपुररचकः ।
 राज्ञा मुक्तो नवः को ऽपि जागरुको ऽरुणस्य माम् ॥५५६॥
 निद्राक्लिष्टं कथमपि प्राप्य तस्य चिरादहम् ।
 आगतास्मौति विजाय मा कोपोर्मय सुन्दर ॥५५७॥

इत्थं च बोधितो हस्तिपकः कोपं विहाय सः ।
 रमते स्म निराग्रहस्तथा सह यथावृषि ॥५५८॥
 रात्रेस्तु पश्चिमे भागे सा साहसमहानिधिः ।
 हस्तिना हस्तमारोयोदक्षिता स्त्राग्रयं यषौ ॥५५९॥
 दधौ च खर्णकारो ऽपि चरितं योषितामहो ।
 अश्वानां कुहकारावमिव को वेत्तुमीश्वरः ॥५६०॥
 अहो असूयंपश्यानामपि यद्ग्राजयोषिताम् ।
 ग्रीलभङ्गो भवत्येवमन्यनारीषु का कथा ॥५६१॥
 पानीयाहरणाद्यर्थं सामान्यगृह्योषिताम् ।
 नगरे संचरन्तीनां ग्रीलचाणं कियस्त्रिरम् ॥५६२॥
 इति श्रुत्वाया दौःग्रीत्यामर्षचिन्तां विहाय सः ।
 सुध्याप दत्तर्ण इवाधमर्णस्तत्र निर्भरम् ॥५६३॥
 प्रभाते ऽपि जजागार स्थविरः खर्णकस्तत्र सः ।
 चेष्टास्तु कथयामासुस्तं तथास्तं महीभुजे ॥५६४॥
 राजापि व्याजहारैवं भावं केनापि हेतुना ।
 स यदा प्रतिबुध्येत तदा नेयो ऽस्मदन्तिके ॥५६५॥
 इत्यादिष्टा ययुषेष्टाः खर्णकारो ऽपि निर्भरम् ।
 निद्रासुखं सप्तरात्रं चिरादनुबभूव सः ॥५६६॥
 सप्तरात्रावसाने च स प्रबोधमुपागतः ।
 चेष्टैर्मन्ये पुरो राज्ञो राज्ञा चैवमपृच्छत ॥५६७॥
 निद्रा कदापि ते नागादुर्भगस्येव कामिनी ।
 तत्किं सुप्तः सप्तरात्रं को हेतुर्ब्रूयभौस्तव ॥५६८॥

सो ऽपि तं रात्रिवृत्तान्नं राक्षसा हस्तिपक्षश्च ।
 हस्तिनश्च यथादृष्टं कथयामास भृशुजे ॥५६८॥
 राक्षसा प्रसादं दत्त्वा स विस्मृतः स्वगृहं ययौ ।
 जौर्षदुःखः सुखं चास्याद्वैर्यं ह्येति जनो जनात् ॥५७०॥
 तां च दुश्चारिणीं राक्षसीं परिज्ञातुमिहापतिः ।
 कारयित्वा किलिष्टेभं राक्षसीः सर्वाः समादिशत् ॥५७१॥
 स्वप्नो दृष्टो मया यत्तत्कैलिष्टो ऽयं मतङ्गजः ।
 आरोढ्यो विवस्त्राभिर्भवतौभिः पुरो मम ॥५७२॥
 चक्रिरे च तथा राक्षसो राक्षः पश्यत एव ताः ।
 राक्षसी सैका त्वदो ऽवादीद्विभेद्यस्मान्मतङ्गजात् ॥५७३॥
 तां स्त्रीलोत्पलनालेन मामर्षः प्राहरन्मृपः ।
 मूर्खानाटितकं कृत्वा न्यपतत्सापि भृतले ॥५७४॥
 नृपो ऽपि बुद्ध्या निश्चिक्वे सैवेयं कुलपांसिनौ ।
 पापौयसी दुराचारा कथिता स्याविरेण या ॥५७५॥
 निरूपयंश्च तत्पृष्ठं शृङ्खलाघातदर्शनात् ।
 नखाच्छोटनिकापूर्वं कृत्वा स्मितमदो वदत् ॥५७६॥
 क्रौञ्चसीमेन मत्तेन किलिष्टेभाद्विभेषि च ।
 मोदसे शृङ्खलाघातान्मूर्खस्त्यलघाततः ॥५७७॥
 प्रदीप्तकोपप्राग्भारो गत्वा वैभारपर्वते ।
 राजापि तं हस्तिपक्षं हस्त्याकूटमजृह्वत् ॥५७८॥
 तद्वितीयां च तां राक्षसीमारोपयदिभासने ।
 आधोरणाधमं चोपशामनस्तं समादिशत् ॥५७९॥

विषमाद्रिप्रदेशाधिरूढं कृत्वा मतङ्गजम् ।
 पातयेः पतता तेन युवथोरस्तु निघट्टः ॥५८०॥
 आधोरणस्तं करिणमधिरौप्याद्रिमूर्धनि ।
 क्षिपया धारयामासोत्क्षिप्तैकचरणं स्थिरम् ॥५८१॥
 हाहाकुर्वञ्जनो ऽप्युचे पशोराज्ञाविधायिनः ।
 मारणं करिरत्नस्य राजरत्नं न युज्यते ॥५८२॥
 अनाकर्णितकं कृत्वा पातयेत्येव वादिनि ।
 नृपे द्विपं हस्तिपकः ' ह्यां दाभ्यामधारयत् ॥५८३॥
 हाहा न वध्यो हस्तौति पुनर्लोकं प्रजन्यति ।
 तूष्णीको ऽभ्युपगच्छेत्तेन येकाद्रिस्थं गजं दधौ ॥५८४॥
 मारणं हस्तिरत्नस्य लोको द्रष्टुमनौश्वरः ।
 हाहाकुर्वन्महीनाथं जगादोदक्षितैर्भुजैः ॥५८५॥
 सौपवाङ्मो ह्यमावन्यगजामङ्गः सुशिक्षितः ।
 क्षितिवत्तमं दुःप्रापो दक्षिणावर्तशङ्खवत् ॥५८६॥
 प्रभुस्त्वमपराधीनो यदिच्छसि करोषि तत् ।
 निरङ्कुशं स्यादद्यशस्त्वविवेकभवं तव ॥५८७॥
 कार्याकार्यं विचार्य हि हे स्वामिग्लामिना स्वयम् ।
 स्वयं विचार्य तद्रथ हस्तिरत्नं प्रमोद नः ॥५८८॥
 नृपो ऽप्यवोदस्त्वेवं यूयं सर्वे ऽपि मङ्गिरा ।
 इमं हस्तिपकं हस्तिरक्षणाय भणन्तु भोः ॥५८९॥
 लोकाः प्रीयुः किमियतौ भूमिकां प्रापितं द्विपम् ।
 आधोरणधुरौण त्वं निवर्तयितुमौशिषे ॥५९०॥

स उवाच द्विपमसुं चेमेणोत्तारथाम्यहम् ।
 ददात्यदो यद्यभयमावयोर्मदिनोपतिः ॥५८१॥
 राजापि लोकैर्विघ्नः प्रददावभय तयोः ।
 शनैश्च हस्तिनं हस्तिपक्षमुदतारयत् ॥५८२॥
 उत्तोर्णौ वारणस्कन्धाद्राज्ञौ हस्तिपक्षौ तु तौ ।
 पलायिषातां राज्ञोक्तौ मद्देशस्थज्यतामिति ॥५८३॥
 नश्यन्तौ प्रापत्सौ तु याममेकं दिनात्यये ।
 एकस्मिंश्च देवकुले शून्ये सुषुपत्पुंशौ ॥५८४॥
 अर्धरात्रमये च यामादेको मलिच्छुचः ।
 नष्टा तदारचकेभ्यस्तत्र देवकुले ऽविशत् ॥५८५॥
 तत्तु देवकुलं यामारचकैः पर्यवेक्ष्यत ।
 प्रातश्चौरं यद्वीक्ष्याम इति निर्णयवादिभिः ॥५८६॥
 कराभ्यां शोधयन्देवकुलं चौरो ऽपि सो ऽन्ववत् ।
 शनैस्तत्र ययौ यत्र शयानौ तौ बभूवतुः ॥५८७॥
 निषादी न जजागार स्पृश्यमानो ऽपि दस्तुना ।
 आन्तसुप्तस्य निद्रा हि मज्यते वज्रनेपवत् ॥५८८॥
 अपौषत्तत्करसृष्टा राजपत्नी त्वजागरीत् ।
 स्पर्शादप्यनुरक्ताभुक्तच को ऽमोहवाच च ॥५८९॥
 शनैश्चक्रस्तथा सो ऽपि शनैश्च ऽभि तस्करः ।
 धावत्सारचकेष्वत्र प्राणचाणाय चाविशम् ॥६००॥
 खानुरागा च सा चौरमवब्रवीदमनीवृत्वा ।
 रक्षामि त्वां न मन्देहो यदि मां सुभगेच्छसि ॥६०१॥

चौरौ ऽपि स्नाह कनकं मया प्राप्तं सुगन्धि च ।
 मम पत्नी भवसि यज्जीवितव्यं च रक्षसि ॥६०१॥
 परं पृच्छामि को नाम प्रकारो वरवर्णिनि ।
 येन मां रक्षसि ब्रूहि मामाश्वासय धीमति ॥६०२॥
 सायूषे सुभग ग्रामपुरुषेष्वानतेष्वहम् ।
 त्वां भर्तारं भणिव्यामि सो ऽवादीदेवमस्त्विति ॥६०३॥
 प्रातश्च ग्रामसुभटेः प्रविष्टेः शस्त्रपाणिभिः ।
 प्रष्टास्त्वयो ऽपि कश्चौर इति भूभङ्गभीषणेः ॥६०४॥
 ताम्ग्रामपुरुषान्भूतां मूर्तमायेव सावदत् ।
 उद्दिश्य चौरपुरुषं मम प्रेषामसाविति ॥६०५॥
 कृताञ्जलिः पुनश्चोषे भ्रातरो ऽस्मिन्पुराण्ये ।
 आवां ग्रामान्तरे ग्रामाववात्स दिवसात्यये ॥६०६॥
 ग्रामीणास्तो ऽपि संभूय पर्याप्तोऽथैवमृचिरे ।
 संभाव्यते न चौरस्य गृहे स्त्रीपाचमौदृशम् ॥६०७॥
 नाश्वणी वाणिजौ राजपुत्रौ कापीतरास्त वा ।
 इयं पवित्रा मूर्त्यापि चौरौ नास्माः पतिर्भवेत् ॥६०८॥
 विचित्रवस्त्राङ्गद्वारा कञ्जौरिव वपुस्ततौ ।
 इयं हि गृहिणी यस्य स किं चौर्येण जीवति ॥६०९॥
 पारिश्रेष्ठ्यादयं चौर इति हस्तिपकस्य ते ।
 दोषमारोप्य विदधुः सद्यः शूलाधिरोपणम् ॥६१०॥
 शूलाधिरोपितो मार्गे यं यं ग्रामं ददर्श सः ।
 तं तं प्रोवाच दौर्गं मां वारि पायय पावय ॥६११॥

तं च राजभयात्को ऽपि न पानीयमपाययत् ।
 सर्वो ऽपि क्षुब्धते धर्ममात्मरक्षापुरःसरम् ॥ ६१३ ॥
 आवको जिनदासाख्यस्तेन तेनाध्वना ब्रजन् ।
 दृष्ट्वा याचितश्चाश्वः सो ऽपि चैवमुवाच तम् ॥ ६१४ ॥
 उदन्तां ते हरिष्यामि कुड्मकेन तु मदघः ।
 घोषेर्नमो ऽर्चय्य इति यावदार्थानयाम्यहम् ॥ ६१५ ॥
 मेष्टो ऽपि तद्दोषयितुं प्रारभे ऽश्वः पिपासया ।
 आवको ऽयानयन्तीरं राजपुंसामनुज्ञया ॥ ६१६ ॥
 चानीयमानं दृष्ट्वा समानस्य निषाद्यपि ।
 नमो ऽर्चय्य इति शृणुं पठन्प्राणैरमुच्यत ॥ ६१७ ॥
 स त्वममृतश्रीसो ऽपि श्रीक्षिताकामनिर्जरः ।
 नमस्कारप्रभावेण बभूव अन्तरामरः ॥ ६१८ ॥
 प्रतस्थे पुंसली मापि चौरैण सह वर्तमानि ।
 आश्रयाद् नदीमेकां वारिपूरेण दुस्तराम् ॥ ६१९ ॥
 चौरो ऽपि पुंसलीमुचे प्रिये त्वामेकवेलाया ।
 नोत्तारयितुमीशो ऽस्मि वस्त्राभरणभारिणोम् ॥ ६२० ॥
 वस्त्राभरणसम्भारं त्वं ममार्पय वर्णिनि ।
 तमादौ परतो मेखे ततस्त्वामपि लोकाया ॥ ६२१ ॥
 यावदायाम्यहं तावच्छरत्नमे तिरोभव ।
 एकाकिन्यपि मा भैषीरेष्यामि न क्षिरेण हि ॥ ६२२ ॥
 आरोप्य पृष्ठदेशे त्वां तरन्पोत इवाश्वसि ।
 तटे परस्मिन्नेष्यामि मा भैषीः क्षुब्ध मदघः ॥ ६२३ ॥

पुंश्चक्षुषि तथा चक्रे शरस्तम्बे प्रविश्य च ।
 वस्त्राभरणभृत्सो ऽपि पारं गत्वेत्यचिन्तयत् ॥ ६२४ ॥
 भर्तारं मारयामास येयं मय्यनुरागिणी ।
 क्षणरागा हरिद्रेव विपदे स्यान्ममाप्यसौ ॥ ६२५ ॥
 इत्युपादाय तद्वस्त्राभरणानि स तस्करः ।
 तां वलत्कन्धरः पश्यन्पश्यति स्म कुरङ्गवत् ॥ ६२६ ॥
 करिणीवोद्धतकरा यथाजातेव नग्निका ।
 ऊचे तं यान्तमालोक्य मां विहाय प्रयासि किम् ॥ ६२७ ॥
 चौरो ऽम्रवीद्विवसनामेकां शरवणस्थिताम् ।
 रात्रभौमिव दृष्ट्वा त्वां बिभेभ्येव कृतं त्वया ॥ ६२८ ॥
 एवं वदन्स्वग इवोद्भौनः सो ऽगाददर्शनम् ।
 तच्चैव तस्यौ त्वासिला धर्षणी पतिघर्षिणी ॥ ६२९ ॥
 स हस्तिपकजौवो ऽपि देवभूयसुपेयिवान् ।
 प्रयुक्तावधिरद्राचौत्तां तथास्यां तपस्विनीम् ॥ ६३० ॥
 संवृषोधयिषुस्तां तु प्राग्जन्मगृहमेधिनीम् ।
 सुखात्तमांसपेक्षौकं शृङ्गालं विचकार सः ॥ ६३१ ॥
 इतश्च सरितस्तस्यास्तौरे नौरादृष्टिः स्थितम् ।
 मौनं भोक्तुमधाविष्ट मांसपेक्षौ विहाय सः ॥ ६३२ ॥
 तदा मौनः पुनरपि प्रविवेश नदीजलम् ।
 उपाददे तद्विहृतशङ्कुन्या मांसपेक्षपि ॥ ६३३ ॥
 नदीतौरे शरवणनिषणा सा तुं नग्निका ।
 जगाद दुःखदीनापि जलुकं दृष्टकौतुका ॥ ६३४ ॥

मांसपेयौ परित्यज्य मौनमिच्छसि दुर्मते ।
 अष्टौ मौनाश्च मांसाश्च किं जन्मुक निरीक्षसे ॥ ६०५ ॥
 फेबः स्नाहोढभर्तारं हिलोपपतिमिच्छसि ।
 भ्रष्टा पत्युश्च जाराश्च नग्निके किं निरीक्षसे ॥ ६०६ ॥
 तच्छ्रुत्वा सुष्ठु बिभ्यत्यास्तथाः स व्यन्तरामरः ।
 मद्द्विकं निजं रूपं दर्शयित्वैवमब्रवीत् ॥ ६०७ ॥
 पापमेवाकृथाः पापे यद्यपि त्वं तथापि हि ।
 जिनधर्मं प्रपद्येयाः पापपङ्कजलज्जवम् ॥ ६०८ ॥
 मुग्धे हस्तिपकः सो ऽहं यस्त्वया मृत्युमापितः ।
 जिनधर्मप्रभावाच्च देवीभूतो ऽस्मि पश्य माम् ॥ ६०९ ॥
 जिनधर्मं प्रपद्ये ऽहमप्यौति कृतनिश्चयाम् ।
 तां साध्वीसन्निधौ नीत्वा स प्रप्रञ्ज्यामजियदत् ॥ ६१० ॥
 तदस्मादृग्जनानर्हान्प्रवर्तकनिवर्तकान् ।
 दृष्टान्तास्त्वमनादृत्य भुञ्क्ष्व वैषयिकं सुखम् ॥ ६११ ॥
 जगाद् जन्मूनामापि विद्युन्मालीव खेचरः ।
 न ह्यस्मि रागयद्विक्लविरितं तस्य तच्छृणु ॥ ६१२ ॥
 अस्त्रीह भरतखेचे वैताक्यो नाम पर्वतः ।
 संपृक्तो भरतार्धाभ्यां पञ्चाभ्यामिव जीडजः ॥ ६१३ ॥
 तच्च चास्ति पुरवरमुत्तरश्रेणिभूषणम् ।
 गगनवक्त्रमिति युषदामतिवक्त्रभम् ॥ ६१४ ॥
 द्वौ विद्याधरतद्विधौ प्रौतिमन्तौ महोदरौ ।
 तच्चाभूतां मेघरथो विद्युन्मालौ च नामतः ॥ ६१५ ॥

मन्त्रयामासतुस्तौ च विद्यासाधनहेतवे ।

यामो भृगोचराभ्यर्णे विद्या तत्रैव सेत्स्यति ॥६४६॥

विद्यासिद्धौ विधिश्चायमतिनौचकुलोद्भवाम् ।

कन्यां परिणयेदर्षाविधिं ब्रह्म च पालयेत् ॥६४७॥

ततो गुरुननुज्ञाय भरतार्धे ऽथ दक्षिणे ।

आजगमत्तुर्दावपि तौ वसन्तपुरपत्तनम् ॥६४८॥

ततश्चण्डालवेषेण गत्वा चण्डालपाटकम् ।

प्रचक्रमाते चण्डालाराधनं धौमहाधनौ ॥६४९॥

आराधितास्तु मातङ्गाः प्रोचुरायातमत्र किम् ।

आख्यातं चिरकालो ऽभूद्युवयोरिह तिष्ठतोः ॥६५०॥

सङ्गावगोपनं कृत्वा कथयामामस्तु तौ ।

चित्तिप्रतिष्ठास्रगरादागमावेह स्ते हिताः ॥६५१॥

मातापित्रभिरावां हि कुटुम्बस्य बहिष्कृतौ ।

इति रोषेण निर्यान्तौ भ्रमन्तौ चागताविह ॥६५२॥

मातङ्गाः प्रोचिरे चास्मानाश्रित्यातिष्ठतं युवाम् ।

युवाभ्यां तत्रयच्छामः स्ते द्वे कन्ये यदौच्छथः ॥६५३॥

किं त्वस्मात्कन्यके पाणिगृह्यौत्यौ चेत्करिष्यथः ।

अस्माज्जात्युचितं सर्वं तदनुष्ठास्यथो युवाम् ॥६५४॥

तावयूचनुरामेति मातङ्गैरपि कन्यके ।

तयोः प्रदत्ते उदाहपूर्वकं काणदन्तरे ॥६५५॥

विद्युन्मास्तौ तु मातङ्गकन्यायामतिरागवान् ।

अभूदपि कुरुपाद्यां न विद्यासाधनं स्थधात् ॥६५६॥

क्रमेण गृह्यिष्यो विद्युन्मात्रिकानो गर्भवत्यभूत् ।
 पूर्णे च वसरे षड्विंशो मेघरथो ऽभवत् ॥६५७॥
 ततो मेघरथः प्रीत्या विद्युन्मात्रिकामग्रीत् ।
 हे भ्रातः मिद्विंशः क्षण्डाक्षकुक्षमुपगताम् ॥६५८॥
 पाक्षीभवानो वैताक्षविहारसुखसम्यदाम् ।
 मातङ्गौ त्यज भाविन्यः खेचर्यौ नौ क्षयंवराः ॥६५९॥
 विद्युन्मात्रापि तं क्षणावनमवददो ऽवदत् ।
 याहि विद्याक्ष्य वैताक्ष्यं कृतकृत्यो ऽसि सुमत ॥६६०॥
 मया त्वधमसत्तेन भग्नो नियमपादपः ।
 ततश्च मे तत्प्रभवं विद्यासिद्धिफलं कुतः ॥६६१॥
 वराकौ त्यक्तमहामि जातगर्भामिमां नहि ।
 तया मविद्येनाविद्यो गच्छच्छिद्मेमि शानघ ॥६६२॥
 याहि साधितविद्यस्त्वं तुभ्यं स्वस्यस्त्वहं पुनः ।
 ऋषिद्वविद्यो बन्धूनां दर्शयामि कथं सुखम् ॥६६३॥
 वसितो ह्यात्मनेवात्मा प्रमत्तेन मयामुना ।
 हदानो साधयिष्यामि विद्यामुद्योगवानहम् ॥६६४॥
 वर्षान्ते पुनरागच्छेर्बिभ्राणो भ्रातरं यदि ।
 तदा साधितविद्यो ऽहं यथा यामि तया सह ॥६६५॥
 क्षण्डालीप्रेमपाशेन बद्धं तं नेतुमक्षमः ।
 एकाक्षपि ययौ मेघरथो वैताक्ष्यपर्वतम् ॥६६६॥
 आगतो ऽसि किमेकाकी क ते भ्रातेति बन्धुभिः ।
 शृष्टः स कथयामास विद्युन्मात्रिककथां तथा ॥६६७॥

कुरूपा तत्प्रिया सापि क्लेशी सुतमजीजनत् ।
 विशासिद्धिमिव प्राप्य विद्युन्माख्यमोदत ॥ ६६८ ॥
 क्लेश्यामत्यन्तमासत्त्वा पुत्रप्रेम्णा विशेषतः ।
 दुःखप्रवदिसम्भार स खेपरसुखं कुधीः ॥ ६६९ ॥
 सा विद्युन्माखिना सार्धं रममाणा यथासुखम् ।
 भूयो ऽयधारयद्गर्भं चण्डालौ काणदन्तुरा ॥ ६७० ॥
 इतश्च विशासंपक्षस्तत्र मेघरथो ऽभ्यगात् ।
 वर्षमेकं कथमपि खभ्राटविरहात्तरः ॥ ६७१ ॥
 अहं हि सर्वधूकल्पविद्याधरवधूततः ।
 स काणदन्तुरक्लेशीगार्हस्थ्यनरकोषितः ॥ ६७२ ॥
 प्रासादे सप्तभूमे ऽहं वसाम्युद्यानबन्धुरे ।
 अग्रानकीकषाकीर्णे स चण्डालकुटीरके ॥ ६७३ ॥
 अहं विविधविद्युर्द्विषिष्यमानसमौषितः ।
 जीर्णकर्पटसंभ्रानः कदम्बप्राशनस्य सः ॥ ६७४ ॥
 विद्युन्माखिनि सौभ्राचानुरूपमिति चिन्तयन् ।
 आगात्पुनर्मघरथो वसन्तपुरपत्तनम् ॥ ६७५ ॥ अतुर्भिः कक्षापवं ॥
 ऊचे च भ्रातरं भ्रातर्गत्वा वेताञ्छपर्वते ।
 विशाधरसुखैर्यथं वर्धं किं नानुभूयते ॥ ६७६ ॥
 विलसद्दशितं कृत्वा विद्युन्माख्यदो ऽवदत् ।
 पक्षीयं बालवत्सा मे पुनर्गुर्वी च वर्तते ॥ ६७७ ॥
 अग्न्यश्रणा भक्तां सपुत्रां गुर्विणीमिमाम् ।
 न ह्यहं वञ्छयस्वस्मिन्निष्कृतसुखहे ॥ ६७८ ॥

तद्भातर्गच्छं दद्या मे दर्शनं समयान्तरे ।
 अमुं समयमचेवातिनेष्यामि स्म मा हवः ॥६७८॥
 तं प्रबोध्य प्रबोधातिखिन्नो मेघरथो ऽपि हि ।
 पुनर्जगाम कुर्यात्किं हितो ऽप्यतिजडे नरे ॥६८०॥
 विद्युन्माच्छापि संजाते हितोये तन्जन्मनि ।
 अमंसा मातङ्गकुलं स्वर्गादप्यधिकं मुदा ॥६८१॥
 वस्त्रभोज्यादिदौःस्थ्ये ऽपि दुःखं नहि विवेद सः ।
 तौ क्षेप्सीकुचिजौ बालौ मल्लीसमुदलालयन् ॥६८२॥
 ताभ्यामद्वाधिच्छायां प्रचवद्भ्यां मुकुटैः ।
 गन्धोदकस्नाननिभं मूषस्नानममन्यत ॥६८३॥
 ततर्जं सुभगमन्या तं क्षेप्स्यपि पदे पदे ।
 चण्डालकुलदासो ऽभूत्तदासस्तथापि सः ॥६८४॥
 भ्रातृस्त्रेहानुबन्धेनागत्य मेघरथः पुनः ।
 त्रिद्युन्मास्त्रिमालिङ्गागदङ्गदद्या गिरा ॥६८५॥
 कुक्षीन चण्डालकुले मा स्थाः काश्चा तवेह भोः ।
 किं हंसो मानसोत्पन्नो गृहस्थोतसि खेति ॥६८६॥
 यचोत्पन्नो ऽसि तन्मा स्म खकुलं मलिनौकुल ।
 धूमेनेव गृहं वज्रिस्त्वमनेन कुकर्मणा ॥६८७॥
 एवं प्रबोध्यमानो ऽपि नङ्गागन्तुमियेव सः ।
 न भूयो ऽप्यहमेत्यामीत्युक्त्वा मेघरथस्त्रागात् ॥६८८॥
 अपाक्षयश्चिरं राज्यं पित्र्यं मेघरथो ऽप्यथ ।
 समये चार्पयतून्गोत्रांसे धृतमिवास्त्रिकम् ॥६८९॥

सुखितस्थानगारस्य सन्निधाने स धीधनः ।

परिमव्यामुपादाय तपस्तप्ता च देवभृत् ॥६८०॥

एवं मेघरथः प्राप धौमान्सुखपरम्पराम् ।

विद्युन्माली तु जडधीर्बभ्राम भवसागरे ॥६८१॥

विद्युन्मालीव रागान्धो न भविष्याम्यहं ततः ।

उत्तरोत्तरमौख्यानां पद्मसेने ऽतिसम्पटः ॥६८२॥

ततः कनकसेनोचे मनाग्मानय मामपि ।

मा शङ्कधमक इव स्वामिस्रतिशयं कथाः ॥६८३॥

तथाहि शालिग्रामे ऽभृत्कश्चिदेकः कृषौवलः ।

नित्यं ररच्च स चेचमाविभातं दिनात्ययात् ॥६८४॥

स चेचमागरे सत्त्वान्दूरादप्युपमर्पतः ।

शङ्कमापूरयन्मस्यपोताकूटः पलाययत् ॥६८५॥

अन्यदा गोधनं ज्ञत्वा चौरास्तत्तेचमसिधौ ।

आगुप्तच्छङ्खनादं च ते श्रुत्वेवमचिन्तयन् ॥६८६॥

अहो यामपुमांसो ऽमौ विवालयिषवो धनम् ।

आगुरये ऽपि यदयं नेदौयाडशङ्खनिःस्वनः ॥६८७॥

इति ते गोधनं हित्वा पलायिषत दस्यवः ।

दिशो दिशं च प्रययुः प्रातर्हृत्कोत्यपचिवत् ॥६८८॥

सुधितं गोधनं तच्च शनकैः शनकैश्चरत् ।

अहणोदयवेलायां तत्क्षेचाभ्यर्णमायधौ ॥६८९॥

गोधनाभिमुखं यावद्भावे स कृषौवलः ।

तावन्निर्मानुषं सर्वं तद्वहेवमचिन्तयत् ॥७००॥

श्रुत्वा मच्छङ्खनिःस्नानं गोधनं तस्करा जडः ।
 तथाभिग्रह्य नूनं पापाः सर्वत्र शङ्किताः ॥७०१॥
 नीत्वा तद्गोधनं ग्रामे ग्रामायादादशङ्कितः ।
 वदन् देवतादत्तमिदं भो गृह्यतामिति ॥७०२॥
 ग्रामो गोमौक्तस्तेन तं साचाह्वामयचवत् ।
 भक्तिपाचौचकारोद्देर्यो हि दत्ते स देवता ॥७०३॥
 तथैव लब्धप्रभरः स द्वितीये ऽपि वत्सरे ।
 छेचे गत्वा प्रतिनिग्रं प्रारम्भे शङ्खवादकम् ॥७०४॥
 चौरास्त एव ह्यन्येषुस्तत्तेचस्थादवौघमि ।
 आययुर्गोधनं हत्वा न्यस्माह्वामान्नहानिग्रि ॥७०५॥
 तस्य शङ्खधमस्योच्चैस्ते श्रुत्वा शङ्खनिःस्नानम् ।
 सुष्ठु शौष्ठवमालम्ब्य जल्पन्ति स्म परस्परम् ॥७०६॥
 अत्र प्रदेशे छेचे ऽथ पुरा शङ्खध्वनिः श्रुतः ।
 श्रूयते चाधुनाप्येष ते दरास्ते च मेष्टकाः ॥७०७॥
 मत्तिभ्यः छेचरचार्यं को ऽप्येष छेचरचकः ।
 नूनं वादयति शङ्खं धिम्बयं वक्षिताः पुरा ॥७०८॥
 चर्षन्त इति ते हत्तांस्तुलवर्तिकरा इव ।
 पीडयन्तो रदैरोष्ठाग्नोत्तानानिव तर्षकाः ॥७०९॥
 उत्पाटयन्तो लकुटाङ्गुण्डादण्डानिव द्विपाः ।
 आन्दोलयन्तो शस्त्रानि छेचान्नर्गोष्ठिषा इव ॥७१०॥
 शङ्खशब्दानुसारेण यान्तसे चौरकुञ्जराः ।
 मञ्चाधिष्ठं ददृशुस्तं गरं शङ्खवादकम् ॥७११॥

चिभिर्दिशेषकम् ॥

आन्दोष्य मस्रदाह्णि ते मस्रं भुव्यपातयन् ।

पपात सो ऽय्यनाधारं नाधेयमवतिष्ठते ॥७१९॥

कणमृटकवचौरा लकुटेस्तमनाडयन् ।

भुञ्जान इव सो ऽलेप्सौन्मुखे पञ्चाप्यथाङ्गुलौः ॥७१३॥

अस्त्रिनिर्मग्नबन्धं तैर्बद्धा चायोज्य तत्करौ ।

बद्धास्त्रलिखितलिखि सो ऽथ चौरानतौष्ण्या ॥७१४॥

धनं गवादि वस्तान्कं जगृहस्तस्य दस्यवः ।

चेचपासः चेचपासस्तदा नग्नौकृतो ऽभवत् ॥७१५॥

तत्रेव शङ्खधमकं सुक्ता ते दस्यवो ययुः ।

गोपाः प्रातः पप्रच्छन् कथयामास सो ऽय्यदः ॥७१६॥

धमेद्वमेस्मातिधमेदतिष्ठातं न शोभते ।

भ्रातेमोपार्जितं यत्तदतिष्ठातेन हारितम् ॥७१७॥

नाथ नातिशयः कर्तुं तत्तवापि हि युज्यते ।

अस्मानप्यस्मकठिन नृणावज्ञातुमर्हसि ॥७१८॥

निजगाद ततो जम्बूरमुशीतलया गिरा ।

न बन्धनानभिज्ञो ऽहं यथा श्लेथवानरः ॥७१९॥

तथाहि विन्ध्यो नामाद्रिरस्थवन्ध्यो वनश्रिया ।

तत्रैको वानरश्चाभून्महावानरयूथराट् ॥७२०॥

कुमार इव विन्ध्याद्रेर्विन्ध्याद्रिवनगङ्गरे ।

क्रौडन्मो ऽपास्यदखिलात्पानरान्यथमभवान् ॥७२१॥

वानरौभिः समं रेमे स एवेको महाबलः ।

प्राज्यस्त्रीराज्यसाक्षाज्यसुखलौलां प्रपश्यन् ॥७२२॥

अन्यदा वानरयुवा कश्चिदेको मदोद्धतः ।

वृषस्यन्वानरीरागात्तमवज्ञाय वानरम् ॥७२३॥

कस्याश्चिदक्लमातासं वलचरदनाङ्कुरम् ।

चुचुन् पाकारणितस्युट्हाडिममन्निभम् ॥७२४॥

कुरयामास कस्याश्चित्केतकीरजसा सुखम् ।

गुञ्जहारं खयं कृत्वा कण्ठे कस्याश्चिदादधौ ॥७२५॥

कृत्वा कृत्वा विस्वपचैः कस्यैचिद्वीटिकां ददौ ।

प्रासम्बदोलामथास्त कामणालिङ्ग निर्भरम् ॥७२६॥

एवं वानरनारीभिरपगङ्गमरंस्त मः ।

अथेतनं यूथपतिमविदन्निव दोर्मदात् ॥७२७॥

॥ चतुर्भिः कलापकम् ॥

कण्डूयमानलाङ्गुलः कयापि हि नखाङ्कुरैः ।

प्रमृज्यमानमर्वाङ्कुरोमराजिः कयापि हि ॥७२८॥

कृदसौतालवृन्तेन वीज्यमानः कयाचन ।

कयापि नलिनौमालैः क्रियमाणावतंसकः ॥७२९॥

उच्चैःऽटङ्गस्थितो दूरात्स जरन्यूननायकः ।

द्राम्बानरयुवानं तं दृष्ट्वा कोपादधावत ॥७३०॥

॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥

गोलाङ्गुलयुवानं तं लाङ्गूलं नर्तयद्दृष्ट्वा ।

जघान यावगोलेन स गोलाङ्गुलयूथपः ॥७३१॥

लोष्टाहतः सिंह इव कपिमिंहयुवापि सः ।

क्रुद्धो घृक्षुगारावघोरस्तं प्रत्यधावत ॥७३२॥

तौ क्रौडौकृतसर्वाङ्गौ मिथोभूताबुभावपि ।
 दुर्द्धदावपि सुचिरान्मिलितौ सुद्धदाविव ॥७३३॥
 चटन्नटति दन्तायेष्वटश्चटति पाणिजेः ।
 व्यापप्रतुर्वपुषि तौ युध्यमानौ परस्परम् ॥७३४॥
 परस्परं दन्तनखचतचतजघर्षितौ ।
 तदा परिहिताताम्रचोसकाविव रेजतुः ॥७३५॥
 चणाद्वन्धं चणाम्बोचं प्रयुञ्जाते स्म ताबुभौ ।
 युध्यमानौ नियुद्धेन क्रौडन्तावाचिकाविव ॥७३६॥
 भग्नास्थिर्भुष्टिघातेन कपियूना जरत्कपिः ।
 ग्रीवं ग्रीवमपासार्षीन्मन्दं मन्दं लढौकत ॥७३७॥
 तं वृद्धवानरं चापसर्पन्तं युववानरः ।
 जवान लोष्टघातेन तेन चास्फोटि तच्छिरः ॥७३८॥
 प्रहारवेदनाक्रान्तः स जरन्यूथनायकः ।
 गङ्गा दूरं ययौ दूरापातिमुक्तपतत्रिवत् ॥७३९॥
 प्रहारवेदनादौनस्तृषार्त्तस्य परिभ्रमन् ।
 एकस्मिन्प्रचरच्छैले शिलाप्रतु ददर्श सः ॥७४०॥
 सोऽनुबुद्ध्या न्यधादङ्गं शिलाजतुनि वानरः ।
 विसृज्य तत्तु तत्रैव तस्यौ भूमेरिवोत्थितम् ॥७४१॥
 आकर्षामि सुखमिति बाह्वु तेनाल्पमेधसा ।
 शिलाजतुनि निक्षिप्तौ लगितेव हि तस्यतुः ॥७४२॥
 तेन क्षिप्तौ विसृप्तौ च पादावप्यास्यहस्तवत् ।
 सोऽथ कौक्षितपञ्चाङ्ग इव मृत्युमवाप च ॥७४३॥

स वानरः पाणिपादाबद्धः कर्षेन्मुखं यदि ।

तदा मुञ्चेत शैलेयमलिलाक्षाच्च संग्रथः ॥ ७४४ ॥

एवं च जिह्मेन्द्रियमाचलुब्धो

नारौषु शैलेयनिभासु सुगन्धः ।

मञ्जन्वषीकैरपि पञ्चमल्लोर्

देही विनश्येन्न तथास्म्यहं तु ॥ ७४५ ॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्थविरावलौ-

चरिते महाकाव्ये जम्बूस्वामिविवाह-प्रभवचौरागम-मधुबिन्दुपुरुष-
कथा-कुबेरदत्तकथा-महेश्वरदत्तकथा-कर्षककथा-काककथा-वानर-
वानरौकथा-अङ्गारकारकथा-नूपुरपण्डिताष्टगालकथा-विद्यु-
न्मालिकथा-शङ्खधमककथा-शिलाजतुवानरकथा-वर्णनो नाम
द्वितीयः सर्गः समाप्तः ॥

तृतीयः सर्गः ।

अथोवाच नमःसेना रचिताञ्जलिरार्षभिम ।

मा स्म भूः स्यविरेव त्वं स्यविरायाः कथा यथा ॥१॥

अभृतां ग्राम एकस्मिन्बुद्धिः सिद्धिश्च नामतः ।

स्यविरे द्वे मिथःसख्यौ नित्यमत्यन्तदःस्थिते ॥२॥

तस्य ग्रामस्य च बहिः साधिष्ठानो ऽस्ति सर्वदा ।

प्रसिद्धो भोलको नाम यत्नः काङ्क्षितवित्तदः ॥३॥

स्यविरा बुद्धिनाम्नौ च दारिद्र्यद्रुमवाटिका ।

सम्यगाराधयामास तं यत्नं प्रतिवामरम् ॥४॥

त्रिमन्थमपि तद्देवकुलं माजयति स्म सा ।

प्रजापूर्वं च नेवेद्यं तस्मै नित्यमढौकयत् ॥५॥

ददामि किं तुभ्यमिति यत्नस्तुष्टो ऽन्यदावदत् ।

आराध्यमानो नितरां कपोतो ऽपि हि तुष्यति ॥६॥

जगाद माय स्यविरा यदि तुष्टो ऽसि देव मे ।

तद्वहि येन जौवामि सुखसन्तोषभागहम् ॥७॥

यत्नः प्रोवाच हे बुद्धिस्यविरे सुस्थिता भव ।

मत्पादमूले दौनारं लप्स्यसे त्वं दिने दिने ॥८॥

दिने दिने च दौनारं लभमाना तदादि सा ।

स्वजनाञ्जनपदाञ्चाधिकर्हिः स्यविराभवत् ॥९॥

दिव्यनेपथ्यसम्भारं स्वप्ने ऽपि न ददर्श या ।

क्षणे क्षणे पर्यधात्तं सा राज्ञौव नवं नवम् ॥१०॥

यस्याश्च काञ्चिकभ्रष्टाण्यपर्यंतं कदापि न ।
 कुण्डोष्णो धेनवस्तस्या गृहे ऽभूवन्महस्रगाः ॥ ११ ॥
 आजन्मापि हि या तस्यो जोर्णे तार्णे कुटीरके ।
 मौधं माकारयदेदोमत्तवारणबन्धुरम् ॥ १२ ॥
 जिज्ञौव या परगृहगोमयत्यागकर्मणा ।
 पाञ्चान्य इव तां दाम्यः स्तम्भलगाः सिषेविरे ॥ १३ ॥
 खगामचिन्तया दौना सर्वदापि बभूव या ।
 मा दौनोद्धारमारुहे मयदा यक्षः क्षया ॥ १४ ॥
 तां बुद्धिमयदं दृष्ट्वा मिद्धिः मंजातमत्तरा ।
 अचिन्तयत्कृतो ऽमुष्याः संपन्ना मयदौदृशा ॥ १५ ॥
 भवत्वस्याः सखौत्वेन मदा विश्वासभागहम् ।
 प्रक्ष्यामि तदिमामेव कृत्वा चाटुशतान्यपि ॥ १६ ॥
 इति बुद्धिमतो मिद्धिः प्रययौ बुद्धिमन्त्रिधौ ।
 बुद्ध्या प्रियमखौत्युच्चैः सत्तन्त्रमुवाच सा ॥ १७ ॥
 विभवस्ते भगिन्येष कुत आगादचिन्तितः ।
 चिन्तामणिरिव प्राप्तो वैभवेनानुमीयते ॥ १८ ॥
 किं ते राजप्रमादो ऽभूत्तृष्ठा वा कापि देवता ।
 नञ्च किञ्चिन्निधानं वा रमो वा माधितस्त्वया ॥ १९ ॥
 मयदत्या त्वयाभूवमहं मयदतो सखि ।
 अद्य दारिद्र्यदुःखाय मया दत्तो जन्माञ्जलिः ॥ २० ॥
 अहं त्वं त्वमहं प्रीत्या भेदो देहे ऽपि नावयोः ।
 आवयोर्न मिथोऽकथं कथयद्विद्विरियं कुतः ॥ २१ ॥

अबुध्यमाना तद्भावं बुद्धिराख्याययातयम् ।
 यथा क्षाराधितो यक्षो यथा च स ददौ श्रियम् ॥२०॥
 सिद्धिर्दधौ च तच्छ्रुत्वा साधु साधु ममापि हि ।
 विभवोपार्जनोपायो निरपायो भविष्यति ॥२१॥
 सविशेषममुष्या हि यक्षमाराधयाम्यहम् ।
 सविशेषा यथा सम्पदपि संपद्यते मम ॥२४॥
 अथार्थमिदुये मिद्धिर्बुद्धिर्दर्शितया दिशा ।
 आराधयितुमारेभे यक्षमेवमहर्निशम् ॥२५॥
 खटिकाधातुभिर्देवकुलमोपानमालिकाम् ।
 यक्षस्य मण्डयामास भक्त्या विविधभक्तिभिः ॥२६॥
 नित्यं खल्लिकरेखाभिर्यक्षाङ्गणमभूषयत् ।
 भक्तिप्रकाराङ्कर्तव्याङ्गणयन्तौव तस्मिन्नान् ॥२७॥
 स्वयं पानौयमानौय रूपयामास सा स्वयम् ।
 यत्नं कक्षौकतोपास्तिनियमा प्रतिवासरम् ॥२८॥
 बिल्वपत्रकरवौरतुल्यसौकुलकादिभिः ।
 सा यत्नं पूजयामास चिमन्ध्यां स्वयमाहूतेः । २९॥
 एकभक्तोपवासादितत्परा यक्षवेश्मनि ।
 उवासाहर्निशं यक्षाभियोग्ययन्तौव सा ॥३०॥
 एवमाराधितो ऽत्यन्तं स यक्षः सिद्धिमभ्यधात् ।
 तुष्टो ऽस्मि ते महाभागे प्रार्थयस्व यदिच्छसि ॥३१॥
 साद्य विज्ञपयामास यक्षमक्षौणसम्पदम् ।
 मत्सख्या यत्नया दत्तं देहि तद्भिगुणं मम ॥३२॥

एवं भविष्यतीत्युक्त्वा भोजयन्स्तिरोदधे ।
 सिद्धिरप्यभवदुद्धेरधिकर्द्धिः क्रमेण तु ॥ २३ ॥
 बुद्धिर्बुद्ध्याधिकर्द्धिं तां यत्नमाराधयत्पुनः ।
 यत्नो ऽपि प्रत्यहं तस्यै ददौ तद्विगुणं धनम् ॥ २४ ॥
 सिद्धिराराधयन्तं तस्यास्य स्वर्धया पुनः ।
 यत्ने तुष्टे ऽतिदृष्टात्मा चिन्तयामास चेतमि ॥ २५ ॥
 यत्किञ्चित्प्रार्थयिष्ये ऽहं ब्रूयं यत्नात्प्रसेदुषः ।
 यत्नमाराध्य तद्विद्विगुणं प्रार्थयिष्यते ॥ २६ ॥
 तस्मात्किमपि तद्याचे यत्तु दिगुणमर्थितम् ।
 अपकाराय जायेत बुद्धेर्बुद्धिस्तदा हि मे ॥ २७ ॥
 इत्ययाचत सा यत्नमस्येकं मम काणय ।
 एवमस्त्विति यत्नोक्ते मद्यः काणा बभूव च ॥ २८ ॥
 यत्नो ऽधिकं किमप्यस्या भूयो ऽपि प्रददाविति ।
 तमेवाराधयामास बुद्धिस्तद्विगुणार्थिनौ ॥ २९ ॥
 प्रसन्नात्प्रार्थयान्तके यत्नाद्बुद्धिरपौदृशम् ।
 सिद्धेर्यद्भवता दत्तं देहि तद्विगुणं मम ॥ ३० ॥
 एवमस्त्विति यत्नो ऽपि प्रणिगद्य तिरोदधे ।
 सापि तत्कालमन्वाभूत् सुधा दैवतं वचः ॥ ३१ ॥
 एवं हि बुद्धिश्चरित्रा पूर्वाप्तयापि सम्पदा ।
 अदृष्टातिष्ठोभपरा खं खेनैव व्याश्रयत् ॥ ३२ ॥
 मानुषाश्रयमासाद्य त्वंमपौष्णस्त्वितिश्रियम् ।
 तस्या अन्वस्त्वविराद्याः प्रतिरूपो भविष्यमि ॥ ३३ ॥

जम्बूनामाप्यभिदधे नाहसुत्पथगाम्यहो ।
 जात्याश्च इव देवानांप्रिये तस्य कथां शृणु ॥ ४ ४ ॥
 जितशत्रुः प्रतापेन वसन्तपुरपत्तने ।
 जितशत्रुरभद्राजा राजमानो ऽद्भुतश्रिया ॥ ४ ५ ॥
 तस्य चोर्वीपतेः श्रेष्ठो श्रेष्ठो धौधनशालिनाम् ।
 जिनदाम इति ख्यातो ऽभवदिश्यासभाजनम् ॥ ४ ६ ॥
 अन्यदा लक्षणधराश्वेवन्तस्यात्मजानिव ।
 राज्ञः प्रादर्शयन्नश्वकिशोरानश्वपालकाः ॥ ४ ७ ॥
 तदाश्वलक्षणविदामादिदेश विशाम्यतिः ।
 के के ऽस्या लक्षणेः कैः कैः संपूर्णा इति शंसत ॥ ४ ८ ॥
 एकमश्वकिशोरं ते शास्त्रोक्तैरश्वलक्षणैः ।
 लक्षितं क्षितिनायाय कथयामासुरित्यथ ॥ ४ ९ ॥
 श्वसौ वृत्तखुरः सन्धस्सन्धिर्जहाखुरान्तरे ।
 निर्मांसजानुजङ्घास्यः कुक्षितोस्तकन्धरः ॥ ४ १० ॥
 पङ्कजामोदिनिःश्यासः क्षिग्धरोमा पिकस्त्रनः ।
 मल्लिकाचो लघुसन्धश्चवणो लम्बकेशरः ॥ ४ ११ ॥
 पञ्चभद्रो गूढवंशः पृथुः स्कन्धादिमग्नके ।
 उरस्यादिभ्रुवावर्तदश्वकेशोपशोभितः ॥ ४ १२ ॥
 बुध्रावर्तादिभिर्दुष्टैरावर्तैः परिवर्जितः ।
 क्षिग्धदन्तः किशोरो ऽयं पुंष्णाति स्वामिनः श्रियम् ॥ ४ १३ ॥
 ॥ चतुर्भिः कलापकम् ॥

राजापि हि स्वयं विशो विज्ञायाश्च तथैव तम् ।
 स्वयमानर्चं सर्वाङ्गं घुसृणाविलवारिणा ॥५४॥
 पुष्पपूजां वस्त्रपूजां कृत्वा तस्याय वाजिनः ।
 नृपतिः कारयामास सवणोत्तारणादिकाम् ॥५५॥
 अचिन्तयच्च को ह्येनं तुरङ्गं रचितुं क्षमः ।
 प्रायेणापायवज्जलाप्येव रत्नानि भृतले ॥५६॥
 यद्वा ममानुरक्तो ऽस्ति सदा विश्रम्भभाजनम् ।
 श्रावको जिनदामाख्यः प्रख्यातः श्रावकव्रतः ॥५७॥
 बुद्धिमान्स्नामिभक्तस्य प्रमादपरिवर्जितः ।
 स एवेदृशरत्नस्य न्यासपाचलमर्हति ॥५८॥
 जिनदाममथाङ्गस्य सप्रसादं समादिशत् ।
 रत्नणीयो ममात्मेवाश्रयिगोस्त्वया ह्ययम् ॥५९॥
 प्रमाणमादेश इति जिनदामो ऽभिधाय च ।
 क्षिन्ये तमश्वं खगृहे पदातिपरिवारितम् ॥६०॥
 स्थानमश्रयिगोस्त्वया क्षिप्रकोमलवाणुकम् ।
 सुषदं कारयामास स गङ्गापुलिनोपमम् ॥६१॥
 पञ्चान्यरजस्कानि खादूनि हरितानि च ।
 तृणानि चारयामास तमश्वं स्वयमेव सः ॥६२॥
 भूप्रदेशे सिकतिले लोष्टकष्टकवर्जिते ।
 सुखरज्जौ स्वयं धृत्वा वेष्टयामास तं हयम् ॥६३॥
 सुगन्धिभिस्तु स्नानीयेः पानीयेरेकतप्तकैः ।
 तं स्वयं क्षपयामास स्वयं सखौ यदा तदा ॥६४॥

नौदङ् न वेत्यनुदिनं तमशं स परौचितुम् ।
 स्त्रयं पर्यस्य पर्यस्यापश्रुत्तन्नेत्रपद्मणौ ॥६५॥
 स्त्रयमाकङ्क्ष्य गमयन्मुखं प्रथमधारया ।
 निन्ये पयः पारयितुं तं सरस्यनुवामरम् ॥६६॥
 सरोरुहान्तरे चाभूज्जिनायतनमुच्चकैः ।
 संसाराभ्येरन्तरौपमिवाक्रान्तं न तेन यत् ॥६७॥
 मा भृदर्हद्गृहावज्ञेत्यश्वारूढो ऽपि तत्सुधीः ।
 त्रिः प्रदक्षिणयामास यानायानपि सो ऽन्वहम् ॥६८॥
 अश्वारूढो ऽथवन्दिष्ट स देवं देवतत्त्ववित् ।
 प्रमादो मा स्म भृदस्येत्युत्तीर्थं प्राविशन्न तु ॥६९॥
 एवं च जिनदामस्तं तथा हयमश्विचयत् ।
 यथा सरो रूढं चैत्य विना नान्यत्र सो ऽगमत् ॥७०॥
 यथा यथा स वट्टधे ऽश्वकिशोरः शनैः शनैः ।
 तथा तथा वट्टधरे मन्थदो नृपवेश्मनि ॥७१॥
 तस्य चाश्वकिशोरस्य प्रभावेण स भूप्रभुः ।
 उल्लिष्टो ऽभृदशेषाणां राज्ञामाज्ञाशतक्रतुः ॥७२॥
 ते त्वाज्ञाकरणोद्दिग्ना दध्युरेवं महौभुजः ।
 हार्यो मार्यो ऽथवाश्वो ऽयं यत्प्रभावादयं जिताः ॥७३॥
 तस्याश्वस्य तथा कर्तुमशक्तेषु तु राजसु ।
 एकस्य मन्त्रौ सामन्तस्थोश्च धौगर्वपर्वतः ॥७४॥
 अहं केनाप्युपायेन तं हरिष्यामि वाजिनम् ।
 दुष्करं किमुपायस्योपायशक्तेर्हि नो मितिः ॥७५॥

एवं कुर्विति सामन्तेनाप्यादिष्टः स धीनिधिः ।
 मायया आवकीभूयागादसन्तपुरे पुरे ॥ ७६ ॥
 तत्र चैत्यानि वन्दित्वा मुनौन्सुविहितानपि ।
 जिनदासगृहे गत्वा गृहचैत्यमवन्दत ॥ ७७ ॥
 आवकवन्दनेनाथ जिनदासमवन्दत ।
 मयूरव्यंसकत्वेन आवकत्वं स दर्शयन् ॥ ७८ ॥
 अभ्युत्थायथ वन्दित्वा तं साधर्मिकवत्सलः ।
 जिनदासः पर्यष्टकुतो ऽभ्यागाम्यहाशयः ॥ ७९ ॥
 कपटआवको ऽप्युचै संसारे ऽहं विरक्तिभाक् ।
 न चिरात्प्रजिज्यामि गार्हस्थ्येन कृतं मम ॥ ८० ॥
 तौर्थायाचां तु निमांय निमांयो धर्मवान्भवः ।
 आदास्ये सुगुरोः पार्श्वे प्रभवत्पुत्रतं व्रतम् ॥ ८१ ॥
 जगाद जिनदासो ऽपि महात्मन्भागतं तव ।
 समानशीलयोः सन्तु धर्मगोष्ठीसुखानि नौ ॥ ८२ ॥
 तथेति प्रतिपेदानं दानशौण्डः सधर्मिषु ।
 तं प्रीत्याक्षपयन्मायाआवकं निजबन्धुवत् ॥ ८३ ॥
 अपि ज्ञानप्रयत्नेन निर्मलौकतकुन्तलान् ।
 कच्छरौप्यमलिनांस्तस्य मूर्धन्यकारयत् ॥ ८४ ॥
 सामन्तमन्त्रिणस्तस्यालेख्यालिखितमन्त्रिमम् ।
 सुमनोदामगर्भं च धर्म्मिन् मूर्ध्निबन्धयत् ॥ ८५ ॥
 तदङ्गमङ्गरागेण व्योत्प्लासन्नङ्गधारिणा ।
 अचर्चयत्सुरभिणा चान्दनेनातनीयया ॥ ८६ ॥

निर्दग्धागृहकपूर्वकस्तुरीवासितान्यथ ।

वस्त्राणि धर्मबन्धुं तं धर्मधौः पर्यधापयत् ॥८७॥

लेह्यचूष्यपेयास्त्राद्यह्यां रमवतीमथ ।

जिनदामस्तस्मिन् चणेन निरपौपदत् ॥८८॥

आसितो जिनदासेन हंसरोमासने ऽथ सः ।

अभोजि विविधेर्भोज्यैर्विलुण्ठ्यन्नानिलम् ॥८९॥

भोजनानन्तरं कृद्वावकेण दुरात्मना ।

महात्मा जिनदासो ऽथ प्रारभे धर्मसङ्कथाम् ॥९०॥

स्वजनो जिनदामस्य तदैको ऽभ्येत्य चावदत् ।

कस्ये कन्याणकार्येणोपेहि बन्धो मदोकमि ॥९१॥

अहोरात्रं च सकलं स्यातव्यं तच्च हि त्वया ।

कन्याणकुशलो ऽसि त्वं कन्याणं किं त्वया विना ॥९२॥

आमेत्युदित्वा स्वजनं जिनदासो विसृज्य तम् ।

तं मायाश्रावकमृजुव्याजहारातिहारगैः ॥९३॥

अवश्यमेव गन्तव्यं मया स्वजनवेश्मनि ।

मद्गृहं तद्गृहमिदं त्वया रक्ष्यं गते मयि ॥९४॥

आमेति प्रतिपेदे च स कूटश्रावको हसन् ।

जगाम जिनदामस्तु विश्वस्तत्तच्च दुर्मतौ ॥९५॥

तस्मिंश्च दिवसे कौमुद्युत्सवो ऽभूत्प्रह्वान्तपुरे ।

इक्षौमपूर्वकं पौरवधूरासकलासकः ॥९६॥

रजन्यां च जनपदे कौमुदौमहदुर्मदे ।

स मायाश्रावको ऽग्रङ्गं तमादायाश्चमयथीत् ॥९७॥

चक्षो ऽपि सो ऽर्हच्चैत्यस्य विधाय चिः प्रदक्षिणाम् ।
 जगाम वार्धमाणो ऽपि तस्मिन्सरसि नान्यतः ॥८८॥
 व्यावृत्तः सरमस्यागात्तदेवायतनं पुनः ।
 ततो ऽपि च यथौ गेहे सो ऽसौ नान्यत्र कुचषित् ॥८९॥
 स दुःशामन्तसत्त्वो ऽन्यत्राशं नेतुमौश्वरः ।
 न यावदभवत्तावदिभाति स्म विभावरो ॥९०॥
 पलायिष्ट स दृष्टात्माभ्युदितश्च दिवाकरः ।
 तदा च जिनदामो ऽपि न्यवर्तत गृहं प्रति ॥९०॥
 आगच्छस्मिन्नामस्याश्रौषीज्जनमुखादिदम् ।
 वाहितः सकलां रात्रिं तवाश्वः कौमुदौमहे ॥९१॥
 किमेतदिति मंभ्रान्तो जिनदामो ऽप्यगाद्गृहम् ।
 ददर्श चाश्वं तं आन्तं चामं खेदमस्त्रीममम् ॥९२॥
 दिव्याश्वो ऽस्येष हा धर्मच्छलेन च्छलितो ऽस्येषम् ।
 इति हर्षविषादाभ्यां मद्यः स परिषस्त्रजे ॥९३॥
 ररञ्च जिनदामो ऽश्वं सविशेषं तदादि तम् ।
 व्यत्यथं न जगामेति स हि प्रियतरो ऽभवत् ॥९४॥
 तमश्वमिव मां को ऽपि नोत्यथं नेतुमौश्वरः ।
 तत्पन्थानं न हास्यामि परलोकसुखावहम् ॥९५॥
 कलकश्रौरधोवाच सहासं प्रेमबन्धुरम् ।
 ग्रामकूटसुत इव मा त्वं स्नामिच्छडो भव ॥९६॥
 तथाहि ग्राम एकस्मिन् ग्रामकूटसुतो ऽभवत् ।
 एको विपक्षपिढको ऽत्यन्तदुःखितमादकः ॥९७॥

तमुचे हृदती माता त्वं हि कापुरुषायणीः ।

विना परकथां नान्यत्कर्म ते प्रतिवासरम् ॥१०८॥

अजौवद्भवमायेन पिता ते व्यवसायवान् ।

आरब्धं च व्यवसायं सर्वदा निरवाहयत् ॥११०॥

त्वं जातु नोपक्रमसे व्यवसायं युवापि हि ।

आरब्धव्यवसायस्य निर्वहे तु कथैव का ॥१११॥

समानवयसस्ते हि जीवन्ति स्तेन कर्मणा ।

पद्मशण्ड इव भ्रास्यन्निष्कर्मा त्वं न लज्जसे ॥११२॥

दारिद्रेण मदीयेन विभर्ष्युदरमण्डः ।

उदरे च मृते कोग्रो मृत इत्येव मन्यसे ॥११३॥

पुत्रः प्रोवाच हे मातर्नातः परमनर्गलः ।

भविष्यामि करिष्यामि खल्वर्थापात्रनोद्यमम् ॥११४॥

व्यवसायमुपक्रान्तमर्थोपार्जनहेतवे ।

निर्वाहयिष्ये हे मातरनिर्विणः पिता यथा ॥११५॥ •

तस्यान्यदा ग्रामपर्वशुपविष्टस्य पश्यतः ।

अनग्न्यङ्गामहखरस्तोटीयत्वाङ्घ्रिवन्धनम् ॥११६॥

खरमुल्लयन्तं तमम्बधावच भामहः ।

धारयितुमसमर्थश्चोर्ध्वबाह्वरदो ऽवदत् ॥११७॥

भो भो ग्राममभासौनाः सर्वे ऽपि ग्रामदारकाः ।

यः को ऽपि शक्नो वो मध्ये य मे धरतु रासभम् ॥११८॥

ग्रामकूटसुतो ऽयस्य लाभं तस्मादिष्टिन्तयन् ।

धावित्वा तं खरं पुष्के वृक्षे फलमिवापहीत् ॥११९॥

लोकैः स वार्यमाणो ऽपि यावत्तं नामुचत्स्वरम् ।

तावत्तत्क्षरणाघातभग्नदन्तो ऽपतद्भुवि ॥ १२० ॥

तस्मान्नाथ त्वमथेवमसङ्गहमनुसृजन् ।

न ज्ञायते किमपि यत्फलमामादयिष्यसि ॥ १२१ ॥

जगद् जम्बूनामाथ स्मितविष्कुरिताधरः ।

स्वकीयकार्ययत्निलः मोक्षक इव नास्म्यहम् ॥ १२२ ॥

तथाहि भुक्तिपालस्यैकस्याभृहोटिकोत्तमा ।

स्वयं स पुत्रौमिव तामलालयदपालयत् ॥ १२३ ॥

प्रत्यजागरयत्तां तु घृतैल्लौदनादिभिः ।

पुमांसं मोक्षकं नाम समादिश्याद्यहदिदम् ॥ १२४ ॥

स्वादु स्वादु यदर्वत्यै भं ज्यं स्माप्नोति मोक्षकः ।

किन्निदं ददौ तस्यै शेषं तु च्छुजे स्वयम् ॥ १२५ ॥

मोक्षको ऽप्यर्जयमाम चिर वञ्चनया तथा ।

ऋषवाजीवविषयं कर्मैर्चराभियोगिकम् ॥ १२६ ॥

प्रपद्य कालधमे य तेन वञ्चनकर्मणा ।

मूढः पान्य इवारण्ये ऽभ्रान्मत्तिथ्यंगतौ चिरम् ॥ १२७ ॥

चित्तिप्रतिष्ठे नगरे सोमदत्तदिजन्मनः ।

सूनुः मोक्षकजीवो ऽभृत्सोमश्रौकुचिजो ऽन्यदा ॥ १२८ ॥

मृत्वार्वतौ भवं भ्रात्वा तस्मिन्नेव पुरोत्तमे ।

पुत्रौ कामपताकाया गणिकाया च जायत ॥ १२९ ॥

मातरपितराभ्यां च पोष्यमाणः स मानवः ।

क्रमेण यौवनं प्रापाप्रमत्तः कणभिषया ॥ १३० ॥

धार्यमाणा वदयाये धात्रीभिर्हारयष्टिवत् ।
 गणिकादहिता सापि क्रमेण प्राप यौवनम् ॥ १ २१ ॥
 नपुःपावनयोस्तस्या रूपयौवनयोरभूत् ।
 भृशभ्रूषणतात्यन्तं तुल्यैव हि परस्परम् ॥ १ २२ ॥
 मिथश्च यामतङ्गणाः स्पर्धमाणा मद्दृष्टयः ।
 चामज्ज्वल भृशं तस्यां मानत्यामिव घटपदाः ॥ १ २३ ॥
 तस्यामत्यन्तमामक्तः सोऽपि ब्राह्मणदारकः ।
 मिषेवे शेव तद्भारं कामः सर्वकषः खलु ॥ १ २४ ॥
 राजामात्यश्रेष्ठिपुत्रादिभिः सह मद्दृष्टिभिः ।
 क्रीडन्ती तमवज्ञासौत्तां दृष्ट्वेव जिजीव सः ॥ १ २५ ॥
 सा तु संभावयामास दरिद्रं न दृशापि तम् ।
 गणिकानां स्वभावोऽयं रागो धनिनि नाधने ॥ १ २६ ॥
 स ब्राह्मणकुमारोऽपि मारमार्गणदारितः ।
 तत्कर्मकरतां भेजे तत्पार्थं ह्यतुमचमः ॥ १ २७ ॥
 स चक्रे कृषिकर्माणि मारण्यं वार्युदञ्चनम् ।
 कणपेषणमन्यस्य तस्याकृत्यमभूच्छहि ॥ १ २८ ॥
 स तु निःसार्यमाणोऽपि निरसार्थी च तद्गृहात् ।
 तृष्णां बुभुक्षां न्यङ्कारं संसेहे ताडनाद्यपि ॥ १ २९ ॥
 तद्युष्मास्वर्तरीप्रायास्वहं कर्माभियोगिकम् ।
 नार्जयिष्यामि स इव हतं वो युक्तिकल्पनैः ॥ १ ३० ॥
 ततः कमलवत्पुष्पे हे नाथ कमलानन ।
 मामाहमशकुनिवन्मा त्वं माह्निको भव ॥ १ ३१ ॥

तथास्त्रिकः पुमान्देशान्तरे दुर्भिक्षपीडितः ।

चचाल खजनं हिला सार्थन महता सह ॥ १ ४ २ ॥

एकस्यां च महाटव्यां सार्थं आवासिते सति ।

आहृतं दणकाष्टादि स एको ऽपि विनिर्यथौ ॥ १ ४ ३ ॥

तदा च सुप्रस्थाप्राप्त्यात्यक्ष्येको वनगच्छरे ।

दन्तलगाभिषखण्डान्यादायारोहदं द्विपम् ॥ १ ४ ४ ॥

मा साहसमिति मुक्तः स भण्णामसखादकः ।

प्रकुनिस्तेन जगदे पुद्गलेण सविस्मयम् ॥ १ ४ ५ ॥

रौषि मा साहसमिति व्याघ्रास्यान्मांसमस्ति च ।

सुग्धस्त्वं दृश्यसे वाचो ऽनुरूपं कुद्गसे न च ॥ १ ४ ६ ॥

हिला साचाङ्गवसुखं तददृष्टसुखेच्छया ।

तपस्विकौर्षुस्त्वमसि मासाहसखगोपमः ॥ १ ४ ७ ॥

जम्बूरभिदधे स्मिता न मुष्णामि भवद्गिरा ।

नहि भ्रष्टास्यहं स्वार्याज्जानानस्त्रिसहस्रकथाम् ॥ १ ४ ८ ॥

क्षितिप्रतिष्ठे नगरे जितशत्रोर्महीपतेः ।

पुरोधः सोमदत्तो ऽभ्युत्सर्वचाप्यधिकारकृत् ॥ १ ४ ९ ॥

तस्य मित्रमभूदेकं सहमित्रो ऽभिधानतः ।

सर्वत्र मिलितः पानखादनादिभिरैक्यवान् ॥ १ ५ ० ॥

पर्वमित्रो ऽभिधानेन तस्याभूदपरः सुहृत् ।

आगतेषुसुखेन सन्मान्यो नान्यदा पुनः ॥ १ ५ १ ॥

प्रणाममित्रनामाभ्युत्सुहृत्तस्य द्वितीयकः ।

यथादर्शनमाकापमाचोपकृतिभाजनम् ॥ १ ५ २ ॥

पुरोधसो ऽन्यदा तस्य काष्यागमि समागते ।
 कुपितस्तं न्यजिष्ठचद्रूपतिष्ठण्डग्रामनः ॥ १५३ ॥
 विज्ञाय तदभिप्रायं राचावेव पुरोहितः ।
 मित्रस्य सहमित्रस्य सदनं दैन्यभाग्ययौ ॥ १५४ ॥
 ममाद्य दृष्टो राजेति कथयित्वा पुरोहितः ।
 तमुचे त्वद्गृहे मित्र गमयाम्यशुभां दशाम् ॥ १५५ ॥
 हे मित्र ज्ञायते मित्रमापत्काले ह्युपस्थिते ।
 खगृहे गोपयित्वा मां तन्मैत्रीं च कृतार्थय ॥ १५६ ॥
 सहमित्रो जगादैवं मैत्रीं मम्यति नावयोः ।
 तावदेवानयोर्मैत्रीं यानद्वाजभयं नहि ॥ १५७ ॥
 त्वं ममाप्यापदे राजदूषितो मद्गृहे वसन् ।
 ऊर्णायुं ज्वलदूर्णं हि क्षिपेत्को ऽपि न वेश्मनि ॥ १५८ ॥
 तवैकस्य कृते नाहमात्मानं मकुटुम्बकम् ।
 अनर्थं पातयिष्यामि व्रजान्यत्रास्तु ते शिवम् ॥ १५९ ॥
 एवं च सहमित्रेण सोमदत्तो ऽपमानितः ।
 पर्वमित्रस्य मित्रस्य त्वरितं सदनं ययौ ॥ १६० ॥
 राज्ञो ऽप्रसाददृष्टान्तं पर्वमित्रस्य स द्विजः ।
 तथैव कथयामास तदाश्रयकृताश्रयः ॥ १६१ ॥
 पर्वमित्रो ऽपि तत्पर्वमैत्र्या निष्कयकाम्यया ।
 महत्या प्रतिपत्त्या तं ददर्शैवमुवाच च ॥ १६२ ॥
 त्वया पर्वस्त्रनेत्रेषु तैस्त्रैः सन्धाषणादिभिः ।
 स्नेहप्रकारैर्मन्त्राणां अपि क्रीताः सखे भ्रुवम् ॥ १६३ ॥

न भवामि तव भ्रातर्यदि व्यसनभागभाक् ।
 कौलीनं मे कुलीनस्य तदानौमुपतिष्ठते ॥ १६४ ॥
 किं तु त्वग्नीतिविवशोऽनर्थमप्यात्मनः महे ।
 कुटुम्बमपि मेऽनर्थं गच्छेदिति तु दत्तम् ॥ १६५ ॥
 कुटुम्बमपि मे प्रेयः प्रेयांस्तुमपि हे सखे ।
 किं करोमि द्विधाचित्त इतो व्याघ्र इतस्तटौ ॥ १६६ ॥
 डिम्बरूपैरहं क्षामि सकौटकपलाशवत् ।
 तस्मात्तेभ्योऽनुक्रम्यस्व स्वस्ति तेऽन्यत्र गम्यताम् ॥ १६७ ॥
 सत्कृत्यापि हि तेनैवं पुरोधः स निराकृतः ।
 निर्ययौ तद्गृहाद्वैवे दष्टं पुत्रोऽपि दृश्यते ॥ १६८ ॥
 आश्वत्थं चानुगम्य पर्वमित्रे गते मति ।
 दधौ पुरोधः दुःप्रापरोधा व्यसनवारिधिः ॥ १६९ ॥
 मया यथोरुपहतं परिणामस्तयोरयम् ।
 तद्गुवांस्यधुना दौनः कस्याहं पारिपार्थिकः ॥ १७० ॥
 अद्य प्रणाममित्रस्य यामि मित्रस्य मन्त्रिणौ ।
 तत्रापि नास्ति प्रत्याशा प्रीतिस्तस्मिंश्च वाक्पथौ ॥ १७१ ॥
 यदा विकल्पेः पर्याप्तमाप्तः सोऽप्यस्ति मे मनाक् ।
 प्रेक्षे तमपि कस्यापि कोऽपि स्यादुपकारकः ॥ १७२ ॥
 इति प्रणाममित्रस्य मित्रस्य मदनं ययौ ।
 सोऽथाभ्यागतमात्रं तमभ्युदय्याल्लताञ्जलिः ॥ १७३ ॥
 उवाच च स्वागतं वः किमवस्था व ईदृशी ।
 प्रयोजनं मया किं वो ब्रूत यत्करवाण्यहम् ॥ १७४ ॥

पुरोधा राजवृत्तान्तमाख्याय तमदो ऽवदत् ।

त्यक्षामि भीमां राज्ञो ऽस्य साहाय्यं कुरु मे सखे ॥१७५॥

सो ऽप्युवाच प्रियालापैरधमर्णो ऽस्मि ते सखे ।

हृत्वा साहाय्यमधुना भविष्याम्यनृणस्तव ॥१७६॥

मा भेषोरेष ते पृष्ठरक्षो ऽहं मयि जीवति ।

न कश्चिदोश्ररः कर्तुं लट्रोम्णो ऽपि हि विप्रियम् ॥१७७॥

• पृष्ठोत्तंसिततूणैरो ऽधिज्योक्तशरामनः ।

प्रणाममिचो ऽग्रे चक्रे निःशङ्कन्तं पुरोहितम् ॥१७८॥

ययौ पुरोहितस्तेन सह स्थानं समौहितम् ।

अश्वभृच्च निराशङ्कस्तत्र वैषयिकं सुखम् ॥१७९॥

अत्र चोपनयो जीवः सोमदत्तस्य सन्निभः ।

सहमित्रस्य मित्रस्य तुल्यो भवति विग्रहः ॥१८०॥

विग्रहो ऽयं कर्मराजकृतायां मरणापदि ।

सत्प्रतो ऽपि हि जीवेन सह नैति मनागपि ॥१८१॥

पर्वमित्रसमानाश्च सर्वे स्वजनबान्धवाः ।

अगानक्ष्वरं गत्वा निवर्तन्ते हि ते ऽखिलाः ॥१८२॥

प्रणाममित्रसदृशो धर्मः शर्मनिबन्धनम् ।

यः परचापि जीवेन गच्छता सह गच्छति ॥१८३॥

तदैहलौकिकसुखास्वादमूढो मनस्विनि ।

परलोकसुखं धर्मे नोपेक्षित्ये मनागपि ॥१८४॥

अयश्रीसाम्बधान्नाय तुण्डताण्डवधौनिधे ।

नागश्रीवन्मोहयसि परं कूटकयानकैः ॥१८५॥

तथाहि रमणीयाख्ये पुरे राजा कथाप्रियः ।
 वारंवारेण पौरैश्चोऽचौक्यमत्यहं कथाम् ॥१८६॥
 तत्र चासीत्युरे विप्र एको दारिद्र्यविद्रुतः ।
 भ्रात्वा भ्रात्वाखिलदिनं सोऽग्नौवत्कणभिचया ॥१८७॥
 अन्यदा तस्य विप्रस्य निरक्षरशिरोमणेः ।
 कथाकथनवारोऽभूच्चिन्तयामास चेतसि ॥१८८॥
 सन्निपातवतीवेयं स्तनामकथनेऽपि हि ।
 जिह्वा स्वलति मे नित्यं का कथाकथने कथा ॥१८९॥
 कथां कथयितुं नाहं जानामीति यदि ब्रूये ।
 तत्कारामन्दिरं नीये का गतिर्मे भविष्यति ॥१९०॥
 कुमारो दहिता तस्य तं चिन्ताम्लपिताननम् ।
 दृष्ट्वा पप्रच्छ का चिन्ता तस्या हेतुं जगौ च सः ॥१९१॥
 दहितोवाच मा तात चिन्तामन्तानभाग्यव ।
 त्वदीये वारके गत्वा कथयिष्याम्यहं कथाम् ॥१९२॥
 इति खाला परिहितश्चेतवन्ता नृपान्तिके ।
 गत्वा जयाशिषं दत्त्वा नृपं सोचे कथां शृणु ॥१९३॥
 राजापि तस्यास्तादृचनिःसोभलेन विस्मितः ।
 उत्कण्ठोऽभूत्कथां श्रोतुं गीतिं मृग इवोच्चकैः ॥१९४॥
 साय्यारेभे कथयितुमिहैव नगरे दिजः ।
 नागशर्माग्निहोत्र्यन्ति कणभिचैकजीविकः ॥१९५॥
 सोमश्रीरस्ति तद्गार्था तस्या उदरभूरहम् ।
 नागश्रीनांम दहिता क्रमेणाग्नास्ति धौवनम् ॥१९६॥

पितृभ्यां च प्रदत्ताहं वट्टाय द्विजसूनुवे ।

सम्यदामनुरूपो हि स्त्रीणां संपद्यते वरः ॥ १८७ ॥

प्रयोजनेन केनाप्यौदाहिकेनान्यदा मम ।

अयातां पितरौ ग्रामं मां मुक्तेकाकिनीं गृहे ॥ १८८ ॥

ग्रामान्तरं च पितरौ यस्मिन्नेव दिने गतौ ।

तस्मिन्नेव दिने श्रृंगारोद्दिप्रचट्टः म मङ्गुहे ॥ १८९ ॥

स्वमण्डनसारेण विनापि पितरौ तदा ।

तस्याकार्षमहं स्नानभोजनादिभिरौचितौम् ॥ १९० ॥

खट्वाप्रस्तरणं चैकं गृहमवस्वमात्मनः ।

शयनाचार्ययामि स्म तस्याहं दिवसात्यये ॥ १९१ ॥

ततो मया चिन्तितं च पर्यङ्को ऽस्य समर्पितः ।

गृहोर्वी च लुल्लङ्घ्योकरा तस्यां शये कथम् ॥ १९२ ॥

तद्विभ्यतौ भृशयनाच्छये ऽस्य शयनौयके ।

निशि नौरभ्रतमसि न हि द्रक्ष्यति को ऽपि माम् ॥ १९३ ॥

अस्त्राणामिति तत्रैव निर्विकारेण चेतसा ।

मदङ्गस्यर्गमामाद्य म त्वभ्रमदनातुरः ॥ १९४ ॥

द्विधा क्षोभेण विषयनिरोधेन च तस्य तु ।

मद्यः शूलं समुत्पन्नं विपन्नमद्रुजा च मः ॥ १९५ ॥

अचिन्तयं च भौताहं परासुमवलोक्य तम् ।

मम दोषेण पापायाः प्राषटेष मृतिं द्विजः ॥ १९६ ॥

कस्याद्य कथयाम्येवं क उपायः करोमि किम् ।

एकाकिनी कथं चासुं गृह्णासि.सारयाम्यहम् ॥ १९७ ॥

इत्यहं खण्डशो ऽकार्षं कृष्णण्डमिव तदपुः ।

गतं खनित्वा तत्रैव न्यधामय निधानवत् ॥ १०८ ॥

पूरयित्वा च तं गतं सुषमौहृत्य चोपरि ।

अमार्जयमलिन्यं च ज्ञायते न यथा हि तत् ॥ १०९ ॥

पुष्पैर्गन्धैश्च धूपैश्च स्यात् तदासितं मया ।

यामान्तराच्च पितरावागतौ स्तो ममाधुना ॥ ११० ॥

राजाण्युवाच यदिदं कुमारि कथितं त्वया ।

तत्सर्वमपि किं सत्यं ततः सा पुनरब्रवीत् ॥ १११ ॥

कथानकानि यानि त्वं शृणोष्यस्यानि पार्थिव ।

तानि सत्यानि चेदेतदपि सत्यं तदाखिलम् ॥ ११२ ॥

एवं नागश्रिया राजा यथा विस्मापितस्तथा ।

नाथ प्रतारयस्यस्मान्किं कल्पितकथानकैः ॥ ११३ ॥

जम्बूकचे प्रियाः सर्वा माहं विषयलोलुपः ।

ललिताङ्गवत्तथा चास्ति श्रीवमन्तपुरं पुरम् ॥ ११४ ॥

तत्राभृङ्गविभृतीनां वज्रायुध इवाज्ञया ।

राजा शतायुधो नाम रूपेण कुसुमायुधः ॥ ११५ ॥

तस्याभृङ्गलिता देवी देवीव ललिताकृतिः ।

कलानां सकलानामप्येकं विश्रामधाम या ॥ ११६ ॥

मत्तवारणमारुह्य स्वे विनोदयितुं दृशौ ।

सान्त्वया द्रष्टुमात्रेभं मन्त्ररत्नमधो जगम् ॥ ११७ ॥

धक्षिणेन दिग्धाममिव स्फारेण हारिणा ।

कस्तुरीपङ्क्तिश्चक्षुः सदानमिव दन्तिनम् ॥ ११८ ॥

दृषस्त्वं पृथूरस्कं पद्मोपमकरकमम् ।

ग्रीवाकरकमासुक्तजात्यकाङ्क्षभृषणम् ॥ ११८ ॥

कर्पूरपूर्णताम्बूलप्रवृद्धमुखसौरभम् ।

स्मरजैषपताकाभं तिलकाङ्क्षतालिकम् ॥ ११९ ॥

अङ्गरागच्छलान्मूले लावण्यमिव बिभ्रतम् ।

धूपायितांशुकामोदमेदुरीक्षतवर्त्मकम् ॥ १२० ॥

वपुःश्रिया श्रियो देव्या दितीयमिव नन्दनम् ।

पुमांसं सा ददर्शैकं युवानं यान्तमध्वनि ॥ १२१ ॥

॥ पंचभिः कुलकम् ॥

तद्रूपाक्षोकनोन्मत्तलोचना सा सुलोचना ।

कल्मभात्रङ्गतमनाः शालभञ्जीनिभाभवत् ॥ १२२ ॥

दध्यौ च सैवमन्योन्यदर्शिताबन्धबन्धुरम् ।

यद्येष परिरभेत स्तौजन्म सफलं तदा ॥ १२३ ॥

अहं मनोरममसुं स्वयंदूतीत्वपूर्वकम् ।

वञ्च्य गत्वाऽऽ भजे भवामि यदि पक्षिणी ॥ १२४ ॥

अचिन्त्यच्च तत्पार्श्वस्थिता चतुरचेटिका ।

नूनं दून्यच रमते स्वामिन्या दृष्टिहृषकैः ॥ १२५ ॥

ऊचे च स्वामिनि तव दून्यस्मिन्नरमते मनः ।

न चिन्मय कल्येन्दुर्गानन्दयति कोचने ॥ १२६ ॥

कलितोचे मनोऽशाधि साधु साधु मनोविणि ।

जीवामि तद्यदि भजे मनोरममसुं नरम् ॥ १२७ ॥

को ऽद्याविति ज्ञापय मां ज्ञापयित्वा तथा कुर्व ।
 यथा हि संगमय्यासुं निर्वापयसि मे वपुः ॥२१८॥
 गत्वा ज्ञात्वा च सा चेटी पुनरागत्य सत्वरम् ।
 राक्षसैश्च ज्ञापयद्वैर्यनाटकेकमज्ञानटी ॥२१९॥
 वास्तव्यः पक्ष्मे ऽत्रैव कलिताङ्गो ऽयमाख्यया ।
 समुद्रप्रियवक्त्रस्य सार्धवाक्त्रस्य मन्दनः ॥२२०॥
 सौभाग्यमन्त्रयथायं दामप्रतिकलानिधिः ।
 कुक्षौनद्य युवा चेति स्थाने स्नामिनि ते मनः ॥२२१॥
 अस्याकृत्यनुसारेण गुणानपि हि निश्चिनु ।
 यथाकृतितत्त्वा गुणा इति लोके ऽपि गीयते ॥२२२॥
 नारौख्येकामि गुणिनौ त्वं यथैव तथा नृप ।
 तद्वयोर्गुणिनोर्योगं घटयामि समादिश ॥२२३॥
 एवं कुर्विति राक्षसूचे तस्या वक्षो च तत्क्षते ।
 लेखं प्रेमाङ्कुराभ्योदपयःश्लोकाङ्कमार्पयत् ॥२२४॥
 सद्यो दास्यपि सा गत्वा दूतीकर्मैककोविदा ।
 जगद् कलिताङ्गाय कलितोपज्ञवाचिकम् ॥२२५॥
 प्रवर्त्य तद्विरसायां कलिताङ्गं चटूक्तिभिः ।
 अर्पयामास तं लेखं तस्य प्रीणयितुं मनः ॥२२६॥
 स सद्य उद्यत्युत्तकः कदम्ब इव पुष्पितः ।
 तं प्रेमव्यञ्जकं लेखं वाचयामास तद्यथा ॥२२७॥
 यदा दृष्टो ऽसि सुभंग तदाद्यपि वराण्यहम् ।
 पश्यामि तन्मयं सर्वं योगेनानुगृह्याह माम् ॥२२८॥

वाचयित्वेति तं लेखं मो ऽवादीदयि कोविदे ।

क च सान्तःपुरेवामा वणिग्मात्रः क चास्यहम् ॥२४०॥

न ह्येतच्छक्यते धर्तुं हृदये ध्रियते ऽथवा ।

न वक्तुं शक्यते तर्हि यद्रस्ये नृपयोषिता ॥२४१॥

शक्यते यदि हि स्पृष्टुं भूष्येन शशिनः कला ।

तदान्यपुंसां सम्भोगविषयो राजपत्न्यपि ॥२४२॥

दास्युवाचामहायस्य समस्तमपि दुष्करम् ।

तव लह महायस्मिन् चिन्तां सुन्दर मा कथाः ॥२४३॥

अनन्तरः परमपि मदुद्धा लमलक्षितः ।

पुष्पमध्ये स्थित इव मंचरिथस्यलं भिया ॥२४४॥

आकृष्येः समये मां मा तेनेत्युक्ता च चेटिका ।

मद्यो गत्वा तदाचख्यौ राख्यौ हर्षोच्छ्रमदभ्रवे ॥२४५॥

तत्सङ्गमं चिन्तयन्त्या ललितायास्तदाद्यपि ।

अन्यदा पत्तने कौमुद्युक्तवो ऽभून्मनोहरः ॥२४६॥

शस्यप्रशस्यस्तेवायां दग्धगण्डमरोम्भमि ।

बहिर्भूमौ यथौ राजा तदाखेटकलोलया ॥२४७॥

तदा च विजनीभूते परितो राजवेश्मनि ।

तथैव चेष्ट्या ललिता ललिताङ्गं समाकलयत् ॥२४८॥

देव्या विनोदमुद्दिश्य मा दास्यन्तःपुरे नरम् ।

नवीनयत्नप्रतिमाव्याजेन तमवोविशत् ॥२४९॥

ललिता ललिताङ्गस्य तौ चिराज्जातमङ्गमौ ।

मस्तुजाते मिथो गाढं वस्त्रौविटपिनाविव ॥२५०॥

विविदुः सौविदाश्चैवमनुमानादिकोविदाः ।

निश्चितं परपुरुषप्रवेशो ऽन्तःपुरे ऽभवत् ॥ २५१ ॥

मुषिताः स्मो वयमिति तेषां चिन्तयतामपि ।

समाप्याखेटककौडामायथौ मेदिनौपतिः ॥ २५२ ॥

ते च राज्ञे व्यञ्जयस्त्वस्त्वलादानपूर्वकम् ।

आशङ्काम्नाकमस्त्यन्तःपुरे परपुमानिति ॥ २५३ ॥

शब्दायमाने पद्मद्वे विहाय निमृत्तकमम् ।

प्रविशेति विशां नाथः शुद्धान्तं परिमोषिवत् ॥ २५४ ॥

सा चेटी चतुरा दारदत्तदृग्मेदिनौपतिम् ।

ददर्श दूरादायान्तं राज्यं ज्ञापयति स्म च ॥ २५५ ॥

राज्ञो दास्यपि तं जारमुत्पाशोपरिवर्त्मना ।

बहिश्चिपितृस्त्वणे गृह्णावकरगणिवत् ॥ २५६ ॥

म पपातौकमः पश्यान्मदंशस्य महावटे ।

निज्जोय चास्यात्तत्रैव गृह्णायामिव कौशिकः ॥ २५७ ॥

कूपे तत्रागुचिस्थाने दर्गन्मानुभवप्रदे ।

म तस्थौ नरकावाम इव प्रवृत्तं स्मरन् ॥ २५८ ॥

अचिन्तयच्च यद्यस्मात्कर्तुं चिदवटादहम् ।

निर्यास्यामि तदौदृचोदकैर्भोगेरन् मम ॥ २५९ ॥

राज्ञौ दासो च तस्यानुकम्पया तत्र चावटे ।

नित्यं चिचिपतुः फेलां तथा श्वेव जिज्ञीव मः ॥ २६० ॥

प्रादृष्ट्युपस्थितायां च गृहप्रसवणाभसा ।

स कूपो विभरांश्चक्रे पातकेनेव दृष्टधीः ॥ २६१ ॥

श्रववत्सो ऽभसा तेन वाचयित्वातिरंहसा ।

वप्रद्वारिकया बाह्यपरिखायामपात्यत ॥ २६२ ॥

उल्लास्य वारिपूरेणालासूपलमिवोच्चकैः ।

सो ऽलेपि परिखातीरे नीरेणार्तो मुमूर्च्छ च ॥ २६३ ॥

देवादागतया तच्च कुलदेवतयेव सः ।

धात्र्या दृष्टस्य नौतस्य संगोप्य निजसद्गनि ॥ २६४ ॥

पात्यमानः कुटुम्बेनाभ्यङ्गस्नानाशनादिभिः ।

क्षिप्रप्रकृष्टशाखीव स बभूव पुनर्नवः ॥ २६५ ॥

अत्र चायमुपनयो यथा हि लक्षिताङ्गकः ।

कामभोगेयनिर्दिष्टस्तथा जीवः शरीरिणाम् ॥ २६६ ॥

यथा देवीपरिभोगस्तथा वैषयिकं सुखम् ।

आपातमाचसधुरं परिणामे ऽतिदारुणम् ॥ २६७ ॥

कृपवासनिभो गर्भः फेलाहारममं हि तत् ।

मात्रा जग्धासपानाद्यैर्द्वर्गपरिपोषणम् ॥ २६८ ॥

यो ऽब्दाम्बूप्ररितादिष्ठाकूपात् खालेन निर्गमः ।

पुङ्गवोपचिताङ्गर्भाद्योन्या निर्गमनं हि तत् ॥ २६९ ॥

पतनं परिच्छोत्सङ्गे यत्प्राकाराद्वह्निःस्थिते ।

गर्भवासाक्षिपतनं सूतिकाभवने हि तत् ॥ २७० ॥

या मूर्धा सलिलापूर्णपरिखातीरतस्थुषः ।

जराय्वसृग्मयात्कोशाक्तद्विष्टः स मूर्धनम् ॥ १७१ ॥

या धात्रिका यथा चाभृद्देशोपपद्धारिणी ।

सा हि कर्मपरौषामसन्ततिर्ज्ञाथतामयि ॥ १७२ ॥

भूयो राज्ञो ललिताङ्गं यदि तद्रूपमोक्षिता ।

चेष्टा प्रवेशयेदन्तःपुरान्तः प्रविशेत्स किम् ॥ १७३ ॥

पत्न्यः प्रोचुः कथं नाम प्रविशेत्सो ऽप्यधीरपि ।

अनुभूतं स्मरन्तुः खं विष्टावटनिपातजम् ॥ १७४ ॥

जम्बून्वाच सो ऽज्ञानवशेन प्रविशेदपि ।

अहं तु नानुतिष्ठामि गर्भमङ्गान्तिकारणम् ॥ १७५ ॥

जम्बूनाम्नो ऽथ ताः पत्न्यो विज्ञातदृढनिश्चयाः ।

प्रतिबोधमुपेयुष्यः क्षमयित्वैवमूचिरे ॥ १७६ ॥

निस्तारयास्मानपि त्वं यथा निस्तारसि क्षयम् ।

नात्माकुक्षिभरित्वेन संतुष्यन्ति मयाश्रयाः ॥ १७७ ॥

जम्बूनाम्नो ऽथ पितरौ श्वशुरा बन्धवो ऽपि च ।

ऊचुः साधून्मार्गमसि प्रव्रज्या नो ऽप्यतः परम् ॥ १७८ ॥

प्रभवो ऽप्यभ्यधान्मिष पितृनाष्टक्य सत्वरम् ।

परिव्रज्यासहायको भविष्यामि न संशयः ॥ १७९ ॥

अविघ्नमस्तु ते मा स्म प्रतिबन्धं कृपाः सखे ।

इति जम्बूकुमारो ऽपि प्रभवं प्रत्यभाषत ॥ १८० ॥

विभातायां विभावर्धो जम्बूनामा महामनाः ।

स्वयं संवहति स्तोत्रैरधिनिष्क्रमणोत्सवम् ॥ २८१ ॥

स्नात्वा हस्ताङ्गरागं च सर्वाङ्गीनं च पर्यधात् ।

अक्षराराग्रद्वयमयात्कल्पो ऽयमिति कल्पयित् ॥ २८२ ॥

जम्बूनादृतेनाय देवेन हृतसन्निधिः ।

उदाह्यां नृमहस्मेण शिविकामारोह च ॥ २८३ ॥

दानं विश्वजनैर्न स ददानः कल्पयित् ।

प्रशस्तमानो लोकेन जम्बूः काश्यपगोचभूः ॥ २८४ ॥

सुधर्मस्त्रामिगणभृत्पादपद्मपवित्रितम् ।

जगाम तं वनोद्देशं धाम कक्षाणमस्पदाम् ॥ २८५ ॥ युग्मम् ॥

गणभृद्भूषितोद्यानदारदंशे स ईयिवान् ।

यापयानाद्दत्तारौत्संभारादिव निर्ममः ॥ २८६ ॥

सुधर्मस्त्रामिनः पादानापदभोधितारकान् ।

पञ्चाङ्गस्यभूषीठः स प्रणम्य व्यजिज्ञपत् ॥ २८७ ॥

संभारसागरतरौ प्रप्रज्यां परमेश्वर ।

मम सखजनस्यापि देहि देहि हृषीं मयि ॥ २८८ ॥

पञ्चमः श्रीगणधरो ऽय्वेवमभ्यर्थितस्तदा ।

तस्मै सपरिवाराय ददौ दौर्घां यथाविधि ॥ २८९ ॥

पितृणाष्टक्य चान्येषुः प्रभवो ऽपि समागतः ।

जम्बूकुमारमनुयान्परिब्रज्यासुपाददे ॥ २९० ॥

श्रीजन्मस्वामिपादाज्जमरासः प्रभवो ऽभवत् ।

शिष्यभावेन तस्यैव दत्तः स गुरुणा यतः ॥२८१॥

श्रीसुधर्मगणभृत्पदाम्बुजोपासनभ्रमरतां समुदहन् ।

दुःसहानगणयन्परीषद्धानार्थभिर्विहरति स्म मेदिनीम् ॥२८२॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्वविरावलौ-
चरिते महाकाव्ये सिद्धिवुद्धिकथा-जात्याशक्तिशोरकथा-यामकूट-
सुतकथा-सोमकथा-मासाहमकुनिकथा-चिसुहृत्कथा-विप्रद्विद्व-
नागश्रीकथा-क्षणिताङ्गकथा-सपरिवारजन्मप्रज्ञा-प्रभवप्रज्ञावर्णनो-
नाम द्वतीयः सर्गः ॥

चतुर्थः सर्गः ।

अन्यदा श्रीगणधरः सुधर्मा विहरन्भुवि ।

जगाम चत्वां नगरौ जम्बूत्वाद्यादिश्रिययुक् ॥१॥

पुरीपरिमरोद्याने गणभृत्परमेश्वरः ।

समवासरद्वद्धतधर्मकल्पद्रुमोपमः ॥२॥

सुधर्मस्त्रामिपादाजवन्दनाय पुरीजनः ।

गन्तुं प्रवृत्ते भक्त्या हृत्तेजोत्कर्षभाग्यनाः ॥३॥

नागर्यः पादचारेण झणझणितनूपराः ।

कासिज्जग्मुः स्रथीभृतधक्षिभ्रंश्रिगर्भकाः ॥४॥

कासिञ्च रथमारुह्य नागर्यः पतिभिः सह ।

तैस्ततः प्राजयामासुस्तरितलरितं रथान् ॥५॥

कासिस्थितान्यकर्माणः आविका निर्ययर्गृह्णात् ।

कथारोपितश्रिगवः कपिमत्पादपोपमाः ॥६॥

अश्वाकृडा ययुः केऽपि महेभ्यासलकुण्डलाः ।

श्वेतातपचेः सुर्वन्तो दिवमुत्पण्डरौकिणीम् ॥७॥

श्रीमतां गच्छतां त्वणं मिथःसङ्घर्षताडनात् ।

चारसुक्ताफलेभ्रंष्टैर्देन्तुरा मार्गभ्ररभृत् ॥८॥

तदा तस्यां नगर्यां च कृणिकः पृथिवीपतिः ।

दृष्ट्वा यान्तं तथा लोकमिति पप्रच्छ वेचिणम् ॥९॥

किं याचाद्य पुरोपान्ते देव्याः कस्यासिदृशता ।

कस्यापि हि महेभ्यस्य किमुद्यापनिकोत्सवः ॥१०॥

किं महात्माकौमुदीप्रायो महो वा कश्चिदागतः ।
 पूजाविशेषो यदि बोधामचैत्ये प्रवर्तते ॥ ११ ॥
 किं वा जेनमुनिः कोऽपि महात्मा समवासरत् ।
 यदेवमखिलो याति त्वरितं नगरीजनः ॥ १२ ॥

॥ विभिर्विशेषकम् ॥

वेचो तदैव विज्ञाय नरेन्द्राय यजिज्ञपत् ।
 इतो ऽस्ति समवसृतः सुधर्मा गणभृदरः ॥ १३ ॥
 वन्दितुं गणभृत्पादान्मुखो ऽयं याति पूजनः ।
 एकातपचार्यद्वर्मराज्यं विजयते तव ॥ १४ ॥
 राजा प्रोवाच हे वेचिन्धन्यो ऽयं नगरीजनः ।
 य एवं त्वरते ह्यन सुधर्मस्त्रामित्रन्दने ॥ १५ ॥
 अहो जायदवस्थो ऽपि सुपुत्रावस्थतामगाम् ।
 यद्य गणभृद्देवमपि न ज्ञातवानहम् ॥ १६ ॥
 तद्गत्वा गणभृत्पादान्मुखे ऽहमपि सत्वरम् ।
 तिष्ठन्ति ते हि नैकचाप्रतिबद्धाः समौरवत् ॥ १७ ॥
 इत्युत्थायासनाद्राजा खेरराजौवशोचनः ।
 चद्रांशुभिरिव भूते पर्यधाच्छेतवामभौ ॥ १८ ॥
 चासुचत्कर्णक्षतयोरय मौक्तिककुण्डले ।
 सुधाकुण्डे इव स्रज्जमुक्तांशुचयपरिते ॥ १९ ॥
 यदि चास्मत्प्रयामास हारं विमलमौक्तिकम् ।
 चावस्थसरितः केनरेखाभिव तटस्थिताम् ॥ २० ॥

अन्यान्यपि हि सर्वाङ्गं रत्नालङ्करणानि सः ।
 बभार भूभारधरः कल्पद्रुम इवापरः ॥ ११ ॥
 आकाशस्फटिकलङ्कं पर्यधादय चोलकम् ।
 नृत्यन्तमिव तत्स्यर्गासुमौरतरलाञ्जलम् ॥ १२ ॥
 सुगन्धिसुमनोदामगर्भिते कञ्जलङ्कविम् ।
 यत्नेन्दुप्रावृडभ्राभं धक्षिणं मूर्ध्निबन्धयत् ॥ १३ ॥
 भद्राणां कारणं भद्रवारणं सो ऽरिवारणः ।
 आरोहदारोहकरात्पद्मास्य इव पर्वतम् ॥ १४ ॥
 विद्युल्लेखामिव व्योम्नि पाणिभ्यां नर्तयगच्छणिम् ।
 पादाभ्यां प्रेरयामास करिणं भूमिवासवः ॥ १५ ॥
 निर्भरैः पादपातैर्मै मा भूद्भूर्भङ्गुरेति सः ।
 मन्यरं मन्यरं गन्तुं हृष्येव प्रचक्रमे ॥ १६ ॥
 गर्जन्त्यूर्जितं वर्षन्मदवारि निरन्तरम् ।
 जनेनालक्षि स गजः पर्जन्य इव भृगतः ॥ १७ ॥
 नृत्यन्त इव वल्लभो मुखायस्पर्शजानवः ।
 प्रावृत्तुर्लक्ष्यो ऽश्वास्तं गजमाकूटसादिनः ॥ १८ ॥
 पुरो विजयशंभौनि तूर्यवर्याण्यनेकशः ।
 श्रवाद्यन्त तटा युक्कैर्मियःसंवक्षितस्त्रनम् ॥ १९ ॥
 शब्दायमानमभितस्त्र्यणां प्रतिशब्दितैः ।
 अपौरुषेयमुद्दामवाद्यान्तरमभुञ्जभः ॥ २० ॥
 सुधर्मस्त्रामिगणभृत्पादपद्मैरधिष्ठितम् ।
 आसवाद वनोद्देशं नृपो ऽय सपरिच्छदः ॥ २१ ॥

कुम्भोपरि सृष्टिदण्डाघातेन स्थापितादथ ।
 कक्षां गृह्योत्वावातारौत्कुञ्जराद्रागकुञ्जरः ॥३२॥
 संत्यक्तपादको दूरौकारितच्छ्रुत्तचामरः ।
 वेत्तिवाञ्छमपि त्यक्त्वा महाबाह्वर्जसौपतिः ॥३३॥
 भक्त्या स्वमपि मन्वानः सामान्यजनसन्निभम् ।
 वन्दारुञ्जरावकाव्यग्रस्रुद्यद्रोमाश्चकस्रुकः ॥३४॥
 श्रावद्वाञ्छलिना कुर्वन्मुकुटं मुकुटोपरि ।
 सुधर्मस्वामिनं दृष्ट्वा दूरादपि नमो ऽकरोत् ॥३५॥
 ॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥

नत्वा च निषमादाये ऽयेमरो भक्तिशालिनाम् ।
 तदङ्गदत्तदृयाशा तच्छिष्यपरमाण्वत् ॥३६॥
 ततश्च गणभूदेवः सुधर्मा धर्मदेशनाम् ।
 प्राणिकारुणिकशुक्ले ओदश्रोचसुधाप्रपाम् ॥३७॥
 देशनान्ते च गणभूच्छिष्यान्पश्यन्नरेश्वरः ।
 जम्बूखामिनमुद्दिश्य प्रपञ्च परमेश्वरम् ॥३८॥
 भगवन्नहुत रूपमिदं मौभाग्यमहुतम् ।
 तेजो ऽप्यहुतमेतस्य महर्षेः सर्वमहुतम् ॥३९॥
 तथाहि यमुनावौचिकुटिलग्रामलाः कषाः ।
 नेत्रे कर्णान्निविशन्ते नामानाकाम्जे इव ॥४०॥
 श्रवणौ नेत्रमरमौतोरस्ये इव शुक्तिके ।
 कण्ठः कम्बुविडम्ब्येष्वन्तः सरिरमहोदरम् ॥४१॥
 आयतौ सरलौ बाहुदण्डावाजानुकम्बिनौ ।

सृष्टिघातो मध्यदेशः सङ्घ्नी चाक्षानसन्निभे ॥४२॥

एणीजङ्गोपमे जङ्गे कराङ्गि कमलोपमम् ।

रूपसम्पदमेतस्य किञ्चदा वक्तु मादृशः ॥४३॥

॥ चतुर्भिः कलापकम् ॥

महाभागस्य सौभाग्यमयस्य न गिरां पथि ।

यदेनं बन्धुमिव मे पश्यतः प्रीयते मनः ॥४४॥

महातेजास्य कोऽप्येष तथास्नेतस्य तेजसा ।

न सम्यक् पार्यते द्रष्टुं रूपमप्यस्ति यादृशम् ॥४५॥

अष्टय्यं चाभिगम्यं च तेजो ऽसुख्य महासुनेः ।

किमहस्करश्रीतांशोरेकचाकृत्य पिण्डितम् ॥४६॥

किद्याम्वा कथ्यते तेजोराशिरस्य तपोनिधेः ।

यत्पादमखरम्भीनामपि दासौनिभा तडित् ॥४७॥

जम्बूग्राग्नवटस्तान्तमयाख्यद्गणभृदरः ।

श्रेणिकाय यथाचख्यौ पुरा औज्ञातमन्दनः ॥४८॥

आख्याय चावोचदिदं प्राग्जन्मतपसा नृप ।

रूपसौभाग्यतेजःश्रीदृशान्यस्य महात्मनः ॥४९॥

अयं परमदेहस्य परमसैव केवलौ ।

भवे ऽस्मिन्नेत्यतीत्याख्यस्य एव परमेश्वरः ॥५०॥

स्वामिना चेदमाख्यातं जम्बूनाञ्चि शिवं गते ।

न मनःपर्थयो भावौ न चापि परमावधिः ॥५१॥

नाहारकवपुर्लब्धिर्जिनकल्पस्तथा नहि ।

पुष्पाकलन्निर्भो नो वा अपकश्रेष्ठिरोदृष्टम् ॥५२॥

न च स्यादुपरितनं संयमचितयं कथित् ।

एवं भविष्यत्ये ऽपि हीनहीनतरङ्गिता ॥५३॥

एवं वचनमाकर्ण्य सुधर्मस्त्रामिणो गुरोः ।

तत्पादपद्मे गत्वा च राजा चम्पापुरीं ययौ ॥५४॥

सुधर्मापि ततः स्नानाब्जगाम सपरिष्कदः ।

श्रीमहावीरपादान्ते तत्समं विजहार च ॥५५॥

आप्तं पञ्चाशदब्देन सुधर्मस्त्रामिणा व्रतम् ।

त्रिंशदब्दीमथाकारि शूद्रभूषा चरमार्हतः ॥५६॥

मोक्षं गते महावीरे सुधर्मा गणभृदरः ।

कृप्यस्तो दादशाब्दानि तस्यौ तीर्थे प्रवर्तयन् ॥५७॥

ततश्च दानवत्यम्बौप्रान्ते संप्राप्तकेवलः ।

अष्टाब्दीं विजहारोर्वीं भव्यसत्ताग्रप्रबोधयन् ॥५८॥

प्राप्ते निर्वाणसमये पूर्णवर्षशतायुषा ।

सुधर्मस्त्रामिणास्त्रापि जम्बूखामो गणाधिपः ॥५९॥

तयमानस्तपस्तोत्रं जम्बूखाम्यपि केवलम् ।

आसाद्य सदयो भव्यभविकाग्रप्रत्यबुधन् ॥६०॥

श्रीवीरमोक्षदिवसादपि हायनानि

चत्वारि षष्टिमपि च व्यतिगम्य जम्बू ।

कात्यायनं प्रभवमात्मपदे निवेश्य

कर्मक्षयेण पदमव्ययमासवाद ॥६१॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्त्राविरावली-

चरिते महाकाव्ये जम्बूखामिनिर्वाणवर्णनो नाम चतुर्थः सर्गः ।

पञ्चमः सर्गः ।

ततश्च प्रभवस्त्रामौ कात्यायनकुलोद्भवः ।
तीर्थप्रभावनां कुर्वन्नुर्वीतसमपावयत् ॥ १ ॥
अन्यदावश्यकआन्तसुप्रायां शिष्टपर्वदि ।
निशौचे योगनिद्राभ्यः प्रभवस्त्राम्यचिन्तयत् ॥ २ ॥
भावी को मे गणधरो ऽर्हदुर्माक्षोजभास्करः ।
सहस्रं यः स्यात्संभारसागरे पोतमस्त्रिभः ॥ ३ ॥
अनया चिन्तयाक्षौढो गणे सङ्गे ऽपि च स्त्रके ।
उपयोगं चकारेष्टशेषास्त्रोकप्रदौपकम् ॥ ४ ॥
स ज्ञानभानुनादित्यतेजसेव प्रमारिणा ।
नाद्राक्षौत्तादृशं कंचिदव्युत्क्षिप्तिकरं नरम् ॥ ५ ॥
उपयोगं ततश्चादात्परेषामपि दर्शने ।
तादृश्रार्थी पद्मादप्युपादेयं हि पङ्कजम् ॥ ६ ॥
ददर्श च पुरे राजगृहे शय्यस्थवं दिजम् ।
यज्ञं यजन्तमासन्नभयं वत्सकुलोद्भवम् ॥ ७ ॥
अन्यथापि विहर्तव्यं अमणेरनवस्थितेः ।
इत्यगात्प्रभवस्त्रामौ तथैव नगरोत्तमे ॥ ८ ॥
आदिशच्च वयोर्मुन्योर्गम्यतां यज्ञवाटके ।
तच्च भिक्षार्थिनौ ब्रूतं धर्मस्त्रामाश्रितं युवाम् ॥ ९ ॥
आदिस्त्रावादिभिस्तत्र यज्ञवाटदिशदिभिः ।
अपि प्रक्षायमानाभ्यां युवाभ्यां वाच्यमौदृशम् ॥ १० ॥

अहो कष्टमहो कष्टं तत्त्वं विज्ञायते नहि ।
 अहो कष्टमहो कष्टं तत्त्वं विज्ञायते नहि ॥ १ ॥
 अथ वन्दनमासाङ्गदारमुत्तम्भितध्वजम् ।
 दार्भुक्ताचामनाह्वं समिद्धावृतमाणवम् ॥ १ २ ॥
 अषाढवद्वृष्णसं वेदिमध्येद्वपावकम् ।
 होमद्रव्यभृतानेकपात्रमृत्विग्मराकुलम् ॥ १ ३ ॥
 सामिधेन्यर्पणव्याध्वर्गुमध्वरवाटकम् ।
 तौ सुगौ जग्मतुर्भिक्षासमये गुर्वनुज्ञया ॥ १ ४ ॥
 ॥ चिभिर्विज्ञेयकम् ॥
 भिक्षामदितुभिर्विप्रैर्विदुषावथ तौ सुगौ ।
 गुर्वादिष्टमहो कष्टमित्याद्युषतुरुषकैः ॥ १ ५ ॥
 अध्वरे दौचित्तस्मिन्नाद्या शय्यभवो दिजः ।
 यज्ञवाटदारदेशस्थितो ऽश्रौषौद्वस्तयोः ॥ १ ६ ॥
 अश्विन्तयज्ञोपशमप्रधानाः साधवो ह्यमौ ।
 न मृषावादिन इति तत्त्वे मंदेग्धि मे मनः ॥ १ ७ ॥
 इति सन्देहदोलाधिकटेन मनसा म तु ।
 किं तत्त्वमिति पप्रच्छोपाध्यायं सुधिया वरः ॥ १ ८ ॥
 उपाध्यायो ऽवदत्तत्वं वेदाः स्वर्गापवर्गदाः ।
 न वेदेभ्यो ऽपरं तत्त्वमिति तत्त्वविदो विदुः ॥ १ ९ ॥
 शय्यभवो ऽभ्यधास्रुनं प्रतारयसि मादृशान् ।
 यज्ञादिदक्षिणाकोभादेदास्तत्त्वमिति ब्रुवन् ॥ १ १० ॥
 वीतद्वेषा वीतरागा निर्ममा निर्व्यविष्टाः ।
 शान्ता मर्षयन्ते नेते वदन्ति वितथं कश्चित् ॥ १ ११ ॥

न गुह्यत्वं तथा ह्येतद्विश्वमाजन्म वक्षितम् ।

मितात्मं शिष्यणीथो ऽसि प्रकृताद्य दुराग्रय ॥२९॥

यथावस्थितमाख्याहि तत्त्वमेवं स्थिते ऽपि भोः ।

नो चेच्छेत्स्यामि ते मौक्तिकं न हत्या दृष्टनिग्रहे ॥३०॥

इति कोषाक्षकर्षासिमाकृष्टाक्षिरक्तश्चि सः ।

तन्मृत्युवाचनायान्तपचः साक्षादिवान्तकः ॥३१॥

वपाध्यायो ऽयदो दध्यौ मिमारयिषुषे माम् ।

यथास्तत्त्वकथने ममथो ऽयमुपागतः ॥३२॥

इदं च पश्यते वेदेत्यान्नाथो ऽप्येष नः सदा ।

कथं यथातथं तत्त्वं शिरश्छेदे हि नान्यथा ॥३३॥

तस्मात्प्रकाशयाम्याशु तत्त्वमसौ यथातथम् ।

यथा जीवामि जीवन्हि नरो भद्राणि पश्यति ॥३४॥

इत्यावस्थानुपाध्यायो ध्यायन्कुशलात्मनः ।

अमुष्य धूपस्थाधस्ताश्रयास्ति प्रतिमार्हतः ॥३५॥

पूज्यते ऽधःस्थितैवात्र प्रच्छन्नं प्रतिमार्हती ।

तत्प्रभावेण निर्दिष्टमिदं यज्ञादि कर्म नः ॥३६॥

महातपाः सिद्धपुत्रो नारदः परमार्हतः ।

अवश्यमध्वरं हन्ति प्रतिमामार्हतौ विना ॥३७॥

ततो धूपसुपाध्यायस्तुत्याय यथास्मिताम् ।

तामर्हप्रतिमां राज्ञौ दर्शयित्वैवमब्रवीत् ॥३८॥

इत्थं हि प्रतिमा यस्य देवस्य श्रीमदर्हतः ।

तत्त्वं तदुदितो धर्मो यज्ञादि तु विश्वत्मना ॥३९॥

श्रीमदर्थप्रणीतो हि धर्मो जीवदयात्मकः ।
 पशुहिंसात्मके यज्ञे धर्मसम्भावनापि का ॥ ३३ ॥
 जीवामो नयमेवं तु हन्ता दम्भेन भूयसा ।
 तत्त्वं जानौहि मां सुष्ठु भव त्वं परमार्हतः ॥ ३४ ॥
 चिरं प्रतारितो ऽसि त्वं मया स्त्रोदरपूर्तये ।
 नातः परमुपाध्यायस्तवास्मि स्तुति ते ऽनघ ॥ ३५ ॥
 शय्यश्वतो ऽपि तं गत्वा यज्ञोपाध्यायमब्रवीत् ।
 त्वमुपाध्याय एवास्मि सत्यतत्त्वप्रकाशनात् ॥ ३६ ॥
 इति शय्यश्वस्तस्मै सर्वसत्यन्ततोषभाक् ।
 सुवर्णताम्रपात्रादि यज्ञोपकरणं ददौ ॥ ३७ ॥
 स्त्रयं तु निर्जंगामाशु तौ मन्त्रौ गवेषयन् ।
 यद्यौ च तत्पदेरेव प्रभवस्त्वामिषस्त्रिधौ ॥ ३८ ॥
 ववन्दे प्रभवस्त्वामिपादाश्चान्गुनौष्टु सः ।
 धर्मजाभाशिषा तैस्त्र्याभिनन्दित उपविशत् ॥ ३९ ॥
 कृताञ्जलिस्तु प्रभवाचार्यपादाभ्यञ्जिज्ञपत् ।
 भगवन्तो धर्मतत्त्वं ब्रूध्वं मे मोक्षकारणम् ॥ ४० ॥
 प्रभवस्तान्यथाचक्ष्यावहिंसा धर्मः आदिमः ।
 चिन्तनौघः शुभोदको यथात्मनि तथापरे ॥ ४१ ॥
 वाच्यं प्रियं मितं तथ्यं परस्याबाधकं च यत् ।
 तत्तथ्यमपि नो वाच्यं परबाधा भवेद्यतः ॥ ४२ ॥
 अदत्तं नाददौतार्थं नित्यं सन्तोषभागवेत् ।
 इहापि मोक्षसुखभागिव सन्तोषभाग् जनः ॥ ४३ ॥

ऊर्ध्वरेता भवेत्प्राज्ञः सर्वतो मैथुनं त्यजन् ।
 मैथुनं खलु संसारविषपादपदोद्दहः ॥४४॥
 सुक्ता परिग्रहं सवे स्त्रगरीरे ऽपि निःसृष्टः ।
 आत्मारामो भवेद्विद्वान्यदौच्छेदपुनर्भवम् ॥४५॥
 अहिंसासूनुतास्त्रेयमृत्वाकिञ्चन्यलक्षणैः ।
 ब्रतेः पञ्चभिरप्येवं भवादात्मानमुद्धरेत् ॥४६॥
 ज्ञात्वा शय्यभवस्तत्त्वं भवोद्दिग्गः क्षणादभूत् ।
 प्रभवस्त्रामिनः पादाक्षत्वा चेवं व्यजिज्ञपत् ॥४७॥
 अमङ्गलगिरा मे ऽभूदतत्त्वे तत्त्वधौक्षिरम् ।
 मृत्पिण्डमपि हेमेव पीतोऽन्ततो हि पश्यति ॥४८॥
 तदद्य ज्ञाततत्त्वस्य प्रव्रज्या दौघतां मम ।
 भवकूपे निपततो हस्तालम्बनमस्त्रिभा ॥४९॥
 ततश्च प्रभवस्त्रामि शय्यभवमहादिजम् ।
 संसारवेरिणो भीतं परित्राजयति सा तम् ॥५०॥
 परोषहंभ्यो नाभेषौत्स तपस्यमहाशयः ।
 दिव्या कर्म क्षिपामौति प्रत्युतोद्गुषितो ऽभवत् ॥५१॥
 तुर्यषष्ठाष्टमादौलि दुक्तपानि तपांसि नः ।
 तेपेतरां तपनवत्तेजोभिरतिभासरः ॥५२॥
 कुर्वाणो गुरुशूणां गुरुपादप्रसादतः ।
 महाप्राज्ञः क्रमेणाभूत्स चतुर्दशपूर्वभूत् ॥५३॥
 भुतज्ञानादिना तुल्यं रूपान्तरमिवात्मानः ।
 प्रभवस्तं पदे न्यस्त परलोकमसाधयत् ॥५४॥

श्रव्यंभवो यदा पर्यव्राजीलोकस्तदात्मिणः ।
 तद्गार्था युवतीं दृष्टानुशोचन्निदमभ्यधात् ॥५५॥
 अहो श्रव्यंभवो भट्टो निष्ठुरेभ्यो ऽपि निष्ठुरः ।
 स्त्रां प्रियां यौवनवतीं सुश्रीलामपि यो ऽत्यजत् ॥५६॥
 पुत्राग्रयेव जीवन्ति योषितो हि पतिं विना ।
 पुत्रो ऽपि नाभूदेतस्याः कथमेषा भविष्यति ॥५७॥
 पृच्छति सा च लोकस्त्रामयि श्रव्यंभवप्रिये ।
 गर्भसंभावना कापि किं नामास्ति तवोदरे ॥५८॥
 मनागित्यभिधातव्ये सापि प्राकृतभावया ।
 उवाच मण्यमिति ब्रूयगर्भा ह्यभूत्तदा ॥५९॥
 तस्यास्य वदधे गर्भः प्रत्याशेव शनैः शनैः ।
 समये च सुतो जज्ञे तन्मनोऽधोधिचन्द्रमाः ॥६०॥
 ब्राह्मण्या मण्यमिति तदानौ हतमुत्तरम् ।
 इति तस्यापि बालस्याभिधा मणक इत्यभूत् ॥६१॥
 स्त्रयं माया स्त्रयं धाया ब्राह्मण्या यो ऽर्भकस्तथा ।
 पात्यमानः क्रमेणाभूत्पादचङ्क्रमणक्षमः ॥६२॥
 अतीते चाष्टमे वर्षे पप्रच्छेति स मातरसु ।
 क नाम मे पिता मातर्वर्षणाविधवा ह्यसि ॥६३॥
 मातापि कथयामास प्रवव्राज पिता तव ।
 तदा त्वमुदरस्थो ऽभूः पाकितो ऽसि मयार्भक ॥६४॥
 अदृष्टपूर्वी पितरं त्वमायुष्यन्यथा ह्यसि ।
 त्वामप्यदृष्टपूर्व्यं तया जनयिता तव ॥६५॥

तव शय्यम्भवो नाम पिता यश्चरतो भवन् ।
 प्रतार्य धूर्तम्रमणेः पर्यग्राण्यत कैरपि ॥६६॥
 पितुः शय्यम्भवस्यैर्दंशनाद्योत्सुकः स तु ।
 निरियाथ गृह्णाद्वाक्त्रो वस्यथित्वा स्त्रमातरम् ॥६७॥
 तदा शय्यम्भवाचार्यस्यार्थां विहरन्भूत् ।
 बाहो ऽपि तच्चैव यथावाक्त्रः पुण्यराशिना ॥६८॥
 कायचिन्तादिना सूरिः पुरीषगिरे ब्रजन् ।
 ददर्श दूरादायान्तं तं बालं कमलेक्षपम् ॥६९॥
 शय्यम्भवस्य तं बालं पश्यतो ऽभ्येतिवोदुपम् ।
 त्वेवातिरेकादुक्तावसतदाभूदधिकाधिकः ॥७०॥
 मुनिचक्रमसं दूरान्तं दृष्ट्वा बाहको ऽपि हि ।
 विकसददनः सो ऽभ्रस्यः कुसुदकोषवत् ॥७१॥
 आचार्यो ऽपि हि तं बालं पप्रच्छात्सुहृद्वर्षभाक् ।
 को ऽसि त्वं कुत आयासीः पुषः पौत्रो ऽमि कस्य वा ॥७२॥
 सो ऽर्भको ऽभिदधे राजगृहादचाहमागतः ।
 स्रुतः शय्यम्भवस्यास्मि वत्सगोत्रदिजन्मनः ॥७३॥
 मम गर्भस्त्रितस्यपि प्रप्रञ्चामाददे पिता ।
 तं गवेषयितुमहं बभ्रमौमि पुराण्युरम् ॥७४॥
 शय्यम्भवं मे पितरं जानते यदि तन्मम ।
 पूज्यपादाः प्रवीदन्तु क्व सो ऽसौति वदन्तु च ॥७५॥
 पितरं यदि पश्यामि तदा तत्पादवन्निधौ ।
 परिब्रजाम्यहमपि या गतिस्तस्य सैव मे ॥७६॥

सूरिः प्रोवाच तातं ते जानामि स सुवृक्षम ।
 श्रौतरेणायमिहसायुष्मन्कमिव विद्धि माम् ॥७७॥
 तन्ममेव सकाशे त्वं परिब्रज्यां शुभाश्रय ।
 प्रतिपद्यस्व को नाम भेदः पितृपितृव्ययोः ॥७८॥
 सूरिस्तं बालमादाय जगामाथ प्रतिश्रयम् ।
 अथ स्नातः सचित्तो ऽभूदिति बालोचयत्त्वयम् ॥७९॥
 सर्वसावद्यविरतिप्रतिपादनपूर्वकम् ।
 तमबालाधियं बालं सूरिर्ब्रतमजियत् ॥८०॥
 उपयोगं ददौ सूरिः किञ्चिदस्यायुरित्यथ ।
 घण्टामान्यावदस्तीति तच्च सद्यो विवेद सः ॥८१॥
 एवं च चिन्तयामास श्रव्यंभवमहामुनिः ।
 अत्यल्पायुरयं बालो भावौ श्रुतधरः कथम् ॥८२॥
 अपश्चिमो दशपूर्वी श्रुतधारं समुद्धरेत् ।
 चतुर्दशपूर्वधरः पुनः केनापि हेतुना ॥८३॥
 मणकप्रतिबोधे हि कारणे ऽस्मिन्नुपस्थिते ।
 तदुद्धरान्धमपि सिद्धान्तार्थमसुखयम् ॥८४॥
 सिद्धान्तधारमुद्धृत्यार्थः श्रव्यंभवस्तदा ।
 दशवैकालिकं नाम श्रुतस्त्वन्मुदाहरत् ॥८५॥
 कृतं विकालवेलायां दशाध्ययनगर्भितम् ।
 दशवैकालिकमिति नाम्ना शास्त्रं बभूव तत् ॥८६॥
 अपाठयन्मणकं तं यन्वं निर्घन्वपुङ्गवः ।
 श्रीमातृश्रव्यंभवाचार्यवर्यो धुर्यः कृपावताम् ॥८७॥

आराधनादिकं कृत्यं कारितः सूरिभिः स्वयम् ।
 वण्णामाप्ते तु मणकः कालं कृत्वा दिवं ययौ ॥८८॥
 विप्रेदाने तु मणके श्रीशय्यम्भवसुरयः ।
 अवर्षन्मयमेरुश्रुजलं शारदमेघवत् ॥८९॥
 यशोभद्रादिभिः शिष्यैरथ दुःखितविस्मितैः ।
 सूरिर्दृश्यमानो वः किमिदं हेतुरत्र कः ॥९०॥
 ततो मणकवृत्तान्तं सुतसम्बन्धवन्मुरम् ।
 शिष्येभ्यो ऽकथयत्सूरिस्तज्जन्म मरणावधि ॥९१॥
 उवाच चैव बालो ऽपि कालेनाल्पीयमापि हि ।
 पालितामल्लचारित्रो ऽकार्षोत्कालं समाधिना ॥९२॥
 बालो ऽप्ययमबालो ऽभूत्परिच्छेपेति सन्मदात् ।
 अस्माकमश्रुमन्यातः पुत्रत्वेहो हि दुःख्यजः ॥९३॥
 ऊचुः शिष्या नमद्गोवा यशोभद्रादयस्ततः ।
 पूज्यैरपत्यसम्बन्धः किमादौ ज्ञापितो न नः ॥९४॥
 मणकचुम्बको ऽस्माकमयं हि तनुभूरिति ।
 अज्ञापयिष्यन्महामाशुहपादा मनागपि ॥९५॥
 गृहवद्गुरुपुत्रे ऽपि वर्तेतेति वचो वयम् ।
 अकरिष्यामहि तदा सत्यं तत्पर्युपामनात् ॥९६॥ युग्मम् ॥
 सूरिर्भूरिमुदित्युचे तस्याभूत्सुगतिप्रदम् ।
 तपोवृद्धेषु युष्मासु वेद्यावृत्त्योत्तमं तपः ॥९७॥
 ज्ञातास्मत्पुत्रसम्बन्धा यूयं हि मणकानृणैः ।
 नाकारयिष्यतोपासितं स्वार्थं सो ऽयं व्यमोक्ष्यत ॥९८॥

अमुमस्यागुपं ज्ञात्वा कर्तुं श्रुतधरं मया ।
 सिद्धान्तभारमुद्धृत्य दशवेकालिकं कृतम् ॥८८॥
 मणकार्यं कृतो ग्रन्थस्तोत्रेण निस्तारितश्च सः ।
 तदेनं संवृणोम्यद्य यथास्थाने निवेशनात् ॥१००॥
 यशोभद्रादिमुनयः सङ्गायाख्यञ्चिदं तदा ।
 दशवेकालिकं ग्रन्थं संवरिष्यन्ति सूरयः ॥१०१॥
 सङ्गो ऽप्यभ्यर्थयाचके सूरिमानन्दपूरितः ।
 मणकार्यो ऽप्ययं ग्रन्थो ऽमुग्धत्वात्स्थूलं जगत् ॥१०२॥
 अतः परं भविष्यन्ति प्राणिनो ह्यल्पमेधसः ।
 कृतार्थास्ते मणकवद्भवन्तु त्वत्प्रसादतः ॥१०३॥
 श्रुताभोजस्य किञ्चस्त्वं दशवेकालिकं ह्यदः ।
 आचम्याचम्य मन्दन्तामनगरमधुमताः ॥१०४॥
 इति सङ्गोपरोधेन आशय्यन्भवसूरिभिः ।
 दशवेकालिकग्रन्थो न संवन्ने महात्मभिः ॥१०५॥
 श्रीमाञ्जशयन्भवः सूरिर्यशोभद्र मया मुनिम् ।
 श्रुतमागरपारोणं पदे स्तुतिञ्चतिष्ठिपत् ॥१०६॥

कृत्वा मरणं समाधिनागा-

दथ शयन्भवसूरिचर्ध्वलोकम् ।

श्रुतकेतुलिनो निजे ऽपि कार्यं

किं मुह्यन्ति जगत्प्रदौपकस्याः ॥१०७॥

प्राचार्थश्रीष्टेमचन्द्रविरचिते परिगृष्टपर्वणि अविनावली-
 प्रभवदेवत्वशयन्भवचरितवर्णनो नाम पञ्चमः सर्गः समाप्तः ॥

षष्ठः सर्गः ।

अथ श्रीमान्यशोभद्रसूरिः पूरितदिग्गशाः ।
तुर्यादिभिः कृताहारो विजहार वसुन्धराम् ॥१॥
धर्मेणार्हदुपजेन स चतुर्दशपूर्वभृत् ।
विश्वमप्रीणयद्विखं जीमूत इव वारिणा ॥२॥
मेधाविनौ भद्रबाहुसम्भूतविजयौ मुनौ ।
चतुर्दशपूर्वधरौ तस्य शिष्यौ बभूवतुः ॥३॥
सूरिः श्रीमान्यशोभद्रः श्रुतनिधोऽस्तयोर्द्वयोः ।
स्वमाचार्यकमारोऽय परलोकमसाधयत् ॥४॥
भद्रबाहुजगद्गङ्गकरो ऽय विहरन्भुवि ।
स्वमाश्रमणसङ्गेन राज्ञराजगृहं ययौ ॥५॥
चत्वारो वणिजस्तस्मिन्पुत्रे सवयसो ऽभवन् ।
उद्यानद्रुमवदृष्टिं जग्मिवांसः सद्यैव हि ॥६॥
सन्निधौ भद्रबाहोस्ते धर्मं शृश्रुवुरार्हतम् ।
कषायाग्निज्वालाभारं प्रतिबोधं च लेभिरे ॥७॥
श्रीभद्रबाहुपादान्ते दान्तात्मानः सद्यैव ते ।
प्रब्रज्यामाशु जगत्कर्मविवामपराङ्मुखाः ॥८॥
तप्यमानास्तपस्तौत्रमुपार्जितवज्रश्रुताः ।
युगमाचदन्तदृशो विहरन्तो महीतले ॥९॥
प्रियां तस्यां मितां वाचं वदन्तः कुक्षिशम्भलाः ।
गिरौहा निर्मेमाः साम्यवन्तः सन्तोषशास्त्रिनः ॥१०॥

धर्मापदेशप्रवणाः कक्षारससागराः ।

ते गुरोर्हृदये ऽविचक्षरबौध सितच्छदाः ॥११॥ चिभिर्विशेषकम् ॥

गुरोरनुष्ठयैकाकिविहारप्रतिमाधराः ।

ते विहृत्य विहृत्यागुः पुना राजमृहं पुरम् ॥१२॥

तदा दरिद्रश्चिन्तानां दन्तवौषाप्रवादकः ।

पद्मिनौपद्मकोशेषु हिममग्निमिव क्षिपन् ॥१३॥

श्रीतात्यांस्त्रिङ्गनजुषां यूनां प्रणयकोपहृत् ।

ज्वलदङ्गारशकटीनिकटीभवदौश्वरः ॥१४॥

द्रुमाधिरूढैर्लोढार्कतापः कपिभिर्हृन्मुखैः ।

मर्त्तकामौलताध्वन्यो हिमर्तुरभवद्गृध्रम् ॥१५॥ चिभिर्विशेषकम् ॥

भिषां कृत्वा निवृत्तास्ते दिवा यामे दतौघके ।

उपचक्रमिरे गन्धुमुपवेभारपर्वतम् ॥१६॥

तेषां गिरिगुहादारे पुरोद्याने तदन्तिके ।

पुराभ्यर्णे च तुर्यो ऽभृद्वृक्षतां प्रहरः क्रमात् ॥१७॥

दतौघयामे कुर्वीत भिषां गमनमेव वा ।

इति ते तुर्ययामे ऽस्तुकाद्येव प्रतिमाधराः ॥१८॥

षो ऽभृद्विगुहादारे श्रौतं तस्याभवद्गृध्रम् ।

किंश्चिन्मन्दमभूत्तस्य य उद्याने तु तस्त्रिवान् ॥१९॥

य उद्यानधर्मोपे ऽस्त्रान्तस्य मन्दतरं लभृत् ।

यस्य तस्यौ पुराभ्यर्णे तस्यात्यस्यं पुरोभ्रम ॥२०॥

चत्वारो ऽपि हि श्रौतेन विषय चिदिवं ययुः ।

चासद्वितीयद्वितीयतुर्ययामेषु ते क्रमात् ॥२१॥

इतस्य पुर्यां चत्वार्यां कूणिके श्रेणिकात्मजे ।
 आलेख्यशेषे भूपो ऽभूददायी नाम तत्पुत्रः ॥२२॥
 पितृव्यशुचाक्रान्तो दुर्दिनेनेव चन्द्रमाः ।
 निगूढतेजा राज्ये ऽपि प्रमदं न बभार सः ॥२३॥
 उवाच च कुक्षामात्यानमुष्मिन्नगरे ऽखिले ।
 पश्यतो मे पितुः क्रीडास्थानानि व्यथते मनः ॥२४॥
 इयं हि मेव परिषद्यस्यां तातः क्षणे क्षणे ।
 सिंहासनमधेविष्ट मामह्मादपरित्यजन् ॥२५॥
 अभुक्तेषांकोडदिहारंस्तेषांश्चेत चेह यत् ।
 पिता ममेति पश्यामि तं सर्वत्र जलेन्दुवत् ॥२६॥
 पश्यतस्नातपादान्मे दृशोरये स्थितानिव ।
 राज्यलिङ्गभूतः सातिचारं स्यादिनयन्नतम् ॥२७॥
 पिता यदि स्थितो नित्यमिहस्थस्येति मे सुखम् ।
 सदाशक्त्यमिवाप्तोक्तः शोको दुःखाकरोति च ॥२८॥
 अमात्या अपि ते ऽत्याप्ता बद्धदृष्टा बद्धश्रुताः ।
 शोकशकुन्निदा प्रोचुर्वाचा वाचंयमा इव ॥२९॥
 कस्य नेष्टविद्योगेन शोकः स्याद्भवता पुनः ।
 भुक्तास्त्रयस्त्रयार्थो हि लज्जा स्यादन्यथा तव ॥३०॥
 यदा स्यात्शोक एवेह नगरे वसतस्तव ।
 तदन्यन्नगरं कापि निवेशय विशांपते ॥३१॥
 पुरा पुरं राजगृहं कूणिको ऽपि पिता तव ।
 क्षित्वा पितृशुचाकर्षादिमां चत्वारिधां पुरीम् ॥३२॥

उदास्यपि समाह्वय नैमित्तिकवरामय ।
 खानं पुरनिवेशार्हे गवेषयितुमादिशत् ॥ ३३ ॥
 ते ऽपि सर्वत्र पश्यन्तः प्रदेशानुत्तरोत्तरान् ।
 ययुर्गङ्गातटे रम्ये दृशां विश्रामधामनि ॥ ३४ ॥
 ते तत्र दृष्टुः पुष्पपाटलं पाटलिद्रुमम् ।
 पत्रलं वज्रलङ्कायमातपत्रमिवावनेः ॥ ३५ ॥
 चक्षुः सद्यन्वावाहो ऽपि सकलापो ऽयमंघ्रिपः ।
 इत्थं समस्ततास्तत्र ते ऽद्वाचुस्त्रयपक्षिणम् ॥ ३६ ॥
 शाखानिवलः स खगो व्याददौ वदनं सुष्ठुः ।
 कवलीभवितुं तत्र निपेतुः कौटिकाः स्त्रियम् ॥ ३७ ॥
 ते ऽचिन्तयन्निहोद्देशे पक्षिणो ऽस्य यथा सुखे ।
 कौटिकाः स्त्रियमागत्य निपतन्ति निरन्तरम् ॥ ३८ ॥
 तथास्मिन्नुत्तमे स्थाने नगरे ऽपि निवेशिते ।
 रात्रिः पुष्पात्मनो ऽसुख्य स्त्रियमेवमिति सम्पदः ॥ ३९ ॥
 इति निर्णीय तत्स्थानं नगरार्हे महीपतेः ।
 आस्थांस्ति स्म विवृण्वन्तो निमित्तं चावलक्षणम् ॥ ४० ॥
 अरक्षैमित्तिकसैको जगाद वदतः वरः ।
 पाटलेयं न सामान्या ज्ञानिना कथिता पुरा ॥ ४१ ॥
 तथाहि को नगर्यो दे मधुरे दक्षिणोत्तरे ।
 समानसौन्दर्यगुणे स्वसारौ युग्मत्वे इव ॥ ४२ ॥
 अभ्युदयमधुराणां देवदत्तो वणिक्कुतः ।
 दक्षिणस्यां मधुराणां दिग्गार्थमियाय सः ॥ ४३ ॥

वणिक्पुत्रजयसिंहेनाभवत्तस्य सौहृदम् ।

तावन्योन्यं प्रपेदाते रहस्यैकनिधानताम् ॥ ४ ४ ॥

स्त्रिया च जयसिंहस्याम्बिका नाम कुमारिका ।

बभूव भुगतेव स्त्रैर्ललना रूपसम्पदा ॥ ४ ५ ॥

जयसिंहो ऽन्यदा जामिमन्त्रिकामादिशस्त्रिजाम् ।

ममिचो ऽप्यद्य भोक्ष्ये ऽहं दिव्यां रमवतीं कुरु ॥ ४ ६ ॥

इत्युक्त्वा जयसिंहेन देवदत्तो निमन्त्रितः ।

आगाच्च तद्गृहे भोक्तुं तौ दावपि निषेदतुः ॥ ४ ७ ॥

अष्टादश भक्ष्यभेदावष्टासास्त्रादसुन्दरान् ।

दयोरप्यम्बिका सा तु सुवेषा पर्यवेषयत् ॥ ४ ८ ॥

तौ मरुता प्रीणयितुमपाकतुं च मन्त्रिकाः ।

धुम्वतौ व्यजनं षष्ठे कर्मैकं शूर्पकारि सा ॥ ४ ९ ॥

प्रक्षणद्वाङ्मवलयं व्यजमान्दोलनेन ताम् ।

पश्यन्निन्दुमुखौ देवदत्तः कामवशो ऽभवत् ॥ ५ ० ॥

स वीक्षमाणस्तां बालां लावण्यजलदीर्घिकाम् ।

तद्विरमापरवशो भोज्यास्त्रादं विवेद न ॥ ५ १ ॥

तस्य दृग्विदधे तस्यामापादतलमलकम् ।

आरोहमवरोहं च क्षतायामिव वानरी ॥ ५ २ ॥

सा नेचमैचौप्रत्यूहो भूदस्यामिति बुद्धिमान् ।

स स्थिरो ऽपि स्थिरतरं बुभुजे गजस्त्रीलया ॥ ५ ३ ॥

देवदत्तो द्वितीये ऽस्मि जयसिंहस्य सन्निधौ ।

प्रेषयामास वरकान्त्रिकायाचनाकृते ॥ ५ ४ ॥

ते गत्वा प्रोचुरन्यस्मै कस्मैचिदप्यमं ननु ।
 यदि दास्यसि तदस्मै देहि वेत्स्येष चादृशः ॥५५॥
 स उवाच कुलीनो ऽयं कलाहो ऽयं सुधीरथम् ।
 युवायं किं बह्वक्तेन सर्वे वरगुणा इव ॥५६॥
 किं तु जामिं प्रदास्यामि तस्मै यो मङ्गुहात् कश्चित् ।
 न यास्यति स्थितं चात्र तं द्रष्टव्याम्यात्मनः समम् ॥५७॥
 एष संभाव्यते यास्यन्नयं श्रो वापि सुन्दरः ।
 किं नाश्रौषुर्विदेशस्थः प्रायेण हि गमिष्यति ॥५८॥
 प्राणप्रियेयं भगिनी मम लक्ष्म्यौरिवौकसि ।
 तदिमां न प्रहेष्यामि त्रिवोढुरपि वेत्स्यसि ॥५९॥
 अपत्यजन्मावधि भो यद्येवं कर्तुमौचरः ।
 तद्ददहत्तु मे जामिं देवदत्तो ऽस्मिकामिमाम् ॥६०॥
 देवदत्तानुज्ञया ते ऽप्यामिति प्रतिषेदिरे ।
 देवदत्तो ऽपि तां कन्यां पारणित्ये शुभे ऽवसि ॥६१॥
 तत्र तस्यास्मिकाप्रेमतन्तुबद्धस्य तिष्ठतः ।
 प्रैष्युदग्मथुरास्याभ्यां पिष्टभ्यां केवले ईदृशः ॥६२॥
 आवां हि सचुर्विकसौ चतुरिङ्गियतां गतौ ।
 जराजर्जरसर्वाङ्गावाचस्रयमशासनौ ॥६३॥
 आयुश्चन्यदि जीवन्तौ कुन्तौनन्तं दिदृक्षुसे ।
 तदेक्षुदापय दृग्भावावयो रुदतोः मतोः ॥६४॥ युग्मम् ॥
 भो ऽवाचस्रस्र तं लेखं केवाभोधिमिशाकरम् ।
 निरन्तरस्तरकेचनीरपाचौचकार च ॥६५॥

अस्मिन्मयस्य धिग्धिग्मां पितरौ विष्णुतौ हि मे ।
 अहं विषयमग्नौ ऽस्मि पित्रोः पुनरियं दशा ॥६६॥
 किं करोमि कथं यामि पत्नी नापत्यदृश्यरी ।
 निजवाक्पाशबद्धस्य का गतिर्मे भविष्यति ॥६७॥
 अस्मिकापि हि तद्वेचमार्जनेन खमंशुकम् ।
 क्लेदयन्ती जगादैवं मद्यसाहःखदुःखिता ॥६८॥
 केनैव प्रहितो लेखो धत्ते षाण्डमयीं कलाम् ।
 द्रावयन्पारि दुर्वारं त्वमेव षण्डकाम्मथोः ॥६९॥
 दिवेन्दुनिभमालोक्य निष्कलापं मुखं तव ।
 निश्चिनोम्यश्रुपूरो ऽयं दुःखजो न तु चर्षजः ॥७०॥
 दुःखाख्यानप्रसादेन तत्संभावय मामपि ।
 ममायस्तु भवद्दुःखसंविभागधुरीणता ॥७१॥
 नादाग्रत्युत्तरं किंषिद्दुःखभागस्त्रिकापतिः ।
 तस्यौ त त्वपयमेव तं लेखं नयनोदकैः ॥७२॥
 अस्मिकापि हि तं लेखमादायावाचयत्स्वयम् ।
 तद्दुःखकारणं मद्यो विवेद च जगाद च ॥७३॥
 सर्वथा मा कृथा दुःखमार्यपुत्र चिरादहम् ।
 भ्रातरं बोधयिष्यामि कारयिष्ये त्वदौषितम् ॥७४॥
 गत्वा चोचै भ्रातरं खं नितरां क्षुपितेव सा ।
 इदं विवेकिन्हे भ्रातर्भवता किमनुष्ठितम् ॥७५॥
 खलुदुःखविद्योगेन क्षिप्यते तत्र भावुकः ।
 अश्रुचक्षुरपादानामहसुत्कण्ठितास्त्रि च ॥७६॥

अनुमन्यस्व मे मायं स्नास्नानगमनं प्रति ।
 तमन्वेष्ट्याम्यहमपि तस्यायत्ता यतो न वः ॥ ७० ॥
 स्नात्येवैव वाग्बद्धः प्रणतुं शशुरौ त्वहम् ।
 एकाकिन्यपि यास्यामि किं कार्यं तद्मेन ते ॥ ७१ ॥
 इति सायदमुक्तस्तु जयसिंहो मुञ्चमुञ्चः ।
 प्रयातुमनुमेने च तमुदगम्युरां प्रति ॥ ७२ ॥
 नगर्यां निर्ययौ तस्यास्ततश्च न वणिक्पुत्रः ।
 तमन्वगादश्विकापि यामिनौव निशाकरम् ॥ ७३ ॥
 अश्विकाभृत्तदा गुर्वी नेदीयःप्रसवापि च ।
 इति मार्गं ऽपि सासूत सुतं लक्षणधारिणम् ॥ ७४ ॥
 स्त्रिविरौ पितरौ नामकृतिं सूतोः करिष्यतः ।
 इति तौ दम्पती नैव चक्रतुः स्त्रमनीषया ॥ ७५ ॥
 तथोरन्वङ् परिजनस्तं बाह्वं स्नात्यन्मुदा ।
 अश्विकापुत्र इत्येवोक्तापनेन जगौ पयि ॥ ७६ ॥
 उत्तरामश्विकानाथो जगाम मथुरामथ ।
 तौ ववन्दे च पितरौ ताभ्यां मृधेन्यवुम्नि च ॥ ७७ ॥
 देशान्तरपार्जनैयं ममोपादीयन्ममिति ।
 ब्रुवाणः सो ऽर्भकं पित्रोरर्पयामास हृष्टयोः ॥ ७८ ॥
 इयं वधूर्वः पुत्रो ऽयं ममेतत्कुक्षिमन्भवः ।
 इत्याचक्षौ च समन्त्रं भक्तिवन्धुरया गिरा ॥ ७९ ॥
 पितरौ चक्रतुस्तस्य शिशोः सन्धीरणाभिधाम् ।
 अश्विकापुत्र इति तु लोकनाम्ना च पप्रथे ॥ ८० ॥

लास्यमानः क्षुट्मेन वर्धमानो ऽस्त्रिकासुतः ।
 चतुर्वर्गार्जनसुखं प्रपेदे मध्यमं वयः ॥८८॥
 भोगानपास्य हणवद्यौवने ऽपि स धीधनः ।
 जयसिंहाचार्यपार्श्वे परिब्रज्यामुपाददे ॥८९॥
 स खड्गधारातौच्छेन ब्रतेन व्रतिनां वरः ।
 आत्मनो दारयामास दारुणाः कर्मकण्टकान् ॥९०॥
 तपोभिनातिदीप्रेण दग्ध्वा कर्ममहामलम् ।
 अग्निशौचांशुकमिव स आत्मानमशोधयत् ॥९१॥
 स क्रमेण परिणतचरित्रज्ञानदर्शनः ।
 आचार्यवर्यधुर्यो ऽभूत्सगच्छाभोजभास्करः ॥९२॥
 स मुनिः सपरीवारो वृद्धत्वे विहरन्त्ययौ ।
 नगरं पुष्पभद्राख्यं गङ्गातटविभूषणम् ॥९३॥
 तत्राभूद्भूपतिः पुष्पकेतुस्तस्य तु वज्रभा ।
 मौनकेतोरिव रतिः पुष्पवत्याभिधानतः ॥९४॥
 पुष्पवत्या अभूतां च पुत्रः पुत्री च युग्मजौ ।
 पुष्पसूतः पुष्पसूता चेति नाम तयोरभूत् ॥९५॥
 सद्यैव वर्धमानौ तौ रममाणौ सद्यैव च ।
 परस्परं प्रीतिमन्ताबुभावपि बभूवतुः ॥९६॥
 दधौ च राजा यद्येतौ दारकौ स्नेहलौ मिथः ।
 विद्युज्ज्येते तदा नूनं मनागपि न जीवतः ॥९७॥
 वियोगमनयोश्चाहमपि खोटुमनौभरः ।
 मिथस्तदनयोरेव युक्तं वीवाहमङ्गलम् ॥९८॥

मित्राणि मन्त्रिणः पौरानथ पप्रच्छ भूपतिः ।
 अन्तःपुरे यदुत्पन्नं रत्नं तस्य क ईश्वरः ॥८८॥
 ते प्रोचुर्दृशमग्रे ऽपि रत्नमुत्पद्यते हि यत् ।
 तस्येश्वरो नरपतिः का कथान्तःपुरे पुनः ॥१००॥
 यद्यदुत्पद्यते रत्नं स्त्रदेगे तदिलापतिः ।
 यगेच्छं विनियुञ्जीत को हि तस्यास्तु बाधकः ॥१०१॥
 तेषां भावानभिज्ञानामाज्ञाव्य वचनं नृपः ।
 समन्त्रं घटयामास निजदारकयोक्तयोः ॥१०२॥
 तस्य राज्ञो पुष्यवती आविकारभूतया नृपः ।
 अवार्यत तथा कुर्वन् तु तामप्यजौगणत् ॥१०३॥
 ततश्च पुष्यचूलाश्च पुष्यचूला च दम्पती ।
 गृहिधर्मं सिधेवाते नितान्तमनुरागिणौ ॥१०४॥
 क्रमेण पुष्यकेतौ तु कथाशेषत्वमीयुषि ।
 पुष्यचूलो भवद्वाजा राजमानो ऽमलेर्गुणैः ॥१०५॥
 तदकृत्यं वारयन्ती तदापत्यापमानिता ।
 राज्ञो पुष्यवती जातनिर्विदा व्रतमाददे ॥१०६॥
 सा विपद्य सुरो जज्ञे प्रमज्ज्यायाः प्रभावतः ।
 प्रमज्ज्या चेन्न मोचाय तत्त्वर्गाय न संशयः ॥१०७॥
 स देवो ऽवधिनाद्वाञ्छीत्तामकृत्यनिषोजिताम् ।
 निजां दूषितरं क्षेष्टादिति चाचिन्तयत्तराम् ॥१०८॥
 मम प्राग्जन्मनि प्राणप्रियेष्टं दूषिताभवत् ।
 तत्तथा करवै क्षीरे नरके न पतेश्चया ॥१०९॥

इति तस्याः स्नानमध्ये नरकावासदाशयान् ।

केदभेदादिदुःखान्तरितकारकिकाकुक्षान् ॥ ११० ॥

पातकेनैव संवृद्धान्धकारापदेशतः ।

दर्दशान्दर्शयामास नरकास्य सुरो ऽखिलान् ॥ १११ ॥

॥ युग्मम् ॥

वर्तिकेव श्वेनसुक्ता मृगीव दवनिर्गता ।

सतौव परपुरुषकरत्नशेषसाधिता ॥ ११२ ॥

सुसाध्वीवायाततपोतीक्षारविधुरीकृता ।

सा दृष्टनरका भौत्या प्रबुद्धापि श्लक्ष्ण्यत ॥ ११३ ॥

॥ युग्मम् ॥

विभ्यती सा तु नरकं गतेव नरकेक्षणात् ।

अखिलं कथयामास तं स्नानं पत्युरपतः ॥ ११४ ॥

चेमेष्कुः पुष्पसूलायाः पुष्पसूक्ष्मरूपो ऽपि हि ।

निपुणं कारयामास शान्तिकं शान्तिकोविदैः ॥ ११५ ॥

स तु पुष्पवतीजीवदेवस्तद्वितकाभ्यया ।

तादृशानेव नरकाग्राक्षौ राचावदर्शयत् ॥ ११६ ॥

अथ पाषण्डिनः सर्वानाजुष्टाव मन्त्रोपतिः ।

परिपप्रच्छ च ब्रूध्वं कीदृशा नरका इति ॥ ११७ ॥

गर्भवाशो गुप्तिवाशो दारिद्र्यं परतन्त्रता ।

एते हि नरकाः साक्षादित्याख्यंते ऽल्पमेधसः ॥ ११८ ॥

सा दुर्गन्धमिवाग्राय कुर्वन्ती सुखमोटनम् ।

मिजस्नप्रविसंवादिषण्णांस्तान्धसर्जयत् ॥ ११९ ॥

आङ्गव आभिकापुत्रं राजाशुक्लदेव हि ।
 नरकात्स तथैवास्त्वहृष्टाः स्तप्ते यथा तथा ॥ १२० ॥
 राक्षस्युवाच भगवन्किं भवद्भिरपीदृशः ।
 मयेव वीक्षितः स्तप्नो वित्येत्यं कथमन्यथा ॥ १२१ ॥
 सूरिः प्रोवाच हे भद्रे विनापि स्तप्नदर्शनम् ।
 संसारे नास्ति तद्यद्वि न ज्ञायेत जिनागमात् ॥ १२२ ॥
 पुण्यचूलापि पप्रच्छ भगवन्नेन कर्मणा ।
 ईदृशास्त्रकाण्डोरानामुवन्ति शरीरिणः ॥ १२३ ॥
 आस्थाति स्माभिकापुत्रो महारम्भपरिग्रहेः ।
 गुह्यप्रत्यनीकतया पक्षेन्द्रियवधादपि ॥ १२४ ॥
 पिशिताहारतस्यापि पापं कृत्वा शरीरिणः ।
 गच्छन्ति नरकेष्वेषु दुःखान्यनुभवन्ति च ॥ १२५ ॥
 ततश्च जलनीजीवदेवस्तस्यास्तदादि तु ।
 स्तप्ते नरकवत्सर्गाग्नाप्यसौख्यानदर्शयत् ॥ १२६ ॥
 प्रबुद्धा कथयामास सा पत्ये स्वर्गदर्शनम् ।
 सो ऽय पाषण्डिनो ऽपृच्छद् ब्रूय किं स्वर्गलक्षणम् ॥ १२७ ॥
 तेष्वेके प्रोचिरे स्वर्गस्वरूपं प्रियसङ्गमः ।
 अन्ये त्राकुः स्म म स्वर्गो यद्यद्वि सुखकारणम् ॥ १२८ ॥
 एवं स्वर्गस्वरूपं च तदुक्तं पुण्यचूलिका ।
 नामन्यत स्तप्नदृष्टस्वरूपा हि साभवत् ॥ १२९ ॥
 राज्ञा पृष्टो ऽभिकासूनुः क्षितिमास्थद्विवैकशाम् ।
 मनस्विनितकार्याणि सिद्धान्येव भवन्ति च ॥ १३० ॥

सकल्पवृक्षास्यारामा वापयः स्वर्णपङ्कजाः ।

देव्यश्चित्तानुवर्तिन्यो रूपवत्यः कलाविदः ॥ १ ३ १ ॥

यथादिष्टविधातारस्त्रिदशास्त्राभियोगिकाः ।

इच्छया दिव्यसङ्गीतनाटकाभिनयोत्सवाः ॥ १ ३ २ ॥

शाश्वतेषु विमानेषु रम्यरत्नगृहाणि च ।

सर्वशक्तिभृतो नित्यं परिवारे च नाकिनः ॥ १ ३ ३ ॥

॥ चतुर्भिः कलापकम् ॥

आनुत्तरनिमानं यद्यद्भान्तरपुरावधि ।

सुखं किमपि देवानां तत्कियत्कथ्यते गिरा ॥ १ ३ ४ ॥

तच्छ्रुत्वा पुष्पचूलोच्च यूयं वित्य यदीदृशम् ।

स्वर्गा युष्माभिरपि किं स्वप्ने ददृशिरे ऽस्त्रिन्नाः ॥ १ ३ ५ ॥

मुनिर्जगाद कन्याणि निजागमसुधापिवाः ।

स्त्रःसुस्त्रानि वयं विशो विशो ज्ञेयान्तराण्यपि ॥ १ ३ ६ ॥

प्रमाणं वचनं जैनमिति निश्चित्य राज्यय ।

चर्षिं पप्रच्छ भगवन्स्वर्गाग्निः केन कर्मणा ॥ १ ३ ७ ॥

सूरिरुचे ऽर्हति देवे गुरौ माधौ च निश्चयः ।

यस्य संसारिणस्तस्य स्वर्गाग्निर्न ददोयमौ ॥ १ ३ ८ ॥

पुनस्तारित्रधर्मे च मुनिना कथिते मति ।

मा राज्ञौ लघुकर्मत्वाद्भवोदिमैवमभ्यधात् ॥ १ ३ ९ ॥

भगवन्प्रतिमाश्चक्ष्य पादमले तवैव हि ।

उपादास्ये परिभ्रज्यां मानुष्यकतरोः फलम् ॥ १ ४ ० ॥

इत्युक्त्वा तस्मिं नला पुष्पचूला विसृज्य च ।

आपप्रच्छे महौनाथं महौनाथो ऽयदो ऽवदत् ॥ १ ४ १ ॥

तदा त्वामनुमन्ये ऽहं व्रतार्थं वरवर्णिनि ।

ममैवौकसि चेद्भिक्षामादत्से व्रतिनौ मतौ ॥ १४२ ॥

तथेति प्रतिपेदाना दानं कल्प्यतेव सा ।

अर्थिभ्यो ददतौ राज्ञा कृतनिष्कमणोत्सवा ॥ १४३ ॥

स्त्रीचूलामणितां प्राप्ता पुष्पचूला महाशया ।

अन्निकापुत्रपादान्ते गत्वा दौचामुपाददे ॥ १४४ ॥ युग्मम् ॥

गुर्वदिशाध्वपथिकौ सा शिखामाददं ऽखिलाम् ।

सामाचारौप्रधानं हि तपः शुद्धात्मनामपि ॥ १४५ ॥

ज्ञात्वा भविष्यद्भुविचमन्निकासृनुनान्यदा ।

गच्छो देशान्तरे प्रेषि स देशो यत्र जीव्यते ॥ १४६ ॥

दादशाब्दकमश्वं भावौति श्रुतमप्यदा ।

ज्ञात्वा गुरुपदेशाच्च गच्छो ऽगच्छदथान्यतः ॥ १४७ ॥

जहावलपरिचीणास्तैवास्तु सूरयः ।

विनापि हि परौवारमुरौकृतपरोषजाः ॥ १४८ ॥

आनोयान्तःपुराङ्गकपानादि प्रतिवासरम् ।

गुरवे पुष्पचूलादात्पिचि पञ्चैव भक्तिभाक् ॥ १४९ ॥

अनन्यमनसस्तस्या गुरुणां पर्यपुमनात् ।

भावयन्त्यास्तु संसारासारतामेव सर्वदा ॥ १५० ॥

अन्तेष्टुः पुष्पचूलाया अपूर्वकरणकमात् ।

केवलज्ञानमुत्पेदे निदानं मुक्तिमप्यदः ॥ १५१ ॥ युग्मम् ॥

पुष्पचूला तु भञ्जातकेवलापि विशेषतः ।

वैद्यावृत्तं गुरोस्तुके प्रोक्तो अर्थो ऽयमागमे ॥ १५२ ॥

पुरा ह्यभूत्प्रयुञ्जानः कथं यो यस्य तस्य सः ।
 केवल्यापि च कुर्वीत स यावदेत्ति तं नहि ॥ १५२ ॥
 पुण्यसूत्रा तु विज्ञाय केवलज्ञानमगदा ।
 सर्वं संपादयात्तु सूरिर्यद्यदचिन्तयत् ॥ १५३ ॥
 सूरिः पश्यन् तां साध्वीं वत्से वेत्ति कथं ननु ।
 ममाभिप्रायमेवं यत्संपादयसि चिन्तितम् ॥ १५४ ॥
 उवाच पुण्यसूत्रापि प्रकृतिं वेद्मि वः खलु ।
 यो यस्य नित्यमाम्बुः प्रकृतिज्ञो हि तस्य सः ॥ १५५ ॥
 सार्थिका पिण्डमाम्बुः स्यदा वर्षति वारिदे ।
 सूरिरूपे श्रुतज्ञासि वृष्ट्यां किमिदमर्हति ॥ १५६ ॥
 मामवौद्यच्च मार्गं भूदपकायो ऽचित्त एव हि ।
 तेनैवायासिषमहं प्रायश्चित्तागमोऽच न ॥ १५७ ॥
 अचित्तापकायमध्यामं कथं वेत्सीति सूरिणा ।
 उदिते पुण्यसूत्राख्यदुत्पन्नं मे ऽस्ति केवलम् ॥ १५८ ॥
 मिथ्या मे दुःकृतं केवल्याशान्तित इति ब्रुवन् ।
 इत्यचिन्तयदाचार्यः सेत्स्यामि किमहं न वा ॥ १५९ ॥
 केवलरूपे मा कृषौक्यमधृतिं सुनिपुण्णवाः ।
 गङ्गामुत्तरतां वो ऽपि भविष्यत्येव केवलम् ॥ १६० ॥
 ततो गङ्गामुत्तरौतं लोकेन मय सूरयः ।
 तदैवावतुङ्गनावं को हि स्वार्थमुपेक्षते ॥ १६१ ॥
 निषवाद् स आचार्यो यच्च यथापि मौतटे ।
 तच्च तच्च तटे सद्यः सा मौर्मङ्गं प्रचकले ॥ १६२ ॥

नौमध्यदेशासीने च तस्मिन्नाचार्यपुत्रवे ।
 समन्ताभ्यङ्गुमारेभे सा नौरथ इवाश्वसि ॥ १६४ ॥
 ततो नौस्थितलोकेन सूरिः सो ऽद्येपि वारिणि ।
 शूले न्यधात्प्रवचनप्रत्यनीकामरौ च तम् ॥ १६५ ॥
 शूलप्रोतो ऽपि गङ्गान्तः सूरिरेवमचिन्तयत् ।
 अहो वपुर्ममानेकप्राक्षुपद्रवकारणम् ॥ १६६ ॥
 अपकायादिदयाभारं म सूरिर्भावयन्मृगम् ।
 क्षपकश्रेणिमाकूढो ऽन्तकृत्केवमज्जायत ॥ १६७ ॥
 तुरीयशुक्रधानस्यः सद्यो निर्वाणमाप सः ।
 निर्वाणमहिमानं च तस्यामक्षाः सुरा व्यधुः ॥ १६८ ॥
 निर्वाणमहिमा तत्र देवेर्निर्मित इत्यभूत् ।
 प्रयाग इति तत्तीर्थे प्रणितं चित्रगत्यपि ॥ १६९ ॥
 करोटिरक्षिकासूनोर्यादोभिर्मकरादिभिः ।
 ओष्ठमाना नदीतीरमानीयत जलोर्मिभिः ॥ १७० ॥
 इतस्ततो लुल्लभौ च शुक्तिकेव नदीतटे ।
 प्रदेशे गुप्तविषमे तस्यौ कापि त्रिकस्य सा ॥ १७१ ॥
 करोटिकर्परस्यान्तस्तस्यान्यस्मिंश्च वासरे ।
 न्यपतत्पाटलाबीजं देवयोगेन केनचित् ॥ १७२ ॥
 करोटिकर्परं भिन्दंस्तदीयाइच्छिणाङ्गुनोः ।
 उद्धतः पाटलितर्षर्विशालो ऽयमभूत्कमात् ॥ १७३ ॥
 पाटलाङ्गुः पवित्रो ऽयं महासुनिकरोटिभूः ।
 एकावनारोऽस्य मूलजीवद्येति विशेषतः ॥ १७४ ॥

तदच पाटलितरोः प्रभावमवलम्ब्य च ।

दृष्ट्वा चावनिमित्तं च नगरं संनिवेश्यताम् ॥१७५॥

एको नैमित्तिकस्थोचै सर्वनैमित्तिकाग्रया ।

दातव्यमाग्निवाग्भ्यं सूत्रं पुरनिवेशने ॥१७६॥

प्रमाणं यूथमित्युक्त्वा तान्निमित्तविदो नृपः ।

अधिनगरनिवेशं सूत्रपातार्थमादिशत् ॥१७७॥

पाटलीं पूर्वतः कृत्वा पश्चिमां तत उत्तराम् ।

ततोऽपि च पुनः पूर्वां ततस्यापि हि दक्षिणाम् ॥१७८॥

शिवाग्भ्योऽवधिं गत्वा तेऽथ सूत्रमपातयन् ।

चतुरस्रः सन्निवेशः पुरस्थैवमभूत्तदा ॥१७९॥ युग्मम् ॥

तचाङ्किते भूपदेशे नृपः पुरमकारयत् ।

तदभूत्पाटलीनाम्ना पाटलीपुत्रनामकम् ॥१८०॥

पुरस्य तस्य मध्ये तु जिनायतनमुत्तमम् ।

नृपतिः कारयामास शाश्वतायतनोपमम् ॥१८१॥

गजान्नशालावकुलं नृपप्रसादमुन्दरम् ।

विशालशालमुद्दामगोपुरं सौधबन्धुरम् ॥१८२॥

पण्डितशालासत्तशालापौषधागारभूषितम् ।

भूभुजा तदलङ्किते शुभेऽङ्गात्कवपूर्वकम् ॥१८३॥ युग्मम् ॥

राजा तत्राकरोद्ग्राह्यमुदाय्युदयभाक् अग्रा ।

स्वं विक्रममिवावृणुषं तन्वानो धर्ममार्हतम् ॥१८४॥

अर्हन्देवो गुरुः साधुधर्मसार्हत इत्यभूत् ।

देवतत्वं गुरुतत्वं धर्मतत्वं च तद्गृदि ॥१८५॥

चतुर्व्यां चतुर्थादितपसा स्नं विशोधयन् ।
 पौषधं पौषधागरे स जघाह महामनाः ॥१८६॥
 स धर्माधिधया चाक्षमपि तेजः प्रभावयन् ।
 आत्मनः सेवकांश्चक्रे तुर्योपायेन भूपतौ ॥१८७॥
 राजानो ऽत्यन्तमाक्रान्तास्ते तु सर्वे ऽप्यचिन्तयन् ।
 यावज्जीवत्युदाय्येष तावद्वाज्यसुखं न नः ॥१८८॥
 इतश्च राज्ञ एकस्यागसि कस्मिंश्चिदागते ।
 आच्छेद्युदायिना राज्यं प्राण्यविक्रमवज्जिष्णा ॥१८९॥
 आच्छिन्नराज्यो राजा स नय्यन्नेव व्यपद्यत ।
 तत्सूनुरेकस्तु परिभ्रमन्कुञ्जयिनौ ययौ ॥१९०॥
 राज्यभ्रष्टकुमारस्तु सो ऽवन्तौशमसंवत ।
 अभ्रदसहस्रो मित्यमवन्तौशो ऽप्युदायिनः ॥१९१॥
 स सेवको राजपुत्रस्तं राजानं व्यजिज्ञपत् ।
 उदायिनमहं देव साधयामि त्वदाज्ञया ॥१९२॥
 त्वया तु मे द्वितीयेन भाव्यमव्यभिचारिणा ।
 को हि प्राणांस्तृणौक्य साहसं कुरुते मुधा ॥१९३॥
 तथेति प्रतिपेदाने ऽवन्तिनाथे, स राजसूः ।
 जगाम पाटलीपुत्रं सेवको ऽभ्रदुदायिनः ॥१९४॥
 उदायिनपतेर्निष्ठं क्षिद्रमालोकयन्नपि ।
 व्यन्तरो मान्त्रिकस्येव दुरात्मा नासृषाद सः ॥१९५॥
 उदायिनस्तु परमार्हतस्यौकसि सर्वदा ।
 अस्तुल्लभनान्तेनमुनीनेव दर्श सः ॥१९६॥

उदायिनो राजकुले प्रवेशार्थी ततश्च सः ।
 उपाददे परित्रयां सुररेकस्य मन्त्रिणौ ॥१८७॥
 माथयायनतीचारं स व्रतं पाशयन्मुनीन् ।
 तथा ह्याराधयन्ते हि यथा तस्मयतां ययुः ॥१८८॥
 दक्षप्रधानं आमन्त्र्य न तस्याकञ्चि केनचित् ।
 सुप्रयुक्तस्य दक्षस्य ब्रह्मायक्तं न गच्छति ॥१८९॥
 उदायौ त्वाददे ऽष्टस्यां चतुर्दशां च पौषधम् ।
 अवाप्तुः सूरयो धर्मकथार्थं च तदन्तिके ॥२००॥
 अन्यदा पौषधदिने विकाले ते तु सूरयः ।
 प्रतिराजकुलं चेक्षुर्मायावी येः स दीक्षितः ॥२०१॥
 गृह्यतामुपकरणं यामो राजकुले वयम् ।
 भोः कुलनेत्यभिदधुः समरम्भं च सूरयः ॥२०२॥
 स एव माथाश्रमणः कुर्वाणो भक्तिनाटितम् ।
 उपादायोपकरणान्यग्रे ऽभ्रूक्षल्लक्षिण्यथा ॥२०३॥
 चिरसङ्गोपितां कङ्कमयीमादाय कर्षिकाम् ।
 प्रच्छन्नां धारयामास स जिघांसुः उदायिनम् ॥२०४॥
 चिरप्रव्रजितस्यास्य श्रमः परिणतो भवेत् ।
 इति तेनैव संहितः सूरौ राजकुलं ययौ ॥२०५॥
 धर्ममाख्याय सुषुप्तुः सूरयः पार्थिवो ऽपि हि ।
 स्नाध्यायश्चिन्तः सुस्वाप प्रतिनिश्चय महीतक्षम् ॥२०६॥
 दुरात्मा जापदेवास्त्रात् माथाश्रमणः पुनः ।
 जिह्रापि नैति भौतेव रौद्रध्यानवतां नृणाम् ॥२०७॥

स मायाममलो राज्ञः सुप्तस्य गलकन्दसे ।
 तां कर्चिकां सोहमयीं समजिह्वोपमां न्यधात् ॥ २०८ ॥
 कण्डो राजसूयाकर्तिं कदलौकाखकोमलः ।
 निर्घयौ च ततो रक्तं घटकण्डादिवोदकम् ॥ २०९ ॥
 कायचिन्तामिवेषाद्य स पापिष्ठकदैव हि ।
 निर्जंगम्य चतिरिति धामिकैरप्यजस्थितः ॥ २१० ॥
 राजसूयनासृजा चिन्ताः प्रबुद्धाः सूरयो ऽपि हि ।
 मूर्धानं ददृशुः कृतं निर्गलकमलोपमम् ॥ २११ ॥
 सूरिणां प्रतिभं तत्राप्यस्मिन्निदमचिन्तयत् ।
 नूनं तस्यैव कर्मैतद्भूतिनो यो न दृश्यते ॥ २१२ ॥
 किमस्मत्प्रत्यमकार्षीं रे धर्माधारो महीपतिः ।
 यद्गुणाश्च मासिन्यं कृतं प्रवचनस्य च ॥ २१३ ॥
 मयेदुर्दोक्षितो दुष्टो ऽपानौतस्य सहात्मना ।
 तस्मात्कृतं प्रवचनमासिन्यमिदमागतम् ॥ २१४ ॥
 तदहं दर्शनं चानिं रक्षाम्यात्प्रययादहम् ।
 राजा गुह्यं केनापि हतावित्यसु लोकगोः ॥ २१५ ॥
 ततस्तु भवचरमप्रत्याख्यानं विधासु सः ।
 तां कलकर्चिकां कण्डे दत्त्वा सूरिर्व्यपद्यत ॥ २१६ ॥
 प्रातरन्तःपुरशय्यापास्तिकास्तत्र आगताः ।
 पूषकर्वच आज्ञाना निरीक्ष्य तदमङ्गलम् ॥ २१७ ॥
 तत्काशं मिक्षितो राजकोकः सर्वो ऽप्यचिन्तयत् ।
 राजा गुह्यं निहतौ बुद्धकेन न संशयः ॥ २१८ ॥

हृन्मान्यो यदि तत्पुङ्गवः प्रथमं व्याचरेत्खलु ।

स महासाहसं कृत्वात एवागाददर्शनम् ॥ २१८ ॥

वैरी वा वैरिपुत्रो वा वैरिणा प्रहितो ऽथवा ।

को ऽपि मायामतीभूय विश्वस्तमवधीक्षुपम् ॥ २२० ॥

राज्ञश्च पितृवत्सूरिः सूरौ राजापि पुत्रवत् ।

नूनं स सूरिणा धर्तुं निषेद्धं वा प्रचक्रमे ॥ २२१ ॥

• तपःचामतनुः सूरिरपि तेन दुरात्मना ।

तथा कुर्वन्नुपपाति न्यपाति च नरेन्द्रवत् ॥ २२२ ॥ युग्मम् ॥

विनयच्छ्रद्धायां सूरिरपि तेन ह्यवशि सः ।

ततस्तस्मै ददौ दीक्षां धूर्तैः को न हि वक्ष्यते ॥ २२३ ॥

नष्टं निश्चायां तं प्रातः प्राप्नुर्मृगभटा नहि ।

क्रमेणापि हि यस्त्यक्तस्त्यक्तः क्रमशतेन सः ॥ २२४ ॥

ततः शरीरसंस्कारं राज्ञः सूरेश्च चक्रिरे ।

प्रधानपुरुषाक्षारं विलपन्त उदश्रवः ॥ २२५ ॥

उदायिमारकः पापः सो ऽगादुज्जयिनौ पुरीम् ।

आख्यञ्जोज्जयिनौभर्तुर्यथोदायिवधः कृतः ॥ २२६ ॥

अवन्तौघो ऽवदत्पाप यः कालेनेयतापि हि ।

परिश्रयां गृहीत्वापि स्त्रिणापि मुनिषश्चिधौ ॥ २२७ ॥

अहर्निशं च धर्मोपदेशाञ्छ्रुत्वापि दुष्टधीः ।

अकार्षीरौदृशं कर्म स त्वं मे स्थाः कथं हितः ॥ २२८ ॥ युग्मम् ॥

अद्रष्टव्यमुखो ऽसि त्वं पापापसर सत्वरम् ।

इति निर्भर्त्स्य तं राजा नगराग्निरवासयत् ॥ २२९ ॥

तत्प्रभृत्येव मेदिन्यामभयानां शिरोमणिः ।

अभिधानेन स ख्यात उदाचिनुपमारकः ॥१३०॥

इतस्य तत्रैव पुरे दिवाकीर्तनरभस्तुतः ।

एकस्य गणिकाकुचिजम्बा नन्दो ऽभिधानतः ॥१३१॥

स नापितकुमारस्तु प्रभातसमये तदा ।

खेरन्तैः पाटलीपुत्रं ददर्श परिवेष्टितम् ॥१३२॥

उपाध्याय तं स्वप्नं नन्द आख्यत्रयोधभाक् ।

उपाध्यायो ऽपि तद्देदी तं च निन्दे स्ववेश्मनि ॥१३३॥

स प्रीतिभागसंचके नन्दमाभरणादिभिः ।

निजां दुहितरं तेन परिणाययति स्म च ॥१३४॥

नवं जामातरं नन्दं यापयाने ऽधिरोप्य तम् ।

पुरे परिभ्रमयितुमुपाध्यायः प्रचक्रमे ॥१३५॥

उदाय्यपुत्रगोत्रौ हि परलोकमगादिति ।

अचान्तरे पञ्चदिव्यान्यभिविक्तानि मन्त्रिभिः ॥१३६॥

पट्टहस्तौ प्रधानाश्चन्द्रवं कुम्भो ऽथ चामरौ ।

पञ्चायमूनि दिव्यानि भ्रेमू राजकुले ऽखिले ॥१३७॥

ततस्तानि दिव्यानि बहौ राजकुलाद्ययुः ।

स नन्दो यापयानस्यो नवोढो ददृशे च तैः ॥१३८॥

पट्टहस्तौ शारदाब्जस्योदरगर्जितः ।

सद्यो नन्दं पूर्णकुम्भेनाभ्यविष्टददत्करः ॥१३९॥

तमुत्पास्य निजस्कन्धे मन्धुरः सो ऽध्यरोपयत् ।

इतो ऽहेवत चर्षाच प्रष्टुमिव मङ्गलम् ॥१४०॥

व्याकासीदातपचं च पुष्करौकमिवोषधि ।
 स्थायमानौ चाक्षुठतां नृत्यन्ताविव चामरौ ॥ २४ १ ॥
 ततः प्रधानपुरुषैः पौरैर्जनपदेन च ।
 चक्रे मन्दस्य सानन्दमभिषेकमहोत्सवः ॥ २४ २ ॥
 अमन्तरं वर्धमानस्यामिनिर्वाणवासरात् ।
 गतायां षष्ठिवत्सर्थांसेव मन्दो ऽभवत्पृथः ॥ २४ ३ ॥
 ततश्च केचित्सामन्ता मदेनाम्भविष्णवः ।
 मन्दस्य न गतिं चक्रुरसौ नापितसूरिति ॥ २४ ४ ॥
 मन्दो ऽपि तेषां सद्भावपरौचार्यमलक्ष्यधीः ।
 आस्थान्या निर्यथौ दारि प्राज्ञाया इव वारणः ॥ २४ ५ ॥
 माता धात्री बालमृदा यात्येव शिशुणा सह ।
 मन्देन तु समं कोऽपि नागाक्षुसाथेव ते ॥ २४ ६ ॥
 आगत्य पुनरास्थान्यां सिंहासने निषद्य च ।
 मन्दो जगाद स्मरन्नास्मिन्नन्यन्ताममौ इति ॥ २४ ७ ॥
 आरक्षा अपि ते चक्षुःप्रेक्षणं चक्रिरे मिथः ।
 स्मितं च नाटयामासुर्भूतान्तप्रेक्षणादिव ॥ २४ ८ ॥
 आरक्षानपि विज्ञाय मन्दस्तस्मात्तवायिकान् ।
 द्वाग्ददर्श सदोद्वारदाः स्त्रौ लेप्यमयावपि ॥ २४ ९ ॥
 मन्दपुष्पाकृष्टदेशा तौ कथाचिदधिष्ठितौ ।
 प्रतौचरौ लेप्यमयावाकृष्टासौ दधावतुः ॥ २५ ० ॥
 ते दुर्विनीताः सामन्तास्त्राभ्यां केऽपि निजजिह्वे ।
 केऽप्यनाश्रन्त मन्दो ऽभूदखण्डाश्रिततः परम् ॥ २५ १ ॥

नन्दो राजा राजमानो महर्द्धा
 भूसुचामा सुचिताग्नो बभूव ।
 प्रायः पुच्छं विक्रमस्य प्रमाणं
 क्षीवं जम्बु ह्याचनीयेऽपि वंशे ॥ २५९ ॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्वविरावक्षी-
 चरिते महाकाव्ये यशोभद्रदेवौभाव-भद्रवाङ्मिश्रचतुष्टयवृत्तान्त-
 अम्बिकापुत्रकथा-पाटलीपुत्रमिवेश-उदाधिमारक्तकथा-नन्दराज्य-
 क्षाभकीर्तनो नाम षष्ठः सर्गः ॥

सप्तमः सर्गः ।

इतश्च तत्रैव पुरे घनाये नन्दभृशुजा ।
ब्राह्मणः कपिलो नामाधुवासैको बहिर्युवि ॥ १ ॥
एकदा तद्गृहोद्देशे परिवारसमन्वितः ।
आचार्यः कश्चिदप्यागात्संसारकरिकेशरी ॥ २ ॥
तदाखिलानभःक्रान्तिखेदादिव दिवाकरः ।
जगाम पश्चिमाश्लोधिजहरीजलहस्तिताम् ॥ ३ ॥
प्रत्यपदाडिमौपुष्यवर्णवैभवहारिभिः ।
पश्चिमाश्लि सन्ध्याभ्रैः कौसुमांशुकभागिव ॥ ४ ॥
गृहाद्वदीपमाकाशिर्भासुराभिः पदे पदे ।
योः संधानुबन्धेन सनचचेव भुरभृत् ॥ ५ ॥
आलोकजनकं विष्वक्लगाः कोलाहलच्छलात् ।
द्रष्टुं कं नु भूयो ऽपीत्यर्थमाणमिवोषिरे ॥ ६ ॥
मन्ये ऽस्तं गच्छतार्कणं वक्त्रौ न्यासीकृता दृषः ।
तस्मिन्काले कथमभृदन्वया सो ऽतिभासुरः ॥ ७ ॥
नीरन्ध्रेणाश्वकारेणाञ्जनसन्नद्धचारिणा ।
तदाभृद्रोदधौरन्ध्रं पातालविवरोपमम् ॥ ८ ॥
नगरे दुर्लभो राशौ प्रवेश इति सूरयः ।
सैः पादैः पुपुवुस्तस्य ब्राह्मणस्य गृहाङ्गणम् ॥ ९ ॥
ब्राह्मणं तमनुष्ठाप्याचार्यास्ते तां विभावरीम् ।
तदग्निहोत्राज्ञायामवात्सुर्विश्वसत्तथाः ॥ १० ॥

जानन्ति किंचिद्व्येते न वेति प्रत्यनीकधीः ।

जगामाचार्यवर्यस्य समीपे कपिलो निशि ॥११॥

इदयान्तःसमुल्लासिताम्बिलहरीनिभैः ।

वचोभिर्विदधे स्मरिस्तथापि धर्मदेशनम् ॥१२॥

तस्मात्तेव हि तामस्यां धर्मदेशनया तथा ।

आवकः कपिलो जज्ञे ऽथाचार्या यथुरन्यतः ॥१३॥

अन्यदा केचिदाचार्याः प्रावृद्धास्ते तदोकषि ।

तत्सुखेनार्धतौभूतेनानुज्जातां दिजम्भना ॥१४॥

अन्येषुः स्मृनुत्पदे कपिलस्य दिजम्भनः ।

स पुनर्जातमाचो ऽपि रेवतौभिरगृह्यत ॥१५॥

मुनिभिः कल्पमानानां भाजनानामधस्य सः ।

बाहो दिजम्भना तेन दधे अद्भुतशालिना ॥१६॥

तेषां महाप्रभावाणामृषीणां पाचवारिणा ।

अभिषिक्तं शिशुं क्रूरव्यक्तयो मुमुषुर्दुर्मत् ॥१७॥

मुनिभाजनकल्पाभोभिषिक्तस्याहजः शिशोः ।

चक्रे कल्पक इत्याख्यां कपिलः आवकस्त ॥१८॥

तदादि व्यक्तरीदोषस्तदृष्टे न कुदाप्यभूत् ।

ततश्च पुचसन्तानसमृद्धः कपिलो ऽभवत् ॥१९॥

कल्पकः क्रमयोगेण विपक्षपिष्टकः पुरे ।

समस्तविद्यास्थानज्ञ एको ऽभूत्कीर्तिभाजनम् ॥२०॥

स गर्भआवकत्वेन सदा सन्तोषधारकः ।

न परिगृह्यभूयस्ते मनोरथमपि व्यधात् ॥२१॥

कुक्षीना अपि सावस्थवती रूपवतीरपि ।
 दौघमाना अपि प्रार्थ्य नोपयेते स कन्यकाः ॥ २२ ॥
 पुरे परिभ्रमन्निव कल्पको बटुभिर्दृतः ।
 पौराणां पूजनौघो ऽभूद्विहास्यर्वच पूष्यते ॥ २३ ॥
 रतस्य कापिलेस्तस्य गमनागमनाध्वनि ।
 पर्यवासीद्विजयैकस्तस्य चैकाभवत् सुता ॥ २४ ॥
 तामत्यन्तं रूपवतीमप्युपायंस्त कोऽपि न ।
 जलोदरेण तस्या हि रूपसङ्कीरदूयत ॥ २५ ॥
 पयोभृतदृतिप्रायं तस्यास्तुन्दमजायत ।
 कन्यापि साभूदुर्वैवाचमा चक्रमणे ऽपि हि ॥ २६ ॥
 सा कन्यकापि वस्त्रैव समये पुष्पवत्यभूत् ।
 विषया तप्तु तन्माता कथयामास तत्पितुः ॥ २७ ॥
 ब्राह्मणो ब्राह्मणीमूचे प्रिये दोषो ऽयमावयोः ।
 नोदाहितेयं यत्कन्या कन्यायेषा ह्यभूद्वीः ॥ २८ ॥
 अस्याः पत्युरभूतत्वात्पुष्ये मोघत्वमागते ।
 उपस्थितं भ्रूणहत्यापापं तदिदमावयोः ॥ २९ ॥
 किं कुर्मः कोऽपि दृणुते न जलोदरिणीमिमाम् ।
 तदाकुक्षले पतिताय देया कक्षौषिदण्डौ ॥ ३० ॥
 वाकुक्षेनापि न याह्यः कोऽपि ना कल्पकं विना ।
 सत्यसन्धः स एवैकस्तदर्थं प्रयतामहे ॥ ३१ ॥
 तेनापि कूपिकाद्यानि खण्डहाणे दिजन्मना ।
 कल्पकागमयेच्छासां सा कन्याचेपि तत्र च ॥ ३२ ॥

आद्यान्तं कल्पकं बुद्ध्या पूषकार च स दिङ् ।
 य आकर्षति मे पुषौ तस्माद्येव ददाम्यहम् ॥ ३ ॥
 कल्पको ऽपि हि तस्मात्तं दद्योन्नितमानसः ।
 तामाचकर्षाश्रुत्वैव वाचं तत्पितृहन्तराम् ॥ ४ ॥
 तत्पितृवाच मत्कन्यामिमासुदह कल्पक ।
 कूपिकाकर्षकाथोश्चैमेधेषा कषिता यतः ॥ ५ ॥
 एतस्याः सम्प्रदानं च श्रुत्वा संशोढवानसि ।
 अग्निषिद्धं ह्यनुमतमिति न्यायो ऽपि वर्तते ॥ ६ ॥
 सद्येव विद्यास्थानानां तमेव न्यायवित्तमः ।
 सत्यसन्धो ऽसि पातस्त्वं तत्कुरुष्व यदर्हति ॥ ७ ॥
 उन्नितो बुद्धिप्रत्ताहं किं करोमीति कल्पकः ।
 नितमिनीनिरौहो ऽपि तामुद्धोढुममन्यत ॥ ८ ॥
 कलाकलापजस्रधिक्षुभ्रजन्नाथ कल्पकः ।
 आयुर्वेदोदितौषधोन्नाघीकृत्योद्वाह ताम् ॥ ९ ॥
 कल्पकं पण्डितं बुद्धिमत्तं श्रुत्वाय गन्दराट् ।
 आह्वय प्रार्थयाचक्रे ममामात्यत्वमाश्रय ॥ १० ॥
 जजल्प कल्पको राजन्यासाच्छादनमाचकम् ।
 विहाय नान्यमधिकं वाञ्छाम्यपि परिग्रहम् ॥ ११ ॥
 धार्मिकाणां सशूकानां नहि निर्वहति कश्चित् ।
 राजकमालव्यापारः पथात्तं तदनेन मे ॥ १२ ॥
 इत्युक्त्वा राज्ञ आज्ञां तामवज्ञायैव कल्पकः ।
 जगाम चक्रे च नृपकच्छिद्रान्वेषणीयमम् ॥ १३ ॥

न मन्दः प्राप तच्छिद्रं नित्यमन्वेषयन् ।
 मन्त्रात्मनां निरीक्षायां तद्धि प्रायेण दुर्लभम् ॥ ४४ ॥
 अन्यदा कल्पकगृहद्वाररथानिवासिनम् ।
 राजा रजकमात्मीयं पप्रच्छाह्वय धीनिधिः ॥ ४५ ॥
 ब्राह्मणः कल्पको नाम यस्तव प्रातिवेशिकः ।
 वसनानि तदीयानि त्वं क्षालयसि किं न वा ॥ ४६ ॥
 क्षालयामीति रजकेनोक्ते प्रोवाच तं नृपः ।
 तदानीं तानि वस्त्राणि धर्तव्यान्यर्पय स्म मा ॥ ४७ ॥
 प्रमाणमादेष्ट इति विज्ञाय रजको ययौ ।
 इतश्च समयः कौमुद्युत्सवस्य समाययौ ॥ ४८ ॥
 कल्पकं च गृह्णीष्वूपे वस्त्ररत्नान्यभूनि मे ।
 राजनिर्णयनेनाद्य निर्णयय मनोरम ॥ ४९ ॥
 यथातिशयचोक्षाणि सञ्ज्ञायान्यंशुकान्यहम् ।
 धूपयित्वा परिदधे कौमुदीपर्ववासरे ॥ ५० ॥
 कल्पको ऽचिन्तयत्तैवमासन्ने पर्ववासरे ।
 अन्यस्य भाटिस्तोभेन रजको राजवर्षसौ ॥ ५१ ॥
 अर्पयेद्वरवस्त्राणि नार्पयिष्यति मे पुनः ।
 संश्लेष्टं परिभवं तस्य क्रये स्वपाणिना ॥ ५२ ॥ युग्मम् ॥
 विवेकलोचनेनैवं प्रेक्ष्य प्रेक्षावतां वरः ।
 उपेक्षित वचः पत्न्याः स्त्रीमुखाः क्षतिनो न हि ॥ ५३ ॥
 अत्यापहृष्टहौतस्तु तस्या वांसांसि कल्पकः ।
 रजकक्षार्पयन्तस्तु स्त्रीयसो वसवाग्बन्धु ॥ ५४ ॥

समागते पर्वदिने कल्पकक्षोपतस्तुतः ।
 वासांश्चि नार्पयन्तस्तु रजको राजग्रासनात् ॥ ५ १ ॥
 अथ याचि प्रातरेहीत्येवं प्रातारथशुद्धः ।
 रजकः कल्पकं राजनिधोगादभक्षो हि सः ॥ ५ २ ॥
 प्रयोजनेन तेनैव कल्पको रजकस्तु ।
 गृहे यथावृत्तमर्णकाधमर्ण इवान्वहम् ॥ ५ ३ ॥
 एवं जगत्तुरभ्ये हे तस्तु वस्त्राणि मार्गतः ।
 भवेदभिभवाद्यैव चमा ह्यत्यन्तदर्शिता ॥ ५ ४ ॥
 ततो वर्षे तृतीये तु प्रवृत्ते कल्पको ऽवदत् ।
 अरे सुन्दर चौरस्त्वं मदस्त्राण्यसि जीर्णवान् ॥ ५ ५ ॥
 रञ्जयित्वा त्वदसृजा स्त्रानि वस्त्राण्यहं यदि ।
 नहि गृह्णामि तस्मास्मि कल्पको रजकाधम ॥ ५ ६ ॥
 कल्पको रजकागारं निशायां गन्तमन्यदा ।
 एकाकी निर्ययौ विद्यासाधनायेव माह्वयो ॥ ५ ७ ॥
 चण्डिकाभगुवेताकाद्यग्रेसमतपण्डितः ।
 गुप्तां म दधे चुरिकामनकस्येव देवताम् ॥ ५ ८ ॥
 फाकोद्यत इव दीपो भृकुटीविकटाननः ।
 कल्पको ऽनल्पकोपो ऽथ गत्वा रजकमभ्यधात् ॥ ५ ९ ॥
 रे सेवक इवाभ्यागां हे वर्षे तव वेम्भानि ।
 वस्त्राण्यर्पयस्योदानीमथवा नेति कथ्यताम् ॥ ५ १० ॥
 तं ब्रह्मराक्षसमिव बुधितं प्रेक्ष्य धावकः ।
 बुभितो गृहिणीमुखे वासांस्तुत समर्पय ॥ ५ ११ ॥

रजस्यपि तथा चक्रे व्यक्तीकृत्याय कल्पकः ।
 प्राक् कुरी नर्तयामास साङ्गुलमिव केसरी ॥ ६६ ॥
 चटस्रटिति कुर्वाणं रजकस्याय कल्पकः ।
 उदरं दीर्घवाङ्कुर्या कुशिकेनेव भूतसम् ॥ ६७ ॥
 असृजा निर्यता तुन्दाभिर्झरादिव वारिणा ।
 वार्सासि रञ्जयामास कल्पकः सत्यसङ्गरः ॥ ६८ ॥
 आक्रन्दन्तौ रजसूषे निहंसि किमनागसम् ।
 राजाज्ञयैव वस्त्राणि गृहे चिरमधारयत् ॥ ६९ ॥
 तदाकर्णं तु संभ्रान्तः कल्पकः समकल्पयत् ।
 अथो राज्ञः प्रपद्यो ऽयं यदचो न कृतं मया ॥ ७० ॥
 तदद्य रजकवधापराधाङ्गपूरुषैः ।
 नौये न यावत्तावद्भि स्त्रयं यामि नृपान्तिकम् ॥ ७१ ॥
 कल्पकस्त्रिन्नायिवैवमुपनन्दं स्त्रयं ययौ ।
 नन्दो ऽपि सद्यः सानन्दस्तं चक्रे गौरवास्तदम् ॥ ७२ ॥
 साकाङ्क्षं कल्पकं ज्ञात्वा नन्दो ऽपौञ्जितवित्तमः ।
 बभाषे भृशमभ्यर्थादस्त्रामात्यपदं मम ॥ ७३ ॥
 स्त्रापराधप्रतौकारं चिकीर्षुरद्य कल्पकः ।
 प्रतिपेदे नृपवचः स सुधौर्षी हि काष्ठविद् ॥ ७४ ॥
 नन्दो ऽपि कृतकृत्यं स्त्रं मन्यमानः प्रमोदभाक् ।
 कल्पकं वार्तयामास स्त्रमनोवर्हिषाम्बुदम् ॥ ७५ ॥
 शस्त्रभूतान्बुदयस्य नन्दो ऽपि स्त्रार्थसंश्रवान् ।
 कल्पकं पृच्छति स्त्रेष्टं विद्याशुचमिवागतम् ॥ ७६ ॥

नृपतिं प्रीषयामास कल्पको ऽपि ह्यनल्पधीः ।
 वाक्यैस्तत्तस्यन्देहसोऽष्टपेणसुहृद्रेः ॥७७॥
 अन्यायं रजकश्रेणी तदा पूज्यतुमागता ।
 ददर्श कल्पकं राज्ञा प्रदत्तगुह्यगौरवम् ॥७८॥
 तथास्यं कल्पकं दृष्ट्वा निवृत्त्य रजका ययुः ।
 राजमान्यत्वमेवैकमनर्थस्य प्रतिक्रिया ॥७९॥
 तदैवायेतनामात्यमपसार्य महीपतिः ।
 कल्पकाथार्पयन्मुद्राकरेखादि यथोचितम् ॥८०॥
 समुद्रवसनेशेभ्य आसमुद्रमपि श्रियः ।
 उपायश्चसौराष्ट्रस्य ततः सो ऽकृत मन्दसात् ॥८१॥
 नवे तस्मिन्महामात्ये श्रीवशीकारमान्त्रिके ।
 श्रीरभृश्वन्दराजस्य मिरावारिवदक्षया ॥८२॥
 तस्य धीवारिणा भिक्षो राज्ञो विष्णुमपादयः ।
 यशःप्रसूतं सुषुवे सुरभीकृतविष्टपम् ॥८३॥
 मन्दराजप्रतापाश्वेद्विमुत्पादयन्पराम् ।
 तस्य बुद्धिप्रपञ्चो ऽभ्रसचिवस्य महानिहः ॥८४॥
 इतो ऽपि च परिभ्रष्टः प्राग्रन्त्री कल्पकस्य सः ।
 क्लृप्तं मवेशयामास तटस्थो ऽपि हि भूतवत् ॥८५॥
 स दृष्टः कल्पकस्येष्टां चेटैर् वस्त्रादिभिर्भ्रष्टम् ।
 आवर्जयितुमारेभे तत्प्रवृत्तिवृत्तयुक्तया ॥८६॥
 सापि लोभाभिभूतात्मा प्रत्यहं कल्पकौकसि ।
 क्रियमाणं जल्यमानं चाख्यप्राक्तनमन्त्रिणः ॥८७॥

भृशंसस्तनुजन्मानो बभूवुः कल्पकस्य तु ।
 प्रायेण पुत्रवन्तो हि भवन्ति परमार्हताः ॥८८॥
 स आरेभे ऽन्यदेकस्य सूनोहृदाहमङ्गलम् ।
 निमग्नयितुमैच्छच्च तत्र सान्तःपुरं नृपम् ॥८९॥
 स राज्ञः स्वागतचिकीर्षुं कुटच्छन्नामरान् ।
 प्रचक्रमे कारयितुमन्यथास्मै यदर्हति ॥९०॥
 भष्टामात्याय सा चेटी कथयामास तत्तथा ।
 स्वभ्यो ऽवसर इत्याशु सो ऽपि भूपं व्यजिज्ञपत् ॥९१॥
 न साम्प्रतममात्यो ऽस्मि न मान्यो ऽस्मि तथापि हि ।
 कुक्षीनो ऽस्त्यतिभक्तो ऽस्मीत्याख्यामि स्वामिनो हितम् ॥९२॥
 कल्पकेन यदारब्धं ब्रूणु तन्प्रियमन्विषा ।
 कृत्वादिराज्यालङ्काराङ्कारयन्नस्ति सो ऽधुना ॥९३॥
 इयता कथितेनेशः स्वयं वेत्तु तदाश्रयम् ।
 सिक्थेनापि द्रोणपाकं जानन्ति हि मनीषिणः ॥९४॥
 याचेन स्वामिदत्तेन वर्धितो ऽस्मीति वक्ष्यदः ।
 न पुनः पदसापत्न्यं मात्सर्यं मम कल्पके ॥९५॥
 कदाचिन्मत्सरेणाहमसत्यमपि हि ब्रुवे ।
 सत्यं तन्तु चरैर्विद्धि नृपा हि चरचक्षुषः ॥९६॥
 प्रेषिताश्च चरा राज्ञा गत्वा कल्पकसङ्गानि ।
 ब्रूहा च तत्तदाख्यातमाख्यान्ति स्म महीशुभे ॥९७॥
 ततश्च सकुटुम्बो ऽपि कल्पको गन्दर्भशुभा ।
 सद्यो ऽन्धकूपकाराधामणेयाचेपपूर्वकम् ॥९८॥

कल्पकाय सपुत्राय कोद्रवौदनवेतिकाम् ।

पयःकरकमेकं च कूपके ऽप्येयकूपः ॥८८॥

कल्पको ऽस्यं गिरौष्णाञ्चं कुटुम्बमिदमभधात् ।

सिक्थैर्हि संविभागो ऽस्य कवलाणां तु का कथा ॥१००॥

कवलेः शतसङ्ख्यैर्हि भवेद्दूरपूरणम् ।

तत्सिक्थमाचाप्यन्नतः सर्वं यूयं मरिच्यथ ॥१०१॥

तस्मात्तुक्तां च एवैकः समस्तं कोद्रवौदनम् ।

यो भ्रष्टमन्त्रिणो वैरशोधनाय भवेदसम् ॥१०२॥

संभ्रयोषे कुटुम्बेन त्वं भुङ्क्ष्व चेममस्तु ते ।

वैरनिर्यातनं कर्तुं तात नास्मासु कोऽप्यसम् ॥१०३॥

ततश्च कल्पको ऽभुङ्क्त तदन्नं प्रतिवासरम् ।

अन्ये त्वनशनं कृत्वा विपद्य चिदिवं ययुः ॥१०४॥

तदा च कल्पकाभावं ज्ञात्वा सामन्तभृभुजः ।

बबधुः पाटलीपुत्रं नन्दोन्मूलनकाम्यया ॥१०५॥

बद्धदारे प्रतिदिशं पाटलीपुत्रपक्ष्मे ।

भाण्डं भाण्डेन पुष्कोट पौराणां तच्च भोजुषाम् ॥१०६॥

अनीशो विदिषां तेषामासने ग्रथने ऽपि वा ।

दाहज्वरातुर इव नन्दो न प्राप निर्दृतिम् ॥१०७॥

अचिन्तयच्च यावद्धि कल्पको मग्न्यभ्युत्थम् ।

तावत्सिंहगृहेवेदं पुरं नास्कन्दि केनचित् ॥१०८॥

विना तं कल्पकमभ्युत्थगरस्तेदुग्री दशा ।

अरक्षकं क्षुपवनं पान्थैरप्युपजीयते ॥१०९॥

स जीवति यदि तदा तेनैवोद्दिश्यते पुरम् ।
 प्रायेण ज्ञायते हस्तिभारो हस्तिभिरेव हि ॥११०॥
 काराधिकारिणो राज्ञा पृष्टास्त्वेवं व्यजिज्ञपन् ।
 अन्धकूपस्थितः कोऽपि गृह्णात्यद्यापि कोद्रवान् ॥१११॥
 शिष्टा च मस्त्रिकां कूपे तथारोप्य च कल्पकम् ।
 तदेवाकर्षयामास गन्धो निधिमिवात्मनः ॥११२॥
 अपि पक्कद्रुपन्नाभं शिविकामधिरोप्य तम् ।
 वप्रस्थोपर्यभ्रमचकूपः पूर्वेवतामिव ॥११३॥
 तं दृष्ट्वा वैरिणो दध्युर्गन्धो ऽभूदवकाः खलु ।
 यदेषो ऽस्मान्भीषयते दर्शयन्कूटकल्पकम् ॥११४॥
 ततो बाढमुपद्रोतुं ते प्रावर्तन्त वैरिणः ।
 अतुल्यकभया यन्त्रप्रतियन्त्रादिकल्पनैः ॥११५॥
 ततश्च कल्पकः प्रेष्य दूतं तानेवमब्रवीत् ।
 एतु वः कोऽप्यभिमतो ऽन्तर्गङ्गं नावमास्थितः ॥११६॥
 यथाहमपि नौयानो जस्थित्वा तेन धीमता ।
 करोमि सन्धिमन्यदा भवतां यदभौक्षितम् ॥११७॥
 सान्धिविपश्चिकसेषां कल्पकस्यापि नौक्षितौ ।
 मिक्षितावाभिसुख्येन वक्रावक्रयश्चाविव ॥११८॥
 तत्र कल्पशिदेकस्थेषुकसापं करस्थितम् ।
 निरीक्ष्य कल्पको मन्मथो तमूचे ऽङ्गुलिचञ्चला ॥११९॥
 यद्यसुखेषुभारस्य मूलं प्रान्तर्ध्वं कर्तयते ।
 एतन्मध्यप्रदेशस्य तदा किमुपतिष्ठते ॥१२०॥

सान्धिविग्रहिकः सो ऽय विद्वानपि सुधीरपि ।
 न तदाश्रयमज्ञासौदीर्घशस्तु तदाश्रयः ॥१२१॥
 यथेक्ष्यष्टिर्मूलेन प्रान्तेन च विवर्धते ।
 उभाभ्यामेव सन्धिभ्यां तथा क्षणियसन्निधिः ॥१२२॥
 तत्र चैकः सत्यसन्धिर्यथोक्तं नान्यथा भवेत् ।
 प्रपञ्चसन्धिरपरो मायया यः प्रतन्यते ॥१२३॥
 अविद्यासेन वो नन्दे सत्यासन्धेर्न गोचरः ।
 प्रपञ्चसन्धिस्तु कथं भावौ वो मयि तदिदि ॥१२४॥
 निःसन्धिवन्धास्तद्युपमुपजौघ्या भविष्यथ ।
 निरुक्तमूलप्रान्तेक्ष्यष्टिवस्तुन्यभूपतेः ॥१२५॥
 पुनश्च तत्प्रदेशस्याभौर्या मूर्धन्यदर्शयत् ।
 दण्डाहतां दधित्वालीं कल्पको हस्तसक्तया ॥१२६॥
 प्रामद्वार्वार्थमज्ञासौत्प्रधानपुरुषो न सः ।
 कल्पकामात्यहदयभावार्था ऽयमभूत्पुनः ॥१२७॥
 तत्पञ्चमं हतिस्त्राली मद्दोर्दण्डाहता यदि ।
 तद्वः स्याद्विटकाकाङ्क्षे विकीर्णं दधिवद्वक्त्रम् ॥१२८॥
 पुनः स्त्रनात्रा तस्मात्वं कल्पकस्तिः प्रदक्षिणाम् ।
 चकार तदभिप्रायं तत्रापि न विवेद सः ॥१२९॥
 भावार्थस्त्वेव मन्त्रावा यथा गौरावृता तव ।
 तथास्मृतेजसा तेजो भवतामावरिष्यते ॥१३०॥
 सक्त्याचये ऽपि भावार्थमज्ञानकल्पकस्य सः ।
 ऊहापोहपरस्तस्मै व्याप्तास्यः काकपोतवत् ॥१३१॥

क्लृप्तानं कल्पको ऽद्यागात्सन्धिविघट्टिकः स तु ।
 तद्भावमविदन्वीक्षापन्नः क्लृप्तिविरं यथौ ॥१३२॥
 स सन्धिविघट्टपुमास्त्रिजैः पृष्टो विषादभाक् ।
 श्वोचदत्यसम्भ्रमप्राप्तौ कल्पकदिजः ॥१३३॥
 पुनः पुनश्च तैः पृष्टो न स किञ्चिदवोचत ।
 स हि जिह्वाय तद्भावं नाज्ञासिषमिति ब्रुवन् ॥१३४॥
 मिसितः कल्पकस्थायमपीति हतमिच्छयाः ।
 ते ऽथ सामन्तराजानः पलायन्त दिशो दिशम् ॥१३५॥
 ततः पलायमानानां तेषां कल्पकग्रासनात् ।
 वृक्षश्वरत्नकोशादि जघाहोष्किञ्च नन्दराट् ॥१३६॥
 मन्दो ऽपि तं निजग्राह प्राप्तनं दुष्टमन्त्रिणम् ।
 भक्तस्य कल्पकस्थायमनर्थक्यदिति क्रुधा ॥१३७॥
 नन्दश्रियां रक्षणसौविदलः
 सुधीर्मघोपायनदीनदौनः ।
 क्ष्मां कल्पको नन्दनरेश्वराज्ञा-
 निधन्वितां मन्त्रिवरश्चकार ॥१३८॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि श्वविरावली-
 चरिते महाकाव्ये कल्पकामात्यशङ्कौर्तनो नाम सप्तमः सर्गः ॥

अष्टमः सर्गः ।

कल्पकः पुनस्तपसानेकपुत्रो धियां निधिः ।
सुचिरं नन्दराजस्य सुद्राव्यापारमन्त्रज्ञात् ॥१॥
नन्दस्य वंशे कालेन नन्दाः सप्ताभवत्पुत्राः ।
तेषां च मन्त्रिणो ऽभूवग्भूयांसः कल्पकाम्बयाः ॥२॥
ततस्त्रिखण्डपृथिवीपतिः पतिरिव अयः ।
समुत्थातदिषत्कन्दो नन्दो ऽभून्नवमो नृपः ॥३॥
विशङ्कटः श्रियां वासो ऽसङ्कटः शकटो धियाम् ।
शकटाल इति तस्य मग्न्यभूत्कल्पकाम्बयः ॥४॥
तस्य जम्बीवतौ नाम जम्बीरिव वपुष्मतौ ।
मधर्मचारिण्यभवत्कौलालङ्कारधारिणौ ॥५॥
तयोश्च ज्येष्ठतमयो विनयान्तङ्गतो ऽभवत् ।
अशूलधीः शूलभद्रो भद्राकारनिशाकरः ॥६॥
भक्तिनिष्ठः किमिष्टो ऽभूच्छ्रौयको नन्दनस्तयोः ।
नन्दराड्ढयामन्दानन्दगोशीर्षचन्दनः ॥७॥
पुरे ऽभूत्तत्र कोशेति वेश्या रूपश्रियोर्वशी ।
वशीकृतजगत्तेनास्येतोभुजौवनौषधिः ॥८॥
भुञ्जानो विविधान्गोगाशूलभद्रो दिवानिशम् ।
उवास वसथे तस्या दादशाब्दानि तन्मनाः ॥९॥
श्रीपकस्तङ्गराजो ऽभूद्भूरिविग्रहभाजनम् ।
द्वितीयमिव चदयं नन्दस्य पृथिवीपतेः ॥१०॥

तच्च चासीद्वररुचिर्नाम द्विजवराधणीः ।

कवीनां वादिनां वैद्याकरणानां शिरोमणिः ॥११॥

स्वयंकृतेर्नवनवैरष्टोत्तरशतेन सः ।

वृत्तेः प्रवृत्तो ऽनुदिनं नृपावस्यगने सुधीः ॥१२॥

मिथ्यादृगिति तं मन्त्री प्रशशंस न जातुचित् ।

तुष्टो ऽयम्मे तुष्टिदानं न ददौ नृपतिस्ततः ॥१३॥

ज्ञात्वा वररुचिस्तत्र दानाप्रापणकारणम् ।

चाराधयितुमारमे गृह्णीतं तस्य मन्त्रिणः ॥१४॥

संतुष्टया तयान्येद्युः कार्यं पृष्टो ऽब्रवीद्विदम् ।

राज्ञः पुरस्ताम्ने काव्यं तव भर्ता प्रशंसतु ॥१५॥

तथा तदुपरोधेन तद्विज्ञप्तो ऽवदत्पतिः ।

मिथ्यादृष्टेरमुष्याहं प्रशंसामि कथं वचः ॥१६॥

तथोक्तः मायहं मन्त्रौ तत्तथा प्रत्यपद्यत ।

अन्धस्त्रीवाक्यमूर्खाणामायहो वल्लवाग्बल ॥१७॥

राज्ञः पुरस्तात्पठतः काव्यं वररुचेस्ततः ।

अहो सुभाषितमिति वर्णयामास मन्त्रिराट् ॥१८॥

दौनारशतमष्टाशं ततो ऽस्मै नृपतिर्ददौ ।

राजमान्यस्य वाचापि जौव्यते क्षत्रकुलया ॥१९॥

दौनाराष्टोत्तरशते दीयमाने दिने दिने ।

किमेतद्दीयत इति भूपं मन्त्रौ व्यजिज्ञपत् ॥२०॥

अथोचे नृपतिर्मन्त्रिन्दुष्टो ऽस्मै त्वत्प्रशंसया ।

वयं यदि स्तब्धं ददामः किं न पुरा ततः ॥२१॥

मन्थयूचे मया देव प्रशंसा नास्य निर्मिता ।
 काव्यानि परकौयाणि प्राशंसिषमहं तदा ॥२२॥
 पुरो नः परकाव्याणि स्त्रकौकृत्य पठत्ययम् ।
 किमेतत्सुत्यभावेनेत्यभाषत नृपस्ततः ॥२३॥
 एतत्पठितकाव्यानि पठन्तीर्वास्तिका अपि ।
 दर्शयिष्यामि वः प्रातरित्यूचे सचिवो ऽपि च ॥२४॥
 यच्च यच्चदत्ता भूता भूतदत्तैणिका तथा ।
 वेणा रेणेति सप्तमग्राज्ञाः पुच्यन्त मन्त्रिणः ॥२५॥
 गृह्णाति ख्यायसौ तामां स्रष्टृकं तथेतराः ।
 दिव्यादिवारक्रमतो गृह्णाति स्म यथाक्रमम् ॥२६॥
 राज्ञः समीपं सचिवो द्वितीये ऽङ्गि निनाय ताः ।
 तिरस्करिष्यन्परिताः समुपावेशयन् सः ॥२७॥
 अष्टोत्तरशतं श्लोकास्त्वयं निमांथ नेत्येकान् ।
 ऊचे वररुचिस्तास्तु यथाश्लेषमनूचिरे ॥२८॥
 ततो वररुचे रुष्टो राजा दानं न्यवारयत् ।
 उपायाः सचिवानां हि निघहानुपहृत्तमाः ॥२९॥
 ततो वररुचिर्गत्वा यन्त्रं गङ्गाजले न्यधात् ।
 तन्मध्ये वस्त्रबद्धं च दौनारशतमष्टयुक् ॥३०॥
 प्रातर्गङ्गाममौ स्तुत्वा यन्त्रमाकामदंष्ट्रिणा ।
 दौनाराम्ने च तत्पाणाबुत्पत्य न्यपतंस्ततः ॥३१॥
 स एवं विदधे नित्यं जनसेन विमिश्रिते ।
 तच्च श्रुत्वा जनश्रुत्या राजाशंसत मन्त्रिणे ॥३२॥

इदं यद्यस्ति सत्यं तन्मातर्वीचामहे स्तयम् ।
 इत्युक्तो मन्त्रिणा राजा तत्तथा प्रत्यपद्यत ॥२३॥
 दत्त्वा शिष्टां चरः सायं प्रेषितस्तत्र मन्त्रिणा ।
 शरस्तम्बमिलीनो ऽस्यात्यक्षौवानुपसक्तितः ॥२४॥
 तदा वररुचिर्गत्वा क्लृप्तं मन्दाकिनौजले ।
 दौनाराष्ट्रोत्तरशतघन्धिं न्यस्य ययौ गृष्टे ॥२५॥
 तज्जीवितमिवादाय दौनारघन्धिमादरात् ।
 चरः समर्पयामास प्रच्छन्नं वरमन्त्रिणे ॥२६॥
 अथ गुप्तान्तदौनारघन्धिर्मन्त्रौ निशात्यये ।
 ययौ राज्ञा समं गङ्गामागादरुचिस्तदा ॥२७॥
 द्रष्टुकामं नृपं दृष्टोत्कृष्टमानी मविस्तरम् ।
 स्रोतुं प्रवृत्ते गङ्गां मूढो वररुचिस्ततः ॥२८॥
 स्तुत्यन्ते ऽशालयद्यन्त्रं पदा वररुचिः परम् ।
 दौनारघन्धिरुत्पत्य नापतत्पाणिकोटरे ॥२९॥
 घन्धिं गवेषयामास पाणिना तज्जले ततः ।
 सो ऽस्यादपश्यंस्त्रुष्णीको धूर्तो दृष्टो हि मौनभाक् ॥३०॥
 इत्युक्ते च महामात्यः किं ते दत्ते न जाह्नवी ।
 न्यासीकृतमपि द्रव्यं गवेषयसि यन्मुहुः ॥३१॥
 उपसक्त्य गृष्टाणेदं निजद्रव्यमिति ब्रुवन् ।
 सो ऽर्पयामास दौनारघन्धिं वररुचेः करे ॥३२॥
 दौनारघन्धिना तेनोत्सर्पिचद्गन्धिनेव सः ।
 दशमासादयामास मरणादपि दुःखदाम ॥३३॥

विप्रतारयितुं लोकं साधमच चिपत्यसौ ।
 द्रव्यं प्रातः पुनर्दृष्टातौतूषे मचिवो नृपम् ॥४४॥
 साधु ज्ञातमिदं कृष्टेत्यालपन्मन्त्रिपुङ्गवम् ।
 विस्मयस्मेरनयनः स्ववेष्मागान्महीपतिः ॥४५॥
 चमर्षणो वररश्मिः प्रतीकारं विचिन्तयन् ।
 गृह्यस्वरूपं सचिवस्यापृच्छेत्तेटिकादिकम् ॥४६॥
 तस्याथ कथयामास काचित्कृत्स्नवेष्यदः ।
 भूपतिः श्रौयकोदाहे भोक्ष्यते मन्त्रिवेष्मनि ॥४७॥
 सञ्जयते चात्र शस्त्रादि दातुं नन्दाय मन्त्रिणा ।
 शस्त्रप्रियाणां राज्ञां हि शस्त्रमाद्यमुपायनम् ॥४८॥
 समासाद्य च्छलजप्तच्छलं वररश्मिततः ।
 चणकादि प्रदायेति डिम्बरूपाष्टपाठयत् ॥४९॥
 न वेत्ति राजा यदसौ शकटालः करिष्यति ।
 व्यापाद्य नन्दं तद्गान्धे श्रौयकं व्यापयिष्यति ॥५०॥
 स्थाने स्थाने पठन्ति स्म डिम्भा एवं दिने दिने ।
 जनश्रुत्या तदश्रौषौदिति चाचिन्तयन्नृपः ॥५१॥
 बालका यच्च भाषन्ते भाषन्ते यच्च योषितः ।
 श्रौत्यातिकौ च या भाषा सा भवत्यन्यथा नहि ॥५२॥
 तत्प्रत्ययार्थं राज्ञाय प्रेषितो मन्त्रिवेष्मनि ।
 पुरुषः सर्वमागत्य यथादृष्टं यजिज्ञापत् ॥५३॥
 ततश्च सेवावसरे मन्त्रिणः समुपेयुषः ।
 प्रणामं कुर्वतो राजा कोपान्तस्त्रौ पराङ्मुखः ॥५४॥

तद्भावश्चो ऽथ वेश्मेत्यामात्यः श्रीयकमब्रवीत् ।

राज्ञो ऽस्मि ज्ञापितः केनाप्यभक्तो विद्विषन्निव ॥५५॥

असावकस्मादस्माकं कुलक्षय उपस्थितः ।

रक्ष्यते वत्स कुक्षे यद्यादेशमिमं मम ॥५६॥

नमयामि यदा राज्ञे शिरश्चिन्त्यास्तदामिना ।

अभक्तः स्वामिनो वधः पितापौति वदेस्ततः ॥५७॥

यियासौ मयि जरसाप्येवं याते परासुताम् ।

त्वं मत्कुलगृहस्तप्तो भविष्यसि चिरं ततः ॥५८॥

श्रीयको ऽपि हृदसेवमवदद्गृहदस्तरम् ।

तात घोरमिदं कर्म श्वपचो ऽपि करोति किम् ॥५९॥

अमात्यो ऽप्यब्रवीदेवमेवं कुर्वन्विचारणाम् ।

मनोरथान्पूरयामि वैरिणामेव केवलम् ॥६०॥

राजा यम इवोद्दण्डः सकुटुम्बं न हन्ति माम् ।

यावन्तावन्ममैकस्य क्षयाद्रक्ष कुटुम्बकम् ॥६१॥

सुखे विषं तालपुटं न्यस्य नंस्यामि भृपतिम् ।

शिरः परामोर्मे क्षिन्त्याः पिष्टवत्या न ते ततः ॥६२॥

पिचैवं बोधितस्तत्स प्रतिपेदे चकार च ।

शुभोदकाय धौमन्तः कुर्वन्त्यापातदारुणम् ॥६३॥

भवता किमिदं वत्स विहितं कर्म दुष्करम् ।

ससम्भ्रममिति प्रोक्तो नृपेण श्रीयको ऽवदत् ॥६४॥

यदैव स्वामिना ज्ञातो द्रोह्यं निहतस्तदा ।

भर्तृक्षितानुसारेण भृत्यानां हि प्रवर्तनम् ॥६५॥

मृत्यानां युज्यते दोषे स्त्रयंज्ञाते विचारणा ।
 स्त्रामिज्ञाते प्रतौकारो युज्यते न विचारणा ॥६६॥
 कृतौर्ध्वदेहिकं गन्दस्ततः श्रौयकमववीत् ।
 सर्वव्यापारसहिता मुद्रेण गृह्णातामिति ॥६७॥
 अथ विज्ञपयामास प्रणम्य श्रौयको नृपम् ।
 स्यूलभद्राभिधानो ऽस्ति पिहृतुष्यो ममायजः ॥६८॥
 पिहप्रसादाश्विर्वाधं कोशायास्तु निवेतने ।
 भोगानुपशुञ्चानस्य तस्याब्दा दादशागमन् ॥६९॥
 आह्वयाथ स्यूलभद्रस्तमथं भृभुजोदितः ।
 पर्यालोच्यामुमर्थं तु करिष्यामौत्तभाषत ॥७०॥
 अश्वेवालोचयेत्तुक्तः स्यूलभद्रो महौभुजा ।
 अशोकवल्लिकां गत्वा विममर्शति चेतसा ॥७१॥
 शयनं भोजनं स्नानमन्ये ऽपि मुखेऽतवः ।
 काले ऽपि नानुभूयन्ते रोरैरिव नियोगिभिः ॥७२॥
 नियोगिनां स्नान्यराष्ट्रचिन्ताव्यये च चेतमि ।
 प्रेयसौलां नावकाशः पूर्णकुक्षे ऽम्भसामिव ॥७३॥
 त्यक्त्वा सर्वमपि स्वार्थं राजार्थं कुर्वतामपि ।
 उपद्रवन्ति पिशुना उदङ्मानामिव दिकाः ॥७४॥
 यथा खर्दं हृद्रविणव्ययेनापि प्रयत्यते ।
 राजार्थं तददात्तार्थं यत्कृते किं न धीमता ॥७५॥
 विचिन्त्यैवं व्यधात्केप्रीत्याटनं पञ्चसृष्टि सः ।
 रत्नकमलदशाभी रजोहरणमयथ ॥७६॥

ततश्च स महाभागो गत्वा सदसि पार्थिवं ।
 आलोचितमिदं धर्मलाभः स्तादित्यवोचत ॥७३॥
 ततः स राजसदनाङ्गुहाया इव केसरौ ।
 निःससार महासारः संसारकरिरोषणः ॥७४॥
 किमेष कपटं कृत्वा यायौ वेश्यागृहं पुनः ।
 इत्यप्रत्ययतः क्षापो गवाक्षेण निरेक्षत ॥७५॥
 प्रदेशे शवदुर्गन्धे ऽप्यविकूणितनासिकम् ।
 यान्तं दृष्ट्वा स्खलभद्रं नरेन्द्रो ऽधूनयश्चिरः ॥७६॥
 भगवान्भीतरागो ऽसावस्मिन्निग्ने कुचिन्तितम् ।
 इत्यात्मानं निनिन्दोच्चैर्नन्दन्तमभिनन्दयन् ॥७७॥
 स्खलभद्रो ऽपि गत्वा औसभूतविजयान्तिके ।
 दीक्षां सामायिकोच्चारपूर्विकां प्रत्यपद्यत ॥७८॥
 गृहीत्वा औथकं दोषिण ततो नन्दः सगौरवम् ।
 सुद्राधिकारे निःशेषव्यापारमहिते न्यधात् ॥७९॥
 चकार औथको राज्यचिन्तामवहितः सदा ।
 साक्षादिव शकटाक्षः प्रकृष्टनयपाटवात् ॥८०॥
 स नित्यमपि कपेयाया विनीतः सदने ययौ ।
 त्वेवाङ्गातुस्तप्त्रियापि कुलीनेर्बहुमन्यते ॥८१॥
 स्खलभद्रविद्योगातां औथकं प्रेक्ष्य साददत् ।
 दृष्टे दृष्टे हि दुःखार्ता न दुःखं धर्तुमौघते ॥८२॥
 ततस्तां औथको ऽवोचदार्थं किं कुर्महे वयम् ।
 अथौ वरदधिः पापो ऽद्यातयज्जनकं हि नः ॥८३॥

अकाण्डोत्थितवज्राग्निप्रदोपनयहोदरम् ।

सूक्तभद्रवियोगं च भवत्या चकरोदयम् ॥८८॥

त्वज्ज्याम्यामुपकोशायां यावद्भक्तो ऽस्त्वसौ खलः ।

तावत्प्रतिक्रियां कांचिदिषिन्मय मनस्विनि ॥८९॥

तदादिशोपकोशां यत्प्रतार्थं कथमप्यसौ ।

विधौयतां वररुचिर्मद्यपानरुचिस्त्वया ॥९०॥

प्रेथोविथोजनादैराह्वाचिष्यादेवरुच्य च ।

तत्प्रतिज्ञाय सा सद्यो ऽप्युपकोशां समादिशत् ॥९१॥

कोशायास्तु निदेशेनोपकोशा तं तथाभ्यधात् ।

यथा पपौ सुरामेव स्त्रीवशैः क्रियते न किम् ॥९२॥

सुरापानं वररुचिः स्त्रैरं भट्टो ऽद्य कारितः ।

उपकोशेति कोशाये शशंसाय निशात्यये ॥९३॥

अथ कोशामुखात्सवे शुश्राव श्रीयको ऽपि तत् ।

मेने च पितृवैरस्य विहितं प्रतिपातनम् ॥९४॥

शकटालमहामात्यात्ययात्प्रभृति मो ऽप्यभूत् ।

भट्टो वररुचिर्भूयसेवावसरतत्परः ॥९५॥

स प्रत्यहं राजकुले सेवाकाले ह्यमापतम् ।

राज्ञा च राजलोकैस्तु मगौगवमदृश्यत ॥९६॥

अन्यदा नन्दराड् मन्त्रिगुणस्मरणविष्णुः ।

सदसि श्रीयकामात्यं जगादैवं मगद्वदम् ॥९७॥

भक्तिमाङ्गान्तिमार्जितं शकटाको मशामतिः ।

अभवन्मो मशामात्यः शक्रस्येव वृहत्स्यतिः ॥९८॥

एवमेव विपन्नो ऽसौ दैवादद्य करोमि किम् ।
 मन्ये शूल्यमिवाख्यानमहं तेन विनात्मनः ॥८८॥
 उवाच श्रीयको ऽप्येवं किं देवेषु विदम्यहे ।
 इदं वररुचिः सर्वे पापं व्यधित मद्यपः ॥१००॥
 सत्यमेष सुरां भट्टः पिबतीति नृपोदिते ।
 शो ऽमुं दर्शयितास्मीति श्रीयकः प्रत्यभाषत ॥१०१॥
 श्रीयकश्च द्वितीये ऽङ्गि सर्वेषामौयुषां सदः ।
 खपुंसां शिचितेनायं पद्ममेकैकमार्पयत् ॥१०२॥
 तत्कालं मदनफलरसभावनयाञ्चितम् ।
 दुरात्मनो वररुचेरर्पयामास पङ्कजम् ॥१०३॥
 कुतश्चमहुतामोदमिदमित्यभिवर्णिनः ।
 घातुं राजाटयो नित्युर्नासाग्रे खं खमम्बुजम् ॥१०४॥
 सो ऽपि भट्टो ऽनयद्घातुं घ्राणाग्रे पङ्कजं निजम् ।
 चन्द्रहाससुरां सद्यो रात्रिपीतां ततो ऽवसत् ॥१०५॥
 धिगसुं ग्रीधुपं ब्रह्मबन्धुं बन्धवधोचितम् ।
 सर्वैरित्याकुप्यमानो निथंथौ सदसो ऽथ सः ॥१०६॥
 ब्राह्मणा याचितस्तेन प्रायश्चित्तमचौकयन् ।
 तापितचपुणः पापं सुरापाणाघघातकम् ॥१०७॥
 मूषया तापितमथ पपौ वररुचिस्तपु ।
 प्राणैश्च सुसुप्ते सद्यस्तप्राहभयादिव ॥१०८॥
 खूलभट्टो ऽपि सभूतविजयाचार्यसन्निधौ ।
 प्रब्रज्यां पाण्ड्यामास पारदृश्या मुतामुधेः ॥१०९॥

वर्षाकाले ऽन्यदायाते समुत्तविजयं गृहम् ।
 प्रणम्य मुञ्च्य सुनय इत्यष्टकमभियहान् ॥११०॥
 अथ सिंहगुहादारे कृतोत्सर्ग उपोषितः ।
 अवस्थाय चतुर्मासीमेकः प्रत्यष्टणोदिदम् ॥१११॥
 इन्दिवाहिविषदादे चतुर्मासीमुपोषितः ।
 स्थास्यामि कायोत्सर्गेण द्वितीयो ऽभ्यषहोदिदम् ॥११२॥
 उत्सर्गं कूपमण्डूकामने मामचतुष्टयम् ।
 स्थास्याम्युपोषित इति तृतीयः प्रत्यपद्यत ॥११३॥
 योग्यान्मत्वा गुरुः माधून्यावत्तानन्वमन्यत ।
 खलभद्रः पुरोभ्य नत्वेवं तावद्व्रतौत् ॥११४॥
 कोशाभिधाया वेश्याया गृहे या चित्रशालिका ।
 विचित्रकामशास्त्रोक्तकरणालेखशालिनौ ॥११५॥
 तत्र कृततपःकर्मविशेषः षड्रमाशनः ।
 स्थास्यामि चतुरो मासानिति मे ऽभियहः प्रभो ॥११६॥ युष्मत् ॥
 ज्वालोपयोगाद्योग्यं तं गुरुत्वात्त्वमन्यत ।
 साधवश्च ययुः सर्वे स्वं स्वं स्थानं प्रतिश्रुतम् ॥११७॥
 शान्तांस्त्रीव्रतपोनिष्ठान्दृष्ट्वा तान्मुनिसूतमान् ।
 चयो ऽमौ भेजिरे शान्तिं सिंहसर्पारघट्टकाः ॥११८॥
 खलभद्रो ऽपि संप्राप कोशवेष्टानिकेतनम् ।
 अभ्युत्तस्थौ तथा कोशाप्याहिताश्लिरयतः ॥११९॥
 सुकुमारः प्रकृत्यामौ रश्मास्तम् इवोत्तमा ।
 व्रतभारेण विधुरो ऽचागादिति विचिन्व या ॥१२०॥

उवाच स्नातं स्नामिन्समादिश करोमि किम् ।
 वपुर्धनं परिजनः सर्वमेतत्तवैव हि ॥ १२१ ॥
 चतुर्मासौ वसत्यै मे चित्रशालेयमर्थताम् ।
 इत्युक्ते स्मूलभद्रो ऽपि सा त्वत्ते गृह्णतामिति ॥ १२२ ॥
 तथा च तस्यां प्रगुणीकृतायां भगवानपि ।
 कामस्थाने ऽविशद्वर्त्म इव क्लबलवत्तया ॥ १२३ ॥
 अथ सा वज्रसाधारभोजनानन्तरं मुनेः ।
 विशेषकृतशृङ्गारा चोभाय समुपाययौ ॥ १२४ ॥
 सोपविष्टा पुरस्तस्थोत्कृष्टा काचिदिवापराः ।
 चतुरं रचयामास हावभावादिकं मुहुः ॥ १२५ ॥
 करणानुभवकौडोद्दामानि सुरतानि च ।
 तानि तानि प्राक्तनानि स्मारयामास सासक्तम् ॥ १२६ ॥
 यद्यत्सोभाय विदधे तथा तत्र महासुमौ ।
 तत्तन्मुधाभवदज्ञे यथा नखविलेखनम् ॥ १२७ ॥
 प्रतिवासरमप्येवं तत्सोभाय चकार सा ।
 जगाम स तु न चोभं मनागपि महामनाः ॥ १२८ ॥
 तद्योपसर्गकारिण्या प्रत्युतास्य महासुनेः ।
 अदीयत ध्यानवक्त्रिर्मेघवक्त्रिरीवाभसा ॥ १२९ ॥
 त्वयि पूर्वमिवाज्ञानाद्भक्तुकामां धिगौश माम् ।
 आत्मानमिति निन्दन्तौ सापतन्तस्य पादयोः ॥ १३० ॥
 सुनेस्तस्थेऽश्रियजयप्रकर्षेण चमत्कृत्वा ।
 प्रपेदे आवकत्वं सायसौसैवमभियन्म् ॥ १३१ ॥

तुष्टः कदापि कस्यैचिद्ददाति यदि मां नृपः ।
 विना पुमांसमेकं तमन्य च नियमो मम ॥१३९॥
 गते तु वर्षासमये ते च यो ऽपि हि साधवः ।
 निर्बुद्धाभिग्रहा एतुर्गुहपादानिकं क्रमात् ॥१३९॥
 आद्याग्निषंश्चगुहासाधुरादौ दुष्करकारक ।
 तत्र स्नागतमित्येष किंचिदुत्थाय सूरिणा ॥१३९॥
 सूरिणा भाषितौ तददायान्तावितरावपि ।
 समे प्रतिज्ञानिर्वाहे समा हि स्नामिसन्निधा ॥१३९॥
 खूबभद्रमथायान्तमभ्युत्थायात्रवौहुहः ।
 दुष्करदुष्करकारिन्महात्मन् स्नागतं तव ॥१३९॥
 वासुधाः साधवस्तो ऽद्याचिन्तयन्तिहो गुरोः ।
 इदमामन्त्रणं मन्त्रिपुत्रताहेतुकं खलु ॥१३९॥
 यद्यसौ वज्रसाहस्रात्कृतदुष्करदुष्करः ।
 इदं वर्षान्तरे तर्हि प्रतिज्ञास्यामहे वयम् ॥१३९॥
 एवं मनसि संस्थाप्य सामर्थास्तो महर्षयः ।
 कुर्वाणाः संयमं मासानष्टावगमयन्क्रमात् ॥१३९॥
 उत्तमर्ष इव प्राप्ते काले चष्टः पुरो गुरोः ।
 साधुः सिंहगुहावासी चकारेति प्रतिश्रवम् ॥१४०॥
 कोशावेश्याष्टे नित्यं वज्रसाधारभोजनः ।
 भगवन्समवस्थान्ते चतुर्मासौमिमामहम् ॥१४१॥
 खूबभद्रेण मात्स्यदितदङ्गीकरोत्ययम् ।
 विचार्यैत्युपयोगेन ज्ञात्वा च गुहारादिशत ॥१४१॥

वत्स माभिषङ् काषीरतिदुष्करदुष्करम् ।

स्थूलभद्रः क्षमः कर्तुमद्रिराज इव स्थिरः ॥ १४३ ॥

नहि मे दुष्करो ऽप्येष कथं दुष्करदुष्करः ।

तदवश्यं करिष्यामौल्युवाच स पुनर्गुरुम् ॥ १४४ ॥

गुरुकृचे ऽमुना भावी भ्रंशः प्राक्तपसो ऽपि ते ।

आरोपितो ऽतिभारो हि गात्रभङ्गाय जायते ॥ १४५ ॥

गुरोर्वचो ऽवमत्याथ वीरमन्यो मुनिः स तु ।

उन्मोनकेतनं प्राप कोशायास्तस्मिन्नेतनम् ॥ १४६ ॥

स्थूलभद्रस्यर्धेष्वायाति मन्ये तपस्व्यसौ ।

भवे पतन् रक्षणीय इत्युत्थाय ननाम सा ॥ १४७ ॥

वमत्यै याचितां तेन मुनिना चित्रशालिकाम् ।

कोशा समर्पयामास स मुनिस्तत्र चाविशत् ॥ १४८ ॥

तं भुक्तषड्रसाहारं मध्याह्ने तु परौचित्यम् ।

कोशापि तत्र लावण्यकोशभृता समाययौ ॥ १४९ ॥

चुचोभ स पुनर्मङ्गु पङ्कजाक्षीमुदौघ्य ताम् ।

स्त्री तादृग्भोजनं तादृग्विकाराय न किं भवेत् ॥ १५० ॥

स्मरार्था याचमानं तं कोशाप्येवमवोचत ।

वयं हि भगवन्नेशा वशाः स्मो धनदानतः ॥ १५१ ॥

व्याहार्चोन्मिरप्येवं प्रसीद मृगलोचने ।

अस्मासु भवति द्रव्यं किं तैलं बालुकास्त्रिव ॥ १५२ ॥

नेपालभृपो ऽपूर्वस्त्री साधवे रत्नकमलम् ।

दत्ते तमानचेत्युचे सा निर्वेदयितुं मुनिम् ॥ १५३ ॥

ततश्चात्र नेपालं प्रावृद्धाले ऽपि बाणवत् ।
 पङ्क्तिनायामिलायां स निजव्रत इव स्तम्भान् ॥१५४॥
 तत्र गत्वा महीपालाद्रक्षकम्बलमाप्य च ।
 स सुनिर्वलितो वर्तमान्यमन्तस्मिंश्च दस्यवः ॥१५५॥
 आयाति स्तम्भमित्याख्यदृश्यमां शकुनिस्ततः ।
 किमायातौत्यष्टकश्च दस्युराड् द्रुस्थितं नरम् ॥१५६॥
 आगच्छन्मिचुरेको ऽस्ति न कश्चित्तादृशो ऽपरः ।
 इत्यग्रमदृष्ट्वाकूटशौरसेनापतेः स तु ॥१५७॥
 साधुस्तवाय मंप्राप्तस्तेर्विधृत्य निरूपितः ।
 किमप्यर्थमपश्यद्भिर्मुमुचे च मल्लिङ्गुचैः ॥१५८॥
 एतत्तच्च प्रयातौति व्याहरच्छकुनिः पुनः ।
 सुनिं शौरपतिः प्रोचे सत्यं ब्रूहि किमस्ति ते ॥१५९॥
 वेश्याकृते ऽस्य वंशस्थान्तः क्षिप्रो रक्षकम्बलः ।
 चतौत्युक्ते सुनिश्चौरराजेन मुमुचे च सः ॥१६०॥
 स समागत्य कोशायै प्रददौ रक्षकम्बलम् ।
 चित्तेप सा गृहस्वतःपङ्के निःशङ्कमेव तम् ॥१६१॥
 अजल्पन्मुनिरप्येवमन्वेष्ट्यशुचिकर्दमे ।
 महामृष्यो ह्यमौ रक्षकम्बलः कम्बुकण्ठि किम् ॥१६२॥
 अथ कोशाप्युवाचैवं कम्बलं मृढं शोचति ।
 गुणरक्षमयं श्रेष्ठे पतन्तं स्वं न शोचति ॥१६३॥
 तच्छ्रुत्वा जातमवेगो मुनिस्तामित्यवोचत ।
 बोधितो ऽस्मि त्वया साधु संमारात्साधु रक्षितः ॥१६४॥

अघान्यतीचारभवान्मुसूक्ष्यितुमात्मनः ।

यास्यामि गुरुपादान्ते धर्मकाभक्तवानघे ॥१६५॥

कोशापि तमुवाचैवं मिथ्या मे दूष्कृतं त्वयि ।

ब्रह्मव्रतश्रयाप्येवं मया यद्वसि खेदितः ॥१६६॥

आशातनेयं युष्माकं बोधहेतोर्मया कृता ।

चक्ष्मण्या सा गुरुवचः श्रयध्वं यात सत्वरम् ॥१६७॥

रक्षामौति वदन् गत्वा सम्भूतविजयान्तिके ।

गृहीत्वालोचनां तौह्णमाचचार पुनस्तपः ॥१६८॥

समाधिमनो मरणं साधयित्वा परेद्यवि ।

सम्भूतविजयाचार्यपादाः स्वर्गं प्रपेदिरे ॥१६९॥

राज्ञा प्रदत्ता कोशापि तुष्टेन रथिने ज्यदा ।

राजायत्तेति शिश्राद्य विना रागेण सा तु तम् ॥१७०॥

सूक्ष्मभद्रं विना नान्यः पुमाङ्को ऽपौत्यर्हनिश्चम् ।

सा तस्य रथिनो ऽभ्यर्णं वर्णयामास वर्णिनौ ॥१७१॥

रथी गत्वा गृहोद्याने पर्यङ्के च निषद्य सः ।

तन्मनोरञ्जनायेति स्वविज्ञानमदर्शयत् ॥१७२॥

माकन्दकुन्तीं ज्ञाणेन विव्याध तमपीषुणा ।

पुष्टौ ज्येन तमयन्येनेत्याहसं शरास्त्रभृत् ॥१७३॥

वृत्तं हित्वा क्षुरप्रेण बाणश्रेणिमुखस्थिताम् ।

कुन्तीं स्वपाणिनाहृत्वावीनकस्यै स आर्पयत् ॥१७४॥

इदानीं मम विज्ञानं पश्येत्याक्षय सापि हि ।

व्यक्त सार्वपं रात्रिं तस्योपरि ननर्त च ॥१७५॥

सूचीं क्षिप्वा तच्च राशौ पुष्पपत्रैः पिधाय ताम् ।
 सा नमर्तुं च नो सूच्या विद्धा राशिश्च न क्षतः ॥ १७६ ॥
 ततः स ऊचे तुष्टो ऽस्मि दुष्करेणासुना तव ।
 याचस्व यन्ममायत्तं ददामि तदहं ध्रुवम् ॥ १७७ ॥
 बोवाच किं मयाकारि दुष्करं येन रक्षितः ।
 इदमप्यधिकं नाम्नात्किमभ्यासेन दुष्करम् ॥ १७८ ॥
 किं चासलुम्बीकृदो ऽयं नृत्तं चेदं न दुष्करम् ।
 चशिक्षितं सूक्तभद्रो यच्चके तत्तु दुष्करम् ॥ १७९ ॥
 अभुक्त दादशाब्दानि भोगान्यत्र समं मया ।
 तत्रैव चित्रशास्त्रायामस्यासोऽखण्डितव्रतः ॥ १८० ॥
 दुग्धं नकुलमक्षरादिव स्त्रीणां प्रचारतः ।
 योगिनां दुष्यते चेतः सूक्तभद्रमुनिं विना ॥ १८१ ॥
 दिग्भेदमपि स्यात्तुं को ऽलं स्त्रीमन्त्रिधौ तथा ।
 चतुर्मासौ यथातिष्ठत्सूक्तभद्रो ऽक्षतव्रतः ॥ १८२ ॥
 आहारः षड्रसश्चित्रशास्त्रावाप्तो ऽङ्गनान्तिके ।
 अय्येकं व्रतलोपायान्यस्य लोहतनोरपि ॥ १८३ ॥
 विलीयन्ते धातुमयाः पार्श्वे वज्रेणिव स्त्रियाः ।
 स तु वज्रमथो मन्ये सूक्तभद्रमहासुनिः ॥ १८४ ॥
 सूक्तभद्रं महासत्त्वं क्षतदुष्करदुष्करम् ।
 व्यावर्ष्य युक्ता मुद्रेण सुखे वर्णयितुं परम् ॥ १८५ ॥
 रथिको ऽप्यत्र पप्रच्छ य एव वर्ण्यते तथा ।
 को नाम सूक्तभद्रो ऽयं महासत्त्वग्निरौमणिः ॥ १८६ ॥

सायूचे शकटालस्य नन्दभूपाक्षमन्त्रिणः ।

तनयः स्थूलभद्रो ऽयं तवाग्रे वर्णयामि यम् ॥ १ ८ ७ ॥

तच्छ्रुत्वा सो ऽपि संभ्रान्त इत्युवाच कृताञ्जलिः ।

एषो ऽस्मि किङ्करस्तस्य स्थूलभद्रमहामुनेः ॥ १ ८ ८ ॥

संविद्यं साय तं ज्ञात्वा विदधे धर्मदेशनाम् ।

प्रत्यबुध्यत सद्बुद्धिर्मोहनिद्रामपास्य सः ॥ १ ८ ९ ॥

प्रतिबुद्धं च त बुद्ध्या साख्यमिजमभियगम् ।

तच्छ्रुत्वा विस्मयोत्फुल्लोचनः सो ऽब्रवीद्विदम् ॥ १ ९ ० ॥

बोधितो ऽहं त्वया भद्रे स्थूलभद्रगुणोक्तिभिः ।

यास्यामि तस्य पन्थानं भवत्यैवाद्य दर्शितम् ॥ १ ९ १ ॥

कल्याणमस्तु ते भद्रे पालय स्वमभियगम् ।

उक्त्वैवं सद्गुरोः पार्श्वं गत्वा दौर्घां स आददे ॥ १ ९ २ ॥

भगवांस्थूलभद्रो ऽपि तौच्छं व्रतमपालयत् ।

द्वादशाब्दप्रमाणस्य दध्कालः समभूतदा ॥ १ ९ ३ ॥

इतश्च गोल्लविषये ग्रामे चणकनामनि ।

ब्राह्मणो ऽभूच्छणौ नाम तद्गार्या च चणेश्वरौ ॥ १ ९ ४ ॥

बभूव जन्मप्रभृति, श्रावकत्वचणशणौ ।

ज्ञानिनो जैनमुनयः पर्यवात्स्य तद्गृहे ॥ १ ९ ५ ॥

अन्यदा तद्गृहेर्दत्तैश्चणेश्वर्यां सुतो ऽजनि ।

जातं च तेभ्यः साधुभ्यस्तं नमोऽकारयश्चणौ ॥ १ ९ ६ ॥

तं जातदत्तं जातं च सुनिम्बो ऽकथयश्चणौ ।

ज्ञानिनो मुनयोऽप्याख्यभावी राजैव बालकः ॥ १ ९ ७ ॥

राव्यारभेण मत्पुत्रो मा भूत्तरकभागिति ।
 अर्घ्ययत्तस्य दन्तान्यौडामगणयंश्चणौ ॥ १८८ ॥
 स मुनिभ्यस्तदप्याख्यन्मनयो ऽथेवमूचिरे ।
 भाव्येऽपि बिम्बान्तरितो राजा रदनघर्षणात् ॥ १८९ ॥
 चणौ चाणक्य इत्याख्यां ददौ तस्याङ्गजन्मनः ।
 चाणक्यो ऽपि आवको ऽभूत्सर्वविद्याभ्यपारगः ॥ १९० ॥
 अमणोपासकत्वेन स मन्त्रोपधनः सदा ।
 कुलौनब्राह्मणस्यैकमेव कन्यामुपायत ॥ १९१ ॥
 चाणक्यभार्या तन्वेद्युर्मातृधाम जगाम सा ।
 बभूव तत्र तद्भातुस्तदोदाहमहोत्सवः ॥ १९२ ॥
 तस्मिन्महोत्सवे तस्याः स्वसारो ऽन्याः समाययुः ।
 वस्त्रालङ्कारशालिन्यो महेभ्यपतिका हि ताः ॥ १९३ ॥
 तास्यिचवाहनाः सर्वाः सर्वा दामौभिरावृताः ।
 मञ्जुचक्रप्रक्रियाः सर्वाः सर्वाः स्रग्भुक्तमौल्यः ॥ १९४ ॥
 सर्वा दिव्याङ्गरागिण्यः सर्वास्ताम्बूलपाणयः ।
 सर्वा अपि अथो देव्या वैक्रिया इव मर्त्यः ॥ १९५ ॥ युग्मम् ॥
 चाणक्यगृहिणी त्वकवराशिर्निशि चाङ्गि च ।
 विशुद्धशुद्धसरिकाभरणा जौर्णकघृका ॥ १९६ ॥
 जौर्णको सुश्रोतरीया ताम्बूलविकलानना ।
 वपुर्मल्लैकसंजाताङ्गरागा चपुकुण्डला ॥ १९७ ॥
 कर्मणा कर्कशकरा सदा मलिनकुन्तला ।
 ताभिः श्रौमद्दूढाभिर्भगिनीभिरवच्छत ॥ १९८ ॥
 ॥ चिभिर्विशेषकम् ॥

विवाहमिक्षितो ऽन्यो ऽपि स्त्रोकः सर्वो जहास ताम् ।
 सा तु जिह्वयती कोणप्रविष्टोदाहृत्यगात् ॥२०८॥
 गताथ चाणक्यगृहे विषादमस्तिमानना ।
 सास्त्रान्तिलकयन्ती क्वां साञ्जनैरश्रुविन्दुभिः ॥२१०॥
 तां तु स्नानमुखीं दृष्ट्वा प्रातः कैरविणीमिव ।
 तद्दुःखदुःखी चाणक्यो ऽभिदधे मधुराक्षरम् ॥२११॥
 किं मल्लतो ऽपमानस्ते प्रतिवेशिक्तो ऽथवा ।
 पितृवेशिक्तो यदा यदेवं ताम्यसि प्रिये ॥२१२॥
 सा त्वाख्यातुमनीशाभूदपमानकदर्थिता ।
 पत्युरत्यन्तनिर्बन्धादाख्याति स्म तथापि तत् ॥२१३॥
 चाणक्यो ऽपि हि विज्ञातगृहिणीदुःखकारणः ।
 द्रविणोपार्जनोपायं निरपायमचिन्तयत् ॥२१४॥
 पाटलीपुत्रनगरे नन्दराजो दिजन्मनाम् ।
 विशिष्टां दक्षिणां दत्ते तदर्थं तच्च याम्यहम् ॥२१५॥
 इति निश्चित्य तचागात्रविश्य च नृपौकसि ।
 अग्रे दत्तेस्वासनेषु निषसादादिमासने ॥२१६॥
 चाणक्येन तदङ्गान्तमासनं प्रथमं सदा ।
 नन्द एव ह्यलङ्करो तस्य भद्रासनं हि तत् ॥२१७॥
 नन्देन च सहायातो नन्दपुत्रस्तादावदत् ।
 ब्राह्मणो निषसादैव क्वायामाक्रम्य भूपतेः ॥२१८॥
 राज्ञो दास्यैकया प्रोचे चाणक्यः सामपूर्वकम् ।
 निषीदास्मिन्दितीयस्त्रिमासने त्वमहो दिज ॥२१९॥

कमण्डलुर्मदीयो ऽथ स्नात्यतीत्यभिधास्य सः ।
 कमण्डलुं न्यधात्तच नौगम्यप्रथममासनम् ॥२९०॥
 एवं तृतीयं दण्डेन चतुर्थं अपमानया ।
 पञ्चमं चोपवीतेनोत्थाप्यमानो हरोध सः ॥२९१॥
 दास्यवोचदहो धृष्टो न मुञ्चत्याद्यमासनम् ।
 विशेषो ऽयं यदन्यान्यासनानि हणद्वासौ ॥२९२॥
 तत्किमेतेन धृष्टेन वातुलेन दिजम्बना ।
 पादेनाहत्य चाणक्यमित्युत्थापयति सः सा ॥२९३॥
 चाणक्यस्तत्क्षणाद्गुष्टो दण्डदृष्ट इवोरगः ।
 पथ्यतः सर्वलोकस्य प्रतिज्ञामकरोदिमाम् ॥२९४॥
 सकोशभृत्यं ससुहृत्पुत्रं सबलवाहनम् ।
 नन्दमुन्मूलयिष्यामि महावायुरिव द्रुमम् ॥२९५॥
 आघाततासतास्रास्यो ज्वलन्वह्निरिव क्रुधा ।
 नगराग्निरगान्मङ्गु सभूतेषां चणिप्रसूः ॥२९६॥
 धीमतां मौलिमाणिक्यं चाणक्यस्यास्मरत्किञ्चन ।
 यदिभ्रान्तरितो ऽहं हि भविष्यामि महौपतिः ॥२९७॥
 स राज्याहं नरं कंचित्पश्चामौत्सृज्यमहोवि ।
 अपमानाक्षापमानं विस्मरन्त्यभिमानिनः ॥२९८॥
 चणेश्वरीकुञ्चिजम्बा दिजम्बा सो ऽन्यदा यथौ ।
 मथूरपोषका यथावात्सुर्नन्दमहौपतेः ॥२९९॥
 मथूरपोषकपासे तस्मिंश्च चणिनन्दनः ।
 प्राविशत्क्षणमिदं परित्राजकवेषभृत् ॥३००॥

मयूरपोषकमश्नन्तरस्य दुहितुस्तदा ।

अभृदापक्षसत्त्वायाश्चन्द्रपानाय दोहदः ॥ २ ३ १ ॥

तत्कटुमेव कथितस्याणक्याय स दोहदः ।

पूरणीयः कथममाविति पृष्ठो ऽवदच्च सः ॥ २ ३ २ ॥

यद्येतस्या जातमात्रं दारकं मम दत्त भोः ।

तदाहं प्रयास्येव शशभृत्यानदोहदम् ॥ २ ३ ३ ॥

अपूर्णं दोहदे गर्भनाशो ऽस्या मा भवत्विति ।

तन्मातापितरौ तस्यामंभातां वचनं हि तत् ॥ २ ३ ४ ॥

चाणक्यो ऽकारयच्चाय तच्छिद्रं दणमण्डपम् ।

पिधानधारिणं गुप्तं तदूर्ध्वं चासुचक्षरम् ॥ २ ३ ५ ॥

तस्याधो ऽधारयामास स्यात्तं च पथमा मृतम् ।

ऊर्जराकानिशौथे च तत्रेन्दुः प्रत्यविस्मृत ॥ २ ३ ६ ॥

गुर्विष्णुस्तत्र संक्रान्तं पूर्णन्दं तमदर्शयत् ।

पिबेत्युक्ता च मा पातुमारेभे विक्रमन्मुखी ॥ २ ३ ७ ॥

मापाद्यथा यथा गुप्तपुरुषेण तथा तथा ।

यधीयत पिधानेन तच्छिद्रं तार्णमण्डपम् ॥ २ ३ ८ ॥

प्ररिते दोहदे चैवं समये ऽसूत मा सुतम् ।

चन्द्रगुप्ताभिधानेन पितृभ्यां सो ऽभ्यधीयत ॥ २ ३ ९ ॥

चन्द्रवचन्द्रगुप्तो ऽपि व्यवर्धत दिने दिने ।

मयूरपोषककुलोत्पलिनौवनलामकः ॥ २ ४ ० ॥

सुवर्णोपाज्जनधिया चाणक्यो ऽपि परिभ्रमन् ।

गवेषयितुमारेभे धातुवादविशारदान् ॥ २ ४ १ ॥

इतस्य चन्द्रगुप्तो ऽर्भे रममाणो दिने दिने ।
 विलेभे भूपतिरिव तेभ्यो ग्रामादिकं सदा ॥ २४२ ॥
 हस्तौकृत्य हयौकृत्य चारोह स बालकान् ।
 प्रायो हि भाविनौ लक्ष्मोरिङ्गितैरपि सूच्यते ॥ २४३ ॥
 क्रमयोगेण चाणक्यस्तत्रैवागात्परिभ्रमन् ।
 चन्द्रगुप्तं तथाचेष्टं दृष्ट्वा चातिविस्मिये ॥ २४४ ॥
 चाणक्यस्तत्परोक्षार्थमेवमाभाषते स्म तम् ।
 हे राजन्मह्यमपि हि किञ्चनापि प्रदीयताम् ॥ २४५ ॥
 जगद् चन्द्रगुप्तो ऽपि ब्रह्मन् ग्रामगवौरिमाः ।
 यथारुचि गृह्णाण त्वं महत्ताः को निषेक्ष्यति ॥ २४६ ॥
 स्मिता प्रोवाच चाणक्यः कथं गृह्णामि गा इमाः ।
 गोस्त्रामिभ्यो बिभेक्षुस्त्रैमार्गिष्यन्ति ते हि माम् ॥ २४७ ॥
 प्रोवाच चन्द्रगुप्तो ऽपि मा भेषीर्ननु ते मया ।
 गावः प्रदत्ता गृह्णन्तां वीरभोज्या वसुन्धरा ॥ २४८ ॥
 चाणक्यो ऽचिन्तयदमावहो विज्ञानवानपि ।
 अतः पप्रच्छ को ऽभावित्यभेकांस्तत्समौपगान् ॥ २४९ ॥
 डिम्भकाः कथयामासुः परिम्राजकपुत्रकः ।
 अथौ माचोदरस्थो ऽपि परिम्राजकमाहृतः ॥ २५० ॥
 चाणक्यो ऽपि स्तब्धं स्तब्धं तं ज्ञात्वोवाच बालकम् ।
 न एषो ऽस्मि यदीयस्त्वमेहि राज्यं ददामि ते ॥ २५१ ॥
 राज्ञार्थं चन्द्रगुप्तो ऽपि कर्गति स्म तदङ्गुली ।
 चाणक्यो ऽपि तमादाय द्राक् पक्षाघातं ददुवन् ॥ २५२ ॥

धातुवादोपार्जितेन द्रविणेन चणिप्रसूः ।
 चक्रे पत्न्यादिसामर्थी नन्दमुष्केनुमुद्यतः ॥ २५३ ॥
 ततः सर्वाभिसारेण तथा पत्न्यादिसेनया ।
 पाटलीपुचनगरं चतुर्दिग्गमवेष्टयत् ॥ २५४ ॥
 तदल्पसारं चाणक्यशिविरं नन्दभूपतिः ।
 निर्गत्य कुट्टयामास सर्वमाजकलीलया ॥ २५५ ॥
 सचन्द्रगुप्तसाणक्यः समथश्चः पलायत ।
 नङ्गापि रत्नेदात्मानं सत्यात्मनि पुनः श्रियः ॥ २५६ ॥
 चन्द्रगुप्तं यद्वीतुं च नन्दो ऽपि वरसादिनः ।
 आदिग्रन्थं सङ्गन्ते हि राजानो राज्यकाङ्क्षिणम् ॥ २५७ ॥
 जितकाश्रिणि नन्दे च पुनर्नगरमौयुषि ।
 नागरैस्तत्सवसके ऽतुरूपः खल्वसम्पदाम् ॥ २५८ ॥
 तेषां च सादिनामेकः साद्यशेन तरस्त्रिणा ।
 अदवीयसि देशे ऽगासचन्द्रगुप्तस्य गच्छतः ॥ २५९ ॥
 चाणक्यो ऽपि तमायान्नं दूरादाणोक्त्य सादिनम् ।
 प्रत्युत्पन्नमतिश्चन्द्रगुप्तायैवं समादिग्रत् ॥ २६० ॥
 सरसः पद्मिनीषण्डमण्डितस्यास्य वारिणि ।
 आतिलीलायितं कृत्वा मञ्जोन्मज्जस्य मङ्गिरा ॥ २६१ ॥
 ममज्ज चन्द्रगुप्तो ऽथ द्वागगाधे ऽपि वारिणि ।
 धीरो वारिस्तन्मनिकां विद्यां साधितवानिव ॥ २६२ ॥
 खल्वं तु सरससौरे चाणक्यः सुस्त्रिरासनः ।
 समाधिनाटनं कृत्वा तस्मै योगीव निर्ममः ॥ २६३ ॥

स्नातोद्यकोणाघाताभपादपातेन वाजिना ।

वायुवाजेन गन्दाश्ववारो ऽथ स समाचयौ ॥२६४॥

स पप्रच्छ च चाणक्यं भद्रम् कथयाशु मे ।

किं त्वयाद्य पुमाङ्कोऽपि दृष्टो ऽभिनवधौवनः ॥२६५॥

समाधिभङ्गभौह्लाभिनयेन चाणिप्रसूः ।

अङ्गुलीसञ्ज्ञया तस्य अङ्गुर्वन्वार्थदर्शयत् ॥२६६॥

चन्द्रगुप्ताकर्षणाय स सादौ मङ्गमभामि ।

आसुक्तं मोक्तुमारभे चलनौमिव नर्तकौ ॥२६७॥

तथैवांदाय निस्त्रिंशं निस्त्रिंशस्यणिभूरथ ।

अमुदेया बलीकर्तुमिव चिच्छेद तच्छिरः ॥२६८॥

एहि वत्सैहि वत्सेति चाणक्येनोदिते क्षणात् ।

सरसो निर्ययौ चन्द्रगुप्तश्चन्द्र इवोदधेः ॥२६९॥

चन्द्रमारोप्य तत्राश्वे चाणक्यः समभाषत ।

त्वामाख्यं सादिने यर्हि तर्हि किं चिन्तितं त्वया ॥२७०॥

चन्द्रगुप्तो ऽब्रवीदार्थं मयैतच्चिन्तितं तदा ।

इदमेव खलु श्रेयो जानात्याथो हि न त्वहम् ॥२७१॥

चाणक्यो ऽचिन्तयन्मूनं सर्वदापि वशंवदः ।

नहि मे व्यभिचार्येष यन्तुर्भद्र इव दिपः ॥२७२॥

तथोस्य गच्छतोः पृष्ठे यमदूत इवोद्भटः ।

आचयौ गन्धसाद्यन्यो वायुवाजेन वाजिना ॥२७३॥

तमापतन्तं दृष्ट्वा च चाणक्येनोदितः पुनः ।

चन्द्रगुप्तः सरोमथे न्यमङ्गीकृत्य चक्षत ॥२७४॥

रजकं वारितौरखं षणिमृनुद्वाच च ।

त्वक्केणिद्वितो राजा नश्य चेन्न सुमूर्षसि ॥२७५॥

रजको ऽप्यश्ववारं तं दृष्ट्वा दूराद्दायुधम् ।

मत्यमेवेति निश्चित्य पलायिष्टान्तजैवितः ॥२७६॥

वृहतीचालनेर्वस्त्वचालने ऽपि कृतश्रमः ।

तदस्त्राणि तु निर्णेकमारुहे षणिमृः स्वयम् ॥२७७॥

तं च सादिनमायान्तं पृच्छन्तं पूर्वमादिवत् ।

तथैव मारयामास षणिपुत्रः कुशाग्रधीः ॥२७८॥

चाणक्यचन्द्रगुप्तौ तु ततः स्थानात्प्रचेलतुः ।

चिखिदे चन्द्रगुप्तो यात्रामकुचिर्बुभुक्षया ॥२७९॥

चन्द्रगुप्तं बहिर्मुक्त्वा चाणक्यो ग्रामसमुत्तमम् ।

चचाल भक्तमानेतुं भक्तं ग्रामं विना न हि ॥२८०॥

ग्रामाद्गृहं च निर्यान्तं तत्कालकृतभोजनम् ।

मन्दमन्दपदं तुन्दपरिभोजं ददर्श सः ॥२८१॥

पप्रच्छ चेह विप्रस्य पालिर्लगति वा न वा ।

भट्टो ऽप्याख्यमगत्येव लग्ना मम हि मम्यति ॥२८२॥

पुनः पप्रच्छ चाणक्यो बुभुजे भट्ट किं त्वया ।

म आख्यत्परसदग्रा कृतशालिकरम्बकम् ॥२८३॥

चाणक्यो ऽचिन्तयद्ग्रामे भक्ताये भ्रमतो मम ।

विलम्बः स्वात्कथं भावी चन्द्रगुप्तस्तु मां विना ॥२८४॥

एकाकी खलु गन्दाश्ववारैर्दर्वारविक्रमैः ।

कुङ्कुरैः सूकर इव चन्द्रगुप्तो यद्वीक्षते ॥२८५॥

कुमारश्चन्द्रगुप्तसेदृहीतो मन्दमादिभिः ।
 तदा मनोरथो भावी स्वप्नराज्यमनो मम ॥२८६॥
 उदरादस्य भट्टस्य तदाहृत्य करम्बकम् ।
 ददामि तस्मै तत्राणा रत्नपौथा यथा तथा ॥२८७॥
 इति भट्टस्य चाणक्यस्तस्योदरमदारयत् ।
 मद्यो रसवतीकार इव कृष्णपिङ्गाफलम् ॥२८८॥
 चाणक्यस्तत्क्षणं भट्टजठरात् पिठरादिव ।
 स्त्रयं करम्बमाहृत्य चन्द्रगुप्तमभोजयत् ॥२८९॥
 सचन्द्रगुप्तचाणक्यस्ततो भ्राम्यन्दिनात्यये ।
 आसमाद याममेकं कुलायमिव विष्किरः ॥२९०॥
 तदा प्रविष्टो भिचार्यं यामे तस्मिन्परिभ्रमन् ।
 चाणक्यो रोरुद्वयाया ययौ कस्यासिदोकमि ॥२९१॥
 बालकानां तथा शोण्या रम्भाभृत्परिवेषिता ।
 तत्रैको बालकः पाणिं चिच्छेपातिबुभुक्षितः ॥२९२॥
 दग्धाङ्गुलौकं तं बालं रुदन्तं स्थविरावदत् ।
 न किञ्चिदपि जानामि चाणक्य इव बालक ॥२९३॥
 चाणक्यस्तदस्य श्रुत्वा प्रविश्य च तदोकमि ।
 पप्रच्छ वृद्धां चाणक्यदृष्टान्तः कोऽयमर्भके ॥२९४॥
 जरत्युवाच चाणक्यो बहिर्दृशममाधयन् ।
 आदौ मन्दपुरं हन्धन्विगोपं प्रापदन्त्यधीः ॥२९५॥
 ग्रनैः पार्श्वेष्वभुञ्जानो मध्य एव क्षिपन्करम् ।
 तथा बालोऽप्ययं दग्धोऽङ्गुलौक्षत्युष्णरम्बया ॥२९६॥

अहो स्त्रिया अयेतस्या धीमत्त्वमिति चिन्तयन् ।
 चाणक्यो हिमवत्कूटं ततो ऽगात्सन्निवेशनम् ॥२८०॥
 तत्र पर्वतकाख्येन नृपेण सह सौहृदम् ।
 चन्द्रगुप्तगुप्तके तत्साहायककाम्यया ॥२८८॥
 तमन्यदोचे चाणक्यो नन्दमुन्मूल्य पार्थिवम् ।
 तद्राज्यं संविभज्यावां गृहीव भ्रातराविव ॥२८९॥
 ततः पर्वतकेनापि प्रत्यपद्यत तद्वचः ।
 म हि चाणक्ययुक्तो ऽभूत्सञ्जु इव केसरौ ॥३००॥
 चाणक्यश्चन्द्रगुप्तश्च स च पर्वतको बहिः ।
 उपचक्रमिरे नन्ददेशं साधयितुं ततः ॥३०१॥
 एकं तु तैः पुरं बद्धमपि भङ्गुमशक्ति न ।
 भिचार्यं भिक्षुवेषेण चाणक्यस्तत्र चाविशत् ॥३०२॥
 तत्र चिदण्डी चाणक्यः पुरमध्ये परिभ्रमन् ।
 ददर्शानादिकाः सप्त सकला मातृदेवताः ॥३०३॥
 चाणक्यो ऽचिन्तयदिमाः सकलाः पाण्डिदेवताः ।
 नूनमासां प्रभावेण पुरमेतच्च भज्यते ॥३०४॥
 मातरः कथमुत्थाप्या इति यावदचिन्तयत् ।
 चाणक्यः पुररोधार्तैः पौरैस्तावदप्रच्छ्रित ॥३०५॥
 कदा हि भगवन्नेतत्पुरमुदेष्टयिष्यते ।
 आख्याहि जानन्ति खलु प्रायः सर्वे भवादृशाः ॥३०६॥
 चन्द्रगुप्तगुप्तः स्माह हं ह्यो ऽष्टपुत नागराः ।
 मातरो यावद्वैतास्तावदुदेष्टुं कुतः ॥३०७॥

द्रागथोत्पाटयामासुः पौराण्यस्माद्वमण्डलम् ।
 किं नाम कुर्वते नातो धूर्तवशो विशेषतः ॥ ३० ८ ॥
 चाणक्यदत्तसङ्केतो चन्द्रपर्वतकौ तदा ।
 पलायिषातां जह्वुष्यात्यन्तं ते तु नागराः ॥ ३० ९ ॥
 व्यावृत्त्य वार्धिवेलेव दुर्धरौ पुनरेव तौ ।
 अचिन्तितौ विविशतुः पुरे तत्र परंतपौ ॥ ३१ ० ॥
 ततश्च तत्पुरं भङ्गा तौ दावपि महारथौ ।
 बाधयामासतुर्नन्ददेशं चाणक्यसारथौ ॥ ३१ १ ॥
 चाणक्यबुद्ध्या सज्जद्वौ तौ रङ्गः स्नामितैर्बलैः ।
 परितः पाटलीपुत्रनगरं गुरुविक्रमौ ॥ ३१ २ ॥
 क्षीणकोशः क्षीणबलः क्षीणधौः क्षीणविक्रमः ।
 मन्दः पुण्यचयेणाभूदावत्पुंश्च हि चङ्दयः ॥ ३१ ३ ॥
 चाणक्यपार्श्वे मन्दो ऽथ नासायादृढजौवितः ।
 धर्मदारमयाचिष्ट प्रेयः कस्य न जौवितम् ॥ ३१ ४ ॥
 अज्ञापयश्च चाणक्यस्त्वमेकेन रथेन भोः ।
 निर्याहि तत्र चात्मेष्टं यथाशक्त्यधिरोपथेः ॥ ३१ ५ ॥
 नहि ते कोऽप्युपद्रोता रथेनैवेन गच्छतः ।
 समाश्वसिहि मा भेषीर्दिजन्मैव न हन्यसे ॥ ३१ ६ ॥
 भार्ये हे कन्यकां चेकां यथाशक्ति वसूनि च ।
 रथमारोप्य निरगास्त्रगरादथ मन्दराट् ॥ ३१ ७ ॥
 समायान्तं चन्द्रगुप्तं दृष्ट्वा द्रागनुरागभाक् ।
 रथस्था मन्ददक्षिता देवीयानिमिवास्त्रभूत् ॥ ३१ ८ ॥

सुखचन्द्रमयखेष कटाचैर्नन्दनन्दिनौ ।
 चन्द्रगुप्तस्य सम्भोगसत्कारमिवार्पयत् ॥३१८॥
 नन्दो जगाद तां वत्से भव खैरं स्वयंवरा ।
 प्रायः क्षत्रियकन्यानां शस्यते हि स्वयंवरः ॥३१९॥
 आयुष्मति स्त्वस्ति तुभ्यं रथादुत्तरं मुञ्च माम् ।
 त्वत्परिणायनशङ्कं मम यातु त्वया सह ॥३२०॥
 एवमुक्ता तु सा तस्माद्रथादुत्तैर्यं सत्वरम् ।
 चन्द्रगुप्तं रथवरमारोढुमुपचक्रमे ॥३२१॥
 आरोहण्यां तदा तस्यां चन्द्रगुप्तरथस्य तु ।
 गवारका अभज्यन्त यन्त्राक्रान्तेक्षुयष्टिवत् ॥३२२॥
 असावमङ्गलकरी केचमायाति मद्रथम् ।
 रथावहक्षुमिति तां चन्द्रगुप्तो न्यवारयत् ॥३२३॥
 चाणक्यो ऽथवदन्मेमां चन्द्रगुप्तं निवारय ।
 शकुनं हि शुभायेदं मा स्म मंस्थास्त्वमन्यथा ॥३२४॥
 शकुनेनामुना वत्स वृद्धिमेवाधिकाधिकाम् ।
 गामौ पुरुषयुगाणि नव यावत्तवाच्ययः ॥३२५॥
 ततश्च नन्दमहर्षे प्रविष्टौ चन्द्रपर्वतौ ।
 चारेभाते संविभक्तुं विपुलां नन्दमन्यदम् ॥३२६॥
 तत्राभूत्कन्यका चेका सर्वस्वमिव रक्षिता ।
 नन्दभूपतिराजस्य तामुपाजीजिवद्विषम् ॥३२७॥
 तस्यां पर्वतकस्याभूदनुरागस्तदा तथा ।
 यथा तां हृदये सो ऽधाह्वातव्यामिव देवताम् ॥३२८॥

तां तु पर्वतकायेव चन्द्रगुप्तगुहर्ददौ ।
 तदैव पाणिपहणमङ्गलं च प्रचक्रमे ॥ ३ १० ॥
 मञ्चकाम विषं तस्यास्तदा पर्वतके ऽपि हि ।
 होमाग्नितापसंभृततत्स्वेदजलसङ्गमात् ॥ ३ ११ ॥
 संक्रान्तविषवेगार्तस्तदा पर्वतको ऽभवत् ।
 शिथिलीभूतमर्वाङ्गस्यन्द्रगुप्तमुवाच च ॥ ३ १२ ॥
 अहं पीतविष इव वक्तुमप्युत्सहे नहि ।
 परिचायस्व हे वत्स म्रियते ऽद्य न मंग्रयः ॥ ३ १३ ॥
 माम्निक्का माम्निक्का वैद्या वैद्या इत्यनुष्ठापिनम् ।
 चाणक्यस्यन्द्रगुप्तं द्राक्षर्षं भूत्वैवमन्त्रयात् ॥ ३ १४ ॥
 विनोषधं हि ते व्याधिर्यदि याल्लेष यातु तत् ।
 कुरु मौगमुपेक्षस्व स्वस्ति ते सादमुं विना ॥ ३ १५ ॥
 अर्धराज्यहरं म्रिचं यो न हन्यात्स हन्यते ।
 दत्ति मार्यो ऽयं स्वयं चेन्म्रियते पुण्यवानमि ॥ ३ १६ ॥
 अनुशिष्यैवमुत्तिष्ठमृकुटीभङ्गमञ्जया ।
 चाणक्यो वारयामास मौर्यं धुर्यो मनौषिणाम् ॥ ३ १७ ॥
 ततश्च चिमवत्कूटपार्थिवः प्राप पञ्चताम् ।
 तच्चन्द्रगुप्तसाखाज्यद्वयमप्यभवत्तदा ॥ ३ १८ ॥
 एवं च श्रीमहावीरमुक्तेर्वर्षगते गते ।
 पञ्चपञ्चाशदधिके चन्द्रगुप्ते ऽभवत्कृपः ॥ ३ १९ ॥
 चन्द्रगुप्तस्य राज्ये' तु केऽपि गन्धानुजीविनः ।
 अकार्यः पुत्रवाञ्छीयं प्रदेशे विषमे स्त्रिताः ॥ ३ २० ॥

पुररचाचमं कंचिदीक्षमाणो ऽथ पूरुषम् ।

चाणक्यो ऽम्रजदेकस्य कोलिकस्य निकेतनम् ॥ ३४१ ॥

मत्कोटकदरीश्वग्निं क्षिपन्नाशौक्तदा च सः ।

तं पप्रच्छ च चाणक्यः किं करोष्यथ सो ऽभवौत् ॥ ३४२ ॥

मत्पुत्रोपद्रवकरान्दुष्टान्मत्कोटकानमून् ।

मृत्नादुन्मूलयन्ममि दृष्टानां नान्यदर्हति ॥ ३४३ ॥

अहो धीव्यवसायाभ्यां कोलिको ऽयं प्रकथ्यते ।

चिन्तयन्निति चाणक्यश्चन्द्रगुप्तान्तिके ययौ ॥ ३४४ ॥

आज्ञाय कोलिकं तत्र चन्द्रगुप्ताञ्चणिप्रसूः ।

कारयामास नगराध्यक्षं शिष्टाविषक्षणः ॥ ३४५ ॥

ते नन्दपुत्राश्चौरा विविधैर्भोजनादिभिः ।

विश्वस्य जग्निरे तेन चाणक्यस्य मुधा न धीः ॥ ३४६ ॥

इतश्च मौर्यस्य गुर्यस्त्रिग्यामे पुरा किल ।

भिषां न प्राप्तस्तदासानाजुहाव कुटुम्बिनः ॥ ३४७ ॥

जातकोपस्तदा तेषां क्षुद्रबुद्ध्या चणिप्रसूः ।

आघ्राणां क्षुद्रत दृतिं वंशीनामिति चादिशत् ॥ ३४८ ॥

चाणक्यस्य मिद्रेणेन तैस्तद्भामकुटुम्बिभिः ।

वंशींश्चिन्त्वा दृतिश्चक्रे सहकारमशौक्यम् ॥ ३४९ ॥

रे रे मथैतदादिष्टं वंशीनां क्षिपतां दृतिः ।

आशैरिति वदन्मौर्यगुरुः कोपमनाटयत् ॥ ३५० ॥

उत्पाद्य कश्चिं दोषमिमं तेषां क्षुटुम्बिनाम् ।

सवासहस्रं चाणक्यो याममज्जाजयद्रुषा ॥ ३५१ ॥

अन्येषुसङ्ग्रहप्रस्य कोशो नास्तीति चिन्तया ।
 दौनारैः स्वात्ममापूर्य चाणक्यो लोकमववीत् ॥३५२॥
 मया महाचैर्दीक्ष्यन्तु यो मां ज्ञेयति तेन हि ।
 दौनारपूरितं स्वात्ममिदं लभ्यमसौ पणः ॥३५३॥
 ज्ञेयामि यं पुनरहं तस्य पार्श्वदृष्टो जनाः ।
 दौनारमेकमादास्ये पाव्णि रेखेव वागियम् ॥३५४॥
 ततश्च रत्नमारेभे जनैः सह दिवानिशम् ।
 चन्द्रगुप्तगुरुः कूटपाशकैस्तु जिगाय तान् ॥३५५॥
 एषो ऽर्थोपार्जनोपायः सविलम्बो ऽल्पको ऽपि च ।
 इत्युपायान्तरं कर्तुं पौरानाह्वान्त सो ऽखिलान् ॥३५६॥
 ततश्च भोजयित्वा तागपीयदरवारुणीम् ।
 पानगोष्ठ्यां च बहिष्ठातुस्तालानवीवदत् ॥३५७॥
 हसनं नर्तनं गानमन्यच्च बीवचेष्टितम् ।
 चःणक्यो ऽभिनयस्त्रूषे ऽर्थार्जनोपायपण्डितः ॥३५८॥
 वस्त्रे दे धातुरक्ते मे चिदण्डं स्वर्णकुण्डिका ।
 नृपतिर्विश्रवतीं च तदादयत झुम्बरीम् ॥३५९॥
 ततश्च झुम्बरीवाद्ये कोलिकैर्वादिभे सति ।
 व्याजहार परो मन्त्रः करमुत्थिष्य नागरः ॥३६०॥
 योजनसहस्रयाने शालीभस्य पटान्यहो ।
 तानि स्वर्णसहस्रेण प्रत्येकं पूजयाम्यहम् ॥३६१॥ युग्मम् ।
 प्राग्वदादितझुम्बर्यामपरं कश्चिदववीत् ।
 तिलानामाढके क्षुप्ते प्रकृष्टे फलिते भृशम् ॥३६२॥

तिष्ठा भवन्ति यावन्तस्त्वावन्ति मम सद्गति ।

कार्तस्त्रसहस्राणि सन्ति सङ्ख्या न विद्यते ॥३६३॥ युगम् ॥

प्राग्ब्रह्मादितद्गुण्यर्थमन्यो ऽवादीद्वनागमे ।

प्रवहन्त्या गिरिनद्या वारिपूरेण भूयसा ॥३६४॥

खण्डेनैकदिवसोत्पन्नेनापि गवामहम् ।

सर्वं विरचय्योच्चैः स्तुल्ययामि पथोरयम् ॥३६५॥ युगम् ॥

प्राग्ब्रह्मादितद्गुण्यर्थमन्यो ऽवददहं खलु ।

जात्यनवकिशोराणामेकवामरजन्मनाम् ॥३६६॥

समुद्भूतैः स्कन्धकेशैर्वेष्टयामि समन्ततः ।

पाटलीपुत्रनगरं वृत्तं लूतेव तन्तुभिः ॥३६७॥ युगम् ॥

प्राग्ब्रह्मादितद्गुण्यर्थमूचे ऽन्यो मम वेष्टयामि ।

शालिरेको भिन्नभिन्नशालिवीजप्रसूतिमान् ॥३६८॥

अन्यो गर्दभिकाशालिः स पुनर्लूनलूनकः ।

पुनः पुनः फलत्येवेत्येतद्ब्रह्मदयं च नः ॥३६९॥ युगम् ॥

प्राग्ब्रह्मादितद्गुण्यर्थं स्मृत्वा न्यो मद्विज्ञानः ।

सहस्रसङ्ख्यां द्रविणं विद्यते मम सद्गति ॥३७०॥

अमृणो ऽहं सुगन्धिश्च जात्यचन्दनचर्चितः ।

सदापि वयसा मे भार्या मे तुल्यो नापरः सुखी ॥३७१॥ युगम् ॥

प्राग्ब्रह्मादितद्गुण्यर्थं मतिज्ञानमहानिधिः ।

अणिशूरेवमज्ञासीत्सर्वेषां श्रौमतां त्रियम् ॥३७२॥

एकयोजनगामौभपदप्रमितिकाष्ठनम् ।

तथैकतिलजतिजमिताः स्तब्धसहस्रकाः ॥३७३॥

प्रतिमासं चैकदिनवनीतभवं दृतम् ।

एकस्मिन्दिनवसे जातास्तथा जात्यकिशोरकाः ॥ ३७४ ॥

कोष्ठागाराणां भरणप्रमाणाः शालयो ऽपि च ।

तैश्चाणक्याद्य ददिरे तन्मर्मविदभृद्भिः सः ॥ ३७५ ॥

॥ चिभिर्विशेषकम् ॥

चक्रे समर्थमर्थेन तेन मौर्ये चणिप्रसूः ।

धिर्थां निधिरमात्यो हि कामधेनुर्महौभुजाम् ॥ ३७६ ॥

इतश्च तस्मिन्दुष्काले कराले दादशाब्दके ।

आचार्यः सुस्थितो नाम चन्द्रगुप्तपुरे ऽवसत् ॥ ३७७ ॥

अश्वदौःस्थेन निर्वाहाभावान्निजगणं च तु ।

देशान्तराय व्यसृजत्तत्रैवास्यात्स्वयं पुनः ॥ ३७८ ॥

याघुव्यं चुल्लकौ द्वौ तु तत्रैवाजगमतुः पुनः ।

आचार्येण किमायाताविति पृष्टावशंसताम् ॥ ३७९ ॥

विद्योगं गुरुपादानां नद्यावां मोढुमौश्वरे ।

तदः पार्श्वे जौवितं वा मरणं वावयोः शुभम् ॥ ३८० ॥

आचार्यः स्नाह न क्षतं युवाभ्यां माध्वमुच हि ।

अगाधे क्लेशजलधौ युवां सुगधौ पतिव्ययः ॥ ३८१ ॥

इत्युक्त्वा तावनुज्ञातौ गुरुणा तत्र तस्थतुः ।

भक्ष्या शुश्रूषमाणौ तं तत्पादान्भोजयत्पदौ ॥ ३८२ ॥

ततो दुर्मिच्छमाहात्याङ्गिचयात्यल्पक्षत्रया ।

सारथिना गुरुणां तौ मुञ्चानावत्यवीदताम् ॥ ३८३ ॥

अपूर्वमाणाहारौ तौ 'चौयमाणौ बुभुक्षया ।

चुल्लकावपह्नीयं मन्मथामासतुर्मिवः ॥ ३८४ ॥

प्रकाशमानं गुह्यं गीतार्थागम्यताम्प्रति ।

अश्रौष्वामदृष्टलकारकं दिव्यमञ्जनम् ॥ ३८५ ॥

तन्प्रयोध्यः प्रयोगो ऽयमावाभ्यां कुक्षिपूर्तये ।

पूर्णकुक्षौ च निश्चिन्तौ गुह्यपादानुपास्त्रहे ॥ ३८६ ॥

अदृष्टीभूय संभूय तौ द्वौ तत्रैव वासरे ।

भोजनावसरे चन्द्रगुप्ताभ्यर्णमौयतुः ॥ ३८७ ॥

अदृष्टमानौ तौ क्षुब्धौ चन्द्रगुप्ताभ्यर्णभाजने ।

बुभुजाते यथाकामं बभूवुः प्राणप्रियाविव ॥ ३८८ ॥

एवं दिने दिने ताभ्यां भुञ्जानाभ्यां महीपतिः ।

जनोदरत्वेनोदस्थात्तपस्वीव जितेन्द्रियः ॥ ३८९ ॥

हृष्टपक्षपाजानिरिव क्षामः ग्रनैः ग्रनैः ।

चन्द्रगुप्ताभ्यर्णो ऽभुत्ताभ्यामाष्ण्डभोजनः ॥ ३९० ॥

निजामदग्निं कस्यापि तथाप्यकथयन्न सः ।

नित्यं क्षुत्पीडितो ऽप्यस्थान्मदवानिव वारणः ॥ ३९१ ॥

अपृच्छदेकदैकान्ते मौर्यं मौर्यगुरुः सुधीः ।

प्रत्यहं क्षौद्यमाणो ऽसि वत्स क्षयकृजेव किम् ॥ ३९२ ॥

मौर्यो ऽवदन्न दावन्ने द्वासेन परिवेद्यते ।

किं तु कोऽपि प्रेत इवाष्मिन्निमग्नमभोजनम् ॥ ३९३ ॥

तटस्थिता विदग्धार्था मां पूर्णाक्षरभोजनम् ।

न तर्धमपि भुञ्जे ऽहं न जाने किञ्चिदप्यदः ॥ ३९४ ॥

चाणक्यो ऽवोचदद्यापि किमेवमसि सुगन्धीः ।

सुसुषुप्तेवातत्तन्नेनात्मा यत्वेदितस्त्रिम् ॥ ३९५ ॥

भवत्विदानीमपि हि युक्तमाख्यातवानसि ।
 तव भोजनलुष्टाकमादाख्ये न चिरादहम् ॥२८६॥
 इत्युक्त्वा चन्द्रगुप्तस्य भोजनस्थानभृतले ।
 प्रातस्तारक्षोष्टूर्णं मष्टुणं चिक्षसादपि ॥२८७॥
 भोक्तुं निषण्णे च नृपे भोक्तुमागतथोस्तथोः ।
 पदानि प्रत्यविभ्यन्त मचूर्णं तत्र भृतले ॥२८८॥
 राक्षि भुक्तोत्थिते तत्र भृतले चणिनन्दनः ।
 पदपङ्क्तिं तयोर्दृष्ट्वा चिन्तयामास चेतसि ॥२८९॥
 सामुषः को ऽपि भृत्यस्तपादः सिद्धाञ्जनः खलु ।
 हरते भोजनं स्थाणाददृश्यौभूय लौलया ॥४००॥
 इति द्वितीयदिवसे चाणक्यो भोजनौकसि ।
 भोजनावसरे धूमं सूचिभेषमकारयत् ॥४०१॥
 प्राप्सद्वाजा सहैकत्र स्थाले भुञ्जानथोस्तथोः ।
 बाष्पायन्ते स्म नेत्राणि धूमस्तोमेन मूर्कता ॥४०२॥
 नेत्राञ्जनं तथोः सर्वमदृश्यौकारकारणम् ।
 बाष्पवारिभिराकृत्य द्रागनौघत पङ्कवत् ॥४०३॥
 अनञ्जनदृष्टौ तौ तु भुञ्जानौ तत्र भाजने ।
 दृष्टौ नरेन्द्रलोकेन कोपाद्भुक्तुटिकारिणा ॥४०४॥
 नाजन्त्यत्कोऽपि चाणक्यमयाग्रक्षारक्षतथोः ।
 चाणक्यस्तु प्रवचनोद्वाहभौवरदो ऽवदत् ॥४०५॥
 पितरादृषिरूपेण युवां हि परमेस्वरौ ।
 कृत्वा प्रसादमस्मासु खलौ स्नानाय गच्छतम् ॥४०६॥

तथोर्गतवतो राजा सविषादमदो ऽवदत् ।

अनयोरहमुष्किष्टभोजनेनास्मि दूषितः ॥४०७॥

चाणक्यः स्माह मा कार्षीर्दिषत्वारोपणं गुणे ।

आहारसंविभागेन मुनीनां पुण्यवानसि ॥४०८॥

धन्यः सो ऽपि हि यो भिचामनगाराय यच्छति ।

एकस्थालातिथीभृतमुनिस्त्वं तु किमुच्यसे ॥४०९॥

एवं च मौर्यं संबोधाचार्याणां पार्श्वमेत्य च ।

चाणक्यो ऽदादपालम् चक्षुःक्षान्यायं प्रकाशयन् ॥४१०॥

आचार्यः स्माह को दोषः चक्षुरनयोर्ननु ।

स्वकुचिभरयः सङ्गपुरुषा यद्ववादृशाः ॥४११॥

चाणक्यो ऽपि तमाचार्यं मिथ्यादृष्टपूर्वकम् ।

वन्दित्वाभिदधे माधु शिञ्चितो ऽस्मि प्रमदरः ॥४१२॥

अथप्रभृति यद्वक्त्रपानोपकरणादिकम् ।

माधूनामुपकुर्वते तदादेयं मदोकसि ॥४१३॥

इत्यभिप्रेतमादाय चाणक्यो दूढनिश्चयः ।

तदादि पालयामास स्वगार्हस्थ्यं कृतार्थयन् ॥४१४॥

सङ्गमं तु मिथ्यादृक्पाषण्डमतभावितम् ।

अनुशासितुमारेभे हितस्तस्य पितेव सः ॥४१५॥

असंयता ज्ञमौ पापाः प्रकृत्या स्त्रीषु लम्पटाः ।

अपि संभावितुं नार्हास्तपूजायां तु का कथा ॥४१६॥

कषायपचिष्टेषु कृतज्ञेषु दुरात्मसु ।

एतेषु निष्कलं दानमृषरेष्वनुवृष्टिवत् ॥४१७॥

आत्मानमाश्रितं चापि राज्ञोऽनुरख्यत् ।
 पातयन्तु भवान्मोघौ तद्वक्तिं तेषु मा कथाः ॥४१८॥
 मौघौ ऽवादीन्मम ह्यार्थं त्वदसौ गुह्यमितिम् ।
 नेते संयमिन इति प्रत्यायय तद्यापि माम् ॥४१९॥
 पुरे प्रघोषं चाणक्यस्ततश्चैवमकारयत् ।
 धर्मं ओष्यति सर्वेषामपि पाषण्डिनां नृपः ॥४२०॥
 ततश्चाह्वय तात्सर्वाङ्गशुद्धान्तस्थादवीथसि ।
 देशे निवेशयामास स विविक्ते विविक्तधीः ॥४२१॥
 शुद्धान्तासन्नदिग्भागे चाणक्येनायतो ऽपि हि ।
 अक्षेयकक्ष्यं सक्तं च कोष्ठचूर्णं मञ्जीतले ॥४२२॥
 तत्रोपदेशनार्थं ते चाणक्येन प्रवेशिताः ।
 ज्ञात्वा विविक्तं स्थानं तच्छुद्धान्ताभिमुखं ययुः ॥४२३॥
 स्त्रीलोल्लासे स्वभावेन नृपस्त्विममसंयताः ।
 गवाक्षविवरैर्द्रष्टुमुपचक्रमिरे ततः ॥४२४॥
 ते राजपत्नीः पश्यन्तस्मावदस्युर्दराश्रयाः ।
 न यावदाययौ राजा निषेदस्तु तदागमे ॥४२५॥
 ततश्च चन्द्रगुप्ताय धर्ममाख्याय.ते ययुः ।
 पुनरागममिच्छन्तो ऽन्तःपुरस्त्रीदिदृक्षुः ॥४२६॥
 गतेषु तेषु चाणक्यश्चन्द्रगुप्तमभाषत ।
 पश्य स्त्रीलोल्लासिभिर्ज्ञं वत्स पाषण्डिनामिह ॥४२७॥
 यावत्तदागमं तैर्हि त्वदन्तःपुरमौचितम् ।
 गवाक्षविवरचिप्रसोचनैरजितेन्द्रियैः ॥४२८॥

पदपङ्क्तिमिमां तेषां सुव्यक्तं प्रतिबिम्बिताम् ।
 गवाक्षविवराधस्तादृक्ता प्रत्ययमुदह ॥४२८॥
 संजातप्रत्यये राश्रि द्वितीये ऽहनि तद्गुरुः ।
 धर्ममाख्यातुमाह्लास्य तच्च जैनमुनीनपि ॥४३०॥
 निषेदुस्ते प्रथमतो ऽप्यासनेष्वेव साधवः ।
 स्नाध्यायावश्यमेनाथ नृपागममपालयन् ॥४३१॥
 ततश्च धर्ममाख्याय साधवो वसतिं ययुः ।
 ईर्यामितिस्त्रीनत्वात्पश्यन्तो भुवमेव ते ॥४३२॥
 गवाक्षविवराधस्तात्तोष्ट्रचूर्णं समीक्ष्य तम् ।
 चाणक्यसङ्गुप्ताय तद्यथास्यमदर्शयत् ॥४३३॥
 ऊचे च नेते मुनयः पाषण्डिवदिहाययुः ।
 तत्पादप्रतिबिम्बानि न दृश्यन्ते कुतो ऽन्यथा ॥४३४॥
 उत्पन्नप्रत्ययः साधून् गुरुकृते ऽथ पार्यिवः ।
 पाषण्डिषु विरक्तो ऽभृद्विषयेष्विव द्योगवित् ॥४३५॥
 एवं चानेकशः संविधानैः प्रथितधौगुणः ।
 चाणक्यस्मिन्त्यामास मौर्यश्रौवस्त्रिमण्डपः ॥४३६॥
 साधयामि विषाहारं चङ्गुप्तं शनैः शनैः ।
 रसायनं यथास्य स्याद्भरदः प्रभवेन्न च ॥४३७॥
 मौर्यो ऽथ मौर्यगुरुणा गुरुणैव महाधिया ।
 अभोज्यत विषाहारं दिनं प्रत्यधिकाधिकम् ॥४३८॥
 अन्येषुसङ्गुप्तेन सह भोक्तुं प्रचक्रसे ।
 रागोत्कटतया राश्री दुर्धरा नाम गुर्विणी ॥४३९॥

दृष्ट्वा विषाक्षं भुञ्जानां तां गर्भापायप्रकृत्या ।
 व्याहरत्किं कृतमिति द्राक् चाणक्यो ऽभ्यधावत् ॥४४०॥
 विषाक्षस्त्रादमात्रेण राज्ञौ सा प्राप पञ्चताम् ।
 दक्षौ चणिसूतर्मा स्म गर्भो ऽप्यस्याः प्रक्षीयताम् ॥४४१॥
 इति तस्या विपक्षायास्तदोदरमदारयत् ।
 तस्माद्गर्भमाचर्ष मुक्तां शक्तिपुटादिव ॥४४२॥
 विषविन्दुश्च संक्रान्तस्तस्य बाह्वस्य मूर्धनि ।
 ततश्च गुह्यमिन्दुसार इत्यभ्यधाय सः ॥४४३॥
 विन्दुसारे प्रपेदाने वयो मन्मथवज्रभम् ।
 समाधिमरणं प्राप्य चन्द्रगुप्तो दिवं ययौ ॥४४४॥
 चाणक्यो ऽथ न्यधाद्वाज्ये विन्दुसारं सुसारधीः ।
 सचिवायत्तमिद्विष्य तदाज्ञाकृद्भूव सः ॥४४५॥
 इतश्च मौर्धमाज्ञाय पूर्वं हि चणिसूनुना ।
 सुबन्धुर्नाम दालिष्यात्सचिवः कारितो ऽभवत् ॥४४६॥
 स्नातव्यमग्नितालिषुश्चाणक्ये मत्सरौ स तु ।
 तदुच्छेदाय रहसि विन्दुसारमदो ऽवदत् ॥४४७॥
 नाहं प्रमाणभूतो ऽस्मि यद्यपौश तथापि ते ।
 परिणामक्षितं वप्ति कुक्षीनानां क्रमो ह्ययम् ॥४४८॥
 विश्वासघातकस्यास्य सा चाणक्यस्य विश्वमीः ।
 एव तस्मात्तुहदरं दुरात्मा सज्जदारयत् ॥४४९॥
 पप्रच्छ धात्रीराक्षसं विन्दुसारस्तदैव तत् ।
 तथैव ताभिरप्युक्ते चाणक्याय युकोप च ॥४५०॥

राजानं क्षुपितं ज्ञात्वा चाणक्यो ऽचिन्तयत्स्वयम् ।
 सुबन्धुना हतज्ञेन राजा मय्यन्यथाकृतः ॥४५१॥
 अयं हि प्रागमात्यत्वे कारितो ऽभ्युत्थैव हि ।
 तन्मे प्रत्युपकाराय युक्तमस्य कुक्षोक्षितम् ॥४५२॥
 तदव्याससमृत्त्योर्मे पर्याप्तं राज्यचिन्तया ।
 हते प्रतिचिकीर्षुर्द्विं प्रयोक्ष्ये ऽहं तथापि हि ॥४५३॥
 मङ्क्रीपिशाचिकायस्तः सो ऽपि मा राज्यमश्रुताम् ।
 इति तव्यापकारेण करिष्ये समयोक्षितम् ॥४५४॥
 मंथोज्य योगमन्त्राद्यैर्वरगन्धान्मसुङ्गके ।
 लिखिताचरभूर्जेन सह सो ऽक्षिपदुग्धीः ॥४५५॥
 मसुङ्गं जतुनालिय पेटायां स सुधीर्न्यधात् ।
 तालयामास तां पेठां तालकानां शतेन च ॥४५६॥
 गेहान्तर्गस्य तां गेहमर्वस्त्रमिव पेटिकाम् ।
 दौनानाथादिपात्रेभ्यस्तान्क्यो न्यददाङ्गुलम् ॥४५७॥
 ततश्च नगरासन्नकरीषस्त्रसमूर्धनि ।
 निषद्यानशनं चक्रे चाणक्यो निर्जरोक्षतः ॥४५८॥
 यथाविपन्नजननौवृत्तान्तं धात्रिकामुखात् ।
 विज्ञाय बिन्दुसारो ऽनुश्रयानस्तत्र चाययौ ॥४५९॥
 उवाच क्षमयित्वा च चाणक्यं चन्द्रगुप्तसूः ।
 पुनर्वर्तय मे राज्यं तवादेशकदस्ययम् ॥४६०॥
 मौर्याचार्यो ऽभ्यधाद्राश्रकृतं प्रार्थनयानवा ।
 शरीरे ऽपि निरोद्धो ऽस्मि साम्प्रतं किं त्वया मम ॥४६१॥

अचक्षुः प्रतिज्ञाया मर्यादाया इवार्णवम् ।
 चन्द्रगुप्तगुहं ज्ञात्वा बिन्दुसारो ययौ गृहम् ॥ ४६२ ॥
 चुकोप' गतमाचो ऽपि बिन्दुमारः सुबन्धवे ।
 सुबन्धुरपि शीतार्त इवोचे कन्यमुदहम् ॥ ४६३ ॥
 देव सत्यगविज्ञाय चाणक्यो दूषितो मया ।
 गत्वा तं क्षमयाम्यद्य यावन्नावत्प्रभौद मे ॥ ४६४ ॥
 इति गत्वा सुबन्धुस्तं क्षमयामास मायया ।
 अचिन्तयस्व मा भूयो ऽप्यमौ व्रजतु पत्तने ॥ ४६५ ॥
 अमुना कुविकल्पेन स राजानं व्यजिज्ञपत् ।
 चाणक्यं पूजयिष्यामि तस्यापकृतिकार्यहम् ॥ ४६६ ॥
 अनुज्ञातस्ततो राज्ञा सुबन्धुश्चण्डिकात्मनः ।
 पूजामनश्नस्यस्य विधातुमुपपत्तमे ॥ ४६७ ॥
 पूजां सुबन्धुरापातबन्धुरां विरथ्य च ।
 धूपाङ्गारं करौषान्निखिलेपान्यैरलक्षितः ॥ ४६८ ॥

धूपाङ्गारेणानिलास्फालितेन
 प्रोक्ष्यज्ज्वाले द्राक्षरौषस्थले तु ।

दाक्षप्रोचो दह्यमानो ऽप्यकन्यो
 मौर्याचार्यो देवभूतश्च मृत्वा ॥ ४६९ ॥

इत्याचार्यश्रौष्टेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्त्रीविरावणो-
 चरिते महाकाव्ये शकटाक्षमरण-सूक्ष्मभद्रदीक्षाव्रतचर्या-सम्भूत-
 विजयस्वर्गगमन-चाणक्यचन्द्रगुप्तकथा-बिन्दुसारजन्मराज्यवर्णनो-
 नामाष्टमः सर्गः ।

नवमः सर्गः ।

चाणक्यगृहमन्येषुर्विन्दुसारात्सुबन्धुना ।
वस्तुं ययाचे संभाव्यचाणक्यद्रव्यलिप्सुना ॥१॥
राज्ञादिष्टः प्रविष्टश्च सुबन्धुस्तत्र वेष्मनि ।
तां पेटां तालकशतावद्धदारां ददर्श च ॥२॥
अचिन्तयच्च चाणक्यसर्वस्वमिह विद्यते ।
नान्यथा तालकशतेनेदृशी स्थाभियन्त्रणा ॥३॥
पेटायास्तान्यभज्यन्त तालकानि सुबन्धुना ।
कारागृहसमाकृष्टबन्धाः पादान्तुका इव ॥४॥
मध्ये दृष्ट्वा समुद्रं तं चिन्तयामास चेतसि ।
नियतं रत्नकोशो ऽयं यस्य रक्षेयमीदृशौ ॥५॥
तमपि स्फोटयामास समुद्रं नालिकेरवत् ।
लोकोत्तरमहागन्धान्मध्ये गन्धान्दर्शय च ॥६॥
गन्धान्सुगन्धीनाजप्रौ गन्धलुब्धो दिरेफवत् ।
मूर्धानं धूनयन्नुच्चैः सुबन्धुर्जातविक्षयः ॥७॥
सनाथमश्वरैर्भूर्जमयं तत्र ददर्श च ।
स्याद्रूपबौजकमिति वाचयामास च स्वयम् ॥८॥
गन्धानाग्राय य इमास्त तिष्ठेन्मुनिचर्यया ।
अग्नकस्थ स तत्कालमतिथित्वं गमिष्यति ॥९॥
वाचयित्वाहाराखेतान्यतीव विषसाद् सः ।
चाणक्यस्य प्रयोगो ऽयं न सुधेति समिन्धयः ॥१०॥

तथापि भूर्जप्रोक्तार्थप्रत्ययार्थं सुबन्धना ।
 गन्धानाम्नाय तावकोऽपि दिव्याहारमभोज्यत ॥११॥
 द्वाग्मृते पुरुषे तच्च सुबन्धुर्मुनिसन्निभः ।
 बभूव विषयास्त्रादमनिष्कम्पनसापि हि ॥१२॥
 अभव्य इत्यविरतो नटितो जौविताग्रया ।
 सुबन्धुर्द्विरहितो विजहार वसुन्धराम् ॥१३॥
 तनुजम्मा लशोकश्रीर्विन्दुसारस्य चाभवत् ।
 विन्दुसारे विप्रेदाने यो ऽभूदवनिशासनः ॥१४॥
 कुणालो नाम तनुभूरशोकस्याप्यजायत ।
 कुमारभुक्तौ राजादात्तस्त्रायुष्मयिनीं पुरीम् ॥१५॥
 उष्मयिन्यां स्थितो राजनियुक्तैर्वाणधारकैः ।
 रक्ष्यमाणो जौवितवत्सो ऽभूत्सायाष्टुडायनः ॥१६॥
 राज्ञे च तावद्वयसं तमाख्यग्वालधारकाः ।
 दध्यावध्ययनाहेऽयमिति राजापि हर्षभाक् ॥१७॥
 ततो राजा कुमारायास्त्रिखल्लेखे स्त्रयं त्विदम् ।
 प्राकृतं सुखबोधाय यत्कुमारो अधीयत ॥१८॥
 सपत्नी जननी तच्च कुणालस्य निषेदणी ।
 राज्ञः पार्श्वदुपादाय तं तु लेखमवाचयत् ॥१९॥
 मत्सुतस्यैव राज्यं स्नात्कुणालस्य तु नेति सा ।
 अन्यचित्ते नरपतावकरोत्कूटमौदृश्यम् ॥२०॥
 निष्ठीवनाद्भौक्तया 'नेचा'न्नग्नलाकया ।
 आलस्य कञ्चलं नेचादकारे विन्दुकं ददौ ॥२१॥

अशोको ऽपि प्रमादेन नानुवाचितमेव हि ।
 तं लेखं मुद्रयामासोऽप्यन्यां प्राहिणोदय ॥१९॥
 तं लेखं पिबनामाङ्गं मुद्रालङ्कृतमस्तकम् ।
 पाणिभ्यामाददे दाभ्यां कुमारो मूर्ध्नि च न्यधान् ॥२०॥
 तं लेखं वाचयामास कुमारो लेखकादय ।
 वाचयित्वा च तूष्णीको विषणो लेखको ऽप्यभूत् ॥२१॥
 तस्मिन्नुदश्रुनयने लेखाथं वक्तुमद्यमे ।
 ततश्च तत्करास्त्रेण कुमारः स्वयमाददे ॥२२॥
 दर्शनोन्मेषेणैर्वर्णानपि वाचयितुं क्षमः ।
 वाचयामास तं लेखमशोकतनयः स्वयम् ॥२३॥
 अंधौयञ्च इति प्रेक्ष्याचराण्युपयिगोपतिः ।
 दध्यौ मौद्यान्वये कोऽपि गुर्वीक्षाशङ्कको नहि ॥२४॥
 लोप्यामि राशो यद्याजामहमेवायतः स्थितः ।
 तदा मल्लत एवाध्वान्येषामपि भविष्यति ॥२५॥
 ततश्च साहसनिधिर्मोर्वंशाब्धिचन्द्रमाः ।
 अनक्ति स्म स्वयमपि नेत्रे तप्तशलाकया ॥२६॥
 विज्ञाय तमशोकश्रीर्महासाहसकारकम् ।
 धिक्कूटलेखको ऽस्मौति निनिन्दात्मानमुच्चकैः ॥२७॥
 अचिन्तयच्च दर्द्रेवाधिष्ठितो ऽहं हताश्रयः ।
 कुमारो यदभूदेवं प्रमादलिखितेन मे ॥२८॥
 रात्र्यं वा मण्डलितं वा वक्षो नाद्यायमर्हति ।
 मयि वसेद्दृष्टी भक्तिर्धिक्षेद्दृशमागतम् ॥२९॥

यौवराज्यमसौ भुक्त्वा भविष्यति नृपो ऽप्यसौ ।
 मनोरथेन पर्याप्तममुना साम्प्रतं मम ॥१३॥
 कुणालायेत्यशोकश्रीर्ददौ धामं महर्द्धिकम् ।
 तत्सापन्नकुमाराय ददातुञ्जयिनीं पुनः ॥१४॥
 कुणालस्य तु तं धामं भुञ्जानस्य परेष्वपि ।
 अभूच्छरच्छ्रियां पत्न्यां सूनुः संपूर्णलक्षणः ॥१५॥
 वर्धापिकाभ्यो दास्यैभ्यः कुमारः पारितोषिकम् ।
 दत्त्वा महोत्सवं चक्रे पुत्रजन्मनिबन्धनम् ॥१६॥
 मातुर्मनोरथं लब्ध्वा वृधैवाद्य करोम्यहम् ।
 इत्यागात्पाटलौपुत्रं कुणालो राज्यलिप्तया ॥१७॥
 ततो गीतविनोदेन स्नेह्यथा स पुरे भ्रमन् ।
 प्रेयान्मभूव लोकस्य गान्धर्वेणातितुम्बुः ॥१८॥
 पाटलौपुत्रनगरे यच्च यच्च जगौ स तु ।
 तच्च तच्च ययुः पौरा गीताकृष्टाः कुरङ्गवत् ॥१९॥
 गान्धर्वेणाहुतं श्रुत्वा तमन्ध इति पार्थिवः ।
 आह्वय जवनीगुप्तं कृत्वा गातुं समादिशत् ॥२०॥
 यथास्थानं मन्त्रमध्यतारैः षड्जादिभिः स्वरैः ।
 पञ्चप्रबन्धमीदृचं जगौ रागं स पोषयन् ॥२१॥
 प्रपौचस्त्रगुप्तस्य बिन्दुसारस्य नृपकः ।
 एषो ऽशोकत्रियः सूनुरन्धो मार्गति काकिणीम् ॥२२॥
 पञ्चप्रबन्धमन्त्रेण गीथेमानं महौपतिः ।
 श्रुत्वा पप्रच्छ को नाम त्वमस्यास्याहि गायन ॥२३॥

स उवाच तवैवास्मि कुणालो नाम नन्दनः ।

त्वदाज्ञालेखमीक्षित्वा यो ऽन्धः स्वयमजायत ॥४४॥

ततो जवनिकां वेगादपमार्थं नरेश्वरः ।

दृष्टोपलक्ष्य स्वं सूतसुदनुः परिषव्यजे ॥४५॥

ऊचे च राजा तुष्टो ऽस्मि वत्स तुभ्यं ददामि किम् ।

व्यजिज्ञपत्कुमारो ऽपि याचे ऽहं देव काकिणीम् ॥४६॥

किमेतद्याचितमिति राज्ञि ब्रुवति मन्त्रिणः ।

ऊचिरे राजपुत्राणां काकिणी राज्यसुच्यते ॥४७॥

राजा प्रोवाच हे वत्स किं राज्येन करिष्यसि ।

तत्ते स्यादन्यथादेव दैवापहतचक्षुषः ॥४८॥

व्यजिज्ञपत्कुमारो ऽपि तात जातो ऽस्ति मे सुतः ।

पौत्रेण वर्धसे दिव्या राज्ये ऽस्मिन्सो ऽभिविच्यताम् ॥४९॥

पप्रच्छाशोकराजो ऽपि कदोत्येदे सुतस्तव ।

सम्यत्येवेत्यकथयत्कुणालो ऽपि कृताञ्जलिः ॥५०॥

तदैव तमशोकश्रीः समानाययदर्भकम् ।

नामापि सम्यतिरिति तस्माकृत कृतोत्सवः ॥५१॥

अमोघवागशोकश्रीस्तं दशार्हादनन्तरम् ।

सम्यतिं सन्त्यपमपि निजे राज्ये न्यवीविशत् ॥५२॥

दृष्ट्वा माषादयामास वयसा विक्रमेण च ।

अथिा च सम्यतिरभ्युजाजन्म परमार्हतः ॥५३॥

क्रमेण बाधयामास भरताधं सदृष्टिणम् ।

प्रचक्षुःश्रावणस्वाभूत्याकशमनसजिभः ॥५४॥

इतस्तु तस्मिन्दुष्काले कराले कालराशिवत् ।
 निर्वाहायं साधुसङ्गस्यौ रं नीरनिधेर्यथौ ॥५५॥
 अगुण्यमानं तु सदा साधूनां विस्मृतं श्रुतम् ।
 अगम्यसनतो नश्यत्यधीतं धीमतामपि ॥५६॥
 सङ्गो ऽथ पाटलीपुत्रे दक्षालाम्ने ऽस्त्रिणो ऽमिलत् ।
 यदङ्गाध्ययनोद्देशाद्यावीक्ष्य तदाददे ॥५७॥
 ततश्चैकादशाङ्गानि श्रीसङ्गो ऽमेत्यन्तदा ।
 दृष्टिवादनिमित्तं च तस्यौ किञ्चिद्विचिन्तयन् ॥५८॥
 नेपास्तदेशमार्गस्थं भद्रवाङ्गं च पूर्विकम् ।
 जाला सङ्गः समाङ्गातुं ततः प्रेषौन्मुनिद्वयम् ॥५९॥
 गत्वा नत्वा सुनौ तौ तमित्यूषाते क्षतास्त्रसौ ।
 समादिशति वः सङ्गस्तथागमनहेतवे ॥६०॥
 सो ऽप्युवाच महाप्राणं ध्यानमारब्धमस्ति यत् ।
 सः ध्यं दादशभिर्वर्षैर्नागमिष्याम्यहं ततः ॥६१॥
 महाप्राणे हि निष्पन्ने कार्यं कस्मिंश्चिदागते ।
 सर्वपूर्वाणि गुण्यन्ते सूचार्थाभ्यां मुहूर्ततः ॥६२॥
 तदवस्यौ सुनौ गत्वा सङ्गस्याग्रसत्तामथ ।
 सङ्गो ऽप्यपरमाङ्गथादिदेवेति मुनिद्वयम् ॥६३॥
 गत्वा वाण्यः स चाचार्यो यः श्रीसङ्गस्य ग्रासनम् ।
 न करोति भवेत्तस्य दण्डः क इति शंस नः ॥६४॥
 सङ्गवाण्यः स कर्तव्य इति वक्ति यदा स तु ।
 तर्हि तद्विषययोग्यो ऽसीत्याचार्यो वाण्य उच्यते ॥६५॥

ताभ्यां गत्वा तथैवोक्त आचार्यो ऽप्येवमूचिवान् ।
 मैवं करोतु भगवान्सहः किं तु करोत्वदः ॥६६॥
 मयि प्रसादं कुर्वाणः श्रीमहः प्रहिणोत्वित् ।
 शिष्यान्नेधाविनस्तेभ्यः सप्त दास्यामि वाचनाः ॥६७॥
 तत्रैकां वाचनां दास्ये भिक्षाचर्यात् आगतः ।
 तिसृषु काण्वेलासु तिस्रो ऽन्या वाचनास्तथा ॥६८॥
 मायाङ्गप्रतिक्रमणे जाते तिस्रो ऽपराः पुनः ।
 सेतुत्येवं सङ्गकार्यं मत्कार्यस्याविबाधया ॥६९॥
 ताभ्यमेत्य तथाख्याते श्रीमहो ऽपि प्रसादभाक् ।
 प्राहिणोत्सूक्ष्मभद्रादिसाधुपञ्चशतौ ततः ॥७०॥
 तान्मूर्तिर्वाचयामास ते ऽप्यस्या वाचना इति ।
 उल्लङ्घयेयुर्निजं स्थानं सूक्ष्मभद्रस्त्ववास्थित ॥७१॥
 श्रीभद्रबाहुपादान्ते सूक्ष्मभद्रो महामतिः ।
 पूर्वाणामष्टकं वर्षैरपाठीदष्टभिर्मृगम् ॥७२॥
 किमुद्भूतस्तदित्युक्तः स्मरिणा सो ऽब्रवीदिदम् ।
 नोद्भूज्ये भगवत्किं तु ममास्या एव वाचनाः ॥७३॥
 स्मरिरूपे मम ध्यानं पूर्णप्रायमिदं ततः ।
 तदन्ते वाचनास्तुभ्यं प्रदास्यामि त्वदिच्छया ॥७४॥
 सूक्ष्मभद्रस्ततः प्रोचे ऽधीतशेषं च मे कियत् ।
 सङ्ख्यां शुद्धस्तथोराख्यद्विन्दूदधुपमानतः ॥७५॥
 पूर्णं ध्याने महाप्राणे सूक्ष्मभद्रो महाशुनिः ।
 दिवस्त्रयानि पूर्वाणि दत्तं यावत्समापयत् ॥७६॥

विहारक्रमयोगेण पाटलीपुत्रपत्तनम् ।

श्रीभद्रबाहुसरागत्य बाह्योद्यानमग्निम्रियत् ॥७७॥

यत्नादद्यो ऽपि विज्ञाय त्रितिन्यो ऽचान्तरे तु ताः ।

भगिन्यः स्तूलभद्रस्य वन्दनाय समाययुः ॥७८॥

वन्दित्वा गुह्यमुक्ताः स्तूलभद्रः क नु प्रभो ।

लघुदेवकुले ऽस्तीह तासामिति श्रशंस सः ॥७९॥

ततस्तमभि चेलुक्ताः समायान्तीर्विशोक्य सः ।

आश्चर्यदर्शनकृते सिंहरूपं विनिर्ममे ॥८०॥

दृष्ट्वा सिंहं तु भीतास्ताः स्मरिमेत्य व्यजिज्ञपन् ।

ज्येष्ठार्थं जयसे सिंहस्तत्र मो ऽद्यापि तिष्ठति ॥८१॥

ज्वालोपयोगादाचार्यो ऽप्यादिद्रेति गच्छत ।

वन्दध्वं तत्र वः मो ऽस्ति ज्येष्ठार्थो न तु नैसरौ ॥८२॥

ततो ऽयुक्ताः पुनस्तत्र स्वरूपस्थं निरूप्य च ।

ववन्दिरे स्तूलभद्रं ज्येष्ठा चाख्यस्त्रिजां कथाम् ॥८३॥

श्रीयकः सममन्त्राभिर्दीक्षामादत्त किं त्वसौ ।

चुधावाप्तुर्वदा कर्तुं नैकभक्तमपि क्षमः ॥८४॥

मयोक्तः पर्युषणायां प्रत्याख्याप्ताष्टपौरुषीम् ।

स प्रत्याख्यातवानुक्तो मया पूर्णं ऽवधौ पुनः ॥८५॥

त्वं प्रत्याख्याहि पूर्वाधे पर्वदमतिदुर्लभम् ।

इत्यागकालः सुखं चैत्यपरिपाद्यापि याच्छति ॥८६॥

प्रत्यपादि तथेवासौ संमये ऽभिहितः पुनः ।

तिष्ठेदानीमस्त्वपार्धमित्यकार्षीत्तथैव सः ॥८७॥

प्रत्यासन्नाधुना रात्रिः सुखं सुप्रसन्नं यास्यति ।
 तत्प्रत्याख्यान्मन्त्रार्थमित्युक्तः सो ऽकरोत्तथा ॥८८॥
 ततो निशीथे संप्राप्ते स्मरन्देवगुरुनसौ ।
 क्षुत्पीडया प्रसरन्त्या विपद्यं चिद्विषं यथौ ॥८९॥
 अविधातो मयाकारौत्युत्तान्यन्तो ततस्त्वहम् ।
 पुरः श्रमणसङ्घस्य प्रायश्चित्ताथ ठौकिता ॥९०॥
 सङ्घो ऽप्याख्यग्राधायौदं भवत्या शुद्धभावया ।
 प्रायश्चित्तं ततो नेह कर्तव्यं किञ्चिदस्ति ते ॥९१॥
 ततो ऽहमित्यवोचं च साक्षादाख्याति चेज्जिनः ।
 ततो ऽदयमं वित्तिर्जायते मम नान्यथा ॥९२॥
 अचार्थं सकलः सङ्घः कायोत्सर्गमदादय ।
 एतद्यशस्यदेव्योक्तं ब्रूत कार्यं करोमि किम् ॥९३॥
 सङ्घो ऽप्येवमभाषिष्ट जिनपार्श्वमिमां नय ।
 साख्यन्निर्विघ्नगत्यर्थं कायोत्सर्गेण तिष्ठत ॥९४॥
 सङ्घे तत्प्रतिपेदाने मां सानैषौज्जनान्तिके ।
 ततः सीमन्धरस्खामी भगवान्मन्दितो मया ॥९५॥
 भरतादागतार्थं निदेष्टित्यवदज्जिनः ।
 ततो ऽहं छिन्नसन्देहा देव्यानीता निजाश्रयम् ॥९६॥
 श्रीसङ्गायोपदां प्रेषीम्यश्रुत्वेन प्रसादभाक् ।
 श्रीमांसौमन्धरस्खामौ चत्वार्यष्टयनानि च ॥९७॥
 भावना च विस्तृक्लिप्त रतिकल्पमयापरम् ।
 तथा विचित्रचर्चा च तानि चैतानि नामतः ॥९८॥

अथैकया वाचनया मया तानि धृतानि च ।
 उद्धीतानि च सङ्गाय तत्तथास्थानपूर्वकम् ॥८८॥
 आचारार्णवस्य चूले हे आद्यमध्यमद्वयम् ।
 दशवैकालिकस्थान्यदथ सङ्गेन योजितम् ॥१००॥
 इत्याख्याय स्थूलभद्रानुज्ञाता निजमाश्रयम् ।
 ता ययुः स्थूलभद्रो ऽपि वाचनार्थमगाहुरम् ॥१०१॥
 न ददौ वाचनं तस्यायोग्यो ऽसौत्यादिग्रहः ।
 दीक्षादिनाम्नस्येषो ऽप्यपराधमव्यचिन्तयत् ॥१०२॥
 चिन्तयित्वा च नञ्जागः स्मरामीति जगाद च ।
 कृत्वा न मन्यसे शास्त्रं पापमित्यवदद्गुरुः ॥१०३॥
 स्थूलभद्रस्ततः स्मृत्वा पपात गुरुपादयोः ।
 न करिष्यामि भूयो ऽदः क्षम्यतामिति चामवौत् ॥१०४॥
 न करिष्यसि भूयस्त्वमकार्षीर्षदिदं पुनः ।
 न दास्ये वाचनं तेनेत्याचार्यान्ममनृषिरे ॥१०५॥
 स्थूलभद्रस्ततः सर्वसङ्गेनामानयद्गुरुम् ।
 मङ्गतां कुपितानां हि मङ्गान्तो ऽज्ञं प्रसादमे ॥१०६॥
 सूरिः सङ्गं बभाषे ऽथ विषके ऽसौ यथाधुना ।
 तथान्ये विकरिष्यन्ति मन्दसत्त्वा अतः परम् ॥१०७॥
 अवशिष्टानि पूर्वाणि सन्तु मन्तार्य एव तत् ।
 अस्यासु दोषदण्डो ऽयमन्यग्रिष्ठाकृते ऽपि हि ॥१०८॥
 स सङ्गेनापवादको विवेदेत्युपयोगतः ।
 न मत्तः शेषपूर्वाणामुच्छेदो भाव्यतस्तु सः ॥१०९॥

अन्यस्य शेषपूर्वाणि प्रदेयानि त्वया नहि ।

इत्यभिधाह्य भगवान्स्थूलभद्रमवाचयत् ॥११०॥

मर्वपूर्वधरो ऽथासीत्स्थूलभद्रो महासुनिः ।

न्यवेष्टि चाचार्यपदे श्रीमता भद्रवाङ्मना ॥१११॥

वैरमोक्षाद्वर्षशते सप्तत्यये गते सति ।

भद्रवाङ्मरपि स्वामी यथौ स्वर्गं समाधिना ॥११२॥

ततः प्रबोधं जनयन्जनानां

नीलोत्पलानामिव शीतरश्मिः ।

सर्वश्रुतस्कन्धनिधानकोशः

श्रीस्थूलभद्रो व्यहरत्पृथिव्याम् ॥११३॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्यविरावल्लौ-
चरिते महाकाव्ये बिन्दुसार-अशोकश्रीकुणालकथा-सम्प्रतिजन्म-
राज्यप्राप्तिस्थूलभद्रपूर्ववह्ण-श्रीभद्रवाङ्मनागमनवर्णनो नाम नवमः
सर्गः ।

दशमः सर्गः ।

आचार्यः खूँलभद्रो ऽपि आवक्ष्यामन्यदा यद्यौ ।
वाङ्मोक्षाने च समवासाचौर्दृषिभिरावृतः ॥१॥
सर्वो ऽपि लोकः आवस्तौवान्तव्यस्तं विवन्दिषुः ।
हर्षसंवर्मितोत्साहस्तचोक्षाने समाययौ ॥२॥
भगवांस्खूँलभद्रो ऽपि जगद्भङ्गकरस्तदा ।
विततान सुधासारमधुरां धर्मदेशनाम् ॥३॥
खूँलभद्रः खसुहृदं आवस्तौवामिनं निजम् ।
धनदेवमनायातं विज्ञायैवमचिन्तयत् ॥४॥
म मे प्रियसुहृन्ममिह नास्ति कुतो ऽन्यथा ।
पूर्वोक्तः सकलो ऽप्यागात्र पुनः स्नेहलो ऽपि मः ॥५॥
गतो देशान्तरं वा स्याद् स्नानो वा स्यादिति स्मयम् ।
गच्छामि तद्गृहमपि सो ऽनुयाजो विशेषतः ॥६॥
इति निश्चित्य भगवांस्खूँलभद्रस्ततो वनात् ।
वन्दाहभिरभिमुखैश्चर्चमानपदान्मनः ॥७॥
सप्रमोदं पुरस्तौभिर्गीयमानतपोगुणैः ।
भक्तानां श्रीमतां हृत्त्रैर्मण्डपाध इव स्थितः ॥८॥
आवृत्तवृत्तपद्याभिविवलत्कन्धराननैः ।
अयोधरैः आङ्गुजैः प्रेक्ष्यमाणमुखामुजः ॥९॥
नगरीमध्यस्थैर्यानि वन्दमानः पदे पदे ।
अगाम पूर्वसुहृदो धनदेवस्य सप्तानि ॥१०॥ चतुर्भिः कलापकम् ॥

तत्राविशच्च भगवान्कल्पशास्त्रीव जङ्गमः ।
 ददृशे च धनेश्वर्या धनदेवगृहस्थया ॥ १ ॥
 समुत्थायासनात्सद्यो धनेश्वर्यमवद्यधीः ।
 खूलभद्रमवन्दिष्ट भूतलन्यस्तमस्तका ॥ २ ॥
 ततः सा खूलभद्रायादापयन्महदासनम् ।
 सतां भक्त्यनुसारेण गुरौ हि प्रतिपत्तयः ॥ ३ ॥
 भगवानयल्लक्षके प्रतिशिष्य तदासनम् ।
 तां धर्मचणनिर्वाहोदक्तेनाम्बपहीदथ ॥ ४ ॥
 पतिप्रवासविधुरां पप्रच्छ च धनेश्वरीम् ।
 भावसारे पतिः किं ते धनदेवो न दृश्यते ॥ ५ ॥
 धनेश्वर्ययदो ऽवादीत्यतिर्हि भगवन्मम ।
 व्ययते स्म धनं सर्वं यद्गृहे ऽभूद्बहिः स्थितम् ॥ ६ ॥
 सो ऽर्थहीनः पुरे ऽत्राभूत्तद्वरेव द्रष्टादपि ।
 श्रयाः सर्वत्र पूज्यन्ते न शरीराणि देहिनाम् ॥ ७ ॥
 न चापत्यूर्वपुरुषनिधीनमेवयमपि ।
 निर्भाग्यस्थान्तिकस्यापि श्रीर्हि द्वीपान्तरस्थिता ॥ ८ ॥
 स वणिग्बन्धारेण द्रविणोपार्जनेच्छया ।
 गतो देशान्तरं को हि विदेशो व्यवसायिनाम् ॥ ९ ॥
 ज्ञात्वा श्रुतबलेनाथ निधिस्थानं तदोकसि ।
 चाख्यातुं चिन्तयामास तस्यै सूरिः कृपानिधिः ॥ १० ॥
 धर्मोपदेशव्याजेन भगवान्कल्पवृक्षया ।
 अधःस्थितनिधिं क्षयं मुनिस्तस्यै प्रदर्शयन् ॥ ११ ॥

व्याहर्षीदृष्टि संसारस्वरूप पश्य कीदृशम् ।
 गृहमौदृक्त्वं भर्तुर्वाणिज्यं तच्च तादृशम् ॥२२॥ युग्मम् ॥
 एवमाख्याय भगवान्भनेश्वर्या मुकुर्मुकुः ।
 ययौ विहर्तुमन्यचार्यं धर्मं प्रभावयन् ॥२३॥
 धनदेवस्ततो साभोदयकर्मविवर्जितः ।
 यादृग्यतस्मादृगागान्तैरेव वसनैरपि ॥२४॥
 स्त्रूलभद्रागमोदन्तं तस्य चाख्यद्वनेश्वरी ।
 सवर्धं सोऽपि पप्रच्छ किमूचे भगवानिति ॥२५॥
 सायाख्यस्त्रूलभद्रेण विहिता धर्मदेशना ।
 अस्य स्तम्भस्याभिमुखहस्ताभिनयपूर्वकम् ॥२६॥
 धनदेवोऽप्यदो दधौ तस्य ज्ञानाम्भुवारिधेः ।
 नक्षत्राभिप्रायरहिता चेष्टा भवति जातुचित् ॥२७॥
 स्तम्भमुद्दिश्य हस्ताभिनयो यदिदधे मुकुः ।
 तत्रूनमस्य स्तम्भस्याधस्तात्संभाव्यते निधिः ॥२८॥
 इति बुद्ध्या धनदेवः स्तम्भमृजमचौखनत् ।
 तच्च चाविरभूद्व्यं तत्पुण्यमिव पुष्कलम् ॥२९॥
 धनदेवोऽभवत्तेन धनेन धनदोषमः ।
 स्त्रूलभद्रप्रसादोऽयमिति च व्यस्मरन्नहि ॥३०॥
 स्त्रूलभद्रस्य वन्द्यस्य वयस्यस्योपकारिणः ।
 वन्दनाद्यान्यदा सोऽगात्पाटलीपुत्रपत्तनम् ॥३१॥
 ततश्च वसतौ गत्वा स्त्रूलभद्रं महाशुनिम् ।
 ववन्दे सपरीवारं धनदेवः प्रमोदभाक् ॥३२॥

ऊचे च खूलभद्रं धनदेवः कृताञ्जलिः ।

त्वत्प्रसादेन दारिद्र्यमुद्रं तौर्णवानहम् ॥ ३३ ॥

नानृणस्त्वत्प्रसादस्य भवामि भगवन्महम् ।

त्वं गुरुस्त्वं च मे स्वामी तदादिश करोमि किम् ॥ ३४ ॥

भूयास्त्वमार्हत इति खूलभद्रेण जल्पिते ।

ओमित्युक्त्वा धनदेवः स्वस्थानमगमत्पुनः ॥ ३५ ॥

स्वामिना खूलभद्रेण शिष्यौ द्वावपि दौक्षितौ ।

आर्यमहागिरिचार्यसुहृत्सौ चाभिधानतः ॥ ३६ ॥

तौ हि यच्चार्यथा वाक्यादपि माचेव पालितौ ।

इत्यार्योपपदौ जातौ महागिरिसुहृत्सिनौ ॥ ३७ ॥

खड्गधारेव तौ श्रं तावतौ चारविवर्जितम् ।

परीषहेभ्यो निर्भीकौ पाक्षयामासतुर्व्रतम् ॥ ३८ ॥

तौ खूलभद्रपादाब्जसेवामधुकरावुभौ ।

साङ्गानि दश पूर्वाणि महाप्रज्ञावधीयतुः ॥ ३९ ॥

शान्तौ दान्तौ सन्धिमन्तावधौता-

वायुघ्नन्तौ वाग्मिनौ दृष्टभन्तौ ।

आचार्यत्वे न्वस्य तौ खूलभद्रः

काशं कृत्वा देवभूयं प्रपेदे ॥ ४० ॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्वविरावली-

चरिते महाकाव्ये आर्यमहागिरिचार्यसुहृत्सिदीपा-खूलभद्रसर्ग-

गमनकीर्तनो नाम दशमः सर्गः ॥

एकादशः सर्गः ।

भविकुण्डलुटङ्गनौ कुर्वाणौ धर्मदेशनाम् ।
महौ विहरतः स्मार्थौ महागिरिसुहृत्स्त्रिनौ ॥१॥
कालक्रमेण भगवाञ्जगद्वन्धर्महागिरिः ।
श्रित्याश्रित्यादयामास वाचनाभिरनेकशः ॥२॥
महागिरिर्निजं गच्छन्मन्यदादात्सुहृत्स्त्रिने ।
विहर्तुं जिनकल्पेन त्वेको ऽभूत्प्रमथा स्त्रयम् ॥३॥
व्युच्छेदाश्रितकल्पस्य गच्छन्निश्चास्त्रितो ऽपि हि ।
जिनकल्पार्थया वृत्त्या विजहार महागिरिः ॥४॥
ते धर्मदेशनावारि वर्षन्तो वारिदा इव ।
विहरन्तो ऽन्यदाजग्मुः पाटस्त्रौपचपत्तनम् ॥५॥
वसुभूतिरिति श्रेष्ठौ तत्र चार्थसुहृत्स्त्रिना ।
संबोधितः श्रावको ऽभूज्जीवाजीवादितत्त्ववित् ॥६॥
सुहृत्स्त्र्याख्यातधर्मानुवादेन स्त्रजनानपि ।
प्रबोधयितुमारेभे वसुभूतिर्दिवानिशम् ॥७॥
प्रबोध्यमाना अपि ते सादरं वसुभूतिना ।
नावुधन्त विना धर्माचार्यमित्यल्पमेधसः ॥८॥
वसुभूतिर्गुरोराख्यङ्गवग्गच्छजना मया ।
न पारिता बोधयितुं ताग्बोधयितुमर्हसि ॥९॥
इति तत्प्रतिबोधार्थं सुहृत्सौ तद्गृहं ययौ ।
सुधातरङ्गिणीप्रायां प्रारेभे धर्मदेशनाम् ॥१०॥

प्राविशन्तत्र भिचार्यं तदा चार्चमहागिरिः ।
 तमभ्युदस्यादाचार्यः सुहृत्स्ती वन्दते स्म च ॥११॥
 श्रेष्ठपुत्राश्च युष्माकमपि कोऽप्यस्ति किं दुरुः ।
 युष्माभिर्वन्दते विश्ववन्द्यैर्यदयमागतः ॥१२॥
 सुहृत्स्ती स्माह भो श्रेष्ठिन्ममैते गुरवः खलु ।
 त्यागार्हभक्तपानादिभिचामाददते सदा ॥१३॥
 ईदृग्भिचाशना ह्येते ऽपरथा स्युर्गुणोषिताः ।
 सुगृह्यैतं च नामैषां वन्द्यं पादरजो ऽपि हि ॥१४॥
 एवं महागिरिं स्तुत्वा प्रतिबोधास्त्रिलांश्च तान् ।
 पुनरेव निजं स्थानं सुहृत्स्ती भगवान्यथौ ॥१५॥
 श्रेष्ठपि स्वजनानूचे दृढभक्तिर्विशेषतः ।
 ईदृशं पश्यथ मुनिं यदा भिचार्यमागतम् ॥१६॥
 त्यज्यमानं दर्शयित्वा भक्तपानादिकं तदा ।
 तस्मै देयं तदादत्तं तद्धि वः स्थान्महाफलम् ॥१७॥ युग्मम् ॥
 स्वजनैर्वसुभूतेस्तु प्रत्यपद्यत तद्वचः ।
 भिचार्यं च द्वितीये ऽङ्गि तेज्ज्वागान्महागिरिः ॥१८॥
 महागिरिं समायाज्यं दृष्ट्वा ते श्रेष्ठिबन्धवः ।
 तथैवारेभिरे कर्तुं तस्मै तद्वातुमिच्छवः ॥१९॥
 उपयोगेन विज्ञाय तदशुद्धं महागिरिः ।
 अनादायैव वसतिं गत्वा चोचे सुहृत्स्तिनम् ॥२०॥
 त्वया ह्यो ऽविनयं कृत्वा नेषणां महती कृता ।
 ते हि त्वदुपदेशेन भिचां मङ्गमसज्जयन् ॥२१॥

नैवं भूयः करिष्ये ऽहमिति जल्पन्मुहुरपि ।
 क्षमयामास पादाघे लुठकार्यमहागिरिम् ॥२९॥
 इतश्च सम्प्रतिनृपो ययावुष्मयिनौ पुरौम् ।
 कदापि क्वापि तिष्ठन्ति स्त्रभूमौ हि मञ्जीभुजः ॥२९॥
 जीवन्तस्त्रामिप्रतिमारथयाचां निरौचित्यम् ।
 आयातावन्यदावन्थां महागिरिसुहृत्तिनौ ॥२९॥
 पृथक्पृथक्स्वमत्यां तौ तस्थतुः सपरिच्छदौ ।
 तयोरतिमहागच्छस्तौ नैकचमङ्गमः ॥२९॥
 निर्ययौ चोत्सवेनाथ जीवन्तस्त्रामिनो रथः ।
 मनोमयूरजक्षदः पौराणां भक्तिशास्त्रिणाम् ॥२९॥
 ताभ्यामाचार्यवर्याभ्यां श्रीमन्नेनास्त्रिलेन च ।
 अश्वीयमानः स रथः पुर्यां पर्याटदस्त्रलम् ॥२९॥
 गते राजकुलद्वारं रथे ऽथ पृथिवीपतिः ।
 आतायनस्थितो दूराद्दर्शार्थसुहृत्तिनम् ॥२९॥
 दध्यौ चैवं मुनीन्द्रो ऽथ मन्मनःकुसुमोदुपः ।
 क्वापि दृष्ट्वा इवाभाति न स्मरामि तु किं शब्दः ॥२९॥
 एवं विमर्शं कुर्वाणो मूर्ध्नि तो न्यपतन्नृपः ।
 आः किमेतदिति वदन्धधावे च परिच्छदः ॥२९॥
 व्यजनैर्वीर्यमानस्य मिथ्यमानस्य चन्दनैः ।
 जातिस्मरणमासाद्योदस्यादवनिश्रामनः ॥३०॥
 स प्राग्जन्मशुभं ज्ञात्वा जातिस्मृत्या सुहृत्तिनम् ।
 तदेव वन्दितुमगादिस्रुतान्यप्रयोजनः ॥३०॥

पञ्चाङ्गसृष्टभूपीठः स नत्वार्यसुहस्तिनम् ।
 प्रप्रच्छ जिनधर्मस्य भगवत्कीदृशं फलम् ॥ २२ ॥
 सुहस्तौ भगवाभाख्यन्मोक्षः स्वर्गश्च तत्फलम् ।
 अपृच्छद्भूपतिर्भूयः सामायिकफलं च किम् ॥ २३ ॥
 सामायिकस्याव्यक्तस्य राजग्राज्यादिकं फलम् ।
 सुहस्तिनैवमाख्याते द्वाक् प्रत्येति स भूपतिः ॥ २४ ॥
 नखाच्छोटनिकां हत्वा प्रत्ययव्यञ्जिकां मुञ्चः ।
 एवमेतन्न सन्देह इत्यभाषत भूपतिः ॥ २५ ॥
 सुहस्तिनं नमस्कृत्य ततः प्रोवाच पार्थिवः ।
 किं नाम मां यूयमुपलक्षयध्वे ऽथवा नहि ॥ २६ ॥
 आचार्यो ऽप्युपयोगेन ज्ञातोचे त्वां नरेश्वर ।
 सम्यगुपलक्षये ऽहं त्वां प्राग्भवकथां शृणु ॥ २७ ॥
 महागिर्याचार्यमिश्रैर्विहरन्तो वयं पुरा ।
 सह गच्छेन कौशाम्यामागच्छाम नरेश्वर ॥ २८ ॥
 संकीर्णत्वेन वसतेः पृथक्पृथगवस्थितौ ।
 तत्रावां परिवारो हि महानभवदावयोः ॥ २९ ॥
 तत्राभूदतिदुर्भिक्षं तत्राप्यस्मासु भक्तिमान् ।
 लोको भक्तादिकं दातुमुपाकंस्त विशेषतः ॥ ३० ॥
 भिक्षार्थं साधवो ऽन्येष्टुरेकस्य श्रेष्ठिनो गृहे ।
 विविशुः पृष्ठतस्तोषां रङ्ग एको विवेश च ॥ ३१ ॥
 तच्चेष्काकारमर्थादां विविधां मोदकादिभिः ।
 साधवो लेभिरे भिक्षां तस्य पश्यत एव ते ॥ ३२ ॥

साधूनामाप्तभिषाणां वसतिं प्रति गच्छताम्
 चतुर्गः सो ऽग्रवीररुको दीयतां मम भोजनम् ॥ ४४ ॥
 ते साधवो ऽभिदधिरे जानन्ति गुरवः खलु ।
 वयं गुरुपराधौना न किञ्चिद्वातुमौम्हाहे ॥ ४५ ॥
 ततः स रङ्गः साधूनामप्येव वसतिं ययौ ।
 दीनात्मा तच्च दृष्ट्वास्मानयाचत च भोजनम् ॥ ४६ ॥
 साधवः कथयन्ति स्म भगवन्नुना पयि ।
 याचिता वयमप्युत्सेर्भोजनं दीनमूर्तिना ॥ ४७ ॥
 विदितं चैवमस्माभिरुपयोगपरायणेः ।
 भावौ प्रवचनाधारो यद्भङ्गो ऽयं भवान्तरे ॥ ४८ ॥
 ततः स रङ्गको ऽस्माभिः प्रियपूर्वमभाष्यत ।
 यथादत्ते परित्रय्यां कभसे भोजनं तदा ॥ ४९ ॥
 रङ्गो ऽचिन्तयदग्रे ऽपि सर्वकष्टमयो ह्यहम् ।
 तदरं व्रतजं कष्टमिष्टभोजनस्वाभक्तम् ॥ ५० ॥
 प्रतिपन्नं परित्रय्यां ततो रङ्गं तदैव तम् ।
 प्रत्राज्यायूषुजामेष्टं मोदकादि यथादधि ॥ ५१ ॥
 स स्नादं स्नादुमाहारं तथा स्नाकण्डमानवान् ।
 पन्थाः श्वासानिस्तस्यापि यथा दुःसहस्रो ऽभवत् ॥ ५२ ॥
 तद्दिनस्यैव यामिन्यां तेनाहारेण भूयसा ।
 बद्धशालो विपन्नः स श्वासजीवा हि देहिनः ॥ ५३ ॥
 स्त्रितो मध्यस्तभावेन रङ्गसाधुर्विपद्य सः ।
 कुशास्तस्मावन्तिपतेः सुनुस्तसुदपयसाः ॥ ५४ ॥

पुनर्विज्ञपयामास सुवृत्तिनमिच्छापतिः ।

भगवंस्त्वत्प्रभादेन प्राप्तो ऽहं पदवौमिमाम् ॥५५॥

तथा प्रप्राजितो न ह्यं तदाहं भगवन् यदि ।

अत्यृष्टजिनधर्मस्य का गतिः स्यात्ततो मम ॥५६॥

तदादिशत मे किञ्चित्प्रसीदत करोमि किम् ।

भवामि नानृणो ऽहं वः पूर्वजन्मोपकारिणाम् ॥५७॥

जन्मन्यथापि गुरवो यूथं मे पूर्वजन्मवत् ।

अनुगृह्यते मां धर्मपुत्रं कर्तव्यमिच्छया ॥५८॥

क्षपाक्षरादिदेशार्थसुवृत्तौ भगवान्नृपम् ।

जिनधर्मं प्रपद्यस्व परचेह च धर्मणे ॥५९॥

सर्गः स्यादपवर्गो वासुचार्हद्वर्मशास्त्रिणाम् ।

इह हस्त्यश्वकोशादिसम्पदस्रोत्तरोत्तराः ॥६०॥

अभ्यषहीदथ नृपस्तदग्रे तदनुज्ञया ।

अर्हन्देवो गुरुः साधुः प्रमाणं मे ऽर्हतो वचः ॥६१॥

अणुव्रतगुणव्रतमिच्छाव्रतपविषितः ।

प्रधानश्रावको जज्ञे सत्यतिस्तत्रमृत्यपि ॥६२॥

चिसन्ध्यमप्यवन्ध्यश्रीर्जिनाचारमर्चति सा सः ।

साधर्मिकेषु वात्सल्यं बन्धुविव चकार च ॥६३॥

स सर्वदा जीवदयातरङ्गितमनाः सुधीः ।

अवदानरतो दानं दौनेभ्यो ऽभधिकं ददौ ॥६४॥

आवेताब्जं प्रतापाब्जः स चकाराविकारधीः ।

चिच्छलं भरतचेष्टं जिनाद्यतनमच्छितम् ॥६५॥

सुहृत्स्वाचार्यपादानामवन्धामेव तत्सुषामं ।
 चैत्ययाचोत्सवस्रक्ते मङ्गिनान्यत्र वत्सरे ॥ ६६ ॥
 मण्डपं, चैत्ययाचयां सुहृत्स्नी भगवानपि ।
 एतत् नित्यमसंशक्ते श्रीसङ्गेन समन्वितः ॥ ६७ ॥
 सुहृत्स्निस्त्रामिनः शिष्यपरमाणुरिवाद्यतः ।
 कृताञ्जलिस्तत्र नित्यं निषसाद् च सम्यतिः ॥ ६८ ॥
 याचोत्सवान्ते मङ्गेन रथयाचा प्रचक्रमे ।
 याचोत्सवो हि भवति संपूर्णो रथयाचया ॥ ६९ ॥
 रथो ऽथ रथशास्त्राया दिवाकररथोपमः ।
 निर्यथौ क्षणमाणिक्कद्युतिद्योतितदिङ्मयः ॥ ७० ॥
 श्रीमदर्हप्रतिमाया रथस्याया महर्द्धिभिः ।
 विधिज्ञैः स्वाचपूजादि आवकैरपचक्रमे ॥ ७१ ॥
 क्रियमाणे ऽर्हतः स्वाचे स्वाचास्यो न्यपतद्भयात् ।
 जन्मकल्याणके पूर्वं सुमेरुशिखरादिव ॥ ७२ ॥
 आद्वैः सुगन्धिभिर्द्रव्यैः प्रतिमाया विलेपनम् ।
 स्नामिविज्ञौषुभिरिवाकारि वक्त्राङ्गितांशुकैः ॥ ७३ ॥
 मासतौशतपञ्चादिदामभिः प्रतिमार्हतः ।
 पूजिताभास्त्रलेबेन्दोर्हता शारदवारिदैः ॥ ७४ ॥
 दद्यामानागुरुत्याभिर्धूमलेखाभिरावृता ।
 अशुभप्रतिमा नौकवासोभिरिव पूजिता ॥ ७५ ॥
 आराचिकं जिनाचायाः कृतं आद्वैर्व्यसिद्धयम् ।
 दीप्यमानौषधीचक्रग्रैस्तद्गुणविबन्धकम् ॥ ७६ ॥

वन्दिता श्रीमदर्चनमय तेः परमार्हतेः ।
 रथैरिवागतोभूय खयमाचकृवे रथः ॥७७॥
 नागरौभिदपक्कान्सदृशौसकरासकः ।
 चतुर्विधातोद्यवादसुन्दरप्रेक्षणौयकः ॥७८॥
 परितः आविकालोकगीयमानोद्भमङ्गलः ।
 प्रतीक्षन्विविधां पूजां प्रत्यहं प्रतिमन्दिरम् ॥७९॥
 बह्वैः कुकुमाभोभिरभिषिक्ताद्यभृतैः ।
 सम्यतेः सदनद्वारमाससाद् ग्रामै रथः ॥८०॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥
 राजापि सम्यतिरथ रथपूजार्थमुद्यतः ।
 आगात्पनसफलवत्सर्वाङ्गोद्विज्जकण्टकः ॥८१॥
 रथाधिष्ठां प्रतिमां पूजयाष्टप्रकारया ।
 अपूजयन्मवानन्दसरोहंसो ऽवनौपतिः ॥८२॥
 तदानौमेव सामन्तानाङ्गय निखिलानपि ।
 सम्यक् पाश्चत्यिवमादिदेश विज्ञापतिः ॥८३॥
 सम्यध्वमयि सामन्ताः सम्यग्मां स्नामिनं यदि ।
 तद्भवन्तु सुविहितश्रमणानामुपासकाः ॥८४॥
 द्रुथैरपि न मे किञ्चिद्युद्बह्वैः प्रयोजनम् ।
 एवं कृते हि सामन्ताः प्रियं भवति मे कृतम् ॥८५॥
 एवमाज्ञाय सामन्ता विशुष्टाः खल्वनौवृति ।
 गत्वा चक्रुः स्नामिभक्त्या श्रमणानामुपासनम् ॥८६॥
 प्रावर्तयन्प्रवयाचां तथानुगमनं तथा ।
 रथापे पुष्यवृष्टिं च सैत्यपूजां च ते क्षयः ॥८७॥

इत्यादि, आवकाचारं ते सर्वे चक्रिरे तथा ।
 प्रान्तदेशा अपि माधुविहारार्हा यथाभवन् ॥८८॥
 सम्यतिस्त्रिन्नयामास निग्रीधसमये ऽन्यदा ।
 अनार्यैश्चपि माधूनां विहारं वतर्याम्यहम् ॥८९॥
 इत्यनार्यानादिदेश राजा दड्डं करं मम ।
 तथा तथास्मत्पुङ्गवा मार्गयन्ति यथा यथा ॥९०॥
 ततः प्रैषीदनार्येषु माधुवेषधराक्षरान् ।
 ते सम्यत्याज्ञयानार्वाभिवमन्त्राग्रिषम्भुशम् ॥९१॥
 दिक्षत्वारिशता दोषैरेभिरेभिर्विवर्जितम् ।
 वस्त्रपाचाक्षपानादि देयमस्माकहो स्तथम् ॥९२॥
 अथेतत्त्वं चेदमिदं ततो युष्मासु तोषभाक् ।
 भविता सम्यतिस्त्रामौ कोपिष्यत्यन्यथा पुनः ॥९३॥
 ततः सम्यतिराजस्य परितोषार्थमुद्यताः ।
 त्रे तु तत्पुङ्गवादिष्टमन्त्रविष्टन्दिने दिने ॥९४॥
 एवं माधूचिताचारचतुरेषु कृतेषु तु ।
 अनार्येषु सम्यतिना विज्ञप्ता हरवः पुनः ॥९५॥
 कदापि अमणा एते भगवन्नार्यदेशवत् ।
 अनार्यैश्चपि देशेषु विहरन्ति कुतो नहि ॥९६॥
 व्याजङ्गुः सूरयो ऽनार्यदेशेऽज्ञानतः सदा ।
 ज्ञानदर्शनचरित्राण्युत्पन्ति न पार्थिव ॥९७॥
 राजा प्रोवाच भगवन्नार्यैश्चपि सम्यति ।
 अमणाग्रेऽहं जानीध्वं तेषामाचारचतुरीम् ॥९८॥

एवं राज्ञो ऽतिनिर्वन्धादार्यैः केऽपि साधवः ।
 विहर्तुमादिदिशिरे ततो ऽभद्रमिच्छादिषु ॥८८॥
 अनार्याः प्रेक्ष्य तान्साधून्सम्यतेः पुरुषा इति ।
 ज्ञात्वा प्राकृशिक्षया तेभ्यो भक्तपानादिकं ददुः ॥१००॥
 निरवद्यं श्रावकत्वमनार्यैष्वपि साधवः ।
 ब्रुवा गत्वा स्वगुरवे पुनराख्यन्सविस्मयाः ॥१०१॥
 एवं सम्यगतिराजेन स्वशक्त्या बुद्धिगर्भया ।
 देशः साधुविहारार्हा अनार्या अपि चक्षिरे ॥१०२॥
 राज्ञा प्राग्जम्बरद्वलं बौभल्यं स्मरता निजम् ।
 अकार्यम् महामत्तः पृढारेषु चतुर्विधम् ॥१०३॥
 अयं निजः परो वायमित्यपेक्षाविवर्जितम् ।
 तच्चानिवारितं प्रापुर्भोजनं भोजनेच्छवः ॥१०४॥
 यदवाग्रिष्यताम्नादि भुक्तवत्सु बुभुक्षुषु ।
 तद्विभज्योपाददिरे महानसनिर्योगिनः ॥१०५॥
 को गृह्णात्यवशिष्टास्मिति पृष्ट्वा महौभुजा ।
 आख्यन्महानसायुक्ताः स्वामिन्नादन्नाहे वयम् ॥१०६॥
 आदिदेश च तन्नराजा यदन्नमवशिष्यते ।
 अकृताकारितार्थिभ्यः साधुभ्यो देयमेव तत् ॥१०७॥
 द्रव्यं दास्यामि वस्त्रेण सनिर्वाहा भविष्यथ ।
 न हि केष्वपि कार्येषु सौदति द्रव्यवाञ्छनः ॥१०८॥
 ते ऽवशिष्टाक्षपानादि तदाद्यपि तदाज्ञया ।
 साधुभ्यो ददिरे ते ऽपि स्त्रीचक्रः शुद्धिदर्शनात् ॥१०९॥

अमणोपासको राजा कान्दविकानयादिशत् ।
 तैसाव्यदधिविकेहृन्वस्वविकायकानपि ॥११०॥
 यत्किंषिदुपकुर्वते माधूनां देवमेव तत् ।
 तन्मूखं वः प्रदास्यामि मा स्म शङ्कध्वमन्यथा ॥१११॥
 ते तथारेभिरे कर्तुं जातर्षा विशेषतः ।
 विक्रीयमाणे पण्ये हि वणिजामुत्सवो महान् ॥११२॥
 तत्तथार्थसुहृत्सौ तु दोषयुक्तं विदमपि ।
 सेहे शिष्यानुरागेण क्षिप्रचित्तो बलौयसा ॥११३॥
 सुहृन्निमित्तस्वार्थमहागिरिरभाषत ।
 अनेवणौयं राजान्न किमादत्से विदमपि ॥११४॥
 सुहृत्सुवाच भगवन्त्यथा राजा तथा प्रजाः ।
 राजानुवर्तनपराः पौरा त्रिआणयन्त्यदः ॥११५॥
 माथेयमिति कुपितो जगाढार्थमहागिरिः ।
 शालं पापं विमन्त्रोगः खल्वतः परमावधोः ॥११६॥
 सामाचारौघमानेर्हि माधुभिः साधु मंगतम् ।
 सामाचारौविभिन्नस्य भिक्षो ऽध्वातः परं तव ॥११७॥
 वेपमानो भिया बाल इव भङ्गः सुहृत्सपि ।
 आर्यमहागिरिपादान्वन्दितोचे कृताञ्जलिः ॥११८॥
 मापराधो ऽस्मि भगवन्निष्यादःकृतमस्तु मे ।
 क्षम्यतामपराधो ऽयं करिष्ये नेदृशं पुनः ॥११९॥
 ऊचे महागिरिरिव 'दोषः को नाम ते ऽयवा ।
 पुरा भगवता वीरस्त्रामिनैतद्धि भाषितम् ॥१२०॥

मदीये शिष्यमन्ताने खूलभद्रमुनेः परम् ।

पतन्मर्कषा माधूनां सामाचारौ भविष्यति ॥१९१॥

खूलभद्रमुनेः पश्चादावां तीर्थप्रवर्तकौ ।

अभूव तदिदं स्नामिवचः सत्यापितं त्वया ॥१९२॥

स्यापयित्वेत्यसम्भोगिकल्पमार्थमहागिरिः ।

जीवन्तस्नामिप्रतिमां नत्वावन्त्या विनिर्ययौ ॥१९३॥

पूर्वं हि समवसृतौ औमन्तस्त्रमार्हतः ।

दशार्णभद्रमन्मोघसमये यानि जज्ञिरे ॥१९४॥

गजेन्द्रस्याद्यपदानि समायाते दिवस्यतौ ।

तथैवास्त्यु तत्रागात्तीर्थं चार्थमहागिरिः ॥१९५॥ युग्मम् ॥

ख्याते तत्र महातीर्थे गजेन्द्रपदनामनि ।

त्यक्तदेशे ऽनशनेन ययौ स्वर्गं महागिरिः ॥१९६॥

पार्थिवः सम्प्रतिरपि पाञ्चयञ्ज्रावकव्रतम् ।

पूर्णायुर्देव्यभृत्सिद्धिं क्रमेण च गमिष्यति ॥१९७॥

अथ विश्वत्यान्यार्थसुहृद्युक्तायिनौ पुनः ।

जीवन्तस्नामिप्रतिमानन्दनार्थं समाययौ ॥१९८॥

बाह्योद्याने च भगवान् सुहृत्सौ समवासरत् ।

वसतिं याचितुं प्रेषौत्पूर्मध्ये द्वौ मुनी च सः ॥१९९॥

तौ तु भद्राभिधानायाः श्रेष्ठिन्या जग्मतुर्महे ।

सापि पप्रच्छ तौ नत्वा किं नामादिशतं युवाम् ॥२००॥

तावप्युचतुरावां हि शिष्यावार्थसुहृत्तिनः ।

तदादेशेन कस्यापि वसतिं प्रार्थयावहे ॥२०१॥

विशाखां, वाङ्मकुटीं वसतिं चार्पयन्ततः ।
 सुहृत्सौ सपरौवारो ऽयलं चक्रे ततश्च ताम् ॥१३९॥
 परावर्तितुमात्रेभे प्रदोषमये ऽन्यदा ।
 आचार्यैर्नलिनीगुल्माभिधमध्यगं वरम् ॥१३९॥
 भद्रायाश्च सुतो ऽवन्तिसुकुमालः सुरोपमः ।
 तदा च विलसन्नासीत्सप्तभूमिगृहोपरि ॥१३९॥
 हाचिंशता कक्षचैः स क्रौडन् स्वःस्त्रीनिभैरपि ।
 तस्मिन्मध्यगने कर्णं ददौ कर्णरसायने ॥१३९॥
 तत्सम्यगाकर्णयितुं भद्रासुरनूनधीः ।
 प्रासादाद्भुतमुत्तौर्यं वसतिद्वारमाययौ ॥१३९॥
 अनुभूतं मया केदमिति चिन्तापरः स तु ।
 मंजातजातिस्फरणो यथावाचार्यसन्निधौ ॥१३९॥
 गत्वा सोवाच भगवम्भद्रायास्तनयो ऋषम् ।
 पुरा च नलिनीगुल्मविमाने त्रिदशो ऽभवम् ॥१३९॥
 विमानं नलिनीगुल्मं जातिमृत्वा मया कृतम् ।
 तत्रैव गन्तुं भूयो ऽद्य परिविब्रजिषाम्यहम् ॥१३९॥
 ततः प्रार्थयमानं तं प्रव्राजयत प्रामिति ।
 आचार्यमिश्रा जगद्ः सुकुमारो ऽसि दारक ॥१३९॥
 सुखदा लोहचणकाः सुस्पर्शा वक्रयो ऽपि हि ।
 दुष्करं तुं जिमोपजं तपो ऽनीशारवर्जितम् ॥१३९॥
 भाद्रेयो ऽभिदधे बाढं प्रमथ्योत्कण्ठितस्त्वहम् ।
 सामाचार्यैः चिरतरं न च पालयितुं क्षमः ॥१३९॥

आदावेव परिव्रज्यां तस्मादनग्रनाश्विताम् ।
 आदास्ये सत्त्वमालम्ब्य लोकं कष्टमिदं खलु ॥१४३॥
 गुरुकृषे महाभाग प्रव्रज्यां चेच्छिष्टक्षयि ।
 तदनुज्ञापय निजाम्बन्धुनिह हि कर्मणि ॥१४४॥
 अवन्तिसुकुमालो ऽपि गृष्टे गत्वा क्षताञ्जलिः ।
 आपप्रच्छे निजाम्बन्धुननुजज्ञे तु तेर्नहि ॥१४५॥
 भद्रासूनुस्ततः केशांस्तत्रैवोदखनतस्त्रयम् ।
 स्वयं चोपाददे साधुलिङ्गं गृहपरामुखः ॥१४६॥
 तादृशूपो यथाचार्यसुहृत्स्याचार्यमभिधौ ।
 अवन्तिसुकुमालो ऽथ निर्ममः स्वपुत्र्यपि ॥१४७॥
 स्वयमेवोपात्तलिङ्गो मा भूदिति सुहृत्स्यपि ।
 तं परिव्राजयामास प्रव्रज्याविधिसुसरन् ॥१४८॥
 चिरकालं तपःकष्टनिर्जरां कर्तुमचमः ।
 गुरुनाप्रच्छे सो ऽन्यत्र यथावनग्रनं चिकौः ॥१४९॥
 चक्रे ऽवन्तिसुकुमालः सुकुमालपटदयात् ।
 निर्गच्छद्रक्षप्रपतेः सेन्द्रगोपामिवावनिम् ॥१५०॥
 स्थाने स्थाने चित्ताभस्रधूमरोभूतभूतलम् ।
 सो ऽगात्पितृवनं क्रौडास्थानं पितृपतेरिव ॥१५१॥
 कन्यारिकाकुडङ्गान्तस्तस्यावनग्रनेन सः ।
 समाहितः स्मरन्पद्मपरमेष्ठिनमस्त्रियाम् ॥१५२॥
 तत्पदान्यसृगास्त्रावविस्त्राणि शिशुभिर्वृता ।
 लिहाना जम्बुकौ कापि तत्रोद्देशे समासयौ ॥१५३॥

तत्पादप्रक्षरद्रक्तपङ्कजान्धेन भूयसा ।
 अग्निशुः सा विवेकाय मध्येकन्यारिकावनम् ॥१५४॥
 शोधयन्ती च सा प्राप तत्पादरक्तपिच्छलम् ।
 तं च खादितुमारेभे कृतान्तस्येव सोदरा ॥१५५॥
 चटचटिति सा चर्म चटचटिति जङ्गलम् ।
 धगद्धगिति मेदस्य कटत्कटिति कौकसम् ॥१५६॥
 भक्षयन्ती पादमेकं तस्य सा निरशेषयत् ।
 तद्विभक्तपादपरं प्रथमे प्रहरे निशः ॥१५७॥ युग्मम् ॥
 तथापि न चक्षुषे स प्रत्युतामसं सान्त्विकः ।
 अपि तां पादखादिचो पादमंवाहिकामिव ॥१५८॥
 एवं द्वितीये प्रहरे तद्रूढं च खाद मा ।
 साधु दृश्यतु जीवो ऽयमित्यकार्षीत्क्षिपां तु मः ॥१५९॥
 तत्तुन्दं भक्षयामास तृतीयप्रहरे च सा ।
 म तु दधौ मथल्लेषा न तुन्दं किं तु कर्म मे ॥१६०॥
 तुर्यं च यामे यामिन्या महामत्तो विपद्य मः ।
 विमाने नञ्जिनोगुह्ये महर्द्धिरमरोऽभवत् ॥१६१॥
 वन्धो महान्भावो ऽयं महामत्तो ऽयमित्यथ ।
 तच्छरीरस्य तत्कालं महिमा निर्ममे ऽमरेः ॥१६२॥
 तद्वायान्तमपश्यन्त्यः पृच्छन्ति स्म सुहसितम् ।
 आख्याहि भगवन्नम्रपतिः कथमभूदिति ॥१६३॥
 उपयोगेन विज्ञाय सुहृदपि हि तत्तथा ।
 तदीयं सर्वमाचख्यौ ताभ्यो मधुरया गिरा ॥१६४॥

अवन्तिसुकुमालस्य पत्न्यो गत्वाथ सद्गनि ।
 भद्रायाः पुरतः सर्वे तं वृत्तान्तं न्यवीविदन् ॥१६५॥
 अवन्तिसुकुमालस्य माता भद्रा निशात्यथे ।
 अशाने प्रयथौ तत्र कन्धारौवनलाङ्किते ॥१६६॥
 आलुष्टं दिशि नेर्चत्वां दृष्ट्वा सूनोः कलेवरम् ।
 रगोद वाष्पमिषतो वारिदानोद्यतेव वा ॥१६७॥
 भद्रा वधूभिः सहिता रुदतौ विललाप च ।
 प्राणानपि किमत्याचौरस्मानिव किमौदृशः ॥१६८॥
 वत्स प्रव्रजितो ऽपि त्वमेकस्मिन्नपि वासरे ।
 किं नाम नालमल्लथा विहारेण गृहाङ्गणम् ॥१६९॥
 का नाम रात्रिः कल्याणौ सा भविष्यत्यतः परम् ।
 या स्वप्ने दर्शयित्वा त्वामस्मान्मृजौवधिष्यति ॥१७०॥
 निर्मोहौभूय यद्यस्मान्यर्थावर्षीर्ब्रते च यथा ।
 तद्गुरुष्वपि निर्मोहः किमभूस्ते यदङ्गिताः ॥१७१॥
 विलयेवं बभूव भद्रा सिप्राणदौतटे ।
 तस्यौर्ध्वदेहिकं चक्रे रुदतौ समयोचितम् ॥१७२॥
 भद्रासूनोर्गृहिण्यो ऽपि विलय च विलय च ।
 सिप्रायां चक्रिरे शङ्खोद्धरणं किञ्चवाससः ॥१७३॥
 सुतमृत्युममुद्रुतशोकानलकरालिता ।
 भद्रा तदैकप्रव्रज्यां शमामृततरङ्गिणीम् ॥१७४॥
 भद्राय सद्ने गत्वा मुक्तेर्कां गुर्विणौ वधूम् ।
 वधूभिः सममन्याभिः परिव्रज्यामुपाददे ॥१७५॥

गुर्या जातेन पुत्रेण चक्रे देवकुलं महत् ।

अवन्तिमुकुमालस्य मरणस्थानभृतले ॥१७६॥

तद्देवकुलमद्यापि विद्यते ऽवन्तिभूषणम् ।

महाकालाभिधानेन लोके प्रथितमुत्तकैः ॥१७७॥

भगवानार्यसुहृत्स्यपि गच्छं

समये वरशिष्याय समर्थ ।

विहितानशनस्यक्ता देहं

सुरलोकातिथितां प्रतिपेदे ॥१७८॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि अविरावजौ-
चरिते महाकाव्ये मन्त्रतिराजचरित्र-आर्यमहागिरिस्त्रिगंगमन-
अवन्तिमुकुमालनलिनौगुहगंगमन-आर्यसुहृत्स्त्रिगंगमनवर्णनो नाम
एकादशः सर्गः ॥

द्वादशः सर्गः ।

सुहृत्स्तिनो ऽन्ये वज्रस्त्रामी च क्रमयोगतः ।

अभूत्प्रवचनाधारस्तत्कथाय प्रपञ्च्यते ॥१॥

इहैव जम्बूद्वीपे ऽपाग्भरतार्धविभूषणम् ।

अवन्निरिति देशो ऽस्ति स्वर्गदेशीय ऋद्धिभिः ॥२॥

तच्च तुम्बवनमिति विद्यते मन्निवेशनम् ।

निवेशनमिव औणां द्युमदामपि हर्षदम् ॥३॥

बभूव आवकस्तत्र अथो देव्या इवात्मजः ।

इभ्यपुत्रो धनगिरिगिरौल्लतधनोच्चयः ॥४॥

मध्यमेनापि वयसा तस्य भुषितवर्णः ।

हृदये नाविशत्कामः प्रशमदाःस्तरचिते ॥५॥

धर्मादर्थो भवतीति न्यायशास्त्रेऽधौघते ।

सो ऽर्थादपि व्यधाङ्गमं पात्रेभ्यो ऽयं नियोजयन् ॥६॥

ब्रह्मचर्यपरौषाणं स्वर्गमोक्षफलं विदन् ।

इत्येव कन्यां मोदोक्तुं सो ऽर्हङ्गमपरायणः ॥७॥

यच्च यच्च कुले कन्यां धनगिर्यर्थमादृतौ ।

प्रार्थयेते स्म पितरौ तद्ददाहमहोत्सवे ॥८॥

तच्च तच्च धनगिरिर्गत्वा स्वयमचौकयत् ।

अहं हि प्रव्रजिष्यामि दोषो ऽस्ति मे न जल्पतः ॥९॥ युग्मम् ॥

इतस्तु धनपालस्य महेभ्यस्तु नैन्दना ।

सुमन्त्रोऽपि धनगिरेर्देषाहं सो ऽस्तु मे वरः ॥१०॥

महेभ्यो धनपाण्डो ऽपि स्वयंवरपरायणाम् ।
 प्रददौ धनगिरये दीक्षामपि जिष्टश्वे ॥११॥
 भ्रातार्यग्रमितो नाम सुनन्दायाः पुरायहीत् ।
 परिब्रज्यां सिंहगिरेशार्यस्यां द्विसन्निधौ ॥१२॥
 अन्यदा तु स्वतुस्त्रातां सुनन्दां ब्रह्मधीरपि ।
 भेजे धनगिरिभोगफलं कर्म हि नान्यथा ॥१३॥
 दनस्याष्टापदगिरौ गौतमस्त्रामिना किल ।
 प्ररूपितं पुण्डरीकाध्ययनं ह्यवधारितम् ॥१४॥
 पुरा येन वैश्रमण्यसामानिकदिवौकसा ।
 स प्रच्युत्यावततार सुनन्दायास्तदोदरे ॥१५॥ युग्मम् ॥
 अन्तर्वक्षौ धनगिरिस्तां जालोचे विशृङ्खलीः ।
 एष गर्भो ऽद्वितीयस्ते भविता प्रमज्जाम्यहम् ॥१६॥
 अमनौषित एवाभूत्सम्बन्धो ऽपि त्वया सह ।
 प्रमज्ज्येव प्रेयसौ मे ऽतः परं स्वस्ति ते पुनः ॥१७॥
 इत्युक्त्वा तां धनगिरिरवकयक्षुटीमिव ।
 हित्वा सिंहगिरिगुरोः पार्श्वं गत्वाभवद्यतिः ॥१८॥
 सो ऽयं द्वाविंशतिमपि सहस्रान् परीषजान् ।
 सुदक्षपं तपस्तेषु स्वशरीरे ऽपि निःस्पृहः ॥१९॥
 स स्त्रैर्यार्जवविनयादिभिः शिष्यगुणैर्धृतः ।
 श्रुतसारं गुरोः पार्श्वोत्पथः कूपादिवादटे ॥२०॥
 नवमास्यां व्यतीतायां सुनन्दापि हि मन्दनम् ।
 अजीजनञ्जनानन्दं सरसौव सरोदहम् ॥२१॥

सुनन्दायाः प्रीतिपाचाष्पङ्गनाः स्तुतिकाटुषे ।
 प्रतिजागरणाघातास्तं बाष्पमिदमृचिरे ॥१९॥
 यदि जात न ते तातः प्रात्रजिह्वन्तदोत्सुकः ।
 जातकर्तोत्यवः श्रेयानभविष्यन्ततः खलु ॥२०॥
 स्त्रीजने सत्यपि गृहं भाति न स्त्रामिनं विना ।
 बह्वीभिरपि ताराभिर्यथा चन्द्रं विना नभः ॥२१॥
 स तु बाष्पो ऽपि सञ्ज्ञावाञ्ज्ञानावरणखाद्यवात् ।
 तासामाकर्णयामास तं संक्षापं समाहितः ॥२२॥
 अचिन्तयच्च मन्ततः परित्रव्यामुपाददे ।
 एवं च चिन्तयन्नेव जातिस्मरणमाप सः ॥२३॥
 संजातजातिस्मरणः संसारासारतां विदन् ।
 इथेव क्षीरकण्ठो ऽपि पिथ्ये ऽध्वन्यध्वनीनताम् ॥२४॥
 कथमुद्विष्य मां माता त्यज्यतीति विचिन्तय सः ।
 मातुरङ्गस्त्रितो ऽप्युच्चै रोदिति स्म दिवानिशम् ॥२५॥
 न रागमधुरैर्गानैर्न क्रीडनकदर्शनैः ।
 न वस्त्रदोस्तप्रेङ्गाभिर्न चाटुवचनैरपि ॥२६॥
 नोत्सृजन्मृत्युलोकाभिर्न सुखातोषवादभैः ।
 न शिरसुस्वप्नेनापि विश्रम्भाम स रोदनात् ॥२७॥ युग्मम् ॥
 एवं च रुदतस्तस्य शिशोर्माषाः पडत्यगुः ।
 आसवाद सुनन्दापि निर्वेदं तेन सूनुना ॥२८॥
 अन्वदा तु सिङ्गरिस्तथागास्तस्मिन्नेवने ।
 विनेषेर्धनगिर्यार्च्यमितादिभिरावृतः ॥२९॥

वसन्तां तस्मिन्वांसं च गत्वा मिहगिरिं गुरुम् ।
 धनगिर्यार्थं श्रमितावन्वजिज्ञपतामिति ॥ ३२ ॥
 खजनाः सन्ति नावस्मिन्मगवन् सन्निवेशने ।
 यौष्माकेण नियोगेन तान्विवन्व्यधावहे ॥ ३३ ॥
 तयोश्च पृच्छतोरेवं शकुनं शुभसूचकम् ।
 दृष्ट्वा मिहगिरिगुरुरूपे नूतानपुङ्गवः ॥ ३४ ॥
 महर्षिभाभो ऽद्य वां भावौ क्षभेथे यद्युवां सुनौ ।
 सच्चित्तं वायसित्तं वा तदादेयं मदाश्रया ॥ ३५ ॥
 सद्ने ऽथ सुनन्दाया जग्मतुस्तौ महासुनौ ।
 तस्यास्तावन्यनारीभिर्दार्ढ्यायातौ निवेदितौ ॥ ३६ ॥
 महिष्वाक्षोचिरे सर्वाः सुनन्दे नन्दनस्त्वया ।
 अर्पणीयो धनगिरेः क्व नेत्यत्येष दृश्यताम् ॥ ३७ ॥
 गिरानन्दा सुनन्दापि तन्मादाय सनंधयम् ।
 तेन निर्वेदितोदस्यादूचे धनगिरिं च सा ॥ ३८ ॥
 इत्यन्तं कालमात्रेव बालकः पालितो मया ।
 नटिताहं त्वनेनोच्चै रोदित्येष दिवानिशम् ॥ ३९ ॥
 यद्यप्यसि प्रव्रजितस्तथाप्येनं क्षमन्ममम् ।
 गृह्णाण मामिव त्याज्यौर्मा स्मैमपि मम्रति ॥ ४० ॥
 स्मिता धनगिरिरपि प्रोवाच वदतां वरः ।
 एवं करिष्ये कल्याणि पश्चात्तापं तु याम्यसि ॥ ४१ ॥
 मा कृपाः सर्वेषु कृच्छ्रेषु वा कुर्वस्व तत् ।
 समर्थं साक्षिणां भद्रे पुनर्ज्ञानं न क्षम्यसे ॥ ४२ ॥

ततश्च साक्षिणः कृत्वा मनिर्वदं सुनन्दया ।
 नन्दनो धनगिरये ऽर्पितस्तेनाददे च सः ॥४४॥
 सो ऽर्भको धनगिरिणा पाचवन्धे न्यधाय च ।
 गृहीतसङ्केत इव विरराम च रोदनात् ॥४५॥
 ततः सुनन्दासदनादृषौ तावान्तबालकौ ।
 गुर्वाज्ञापालकौ भूयो ऽप्येतुर्गुरुमस्त्रिधौ ॥४६॥
 महासारस्य भारेण पुत्ररत्नस्य तस्य तु
 नमद्वाङ्गं धनगिरिं दृष्ट्वा गुरुरभाषत ॥४७॥
 आयासित इवामि त्वं भिन्नाभारेण तं मम ।
 समर्पय महाभाग विश्राम्यतु भुजस्तव ॥४८॥
 इत्युपादाय यत्नेन साधुः श्रीपाचमर्भकम् ।
 कान्था सुरकुमाराभमर्पयामास तं गुरोः ॥४९॥
 देदौष्यमानं तेजोभिरधिपं तेजसामिव ।
 आचार्यवर्यस्तं बालं पाणिभ्यां स्तुयमाददे ॥५०॥
 शिशोस्तस्यातिभारेण मद्यः सिङ्गगिरेर्गुरोः ।
 नमति स्म महौपीठं वार्यादित्सोरिवाञ्जलिः ॥५१॥
 तद्भारभङ्गुरकरे गुरुकृपे सविस्मयः ।
 अहो पुंरूपश्चदञ्जलिदं धर्तुं न शक्यते ॥५२॥
 भावौ प्रवचनाधारो महापुण्यः पुमानयम् ।
 यत्नेन रक्ष्यो रत्नं हि प्रायेणापायवत्प्रभम् ॥५३॥
 माध्वौनामिति तं बालं पालनायार्पयद्गुरुः ।
 वज्रसारस्य तस्यादादञ्ज इत्यभिधामपि ॥५४॥

गत्वा शय्यातरकुले भक्ते तं बालमार्थिकाः ।
 स्वमात्मानमिवाख्याय पाक्षनायार्पयन्त्य ॥५५॥
 कुमारमृत्याकुशलाः शय्यातर्यो ऽपि तं शिशुम् ।
 स्वस्वपुत्राधिकं प्रीत्या पश्यन्त्यः पर्यपासयन् ॥५६॥
 शय्यातरपुरन्ध्रीणां स सौभाग्यनिधानभूः ।
 अद्भुतदङ्कं संचचार हंसो ऽम्बुजमिवाम्बुजात् ॥५७॥
 उक्षापयन्त्यस्तं बालं मन्मनोक्षापपूर्वकम् ।
 शय्यातरकुटुम्बिन्यो हर्षवातुलतां ययुः ॥५८॥
 शय्यातर्यो महाभागाः स्नानपानाशनादिभिः ।
 स्पर्धमाना इवान्योन्यं चक्रुर्वञ्चस्य मत्कियाम् ॥५९॥
 त्रयोवृद्धपरौणामो वञ्जो बालो ऽपि संयमात् ।
 न बालचापलं चक्रे किञ्चित्तामामभौस्वदम् ॥६०॥
 बुभुजे प्रासक्तं वञ्जः प्राणयाचारुते सुधौः ।
 अतिस्मरणमंजातविवेकः कल्पविद्धि सः ॥६१॥
 चिकौर्षति स्म बालो ऽपि नोहारादि यदा च सः ।
 चक्रे तदा मदा मञ्ज्वां सुव्यक्तां बालधारिषु ॥६२॥
 शय्यातरकुमारणां सर्वेषां युग्मभूरिव ।
 वञ्जो ऽभवत्प्रीतिगुणं ममानं तेषु दर्शयन् ॥६३॥
 ज्ञानोपकरणादानैर्बालकौडां प्रपञ्चयन् ।
 वञ्जः प्रमोदयामास प्रतिवासरमार्थिकाः ॥६४॥
 वञ्जं दृष्ट्वा सुनन्दापि संरूपं शीलशालिनम् ।
 शय्यातरेभ्यो ऽयाचिष्ट मत्सूनुरिति वादिनौ ॥६५॥

जगनीपुत्रसम्बन्धं तवासुव्यार्भकस्य च ।

न विद्मः किं त्वसौ न्यासो गुरूणामिति ते ऽवदन् ॥६६॥

इत्युक्त्वा नार्पयामासुस्तस्ये ग्रय्यातराः सुतम् ।

ततश्चैच्छिष्टं सा वज्रं दूरस्थेव परस्त्रवत् ॥६७॥

महता त्वपरोधेन सा तेषामेव वेश्मनि ।

धात्रीव लालयामास स्तन्यपानादिना सुतम् ॥६८॥

इतो ऽपि चाचलपुरविषये श्रीविभूषणे ।

कन्या पूर्णा चेति नद्यौ विद्येते प्रथिताभिधे ॥६९॥

अम्बराले तयोर्नद्योरवात्सुः केऽपि तापसाः ।

पादलेपविदेको ऽभूत्तेषां मध्ये च तापसः ॥७०॥

विधाय पादलेपं च पादके परिधाय च ।

जले ऽपि स्नानवत्पादौ विन्यस्यन् संचचार सः ॥७१॥

एवं च पादुकाढः स नित्यं जलवर्तना ।

पुरे गतागतं चक्रे जगद्यन्विस्त्रयं जने ॥७२॥

नहि वो दर्शने कोऽपि प्रभावो ऽस्ति यथा हि नः ।

अमणोपासकानेवं प्रजहास स तापसः ॥७३॥

तत्रागादार्यश्रमिताचार्यो वज्रस्य मातुलः ।

विहारक्रमयोगेण योगसिद्धो महातपाः ॥७४॥

तस्मै चाचार्यवर्याय कथयामासुरार्चताः ।

स्वदर्शनोपहासं ते तापसोपश्लुचकैः ॥७५॥

तदाकर्णार्थश्रमितः श्रुतश्रान्ते स्फुरत्यपि ।

ज्ञात्वा मतिबलेनापि जगद स्नातुपासकान् ॥७६॥

नास्य कापि तपःशक्तिस्तापसस्य तपस्विनः ।
 केनाप्यसौ प्रयोगेण प्रतारयति वो ऽखिलान् ॥७७॥
 यथा कालाशुष्यादि दर्शितं कौतुकावहम् ।
 तथैतदपि विज्ञानं न तपःशक्तिरीदृशी ॥७८॥
 उपदेशमाचक्षिहे माद्ये युष्मादृशामपि ।
 विज्ञाने विस्मयं कृत्वा मा स्म अद्वक्त तापसान् ॥७९॥
 यदि वः प्रत्ययो नास्ति तापसस्तस्मिन्मन्यताम् ।
 गृहगतस्य तस्याङ्गी प्रचाक्षौ पादुके अपि ॥८०॥
 आवकैस्तापसः सो ऽय मायां कृत्वा न्यमग्न्यत ।
 एकस्य आवकस्यैकस्यागात्परिवृतो जनेः ॥८१॥
 आवकः सकुटुम्बो ऽपि दर्शयन्भक्तिनाटकम् ।
 तं तापसमभाविष्ट गृहद्वारमुपागतम् ॥८२॥
 भगवन्भवतः पादपद्मौ प्रक्षालयाम्यहम् ।
 ये क्षालयन्ति तत्पादावात्मानं क्षालयन्ति ते ॥८३॥
 तदस्मान्मुमुक्षुर्वै निक्षारयितुमर्हसि ।
 स्वक्षालयन्ति महात्मानो भक्तिं भक्तिमतां न हि ॥८४॥
 अनिच्छतो ऽपि तस्याय आवकस्तापसस्य सः ।
 क्षालयामास पादौ च पादुके क्षोण्वारिणा ॥८५॥
 तत्पादपादकाशौचमकार्षीत्स तथा यथा ।
 तच्च प्रलेपगन्धो ऽपि नास्माक्षीचे ऽनुरागवत् ॥८६॥
 महत्या प्रतिपत्त्या तं तापसं आवकापणीः ।
 अभोजयत्कार्त्तवशात्पूज्या मिथ्यादृशो ऽपि हि ॥८७॥

तेन लेपापहारेण तापसो दुर्मनायितः ।
 नावेदोद्भोजनास्वादं विगोपागमशङ्कया ॥८८॥
 तापसो भोजनं कृत्वा सरिन्तीरं पुनर्ययौ ।
 लोकैर्हृतो जलस्तम्बकुट्टहस्तदिदृच्छया ॥८९॥
 लेपाग्रयः स्यादद्यापि कोऽपीत्यल्पमतिः स तु ।
 अस्त्रीकषाह्वयं कृत्वा प्राम्नाविशदम्भसि ॥९०॥
 ततः कमण्डलुरिव कुर्वन्बुडबुडारवम् ।
 ब्रुवति स्म सरिन्तीरे स तापसकुमारकः ॥९१॥
 वयं मायाविनानेन मोहिताः स्मः किञ्चिद्विरम् ।
 मलिन्यभूदिति मनस्तदा मिथ्यादृशामपि ॥९२॥
 दत्तताले च तत्काशं जने तुमुलकारिणि ।
 आचार्या अपि तत्रागुः श्रुतस्कन्धधुरंधराः ॥९३॥
 ततश्चिकौर्षवः स्वस्य दर्शनस्य प्रभावनाम् ।
 आचार्याश्चिच्चिपुर्योगविशेषं सरिदन्तरे ॥९४॥
 एहि पुत्र यथा यामो वयं परतटे तव ।
 इति चावोषदार्यवर्धो धुर्यो महात्मनाम् ॥९५॥
 तटद्वये ततस्तस्याः सरितो मिलिते सति ।
 आचार्यः सपरौवारः परतौरभुवं ययौ ॥९६॥
 आचार्यैर्दर्शितं तं चातिशयं प्रेक्ष्य तापसाः ।
 सर्वे ऽपि संबिविजरे तद्गङ्गास्त्रिंशो जगः ॥९७॥
 आचार्यस्थार्यशमितस्यान्तिके प्राञ्जलमथ ।
 सर्वे मचितमिथ्यात्वात्तापसा एकचेतसा ॥९८॥

ते ब्रह्मद्वीपवासव्या इति जातास्तदन्वये ।

ब्रह्मद्वीपिकनामानः श्रमणा आगमोदिताः ॥८८॥

इतस्तु वसन्तचक्षुः क्रमेणाभूस्त्रिषाधणः ।

तदा च धनगिर्याशास्तत्र साधव आचयुः ॥१००॥

आयास्यति धनगिरिरुहीत्यामि स्त्रमात्मजम् ।

सुनन्दैवं चिन्तयन्ती तेष्वाद्यातेष्वमोदत ॥१०१॥

सुनन्दापि महर्षिभ्यः स्तनन्दनमयाचत ।

ते पुनर्नार्पयामासुः प्रत्यभाषन्त चेदृशम् ॥१०२॥

अथाचितस्त्वया दत्तो मुग्धेऽस्मभ्यमयं शिशुः ।

वान्तास्त्रमिव को दत्तं पुनरादातुमिच्छति ॥१०३॥

विक्रीतेष्विव दत्तेषु स्त्रामित्वमपगच्छति ।

मा याचिष्ठाः सुतं दत्त्वा त्वयैष परमास्तितः ॥१०४॥

पक्षयोर्द्वययोरेवमुच्चैर्विवदमानयोः ।

ल्लोकोऽवादीदमुं वादं राजा निर्धारयिष्यति ॥१०५॥

ततः सुनन्दा लोकेन महिता नृपपर्वदि ।

जगाम महामहिताः श्रमणा अपि ते ययुः ॥१०६॥

राज्ञो न्यषौददामेन सुनन्दा दक्षिणेन तु ।

श्रीमाम्महः समस्तोऽपि यथास्थानमयापरे ॥१०७॥

परिभाव्य दयोर्भाषामुत्तरं चावदन्नृपः ।

वेनाहृतः संमायाति वास्तव्य भवत्वमौ ॥१०८॥

तं निर्णयममंघातां तौ तु पञ्चावुभावपि ।

इति चोत्तरादौ कः स्तुनुमाह्वातुमर्हति ॥१०९॥

स्त्रीगृह्याः प्रोचिरे पौरा व्रतिनामेष बालकः ।
 चिरसंघटितप्रेमा तद्वचो नातिलङ्घते ॥११०॥
 मातैवाङ्गयतामादाविथं दृक्करकारिणी ।
 नारीति चानुकम्प्यापि भवत्येतद्धि नान्यथा ॥१११॥
 ततः सुमन्दा बह्वृषो बालक्रीडनकानि च ।
 विविधानि च भक्ष्याणि दर्शयन्त्येवमभ्यधात् ॥११२॥
 हस्तिनो ऽमी अमी अश्वाः पक्षयो ऽमी अमी रथाः ।
 तव क्रीडार्थमानीतास्तद्गृहाणैहि दारक ॥११३॥
 मोदका मण्डका द्राक्षाः शर्करास्थान्यदयदः ।
 यद्विष्कसि तदस्येव गृह्णतामेहि दारक ॥११४॥
 तवायुभग्नक्षणीयाहं सर्वाङ्गमवतारणे ।
 शिरं जीव चिरं नष्ट सुमन्दाभाशु मोदय ॥११५॥
 मम देवो मम पुत्रो ममात्मा मम जीवितम् ।
 त्वमेवासीति मां दीनां परिव्यङ्गेण जीवय ॥११६॥
 विलक्षां मा कृथा वत्स मां लोकस्थान्य पश्यतः ।
 चदयं मे ऽन्यथा भावि पक्षवालुङ्गवद्विधा ॥११७॥
 एहि वंसगते वत्स ममोत्सङ्गं परिष्कुह ।
 कुक्षिवासावकयो मे न क्षम्यः किमियानपि ॥११८॥
 एवं क्रीडनकैर्भक्ष्यप्रकारैश्चाटुकैरपि ।
 सौमन्देयः सुमन्दाया नाभ्यगच्छन्मनागपि ॥११९॥
 न मातुष्यकाराणां कोऽपि स्यादनृणः पुमान् ।
 एवं विदमपि सुधीर्वज्र एवमचिन्तयत् ॥१२०॥

यदि सङ्गमुपेक्ष्ये कृत्वा मातुः कृपामहम् ।
 तदा स्यान्मम संसारो दीर्घदीर्घतरः खलु ॥ १२१ ॥
 इदं च धन्या माता मेऽल्पकर्मा प्रमज्जिष्यति ।
 उपेक्ष्यमत्या द्वापातमावजं दुःखमप्यतः ॥ १२२ ॥
 दीर्घदर्शी विमृश्यैवं वञ्चो वञ्चदृढाग्रयः ।
 प्रतिमास्य इव स्थानास्य चक्षुः मनागपि ॥ १२३ ॥
 राजावादीत्युनन्दे त्वमपसर्प शिशुर्लसौ ।
 नागादाह्वयमाणस्त्वामजानन्निव मातरम् ॥ १२४ ॥
 ततो राज्ञा धनगिरिः प्राप्तावसरमौरितः ।
 रजोहरणमुत्तिष्ठ जगादैवं मिताचरम् ॥ १२५ ॥
 व्रते चेद्भवसायके तत्त्वज्ञोऽसि यदि स्तयम् ।
 तद्रजोहरणं धर्मध्वजमादत्स्व मेऽनघ ॥ १२६ ॥
 वञ्चसादैव कलभ इवोत्तिष्ठकरो द्रुतम् ।
 दधवाभिधनगिरिः प्रकणत्पादघर्षरः ॥ १२७ ॥
 गत्वा च पितुस्तत्कृमधिरुद्धा विशुद्धधीः ।
 तद्रजोहरणं लौलासरोजवदुपाददे ॥ १२८ ॥
 वज्रेण पाणिपद्माभ्यां रजोहरणमुद्धृतम् ।
 विरराज रोमशृङ्खल इव प्रवचनश्रियः ॥ १२९ ॥
 उल्लसत्कुन्दकलिकाकारदन्तधुतिस्मितः ।
 स रजोहरणादृष्टिं नान्यथादात्मनागपि ॥ १३० ॥
 दिनात्यये पद्मिनीर्व सद्यो ज्ञानिमुपेयुवौ ।
 हस्तविन्यस्तचिबुका सुनन्दैवमचिन्तयत् ॥ १३१ ॥

भ्राता मम प्रव्रजितो भर्ता प्रव्रजितो ऽथ मे ।
 प्रव्रजिष्यति पुत्रो ऽपि प्रव्रजाम्यहमप्यतः ॥ १२ १ ॥
 न मे भ्राता न मे भर्ता न मे पुत्रो ऽपि सम्प्रति ।
 तन्ममापि परित्रज्या श्रेयसी गृह्णवासतः ॥ १२ २ ॥
 स्वयमेवेति निर्णीय सुनन्दा सदनं ययौ ।
 वज्रमादाय वमति प्रथयुर्मुनयो ऽपि ते ॥ १२ ४ ॥
 व्रतेष्कुनं पपौ स्तन्यं वज्रस्तावदया अपि ।
 इत्याचार्यैः परिव्राज्य साध्वीनां पुनरार्यत ॥ १२ ५ ॥
 उद्यद्गाम्यविशेषेण भववैराग्यभृद्गुणम् ।
 सुनन्दापि प्रवव्राज तद्गच्छाचार्यसन्निधौ ॥ १२ ६ ॥
 पठदार्यमुखाच्छृण्वन्नङ्गान्येकादशापि हि ।
 पदानुसारौ भगवान्वज्रो ऽधीयाय धीनिधिः ॥ १२ ७ ॥
 अष्टवर्षो ऽभवद्वज्रो यावदार्याप्रतिश्रये ।
 ततो वसत्यामानिन्ये हर्षभाग्निर्महर्षिभिः ॥ १२ ८ ॥
 अन्यदा वज्रगुरवः प्रत्यवन्तीं प्रतस्थिरे ।
 धाराधरो ऽस्त्रण्डधारमन्तराले ववर्ष च ॥ १२ ९ ॥
 यक्षमण्डपिकाप्राये स्थाने कायस्त्रवज्जले ।
 आचार्या वज्रगुरवस्ते तस्युः मपरिच्छदाः ॥ १२ १० ॥
 प्राग्जन्मसुहृदो वज्रस्थामरा जृम्भकास्तदा ।
 सत्त्वं परौचितुं तच्च वणिग्मूर्तीर्विचक्रिरे ॥ १२ ११ ॥
 उत्पर्याणितबद्धाश्चवृषभं चरदौघकम् ।
 मण्डलौकृतशकटं सन्निवेशितकेणिकम् ॥ १२ १२ ॥

जयनञ्जस्रविक्रियवस्तुगोपीपरस्परम् ।

राङ्गासोत्तौर्णपाचौकं मुञ्जानजनसङ्कुलम् ॥ १४३ ॥

दणप्रावरणञ्जस्रसंघरत्नमैलज्जनम् ।

आवासं ते दिविषदो वणिगूपा विचक्रिरे ॥ १४४ ॥

॥ चिभिर्विशेषकम् ॥

वारिदे विरतप्राये तानाचार्यान्दिबौकसः ।

न्यमन्मयन्त भिचार्यं ह्रस्ववन्दनपूर्वकम् ॥ १४५ ॥

निवृत्तामिव विज्ञाय वृष्टिमाचार्यपुङ्गवाः ।

वज्रमादिदिशुर्भिचानयने विनयोऽज्ज्वलम् ॥ १४६ ॥

वज्रो ऽथावशिर्को ल्वा दितौयमुनिना सह ।

विहर्तुं निरगादीर्याशुद्धिमध्वनि चिन्तयन् ॥ १४७ ॥

तुषारान्यततो दृष्ट्वा त्रमरेणुनिभानपि ।

वज्रो निवृत्ते च द्राग्भीतो ऽस्कायविराधनात् ॥ १४८ ॥

तुषारमात्रामयम्बुवृष्टिं देवा निरुध्य ताम् ।

आकाशत पुनर्वज्रं वृष्टिर्नास्तीति भाषिणः ॥ १४९ ॥

वज्रस्तदुपरोधेन वृष्ट्यभावेन चाचलत् ।

जगाम च तदावासं भक्तपानादिसुन्दरम् ॥ १५० ॥

समम्भ्रमेषु देवेषु तेषु भक्तादिदत्तया ।

द्रव्यचेचकालभावैरुपयोगमदत्त मः ॥ १५१ ॥

कूष्माण्डकादिकं द्रव्यं कुतो राङ्गममम्भवि ।

इदं चोष्ण्यिनौचेचं स्वभावादपि कर्कशम् ॥ १५२ ॥

प्रावृषि प्रथमायां च द्रव्यस्यास्य कथापि का ।

दातारो ऽयनिमेषाच्चा अभ्यसृक्पराणा इति ॥ १५३ ॥

नियतं देवपिण्डो ऽयं साधूनां नहि कल्पते ।

तस्मादनान्तपिण्डो ऽपि ब्रजामि गुरुसन्निधौ ॥१५४॥

॥ चिभिर्विशेषकम् ॥

इत्यनादाय तद्भिचां वज्रस्त्रामी न्यवर्तत ।

प्रत्यचीभूय तैसाथो जगदे विस्मितैः सुरैः ॥१५५॥

वयं हि जृम्भका देवाः प्राग्जन्मसुहृदस्तव ।

त्वां द्रष्टुमागमानेह त्वमद्यापि हि नः सुहृत् ॥१५६॥

अथ वैक्रियलब्धाख्यां विद्यां तोषभृतो ऽमराः ।

निष्कथं कृपमायाया इव वज्राय ते ददुः ॥१५७॥

श्लेष्ट माखन्यदा वज्रो विहरंश्च बहिर्भुवि ।

मेगमीभूय तेर्देवेर्घृतपूरैर्न्यमन्व्यत ॥१५८॥

वज्रो गत्वा तदावासे देवपिण्डं च पूर्ववत् ।

ज्ञात्वा न खलु जयाहोपयोगविदुरो हि सः ॥१५९॥

वज्राय पूर्वसुहृदे विद्यामाकाशगामिनीम् ।

प्रदक्षुषभाजस्ते खं खं स्थानमथो ययुः ॥१६०॥

ततो विहरतो गच्छमध्ये वज्रस्य चाभवत् ।

पदानुसारिण्य्यात्ता सुखिरैकादशाङ्गपि ॥१६१॥

अधीयमानमश्रौषीद्यद्यपूर्वगताद्यपि ।

तत्तज्जपाह भगवान्वज्रो मेधाविनां वरः ॥१६२॥

यदा पठेति स्वविरा वज्रं स्माज्जस्तदा हि सः ।

किञ्चिद्गुणगुणारावं निद्रालुरिव निर्ममे ॥१६३॥

स्वविराज्ञाभङ्गभीष्टः खशक्तिं चाप्रकाशयन् ।

अथान्सुदृण्मिच्छित्वो ऽश्रौषीत्यठतो ऽपरान् ॥१६४॥

अन्यस्मिन्नङ्गि मध्याङ्गे भिद्यार्थं साधवो ययुः ।
 आचार्यमित्रा अपि ते वचिर्भूमौ विनिर्ययुः ॥ १६५ ॥
 तस्यौ तु वज्र एकाकी पद्मादसतिरक्षकः ।
 स साधूनां मण्डलेन वेष्टिकाः संन्यवीविशत् ॥ १६६ ॥
 आचार्य इव शिष्याणां तासां मध्ये निषद्य सः ।
 वाचनां दातुमारेभे प्रावृडभोधरध्वनिः ॥ १६७ ॥
 एकादशानामङ्गानामपि पूर्वगतस्य च ।
 वाचनां पुनरागच्छन् गुरुः शुश्राव दूरतः ॥ १६८ ॥
 वसतिद्वारमायातः श्रुत्वा गङ्गगङ्गारवम् ।
 आचार्यो ऽचिन्तयत्किं नु साधवः शीघ्रमागताः ॥ १६९ ॥
 अस्मदागमनममौ पालयन्तो महर्षयः ।
 स्वाध्यायं कुर्वते भिद्यामुपादाय समागताः ॥ १७० ॥
 आचार्यास्तु विदांसकः क्षणं स्थित्वा विमृश्य च ।
 यथैष वज्रबालर्षेर्वाचनां ददतो ध्वनिः ॥ १७१ ॥
 असौ पूर्वगतस्यैकादशाङ्गा अपि वाचनाम् ।
 यद्वृत्ते तत्किमर्थेष्ट गर्भस्थो विस्मयामहे ॥ १७२ ॥
 स्वविरैः पाद्यमानो ऽयमत एवालसायते ।
 बाह्यात्पाठालस इति ज्ञात्वाशिक्ष तदा वयम् ॥ १७३ ॥
 अस्मदाकर्णनाशङ्की लज्जितो मा स्म भूदसौ ।
 रोमाञ्चितः शिष्यगुणैराचार्य इत्यपासरत् ॥ १७४ ॥
 शब्देन महताचार्यासुर्गर्भेधिकीमय ।
 गुरुणां शब्दमाकर्ण्यैदंस्मादसौ ऽपि विहृतात् ॥ १७५ ॥

उपेत्य जिह्मिगतनिर्गं यावत्प्राविशद्गुरुः ।
 तावन्ता वेष्टिका वज्रः स्खलस्थाने सुमोच च ॥ १७६ ॥
 अभ्येत्य च गुरोर्दण्डमाददे ऽङ्गी ममार्ज, च ।
 तद्गुजोवन्दनेनोच्चैः स्वं भालमवगुण्ठयन् ॥ १७७ ॥
 आसनस्थस्य च गुरोः पादौ प्रासुकवारिणा ।
 बालयामास शिरसा ववन्दे पादवारि च ॥ १७८ ॥
 आचार्यास्मिन्तयामासुर्महात्मा बालको ऽप्यथौ ।
 श्रुतसागरपारौणो रक्ष्योऽवज्ञास्यदीभवन् ॥ १७९ ॥
 अजानन्तो ऽस्य माहात्म्यं बालस्याप्यन्यसाधवः ।
 कुर्वन्ति न यथावज्ञां प्रयतिष्यामहे तथा ॥ १८० ॥
 इत्याचार्या विभार्यां शिष्येभ्यो ऽकथयन्निति ।
 यास्यामो याममसुकं द्विचाहं तत्र नः स्थितिः ॥ १८१ ॥
 यजिज्ञपद्गुरुं योगप्रतिपन्नास्य साधवः ।
 भगवन्वाचनाचार्यस्तत्को ऽस्माकं भविष्यति ॥ १८२ ॥
 वज्रो वो वाचनाचार्यो भवितेत्यादिशद्गुरुः ।
 भक्तत्वादविचार्यैव प्रत्यपद्यन्ते ते तथा ॥ १८३ ॥
 प्रातःकृत्यं काथोत्सर्गवाचनाद्यष्टणादिकम् ।
 कर्तुं ते साधवो वज्रं निषद्यायां न्यषादयन् ॥ १८४ ॥
 गुर्वाज्ञास्तीति वज्रो ऽपि निषद्यायामुपाविशत् ।
 आचार्यस्येव विनयं तस्याकार्षुस् साधवः ॥ १८५ ॥
 सर्वेषामपि साधूनामानुपूर्व्यां परिस्फुटान् ।
 सङ्क्रान्त्या वज्रलेपाभाम्बज्रो ऽथास्त्रापकान्ददौ ॥ १८६ ॥

ये ऽत्यन्तमेधसस्ते ऽपि साधवो ऽध्येतुमागमम् ।
 उपपन्नमिरे वज्रादादायादाय वाचनाम् ॥ १८७ ॥
 अमोघवाचनो वज्रो बभूवातिजडेष्वपि ।
 तन्नयमद्भुतं दृष्ट्वा गच्छः सर्वो विमिश्रिते ॥ १८८ ॥
 आलापाभ्याधवः पूर्वमधीताम्बुस्फुरानपि ।
 संवादार्थमपृच्छंश्च वज्रो ऽप्याख्यत्तथैव तान् ॥ १८९ ॥
 तावदेकवाचनया वज्रात्येतुर्महर्षयः ।
 अण्यनेकवाचनाभिर्यावच्च गुरुमन्त्रिधौ ॥ १९० ॥
 ते ऽभ्यधुः साधवो ऽन्योन्यं गृह्यर्थाद विप्रसृजते ।
 वज्रपार्श्वे तदा शीघ्रं श्रुतस्त्वन्यः समाप्यते ॥ १९१ ॥
 गुरुभ्यो ऽभ्यधिकं वज्रं मेनिरे मुनयो गुणैः ।
 एकगुरुदीक्षिते चि सुगुणे मोदते गणः ॥ १९२ ॥
 आचार्याश्चिन्तयामासुरेतावद्भिश्च वामरैः ।
 वज्रो ऽस्मत्परिवारस्य भावी ज्ञातगुणः खलु ॥ १९३ ॥
 वज्रमध्यापयामो ऽयानधीतं यद्यदस्य चि ।
 उपेत्य पाद्यतां याति गुरोः शिष्यो ऽमलैर्गुणैः ॥ १९४ ॥
 चिन्तयित्वैवमाचार्याः कथिते ऽस्मि समाययुः ।
 मुनयो वज्रसहितास्तत्पादांश्च ववन्दिरे ॥ १९५ ॥
 किं वः स्नाध्यायनिर्वाहो भवतीति गुरुदिते ।
 बभाषिरे देवगुरुप्रसादादिति साधवः ॥ १९६ ॥
 वन्दित्वा पुनराचार्याञ्छिष्याः सर्वे व्यजिज्ञपन् ।
 अस्माकं वाचनाचार्यो वज्रो ऽभ्यधुमदाज्ञया ॥ १९७ ॥

वज्रश्चिरमवज्ञातो ऽस्माभिरज्ञाततद्गुणैः ।
 इदानीं भगवत्पादा इव बालो ऽप्ययं हि नः ॥१८८॥
 बालो ऽप्यस्त्वेष गच्छस्य गुरुर्गुरुगुणान्वितः ।
 प्रदीपः कुन्दकलिकामात्रो ऽप्युद्योतयेद्गृहम् ॥१८९॥
 आचार्यवर्या जगद्भवंत्वेवं तपोधनाः ।
 किं त्वसौ नावमन्त्रयो विद्यावृद्धो ऽर्भको ऽपि हि ॥२००॥
 अगमाम वयं याममाचार्यो ऽयं च वो ऽर्पितः ।
 अत एव यथा वित्य यूयमस्येदृशागुणान् ॥२०१॥
 अन्यथा वाचनाचार्यपदवीं नायमर्हति ।
 गुर्वदत्तं यतो ऽनेन कर्णश्रुत्याददे श्रुतम् ॥२०२॥
 सङ्केपानुष्ठानरूपोत्सारकस्यो ऽस्य संयताः ।
 कार्य आचार्यपदवीयोग्यो ह्येष ततो भवेत् ॥२०३॥
 ततश्च प्रागपठितं श्रुतमर्थसमन्वितम् ।
 ग्रीष्ममध्यापयामास वज्रं गुरुद्वारधीः ॥२०४॥
 साक्षिमात्रोक्तगुर्वज्रो गुर्वर्पितं श्रुतम् ।
 प्रतिबिम्बमिवादृशः सर्वे जगद्द लीलया ॥२०५॥
 श्रुतज्ञो ऽभूत्तदा वज्रो यथा तस्य गुरोरपि ।
 दुर्भेदश्चिरसन्देहलोष्टमुद्गरतां ययौ ॥२०६॥
 दृष्टिवादो ऽपि हृदये यावन्मात्रो ऽभवद्गुरोः ।
 तावानुपाददे वज्रेणाभ्युक्तकलीलया ॥२०७॥
 अन्यदा विहरन्तस्ते यामाङ्गमं पुरात्पुनरम् ।
 पुरं दशपुरं जगुराचार्याः सपरिष्कृताः ॥२०८॥

तदा चोञ्जयिनीपुर्यां संपूर्णदशपूर्वमृत् ।
 आचार्यो ऽस्ति तदेतस्मादादेया दशपूर्व्यपि ॥ २०८ ॥
 एकादशङ्गीपाठो ऽपि येषां कष्टायते भृशम् ।
 ते स्मृच्छ्रित्या दशपूर्वग्रहणे कथमीशताम् ॥ २१० ॥
 अथवास्त्येव ऊं वज्रः कृतमौदृशचिन्तया ।
 पदानुसारिण्य्या हि दृष्टप्रत्यय एष नः ॥ २११ ॥
 इत्यादिशङ्कित्वञ्च त्वं वत्सोञ्जयिनीं व्रज ।
 तत्राधीस्व दशपूर्वीं भद्रगुप्तगुरोर्मुखात् ॥ २१२ ॥
 अत्यल्पमेधमः सर्वे तव सन्नद्धाचारिणः ।
 नह्यलंभृणवो ऽमुच यत्राहमपि कुण्ठधीः ॥ २१३ ॥
 अधीत्य दश पूर्वाणि शीघ्रमेहि मदाज्ञया ।
 तव सन्निहिताः सन्तु सौम्य शासनदेवताः ॥ २१४ ॥
 तन्मुखाच्च प्रसरतु दशपूर्वीं महर्षिषु ।
 हे वत्स कूपादुदकमिवोपवनशास्त्रिषु ॥ २१५ ॥
 एवं सिंहगिरिर्वज्रमवन्तीं गन्तुमादिशत् ।
 वर्तते स्थाविरः कल्प इत्यृषी द्वौ च तत्समम् ॥ २१६ ॥
 शेषामिवाज्ञामादाय मुध्नां सिंहगिरेर्गुरोः ।
 वज्रो ऽगाङ्गद्रुश्रां द्विपूतासुञ्जयिनीं पुरीम् ॥ २१७ ॥
 प्राप्ते चोञ्जयिनीपुर्यां सुनन्दानन्दने सुनौ ।
 निरैच्छिष्ट भद्रगुप्ताचार्यः स्वप्नं ग्रभे क्षणे ॥ २१८ ॥
 यदादाय मम करात् चौरपूणे पतद्ब्रह्म ।
 आगन्तुको ऽपिबत्कश्चित्पुंश्च परमात्मगात् ॥ २१९ ॥

शिष्येभ्यः कथयामास गुरुः स्वप्नं च तं प्रगे ।
 तस्यार्थं विविधं ते ऽपि यथाप्रज्ञं व्यचारयन् ॥ २१० ॥
 गुरुश्चे न जानीयात्पिथिः कोऽप्यागमस्यति ।
 स सार्थं सूक्ष्ममज्ञतः सर्वमादास्यते सुधौः ॥ २११ ॥
 वज्रो ऽपि नगरौदारे शर्वरौमतिवाह्य च ।
 प्रभाते ऽगाद्भद्रगुप्ताचार्यवर्यप्रतिश्रयम् ॥ २१२ ॥
 दूरतो वज्रमालोक्य गुरुरिन्दुमिवार्षवः ।
 उल्लासं कलयामास परं परमया मुदा ॥ २१३ ॥
 आचार्यो ऽध्यायदशो मे सौभाग्येनास्य धीरिति ।
 किमालिङ्गान्मममुमङ्गमारोपयामि च ॥ २१४ ॥
 प्रसिद्धिमदृशीं वज्रस्याकृतिं परिभाष्य च ।
 वज्रो ऽयमिति निश्चिखे भद्रगुप्तो महामुनिः ॥ २१५ ॥
 वन्दनाभिमुखं वज्रं भद्रगुप्तो ऽयं सखजे ।
 बलीयसौ खलूत्कण्ठा विनयं न प्रतीक्षते ॥ २१६ ॥
 आरोप्याह्ने भद्रगुप्ताचार्यो वज्रमभाषत ।
 अधितददनाम्भोजं स्वनेत्रे मृङ्गतां नयन् ॥ २१७ ॥
 कञ्चित्सुखविहारसो कञ्चित्ते ऽङ्गमनामयम् ।
 कञ्चित्तपसो निर्विघ्नं कञ्चित्ते कुशलौ गुरुः ॥ २१८ ॥
 किं किञ्चित्कार्यमुद्दिश्य विहारक्रमतो ऽथवा ।
 इहागतो ऽसि वज्रर्षे कथयास्मात्प्रमोदय ॥ २१९ ॥
 वन्दित्वा भद्रगुप्तं वज्रो विरचिताञ्जलिः ।
 उवाच वदनदारविन्यस्तसुखवस्तिकः ॥ २२० ॥

वज्रसुखविहारादि पूज्यपादैरपृच्छ्यत ।
 तत्तत्तथैव देवानां गुरुणां च प्रसादतः ॥२३१॥
 अध्येतुं दश पूर्वाणि त्वामागां गुर्वनुज्ञया ।
 तदाचनाप्रदानेन प्रसौद भगवन्मयि ॥२३२॥
 ततश्च दशपूर्वीं तं भद्रगुप्तो ऽध्यजौगपत् ।
 गुरोरजनितक्लेशो वज्रो ऽयं दशपूर्वभृत् ॥२३३॥
 यच्च बाध्येतुमारब्धं याज्ञानुज्ञापि तच्च हि ।
 इति सिंहगिरेः पार्श्वे वज्रो गन्तुमचित्तयत् ॥२३४॥
 इत्यापृच्छ्य भद्रगुप्तं वज्रो दशपुरं पुनः ।
 अधीतदशपूर्वो ऽगाङ्गहीताम्बुरिवाम्बुदः ॥२३५॥
 दशपूर्वैर्णवागस्तेर्वज्रस्याभ्यागतस्य तु ।
 पूर्वानुज्ञा कृता सिंहगिरिणा शुद्धया तदा ॥२३६॥
 वज्रस्य पूर्वानुज्ञायां विदधे जृम्भकामरेः ।
 मृत्विमा दिव्यकुसुमप्रकरादिभिरङ्गतः ॥२३७॥
 अर्पयित्वा सिंहगिर्याचार्यो वज्रमुनेर्गणम् ।
 प्रत्याख्यायान्नपानादि कालं कलामरो ऽभवत् ॥२३८॥
 वज्रसाम्यपि भगवान्मुनिपद्मशतौवृतः ।
 विजहार मर्हो भव्यजनकैरवचन्द्रमाः ॥२३९॥
 पुनानः स्नां विहारेण वज्रसामौ महामुनिः ।
 यच्च यच्च यथौ तच्च तच्च ख्यातिरभूदियम् ॥२४०॥
 अहो अख्योज्ज्वलं श्रीलमहो लोकोत्तरं श्रुतम् ।
 अहो खौभाग्यमनघमहो खवणिमाहुतः ॥२४१॥

इतश्च पाटलीपुत्रे धनो नाम महाधनः ।
 श्रेष्ठौ गुणगणश्रेष्ठो बभूव भुवि विश्रुतः ॥२४२॥
 कन्या सुरुपा तस्याभूदभिधानेन रुक्मिणी ।
 रुक्मिणीव पुनरपि रूपान्तरमुपेयुषी ॥२४३॥
 तस्य च श्रेष्ठिनो यामशास्त्रायाममलाश्रयाः ।
 प्रतिन्यो निवसन्ति स्म श्रीवज्रस्य महासुनेः ॥२४४॥
 प्रतिन्यस्तासु वज्रस्य चक्रिरे गुणसंस्तवम् ।
 स्त्राध्यायावशकमनो गुरुणां हि गुणस्तवः ॥२४५॥
 तां तां वज्रस्य सौभाग्यकथामाकर्ण्य रुक्मिणी ।
 वज्रमेव पतीयन्ती प्रत्यज्ञाभीदिदं च सा ॥२४६॥
 वज्रः स्याद्यदि मे भर्ता भोक्ष्ये भोगानहं तदा ।
 अन्यथा तु कृतं भोगैः किं भोगैर्दयितं विना ॥२४७॥
 तस्या वरयितारस्य ये केषिदुपतस्थिरे ।
 सा प्रत्यषेधत्तान् सर्वान्मुखमोटनलीलया ॥२४८॥
 प्रव्रजिताश्च तां प्रोचुरयि सुगधासि रुक्मिणि ।
 वीतरागं प्रव्रजितं यदञ्जं त्वं बुवूर्धसि ॥२४९॥
 रुक्मिण्यभिदधे वज्रो यदि प्रव्रजितस्तदा ।
 प्रव्रजिष्याम्यहमपि या गतिस्तस्य मेव मे ॥२५०॥
 इतश्च भगवान्वज्रः पाटलीपुत्रपत्तने ।
 विश्वारेण ययौ धर्मदेशनावारिवारिदः ॥२५१॥
 श्रुत्वा च वज्रमायान्तं पाटलीपुत्रपार्थिवः ।
 तत्कालं सपरौवारो ऽभ्यगादुद्ध्या गरिष्ठया ॥२५२॥

इतश्चेतश्च वज्रर्षेर्वन्धीभूतान्महासुनीन् ।

ददर्शागच्छतो राजा राजमानांक्षपःश्रिया ॥ २५० ॥

दृष्ट्वा तांस्तु निदधौ च सर्वे ऽमौ द्युतिशालिनः ।

सर्वे ऽपि मधुराकाराः सर्वे ऽपि विकसन्मखाः ॥ २५४ ॥

सर्वे प्रियंवदाः सर्वे कर्णारससागराः ।

सर्वे ऽपि समताभाजः सर्वे ऽपि ममतोज्ज्विताः ॥ २५५ ॥

करो नाम वज्रस्त्रामौति न जानामि करोमि किम् ।

स एव भगवानादौ वन्द्यो गच्छत्य नायकः ॥ २५६ ॥

॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥

पप्रच्छ च क्षणं स्थित्वा भगवन्तो महर्षयः ।

आख्यान्तु वज्रः किमयं किमेष किमभाविति ॥ २५७ ॥

सुनयः प्रोचिरे राजन्वज्रस्यान्तिषदो वयम् ।

मा चिन्तय तमस्मासु कार्कः क ज्योतिरिङ्गणाः ॥ २५८ ॥

एवं च सुनिवृन्देषु पृच्छन्सर्वेषु भूपतिः ।

वज्रं ददर्श मोहाद्रिवज्रं पश्चाद्गणे स्थितम् ॥ २५९ ॥

वज्रभट्टारकमथ ववन्दे वसुधाधवः ।

किरीटरत्नांशुजलेस्तत्पादौ क्षपयन्निव ॥ २६० ॥

सुनन्दासूनुराचार्यो ऽप्युद्याने समवासरत् ।

आश्रित्य सपरीवारस्तदृच्छायाप्रतिश्रयम् ॥ २६१ ॥

महीनाथो ऽपि वज्रर्षेर्निषद्यायां निषेदुषः ।

पादावर्चस्यश्चकर्दमेन सुगन्धिना ॥ २६२ ॥

ततस्तु भगवान्वज्रः सुधामधुरया गिरा ।

चकार देशनां मोहतिमिरध्वंसदौपिकाम् ॥ २६३ ॥

चौरास्त्रवलम्बितः श्रीवज्रस्त्राभिनस्तथा ।
 धर्मदेशनया राजा हतचित्तोऽभवत्तराम् ॥ २६४ ॥
 देशनान्ते मुनिं नत्वा राजा स्त्रसदनं ययौ ।
 गत्वा च मधेशुद्धानं राज्ञीनामित्यचीकथत् ॥ २६५ ॥
 बाह्योद्याने कृतावासो वज्रस्त्राम्ययि सुभुवः ।
 मयाद्य वन्दितो धर्मदेशनाचौरसागरः ॥ २६६ ॥
 तं वन्दित्वा च दृष्ट्वा च तद्धर्मं निगमय्य च ।
 मम गात्रं च नेत्रे च ओत्रे चागुः कृतार्थताम् ॥ २६७ ॥
 इदमेव दिनं मन्ये दिनत्वेन सुखोपनाः ।
 अभवद्यच्च वज्रर्षिर्ज्ञानादित्यस्य दर्शनम् ॥ २६८ ॥
 एतावतापि धन्यो ऽस्मि दृष्टो वज्रमुनिर्मया ।
 किं पुनस्तन्मुखाद्धर्ममश्रीषमहमार्हतम् ॥ २६९ ॥
 चे देव्यस्तद्युयमपि वज्रर्षिं द्रष्टुमर्हथ ।
 त्वरितं यात ऋषयो ऽनेकचस्थाः समीरवत् ॥ २७० ॥
 राज्यः प्रोचुः स्त्रयमपि तं विवन्दिषवो वयम् ।
 त्वदाज्ञाप्यच यदभुक्तप्राप्ता वषितैः सरित् ॥ २७१ ॥
 ततस्तानुज्ञया राज्ञो राज्ञ्यो वज्रविभूषितम् ।
 याप्ययानाधिहृडास्तास्तदद्यानवरं ययुः ॥ २७२ ॥
 वज्रमागतमाकर्णं वक्षिष्यपि जनोक्तिभिः ।
 तमेव चिन्तयन्त्यस्यादात्मानमिव योगिनी ॥ २७३ ॥
 द्वितीये वासरे वक्षिष्युवाच पितरं निजम् ।
 वज्रस्त्राम्यागतो ऽस्मीह यं बुवर्षाम्यहं सदा ॥ २७४ ॥

तस्मां वज्रकुमाराय संप्रदत्तान्यथा तु मे ।
 मरणं शरणं तात गाव्णि रेखेव गौरिषम् ॥ २७५ ॥
 आभिजात्यसखौ लज्जां विहायैवं ब्रवीमि यत् ।
 तद्देदं कारणं वज्रो मत्पुण्यैरथमागतः ॥ २७६ ॥
 एष प्रायेण न स्थास्त्वय्यद्यैव हि गच्छति ।
 किं ज्ञायते कदाप्येति भूयो ऽप्युक्तीमपचिवत् ॥ २७७ ॥
 तस्मादलं विलम्बेन देहि वज्राय तात माम् ।
 शिरकौमारदीनां मां पश्यन्किं नहि दूयसे ॥ २७८ ॥
 एवं धनो ऽतिनिर्बन्धादपवज्रं निनाय ताम् ।
 सद्यः कृत्वा विवाहार्हसर्वालङ्कारभूषिताम् ॥ २७९ ॥
 पुत्र्या मममनैषौ च धनकोटीरनेकशः ।
 प्रसोभनं वरयितुर्थथा स्यादिति जातधौः ॥ २८० ॥
 तदहाङ्गुस्तने चाङ्गि वज्रे कुर्वति देशनाम् ।
 भक्तिमास्त्रागरलोकः परस्परमदो ऽवदत् ॥ २८१ ॥
 अहो वज्रस्य सौख्यं यदौयां धर्मदेशनाम् ।
 आकर्णानन्दमग्नानां सुखवस्त्रेव जायते ॥ २८२ ॥
 श्रीवज्रसूत्रमिनः सर्वगुणरत्नमहोद्भेदः ।
 गुणानुरूपं चेद्रूपं भवेदुच्येत तर्हि किम् ॥ २८३ ॥
 वज्रविष्णा च नगरप्रवेशे रूपमात्मनः ।
 शक्त्या मञ्चिप्रमेवामौत्पूरकोभाभिगृह्यता ॥ २८४ ॥
 तदा च भगवान्वज्रसोपां भावं मनोगतम् ।
 संलापं च ज्ञानबलेनाज्ञासौदतिशायिना ॥ २८५ ॥

द्वितीये ऽस्मि च वज्रेण विचक्रे ऽनेकलम्बिना ।
 महत्स्वपत्नं कमलं कमलाविष्टरोपमम् ॥ २८६ ॥
 कृत्वा स्वाभाविकं रूपमद्भुतं तस्य चोपरि ।
 निषीदति स्म भगवान्वज्रो राजमरालवत् ॥ २८७ ॥
 वज्ररूपं जनो दृष्ट्वा जितामरकुमारकम् ।
 शिरांभि दधुवे गौताभ्यासं विरचयन्निव ॥ २८८ ॥
 ऊचे च लोको वज्रस्य रूपं नैमर्गिकं ह्यदः ।
 गुणानामाकृतेऽस्याद्य मद्दृशो ऽभुत्समागमः ॥ २८९ ॥
 मा भूवं प्रार्थनीयो ऽहं लोकस्येति हि शङ्कया ।
 सामान्यं ह्यस्तनं रूपं नूनं शक्त्यैव निर्ममे ॥ २९० ॥
 राजापि व्याजहारैवं विस्मयस्मेरमानसः ।
 यथेष्टरूपनिर्माणलम्बिर्वज्रमुनिः खलु ॥ २९१ ॥
 धनश्रेष्ठ्यपि तदज्जस्वामिरूपं निरूपयन् ।
 स्वां पुत्रौ वर्णयामास साग्रहां तत्त्वयंवरे ॥ २९२ ॥
 धनस्य हृदये स्वार्थप्रार्थनां कर्तुमिच्छतः ।
 न वज्रदेशनार्था ऽस्यादत्युत्तान इवोदकम् ॥ २९३ ॥
 देशनान्ते ऽवददञ्च धनश्रेष्ठौ कृताञ्जलिः ।
 कृत्वा प्रसादं मत्पुत्रीमिमामुदह मानद ॥ २९४ ॥
 क्व भवानमराकारः केयं मानुषकीटिका ।
 ऊरीकुह तथाप्येनां महत्सु न वृथार्थना ॥ २९५ ॥
 विवाहानन्तरं वज्र हस्तमोचनपर्वणि ।
 द्रव्यकोटीरसंख्यातास्तुभ्यं दास्ये भवत्वदः ॥ २९६ ॥

वञ्जस्वामिं विज्ञाय स्मिलोचे कदम्बापरः ।

पर्याप्तं द्रव्यकोटीभिः पर्याप्तं कन्यया च ते ॥ २६ ७ ॥

नितम्बिन्यो हि विषयास्ते पुनः स्तुर्विषोपमाः ।

आपातमात्रमधुराः परिणामे ऽतिदारुणाः ॥ २६ ८ ॥

विवेच्यमाना विषया विशिष्यन्ते विषादपि ।

जन्मान्तरेऽप्यनर्थाय ये भवन्ति शरीरिणाम् ॥ २६ ९ ॥

ज्ञात्वा दूरन्तांविषयांश्च यमङ्गीकरोम्यहम् ।

ज्ञातेस्त्वैरैरमारो ऽपि यक्षीतुं न हि शक्यते ॥ ३ ० ० ॥

महानुभावा कन्या ते यदि मध्यनुरागिणौ ।

प्रव्रज्यां तन्मयोपात्तामुपादत्तामसावपि ॥ ३ ० १ ॥

इदेष मामेव यदि कुलौना मनमायमौ ।

तदेवं युज्यते कर्तुं परलोकहितेच्छया ॥ ३ ० २ ॥

विवेकपूर्वमयवानुजयापि मदौथया ।

गृह्णालेषा परिव्रज्यां निर्वाणार्पणस्त्रिणां ॥ ३ ० ३ ॥

विभीतकतरुष्कायामिवानर्थप्रदायिनौम् ।

मा कार्षीद्विषयामक्तिं तत्पुत्रौ वप्ति तद्धि ४ ॥

एवं भगवतो वञ्जस्वामिनः पेशलोक्तिभिः ।

प्रतिबुद्धा प्रवव्राजान्यकर्मा रुक्मिणी तदा ॥ ३ ० ४ ॥

धर्मे ऽथमेव हि श्रेयान्यत्र निर्लोभतेदृशौ ।

एवं विमृश्य बहवः प्रतिबोधं जना ययुः ॥ ३ ० ५ ॥

अन्यदा जन्मसंसिद्धपदानुसृतिलब्धिना ।

ततो भगवता वञ्जस्वामिनाकाशगामिनौ ॥ ३ ० ६ ॥

महापरिश्राध्यनादाचाराङ्गत्तरस्थितात् ।
 विद्येद्भ्रे भगवतः सङ्गस्थोपचिकीर्षणा ॥ ३० ८ ॥ युग्मम् ॥
 बभाण वज्रो भगवाननया विद्यया मम ।
 जम्बूदीपाङ्गमणे ऽस्ति शक्तिरामानुषोत्तरम् ॥ ३० ९ ॥
 मनेयं धरणीयैव विद्या देया न कस्यचित् ।
 अल्पद्वयो ऽल्पसत्तासु भाविनो ऽन्ये ह्यतः परम् ॥ ३१ ० ॥
 अन्यदा पूर्वदिग्भागाश्चैवज्जो ऽगाम्महासुनिः ।
 सूर्यो मकरचङ्क्रान्ताविवापाश्या उदग्दिशम् ॥ ३१ १ ॥
 तदा तच्च प्रवृत्ते दुर्भिक्षमतिभौषणम् ।
 बभूव भोजनश्रद्धानुबन्धविधुरो जगः ॥ ३१ २ ॥
 गृहिणामसद्वारिश्चादत्तभोजनकारिणाम् ।
 बभूव नित्यमयूनोदरता यतिनामिव ॥ ३१ ३ ॥
 संवन्निरे सन्नशाखा गृहस्थैरौश्वरैरपि ।
 सर्वचाभूदविरक्षरक्षरोलाकुलैव भूः ॥ ३१ ४ ॥
 रक्षा विक्रीयमाणानि दधिभाण्डानि चत्वरैः ।
 स्फोटं स्फोटं तद्दधोनि लिलिङ्गः कुकुरा इव ॥ ३१ ५ ॥
 अस्त्रिचर्मत्रिग्रेवाङ्गरः सुव्यक्तवायुमण्डलाः ।
 रक्षाः सर्वच्च संचेदः परेता इव दारुणाः ॥ ३१ ६ ॥
 अन्नगारेखतिथितामागतेष्वक्षत्राण्यथा ।
 अदर्शयन्निन्दादोषानुपेत्य आत्रका अपि ॥ ३१ ७ ॥
 यामेषु शून्यैर्भूतेषु विष्वग्निर्धूमधामसु ।
 अभवन्पादवञ्चाराः पद्मानो ऽयमभवन्निष्ठाः ॥ ३१ ८ ॥

ततश्च सकलः सङ्गो दुष्कालेन कदर्थितः ।
 दीनो विज्ञपयामास स्तनन्दानन्दनं मुनिम् ॥ ३१८ ॥
 अस्मान्दुःखार्णवादस्मात्कर्तव्यमिदवतारय ।
 सङ्गप्रयोजने विद्योपयोगो ऽपि न दृश्यति ॥ ३१९ ॥
 ततश्च वज्रो भगवान्विद्याशक्ता गरिष्ठया ।
 पटं विचक्रे त्रिपुलं चकष्टच्चर्मरत्नवत् ॥ ३२० ॥
 श्रीवज्रसूत्रमिना सङ्गो निर्दिष्टः सकलस्तदा ।
 पोते वणिक्सारथं दत्वाधिष्ठरोऽहं महापटे ॥ ३२१ ॥
 वज्रपिणा भगवता विद्याशक्ता प्रयुक्तया ।
 उत्पुङ्गवे पटो व्योम्नि पवनोत्क्षिप्तस्तलवत् ॥ ३२२ ॥
 तदा शय्यातरो दत्तनामा वज्रमहासुनेः ।
 समाचयौ स हि वारिगृह्णायै गतो ऽभवत् ॥ ३२३ ॥
 सङ्गेन सहितं वज्रसूत्रमिदं व्योमयायिनम् ।
 निरोक्ष्य मूर्धजाञ्जलीप्रमुखाद्यैवमुवाच सः ॥ ३२४ ॥
 शय्यातरो ऽहं युष्माकमभवं भगवन्पुरा ।
 अथ साधर्मिको ऽप्यास्मि नित्यारयसि किं न माम् ॥ ३२५ ॥
 शय्यातरस्य तां वाचं श्रुत्वोपासन्नभर्मिताम् ।
 बृह्वा च लूनकेशं तं वज्रः सूत्रार्थमस्मरत् ॥ ३२६ ॥
 चे सधर्मिकवात्सल्ये स्वाध्याये चरणे ऽपि वा ।
 तीर्थप्रभावनायां बोधुं क्रास्तांस्तारयेन्मुनिः ॥ ३२७ ॥
 आगमार्थमिमं कृत्वा वज्रसूत्रमिदमवर्षिणा ।
 पटे तस्मिन्मध्यरोपि सौ ऽपि शय्यातरोत्तमः ॥ ३२८ ॥

विद्यापटोपविष्टास्ते यान्तः साद्विसरित्पुराम् ।
 सर्वं विलोकयामासुः करामलकवन्महीम् ॥ ३३० ॥
 भक्तिप्रज्ञैः पूज्यमानो मार्गस्थव्यन्तरामरैः ।
 योऽस्मि प्रदीयमानार्घो भक्तैर्ज्योतिषिकामरैः ॥ ३३१ ॥
 विद्याधरैर्वर्ण्यमानः शक्तिसम्पन्नमहानैः ।
 आलिङ्ग्यमानः सुहृदेवानुकूलेन वायुना ॥ ३३२ ॥
 पटञ्चायादर्शिताभ्रञ्चायाभौख्यो महौत्पृशाम् ।
 वन्दमानो नभःस्थो ऽपि मार्गचैत्यान्यनेकशः ॥ ३३३ ॥
 पटस्थो ऽपि पटस्थेभ्यस्तत्त्वानो धर्मदेशनाम् ।
 वज्रर्षिराससादाथ पुरीं नाम महापुरीम् ॥ ३३४ ॥
 ॥ चतुर्भिः कलापकम् ॥

तस्यां धनकणाढ्यायां सुभिन्नमभवत्सदा ।
 प्रायेण आवको लोको बुद्धभक्तस्तु पार्थिवः ॥ ३३५ ॥
 तस्यां जैमास्य बौद्धास्य स्पर्धमानाः परस्परम् ।
 चक्रिरे देवपूजादि जैनेर्बौद्धास्तु जिग्शिरे ॥ ३३६ ॥
 जैमा हि यद्यत्पुष्पादि पूजोपकरणं पुरे ।
 ददृशुस्तत्तदधिकमूल्यादानेन चिक्रियुः ॥ ३३७ ॥
 नाभूवन्बुद्धभक्तास्तु पुष्पाद्यादातुमीश्वराः ।
 ततश्च बुद्धायतनेष्वभूत्पूजा तनौयवी ॥ ३३८ ॥
 बुद्धभक्तास्तु ते द्वीणा बुद्धभक्तं महौषतिम् ।
 विप्रश्च सर्वं पुष्पादि आवकाणां न्यवारयन् ॥ ३३९ ॥
 पुष्पापणेषु सर्वेषु बह्वमूल्याप्रदां अपि ।
 अर्हन्नास्ततः पुष्पवृत्तान्यपि न लेभिरे ॥ ३४० ॥

उपस्थिते पर्युषणापर्वण्यर्हदुपासकाः ।

ततो ददन्तो दौर्नास्था वज्रविमुपतस्थिरे ॥ ३४१ ॥

ते आवका नेत्रजलेः हृदयन्तो महीतलम् ।

नत्वा व्यजिज्ञपन्वज्रं खेदगद्गदया गिरा ॥ ३४२ ॥

अर्हस्येव्यहरणः पूजादि द्रष्टुमचमैः ।

बौद्धैर्वैद्यं पराभूता भूतेरिव दरात्मभिः ॥ ३४३ ॥

विज्ञप्तो बौद्धलोकेन बौद्धो राजा न्यवारयत् ।

पुष्पाणि ददतो ऽस्माकं मालिकानखिलानपि ॥ ३४४ ॥

कमामहे वयं नाथ नागस्तिकुसुमान्यपि ।

किं कुर्मो द्रव्यवन्तो ऽपि राजाज्ञां को ऽतिशङ्कते ॥ ३४५ ॥

तुलसीवर्षरौप्यापाचतां ग्रामयन्वत् ।

प्रयान्ति जिनविम्बानि हृष्टा किं जीवितेन नः ॥ ३४६ ॥

मार्हत्त्वारोपयन्वते कृष्णनेत्यभिगच्छितैः ।

बौद्धैः पुष्पं निषिद्धं नः केशवासकृते ऽपि हि ॥ ३४७ ॥

किं चानिगं गणयतां स्वामिभस्माकमङ्गुलीः ।

आगात्पर्युषणापर्वदिनं दिनमतस्तिका ॥ ३४८ ॥

पर्वण्ययागते ऽसुम्निन्वयं यतिवदहंताम् ।

भावपूजां करिष्यामः पुष्पसम्पत्तिवर्जिताः ॥ ३४९ ॥

पराभूय पराभूय बौद्धैर्दुर्बुद्धिभिवंथम् ।

जीवन्मृता इव कृताः स्वामिनि तथि सत्यपि ॥ ३५० ॥

जिनप्रवचनस्याभिभूतस्यास्य प्रभावनाम् ।

विधाय भगवत्स्वाम्यंजौवयितुमर्हसि ॥ ३५१ ॥

समाश्रित हे आहूता यतिष्ये वः सुतेष्वसे ।
 इत्युक्त्वा भगवान्योमन्युत्पपात सुपर्णवत् ॥ ३५९ ॥
 स्वामी निषेधमात्रेणायागान्माहेयरीं पुरीम् ।
 अवातारौदुपवने चैकस्मिन्निस्त्रयावष्टे ॥ ३५३ ॥
 ज्ञाताग्रनाभिधानस्य देवस्योपवनं च तत् ।
 यो ऽभूदरामिकस्तत्र मित्रं धनगिरेः स तु ॥ ३५४ ॥
 अकस्मादागतं वज्रं निरोध्यानभ्रष्टदृष्टिवत् ।
 आरामिकः प्रगे सद्यस्तडिताख्यो मुदावदत् ॥ ३५५ ॥
 तिथिस्तिथिषु धन्येयं यस्यां त्वमतिथिर्मम ।
 आत्मानं चाधुना धन्यं मन्ये ऽहं यत्कृतस्त्वया ॥ ३५६ ॥
 दिष्ट्या सुखप्रवदहं चित्ताज्ञापकतस्तथा ।
 ममागास्त्वं यदतिथिः किमातिथ्यं करोमि ते ॥ ३५७ ॥
 वज्रस्त्वाम्यभिदधे मम ह्युद्यानपालक ।
 पुष्येः प्रयोजनं तानि प्रदातुं च त्वमीशिषे ॥ ३५८ ॥
 मालाकारो ऽवदत्पुष्यादानेनानुगृहाण माम् ।
 भवन्ति प्रत्यहं पुष्पस्रज्जा विंशतिरत्र हि ॥ ३५९ ॥
 भगवानादिग्रन्तर्हि पुष्याणि प्रगुणौकुव ।
 आगच्छाम हतो गत्वा यावदुद्यानरक्षक ॥ ३६० ॥
 एवमुक्त्वा प्रषदस्य ह्योत्पत्य विहायमा ।
 अचुद्रः चन्द्रहिमवह्निर्नि वज्रमुनिर्ययौ ॥ ३६१ ॥
 गङ्गासिन्धुजलक्रीडाप्रसक्तसुरवारणम् ।
 दशमांशुतकुण्डाभयपद्मदमनोरमम् ॥ ३६२ ॥

सदावन्दास्दिविषयिद्वयतनमण्डितम् ।

गायत्किम्पुष्पोगीतागुचरेणकदम्बकम् ॥ ३६ ३ ॥

अनेकधातुमद्भूमिधृतमन्याभ्रविभ्रमम् ।

आम्यदन्तचमरीभभाभाङ्कारिगङ्गरम् ॥ ३६ ४ ॥

मनेहभूर्गतगरकिष्काकाकुलमेखलम् ।

स तं हिमाद्रिमद्राक्षौद्ध्योमख्यो ऽन्य इवार्थमा ॥ ३६ ५ ॥

॥ चतुर्भिः कलापकम् ॥

स ग्रास्यतार्ह्यप्रतिमाः सिद्धायतनवर्तिनौः ।

ववन्दे वस्यमान'ह्निर्निद्याधरकुमारकैः ॥ ३६ ६ ॥

तरङ्गरङ्गशालाखलास्यलासकपङ्कजम् ।

पद्ममौगन्ध्यवहनादिव मन्यरमारुतम् ॥ ३६ ७ ॥

संचरन्नौरजमिव क्रौडदप्परमां मुखैः ।

उत्सिद्रपङ्कजरजोधिवाससुभगोदकम् ॥ ३६ ८ ॥

श्रीदेवीदेवतागारप्रगायदमरौजम् ।

पद्मद्वंदं जगामाय वज्रविद्यैर्मवर्तना ॥ ३६ ९ ॥

॥ चिभिर्विशेषकम् ॥

तदा च देवपूजार्थमवचितैकमम्बुजम् ।

श्रीदेव्या देवतागारं यान्ता वज्रविरेच्छत ॥ ३७ ० ॥

श्रीदेवता ववन्दे तं दृष्टमात्रं सुमौश्वरम् ।

रत्नोष्णौषप्रभासोभिः स्वपयन्तीव तत्कर्मौ ॥ ३७ १ ॥

धर्मलाभाश्रिपं दन्ता तस्त्रिदामं तु तं सुनिम् ।

बहुज्जलिः श्रीरवददाशापय करोमि किम् ॥ ३७ २ ॥

जगद् वज्रो भगवानादिष्टमिदमेव ते ।
 पाणिपद्मस्थितं पद्ममिदं पद्मे ममार्थताम् ॥ ३७३ ॥
 स्नामिन्किमेतदादिष्टमिन्द्रोपवनजान्यपि ।
 पुष्पाण्यनेतुमौशास्मौत्युक्ता सा पद्ममार्पयत् ॥ ३७४ ॥
 वन्दितश्च त्रिया वज्रः पुनरुत्पत्य सत्वरम् ।
 पथा यथागतेनैव कृताशनवनं ययौ ॥ ३७५ ॥
 विद्याशक्त्या च भगवान्विमानं व्यकरोदथ ।
 पालकस्थानुजन्मेव बभूव विविधर्द्धिभिः ॥ ३७६ ॥
 अस्यापयञ्च तन्मथे श्रीदेव्यर्पितमम्बुजम् ॥
 विंशतिं पुष्पललाणि तस्य पार्श्वेषु तु न्यधात् ॥ ३७७ ॥
 स्मरति स्म तदा वज्रो भगवाञ्जृम्भकामरान् ।
 ते वज्रं वज्रिणमिव तत्क्षणाच्चोपतस्थिरे ॥ ३७८ ॥
 क्लृप्त्येवान्भुजस्थाधो धनगर्यान्मभूमुनिः ।
 निषद्य व्योमयानाय विमानवरमादिशत् ॥ ३७९ ॥
 तस्मिन्विमाने चक्षिते जृम्भका अपि नाकिनः ।
 चेत्तुर्विमानारूढास्ते गीतवाद्यादिपूर्वकम् ॥ ३८० ॥
 वैमानिकैर्विमानस्यैर्विमानस्यः समारुतः ।
 पुरौ नाम पुरौ प्राप वज्रलां बौद्धदूषिताम् ॥ ३८१ ॥
 तत्पुरौवासिनो बौद्धा विमानानि निरीक्ष्य खे ।
 आभाषन्नेवमुत्पन्ना उत्पुष्पुषोद्यता इव ॥ ३८२ ॥
 सप्रभावमहो बौद्धदर्शनं प्रेक्ष्य नाकिनः ।
 बुद्धपूजार्थमायान्ति श्रीबुद्धाय नमो नमः ॥ ३८३ ॥

तेषां च वदतामेवं वज्रो ऽर्हत्सदृशं यद्यौ ।
 विमानैर्दृश्यं गन्धर्वनगराश्चिचम् ॥ २८४ ॥
 पुनर्यौ द्वैरभिदधे मयीधौताननैरिव ।
 अहो अर्हद्दर्शने ऽभृदिद्यं देवी प्रभावना ॥ २८५ ॥
 चिन्तितमन्यसास्त्राभिरन्यथेदमुपस्थितम् ।
 दृष्टिः प्रसारितायस्त्रादायुना नौतमञ्जनम् ॥ २८६ ॥
 ततः पर्युषणापर्वण्यद्वायतने ऽमरैः ।
 महीधान्महिमाकारि भूतृणां यो न गोचरः ॥ २८७ ॥
 जृम्भकामरुक्तां प्रभावनाम्
 अर्हतो भगवतो निरीक्ष्य ताम् ।
 बौद्धभावमपचाय पार्थिवः
 सप्रजो ऽपि परमार्हतो ऽभवत् ॥ २८८ ॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्वविरावली-
 चरिते महाकाव्ये वज्रसूत्रप्रभाववर्णनौ नाम द्वादशः सर्गः ॥

त्रयोदशः सर्गः ।

इतस्तौद्रायणनृपो जज्ञे दशपुरे पुरे ।
 सोमदेवो भवद्रिप्रो हद्रसोमा तु तन्निषा ॥ १ ॥
 ब्राह्मणी हद्रसोमा सा बभूव परमार्हतौ ।
 दयादिभिर्गुणैर्धर्मद्रुमबीजेरलंकृता ॥ २ ॥
 तयोरजनिषातां द्वौ तनयौ नयग्राक्षिनौ ।
 नात्थार्यरक्षितो आयास्कनीयान्फलशुरक्षितः ॥ ३ ॥
 तत्तार्थरक्षितो मौञ्जीबन्धनादथ्यनन्तरम् ।
 अधीयाय पितुरेव सकाग्रे यद्विवेद सः ॥ ४ ॥
 ततो ऽनुज्ञाय पितरावधेतुमधिकाधिकम् ।
 पाटञ्जीपुचनगरे प्रथयावार्थरक्षितः ॥ ५ ॥
 सो ऽङ्गानि वेदांश्चतुरो मीमांसां न्यायवित्तरम् ।
 पुराणं धर्मज्ञानं च तच्चाष्टै विप्रिष्टधौः ॥ ६ ॥
 सतुर्दंशापि हि विद्यास्थानानि निजनामवत् ।
 कृत्वा कण्ठगतान्यागात्पुरं दशपुरं पुनः ॥ ७ ॥
 चतुर्वेदो ऽयमाघातः पूज्य इत्यवनीशुजा ।
 अधिरोक्ष करिस्त्वन्धे स प्रावेक्ष्यत पत्तने ॥ ८ ॥
 विविधोपासनकरा लोका अपि तमभ्युदः ।
 सजग्मिः पूज्यते यो हि पूजनीयो न कश्च सः ॥ ९ ॥
 गृहस्थ बाह्यग्राह्यायामधुवावार्थरक्षितः ।
 कुटुम्बे दददान्धसुपदामिव नूतनम् ॥ १० ॥

तं ब्रह्मवर्णसधनं पूज्यमानं महीभुजा ।
 दृष्ट्वा तद्वन्भवो गोचं पवित्रं मेनिरे निजम् ॥ ११ ॥
 स्वजनैस्तद्गृहद्वारे रम्यमावन्धि तोरणम् ।
 पिरेष्टायाः समेयन्या लोलादोलोपमं त्रियः ॥ १२ ॥
 तद्गृहे तत्सुवाभिन्धः स्वस्तिकास्वस्तिकारकान् ।
 खिलितस्तुस्तद्गुणाख्यानप्रशस्त्यचरसन्निभान् ॥ १३ ॥
 ब्रह्मावासस्थितो ऽप्यार्यरक्षितो ऽस्मैर्दिनैरपि ।
 श्रीमान्बभूव भूयोभिरागच्छद्भिदपायनैः ॥ १४ ॥
 अन्यदा चिन्तयामास शुद्धधौरार्यरक्षितः ।
 अहो प्रमादो नाद्यापि जननीमभिवादये ॥ १५ ॥
 भवन्ति पुत्ररूपेण बाह्याः प्राणा हि योषिताम् ।
 तस्य प्रवासजं दुःखं तामामपि हि दुःखदम् ॥ १६ ॥
 मग्नवासेन मन्माता भविष्यति कथं हि सा ।
 निद्रायामपि या नित्यं मन्मामाचरवाग्निनी ॥ १७ ॥
 हृदमेव हि धीरत्वमहो मन्मातुर्गुह्यम् ।
 अपि देशान्तरे प्रेषीया मां मद्धितकाम्यया ॥ १८ ॥
 तद्गुह्योपार्जनामृतां सत्यदं दर्शयन्निजाम् ।
 आनन्दयामि स्वामन्मामुत्कृष्टात्मकरत्निणीम् ॥ १९ ॥
 इत्यार्यरक्षितः सद्यो दिव्ये संवैष वाससौ ।
 कश्चोरजाङ्गरागेण संवर्मितवपुर्द्युतिः ॥ २० ॥
 सुगन्धिसुमनोदामगर्भितावदुत्तुल्लसः ।
 यौवापाङ्गद्विविन्ध्यस्तार्तस्तरविभूषणः ॥ २१ ॥

कर्पूरफालिकामिश्रताम्बूललटभाननः ।

विशदच्छन्नसञ्जीवनीमौलिः स्वसदनं ययौ ॥ १९ ॥

॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥

म आदावेव विनयौ मातुः पादानवन्दत ।

कण्ठावलम्बिमौवर्णशृङ्गच्छास्मिष्ठभृतलः ॥ २० ॥

दौर्घायुरचयो भूयाः स्वागतं तव दारक ।

इत्युक्त्वा सावदत्प्रातिवेशिकौवापरं नहि ॥ २१ ॥

म पुत्रप्रेमसंरम्भोचितसंज्ञापलक्षणम् ।

प्रसादं पूर्ववन्मातुरपश्यन्निदमब्रवीत् ॥ २२ ॥

अधीताशेषविद्यो ऽहं तत्पादान्द्रष्टुमागमम् ।

किं नालपसि मां भक्तिमर्यादामकराकरम् ॥ २३ ॥

मम पूजां करोत्येष राजा राजगुरोरिव ।

महिमानमिमं स्मनोर्दृष्ट्वा किं नहि हृष्यसि ॥ २४ ॥

रुद्रसोभावदङ्गु किं विद्योपार्जनेन ते ।

स्त्रिंशोपदेशकं ह्येतदधीतं नरकप्रदम् ॥ २५ ॥

दृष्ट्वा नरकपाताभिसुखं त्वां क्षुचिसम्भवम् ।

कथं हृष्यामि मग्नास्मि खेदे गौरिव कर्दमे ॥ २६ ॥

यदि त्वं मयि भक्तो ऽसि यदि मां मन्यसे हिताम् ।

दृष्टिवादं तदधीष्व हेतुं स्वर्गापवर्गयोः ॥ २७ ॥

इत्यार्थरक्षितो दध्यौ किमधीतमिदं मया ।

न यन्मातुः प्रमोदाय तज्जया सत्यदापि किम् ॥ २८ ॥

विमृश्यैवमुवाचामामार्थधीरार्थरक्षितः ।

दृष्टिवादं पठिष्यामि मातराख्याहि तद्गुहम् ॥ २९ ॥

ब्रह्मोमावददत्स अमणोपासको भव ।
 दृष्टिवादस्य गुरवः अमणा एव नापरे ॥ ३३ ॥
 दृष्टिवादो हि दर्शनविचार इति प्रोभनम् ।
 नामास्येति मनसि अद्वावार्यरक्षितः ॥ ३४ ॥
 ऊचे च मातुरादेशः प्रमाणं गुरवस्तु ते ।
 क द्रष्टव्या दृष्टिवादं यथाधीये तदन्तिके ॥ ३५ ॥
 ब्रह्मोमापि तनयविनयोच्छ्रमिता मती ।
 भ्रमयन्त्यक्षुषं तस्य निजगाढ प्रसादभाक् ॥ ३६ ॥
 इदानीं हि न जिह्मेमि त्वयाहं तनुजन्मना ।
 मदादेशमनुष्ठातुं यदकार्षीर्मनोरथम् ॥ ३७ ॥
 सन्ति तोषलिपुचाख्या आचार्या आर्यरक्षित ।
 इतो ममैवेक्षुवाटे प्रतिपन्नप्रतिश्रयाः ॥ ३८ ॥
 तत्पादपङ्कजोपासिहंसतामुररीक्षुः ।
 ते त्वामध्यापयिष्यन्ति दृष्टिवादं तनूद्भव ॥ ३९ ॥
 एवं प्रातः करिष्यामीत्यभिधाचार्यरक्षितः ।
 दृष्टिवादाभिधां ध्यायन्नाग्नेत रजनावपि ॥ ४० ॥
 प्रातश्चक्षुषः पृष्ठान्नामार्यरक्षितकुम्भभूः ।
 दृष्टिवादोदधिं प्राज्ञः पातुं गण्डूषकीक्षया ॥ ४१ ॥
 पिष्टमिष्टमितश्चार्यरक्षितस्य महादिजः ।
 अभ्युपनवधाने पितेवात्यन्तवत्सलः ॥ ४२ ॥
 सो ऽचिन्तयन्त्या हि क्षो दृष्टो नक्षार्यरक्षितः ।
 आयुष्मन् तदस्यापि तं पश्यामि सुखमुतम् ॥ ४३ ॥

इति दिशाघणीरिच्यष्टीः स सकला नव ।
 तत्खण्डं चैकमादायार्थरचितगृहं ययौ ॥४४॥
 सोमदेवसुतं ज्येष्ठं निर्यान्तं च निकेतनात् ।
 ददर्शैष दिभातत्तात्तमुपालक्षयञ्च च ॥४५॥
 को नाम त्वमसीत्युचैः सो ऽपृच्छदार्थरचितम् ।
 आर्थरचित एषो ऽस्मीत्यब्रवीच्चार्यरचितः ॥४६॥
 द्विजो जगाद हे भ्रातुः पुत्र ह्यस्तनवामरे ।
 कुटुम्बकृत्यकरणप्रमादास्त्रामि वीक्षितः ॥४७॥
 एकेनापि गतेनाङ्गा मन्ये गतमहःशतम् ।
 यत्र त्वां नाहमद्राक्षं हृत्कैरवनिशाकरम् ॥४८॥
 इत्यार्थरचितं प्रेम्णा द्विजन्मा परिरभ्य सः ।
 अवोचद्विचवो ह्येते मयानीयन्त त्वल्लते ॥४९॥
 उवाच सोमभूरिचूलात मन्मातुरप्येते ।
 अहं शरीरचिन्तायै गच्छस्वस्मि बहिर्भुवि ॥५०॥
 इदं च मातुरास्याया यद्गच्छस्वार्थरचितः ।
 अधुनेचुलतापाणिमद्राक्षीदादितो ऽपि माम् ॥५१॥
 इत्यार्थरचितेनोक्तः स द्विजन्मा तथाकरोत् ।
 आर्थरचितमातापि सा दक्षैवमचिन्तयत् ॥५२॥
 मम सुनोरिदं श्रेयोऽभूच्छकुनमतश्च सः ।
 नवं पूर्वाणि खण्डं च नूनमादास्यते सुधीः ॥५३॥
 नवाहं दृष्टिवादस्य पूर्वाण्यध्ययनानि वा ।
 दशमं खण्डमध्येष्ये दध्यौ यानिति सोमभूः ॥५४॥

गला स्नेहगुहदारे स्त्रिरधीरार्यरचितः ।
 अश्विन्तथदविज्ञातः कथमन्तर्विज्ञास्यहम् ॥ ५५ ॥
 राज्ञामिव गुरुणां हि मन्त्रिधाने यतस्ततः ।
 विदितो ऽपि नोपसर्पदहं तु विदितो ऽपि न ॥ ५६ ॥
 तदत्रैव क्षणं स्थित्वा वसत्यन्तर्विज्ञास्यहम् ।
 प्रातर्वन्दनकायातश्रमणोपासकैः सह ॥ ५७ ॥
 इत्यार्यरचितस्तस्मै द्वारे ऽपि दारपालवत् ।
 विदुषां रभसारम्भे विवेको ह्यर्गलायते ॥ ५८ ॥
 मालवकैश्चिकौमुख्यधामरागपरिस्पृशा ।
 स्नाध्यायेनापि माधूनां स ययौ लयमेणवत् ॥ ५९ ॥
 तचागाडुडुरो नाम श्रमणोपासकः प्रगे ।
 वन्दनाय महर्षीणां हर्षणोत्फुल्लोत्पलः ॥ ६० ॥
 स चिन्तयेत्पथिकौ कुर्वन्प्रविवेश प्रतिश्रयम् ।
 अथैषापथिकौ प्रत्यक्रामदुस्संस्कारम् ॥ ६१ ॥
 तदनन्तरमाचार्यान्माधूनपि यथाविधि ।
 वन्दित्वा निषसादाग्रे विष्टरं प्रतिलिख्य सः ॥ ६२ ॥
 अथार्यरचितो धीमांसेन साक्षं प्रविष्ट्य सः ।
 वन्दनैर्यापथिक्यादि तस्माच्छ्रुतमधारयत् ॥ ६३ ॥
 तद्दर्शित्विधिं चाभिनयन्पठनपूर्वकम् ।
 अवन्दताचार्यपादांश्चाधूनय्यार्यरचितः ॥ ६४ ॥
 ठङ्गुरश्रावकं त्वार्यरचितो नम्रवन्दत ।
 सुधीरपि निराश्रयं किञ्चिदज्ञातुमीश्वरः ॥ ६५ ॥

निषण्णं सोमतनयं तमवन्दितकटुरम् ।

आचार्या विविदुः कोऽपि आङ्गो ऽयं नूतनः खलु ॥ ६६ ॥

धर्मज्ञाभाशिषं दत्त्वा शरदभोमसाशयाः ।

पृच्छन्ति स्म तमाचार्याः कुतो धर्मागमस्तव ॥ ६७ ॥

चौरसो रुद्रसोमायाः स जगाद् यथातथम् ।

अमणोपासकादस्मादान्तधर्मो ऽस्मि नान्यतः ॥ ६८ ॥

ऊचिरे साधवो ऽप्येवं भगवन्नाथरचितः ।

तनयो रुद्रसोमाया विद्वान्विद्यान्विपारगः ॥ ६९ ॥

चतुर्दशविद्यास्थानोपाध्यायः पृथिवौभुजा ।

करिस्त्वाधिष्ठो ऽयं पत्तने ऽस्मिन्प्रवेशितः ॥ ७० ॥

अथमाद्यगुणस्थानस्थितानां धुरि गण्यते ।

आश्रयं आवकाचारं परित्यृणति किं ह्यदः ॥ ७१ ॥

अथार्यरचितः स्माद् आवको ऽस्मि हि सम्प्रति ।

किं नवो न भवेद्भावपरिणामः शरीरिणाम् ॥ ७२ ॥

इति विज्ञपयामास आचार्यान्रचितान्मन्त्रिः ।

दृष्टिवादाध्यापनेन भगवंस्त्वं प्रसौद मे ॥ ७३ ॥

मया विवेकहीनेनोन्मत्तेनैव दुरात्मना ।

द्विंशोपदेशकं सर्वमधौतं नरकावहम् ॥ ७४ ॥

आचार्या अपि तं ग्राह्यं योग्यं ज्ञात्वैवमूचिरे ।

यदि त्वं दृष्टिवादाधिजिगांसुस्तत्परिभ्रज ॥ ७५ ॥

किं चान्यदयुपाप्मायां प्रव्रज्यायां दिजोत्तम ।

दृष्टिवादं क्रमेण त्वं विदस्वध्यापयिष्यसे ॥ ७६ ॥

सो ऽप्युवाच परिब्रज्यामिदानीमपि दत्त मे ।
 मया न दुष्करा श्लेषा मन्मनोरथकामधुक् ॥ ७७ ॥
 किं तु, प्रसादं कुर्वाणैर्भगवद्भिर्निजे शिशौ ।
 विहारकमजं कष्टमादृत्यान्यथ गम्यताम् ॥ ७८ ॥
 मामथ स्थितवन्तं हि राजा पुरज्जनो ऽपि च ।
 अत्यन्तमनुरागेण प्रब्रज्यां त्याजयेदपि ॥ ७९ ॥
 आचार्या अपि तस्योपरोधेन सपरिच्छदाः ।
 ययुरन्यथ सो ऽप्यग्रे स्थितो याति स्म भृत्यवत् ॥ ८० ॥
 तीर्थं श्रीवर्धमानस्य तदानीमनगारिणाम् ।
 शिष्यचौर्यव्यवहारः प्रथमो ऽयमवर्तत ॥ ८१ ॥
 तदार्यरक्षितं भट्टमाचार्या पर्वविब्रजन् ।
 माचीकृतगुह्यसाभूद्वीतार्थः सो ऽचिरादपि ॥ ८२ ॥
 तप्यमानस्तपस्रोत्रं मरुमानः परीषद्वान् ।
 मादृकावदधीयाय सो ऽङ्गान्येकादशापि हि ॥ ८३ ॥
 तेषामाचार्यमिश्राणां दृष्टिवादः परिस्फुटः ।
 यावाग्वभूव तावन्ममप्यौदार्यरक्षितः ॥ ८४ ॥
 तदा दृढजनोऽस्मैवमश्रीवौदार्यरक्षितः ।
 यद्वायान्दृष्टिवादो ऽस्ति वज्रवैः सान्प्रतं स्फुटः ॥ ८५ ॥
 अभूच्च समवसृतः पुर्यां वज्रमुग्लितादा ।
 इति प्रतर्क्य तच्चैव गन्तुं सोमात्मजो मुनिः ॥ ८६ ॥
 यद्यौ सोऽप्ययिनीमर्थे भगवानार्थरक्षितः ।
 भट्टगुप्ताभिधानागामाचार्याणां प्रतिश्रयम् ॥ ८७ ॥

गुणवन्तं तपोराशिं पूर्वावस्थाकुतैर्यिकम् ।
 उपलक्ष्य तमाचार्याः परिषस्त्रजिरे मुदा ॥८८॥
 ऊचुस्व वत्स धन्यो ऽसि कृतार्थो ऽसि सुधीरसि ।
 विहाय यो हि ब्राह्मण्यं आमण्यं प्रत्यपद्यथाः ॥८९॥
 अद्याहं क्षीणाशेषायुःकर्मा लामर्थये ऽनघ ।
 कर्तृकामो ऽस्म्यनशनं मम निर्यामको भव ॥९०॥
 तथेति प्रतिपेदानं रुद्रोमात्मजं मुनिम् ।
 विहितानशनो भद्रगुप्ताचार्यो ऽन्वशादिति ॥९१॥
 मा वञ्जस्वामिना सार्धं वसेरेकप्रतिश्रये ।
 किं तु वत्स त्वमन्यस्मिन्नधीवीथ्याः कृतस्थितिः ॥९२॥
 यो हि सोपकमायुष्को वज्रेण सह यामिनीम् ।
 एकामपि वसेत्सो ऽनुक्षियते तं न मंशयः ॥९३॥
 एवं करिष्ये ऽहमिति प्रतिपद्यार्थरक्षितः ।
 तेषां निर्यामणां कृत्वा पुरीं वज्राश्रितां ययौ ॥९४॥
 नगर्या बह्निरेवास्त्रान्तां निशामार्थरक्षितः ।
 निशाशेषे खप्रमसुं वञ्जस्वामौ ददर्श च ॥९५॥
 यदद्य पयसा पूर्णः केनाप्यस्मत्पतद्ब्रह्मः ।
 अप्यायागन्तुना भूरि किञ्चिदस्त्राच्च तत्पथः ॥९६॥
 वञ्जस्वामौ महर्षीणां खप्रार्थं व्याकरोत्महे ।
 बद्धपूर्वश्रुतयाही को ऽप्येक्षति ममातिथिः ॥९७॥
 स उपादास्यते ऽस्मन्तो बद्धपूर्वश्रुतं सुधीः ।
 पूर्वश्रुतावशेषं तु मत्पार्श्वं ऽपि रक्षिष्यति ॥९८॥

उपवज्रमुनि प्रातराययावार्थरक्षितः ।

ववन्दे द्वादशावर्तवन्दनेन च तं गुरुम् ॥ ८८ ॥

तं च प्रपञ्च वज्रर्षिः कुत आगाः स चावदत् ।

तोमलिपुचाचार्याणां पादमूलादिहागमम् ॥ १०० ॥

वज्रस्त्रास्यवौदार्यरक्षितस्त्वं किमाख्यया ।

सोऽप्याख्यादेवमिति च पुनर्वन्दनपूर्वकम् ॥ १०१ ॥

वैज्रस्त्रास्यपि तं ज्ञात्वा सप्रसादमदोऽवदत् ।

स्वागतं तव कुच त्वं प्रतिश्रयमग्निश्रियः ॥ १०२ ॥

बहिरावासितोऽस्मीति तेनोक्ते स्त्रास्यदोऽवदत् ।

महात्मन्किं न जानामि बहिःस्थोऽध्येयसे कथम् ॥ १०३ ॥

मोमभूरभिधत्ते स्म स्वामिन्भिषे प्रतिश्रये ।

उदतारिषमाचार्यभद्रगुप्तानुशासनात् ॥ १०४ ॥

उपयोगेन वज्रर्षिर्विदित्वैवमुवाच च ।

• युक्तमेतद्धि प्रज्यास्ते स्यविरा नाञ्जरन्यथा ॥ १०५ ॥

वज्रोऽथ पृथगावामस्थितमप्यार्थरक्षितम् ।

अध्यापयितुमारेभे पूर्वाणि प्रतिवासरम् ॥ १०६ ॥

अचिरेणापि कालेन मोमदेवभवो मुनिः ।

पूर्वाण्यपूर्वप्रतिभो नवाधीयाव लौलया ॥ १०७ ॥

दशमं पूर्वमध्येतुं प्रवृत्तं चार्थरक्षितम् ।

दशमपूर्वथमकान्यधीष्येत्यादिशङ्कः ॥ १०८ ॥

ततो दशमपूर्वस्य बह्विनि विषमाणि च ।

अध्येतुं थमकान्यार्थरक्षितर्षिः प्रचक्रमे ॥ १०९ ॥

इतश्च संदिदिशतुः पितरावायरक्षितम् ।

नागच्छसि किमद्यापि विस्मृतास्तव किं वयम् ॥११०॥

त्वं नः करिष्यस्यद्वोतमिति ह्याग्रामकृषि ।

तवानागमने सर्वे पश्यामस्तु तमोमयम् ॥१११॥

एवमाह्वयमानो ऽपि सन्देशवचनेस्तयोः ।

चावदध्ययनासक्तो ववस्ते नार्थरक्षितः ॥११२॥

तावन्ताभ्यां तमाज्ञातुमनोभ्यां फण्णुरक्षितः ।

प्राणप्रियो ऽनुजस्तस्य प्रैषि निर्बन्धश्चिन्तया ॥११३॥ युग्मम् ॥

द्रुतं गत्वा च नत्वा च सो ऽवादौदार्थरक्षितम् ।

किमेवं कठिनो ऽभ्युत्थमनुत्कण्ठः कुटुम्बके ॥११४॥

वैराग्यपशुना क्षिप्तं यद्यपि प्रेमबन्धनम् ।

तथापि तव कारुण्यमस्ति स्वस्तिनिबन्धनम् ॥११५॥

शोकपङ्कनिमग्नो ऽस्ति बन्धुवर्गश्च साम्प्रतम् ।

तदागत्य तमुद्धतुं भगवंस्तव साम्प्रतम् ॥११६॥

इति तेनानुजेनोक्तो गन्तुं तच्चार्यरक्षितः ।

श्रौतश्चस्वामिनं नत्वा पप्रच्छ कच्छमानसः ॥११७॥

अधीष्येति ततस्तेन प्रत्युक्तः स पुनः पठन् ।

किं ते ऽस्मि विस्मृतः फण्णुरक्षितेनेत्यजस्यत ॥११८॥

बान्धवाश्च परित्रय्यामनोरथरक्षिताः ।

न कुचापि प्रवर्तन्ते त्वया सारथिना विना ॥११९॥

तदेहि देहि प्रव्रज्यां जगत्पूज्यां स्वगोविणाम् ।

जेबस्वपि सकर्णो ऽपि किमद्यापि प्रमाद्यसि ॥१२०॥

अथार्यरक्षितः स्नाह यदि सत्यमिदं वचः ।
 ततस्त्वं तावदादत्स्व वत्स सत्त्वहितं व्रतम् ॥ १२१ ॥
 एवमुक्तस्तप्तोऽश्विनाधिर्धैतमानसः ।
 सोऽवदद्देहि को हि स्यात्पौत्रेष्वस्य पराङ्मुखः ॥ १२२ ॥
 अथार्यरक्षितः प्रीतस्तस्यामृतकिरा गिरा ।
 स्नयं तमनुजयाह दौचया शिचयापि च ॥ १२३ ॥
 यातुमुक्तोऽन्यदा फल्गुरक्षितेनार्यरक्षितः ।
 अधीताशेषयमको गन्तुमेष पुनर्गुरुम् ॥ १२४ ॥
 प्राम्मस्त्रिवारितस्तोत्रे स खेदादित्यपि न यत् ।
 स्त्रजनाङ्गानगुर्वाङ्गासङ्कटे पतितो ऽस्मि हा ॥ १२५ ॥
 अधीयानः पुनः प्राम्मद्यमकेभ्यः पराजितः ।
 कृताञ्जलिपुटो भूत्वा गुरुस्त्रया च सो ऽब्रवीत् ॥ १२६ ॥
 दशमस्यास्य पूर्वस्य मयाधीतं कियन्नभो ।
 अवशिष्टं कियच्चेति सप्रसादं समादिश ॥ १२७ ॥
 जगाद् गुरुत्वेवं स्मितविष्कुरिताधरः ।
 बिन्दुमात्रं त्वयाधीतमभितुष्यं तु शिष्यते ॥ १२८ ॥
 इति श्रुत्वा गुरोर्वाचमृषिवानार्यरक्षितः ।
 परिश्रान्तो ऽक्षमथेतुं प्रभुर्नातः परं प्रभो ॥ १२९ ॥
 शेषमप्यचिरेणापि त्वमागमयामि श्रुतम् ।
 धौमन्धौम्य धीरौ ऽस्मि किमकाण्डे विषीदमि ॥ १३० ॥
 एवमाश्वासितस्तोत्रे गुरुणा कक्षणावता ।
 पुनः प्रवृत्तः सो ऽथेतुं भग्नोत्साहो ऽपि भक्तिभाक् ॥ १३१ ॥ युगम् ॥

फलश्रुतचित्तमन्येद्युर्मूर्तिमद्वन्धवाचिकम् । .

दर्शयन्मुक्तको गन्तुं श्रीवज्रं स पुनर्जगौ ॥ १३९ ॥

अयमुत्साहमानो ऽपि हन्त गन्तुमनाः कथम् ।

एवं विचिन्तयन्वज्रस्त्राम्भुदपयोगवान् ॥ १३९ ॥

सो ऽयामंस्तेत्यतो यातो नायमायास्यति ध्रुवम् ।

स्तोकं ममायुर्मध्येव पूर्वं च दशमं स्थितम् ॥ १३९ ॥

अनुज्ञातस्ततस्तेन गमनायार्थरक्षितः ।

सफलश्रुतचितः श्रौघं पुरं दशपुरं ययौ ॥ १३९ ॥

तचायातं च तं ज्ञात्वा सपौरः पृथिवीपतिः ।

सहद्रसोमासोमश्च भक्त्या वन्दितुमाययौ ॥ १३९ ॥

प्रमोढाश्रुपयःपूर्णलोचनास्ते च तं मुनिम् ।

मूर्ते धर्ममिवानस्य यथास्थानमुपाविशन् ॥ १३९ ॥

विदित्वा धर्मशुश्रूषां तेषां कारुण्यवारिधिः ।

देशनां विदधे सो ऽपि मेघगम्भीरया गिरा ॥ १३९ ॥

श्रोत्रपत्रपुटीपूतदेशनात्यम्बुवारिभिः ।

तत्कालं चाक्षयन्ति स्म विस्मितास्ते मनोमलम् ॥ १३९ ॥

अथार्थरक्षितस्थान्ते नृपः सत्यक्लमग्रहीत् ।

ततः सपौरस्तं गत्वा ययौ निजनिकेतनम् ॥ १४० ॥

ससोमा सहद्रसोमापि बन्धुभिर्बहुभिः समम् ।

संसारचारकावासविरक्ता व्रतमाददे ॥ १४० ॥

इतस्तु विहरन्वज्रस्त्रामौ धोणितले क्रमात् ।

संयमक्रमचारौ च प्रययौ दक्षिणपथम् ॥ १४० ॥

तमानन्दमहाकन्दकन्दलोद्भेदवारिदम् ।
 मवीक्ष्य दाक्षिणात्यो ऽभ्रलोकः केकीव र्षभाक् ॥१४३॥
 द्योतयन्वस्तुतत्त्वानि मुनिः किमयमर्थमा ।
 यच्छब्दचुम्बकोराणां प्रीतिं किमुत चन्द्रमाः ॥१४४॥
 किमस्मत्कर्ममाहात्याद्वर्मे वा दत्तदर्शनः ।
 एवं तद्वीक्षणानन्दनिमग्ना जगदर्जनाः ॥१४५॥ युग्मम् ॥
 श्रौतञ्चस्वामिनो ऽन्वेद्युः श्लेषबाधभवद्भगम् ।
 ततः शुण्ढौ समानेतुं स माधुं कंचनाभ्यधात् ॥१४६॥
 माधुलानीय दत्तां च शुण्ढौमशठचेतसा ।
 भुक्तैर्नां भक्षयिष्यामौत्यतः कर्णं न्यधत्त सः ॥१४७॥
 भोजनान्ते स कर्णान्तर्वर्तिनौ प्रतिनां पतिः ।
 स्वाध्यायध्यानविवशो विस्मरार तथैव ताम् ॥१४८॥
 ततः प्रदोषे सा तस्य प्रतिक्रमणकर्मणि ।
 सुखवस्तृकया कायं प्रत्युपेक्षयतो ऽपतत् ॥१४९॥
 पतितां तां च स्वाङ्गत्याम्बरदञ्जो मुनीशिता ।
 इ हा धिग्धिक् प्रमादो ऽयं ममेति खं निनिन्द च ॥१५०॥
 प्रमादे संयमो न स्यात्किष्कलङ्कः कथं पुन ।
 तं विना मानुषं जग्नौ जौवितं च निरर्थकम् ॥१५१॥
 कुर्मस्ततो वपुस्त्रागं वञ्चस्वामौत्यचिन्तयत् ।
 अजायत समन्ताच्च दुर्मिषं दाटशाब्दकम् ॥१५२॥
 लक्ष्मण्यौदनाङ्गिचां यथाङ्गि त्वमवाप्नुयाः ।
 सुभिचमवपुष्येयास्तदुत्तरदिनोषधि ॥१५३॥

एवमादि समादिश्य स्वश्रियं श्रुतपारगम् ।

वज्रसेनमुनिं स्म्राह विहर्तुमथ नो ऽन्यतः ॥१५४॥ युग्मम् ॥

यामाकरपुरारण्यवतीं वसुमतीं ततः ।

विहर्तुं वज्रसेनो ऽपि प्रावृतम्नुनिपुङ्गवः ॥१५५॥

श्रीवज्रसामिनः पार्श्ववर्तिनो व्रतिनः पुनः ।

सम्भन्ते न कश्चिद्विद्यां भ्राम्यन्तो ऽपि गृहे गृहे ॥१५६॥

विना भिक्षां क्षुधाक्षामकुचयो ऽनन्यवृत्तयः ।

ते ऽप्यहं गृहभिर्दत्तं विद्यापिण्डमभुञ्जत ॥१५७॥

द्वादशाब्दानि भोक्तव्यः पिण्डो ऽयं वस्ततो यदि ।

संयमस्य न बाधास्ति तमाहृत्य ददाम्यहम् ॥१५८॥

नो वा तदा महात्मेन तमोस्त्यागं विदध्वहे ।

इत्युक्त्वा गृहभिर्धर्ममतयो यतयो ऽभ्यधुः ॥१५९॥ युग्मम् ॥

धिकं पोषणमिमं पिण्डं पिण्डं पोष्यमिमं च धिक् ।

प्रभो प्रसौद येनैतत्प्रजामो दितयं वयम् ॥१६०॥

अथादाय मुनीन्सर्वाऽश्रीवज्रो भुवनार्थमा ।

गिरिं प्रत्यक्षल्लोकान्तरं तृद्योतयि जवी ॥१६१॥

तत्रैकः क्षुल्लको नास्यादार्थमाणो यदा तदा ।

कापि प्रतार्थं तं यामे समारोहगृहगिरिम् ॥१६२॥

मा भृङ्गुरुणामप्रौतिर्मनसौति विचिन्तयन् ।

त्यक्त्वा भक्तं च देशं च क्षुल्लको ऽस्याङ्गिरेरधः ॥१६३॥

मध्याह्नतपनात्युष्णरोचिस्त्रिंशिकातले ।

पिण्डवज्रवनीतस्य विलीनसत्त्वणादपि ॥१६४॥ युग्मम् ॥

शुभधानगतस्यक्ता तनुं योगीव शक्तिभाक् ।
 अन्नर्देवास्तथं चक्रे तन्मन्त्रपरिपश्यन् ॥१६५॥
 तस्मिन्देवाङ्गनासङ्गसुखमग्रे लसन्मुदः ।
 चिदग्नाः पूजयामासुराश्च तस्य कलेवरम् ॥१६६॥
 श्रीवक्त्रं यतथोऽप्येषु प्रेक्ष्यावतरतः सुरान् ।
 किमवावतरन्त्येते देवाः सर्वर्द्धयः प्रभो ॥१६७॥
 सोऽप्येषे चुल्लकः कार्यमिदानीं स्वममाधयत् ।
 महिमानं ततस्तस्य सुपर्वाणः प्रकुर्वते ॥१६८॥
 श्रुत्वेवं सुनयो दधुः शिशुनायमुना यदि ।
 स्वकायं साधितं वृद्धाः साधयामस्ततो न किम् ॥१६९॥
 इति संवेगिनः साधूंश्चारिचञ्चानयोगिनः ।
 आवकीभूय तत्रैवं मिथ्यादृग्देवतावदत् ॥१७०॥
 पारणं भवतामद्य भगवन्तः प्रमौदत ।
 'गृह्यौत शर्कराचोदमोदकं पानकं च नः ॥१७१॥
 अवयवोऽयं नैतस्याः प्रीतिहेतुस्ततीऽन्यतः ।'
 यामो ध्यालेति ते जग्मुस्तदापन्नं नगान्तरम् ॥१७२॥
 कृत्वा मनसि तत्तत्तदेवतां सार्धवो व्यधुः ।
 कायोत्सर्गं समागत्य नत्वा तानित्युवाच सा ॥१७३॥
 अनुपश्योऽसावस्माकमिह यूयं यदागताः ।
 न जातु आयते कल्पतरुर्महद्वृक्षं कर्हिषित् ॥१७४॥
 न एवं तद्विरा प्रीताः श्रीवसुधामिना समम् ।
 कृतानघ्नकर्मणः सत्कर्मणो ययुर्दिवम् ॥१७५॥

मत्वेतद्भोचभिद्भोचं तमागत्य रथस्थितः ।

प्रमोदात्पूजयामास वज्रादीनां वपूंश्चथ ॥ १७६ ॥

ग्रक्रः प्रदक्षिणौचक्रे तं गिरिं सरथस्तदा ।

वृक्षादीन्मयन्नुच्चैः खदेहमिव भक्तिः ॥ १७७ ॥

विनम्रा एव ते ऽद्यापि विद्यन्ते तत्र पर्वते ।

यतस्तस्याभिधा जज्ञे रथावर्तं दति चितौ ॥ १७८ ॥ युग्मम् ॥

दृक्कर्मावनिभृदञ्जे श्रीवञ्जे खर्गमौयुषि ।

विष्कम्भं दशमं पूर्वं तुर्यं संहननं तदा ॥ १७९ ॥

इतस्य शिष्यो वज्रर्षेर्वज्रसेनः परिभ्रमन् ।

पुरं श्रीभिरसंप्राप्तपारं सोपारमौयिवान् ॥ १८० ॥

यथार्थनामा तत्रासौज्जितशत्रुर्महौपतिः ।

प्रिया च धारिणी तस्य समपगुणधारिणी ॥ १८१ ॥

आसीच्च आवकस्तत्र जिनदत्ताभिधो धनी ।

तस्यैश्वरौति विख्याता दयितोमापतेरिव ॥ १८२ ॥

सुधांशुधामधवलं सा ग्रीलं तदग्रीलयत् ।

तस्या विषम्भरायाश्च यदभूव विभूषणम् ॥ १८३ ॥

दर्भिसदोषास्त्रिःशेषं तदा च चितिमण्डलम् ।

जज्ञे धान्येर्विनाम्भोभिर्मोनिवद्दुःखसङ्कुलम् ॥ १८४ ॥

धर्मप्रधाना सा बन्धून्निजानेवमथाभ्यधात् ।

जीविताः स्मः सुखं तावदद्य यावदमी वयम् ॥ १८५ ॥

विना धान्यक्रयाद्दुःखं जीविताः कियच्चिरम् ।

तद्वरं खविषं भोज्यसुपशुष्य समाहिताः ॥ १८६ ॥

सुतपञ्चनमस्काराः कृतानग्रनवृत्तयः ।

दःखगेहस्य देहस्य मद्यत्यागं विदधते ॥१८७॥ युग्मम् ॥

अथेत्यं बन्धवो ऽवोचन्स्त्वेवं हन्त साम्प्रतम् ।

गच्छतो ऽस्य शरीरस्य प्राप्तकालं फलं ह्यदः ॥१८८॥

पक्वायासं लक्ष्मूख्यं सा यावन्नाक्षिपद्विषम् ।

वज्रसेनमुनिस्तावत्तज्जीवातुरिवागमत् ॥१८९॥

तन्मालोक्ष्य मुनिं सापि हृषादेव व्यथितयत् ।

चित्तं वित्तं च पात्रं च दिष्ट्या पूर्णमिदं चयम् ॥१९०॥

दत्त्वा तदद्य पात्राय सार्धं जग्न करोम्यदः ।

कदाचिद्देवयोगेन यदीदृक्पात्रमङ्गमः ॥१९१॥

हृष्टाय तस्मै विस्मेरचक्षुर्भिचामदत्त सा ।

लक्ष्मूख्यस्य पाकस्य वृत्तान्तं च न्यवेदयत् ॥१९२॥

अथाख्यदञ्जसेनो ऽपि मा स्मैवं प्रतिपद्यथाः ।

भद्रे सुभिक्षं यन्मातर्भविष्यति न संशयः ॥१९३॥

सापृच्छद्भवताश्चापि स्वयमेतदुतान्यतः ।

अथोचे खो ऽप्यदो ऽस्मोदगर्जितोर्जितया गिरा ॥१९४॥

औवज्जस्त्रामिनास्युक्तो यदा भिक्षां तमाप्नुयाः ।

लक्षपाकौदनात्मातः सुभिक्षं भविता तदा ॥१९५॥

इति औचामृतं श्रुत्वा तद्दिनं क्षणमाचवत् ।

आविका सा सुदुर्भिक्षं क्षपयामास लौलया ॥१९६॥

प्रभाते च प्रभात्रालेख्यं शोरेव मण्डलम् ।

वह्निचक्रमापूर्णं धान्यैर्दूरादथागमत् ॥१९७॥

जनः क्षण्णमनाः सा च ततः सद्यो ऽप्यजायत ।

कासं कंचन तत्रैव वज्रसेनो ऽप्यवास्थितः ॥ १८८ ॥

जिनदत्तः सहेय्यर्थां सूनुभिर्वन्धुभिस्ततः ।

अर्चां चक्रे जिनार्चानामर्थिभ्यो ऽर्थमदत्त च ॥ १८९ ॥

महोत्सवेन ते ऽन्येद्युर्जगृहः शान्तचेतसः ।

वज्रसेनमुनेः पार्थ्यं लोकदयहितं व्रतम् ॥ २०० ॥

एवं शिष्यप्रशिष्यादिशाखाभिर्वटवृचवत् ।

श्रीवज्रस्त्रामिनो वंशः प्रसरन्व्यानशो दिशः ॥ २०१ ॥

साधुपत्तः सुपूर्वाब्धौ मुक्तावामनिबन्धनम् ।

श्रीमद्वज्रमुनेर्वंशः कस्य नामौत्तमौषितः ॥ २०२ ॥

ये केचिन्नयनातिथित्वमगमन्ये वा ऋतेर्गोचरं

, वंशास्तेषु तनुत्वमयमभजन्मूलं पुनः स्थूलताम् ।

नव्यो ऽसौ दशपूर्विणो मुनिपतेः श्रीवज्रसूरेर्गुरो-

वंशो यः प्रथमं दधाति तनुतां स्फातिं पुरस्तात्पुनः ॥ २०३ ॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्वविरावली-

चरिते महाकाव्ये आर्यरचितव्रतग्रहणपूर्वाधिगमवज्रस्त्रामिस्वर्ग-

गमनतद्वंशविस्तारवर्णनो भाम त्रयोदशः सर्गः ॥

जम्बूमुनिप्रभृतिवज्रगणाधिनाथ-

पर्यन्तसाधुजनचिषचरिऋपुष्यैः ।

स्वर्गदाम गुम्फितमिदं परिशिष्टपर्व

शिष्टात्मनां कुठत् कण्ठतटावनीषु ॥

. APPENDICES

The four disciples of Bhadrabahu .

(Uttar. Tika 2. 7) cf. vi 5—21

रायगिहं नयरं चत्तारि वयंसा वाणियगा सह वड्डिया । ते
भद्दबाऊस्स अंतिए धम्मं सोच्चा पब्बदया । ते सुयं वड्डयं अहि-
स्सिन्ता दढच्चित्ता^(१) एगलविहारपडिभं पडिवन्ना । ते य समा-
क्कीए विहरंता पुणो वि रायगिहं नयरं संपत्ता । हेमंतो य
तया वड्ड । जो य केरिसो ।

वाएंति दंतवीणं दरिहिणो जत्य कंपिरसरौरा ।

सब्बसिल्लीभूयजला जायंति सरा वि रयणीसु ॥

जत्य अदसौयमारुय- निहया सउणाहणो विणस्संति ।

पुप्फफलंदलममिद्धा सुक्कंति दमा वि सहसत्ति ॥

ते य भिक्खुयारियं काउं तइयाण पोरिसौए पडिनियत्ता ।
तेसिं च वेव्धारगिरितेणं गंतव्वं । तत्येगस्स गिरिगुह्वादारे चरिमा
पोरिसौ ओगाढा । सो तत्येव ठिअो । बौयस्स नयरुच्चाणे । तइयस्स
उच्चाणसमीवे । अउत्यस्स नयरुच्चाणे चैव । ते तत्येव ठिय । तेसिं
कप्पो एसो । जत्य चरिमा पोरिसौ ओगाहइ तत्येव पडिमाए
ठाइयव्वं । तत्य जो गिरिगुह्वाभासे तस्स^(२) जिरायं सौयं । सो गिरि-
मारुएण वेविरसरौरो वि मंदरो व्व निप्पकंपो मम्मं सहंतो रय-
णीए पढमे चैव जाने कालगअो । उच्चाणत्यो बौए । उच्चाणसमी-
वत्यो तइए । जो नगरुच्चाभासे तस्स नयरुच्चाए न तइ सौयं ।
तेण सो अउत्ये जाने कालगअो । सब्बे वि देवलोगे उववन्ना ॥
एवं अक्केहि वि सम्ममहिंयासेयव्वं जहा तेहिं अहिंयामियं ॥

(१) C ०खत्ता ।

(२) A तत्य ।

(Uttar. Tika 2, 17) cf. viii 1—159.

पुर्व्वि खिदपदद्वियं नगरमासी । तस्म वत्थुमि खीणे चणगपुरं
 निविट्ठं । तन्नो उसभपुरं । तन्नो कुसगपुरं^(१) । तन्नो रायगिहं
 तन्नो चंपा । तन्नो पाडलिपुत्तं । तत्थत्थि^(२) नंदवंसे भवमो
 नंदराया । तस्सत्थि कप्पगवंसंभूत्तो उप्पत्तियाइच्चउब्बिहवुद्धि-
 समिद्धो मगडालो मंतो । इत्थो य वररुई नाम भट्टउत्तो । सो
 अणुदिवसं थुण्ण रायाणं अउब्बेहिं अटुत्तरसयपमाणेहिं चाडुय-
 सिलोगेहिं । त्सण^(३) राया । पलोण्ण मगडालमुहं । न य सो
 पसंसद^(४) । तन्नो न देइ किंपि राया । तन्नो वररुडणा अवगय-
 परमत्थेणं मगडालभज्जा ओल्लगिया । जाव भणियं । तुमं मगडालं
 भणसु जेण पसंसद मम पठियं । इयरोण वि दक्खिणपवन्नाए
 भणिओ मगडालो । तेण वि अजुत्तमेयं ति तहा वि उवरोह-
 मावन्नेण पडिवसं । भणियं च सुभासियं ति । दिन्ना य करच्छो-
 डिया । ताहे दिस्सं रत्ता टोणाराणमट्टसयं । पच्छा दिणे दिणे
 पदिस्से मगडालो चिंतेइ । निट्ठिओ रायकोसो ति । नंदं भणइ ।
 भट्टारगा किं एयस्स तुम्हे देइ । तुम्हे^(५) पसंसिओ ति । भणइ ।
 अहं पसंसामि लोइयकक्खाणि अविणट्ठाणि^(६) । नंदराया भणइ । कहं
 लोइयकक्खाणि । मगडालो भणइ । मम धूयाओ जक्खा-जक्खदिन्ना-
 भूया-भूयदिन्ना सेणा-वेणा-रेणाभिहाणाओ सत्त वि पठंति किमंग
 पुण अन्नो लो गो ॥ तासिं च पठमा एक्कसिं^(७) सुयं गणहइ बीया दोहिं

(१) B कुसुण्ण ।

(२) C तस्सत्थि ।

(३) B त्सण ।

(४) A पसमण ।

(५) C तुमं ।

(६) C adds पठइ ।

(७) AB ० नं ।

तदद्या तिहिं जाव. सत्तमा सत्तहिं वाराहिं ॥ तन्नो अन्नसि दिणे
 राइणा आणावियाओ अंतेउरं । ठवियाओ अवणियंतरियाओ ।
 आगओ वरहई । पढियाणि चाडुयाणि^(१) । पष्का जक्ताए राइणो
 आपुसेण पढियाणि । बीयाए दोष्णि वारा सुयाणि तदद्याए तिणि
 वारा पढियाणि य । एवं सत्तहि वि । राइणा पत्तौयं । वरहइस्स
 दारं निवारिदं । इयरो वि तमेव दौणारट्टमयपोट्टनियं जंतं विऊह-
 वियं^(२) गंगामज्जे ठवेद । किंन कणगमयहत्थेण गंगा^(३) पयच्छइ ।
 एवंविहेण विहाणेण पयउद अट्टमयं । जाव लोगो ते तारिसं पेच्छिय
 आउट्ठो^(४) गंगा वि मे देद त्ति । सुया य राइणा वत्ता । कहियं
 मंतिणो । जंतपओगेण जणमज्जे अलियपसिद्धं करेद त्ति नाऊण
 भणियं मंतिणा । जइ अन्न पच्चकवं देद तो पत्तियामो । तन्नो
 संझाए पेसिओ पच्चइगो^(५) पुरिमो पच्छन्नं मंतिणा गंगं । वर-
 हइणा वि गंगं थुणिऊण दिमावलोयं काऊण ठविया अंते पोट्ट-
 लिया । गन्नो मट्ठाणं । इयरेण वि अवहरिऊण समयिया मंतिस्स ।
 पभाए मंतिसहिओ सपुरजणवओ गन्नो गंगं राया । वरहइणा वि
 संथुथा गंगा । आहयं हत्थेहिं पाणहि य जंतं । न किंचि लहइ^(६) ।
 विलक्खौहओ रायपुरओ । दंभगो त्ति निष्पच्छिओ राइणा । दंसिया
 मंतिणा पोट्टलिगा । कहिओ संझावइयरो । हौलिओ लोगेहिं ।
 पओसमावओ मंतिस्स वरहई किद्वाणि मग्गइ । पुणरत्ति ओलमि-
 उमारट्ठो नंदं । कहेइ किद्वाणि । न पडिवज्जए राया । अन्नया
 सिरियस्स वीवाहे रणो आओगो सज्जिज्जइ । वरहइणा तस्स

(१) BC चाडुणि ।

(२) AB विअविय ।

(३) C' om.

(४) C' आउट्ठो ।

(५) B पच्चइयगो ।

(६) C' लहइ ।

दासौ ओलगिया । तौए भणियं^(१) । रत्नो भत्तं सज्जिज्जइ आओगो
य ॥ ताहे तेण चित्तिं एयं एयं छिइ^(२) । डिंभरूवाणि मोयगे
दाऊण इमं पाढेइ ।

राय नंदु न वियाणइ । जं सगडालु करेसइ ।

नंदु राय^(३) मारेत्ता । सिरियउ रज्जि ठवेसइ ॥

ताइं पढंति । रादणा सुयं । गवेसाविं । दिट्ठा आओग-
सामगौ । कुविओ राया । जओ जओ सगडालो पाएसु पडइ तओ-
तओ राया पराऊत्तो ठाइ । नायं च सगडालेण । अईव अनि-
यत्तओ वड्ढाविओ कोवो देवस्स । ता एयं एत्थ पत्तयालं । मम
एगस्स वहे अवगच्छइ कुडंववत्तो । एवं चित्तिं गओ सभवणं^(४) ।
रादणो अंगरत्तो नियपुत्तो भणिओ सिरियओ । भो सिरियय
ईइसो वुत्तंते । ता एत्थ एयं पत्तयालं । मम रादणो
पायवडियस्स सिरं छिंदिज्जइ^(५) । एवं भणिओ अक्खंदिउमाढत्तो
सिरियओ । हा ताय किमहं कुलक्खयंकरो उप्पओ जेण ईइसं
आइससि ममं । ता किं वड्ढणा मं चेव तस्स पुरओ वावाएइ देहबलिं
कुलोवसग्गस्स । मंतिणा भणियं । न कुलक्खयंकरो तुमं किं तु
कुलक्खयंतकरो^(६) । न य ममंतियमंतरेण कुलक्खयंतो हवइ । ता
कुणइ एयं । कुमारेण भणियं । ताय जं होइ तं होउ । नाहं
गुरुवहं करेमि । मंतिणा भणियं । अहं सयमेव अत्ताणयं ताल-
उडविसम्भवहारेण वावाइस्सं । तुमं वावग्गस्स खमं वाहेज्जसु ।
अलंघणीयां गुरवो भवंति । ता संपाडेइ एयं । न अवसरो अक्खंदि-

(१) 'कचित्तिं ।

(२) BC विट्ठु ।

(३) A राउ C रायनंदु ।

(४) A adds यइ ।

(५) C •ज्जादि ।

(६) A कुलक्खयंकरो ।

यत्नम् । उद्धरह कुलं अदवसण्णूवाओ । अवणेह मण्णु अयसपंकं ॥
 एयं सुणिज्जणं अहो संकडं समावडिपं ति एगन्तो गुरुवयणलंघणं
 अन्नन्तो गुरुसरीरपहरणं । ता न-याणामो किंपि काहामो । अहवा
 वावाएमि अत्ताणयं । किं तु वावाइए अत्तए कुलक्खओ अयसो
 य तहट्ठिओ चेव जओ भणिस्सुंति लोया फलियं से पावं ति ।
 एवं उभयपासरञ्जू दमं ति चिंतंतो गुरुवयणमलंघणीयं ति भणिय
 पडिवज्जाविओ सिरियओ तं मव्वं । तओ गओ रायसमीवं
 पिट्ठओ सगडालो । तं च दट्ठूण अन्नाभिसुहो ठिओ राया ।
 आसीणो सगडालो । भणियादं दोतिस्मि वयणादं^(१) । न जंपियं
 रादणा । तओ निवडिओ रायचलणेसु । रोसेण य अन्नाज्जन्तो
 जाओ राया । तओ अन्नवहरियतालउडस्सु किञ्चं मौसं सिरिएणं ।
 जाओ हाहारवो । रादणा भणियं । किमेयं भो । सिरिएण
 भणियं । देव तुह सासणादक्कमकारौ एस । तेण देवो न पाय-
 यडियस्सु वि पसीयद त्ति । ता किं एइणा दुरायारेण । अहं
 खु देवस्सु सरौररक्खगो । ता जो देवस्सु आणं अइक्कमइ तेण
 पिउणा वि न कज्जं । एत्थडियस्सु ममं चेव अवसरो नन्नस्सु जओ
 एवंविहे चेव पए निउत्तोऽहं देवेण । भणियं च ।

मोत्तूण मयणकज्जं सामियकज्जं करेति वरभिन्ना ।

अन्नह चंचलनेहा आराहिज्जंति कह पड्डणो ॥

रादणा चिंतियं । एयं पि निप्पिहाणं । लोओ अन्नहा मतेइ ।
 ता नूणं वरइइणा पउत्तो उंभो एसो त्ति । ता अक्कमकारौ अहं
 जो एवंविहमुवेक्खंतो ठिओ त्ति । ता संपयं परिसंठवेमि एयं ।

(१) C adds नहोचियाइ ।

तत्रो भणियं । कुमार जं अहं कुनयफलमेरिसं संजायं तत्थ मा
 विसायं गच्छसु । अहं ते सव्वं संपाडेमि । एवमासासिय सयमेव
 महाविभूरेण अग्निंमि^(१) सक्कारिओ सगडालो । भणिओ सिरिओ
 कुमारो । अमच्चत्तणं गेणहसु । सो भणइ । मम भांया ओट्टो थूल-
 भट्टो । तस्स बारसमं वरिसं गणियाए घरं पविट्ठसु । तस्स दिक्खउ ।
 सो सदाविओ राइणा भणिओ य । पडिवज्जसु कमागयममच्चपर्यं ।
 सो भणइ । चिंतेमि । एत्थ असोगवणियाए चित्तेसु ॥ सो तत्थ
 अइंगओ चिंतितुमाढत्तो । केरिसं भोगकज्जं रज्जं^(२) । रज्जकज्ज-
 वक्खित्तानं बह्मसावज्जवावारकारणं । अमच्चत्तणं परिपालिज्जण
 नरगं जाइयव्वं होहौ । एए य परिणामदुस्सहा विसया । को
 एयकारणे दुक्खं नरत्तं लद्धुं^(३) हारेइ ॥ भणियं च ।

बह्मविहज्जसुकुडंगिगहणि संसारवणि

लद्धइ माणसजम्भि रम्भि तक्खणमरणि ।

जि^(४) विवेइजणनिदिउ^(५) इंदियसुज्ज महहिं

ते इह लद्धौ कोडि वराडिय हारवहिं ॥

तन्हा^(६) विसयसुह्मनिबंधणपियजणाओ^(७) परमत्यओ न किंचि
 सुहं । अवि य ।

इंदियालु दीसंतु त्रायजूयहि उ रमतहं

माणट्टिउ^(८) ऊयवहसमाण विसमु पविसंतहं ।

अन्नासत्तं^(९) विसमसक्कु^(१०) जरु घोह विसुक्कहं

पिउ घडिया केहि वि दलेहि जाणैवि न सक्कहं ॥

(१) 'अग्निषा ।

(२) AC om.

(३) B लद्ध ।

(४) A जं ।

(५) B निदिय ।

(६) AC तन्हा ।

(७) B सुहं. A विष ।

(८) A माणट्टिउय ।

(९) C ०सत्तत्तं ।

(१०) A विसत्त ।

इय विसमसहावह^(१) वल्लह

ओ रागा उररदकरद ।

सुहपसदहि कारणि मूढमद

दरियखारि सो उरि धरद ॥

तहां । अज्जु न दिट्ठउ अज्जु रुद्धु सभाउ न बोद्ध

पवसिउ अज्जु न रमिउ अज्जु अणुरत्तु न चल्लद ।

अज्जु विरत्तउ अवस् अज्जु नज्जद उज्जिग्गउ

इय वल्लहि सुहगरुयच्चित्तसंतावहि भग्गउ ॥

इय मुणिवि न रच्चद जो कह वि । न य जो विसण्हि आरमद ।

सुकयत्तु वियक्खणु सो सुहिउ । तस्सु समाहि[य]परं परिणमद ॥

ता सव्वहा उज्झिक्खण भोगसंगं किंदिक्खण मोहपासं ।

(१) जाव न जरकड्ढपूयणि सव्वंगिउ गसद

जाव न रोगभुयंणु उग्गु निट्ठउ डसद ।

ता धम्महि^(२) मणु दिज्जउ किज्जउ अप्पहिउ ।

अज्ज किं कल्लु पयाणउ जिउ निच्चप्पहिउ ॥

एयं चिंतिउं पंचमुट्ठियं लोयं काक्खण पाउयं कवण्णरयणं ।

तमेव किंदित्ता रयहरणं करेत्ता रसो पायसागओ । धमोण

वड्ढाहि । एयं चिंतियं । राया भण्णद । सुचिंतियं । निग्गओ ।

पेक्कह कवड्ढत्तणेण गणिथाघरं पविसद न व त्ति । आगासतले

गओ पेक्कद । मर्यकलेवरस्सु जणो अवसरद मुहाणि य ठण्णद ।

(१) B विसमविरत्तद ।

(२) Also quoted in Supasānahacarī p. 27. v. 355.

(३) C. Sup. ताव धम्मि ।

सो भयवं तद्देव जाद । राया भणद । निव्विष्कामभोगो भयवं
 ति । सिरिओ ठविओ । सो संभूयविजयसूरिस्स पासे पव्व-
 दओ ॥ सिरिओ वि किर भादनेहेण कोसाए गणियाए घरमल्लि-
 यद । सा य अणुरत्ता यूलभदे अन्नं मणुस्सं नेच्छद । तीसे
 कोसाए उहरिया भगिणौ उवकोसा । तीए सह वरुदई परिवसई ।
 सो सिरिओ वरुदस्स डिद्दाणि मग्गद । सो भाउज्जायामूले भणद ।
 एयस्स निमित्तेण अन्हे पिउमरणं भादविओगं च पत्ता । तुज्जं वि
 विओगो जाओ । एयं सुरं पाएहि ॥ तीए भगिणौ भणिया । तुमं
 सुरामत्तिया । एस अमत्तओ । अं वा तं वा भणिहिसि एयं पि
 पाएहि ॥ सा पाएद । सो नेच्छद । सा भणद । अलाहि मज्झ
 तुमे । ताहे सो तीए अविओगं मगंतो चंदप्पभं सुरं पियद ।
 लो गो जाणद खीरं ति । कोसाए सिरियस्स कहियं । अन्नया
 राया भणद सिरियं । एरिसो मम हिओ तव पिया आसि । सिरिओ
 भणद । सज्जं सामि । परमेयं मत्तवाल्लएण अन्नं कयं । राया भणद ।
 किं मज्जं पियद वरुदई । आमं । कहं । पेच्छद । तओ तेण मयण-
 फलभावियं उप्पलं समणुस्स हत्थे दिअं । एयं वरुदस्स देज्जाहि
 दमाणि अण्णेसिं । तेण अत्याणीए समागयस्सं तं वरुदस्स दिअं ।
 तेण उस्सिंधियं भिंगारेण^(१) आगयं । निष्कूढो खिसिओ । वाउ-
 खेज्जेण पायच्छिन्नं से दिअं । तत्ततउयं पिज्जाविओ मओ ॥

यूलभइसामी वि संभूयविजयाणं सयासे धोरणगारं तवं करेद ।
 विहरंतो पाउल्लिपुत्तमागओ । तिस्सि अणगारा अभिगगं गेणहंति ।
 एगो सीहगुहाए । तं पेच्छंतो सीहो उवसंतो ॥ अओ सप्पवसहीए ।

सो वि दिट्ठिविसो उवसंतो । अन्नो कूवफलए ॥ यूलभद्दो कोसाए
घरे । सा तुट्ठा परीसहपराजिअो आगअो त्ति । भणियं । किं
करेमि । उज्जाणगिहे ठाणयं देहि । दिट्ठो । रत्तिं सव्वालंकार-
विभूमिया आगया चाडुं पकया । सो मंदरो इव निक्कंपो न
सक्कए खोभेउं । ताहे सक्खावेण पज्जुवामइ । भगवया वि पडि-
बोहिया ॥ कहं

सरिखक्खेहि समुद्दो बह्महि कट्ठासणेहि जइ जलणो ।

तोमिज्जइ ता जीवो विमण्हि अतित्तपुब्बो त्ति ॥१॥

सुद्धरं वमिउं सह बंधवेहि रमिऊण हिययइट्ठेहिं ।

सुद्धरं च मरीरं लालियं पि कट्ठेवि गंतव्वं ॥२॥

इट्ठजणं धणधणं विमया पंचंगवक्खं देहं ।

एक्कपण मोत्तव्वं तथा वि टीहामजीवाणं ॥३॥

एवमाइ सोऊण साविगा जाया । जइ रायवसेण अन्नेण समं
वसेज्जा इयरहा बंभचांरिणी ॥ पुले य अभिग्गहे ताहे सौहगुहाओ
माह्म आगअो चत्तारि मासे उववासं काऊण । आयरिण्हिं ईसि
त्ति अशुट्ठिअो । भणियं सागयं दुक्करकारयस्स त्ति । एवं सप्पदत्तो
वि कूवफलइत्तो वि ॥ यूलभद्दसामी वि तथेव गणियाघरे परदिणं
सव्वकामगुणियमाहारं गेण्हइ । सो वि चउसु मासेसु पुलेसु
आगअो । आयरिया संभसेणं अशुट्ठिया । भणिअो, य । सागयं
ते अइदुक्करदुक्करकारयस्स । ते भणति तिसि वि । पेक्खइ आय-
रिया रागं करेति अमच्चपुत्तो त्ति काउं । एत्थ वि लोइओ वव-
हारो । एस सुहं सुहेणं तत्थ ठिअो । तथा वि य संमिज्जइ ॥ बीए
वरिसे सौहगुहाखमणो गणियाघरं वच्चासि त्ति अभिग्गहं गेण्हइ ।

आयंरिया उवउत्ता । वारिओ । अप्पडिसुणंतो गओ । वसहो
 मगिया । दिओ । सा सहावेण उरालियसरीराऽविभूसिया
 विभूसिया व 'धम्मं सुणेइ । तौसे सरीरे सो अज्जोववओ ओभा-
 सद । सा नेच्छइ । पडिवोहणत्थं भणइ । जइ किं चि नवरि
 देसि । किं देमि । सयसहस्सं । सो मग्गिउमारद्धो । नेपालं-
 विसए सावगो राया । जो तहिं जाइ तस्स सयसहस्समोलं
 कंबलं देइ । सो तहिं गओ । दिओ रायाणएण । वंसदंडय-
 विंवरे कोट्ठण एइ । एगत्य चोरेहिं पंथो बद्धो । सउणो वासइ ।
 सयसहस्सं एइ । सो चोरमेणावई जाणइ । नवरं एज्जंतं संजयं
 पेच्छइ । वोल्लीणे पुणो वि वासइ । सयसहस्सं गयं । तेण
 सेणावदणा गंतूण पुणोदओ पुच्छिओ य । अभए दिओ कहियं ।
 अत्थि कंबलो । गणियाए नेमि । मुक्को । तओ तौसे दिओ ।
 ताए वंदणियाए कूढो । सो वारेइ । मा विणासेहि । सा
 भणइ । तुमं एयं सोयसि । अप्पयं न सोयसि । तुमं पि एरिसो
 चेव होहिसि त्ति उवसामिओ ॥ कहं

सौलु सुनिअलु दौहकालु तरुणत्तणि पालिउ

झाणज्झयणहि पावपंकु तवचरणहि खालिउ ।

इय हालाहलविससिरेच्छविसयास निवारहि

उज्जलवणु सुवणु धमिउ मं फुंकइ हारहि ॥

अभसिउ धीर पइ माणु वर आवज्जिउ मुणिगणह गुण ।

[ता] संपइ उवसमि धरहि मणु आवइ तुरियं जरमरण ॥

एवमाइ अणुसासिओ संवेगमावओ अत्ताणं निंदतो । पेच्छइ

परमणिग्गुणाण वि पसंसणपियत्तं । अइवा

संतगुणकिन्तणेण वि पुरिसा लज्जंति जे महासत्ता ।

इयरा उण अलियपसंसणे वि हियए न मायंति ॥

तो किं कयाइ समो वि वखेण बगो कलहंसपरियाइं अणुगरेइ ।

किं खज्जोओ तुंलेइ तरणिमंजलं ति ॥

यसंसंतो थूलभद्दमहासुणिं इच्छामि अणुसट्ठिं ति भणिज्जल

ते गुरुमूलं । आलोइयपडिक्कंतो विहरइ । आयरिएहि वि

वग्घो वा सप्पो वा सरौरपौडाकरा मुणियम्भा ।

नाणं व दंसणं वा चरणं व न पच्चला भेत्तुं ॥

भयवं पि थूलभद्दो तिक्खे चंक्कमिउं न उण क्खिओ ।

अगिसिहाए वुत्थो चाउम्मासं न उण दड्ढो ॥

एवं दुक्करदुक्करकारओ थूलभद्दो । पुब्बपरिचिया उक्कडरागा
अहिंयासिया । इयाणिं सङ्खी जाया अदिट्ठोसा य तुमे पत्तिय
त्ति उवालद्धो । एवं ते विहरंति ॥ सा य गणिया जहा रक्खा
रहिणस्स दिन्ना जहा य थूलभद्दस्स गुणे पसंमेइ तहा कहाणयं
आवस्सए दट्ठब्बं ॥ जहा थूलभद्देणित्थीपरौसहो अहिंयासिओ तहा
अहिंयासियब्बो । न उण जहा तेणं नाहिंयासिओ त्ति ।

(Uttar. Tīkā 3, 1) cf. viii 194—367.

॥ चाणक्यो ॥ गोलविसए चणयगामो । तत्थ^१ चणगो माहणो ।
 सो य सावओ । तस्स घरे साह्ण ठिया । पुत्तो से जाओ सह
 दाढाहिं । साह्णं पाएसु पाडिओ । कहियं च^२ राया भविस्सइ
 त्ति । मा दोग्गदं जाइस्सइ त्ति दंता घट्ठा । पुणो वि आयरियाणं
 कहियं किं किञ्जउ^३ । एत्ताहे वि विंशंतरिओ राया भविस्सइ
 त्ति ॥ उम्भुक्कवालभावेण चोदस विज्जाठाणाणि आगमियाणि ।

अंगादं चउरो वेया मौमसा नायवित्थरो ।

पुराणं धम्मसत्थं च ठाणा चोदस आहिया ॥१॥

सिक्खा वागरणं चेव निहत्तं कंद-जोइसं ।

कप्पो य अवरो होइ कच्च अंगा वियाहिया ॥२॥

सो सावओ संतुट्ठो । एगाओ भद्दमाहणकुलाओ भज्जा परिणीया ।
 अत्रयां भादविवाहे सा मादघरं^(२) गया । तौसे य भगिणीओ
 अलेसिं खट्ठादाणियाण दिष्साओ । ताओ अलंकियविभूसियाओ
 आगयाओ । सव्वो परियणो ताहिं समं संलवइ आयरं च^३ करेइ ।
 सा एगागिणी अवगौयां अष्कइ । अट्ठिईया जाया । घरं आगया
 दिट्ठा ससोगा चाणक्येण । पुष्किया सोयकारणं न जंपए । केवलं
 असंधाराहिं सिंचंतौ कवोलै नौससइ । दीहं निम्बन्धेण लगा^(३) ।
 कहियं सगगयवाणीए अहट्ठियं । चिंतियं च णेणमहो अवमाण-
 हेऊ निट्ठणत्तं जेणं माहघरे वि एवं परिभट्ठो । अहवा

अलियं पि जणो धणइत्तयस्स सयणत्तणं पयासेइ ।

परमत्थबंधवेण वि लज्जिज्जइ झीणविहवेण ॥१॥

(१) C कञ्ज A कञ्जउ ।

(२) C माउ B माइय ।

(३) C लम्पो ।

तद्वा । कञ्चैण विणा नेहो अत्यविद्वज्जाण गउरवं सोए ।

पडिवसे म्बिहणं कुणंति जे ते जए विरत्ता ॥२॥

ता धणं उवज्जिणामि केणवि उवाएण । नंदो पाडलीपुत्ते
दियार्हण धणं देइ । तत्थ वच्चामि । तत्रो गंतूण कत्तियपुत्तिमाए
पुव्वणत्थे आसणे पढमे निसलो । तं च तस्स पत्नीवइस्स राउलस्स
मयां ठविज्जइ । सिद्धपुत्तो य नंदेण समं तत्थ आगत्रो भणइ ।
एसं बंभणो नंदवंसस्स कायं अक्कमिज्जण ठिअो । भणिअो दासौए ।
भयवं बीए आसणे निवेसाहि । एवं होउ । बितिण आसणे कुंडियं
ठवेइ । एवं तइए दंडयं । चउत्थे गणेत्तियं । पंचमे जलोवइयं ।
धिदो त्ति निष्कूढो । पदोसमावलो ॥ अणया य भणइ

कोगेण भूतैश्च निबद्धमूलं पुत्रैश्च मित्रैश्च विवृद्धशास्त्रम् ।

उत्पाद्य नन्दं परिवर्तयामि महाद्रुमं वायुरिवोद्यवेगः ॥

निगत्रो नयरात्रो^(१) मगइ पुरिसं । सुयं च जेण विबंत्तरिअो
राया होहामि त्ति ॥ नंदस्स मोरपोसगा । तेसिं गामे गत्रो परि-
व्वायगल्लिगेणं । तेसिं च मयहरधूयाए चंदपियणंमि दोहलो । मो
समुयाणितो गत्रो । पुच्छंति । सो भणइ । इमं^(२) दारगं देह तो
ण पाएमि चंदं । पडिसुणेति । पडमंडवो कअो । तद्विवसं पुत्तिमा ।
मज्जे छिं कयं । मज्जगए चंदे सव्वरसालूहिं दब्बेहिं संजोएत्ता
खीरस्स थालं भरियं । महाविद्या पैच्छइ पिवइ थ । उवरिं
पुरिसो उच्छाडेइ । जवणीए डोहले कालक्कमेण पुत्तो जाअो ।
चंदगुत्तो मे नामं कयं । सो वि ताव वडुइ ॥

चाणक्को वि धाउबिलाणि मगइ । सो य दारएहिं समं

(१) AC om.

(२) A नर च म ।

रमद् । रायनीद् वि भासा । चाणक्को य पडिएद् । पेच्छद् । तेण
वि मग्गिओ । अण् वि दिव्वड । भणद् । गावीओ लेहि^(१) ॥ मा
मारेव्वा कोद् । भणद् । वीरभोव्वा पुहद् । नायं अहा विणाणं पि
ने अत्थि । पुच्छिओ कस्स त्ति । दारएहिं कहियं । परिव्वायगपुत्तो
एस । अहं सो परिव्वायगो । जासु जा ते रायाणं करेमि । सो तेण
समं पलाओ ॥

लोगो मिलिओ । पाडलिपुत्तं रोहियं । नंदेणं भग्गो परिव्वा-
यगो पलाणो । अस्सेहिं पच्छओ लग्गा पुरिसा । चंदगुत्तं पउमि-
णीसंडे कुब्बिन्ता रयओ जाओ चाणक्को । नंदसंतिएणं जच्चवल्कीग-
किसोरएणमासवारेण पुच्छिओ । कहिं चंदगुत्तो । सो भणद् ।
एस पउमसरे पविट्ठो चिट्ठद् । सो आसवारेण दिट्ठो । तओ एण
घोडगो चाणक्कस्स अप्पिओ । खगं मुक्कं । जाव निगुडिओ
अल्लोयरणट्ठाए कंचुगं मेल्लद् ताव एणं खगं घेत्तूण दुहाकओ ।
पच्छा चंदगुत्तो हक्कारिय चडाविओ । पुणो पलाया । पुच्छिओ
एण चंदगुत्तो । अं वेलं सि सिट्ठो तं वेलं किं चिंतियं ति । तेण
भणियं । इदि एवं चेव सोहणं हवद्^(२) । अओ चेव जाएद्^(३)
त्ति । तओ एण जाणियं । ओगो न एस विपरिणमद् । पच्छा
चंदगुत्तो दुहाद्ओ । चाणक्को तं ठवेत्ता भत्तस्मातिगओ बीहेति
मा एत्थ कप्पेव्वा । मोडोडस्स बाहिं निगयस्स पोहं पालियं^(४) ।
दहिकूरं गहाय गओ । जिमिओ दारओ । अण्णत्थ समुयाणितो
गामे परिभमद् । एगंमि गिहे येदीए पुत्तभंडाणं विलेवो बहिया ।

(१) BC लहदि ।

(२) BC भवति ।

(३) A जावति C जावड ।

(४) B जोडिय ।

एगेण इत्यो मज्झे कूढो । सो दङ्को रोवइ । ताए भणइ ।
 चाणक्यमंगल^(१) ओत्तुं पि न-याणसि । तेण पुच्छिया भणइ ।
 पासाणि पढमं चेप्पंति । तं परिभाविथ गम्भीरिमवंतकूळं । तत्थ
 पव्वओ रवथा । तेण समं मेत्ती कथा । भणइ । मंदरज्जं समं
 समेणं विभंजयामो । पडिवणं तेण । ओयविउमाठत्तो एगत्य
 नगरं । न पडइ । पविट्ठो य तिदंडो वत्थूणि जोएइ । इंद-
 कुमारियाओ दिट्ठाओ । तासिं तणएण न पडइ । माथाए
 नौणावियाओ । गहियं नगरं ॥ पाउलिपुत्तं तओ रोहियं । मंदो
 धम्मदारं मग्गइ । एगेण रहेण अं तरसि तं नौणेहि । दो
 भज्जाओ एगं कथं दव्वं च नौणेइ । कथा निग्गच्छंती पुणो पुणो
 चंदगुत्तं पलोएइ । नंदेण भणियं जाहिंति । गया । ताए वि खग्यं-
 तौए चंदगुत्तरहे नव अरगा भग्गा । अमंगलं ति निवारिया तेणं ।
 तिदंडो भणइ । मा निवारेहि । नव एरिसज्जगाणि तुज्झं वंसो
 होही । पडिवणं । राउलमइगया । दो भागा कथं रज्जं ॥ तत्थ एगा
 विसकर्णया आसि । तत्थ पव्वयगस्स इच्छा जाया । सा तस्स दिखा ।
 अग्गिपरियंणो^(२) वि विसपरिगओ मरिउमारद्धो । भणइ । वयंसय
 मरिज्जइ । चंदगुत्तो रंभामिंति ववसिओ । चाणक्येण भिउडो
 कथा इमं नौदं सरंतेण

तुच्छार्थं तुल्यसंबंधं^(१) मर्मज्ञं व्यवसायिनम् ।

अर्धराज्यद्वरं मृत्युं यो न हन्यात् हन्यते ॥

ठिओ चंदगुत्तो । दो वि रज्जाणि तस्स आयाणि ॥ मंद-

(१) A जुगल, B संजुल ।

(२) C परिषदधे ।

(३) A चाणक्यं, B i. marg. ।

मणुस्सा य चोरियाए जीवन्ति । देसं अभिद्वन्ति । चाणक्यो अस्मं
उग्गतं चोरगाहं मग्गह । गम्भो नगरवाहिरियं । दिट्ठो तत्थ
नल्लदामो कुविंदो पुत्तयदसणाभरिसिन्धो खणिकुण विलं जलण-
पञ्चालणेण मूलाश्रो उत्थादंतो मंकोडए । तन्नां सोहणो एस
चोरगाहो त्ति वाहराविन्धो । सम्भाणिकुण य दिष्णं तस्सारक्खं ।
तेण चोरा भत्तदाणाइणा उवयरियं काऊण^(१) वीसत्या सव्वे सकुडुंवा
वावाइया । जायं निक्कंटयं रज्जं ॥ कोसनिमित्तं च चाणकेण महि-
द्धियकोडुंविण्हिं सद्धिं आढत्तं मज्जपाणं । वायावेदं होलं ।
उट्ठिकुण य तेसिं उप्पोसणत्थं^(२) गाएइ । इमं पणत्तंतो गौइयं

दो मज्झ धाउरत्तादं कंचणकुडिया तिदंडं च ।

राया नियवसवत्तौ य^(३) एत्थ वि ता मे होलं वाएहि ॥

(५) इमं च सोऊण अल्लो असहमाणो कस्सइ अप्पयडियपुव्वं
नियरिद्धिं पयडंतो नच्चिउमारद्धो । अश्रो

कुवियस्स आउरस्स य वसणं पत्तस्स रागरत्तस्स ।

मत्तस्स मरंतस्स य सभावा पायडा होति ॥

पडियं च तेण

गयपोययस्स मत्तस्स उप्पइययस्स^(४) जोयणसहस्सं ।

पए पए सयसहस्सं एत्थ वि ता मे होलं वाएहि ॥

अल्लो भणइ

तिलआढयस्स बुत्तस्स^(१) निप्पलस्स, वज्जसइयस्स ।

तिल्ले तिल्ले सयसहस्सं एत्थ वि ता मे होलं वाएहि ॥

(१) A भत्तदाणाइणा उवयरिज्ज ।

(२) C उप्पोसणत्थं ।

(३) C यमेवसवत्तौ ।

(४) C, om. the next seven lines.

(५) B corrects उप्पयवमासस्स, A उप्पयवस्स ।

(१) C बुत्तस्स ।

अशो भणइ

नवपाउसमि पुलाए गिरिनदीयाए सिग्घवेयाए ।

एगाहमहिउमेत्तेण नवणीएण पालिं बंधामि ॥

एत्य वि तां मे होलं वाएहि ॥ अशो भणइ

अज्ञाण नवकिसोराण तद्विवसएण जायमेत्ताणं ।

केसेहि नहं काणमि एत्य^(१) वि ता मे होलं वाएहि ॥

अशो भणइ

दो मज्झ अत्थि रयणाइ^(२) सालिपसूई य गइभिया य ।

किंसा किंसा वि रुहंति एत्य वि ता मे होलं वाएहि ॥

अशो भणइ

सयसुक्किलनिस्ससयंधो भज्ज अणव्वय नत्थि पवासो ।

निरिणो य दपंचसओ य^(३) एत्य वि ता मे होलं वाएहि ॥

एवं नाऊण दव्वं मग्गियं । जहोच्चियं कोट्टागारा भरिया
सालीणं । ताओ किंसा किंसा पुणो जायंति । आसा एगदिवसजाया
मग्गिया । एगदिवसियं नवणौयं ॥ सुवणुप्पायणत्थं च चाणक्केण
जंतपासया कथा । केइ भणंति वरदिणया । तओ एगो दक्खो
पुरिसो सिक्खाविओ । दौणाराण थानं भरियं । सो भणइ । जइ
ममं कोइ जिणइ तो थानं गेएहउ । अइ अहं जिणामि ताइ
एगं दौणारं जिणामि । तस्स रुक्खाणं पामा पइंति । अओ न
तौरए जिणउं । जइ सो न जिणइ एवं माणसमंभो वि । अवि
नाम सो जिण्णज्जा न य माणसाओ भइस्स पुणो माणसत्तणं ॥

(१) AC तव ।

(२) AC रयवा ।

(३) C om.

(Uttar. Tīkā 2, 43) cf. x. 1—35)

थूलभद्रो आयरिञ्चो चोद्दसपुष्पौ कयाद् गञ्जो एगस्तु पुष्पपिय-
मिच्छस्तु घरं । महिलं पुष्कर । सो असुगो कहिं गञ्जो त्ति । सा
भणद् । वणिज्जेणं । तं च घरं पुष्पिं लट्ठं आसि । पक्खा पडिय-
सडियं जायं । तस्तु पुष्पिण्हिं एगस्तु खंभस्तु देढा दव्वं निहेल्लये ।
तं सो आयरिञ्चो नाणेण जाणद् । पक्खा तत्तोऊत्तं हत्थं काऊण
भणद् ।

इमं च एरिसं तं च तारिसं पेष्क केरिसं जायं

इय भणद् थूलभद्रो सञ्जायघरं गञ्जो संतो ॥

इमं एरिसं दव्वजायं सो अञ्जाणेण भमद् । एवं च भणमाणे
जणो जाणद् । जहा घरमेव पुष्पिं लट्ठं इयाणिं तु सडियपडियं
दट्ठुं । अणिच्चयापक्खणत्थं भयवं निदंसेद् ॥ सो आगञ्जो । महिलाए
सिट्ठं जहा थूलभद्रो आगञ्जो आसि । सो भणद् । थूलभद्रेण किंचि
भणियं । न किंचि नवरं खंभऊत्तं हत्थं दावेतो भणिया इञ्चो^(१) ।
इमं च एरिसमित्थादि । तेण पंडिण नायं । जहा एत्थ अवस्तं
किंचि अत्थि । तेण खणियं जाव नाणापगाराणं रयणाणं भरियं
कलसं पेष्कद् ॥

(Uttar. Tīkā 2, 13) cf. xiii. 1—141.

तेणं कालेणं तेणं समएणं जीयंतसामिपडिमावदयरेण समुप्पन्नं
अत्थि दसपुरं नाम नयरं । तत्थ सोमदेवो नाम माइणो । तस्स
इहसोमा भारिया । तौसे पुत्तो रक्खिओ । तस्साणजो पग्गु-
रक्खिओ । सो य रक्खिओ अं पिया से आणइ तं तत्थेव अहिज्झिओ ।
पक्खा घरे न तौरइ पडिउं ति गओ पाडलिपुत्तं । तत्थ चत्तारि
वेए संगोदंणे अधिज्झिओ । समत्तपारायणो साखापारओ जाओ ।
किं बज्झणा चोइस विज्जाठाणाणि गहियाणि तेण । ताहे आगओ
दसपुरं । ते य रायकुलमेवगा नज्जंति रायकुले । तेण संवि-
दियं^(१) रओ कयं^(२) जहा एमि । ताहे ऊसियपडागं नयरं कथं ।
राथा सयमेव अओगइयाए निग्गओ । दिट्ठो सक्कारिओ । अग्गा-
हारो य से दिओ । एवं सो नयरेण सब्बेण अभिन्नदिज्जंतो हत्थि-
खंधवरगओ अप्पणो घरं पत्तो । तत्थ वि बाहिरिअंतरिया परिआ
आढाह^(३) तं पि वंदणकलसाहसोभियं । तत्थ बाहिरियाए उवट्ठाण-
सालाए ठिओ लोयस्स अग्घं पडिच्छइ । ताहे वयंसगे बंधु य सब्बे
आगए पेच्छइ । घरं च से दुपयचउप्पयहिरलसुवजाइणा भरियं ।
ताहे चिंतइ । अन्नं न पेक्खामि । ताहे घरं अइयओ मायरमभि-
वाएइ । ताए य भणइ^(४) । मागयं पुत्तं त्ति । पुणरवि मण्णत्था
अच्छइ । सो भणइ । किं न अओ तुज्जं तुट्ठी जेणं मए सब्बं नयरं

The following story is verbally taken from Haribhadra's
Com. on the Āvaśyaka Nirṇukti

(१) A संदियं C ललियं ।

(२) C कथिय ।

(३) B adds पक्खा घरं गओ ।

(४) A ताए इहाइ भवति, B ताहे च भवइ ।

विष्णुयं चोद्दसाणं विज्जाठाणाणं आगमे कए । सा भणइ । कहं पुत्त
मम तुट्ठी भविस्सइ । जेणं तुमं वड्डणं सत्ताणं वहकरणं अहिज्जि-
उमागओ । जेण संसारो वड्डिज्जइ तेण कहं तुस्सामि । किं तुमं
दिट्ठिवायं पठिउमागओ ॥ पच्छा सो चित्तेइ । केत्तिओ सी होइौ ।
तं पि अज्झामि जेण माउतुट्ठी भवइ । किं मम लोणेणं तोसिएणं ।
ताहे भणइ । अओ कहिं सो दिट्ठिवाओ । सा भणइ । साङ्गणं
दिट्ठिवाओ ॥ ताहे सो नामस्स अक्खरत्थं चित्तिउमारट्ठी ।
दृष्टीनां वादो दृष्टिवादः । ताहे चित्तेइ । नामं चैव सुंदरं । अइ
कोवि अज्झावेइ तो अज्झामि । माया वि तोसिया भवइ ।
ताहे भणइ । कहिं ते दिट्ठिवायजाणंतगा । सा भणइ । अण्
उक्कुधरे तोसलिपुत्ता नामायरिया । सो भणइ कसं अज्झामि ।
मा तुभे उक्कुगा होइ । ताहे सो दिट्ठिवायनामत्थं चैव चित्तंतो न
सुत्तो रत्तिं । विइयदिवसे अण्णभाए चैव पट्ठिओ । तस्स पिइमित्तो
बंभणो उवनगरग्गामे परिवसइ । तेण स हिज्जो न दिट्ठो अज्ज
पेक्खामि णं ति उक्कुलट्ठीओ गहाय नव पडिपुत्ताओ एगं च
खंडं^(१) संसुहमेइ^(२) । सो पत्तो पुक्खइ । को तुमं । सो भणइ ।
अज्जरक्खिओऽहं । सो तुट्ठो उववूइइ । सागयं अहं तुभे
दट्ठुमागओ । ताहे सो भणइ । अतौहि अहं सरौरचित्ताए
जामि । एयाओ उक्कुलट्ठीओ अंबाए पणामेज्जासि भणेज्जासु य ।
दिट्ठो मए अज्जरक्खिओ । अहमेव पढगं दिट्ठो । तेण तहेव
सिट्ठं । सा तुट्ठा चित्तेइ । मम पुत्तेण सुंदरं मंगलं दिट्ठं । नव
पुब्बा चेत्तव्वा खंडं च । सो चित्तेइ । मए दिट्ठिवायस्स नव अंगाणि

(१) BU add इतोयमोति ।

(२) C om.

अङ्गयणाणि वा चेतव्याणि दसमं न सत्त्वं । ताहे गम्भो उच्छुवरं ।
तत्त चित्ते । किह एमेव अतीमि मोहो^(१) जहा अयाणतो ।
जो एएसिं सावगो भविस्सुद तेन समं पविस्सामि त्ति ॥ एगपासे
अच्छद पत्तोणो । तत्त य ठडुरो नाम सावगो । सो सरीरचिंतं
काऊण पडिस्सयं वच्चद । ताहे तेण दूरट्टिण तिमि निसौहियाओ
कयाओ । एवं सो हरियाए दडुरेणं सरणं^(२) करेद । सो पुण
मेहावो तं अवधारेद । सो वि तेणेव कमेण उवगओ । सत्तेसिं
साङ्गणं वंदणं कयं । सो सावगो न वंदिओ । ताहे आयरिएहिं
नार्यं^(३) । एस न सड्डो । पच्छा पुच्छद । कओ धम्मागमो । तेण
भणियं । एयस्स सावगस्स मूलाओ । साङ्गहि य कहियं । जहेम
सङ्कीपुत्तओ^(४) जो सो कसं हत्तिखंधेण अरणीओ^(५) । कहं ति ।
ताहे सत्त्वं साहद । अहं दिट्ठिवायं अण्णादउं तुभं पाममागओ ।
आयरिया भणंति । अहं दिक्खाअभुवगमेण अण्णादज्जद । भणद ।
पव्वयामि^(६) । सो वि परिवाडोए अण्णादज्जद । एवं होउ त्ति
परिवाडोए अण्णामि । किं तु मम एत्त न जाद पव्वदउं । अअत्त
वच्चामो । एस राया ममाणुरत्तो । अओ य लोगो पच्छा समं
बला वि नेज्जा । तन्हा अअहिं वच्चामो । ताहे तं गहाय अअत्त
गया । एसा पढमा मेहनिप्फेडिया ॥ एवं तेण अचिरेण कालेण
एक्कारस अंगालि अहिज्जियाणि जो दिट्ठिवाओ तांसनिपुत्ताणं आय-
रियाणं सो अणेण गृह्णिओ । तत्त य अज्जवदरा सुव्वंति जुगपहाणा ।

(१) B गाहो ।

(२) A om. C and Haribhadra दडुरेण सरणं । B दडुर गाहादसमेण ।

(३) A om

(४) B सड्डो पुत्तओ ।

(५) B अभिओओ ।

(६) A पव्वज्जामि ।

तेसिं दिट्ठिवाओ वड्ठओ अत्थि । ताहे सो तत्थ वच्चइ उज्जेणि-
मज्जेणं । तत्थ य भद्दुत्ताणं थेराणं अंतिथं उवगओ । तेहिं अणु-
वूहिओ धव्वो कयत्थो न्ति । अन्नं च । अहं संलिहियसरौरो नत्थि
मम निज्जामओ । तुमं निज्जामओ होहि । तेण तह न्ति पट्ठि-
वन्नं । तेहिं कालं करेतेहिं भणइ । मा वहरसामिणा समं अण्णे-
ज्जासि वासं । पडिस्सए ठिओ पढेज्जासि । जो तेहिं समं एगमवि
रत्तिं संवसइ सो तेण सह मरइ । तेण पडिस्सुयं । कालगए गओ
वहरसामिसगसं । बाहिं ठिओ । ते वि सुविणयं पेच्छंति । जहा
किर मम खीरपडिग्गहओ भरिओ आगंतुएण पीओ । समासासिओ
य । अवसिट्ठं च येवखीरं । पभाए साह्मण साहंति । ते अन्न-
मज्जाण वागंरंति । गुरू भणंति । न-याणह तुभे । अज्ज मम
पडिच्छओ एहि न्ति । सो किंचूणं सुत्तं अहिज्जिहि न्ति । पभाए
आगओ अज्जरक्खिओ पुच्छिओ । कत्तो । तोसलिपुत्ताणं सया-
साओ अज्जरक्खिओ । आमं । साउ सागयं । कहिं ठिओ । बाहिं ।
ताहे आयरिया भणंति । बाहिं ठियाणं^(१) किं जायइ अण्णाइउं
किं तुमं न-याणसि । ताहे सो भणइ । खमासमणेहिं अहं भद्द-
गुप्पेहिं भणिओ । बाहिं ठाएज्जासि । ताहे उवउत्ता जाणंति ।
सुंदरं । न निक्कारणे भणंति आयरिया । अण्ह । ताहे अण्णाइउं
पवत्तो । अचिरेण कालेण नव पुव्वा अहिज्जिया दशमं आठत्तो
चेत्तुं । ताहे अज्जवहरा भणंति । जवियं ति करेहि । एयं परि-
कम्भं एयस्स । ताइ पि सुज्जमाणि चउव्वीसं जवियाणि गहियाणि
अणेण । सो वि ताव अण्णाइ ॥ इओ य से माघापियथरो सोणेण

गहिया । उज्जोयं करिस्सामि । अंधकारतरं कथं । ताहे ताणि
अप्पाहिंति । तहं वि न एह । तओ उहरओ मे भाया पग्गु-
रक्खिओ सो पट्टविओ । एहि सव्वाणि वि पव्वयंति जइ
आवूह । सो तस्स न पत्तियइ । जइ ताणि पव्वयंति तो तुमं पव्व-
याहि । सो पव्वइओ ॥ अज्झाओ य अज्जरक्खिओ । जविएसु अतौव
घोलीओ । पुच्छइ । भयवं दसमस्स पुव्वस्स किं मेसं । तत्थ
विंदुसमुद्दसरिसवमंदरेहिं दिट्ठं करेति । विंदमेत्तं गहियं ते ।
समुद्दो अच्छइ । ताहे सो विसायमावओ । कत्तो मम सत्तो
एयस्स पारं गंतुं । ताहे आपुच्छइ । भयवं अहं वच्चामि । एस
मम भाया आगओ । ते भणंति । अज्झाहि ताव । एवं सो
निच्चमेव आपुच्छइ । तओ अज्जवदूरा उवउत्ता । किं ममाउं
चेव वोच्छिज्जितंगं । ताहे नाणेण नायं । जइ मम थोवमाउं न
य एस पुणो एहि त्ति । अओ ममाहिंतो वोच्छिज्जिहिंति
दसमपुव्वं । तओ तेण विसज्जिओ दसपुरं गओ । तत्थ सव्वो
सयणवग्गो पव्वाविओ माया भाया भगिणी ॥ (१)ओ सो तस्स खंतओ
सो वि तेसिं अणुरागेणं तेहिं समं चेव अच्छइ । न पुण निंगं
गेहइ लज्जाए । किइ समणओ पव्वइस्सं । एत्थ मम धूयाओ
सुएहाओ नत्तुईओ । तासिं पुरओ न तरामि नग्गओ अक्खिउं ।
सो तत्थ अच्छइ । बड्डसो आयरिया भणंति । ताहे सो भणइ ।
जइ ममं जुवलएणं खुंइयाए कत्तएणं उवाहणाहिं अओवइएण य
समं पव्वावेइ तो पव्वयामि । पव्वाविओ । सो पुण चरणकरण-
सज्झायं अणयत्तंतेहिं गेएहावियव्वो । ताहे भणंति । अच्छइ

(१) all down to the end is omitted by Hemacandra.

तुभे कडिपट्टएणं । सो वि थेरो भणइ । कत्तएण विणा न तरामि । ताहे भणंति । अच्छउ एयं पि । करगेण विणा दुक्खं उच्चारपासवणं वोसिरिउं । तथा बंभसुत्तगं बंभणचिंधं अच्छउ त्ति । अवसेसं सव्वं परिहरइ ॥ अन्नया चेइयाणं वंदया गया । आयरिया चेइक्खाणि गाहेति । भणइ । सव्वे साउणो वंदामो एयं कत्तइलं मोत्तुं । एवं भणिओ । ताहे सो जाणइ । इमे मम पुत्ता नत्तया य वंदिस्संति । अहं कीस न वंदिस्सामि । ताहे सो भणइ । किमहं न पव्वइओ त्ति । ताणि भणंति । किं पव्वइयगाणोवाइणकरगकत्तबंभसुत्तगार्इणि भवंति । ताहे सो जाणइ । एयाणि वि ममं पडिचोदंति ता क्खेमि । ताहे से पुत्तं भणइ । अलाहि पुत्तगा कत्तेणं । ताहे भणंति । जाहे उण्हं होहिइ ताहे कप्पो उवरिं करिहि त्ति । एवं ताणि मोत्तुं करइलं । तत्थं से पुत्तो भणइ । मत्तएणं चेव सखाभूमि गमइ । एवं जलोवइयं पि सुयइ । ताहे आयरिया भणंति । को वा अणे न-याणइ जहा बंभणा । एवं तेण ताणि मुक्खाणि । पक्खा ताणि पुणो भणंति । सव्वे वंदामो मोत्तूण कडिपट्टइलं ॥ ताहे सो रुद्धो भणइ । सह अज्जयपज्जएहिं ममं मा वंदइ । अजे वंदेहिंति ममं । एयं कडिपट्टयं न क्खेमि ॥ अन्नया तत्थ साह भत्तं पक्खसाइत्ता कालगओ । ताहे तस्स निमित्तं कडिपट्टयवोसिरणट्टयाए आयरिया भणंति । एयं महाफलं भवइ ओ साउं वइइ । तत्थ य पढं पव्वइया सज्जिया । तुभे भणेस्साइ । अणे चेव वइमो । एवं ते उवट्ठिया । तत्थायरिया भणंति । अहं सयणवग्गो मा निज्जरं पावउ अं तुभे चेव सव्वे । भणइ अणे चेव वइमो । ताहे सो थेरो भणइ ।

किं पुन एत एत वडतरिया निजरा । आयरिया भणंति । बाढं
 किमेत्य भाणियव्वं । ताहे सो भणइ । तो खाइ अहं पि वहासि ।
 आयरिया भणंति । एत उवसग्गा उप्पज्जंति । चेड्ढवाणि
 लग्गंति । *जइ तरसि अहियासेउं तो वहाहि । अह नाहियासेसि
 ताहे अहं न सुंदरं भवइ । एवं सो घेरो कओ । ताहे सो
 उक्खित्तो । साह पुरओ वसंति पक्खओ संजईओ ठियाओ ।
 ताहे खुड्ढएहिं भणियपुव्वेहिं कडिपट्टओ तस्स कडिओ । सो तं
 मयगं लज्जाए मोत्तुमारद्धो । ताहे अजेहिं भणिओ । मा
 मोच्चिहिसि । तय मे अजेण कडिपट्टओ काऊण पुरओ
 दोरेण बद्धो । ताहे सो लज्जिओ तं वहाइ नग्गओ । मा पेक्कंति
 सुण्हाओ । एवं तेण वि उवसग्गो उट्ठिओ त्ति काऊण वूढं ।
 पक्खा आगओ तहेव । ताहे आयरिया भणंति । किं अज्ज खंता
 इमं । ताहे सो भणइ । सो एसो अज्ज पुत्त उवसग्गो उट्ठिओ ।
 आणेह साउयं ति सूरिणा भणिए सो भणइ । किमेत्य साउएणं ।
 जं दट्ठव्वं तं दिट्ठं । चोलपट्टओ चेव मे भवउ । एवं ताहे^(१)
 चोलपट्टयं गेण्हाविओ । तेण पुव्विं अचेलपरौसहो नाहियासिओ ।
 पक्खाहियासिओ त्ति ।

॥ ऋषिमण्डलस्तोत्रम् ॥

(Verses 155—218)

[अस्स य अभिनिकुलमणे चोरा संवेगमागया खिप्पं ।
तेणं सह पव्वहया जंबु वंदामि अणगरं ॥ १५५ ॥*
सौहत्ता निक्खंतो सौहत्ता चेव विहरिओ भयवं ।
जंबू पवरगणहरो वरणाणच्चरित्तसंपन्नो ॥ १५६ ॥*
मगहासुं सुग्गामे रट्ठउडो अज्जवं च रेवह य ।
तेसिं चिय भवदत्तो भवदेवो जिट्ठपव्वहओ ॥ १५७ ॥*
तेण कण्हिओ भाया परिणीओ नागवासुदं धूयं ।
कवडेणं पव्वाविय भवदेवो ता सुरो जाओ ॥ १५८ ॥*
पउमरहरायगेहे वणमालादेविउयरसरहंसो ।
नामेण सिवकुमारो कुमरो अंतेउरंमि ठिओ ॥ १५९ ॥*
कट्ठं कट्ठेण तवं आयंबिलपारणेण जो कासौ ।
दढधम्मकयाहारो भावसुणौ वरिसबारसगं ॥ १६० ॥*
होऊण विज्जुमाली देवो बंभे चट्ठ रायगिहे ।
इअउसहस्स धारणि- पुत्तो पडिबोहियकलत्तो ॥ १६१ ॥]*
जो नवजुव्वणपसरे विउलियकंदप्पदप्पमाहप्पो ।
सो जंबू परमरिसौ अपण्हिमो केवली जयउ ॥ १६२ ॥
सिरिजंबुदंसणिणं पडिबुद्धो परिवुडो परिजणेणं ।
गुणमणिपभवो पभवो चउदसपुब्बी दिसउं भई ॥ १६३ ॥

(1) In the commentary these 7 verses are said to be only found in some modern MSS. and they are called परल्लन "spurious." The commentary was written 1497 A.D.

सिञ्जंभवं गणहरं जिणपडिमादंसणेण पडिबुद्धं ।
 मण्णपियरं दसाक्रालियस्स निञ्जूहगं वंदे ॥ १६४ ॥
 चउदसपुब्बिस्स नमो असभइस्सावि^(१) जस्स दो सौसा ।
 संभूयविजयनामा घेरो^(२) तह भइबाह्ण य ॥ १६५ ॥
 दसकप्पव्ववहारा निञ्जूढा जेण नवमपुब्बाओ ।
 वंदामि भइबाहुं तमपक्खिमसयलसुयणाणि ॥ १६६ ॥
 एक्को गुहाइ हरिणो बौओ दिट्ठौविसस्स सप्पस्स ।
 तदओ वि कूवफलए कोसघरे थूलभइमुणौ ॥ १६७ ॥
 सौसो वा सप्पो वा सरीरपौडाकरा मुणेयव्वां ।
 नाणं व दंसणं वा चरणं व न पच्चला भित्तुं ॥ १६८ ॥^(३)
 [न दुक्करं अंबयलुं वितोडणं न दुक्करं सिक्खियनच्चियं मए^(४) ।
 तं दुक्करं तं च महाणुभावं जं सो मुणौ पमयवणंमि वुत्थो ॥ १६९ ॥^{*}
 निच्चं पि तस्स नमिमो कमकमलं विमलसीलकलियस्स ।
 अइदुक्करदुक्करकारयस्स सिरिथूलभइस्स^(५) ॥ १७० ॥^{*}
 ओ हावभावसिंगारसारवयणेहि णेगक्खेहिं ।
 वालगं पि न चलिओ तस्स नमो थूलभइस्स ॥ १७१ ॥^{*}
 कोसाए लवंतौए पुराणपूयारहस्सभणियार्द ।
 ओ मण्यं पि न खुभिओ तस्स नमो थूलभइस्स ॥ १७२ ॥^{*}
 ओ अच्चुभउलायअपुत्तपुत्तेसु मण्ण अंगेसु ।
 दिट्ठेसु वि न ऊ खुभिओ तस्स नमो थूलभइस्स ॥ १७३ ॥^{*}

(१) A •स्सामि नस्स । (२) MSS घेरे ।

(३) verses 168 and 182 are quoted above p. 11.

(४) A •निच्चियर, B has only the of 169—pratikā 18.

(५) MS. usually writes थूलि • ।

जो मह कडक्खविक्खेवतिक्खसरधारणौहि + + + + ।
 मेरुं व्व निप्पकंपो स थूलभद्दो चिरं जयउ ॥ १७४ ॥*
 अखलियमरट्ठकंदप्पमद्दणे लद्धजयपडागस्स ।
 तिक्कालं तिविहेणं नमो नमो थूलभद्दस्स ॥ १७५ ॥*
 कोसासंसग्गीए अग्गीए जो तथा सुवन्नु व्व ।
 उच्छलियवज्जलतेओ स थूलभद्दो मुणी जयउ ॥ १७६ ॥*
 वंदामि चलणजुयलं मुणिणो सिरियूलभद्दसामिस्स ।
 जो कमिणभुयंगौए पडिओ वि मुहे न वि डसिओ ॥ १७७ ॥*
 पणमामि अहं निच्चं पयपउमं तस्स थूलभद्दस्स ।
 अद्धक्खिप्पिक्खयादं कोसाए न जेण गणियादं ॥ १७८ ॥*
 धवो स थूलभद्दो मयरञ्जयकुंभिकुंभनिम्भद्दणो ।
 निम्भद्दियमोहमक्खो जो गुरुणा वन्निओ अद्दियं ॥ १७९ ॥*
 न खमो सहस्सवयणो वि वन्निउं थूलभद्दद्वाणगिं ।
 तिजयदमणो वि मयणो खयं गओ जत्थ मयणं व ॥ १८० ॥*
 पणमद्द भन्तिभरेणं तिक्कालं तिविहकरणजोएणं ।
 सिरियूलभद्दपाए निहणियकंदप्पमडवाए ॥ १८१ ॥*^(१)
 भयवं पि थूलभद्दो तिक्खं चंक्कमिउं न उण किओ ।
 अगिसिद्दाए दुत्थो चाउभासं न वि य दद्धो ॥ १८२ ॥
 चउरो सौसे सिरिभद्दवाउणो चउद्दि रयणिजामेहिं ।
 रायणिहे सौएणं कयनियकज्जे नमंसामि ॥ १८३ ॥

(१) The verses 169—181 are, according to the commentary, only found in (at that time) modern MSS.

जिण्कण्परीकणं जो कासौ जस्स संयवमकासौ ।
 सिद्धिचरन्नि सुहृत्प्री तं अज्जमहागिरिं वंदे ॥ १८४ ॥
 कोसंबीए जेणं दमगो पव्वाविओ तओ जाओ ।
 उज्जेणीए संपद्- राया सो नंदउ सुहृत्प्री ॥ १८५ ॥
 सोऽज्जुण गुणिज्जंतं सुहृत्पिणा नणिणगुणमज्जयणं ।
 तक्कालं पव्वइओ चदत्तु भज्जाओ बत्तीसं ॥ १८६ ॥
 तिहि जाभेहि सिवाए अवच्चसहिथाए विहियउवसगो ।
 साहियकज्जो तियभेहि पइओऽवंतिसुकुमाणो ॥ १८७ ॥
 निज्जुढा जेण तथा पन्नवणा सव्वभावपन्नवणा* ।
 तेवौसइमो पुरिसो पवरो सो जयउ सामज्जो ॥ १८८ ॥
 पढमणओगे कासौ जिणचक्किदसारचरियपुव्वभवे ।
 कालगसूरी बज्जयं लोगणओगे निमित्तं च ॥ १८९ ॥
 अज्जसमुद्गणहरे दव्वलिण घिप्पण पिहो सव्वं ।
 सुत्तत्यचरमपोरिसि समुट्ठिण तिसि किइकक्षा ॥ १९० ॥
 सङ्काणं गंतिभंडग- पमुहे दिट्ठंतण गमितस्स ।
 मंगुस्स न किइकक्षं न य वीसं घिप्पइ किंचि ॥ १९१ ॥^(१)
 जाइसरे^(१) सौहगिरौ वरसौसा आसि जस्सिमे चउरो ।
 धणगिरिथेरे समिए वइरे^(२) तह अरिहदिक्खे^(३) य ॥ १९२ ॥
 सुभिणे पौओ पयपुन्नपडिगहो^(४) जस्स हरिकिसोरेणं ।
 सिरिवइरसमागमणे^(१) तं वंदे भइगुत्तगुत्तं ॥ १९३ ॥

(१) Comm. एतेषां चतुर्षांमपि चरित्रं प्रायः क्वापि न दृश्यते ।

(२) A जाय०, B जाइ ।

(३) A यय० ।

(४) B चरच ।

(५) MSS. य ।

कक्षाविभ्रंतरदीववासिणो तावसा वि पव्वइया ।

जस्साइसयं दट्टुं तं समियं वंदिमो समियं ॥ १८४ ॥

वेसमणस्स उ'सामाणिओ चुओ वग्गुवरविमाणाओ ।

ओ तुंबवणे धणगिरि अज्जसुनंदासुओ जाओ ॥ १८५ ॥^(१)

[तुंबवणसन्निवेसाउ निग्गयं पिउसगासमल्लोणं ।

कप्पासियं कसु जुयं माऊइ समन्नियं वंदे ॥ १८६ ॥*

ओ गुज्जगेहि बालो निमंतिओ भोयणेण वासंते ।

गिंक्खयविणीयविणओ तं वयररिसिं नमंसामि ॥ १८७ ॥*

उज्जेणौए ओ जंभगेहि आणक्खिऊण थुयमहिओ^(२) ।

अक्खीणमहाणसियं सौहगिरिपसंसियं वंदे ॥ १८८ ॥*

जस्स अण्णाए वायगुत्तणे^(३) दसपुरस्सि नयरस्सि ।

देवेहि कया महिमा पयाणसारिं नमंसामि ॥ १८९ ॥*

ओ कक्षाइधणेण^(४) वि निमंतिओ जुव्वणस्सि गिहवइणा ।

नयरस्सि कुसुमनामे तं वयररिसिं नमंसामि ॥ २०० ॥*

जेणुद्धुरिया विज्जा आगासगमा महापरिन्नाओ ।

वंदामि अज्जवयरं अपच्छिमो ओ सुयहराणं ॥ २०१ ॥*

भणइ य आहिंडिज्जा जंबुद्वीवं इमाइ विज्जाए ।

गंतूण माणसगं विज्जाए एस मे विसओ ॥ २०२ ॥*

(१) After this verse A has the following words which are reckoned as a verse:

अइ सुकयउभावसाओ धक्कायायइसियं दस वयर ।

जिराइलउरवं कक्कायपमजवं धोर ।

The verses 195 and 206 belong together. (२) B युररहिओ ।

(३) A adds sec. m. च, B नत्तओ ।

(४) B कक्काय ।

भणं य धारेयन्वा न ऊ दायन्वा मए दसा विज्जा ।
 अण्डिया य मणुया होहिति अओ^(१) परं अओ ॥ २०३ ॥*
 माहेसरौउ^(२) सेसा पुरौउ^(३) नीया ऊयासणगिहाओ ।
 गयणयलसणवदन्ता वयरेण महाणभावेण ॥ २०४ ॥*
 जसुसि य वेउब्बिय- नहगमणपयाणसारिलद्धीओ ।
 तं वंदे जादसरं अपच्छिमं सुयहरं वयरं ॥ २०५ ॥*^(४)
 नाणविणयप्पहाणेहि पंचहि सण्हि ओ सविहियाणं ।
 पाउवगओ महप्पा तमच्चवयरं नमंसामि ॥ २०६ ॥
 करुणाण वयरसामौ जं उज्झिय उत्तमदुममौणो^(५) ।
 आराहियं लहुं तेण खुड्डण्णावि संतेण ॥ २०७ ॥
 तस्स य सरौरपुयं ज कासि रहेहि लोगपाला उ ।
 तेण रहावत्तगिरौ अज्ज वि सो विस्सुओ जाओ ॥ २०८ ॥
 सोपारयंमि नयरंमि वयरसाहा विणिग्गया जत्तो ।
 सिरिवयरसामिसौसं तं वंदे वयरमेणरिसिं^(६) ॥ २०९ ॥
 नाऊण^(७) गहणधारण- हाणिं^(८) चउहा पिहौकओ जेण ।
 अणुओगो तं देविदवंदियं रक्खियं वंदे ॥ २१० ॥
 निप्पावकुडसमाणो जेण कओ अज्जरक्खिओ सूरौ ।
 सुत्तयतदुभयविओ तं वंदे प्रसमित्तगणिं ॥ २११ ॥

(१) A तथो ।

(२) B माहेसरुद ।

(३) B पुरोद ।

(४) Comm. जसुसि केषचिन्नवीनादङ्गेषु पूर्वाचार्यहताः प्रत्येकया दसा एकादश गद्या दृश्यन्ते । These verses except the last one are taken from the Avaya-yaka Nirayukti 8, 10 ff.

(५) A ससुओ ।

(६) A बदर ।

(७) B नमिउच ।

(८) B चारण ।

गङ्गिधनवपुष्पसारो दुष्कलियापूसमित्तगणिवसहो ।
 विष्णो अवंशपाढो न खोहिओ परपवाएहिं ॥ २१२ ॥
 दुष्किष्किं पण्टे पुणरवि नेलित्तु समणसंघाओ ।
 मज्झराए अणुओगो पवत्तिओ खंदिलेण तथा ॥ २१३ ॥^(१)
 सुत्तत्तरयणभरिए खमदममद्दवगुणेहि संपन्ने ।
 देवङ्घुखमासमणे कासवगुत्ते पणिवयामि ॥ २१४ ॥
 फग्गुसिरिसमिण्णाइल सावयसच्चसिरिसाविथायुणिं ।
 ओसप्पिणौद चरमं वंदे दुप्पसहसुणिवसहं ॥ २१५ ॥
 एए अन्ने वि रिसौ तीए एस्से^(२) य वट्टमाणे य ।
 भरहेरवद्विदेहे पणमामि सया वि तिविहेणं ॥ २१६ ॥
 अण्णउ बंभिसुंदरि- रायमईचंदणापमुक्खाओ ।
 कालत्तए वि जाओ ताओ वि नमामि भावेणं ॥ २१७ ॥
 जो पंडद गुणदं निसुणदं दणमो गुणसंथवं महरिसौणं ।
 सिरिधम्मघोसमणहं काउं सो लहद सिद्धिसुहं ॥ २१८ ॥

(१) A inserts the following words (in Guzerātā) which are reckoned as a verse द्रव्यानुयोग मयितानुयोग चरचकरवानुयोग इ धर्मकवानुयोग
 ४ य चारि चनुयोग कव । (२) A एस्से. B एवे ।

सिञ्जंभवं गणहरं जिणपडिमादंसणेण पडिबुद्धं ।
 मणगपियरं दसाकालियस्स निञ्जूहगं वंदे ॥ १ ॥
 मणगं पडुच्च सिञ्जंभवेण निञ्जूहिया दसञ्जयणा ।
 वेद्यालियाद् ठविया तन्हा दसकालियं नाम ॥ २ ॥
 क्हिं मासेहिं अहीयं अञ्जयणमिणं तु अञ्जमणगेण ।
 क्कसापापरियाओ अह कालगओ समाहीए ॥ ३ ॥
 आणंदयंसुपायं कासी सेज्जंभवा तहिं घेरो ।
 असभदस्स य पुष्का कहणा य त्रियालणा संघे ॥ ४ ॥
 . तुम्हारिसा वि मुणिवर मोहपिसाएण जंद कलिज्जंति ।
 ता साउ तुमं चिय धीर धीरिमा कं समन्नियउ ॥ ५ ॥
 दसअञ्जयणसमेयं सिञ्जंभवस्सुखिरिदयं एयं ।
 लज्जयाउयं च नाउं अट्टाए मणगसौसस्स ॥ ६ ॥
 एयाओ दो चुलाउ आणिया अक्खिणीद् अज्जाए ।
 सौमंधरपासाओ भवियजणविबोहणट्टाए ॥ ७ ॥
 खुन्नो ऽसणदौहन्नी अहिंयं काराविओ [स] अज्जाए ।
 रयणीए कालगओ अज्जा संवेगमावन्ना ॥ ८ ॥
 कहमेयं संजायं रिसिहन्ना पाविद्यामण घोरा ।
 ता देवयाद् नौया सौमंधरमामिणी पासे ॥ ९ ॥
 सौमंधरेण भणिया अज्जि खुन्नो गंओ महाकप्पे ।
 मा झूरसु अप्पाणं , धम्मणि य निच्चन्ना होसु ॥ १० ॥

Verses 1-4 occur in the Nirvyūkti; I do not know whence
 the rest is taken. Verses 7-10 refer to the legend related in
 IX 84-100.

on R̥ṣimaṇḍalastotra v. 210-212.

इतश्चास्मिन्गणे ऽभूवन्पुण्यमित्रर्षयस्तयः ।
 एको दुर्बलिकापुण्यो घृतवस्त्राङ्गयौ परौ ॥ १०४ ॥
 यस्तु दुर्बलिकापुण्यस्तस्य विस्मरति श्रुतम् ।
 अगुण्यमानं गुणयन्दुर्बलस्तेन सो ऽधिकम् ॥ १०५ ॥
 यो घृतपुण्यमित्रो ऽसौ प्रयत्यखिले गणे ।
 घृतं द्रव्यत्रेककालभावाम्बलितलम्भिमान् ॥ १०६ ॥
 तत्र द्रव्यं घृतं चैत्रमवन्तौ कालतः पुनः ।
 ज्येष्ठाषाढेषु मासेषु भावाद्गोरद्विजप्रिया ॥ १०७ ॥
 गुर्वी तस्या धनेनान्यमन्यं मौलयता सता ।
 षड्विधार्चनया मासैः कृच्छ्रादुत्पादितं घृतम् ॥ १०८ ॥
 वरमेष्यति चैतस्याः प्रसूतायाः प्रयोजने ।
 अत्रान्तरे घृतपुण्यमित्रस्तां प्रार्थयेद् घृतम् ॥ १०९ ॥
 गृहान्तरं परं नास्ति ह्यष्टास्रै तद्ददाति सा ।
 स यान्पृच्छति सर्वर्षान् कियतार्थो घृतेन वः ॥ ११० ॥
 यस्य यावत्प्रमाणं तत्तावत्तस्मै ददात्यसौ ।
 वस्त्रलम्बिर्वस्त्रपुण्यमित्रे ऽप्येवमनाहता ॥ १११ ॥
 द्रव्यं तत्रात्मरं चैत्रमवन्तौ मथुराथवा ।
 कालः श्रौतर्तुर्वर्षा वा भावतो विधवाङ्गना ॥ ११२ ॥
 कृच्छ्रेण परिधानार्थं तथैका पोतिकार्जिता ।
 प्रातर्यार्पारयिष्यामि सो ऽयैत्य याचते मुनिः ॥ ११३ ॥
 तस्मै ददाति तां तुष्टा सैवं सर्वगणस्य सः ।
 तपसोर्जितया लब्ध्या वासः प्रयतीक्षितम् ॥ ११४ ॥

दुर्बलिकापुष्पमित्रो नव पूर्वाण्यधौतवान् ।
 स्मरत्यहर्निशं तानि विस्मरन्त्यन्यथा पुनः ॥ ११५ ॥
 स तेन दुर्बलोऽत्यर्थं बन्धवोऽस्य वसन्ति च ।
 पुंरे दशपुरे रक्तपटपादोपजौविनः ॥ ११६ ॥
 एतार्थरचितं ते तु प्राङ्गर्भो भिन्नवोऽधिकम् ।
 ध्यानिकता न युष्माकं ध्यानमस्ति न शासने ॥ ११७ ॥
 आचार्याः प्रोचुरस्माकं साधवो ध्यानसाधवः ।
 एष दुर्बलिकापुष्पमित्रो ध्याने न दुर्बलः ॥ ११८ ॥
 तेऽप्युचुः प्रागसौ स्निग्धाहारभोज्यभवद्गृहे ।
 न चाप्नोति तमधुना तेनासावतिदुर्बलः ॥ ११९ ॥
 प्राह प्रभुरसावाज्यं विना भुङ्क्ते न कर्हिचित् ।
 ते तं स्माद्धः कुतस्तस्य प्राप्तिराख्यदयो गुरुः ॥ १२० ॥
 आनयने घृतपुष्पमित्रस्तत्प्रत्ययायते ।
 दुर्बलिकापुष्पमित्रं निन्युगंवाञ्जया गृहम् ॥ १२१ ॥
 तं भोजयन्ति ते स्निग्धं तत्र सस्मार स श्रुतम् ।
 क्षारे क्षेप इव व्यर्थं तस्मैऽभृत्तेन दुर्बलः ॥ १२२ ॥
 भृशं स्निग्धप्रदानेऽपि कृतां वौच्य तस्य ते ।
 निर्विणा जगद्भुः आद्वर्धमं अत्वान्तिके गुरोः ॥ १२३ ॥
 विन्ध्यो दुर्बलिकापुष्पमित्रश्च फल्गुरक्षितः ।
 गोष्ठामाहिल इत्येते प्रधानास्तद्गणेऽभवन् ॥ १२४ ॥
 विन्ध्योऽस्त्यंयतिमेधावान् सूत्रार्थग्रहणक्षमः ।
 आलापकक्षणे सूत्रमण्डन्यां मोऽतिस्विद्यते ॥ १२५ ॥

117 c MS. ना । 120 a MS. प्राङ्ग प्रभुमा० c MS. om. न । 121 MS.
 आनये घृतपुष्पमित्रं तस्मात्प्र० । 125 a MS. विन्ध्योऽस्त्यं ।

स प्राह भगवन्नेत्यालापको मे चिरेण तत् ।
 प्रसद्य वाचनाचार्यवर्यः कश्चिन्नदीयताम् ॥ १२६*॥
 ततो दुर्बलिकापुण्यमित्राचार्यरचितैः ।
 आदिष्टो दत्तवान्सो ऽपि विन्ध्याय सूत्रवाचनाम् ॥ १२७ ॥
 प्राह दुर्बलिकापुण्यमित्रो ऽन्येषुः प्रभूत्प्रति ।
 स्वामिस्रगुणितं बन्धुगृहे विस्मरति श्रुतम् ॥ १२८ ॥
 अतो मे नवमं पूर्वं त्वयं यास्यत्यचिन्तितम् ।
 इदि दध्युरथाचार्या श्रुतज्ञानाम्बुराश्रयः ॥ १२९ ॥
 महाभेधाविनो ऽप्यस्य श्रुतं चेद्यात्यचिन्तितम् ।
 हा तर्हि का कथान्येषां स्वभावादल्पमेधसाम् ॥ १३० ॥
 सानुग्रहो ऽय शिष्येषु भगवानाचार्यरचितः ।
 अनुयोगं पृथक् चक्रे चतुर्धा सूत्रगोचरम् ॥ १३१ ॥
 कालिकश्रुतमेको ऽसौ द्वितीय ऋषिभाषितम् ।
 तृतीयः सूर्यप्रज्ञप्तिर्दृष्टिवादश्चतुर्थकः ॥ १३२ ॥
 धारणाग्रहणाश्रितं वीक्ष्यैव स ह्यपार्द्रधीः ।
 कालदोषादन्युयोगं चतुर्धा चक्रे चतुर्विधम् ॥ १३३ ॥
 आचार्यरचिताचार्या यथा देवेन्द्रवन्दिताः ।
 आसंस्तथोच्यते ऽन्येषुर्जगुस्तो मयुरापुरीम् ॥ १३४ ॥
 तत्र भूतगुहाख्यस्य व्यन्तरस्य स्थिता गृहे ।
 इतस्तु प्राम्निदेहे ऽगाधमस्कर्तुं हरिर्जितम् ॥ १३५ ॥
 गत्वा पप्रच्छ देवेन्द्रो निगोदाङ्गिविचारणाम् ।
 सौमन्धरजिनेन्द्रो ऽपि तामाचख्यौ यथास्थितम् ॥ १३६ ॥

पुनः पप्रच्छ देवेन्द्रो वर्षेऽस्मिन्को ऽपि भारते ।
 एवं निगोदजीवाबां वक्तुं वेत्तौश किं न वा ॥ १३७ ॥
 प्रभुः प्राह हरे वेत्ति वक्तुं तानार्थरचितः ।
 कौतुकाद्बहुविप्रेन्द्ररूपं कृत्वेन्द्र आययौ ॥ १३८ ॥
 गत्व स्वरूपं पप्रच्छ निगोदप्राणिनां हरिः ।
 प्राहार्थरचितः सम्यक् तच्छ्रुत्वेन्द्रो मुदं दधौ ॥ १३९ ॥
 प्राहेन्द्रो भगवन्व्याधिर्मच्छरीरे महानयम् ।
 गृह्णाम्यनग्नं ब्रूत कियदायुर्विलोक्य मे ॥ १४० ॥
 ततस्तैर्जविकैरायुरस्य सम्यखिलोक्तम् ।
 यावद्वर्षशतमेकमागाच्चैतच्छतद्वयम् ॥ १४१ ॥
 ततश्चिन्तितमाचार्यैर्भरतो ऽयं न मानवः ।
 विद्याधरो व्यक्तरो वा रूपं चक्रे ऽन्यथात्मना ॥ १४२ ॥
 यावद्वर्षसहस्राद्यैरप्यन्तो ऽस्यायुषो नहि ।
 तावद्विसागरोपमप्रमाणं च तदागतम् ॥ १४३ ॥
 ततो ऽस्य भवमुत्पाद्याचार्यैः प्रोक्तं भवान् हरिः ।
 प्रीतः सौमन्धरकृतां प्रशंसां हरिरप्यवक् ॥ १४४ ॥
 माहेन्द्रः परमप्रीत्या धन्या भारतभूरियम् ।
 ईदृशस्य नृरक्षस्य यत्राभूदधुनोद्भवः ॥ १४५ ॥
 इत्युक्त्वा गन्तुकामे ऽस्मिन्नाचार्याः प्राञ्जलमुदः ।
 प्रतीक्षस्व क्षणं शक्यं यावदायान्ति साधवः ॥ १४६ ॥
 ये ऽस्थिराः स्थिरास्त तेषां स्याद्व्रते ऽद्यापि वासवाः ।
 यदायान्तीति तच्छ्रुत्वा हरिरूचं प्रभून्प्रति ॥ १४७ ॥

सुसुचवः करिष्यन्ति निदानं वोच्य माममी ।

निःसत्त्वत्वेन सत्त्वेन तेन यामि स्वमाश्रयम् ॥ १४८ ॥

कुरु किञ्चिदभिज्ञानमित्युक्ते सूरिभिर्हरिः ।

विधायोपाश्रयद्वारविपर्ययमगाद्विवम् ॥ १४९ ॥

आययुर्यतिनो द्वारमपश्यन्त इतस्ततः ।

अत्रायान्त्विति गुरुभिरुक्ते तस्यान्तराययुः ॥ १५० ॥

प्रभो किमेतदित्युक्ते साधुभिः प्रभवो ऽभ्यधुः ।

अत्रागाद्वासवस्तेन प्रातिहार्यमदः कृतम् ॥ १५१ ॥

दृष्टो ऽभविष्यत्सो ऽस्माभिर्निर्गो किं ललितः क्षणम् ।

तैरुक्तो हेतुरेतेषां निदानकरणात्मकः ॥ १५२ ॥

देवेन्द्रवन्दिताश्चासन्त एवमार्यरचिताः ।

विहरन्तो ऽन्यदा जग्मुः पुरं दशपुराङ्गयम् ॥ १५३ ॥

तदो ऽत्यितो ऽक्रियावादी मथुरापुरि सो ऽधमः ।

पितरं मातरं धर्माधर्मादीनि न मन्यते ॥ १५४ ॥

तदा तत्र न वाद्यन्ति साधुसंघाटकस्ततः ।

सङ्गेन प्रैषि सूरौणां तदा ते हि युगोत्तमाः ॥ १५५ ॥

वृद्धत्वात्प्रभुभिर्गोष्ठामाहिलः स्वस्य मातुलः ।

प्रहितो वादलम्बिर्हि तस्य चास्ति विगेषतः ॥ १५६ ॥

क्षणादादे जितस्तेनाक्रियावादी निरुत्तरः ।

वर्षेण रचितो वर्षारात्रं तत्रास्ति कैरसौ ॥ १५७ ॥

दधुरन्येद्युराचार्याः कोऽत्र भावी गणाधिपः ।

ज्ञातो दुर्बलिकापुण्यमित्रस्तत्रोचितस्तु तैः ॥ १५८ ॥

तेषां स्वजनवगैस्य संमतः फल्लुरचितः ।
 विद्वान्गोष्ठामाहिलेस्य तमाह्वयथ सूरयः ॥ १५८ ॥
 वल्लज्यतैलकुम्भानां निदर्शनमदर्शयत् ।
 त्रयोऽप्यर्धसुखीकृत्य वल्लाद्यैः प्रिताः पुनः ॥ १६० ॥
 वल्लासौवन्त एव स्थलेन किञ्चिन्नगत्यपि ।
 बह्वल्लाज्यावयवाः स्थानान्तरनिवेशनात् ॥ १६१ ॥
 'स्वजनान्ते' अभ्यधुः सूत्रार्थोभयाभ्यां स मां प्रति ।
 दुर्बलिकापुष्पमित्रो निष्पावकुटसंनिभः ॥ १६२ ॥
 विज्ञेयस्तैलकुम्भः शुद्धधीः फल्लुरचितः ।
 गोष्ठामाहिलसाधुर्मां प्रत्याज्यघटतुल्यधीः ॥ १६३ ॥
 तस्मादुर्बलिकापुष्पमित्रो गणभृदस्तु वः ।
 स्वजनानिति संबोधास्मै शिवां सूरयो दधुः ॥ १६४ ॥
 हंसो दुर्बलिकापुष्पमित्रार्थं फल्लुरचितम् ।
 प्रति गोष्ठामाहिलं च वर्तितव्यं यथा मयि ॥ १६५ ॥
 पूज्यैरुक्तौ ततो गोष्ठामाहिलफल्लुरचितौ ।
 वर्तितव्यं भवद्भ्यां भो मयौवास्मिन्नगणाधिपे ॥ १६६ ॥
 'अपि' चाकृते कृते वा न कुर्वे रोषमय्यहम् ।
 एतत्सहिष्यते नैष तद्भावं भो सदोद्यतैः ॥ १६७ ॥
 अनुशिष्योभयं पचमित्यं सूत्रार्थरचिताः ।
 प्रत्याख्याय निराहारं शुभध्यानाद्ययुर्दिवम् ॥ १६८ ॥
 श्रुतं गोष्ठामाहिलेन स्वर्थयुः सूरयो मम ।
 आगात्यप्रच्छ गणभृत् स्थापितः को जनानिति ॥ १६९ ॥

कुट्टदृष्टान्तमाकर्ण्य स्थित्वा पृथगुपाश्रये ।
 आयातो वसतावभ्युत्थितः सर्वैर्महर्षिभिः ॥ १७० ॥
 तिष्ठात्रैवेति तैरुक्तः स स्थित्वापाश्रये पृथक् ।
 द्वेषाद्भुद्याहयत्यन्तान् तु शक्नोति तान्मुनीन् ॥ १७१ ॥
 अथ पौरुषमाचार्याः कुर्वन्ति न प्रट्णोत्यसौ ।
 ब्रूते भवन्तो निष्पावकुटतुल्या महर्द्धयः ॥ १७२ ॥
 शिष्यो ऽनुभाषते तेषां विन्ध्यस्तत्र प्रट्णोत्यसौ ।
 तत्र कर्मप्रवादाख्ये पूर्वं कर्मोच्यते ऽष्टमे ॥ १७३ ॥
 यथैवं बध्यते कर्म कथं बन्धो ऽस्य चात्मनः ।
 प्ररूपयन्विचारे ऽस्मिन्नन्यथाभूत्स निऋतः ॥ १७४ ॥
 तद्विस्तरो ऽथ विज्ञेयो विज्ञैरावशकागमात् ।
 बन्धो न विन्ध्यस्तदाक्य[दिष] द्वेषाद्विष्कृतः ॥ १७५ ॥
 स्मरिर्दर्शलिकापुंश्चमित्रः प्राप्तः क्रमाद्विबुधम् ।
 ततान तत्पदोद्द्योतं ततो विन्ध्यो ऽप्यवन्ध्यधीः ॥ १७६ ॥
 इत्यार्यरक्षितगुरोरनुवास्य शिष्य-
 निष्पावकुम्भसदृशस्य च विन्ध्यसाधोः ।
 संबन्ध [वर्य] मभिधाय यमर्थसारं
 संप्राप्तवान्भवतु तेन सुखौ जनो ऽयम् ॥ १७७ ॥

End of the Appendices.

VARIA LECTIO.

FIRST SARGA.

32 d. ईरवि० A, Ca, Ah 1 Pu.—33 b यथाविधिः A, B, Ah 2. 3. Be, Pu.—47 a. ०कठु० C, कर्दुं D, कषु Pu.—48 c. गानरस Ah 1. 3. Ca. Be, Pu.—726. मरेहितः Ah 1. Be.—74 c चतुष्प० D, Ah 1, Be.—77 d. नान्यथा seems to be the original reading, as all Mss. perhaps with the exception of B, have it. The preceding aksara is doubtful. C, Ah 1. बाहु; Ah 2. बाहु Be, Pu. बाकचः C pr. m., D. Ah 3. बाकचि.—81 c Be, Ca, Ah 1 युता परामव.—84 c. The Mss. spell शिरस्कषापि or (D, Pu) शिरस्कषापि; as शिरस्कदि occurs in the next verse, we ought to correct it here in शिरस्कनापि.—88d Ah 1, Pu. प्रमदः; D प्रमद. —91 c A, C sec. m., Be, Ah 1. 2. 3. भगवान्—96 c A. Be. निजोक्त—114 a Ah 3 चरणे; A चरणः; Ca. Ah 1. 2 चरण्योः Be चरण्योः 141 d राश्विः D. Ca. Ah 2 sec. m.—148 a उवाच च C Ah 2. Pu 168 a प्रवीयमानान् all Mss. 1—d नाहं नि तन Pu. नाहं नमन D Ca 186 d for वराणि C has चोवर, Ca वसन.—196 a अशोवद्य Ca, Ah 3 sec. m.—b पशामनाः Ca, Ah 1. 2. 3, Be, Pu.—199 a अशयान् Ah 1. 3. Ca.—253 d शुद्धाका B, Be, Ah 1—262 d कश्चिच्छब्दः B, D. Ah 1. 260 c गुप्तिमतिः Ca, Ah 2. 3, Pu. गुप्तिपतिः Be.—275 b वेदना Ca, Ah 3.—284 d अंबच्छब्दः all Mss. 1 297 b व्यगमन C, Ah 2. Pu.—301 c नदिद B, C sec. m., Ah 1. 3, Be. Pu.—305 b तेषां B, C sec. m., Ah 1. 2. 3, Be.—331 d मज्जामतिः Ca. Ah 2. Pu. 349 b बद्धनायका A D Ah 1. 3, Be.—376 a च श्रुत्यन्, Ca, Be, Pu, Ah 2 380 b यदं Ca, Ah 2.—414 b प्रत्याख्यातं C, D, Be, Pu, Ah 2. 3 pr. m. 423 c मशकः शुशुभे तामि D, Pu.—430 b प्रभा B. Ah 1. 2, Be, Pu.—437 a मला B, Ah 1, Be.—444 d माधन B, Ca. Ah 1—345 d स्तेयम A, D sec. m., Pu.—465 b महेच्छुः A, Ah 2. 3, Pu.—466 b in the margin of D is mentioned a variant यावदादशवत्सर्गः.

SECOND SARGA.

13 c तदेव च० B, Ah 1, Be.—22 a भानि for पानि C sec. m., Pu.—86 c d. च पश्यामस्तव Ca. Ah 1. 2 sec. m., Be.—92 b मत्ताग्निः Be, Ah 1; मत्तान् प्रभा A; मत्ताग्निः Ca.—102 a मला for तवा C sec. m.,

Ah 2, Pu; प्रतोस्य for गमय. —c पक्षीवौदौयो Be, पक्षीवौदौयो Pu.—107 d रथ्यो Ca.—116 b भविष्यति D sec. m., Ah 1, Be, Pu.—141 b चोत्यं A; चोत्यं Be, Pu.—145 b अंभूनांन्याशोभितं A.—170 c चौरौ D, Ah 1. 3; चौर Pu, चौर्य, Ah 2.—190 d सधुविंदास्वादिवत् all Mss. except Pu: •विहादिपुंवत्. My reading is conjectural in order to restore the metre.—192 c पलायते C, Pu.—199 c दानदा Ca, Pu.—213 d वार्धन्या A, B, D, Be (so also in Abhidhānacintāmaṇi 1021) 214 c •नासाद्य C sec. m., Ca, Be, Pu, Ah 3.—240 b खट्वे D, Ah 2.—241 a लयन A, Be, Ah 2.—251 b प्रभा यदि. D, Pu.—252 c चिंतावेशा स्तु. C, Pu, Ah 1.—254 d भंजौ A, C sec. m., Be. Ah 3.—281 d स for च C, सु. Ah 1. Be.—311 बंधु for बंध in a: A, B, C, Ah 2 pr. m., Pu; in b: B, C, Ah 2 pr. m.—321 d •रण्वरि. Ca, Pu.—325 b तौ च A, B, D, Ah 1. 3 sec. m., Be, Ca.—333 b बौर्य C, Ah 2.—343 b जागलं A, C pr. m.; पिट्ठं पलं Be, Pu, C sec. m.—359 a •कोद्रवधनं C, Pu.—390 d all Mss. except A read the last pāda: लदुय्यद्व व लमि: This seems to be the correct reading; लमि: however must be written for लमि: which is against the metre.—392 a सगरौर A. Be.—419 a तौर A, B, Ah 1. 2. 3, Be.—420 b चयि Be, Pu. This is perhaps the correct reading.—435 c •मिलौ Pu, •मि: ते C.—437 a सपथ्य C sec. m., Be, Pu.—444 d •न्यानया D, Be, Pu.—•नया Ah 2.—458 b वसेन••D, Ah 2. 3, Be, Pu.—474 b सुर्ति. Mss.—490 c गला C, D, Pu.—492 d नामां C, Ah 2. 3, Pu; नामं Ca.—546 d •चारौ Be, C i. marg. चारौवद.—564 c चेटास्तु A, B.—574 a लौलो. A. D pr. m.—628 d •म्यं C, Be.—644 d •मपि व. D, Ah 2. 3, Pu.—666 c चांडा. A, B.—672 c •दतुरा D, Be.—704 a लन्वावसर: C, Be.—707 d C corrects मेडका: is मेडका:, and adds a Guzerati gloss i. marg. तेवज गदा तेवज पंचनि मालु. Be. Pu read मेडका:, Ah 1 मेडका:—732 c चरचरा. A, Be. Ah 2.

THIRD SARGA.

18 d विभवे. A, Ah 3, Be.—43 c तस्माद्. C, तस्यास्त्वधं. Be.—61 c सुचद् all Mss. except D; सुचद् seems to occur only in Vedic Literature.—64 d यदा यदा A, B. Ah 1. 3.—75 d मति: C sec. m., Be.—86 d चन्द्रेण तमोयसा all Mss.—99 d •नदेवा D sec. m., Ah 1. 3.—104 b बलिहोसि च A, Ah 3.—108 b ज्वत् C, Pu.—112 c पत्रसं C, Ah 1, Be.—161 a राजाप्र. A, C, Pu, Ah. 2. 3.—163 d भवं सचे D, Ah 3.—165 d च for तु C, Ah 2.—169 c दुष्प्राय Ah 1. 2; d रोधो वारिधे: Be. Pu. Ah 1. 2.—173 c स्तोयाभ्या. Ca, Ah 1.—174 d ब्रूय all Mss.—182

b वधेवा: Be, Ah 1. 2. 3 (3 corrected from वधवः)—184 a तदेविलोकिता A, C, Pu, Ah 3.—185 d कथानिधि: D.—194 d गौत A, Ah 1. 2.—197 b वद्वाय D sec. m., भद्वाय Be, च्छाय A, वडाय Pu.—200 a स्वमपदान् A, C, Pu, Ah 1. 3.—212 c यद्यन् D, विद्यन् Ah 1.—214 d वसन्तपुरपत्तनं A, Be.—220 a कपुरपूर C, Be.—226 a तत्पार्थ D, Ah 3.—245 d कृवे Ca, Be, Pu, Ah 2. कृवे Ah 1.—256 b पाद्यो all Mss. except Be.—after 283 Ca has the following verse: निनदन्मगलानोद्यः पठन्मगलपाठकः । उप्तङ्गमापलवणो गौयमानगुणात्कर (sic); C adds this verse i. marg. but reads the last pada: सक्तौयमानमगलः ।

FOURTH SARGA.

28 c प्रचेल Ca, Pu; प्रावव Ah 1. 2. 3, Be.—42 d सक्तो C, D, Ah 1. 2, सक्तौ Pu, सक्तो Be.

FIFTH SARGA.

1 क इतय A, Pu.—3d यानमग्निमः Ah 1, C sec. m.—6 d कश्चिन् D, i. marg.; पक्षज पाठान्नर - 31 b तथा Ca, Ah 1. 2. 3.—सप्तर्षी नो C, Pu, Ah 1. 2. 3.—40 d वृष Mss. 72 b अक्षार्थ A, D sec. m. -106 a भवस्युरि D, Ah 1. 2. 3.

SIXTH SARGA.

28 d दुःख करोति Be, D sec. m.—29 d वचो D, B; वाच Ah 1.—37 d and 38 c instead of कौटका: A has क्लमयः Ca क्लमयः—71 c भवदुःख A, Ca.—77 d यतोभवं Be, A 1. 2; भवः Ah 3; न का Ca.—87 b सधारणा D, Ah 1. -d लोके A, Ah 1, Pu. 117 c दूत A, Ah 1; पूष the remaining Mss.—142 d दिव्य B, C, Pu, Ah 1. 3.—219 d तदेवा D, Ah 1, Be.—239 d उदत्करः Ca, Ah 1. 2. the correct reading is probably उदत्करः found only in Ah 3. -246 a बाजहृदा C, D, Be, Ah 2.

SEVENTH SARGA.

15 c नाकोय Ca, Ah 2 sec. m., नाकोया D, Ah 1. 3; 2 pr. m. 32 a तेनाय Be, Pu, Ah 3.—42 a मरुः Ah 1, सुयः Ah 2, मयः Be. -56 b. The second pada in Ah 1. 2. 3 reads: एव च यप्रनारयन, so D pr. m., C i. marg., B¹ (वि for च).

EIGHTH SARGA.

8 d भूखी Ah 1.—23 b, c कचे वरवचिमुंदा । मलच्छन्ना पुनलाय C.—30 b वधत् Pu, Be, Ah 1. 2. 3.—34 b सोय for माय A.—48 a मयः or

सञ्जं all Mss. except Pu; सञ्जंते चात्र शङ्काणि D.—60.b विचारवं A, C, Pu.—77 a महासत्त्वो Be, Pu, Ah 2. 3.—84 d प्रकटयन्त D.—119 b निवेद्यन्तं Ca, Pu, Ah 1. 2.—122 a सौवस्यै B, Be, Ah 3.—133 c ईयु. A, B, Be.—136 c दुष्कारकार C, Pu, Ah 2 pr. m., 3—156 b. and 159 b शकुल for शकुनि in Ca, Be, Ah 1. 2. 3.—169 a समाधिर्वन्तो all Mss. except Pu.—178 c इदमप्यधिकं B, C, Be, Ah 2.—183 d स्नेह. B, C 213 b प्रतिवेश. Ah 3; .मिण. Pu; .मण. Ca.—215 b राजा A, C, Pu, Ah 2; तदो C, Ah 2.—217 b तदा Ca, Ah 1.—219 a घोषे C, Be, Pu, Ah 1. 2 pr. m.—233 b दत्त all Mss.—261 d .न्यञ्जेति C.—263 c नाटकं B, Ah 1; .नाटकं C.—283 c सत्तरद्वया A, C, Ah 1; सत्तर Ah 3; सत्तर Be; सत्तल. Ca; सत्तर D, A 2 pr. m.; सत्तरन् Pu.—292 b सोष्णा F, C, Ah 2. 3.—344 b. 345 a, 360 b: our Mss. usually spell कौलिक instead of कौलिक, and in 348 c, 349 c, 350 b हति for हति!—365 b मदः, मदी Ca, Ah 3.—367 a समुद्भूते: Ca, Be, Pu, Ah 3.—368 b ज्योतिः सदेयमणि A, D.

NINTH SARGA.

73 a किमुद्गम. B, C, D.

ELEVENTH SARGA.

16 c पश्यन् all Mss.—46 b सदैव for अन्येव A.—47 a कथयामासुर्भ. Ah 2. 3.—52 a स्वादु स्वादु A, C, Pu, Be; स्वादुस्वादु. Ah 3.—56 d स्यात्तदा D; स्यात्तच्च (!) Ah 1.—62 c d the second line in Ah 2. 3: श्रावकः संप्रतिरभूत् विशेषेण तदादि तु ॥—64 d अ्यधिकं Ah 2. 3, Pu.—86 d अपासनं Ah 3, Pu.—103 c अकार्यन्त महासत्ता: A, B, D, Pu, Ah 1. 2. 3.—111 d शक्तिश्चन. Mss.—117 समाचारो in a Pu, in c Be, in both C; विभक्त्यश्च (!) A, C, D, Pu.—130 d दिशन्तं all Mss.—150 b सुकुमार. Ah 2. 3, Be.—160 b तु for च Ah 2. 3, Be.—168 d .दृष्टं Ah 2. 3.—178 d .स्यक्ता च देव. C, Ah 1.

TWELFTH SARGA.

1 b ति for च Ah 2. 3.—27 a स ज्ञान. Ah 1. 3, Be.—122 d .यदः A, Pu; .यच्च D.—158 a ज्योत्स्ना. A, Ah 3, Pu.—224 d ता for च Ah 2, Be.—233 a पूर्वार्त्त A, C.—d पूर्वभूत् A, C; पूर्वभूत् Pu.—249 b वक्ष्यामि all except Ah 3.—259 a एव च Be, Ah 1. 2. 3.—263 c d सोऽतिमिर-ज्जातदोषिकां—266 b साम्यलि Be, Ah 2.—267 b तस्य धर्मो निश्चय च D; all remaining Mss. have the reading of the text, some with the variant न धर्म.—277 b .दोषश्च Ca, Be, Pu, Ah 1. 2. 3.—291

d. ०युनः C, Be, Ah 2.—298 a b विषया हि निर्विषयो विषयाः स्तुतिषो-
पमाः Ah 2. 3—300 b ०य्यम् A,C,D, Ah 3.—after 306 D insert the
following versed : तथा गृहोत्ता प्रवक्ष्या योवसस्त्राभिनाःपतैः । तस्मात्स्त्राभा-
न्मुनौन्द्रोऽपि विहारं चकृर्वास्ततः ॥—320 a अस्त्रादुःखार्थं गच्छान् Be. Pu. Ah 1.
3. 3—325 b लक्ष्म्यायिनं A,C,D.—329 a दृन्ना D. Be. Ah 1. 2. 3.—
359 d मुदाभवत् C, Pu —356 b यस्यां for यत्र Be, Ah 1. 2. 3.—364
d भस्कार A, D.—367 b त्वास्त्रास्त्राजम्, C,B,D, Pu. Be Ah 1. 3.—377
o विंशतिः Ah 1, विंशति the remaining Mss.

THIRTEENTH SARGA.

1 a ०शोदायिनः Ah 1.—16 d तासामति Ca Pu—33 a ०वदस्त्राधु Ah
2.—~~42~~ c ०दुष्टपुरयाने Ah 1. 2. ०दुरयाः C, ०वरयाः Be, ०परयाः D,
०जवयाः Ah 3. ०दपनगरयाने Pu.—59 b रत्नपवित्रितः C, Pu. --75 c यदिद
A,B,C,D, Pu.—111 d तस्यो वय A,D C, Be. Ah 2.—124 a गतुम् Ah 2.
3.—133 d ०योनमाक् Ah 2. 3.—151 b कथं च नः C,D, Ah 2.—164 d
विलौनश्च च्छादपि Ah 1. 2. 3. Pu.—179 d तदा for तथा C Pu.—185,c
जोवितास्त्रः all Mss. except Ah 1. —199 c जिनार्षायाः A C,D, Ah 1.;
जिनादोनाः Be.—The verse जब्रमुनिप्रभृति is wanting in Ca, Be, Pu,
Ah 1. 3.

CORRIGENDA.

1 77 d	for	वाङ्मनोन्यथा	read	वाग् वि नान्यथा	(cf. <i>Varia Lectio</i>).
84 c	„	शिरस्तेषापि	„	शिरस्तेषापि	
99 d	„	यदेवं	„	यदेवं	
168 a	„	प्रवीयमानान्	„	माषान्	
214 b	„	धिरोष्य	„	धिरोष्य	
215 d	„	नियुक्तेः	„	नियुक्तेः	
217 a	„	सहितः ताभिः	„	सहितस्ताभिः	
240 d	„	संक्रान्तवः	„	संक्रान्तं वः	
262 a	„	ज्ञापः	„	ज्ञापः	
277 c	„	चाभ्यः	„	चाभ्यः	
290 d	„	हितयौकोव	„	हितयौकोव	
323 b	„	भारयः	„	भारयः	
„ d	„	तत्पदाः	„	तत्पदाः	
355 c d	„	गार्हप्यह्नो	„	गार्हप्यह्नो	
398 d	„	सारिकाः	„	सारिकाः	
416 c d	„	मृतं साः	„	मृतसाः	
417 a	„	विविधाः	„	विविधाः	
II 36 b	„	लिषामपि	„	लिषामिमे	
40 a	„	अवभवेडो	„	अवभवेडो	
71 c	„	„	„	„	
121 c	„	प्रव्याथा	„	या	
138 a b	„	जम्बू	„	जम्बू	
158 b	„	बन्धुना	„	बन्धुना	
210 a	„	गजेन अन्यः	„	गजेनान्यः	
216 a	„	गजो	„	गजः	
254 b	„	पुर्मिके	„	पुर्मिके	
269 b	„	सा तथा	„	सामथा	
II 311 a and b:	for	बन्धुः	„	बन्धुः	
312 b	for	भो	„	भोः	
324 c	„	अन्यदा द्वारा	„	अन्यदाद्वारा	
333 b	„	बौर्य	„	बौजे	
342 b	„	आह्वं	„	आह्वं	

360 a	for	०भोजने	read	०भोजने
363 d	॥	च	॥	वा
376 a	॥	०निर्विघ्न	॥	०निर्विघ्नः
390 d	॥	०दुस्र इव विदुस्त्रिं	॥	०तदुस्र इव त्रिभिः
394 b	॥	०सादयन्	॥	०सादयन्
392 b c	॥	०पुरे प्र०	॥	०पुरे प्र०
418 a	॥	वार्यमाणो	॥	वार्यमाणो
431 b	॥	०रपि	॥	०रपि
443 d	॥	दण०	॥	दण्ये०
444 a	॥	०नाथः	॥	०नाथ
452 a	॥	०दग्धा जो०	॥	०दग्धोजो०
462 b	॥	०कच	॥	०कस्य
490 c	॥	०गन्ध नि०	॥	०गन्धानि०
508 d	॥	०दृष्टा गले०	॥	०दृष्टागले०
546 d	॥	०हारिब०	॥	०हारिब०
574 a	॥	०जो०	॥	०जो०
591 c	॥	०त्यदो	॥	०त्यदो
596 a	॥	०तप	॥	०तप
624 b	॥	०च	॥	०मा
720 d	॥	०महाबाजर०	॥	०महाबाजर०
III 81 d	॥	०सुप्रसं	॥	०सुप्रसं
113 a	॥	०हारिद्रव	॥	०हारिद्रव
156 d	॥	०च लतायेय	॥	०चरितार्थय
IV 48 a	॥	०प्राप्तव	॥	०प्राप्तव
50 b	॥	०चैव	॥	०चैव
V 8 d	॥	०तयेव	॥	०तयेव
66 b	॥	०भवन्	॥	०भवन्
98 d	॥	०बभोष्यत	॥	०बभोष्यत
VI 30 a	॥	०बभूजारी	॥	०बभू स जारी
120 d	॥	०नया	॥	०नया
After 125 add युष्म ।				
136 a	for	०जिजात्रम	॥	०जिजात्रम
170 d	॥	०मानोयम	॥	०मानोयत
239 d	Compare Varia Lectio.			
246 b	for	०मच	read	०पि वि
VII 18 d	॥	०क	॥	०कदा
29 c	॥	०च०	॥	०च०

	for	याद्यो	read	यायाद्
VIII 79 b				
149 b	„	तु	„	ऽथ
178 c	„	अधिक	„	अधिक
292 a b	„	चोष्णा रम्भाः	„	चोष्णारम्भाः
369 d	„	च नः	„	जनाः
421 c	„	निवेशः	„	निषादः
437 a	„	माधः	„	माधः
IX 56 a	„	मदा	„	तदा
73 a	„	किमुद्गमः	„	किमुद्भिद्यः
XI 37 b	„	ततः	„	पुनः
89 d	„	वर्तयाः	„	वर्तयाः
118 c	„	सञ्चाः	„	सञ्चाः
XII 158 a	„	श्रेष्ठ	„	श्रेष्ठ
210 c	„	ते स्मः	„	ते स्मः
308 b	„	अन्तरः	„	अन्तरः
376 d	„	बन्धरः	„	बन्धरः
XIII 161 d	„	तुद्योतयि	„	द्योतयितुं

16042

ROYAL ASIATIC SOCIETY OF BENGAL LIBRARY

Author

Title *Skaviṇālikhaṇa (2nd ed.)*

2944

Call No. *T. 837.5. f*

Date of Issue	Issued to	Date of Return

Library of the
ROYAL ASIATIC SOCIETY OF BENGAL
Call No. 2944/T. 837.5
Accession No. 16042